СТАРОГРЪЦКИ ЛЕГЕНДИ И МИТОВЕ

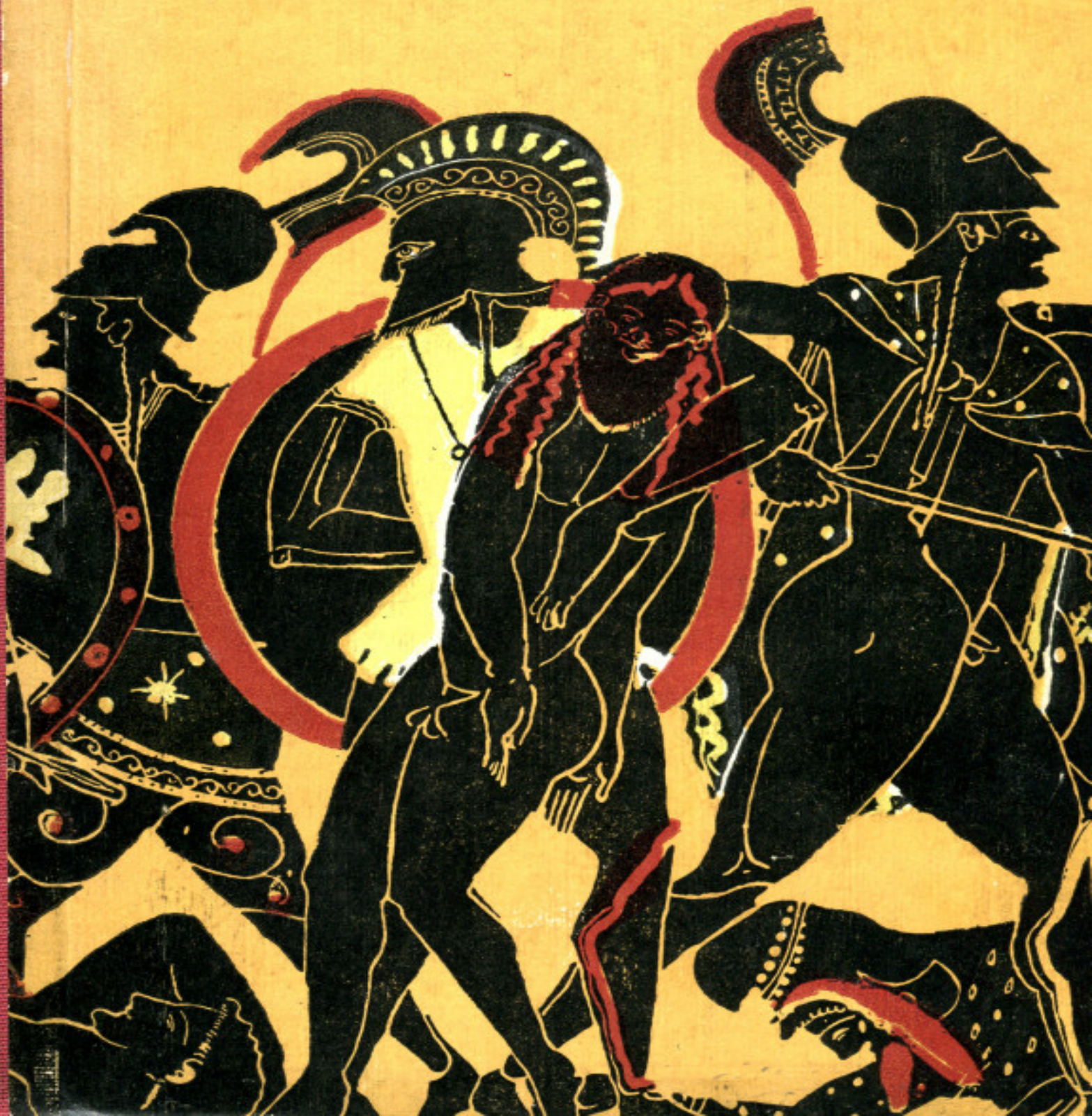

НИКОЛАЙ КУН
СТАРОГРЪЦКИ ЛЕГЕНДИ И МИТОВЕ

Превод: Никола Мънков

chitanka.info

АНАТОЛИЙ БОКШЧАНИН
УВОД

Книгата „Старогръцки легенди и митове“ от професор Н. А. Кун — един от най-авторитетните историци на старогръцката култура, представлява системно преразказване на, гръцките митове (на преданията за фантастични същества: божества — герои и чудовища, които уж били живели в незапомнени времена в Гърция и съседните й страни; легендарните божества олицетворявали в съзнанието на жителите на стара Гърция различни природни сили). Гръцките митове разказват за приключения и подвизи на хора герои, надарени със свръхестествена сила, смелост и ловкост, най-често чеда на различни богове и богини. Тези гръцки легенди били по-късно възприети и от римляните. Всичките вкупом се наричат старогръцка митология.

Възникнали в различни части на европейска Гърция (Атика, Беотия, Арголида, Етолия, Тесалия и т.н.), по островите от Егейския архипелаг (Крит. Родос, Делос) и в гръцките колонии по западното крайбрежие на Мала Азия, отделните местни цикли от митове постепенно се слели в система, в своеобразен религиозен мироглед, който се основавал върху обожествяване на неразбираемите природни явления и преклонение пред паметта на прадедите — племенни вождове герои, които навсякъде били провъзгласявани за „богоравни“.

Старогръцките митове и възникналите въз основа на тях епични поеми (Омировите „Илиада“ и „Одисея“, „Теогония“ на Хезиод, „Аргонавтика“ на Аполоний Родоски и др.), както легендите и преданията на други народи от древния свят до известна степен отразяват естествените и историческите явления на онази природна и обществена среда, в която те са се появили.

Митичните предания за живота и подвизите на вождове герои, за намесата на богове и богини в работите и на отделни хора, и на цели племена са се появявали, както беше изтъкнато по-горе, в различни области на Гърция, всред племенни съюзи на синора между II и I хилядолетие преди новото летоброене. Създавали са ги скитащи

певци — аеди, които ходели от селище на селище и спирали в домовете на племенните вождове; пред събрания на племенната аристокрация те декламирали и пеели, акомпанирайки си с китара, съчинени от самите тях (а понякога и заимствувани от други аеди) песни и химни в чест на богове, покровители на даденото племе, или в чест на герои, смятани за прадеди на племенния вожд, в чийто дом аедът пеел.

Наред с песните на аедите у някои племенни съюзи възниквали и други видове химни и песни: трудови селски песни, които се пеели на нивата през време на земеделската работа; бойни химни на войнишките дружини — пеани, които се пеели, преди да започне боят; сватбени песни — хименеи, и накрая погребални, оплаквачни песни — трени.

Постепенно в отделните области на Гърция се създават цели цикли от оказания. Така в Тива, най-големия град на Беотия, пеели песни и оказания за бога на виното и веселието Дионис, за нещастната Ниоба, чиито деца били убити от разгневените богове, за цар Едип, който несъзнателно извършил ужасни престъпления и ги изкупил с жестоки страдания.

В Аргос, разположен на източното крайбрежие на Пелопонес, разказвали за героя Персей, за ужасния край на вожда Агамемнон, победителя на град Троя, вероломно убит от собствената си жена със съучастници, и за това, как неговият син Орест отмъщава на убийците на баща си.

На остров Крит били разпространени оказания за могъщия бог Зевс, който, преобразен като бик, отвлякъл Европа, дъщерята на финикийския цар, от която бил произлязъл родът на критските владетели.

В Атика и в нейния център Атина били разпространени оказания за сина на морския бог Посейдон, Тезей, който бил обединил разпръснатите дотогава атически племена на йонийците в една общност, построил град Атина и извършил много подвизи.

Накрая навсякъде били широко известни легендите за Херакъл — могъщия син на върховния бог Зевс, за неговите подвизи и трагична съдба; за далечния поход на група герои, построили кораба „Арго“ (плаването на аргонавтите), до слабо познати приказни и страшни области; за общогръцкия поход на племенните вождове и техните

дружини срещу малоазийския град Троя и за бедите и приключенията на мнозина от тях, особено на вожда Одисей, при завръщането им в родината.

Въз основа на тези древни песни и предания някои аеди създали големи епични поеми. Най-популярни от тях били поемите на слепия певец Омир „Илиада“ и „Одисея“. Първата съдържа описание на някои епизоди от десетата година на войната между гърци и троянци, втората — приключенията на вожда Одисей в приказните, слабо познати на гърците от онази епоха западни райони на Средиземноморието и неговото щастливо завръщане в родния му остров Итака.

Героите от Омировите поеми — Ахил, Одисей. Хектар, Агамемнон, Менелай, Аякс, Андромаха. Пенелопа, Елена — били извънредно популярни в цяла Гърция.

Стиховете на Омир се предавали от уста на уста в течение на няколко века. Най-сетне в VI в. пр.н.е. те били записани в Атина и се превърнали в писмени литературни произведения. Те били изучавани във всички училища на стара Гърция, по-късно в училищата на източногръцките елинистични държави, създадени от гръцки завоеватели в Азия, че и накрая в по-голямата част от учебните заведения, съществували в Римската империя.

Изключително голямо значение на Омировите епични поеми отбелязва още живелият през V и IV в. пр.н.е. старогръцки философ идеалист Платон, който пише: „Този поет (Омир — рус. ред.) възпита Елада!“ Обаче въпреки извънредно широката популярност на Омир неговата биография и дори родното му място не се знаят. В стара Гърция седем града си оспорвали правото да се наричат родно място на тоя бележит поет. Липсата на биографични сведения за поета дава основание на някои изследователи на старогръцката история и литература да се усъмнят в историческата реалност на Омировата личност.

В края на XVIII век немският историк и филолог Волф предлага Омировите поеми „Илиада“ и „Одисея“ да се смятат за резултат на безлично народно творчество. Волф, а след него и друг немски учен — филологът Лахман, основавайки се върху някои противоречия в поемите и на обстоятелството, че устно творчество от такива големи

размери според тях било невъзможно, смятат „Илиада“ и „Одисея“ за сборник от много старинни песни, съставен от различни аеди.

Срещу подобно обяснение за произхода на „Илиада“ и „Одисея“ се обявява на времето си бележитият немски поет Фридрих Шилер, който доказва, че в двете поеми има художествено единство, и защитава тезата за личното авторство на Омир.

Така възниква „Омировият въпрос“, който представлява предмет на нееднократни научни спорове в средите на филолози и историци през XIX век.

През XVIII и първата половина на XIX век преобладаващото мнозинство от европейските историци считат съдържанието на старогръцките епични поеми за чисто фантастично. Мнозина историци и археолози отричат дори историческото съществуване на самия град Троя.

Обаче в края на XIX и началото на XX век извънредно интересни открития, направени на мястото на старата Троя, в Микенската крепост и на остров Крит, хвърлиха нова светлина върху историята на възникването на разните старогръцки предания.

Археоложките открития косвено потвърдиха много факти, споменавани в различни легенди. Действително, както се вижда, в най-старата епоха владетелите на Крит са държали в подчинение населението от много крайбрежни острови и от побрежието на Атика — нещо, за което се споменава в легендите за Тезей.

Действително град Троя е бивал неведнъж разрушаван от врагове. Това дава основание да се смята, че походът на гръцките вождове с техните дружини срещу троянците е нещо реално, че той е факт: в Омировата поема този поход е само необикновено много украсен с легендарни подробности.

Накрая действително в Микена са живели някога силни, войнствени, богати вождове. Доказателство за това са остатъците от яки крепости, от дворци и намерените ценни предмети в техните големи каменни гробници. Съвременните археолози отнасят старите заселища на остров Крит към средата на II хилядолетие преди новото летоброене. Съществуването на големи за времето си постройки в Микена и в Троя се отнася към XIV–XIII век преди новото летоброене, а според старогръцкото историческо предание походът на гръцките племенни вождове и обсаждането на Троя от техните

дружини са ставали, приведено към съвременното, прието в историческата наука летоброене, между 1193 и 1184 г. пр.н.е., т.е. в самото начало на XII в. пр.н.е.

Така че хронологическите пресмятания на археолозите и данните от старогръцкото предание се доближават.

Напълно естествено е, че спомени за големия поход-нападение срещу малоазийското крайбрежие до известна степен са се запазили в паметта на гръцкото население. С течение на времето разказите за реалния ход на събитията са се преплели с предания за вождовете герои, участвували в похода, за чудесни събития и за намесата на боговете във военните действия между гърците и троянците.

Надареният с поетически способности аед, когото ние знаем под името Омир, е създал своите поеми въз основа на тези, легенди и оказания. Обстоятелството, че поетът бил неграмотен, не представлявало спънка за неговото творчество.

По-късно в първоначалния текст на Омировите поеми, предаван устно, били вмъкнати добавки — нещо, което не са могли да не забележат филолозите, които са изследвали текста на „Илиада“.

От другите произведения на старогръцката литература, в които се излагат много митични предания за божества, трябва да посочим поемата „Теогония“, създадена според старогръцкото предание от беотиеца Хезиод в VIII в. пр.н.е. Освен това по-голямата част от трагедиите на атинските драматурзи от V в. пр.н.е. — Есхил, Софокъл, Еврипид — представляват художествена разработка на стари митични предания за богове и герои.

Митични предания давали в своите творби и мнозина старогръцки лирически поети (Пиндар и др.).

Много старогръцки предания са се запазили до ден-днешен и в произведения на гръцки и римски писатели, живели през епохата на Римската империя. Такива са „Енеида“ на Вергилий, „Метаморфози“ („Превращения“) и „Героини“ на Овидий (I в. пр.н.е.), „Описание на Елада“ от Павзаний (II в. от н.е.) и някои други.

При това покрай изброените по-горе големи произведения на антични писатели, където са се запазили и до днес цели митични разкази, почти във всички произведения от антични автори се споменават отделни божества и едни или други митични герои.

Образи на митични богове и герои са възпроизведени и в многобройни творби на античното, особено на старогръцкото изобразително изкуство.

В много случаи старогръцки художници, особено скулптори, са се стремили да възпроизвеждат в творбите си цели митични епизоди. Към този именно тип антични скулптури спадат: знаменитата скулптурна група „Лаокоон“, създадена в I в. пр.н.е. от родоските ваятели Агесандър, Полидор и Атинодор, огромната групова скулптура, изпълнена от родоските скулптори Аполоний и Тавриск, която изобразява наказването на злата царица Дирка от героите Зет и Амфион, и друга една скулптура — „Менелай, бранещ трупа на падналия в боя Патрокъл“, от IV в. пр.н.е. Отделни сюжети от митологични разкази са изобразявани и във фреските, които украсявали стените на здания в старите градове. Много такива изображения са намерени при разкопките в древния град Помпей. Накрая безброй отделни епизоди от митологични предания са били изобразявани върху старогръцки вази.

Изобщо може да се каже, че старогръцката митология е била един от най-важните елементи на античната гръко-римска култура.

От епохата на Възраждането насам след многовековна забрава произведенията на античната култура, а заедно с тях и образите от старогръцката митология отново привличат вниманието и будят интереса на господствуващите слоеве от феодалното общество и на зараждащата се градска буржоазия. Писатели, художници и музиканти от различни европейски страни отново започват да вземат за сюжети на свои произведения епизоди от гръцката митология. Видни италиански художници от епохата на Възраждането в някои свои произведения изобразяват митични божества и разработват митологични сюжети — Леонардо да Винчи (бюст на богиня Флора), Сандро Ботичели („Раждането на Венера“, „Пролет“), Тициан („Венера пред огледалото“ и др.), Джордано („Парис отсъжда“). От образите на древногръцката митология е взел сюжета за своята прекрасна статуя на Персей и известният италиански скулптор Бенвенуто Челини.

Върху сюжет, зает от гръцката митология, е написана една от драмите на У. Шекспир — „Троил и Кресида“, както и поемата му

„Венера и Адонис“. Отделни имена на митологични герои се срещат и е много други произведения на У. Шекспир.

През XVII и XVIII век заимствуването на сюжети от старогръцката митология добива особено широко разпространение в европейското изкуство. Върху сюжети, заети от старогръцката митология, са рисували картини много видни холандски, фламандски и френски художници: П. П. Рубенс („Персей и Андромеда“, „Венера и Адонис“ и др.) Ван Дайк („Марс“ и „Венера“), Рембранд („Даная“, „Глава на Атина Палада“), Пусен („Ехо и Нарцис“, „Нимфа и сатир“, „Пейзаж с Полифем“, „Пейзаж с Херкулес“ и др.), Буше („Аполон и Дафна“) и много други.

Върху заимствувани от гръцката митология сюжети са писали произведения видните френски писатели от втората половина на XVII век Корней и Расин.

Образи от старогръцката митология са отразили в много свои произведения Гьоте и Шилер. Върху митологични сюжети били написани и много от оперните произведения през XVII и XVIII век. Такива са първите в Европа опери „Дафна“ и „Евридика“ на италиански композитори от края на XVI и началото на XVII век, „Орфей“ — на Монтеверди, „Кастор и Полукс“ на френския композитор Рамо, „Ифигения в Авлида“ и „Орфей“ на Глук, „Идоменей“ на знаменития Моцарт и много други.

Руски писатели, драматурзи, художници и музиканти от XVIII и първата половина на XIX век, търсейки сюжети за свои произведения, също тъй са посягали често към образи и епизоди от старогръцката митология.

Така една от ранните опери, поставени в Русия (1755 г.), била „Цефал и Прокрис“ („Кефал и Прокрида“), написана върху един от митичните епизоди. Текстът е написал Сумароков, музиката — придворният композитор Арая. По-късно същият този Сумароков взел за фабула други митични епизоди и написва текст за опера „Алцеста“ („Алкеста“) и комедията „Нарцис“.

В края на XVIII век варовитият руски композитор Фомин създава мелодрамата „Орфей“; и тоя сюжет е заимствуван от старогръцката митология.

Митологични герои много пъти се споменават като действуващи лица в басни на И. А. Крилов, в стихотворения на Г.Р. Державин, В. А.

Жуковски, А. С. Пушкин и М. Ю. Лермонтов.

Руският скулптор от началото на XIX век Ф. Толстой е създал прекрасен бюст на гръцкия бог на съня Морфей; тоя бюст се пази в Третяковската галерия. Видният руски художник К. П. Брюлов е нарисувал няколко картини със сюжети от античната митология („Среща на Аполон и Диана“, „Сатурн и Нептун на Олимп“). Образи, заети от старогръцката митология, са намерили приложение и в скулптурните групи, които красят много от великолепните сгради, построени в Москва и в Петербург през първата половина на XIX век. Над величествения колонен портик на Болшой театър има бронзова скулптурна група, която изобразява старогръцкия бог на изкуството и светлината Аполон в колесница със запрегнати четворка препускащи коне. С подобна скулптурна група е украсена и горната част на портика на театър „А. С. Пушкин“ в Петербург.

В съвременната астрономия имената на всички планети от Слънчевата система, на много от неподвижните звезди и на цели съзвездия са взети от античната, главно старогръцката митология. В Европа през XIX и XX век често военни кораби са били назоваваш с имената на митологични богове и герои. Например английският военен кораб, с който Наполеон I бил откаран на остров Св. Елена, носел името „Белерофонт“; фрегатата, с която пътешествувал А. И. Гончаров — „Палада“, а подобни имена имали и руските крайцери от времето на Първата световна война: „Палада“, „Диана“ и накрая легендарната „Аврора“. Подобни имена носели и английските линейни кораби по същото време:

„Аякс“, „Агамемнон“ и т.н. Самите ние често употребяваме имена, названия, фигуративни изрази, заети от гръцката митология. Често говорим за „титанична борба“, „гигантски размер“, подчертавайки големината на предмет или на дело, за пигмеи, подразбирайки под тази дума незначителни, дребни хорица. Ние употребяваме изразите: „рог на изобилието“, „ябълка на раздора“, „панически страх“, „лебедова песен“, „олимпийско спокойствие“. „ахилесова пета“ (най-слабото и уязвимо място), „танталови мъки“, „сизифов труд“. Мнозина, употребяващи тези метафори, не са в състояние да обяснят точно техния първоначален смисъл, понеже ле са запознати с образите от старогръцката митология.

Така че запознаването със старогръцката митология, макар и по преразказване на съдържанието ѝ от съвременни историци, твърде много разширява кръгозора ни. Безусловно необходимо е да познават митологията преподавателите по история, по език и литература, по дисциплините от изкуствознанието (история и теория на живописта, история на музиката), както и студентите от съответните специалности, и учениците от горните класове на средните училища.

Това запознаване със съдържанието на старогръцките митове не само разширява кръгозора на специалистите — историци, филолози, изкуствоведи, но и дава същевременно художествена, естетична наслада на читателя.

А. Бокшчанин

ПЪРВА ЧАСТ
БОГОВЕ И ГЕРОИ

БОГОВЕ

ПРОИЗХОД НА СВЕТА И БОГОВЕТЕ

В началото съществувал само вечният, безграничен и тъмен Хаос. В него се криел изворът на живота на света. Всичко възникнало от безграничния Хаос — целият свят и безсмъртните богове. От Хаоса произлязла и богинята Земя — Гея. Широко се разстлала тя, силна, давала живот на всичко, което живее и расте върху нея. А далеч под земята, тъй далеч, както е далеч от нас необятното светло небе, на неизмерима дълбочина се родил мрачният Тартар — ужасна бездна, запълнена с вечна тъма. От Хаоса, извор на живота, се родила и могъщата сила, всичко оживотворяващата Любов — Ерос. Започва да се създава светът. Безграничният Хаос родил вечния Мрак — Ереб, и тъмната Нощ — Нюкта. А от Нощта и Мрака произлезли вечната Светлина — Етер, и радостният, светъл Ден — Хемера. Светлината се разляла по света и започнали да се редуват нощта и денят.

Могъщата, благодатна Земя родила безкрайното синьо Небе — Уран, и Небето се изпънало над Земята. Гордо се издигнали към него високите Планини, родени от Земята, и широко се разляло вечно шумящото Море. От майката Земя са родени Небето, Планините и Морето, баща те нямат.

Уран — Небето — се възцарил в света. Той се оженил за благодатната Земя — Гея. Уран и Гея имали шестима синове и шест дъщери — могъщите, страшни титани. Един от синовете им, титанът Океан, който обгръщал като безбрежна река цялата земя, и богиня Тетида дали живот на всички реки, които носят своите вълни към морето, и на морските богини — океанидите. А титанът Хиперион и богинята Тея дали на света деца: Слънце — Хелиос, Месечина — Селена, и румената Зора — розовопръстата Еос (Аврора). От Астрей и Еос произлезли всичките звезди, които светят нощем на тъмното небе, и всичките ветрове: буйният северен вятър Борей, източният Евър,

влажният южен Нот и приятният западен вятър Зефир, който докарва дъждоносни облаци.

Освен титаните могъщата Земя родила трима великани — циклопи, с по едно око на челото, и трима грамадни като планини петдесетглави великани — хекатонхейри (сторъки), наречени така, защото всеки от тях имал по сто ръце. На тяхната страшна сила нищо не може да устои, тя е стихийна и безгранична.

Уран намразил децата си — великаните, затворил ги в дълбок мрак в недрата на богинята Земя и не им позволявал да излизат на светлина. Страдала от това майка им — Земята. Тежало й това ужасно бреме, затворено в недрата й. Повикала тя децата си, титаните, и започнала да ги увещава да се опълчат срещу бащата Уран; но те се страхували да вдигнат ръка на баща си. Само най-младият от тях — коварният Кронос — чрез хитрина свалил баща си и заграбил властта му. Богинята Нощ родила за наказание на Кронос цял сонм ужасни божества: Танатос — смърт, Ерида — раздор, Апата — измама, Кери — унищожение, Хипнос — сън с рой мрачни, тежки сънища, безмилостната Немезида — отмъщение за престъпления, и много други. Тези богове внесли ужас, раздори, измама, борба и нещастие по света, където се възцарил на бащиния си престол Кронос.

ЗЕВС

РАЖДАНЕТО НА ЗЕВС

Кронос не бил сигурен, че властта ще остане завинаги в негови ръце. Той се страхувал, че и срещу него някой ден ще се вдигнат децата му и ще го обрекат на същата участ, на каквато той обрекъл баща си Уран. Страхувал се от децата си. И заповядал на жена си Рея да му донася децата, които се раждат, и безмилостно ги поглъщал. Рея изпадала в ужас, като виждала съдбата на децата си. Вече пет бил погълнал Кронос: Хестия, Деметра, Хера, Хадес (Аид) и Посейдон.

Рея не искала да загуби и последното си дете. По съвета на родителите си Уран — Небето, и Гея — Земята, тя се оттеглила на остров Крит и там, в дълбока пещера, й се родил най-малкият син Зевс. В тая пещера Рея скрила сина си от жестокия баща, а нему дала да погълне вместо сина си един продълговат камък, повит в пелени. Кронос не подозирал, че е така измамен от жена си.

А в това време Зевс растял на остров Крит. Нимфите Адрастея и Идея треперели над малкия Зевс, те го отгледали с мляко от божествената коза Амалтея. Пчели носели мед на малкия бог от склоновете на високата планина Дикта. А пред входа за пещерата млади курети удряли щитовете с мечовете си всеки път, когато малкият Зевс заплаквал, за да не чуе плача му Кронос и да не постигне и Зевса участта на братята и сестрите му.

ЗЕВС СВАЛЯ КРОНОС. БОРБАТА НА БОГОВЕТЕ ОЛИМПИЙЦИ С ТИТАНИТЕ

Порасъл и възмъжал прекрасен и могъщ бог Зевс. Той се опълчил срещу баща си и го принудил да върне отново на бял свят децата, които бил погълнал. Едно след друго повърнал Кронос децата си — богове, прекрасни и светли. Те подели борба с Кронос и с титаните за владеене на света.

Ужасна и упорита била тази борба. Децата на Кронос се укрепили на високия Олимп. На тяхна страна застанали и някои от титаните, а първи — титанът Океан и дъщеря му Стикс с децата си Усърдие, Мощ и Победа. Борбата била опасна за боговете олимпийци.

Могъщи и страшни били техните противници — титаните. Но на помощ на Зевс дошли циклопите. Те му изковали гръмове и светкавици, които Зевс хвърлял по титаните. Борбата продължавала вече десет години, а победата не клоняла нито на едната, нито на другата страна. Накрая Зевс решил да освободи от недрата на земята сторъките великани — хекатонхейрите; повикал ги на помощ. Страшни, грамадни като планини, излезли те от земните недра и се хвърлили в боя. Те къртели от планините цели скали и ги хвърляли върху титаните. Със стотици скали летели срещу титаните, когато те се приближили до Олимп. Застенала земята, грохот изпълнил въздуха, всичко наоколо се тресяло. Даже Тартар потръпвал от тази борба. Зевс хвърлял една подир друга огнени светкавици и оглушително боботещи гръмове. Огън обхванал цялата земя, моретата закипели, гъст смрадлив пушек забулил всичко.

Накрая могъщите титани отстъпили. Тяхната сила била сломена, те били победени. Олимпийците ги оковали и ги хвърлили вдън мрачния Тартар, във вековната тъма. Пред яките медни врати на Тартар застанали на стража сторъките, хекатонхейрите, за да пазят да не би да се изтръгнат пак от Тартара на свобода мощните титани. На властта на титаните в света бил турен край.

БОРБАТА НА ЗЕВС С ТИФОН

Но борбата не свършва с това. Гея — Земята, страшно се разсърдила на олимпиеца Зевс за това, че той постъпил така жестоко с нейните деца — победените титани. Тя встъпила в брак с мрачния Тартар и родила ужасно стоглаво чудовище Тифон. Грамадният, със сто драконови глави Тифон се надигнал от земните недра. С див вой разтърсил въздуха Лай на кучета, човешки гласове, мучене на разярен бик и рев на лъв се чували в този вой. Буйни пламъци се виели около Тифон, а земята се тресяла под тежките му стъпки. Боговете се стъписали в ужас. Но Зевс Гръмовержец смело се нахвърлил върху него; започва се бой. Заблестели отново светкавици в ръцете на Зевс, затрещели гръмотевици. Земята и небето се разтърсили до основи. В ярки пламъци лумнала пак земята, както по време на борбата с титаните. Моретата закипявали, щом се доближел до тях Тифон. Със стотици сипел огнените си стрели-светкавици гръмовержецът Зевс; като че ли от техния огън се запалил самият въздух и пламнали

тъмните буреносни облаци, Зевс превърнал в пепел и стоте глави на Тифон. Рухнал Тифон на земята; от тялото му се излъчвала такава силна топлина, че всичко наоколо се топяло. Зевс сграбчил тялото на Тифон и го запокитил вдън мрачния Тартар, който го бил създал. Но и от Тартара Тифон все още бил страшен за боговете и за всичко живо. Предизвиквал бури и изригвания; от него и от Ехидна, полужена-полузмия, се родили страшното двуглаво куче Орт, адското куче Цербер, лернейската хидра и Химера; често разтърсва Тифон земята.

Боговете олимпийци победили враговете си. Никой вече не бил в състояние да се съпротивява на властта им. Те можели сега спокойно да управляват света. Най-силният от тях, гръмовержецът Зевс, взел за себе си небето, Посейдон — морето, а Хадес — подземното царство, царството на душите на умрелите. А земята останала в общо владение. Но макар че синовете на Кронос си поделили властта над света, все пак над тях царува повелителят на небето Зевс; той властвува над хора и богове, той управлява всичко в света.

олимп

Високо на светлия Олимп царува Зевс, заобиколен от сонм богове. Тук са и съпругата му Хера, и златокъдрият Аполон със сестра си Артемида, и златната Афродита, и сластната Зевсова дъщеря Атина, и много други богове. Трите прекрасни Хори пазят входа за високия Олимп и вдигат прикриващия вратата гъст облак, когато боговете слизат на земята или се изкачват в светлите чертози на Зевс. Високо над Олимп се е ширнало синьото, бездънно небе и от него се лее златна светлина. Нито дъжд, нито сняг вали в царството на Зевс; тук е винаги светло, радостно лято. А по-долу се вият облаци, понякога те закриват далечната земя. Там, на земята, есен и зима сменят пролетта и лятото, нещастия и скръб сменят радостта и веселието. Наистина и боговете познават скръбта, но тя бързо прохожда и отново радост се възцарява на Олимп.

Пируват боговете в своите златни чертози, построени от Зевсовия син Хефест. Цар Зевс седи на висок златен престол. От неговото мъжествено, неземно хубаво лице лъха величие и гордо, спокойно съзнание за власт и сила. Край престола му е богинята на мира Ейрена (Ирина) и постоянната спътница на Зевс, крилатата богиня на победата Ника. Ето влиза прекрасната величествена богиня

Хера, Зевсовата жена. Зевс почита жена си. С почит обкръжават Хера, покровителката на брака, всички богове на Олимп; Когато, блестейки със своята красота, в пищна премяна великата Хера влиза в залата за пиршества, всички богове стават и се покланят пред жената на Зевс Гръмовержец. А тя, горда със своето могъщество, пристъпва към златния престол и сяда при Зевс, царя на богове и хора. До престола на Хера стои нейната пратеница, богинята на небесната дъга, лекокрилата Ирида, винаги готова бързо да литне на пъстроцветните си криле и да изпълнява заповедите на Хера в най-отдалечени краища на земята.

Пируват боговете. Дъщерята на Зевс, младата Хеба, и синът на троянския цар, Зевсовият любимец Ганимед, надарен от Зевс с безсмъртие, им поднасят амброзия и нектар — храна и питие на боговете. Прекрасни харити и музи услаждат живота им с пеене и танци. Хванати за ръце, те извиват хора, а боговете се любуват на кръшните им движения и на дивната им, вечно млада красота. Пирът на олимпийците става все по-весел. На тези пирове боговете решават всички работи, на тях определят те съдбата на света и на хората.

От Олимп разпраща Зевс на хората своите дарове и утвърждава реда и законите на земята. В ръцете на Зевс се намира съдбата на хората; щастие и нещастие, добро и зло, живот и смърт — всичко е в неговите ръце. До вратата на Зевсовия дворец има два съда. В единия съд са даровете на доброто, в другия — на злото. Зове черпи от тях добро и зло и ги изпраща на хората. Горко на оня човек, комуто Гръмовержецът, загребва дарове само от съда на злото. Горко и на оногова, който нарушава установения от Зевс ред на земята и не съблюдава неговите закони. Застрашително ще навъси Кроносовият син гъстите си вежди, черни облаци ще покрият тогава небето. Великият Зевс ще се разлюти и страшно ще настръхнат косите му, очите му ще пламнат в непоносим блясък; ще махне той с десница и ще блесне огнена мълния, гръмотевици ще забоботят по цялото небе и ще се разтърси високият Олимп.

Не само Зевс бди да се спазват законите. До неговия престол стои пазещата законите богиня Темида. Тя свиква по заповед на Гръмовержеца събрания на боговете на светлия Олимп и народни събрания на земята и следи да не се нарушават редът и законът. На Олимп е и Зевсовата дъщеря, богинята Дике (Дика), която бди за

правосъдието. Зевс наказва строго несправедливите съдии, когато Дике му донесе, че те не спазват законите, дадени от Зевс. Богиня Дике е защитничка на правдата и враг на измамата. Зевс пази реда и правдата в света и изпраща на хората щастие и нещастие. Но макар че Зевс изпраща на хората щастието и нещастието им, тяхната участ се определя от неумолимите богини на съдбата — мойрите, живеещи на светлия Олимп. Участта и на самия Зевс е в техните ръце. Над смъртни и над богове властвува съдбата. Никой не може да избегне нейните повели. Няма сила, няма власт, която би могла да измени нещичко от онова, което е отредено на боговете и на смъртните. Пред съдбата може само смирено да се преклониш и да й се подчиниш. Само мойрите знаят повелите на съдбата. Мойрата Клото преде нишката на живота на човека, определяйки продължителността на живота му. Скъса ли се нишката, свършва и животът. Мойрата Лахеза изтегля, без да гледа, жребия, който се пада на човека в живота. Никой не е в състояние да измени определената от мойрите съдба, тъй като третата мойра, Атропа, записва в дълъг свитък всичко, що са определили на човека в живота нейните сестри, а което е веднъж записано в свитъка на съдбата, то е неизбежно. Великите строги мойри са неумолими.

На Олимп има още една богиня на съдбата — тя е богинята Тюхе, богиня на щастието и благоденствието. От рога на изобилието, рога на божествената коза Амалтея, с мляко от която бил отхранен самият Зевс, тя сипе дарове на хората и честит е оня човек, който срещне в своя жизнен път богинята на щастието Тюхе; но колко рядко се случва това и колко нещастен е човекът, от когото се отвърне богинята Тюхе, която доскоро му е давала своите дарове!

Така царува на Олимп великият цар на хората и боговете Зевс, заобиколен от сонм светли богове, пазейки реда и правдата в целия свят.

ПОСЕЙДОН И МОРСКИТЕ БОЖЕСТВА

Дълбоко в морската бездна се намира чудесният дворец на земетръсеца Посейдон, великият брат на гръмовержеца Зевс. Властвува над моретата Посейдон и морските вълни се подчиняват и на най-малкото движение на неговата ръка, въоръжена със страшен тризъбец. Там, в морската дълбочина, живее с Посейдон и прекрасната му съпруга Амфитрита, дъщеря на морския мъдрец-тайноведец Нерей, която великият властелин на морските глъбини Посейдон откраднал от баща й. Той я видял веднъж, когато играела хоро със сестрите си — нереидите, на брега на остров Наксос. Запленен от прекрасната Амфитрита, богът на морето пожелал да я отвлече със своята колесница. Но Амфитрита се укрила при титана Атлас, който държи върху яките си плещи небесния свод. Дълго не можел да намери Посейдон прекрасната дъщеря на Нерей. Най-сетне делфинът му казва къде е нейното скривалище; за тая услуга Посейдон поставя делфина всред небесните съзвездия. Посейдон отвлякъл от Атлас прекрасната Нереева дъщеря и се оженил за нея.

Оттогава живее Амфитрита с мъжа си Посейдон в подводния му дворец. Високо над двореца шумят морските вълни, сонм морски божества заобикалят Посейдон, подчинени на неговата воля. Между тях е и Посейдоновият син Тритон, който с гръмовния звук на своята тръба от раковина предизвиква страшни бури. Всред божествата се намират и прекрасните сестри на Амфитрита — нереидите. Посейдон властвува над морето. Когато той на своята колесница, теглена от дивни коне, препуска по морето, вечно шумящите вълни се отдръпват и дават път на повелителя Посейдон. Равен по красота на самия Зевс, бързо се носи той по безбрежното море, а около него играят делфини, риби изплуват от морските дълбочини и се тълпят около колесницата му. А когато размахне Посейдон страшния си тризъбец, тогава като планини се надигат морските вълни, покрити с бели гребена от пяна, и в морето бушува свирепа буря. С плясък се удрят тогава буйните морски вълни о скалистия бряг и разтърсват земята. Но стига да простре Посейдон своя тризъбец над вълните, и те се укротяват.

Утихва бурята, отново морето е спокойно, гладко като огледало и едва чуто се плиска край брега — синьо, безкрайно.

Много божества заобикалят великия Зевсов брат Посейдон. Всред тях е морският мъдрец Нерей, който знае всички съкровени тайни на бъдещето. На Нерей са чужди лъжата и измамата. Само истината открива той на богове и смъртни. Мъдри са съветите, които дава опитният старец. Нерей има петдесет прекрасни дъщери. Весело лудуват младите нереиди всред морските вълни, блестейки с божествената си красота. Хванали се за ръце, те изплуват една след друга от морската бездна и заиграват хоро на брега под лекия плясък на бавно пристигащите до брега вълни на спокойното море. Ехото на крайбрежните скали повтаря тогава звуците на тяхната нежна песен, подобна на тихия плясък на морето. Нереидите покровителстват мореплавателя и му осигуряват щастливо плаване. Те бдят над него денем и нощем.

Между морските божества е и старецът Протей, който мени като морето своя образ и се превръща по свое желание в различни животни и чудовища. И той е пророкуващ бог, трябва само да го изненадаш, да му се наложиш и да го накараш да открие тайната на бъдещето. Всред спътниците на земетръсец Посейдон е и бог Главк, покровител на моряците и рибарите; и той има дар да пророкува. Често, изплавал от морските дълбочини на повърхността, той разкривал бъдещето и давал мъдри съвети на смъртните, които кръстосват моретата. Могъщи са морските богове, голяма е тяхната власт, по над тях всичките властвува великият брат на Зевс, Посейдон.

Всички морета и всички земи са обгърнати от беловласия Океан — бог титан, равен на самия Зевс по почит и слава. Той живее далеч, на границите на света, и земните дела не тревожат сърцето му. Три хиляди синове — речни богове, и три хиляди дъщери — океаниди, богини на потоци и извори, има Океан.

Синовете и дъщерите на великия бог Океан носят благоденствие и радост на смъртните чрез вечно течащата си животворна вода; с нея те напояват цялата земя и всичко живо върху нея.

ЦАРСТВОТО НА МРАЧНИЯ ХАДЕС (ПЛУТОН)

Дълбоко под земята царува неумолимият, мрачен брат на Зевс, Хадес. Неговото царство е изпълнено с мрак и ужас. Тук никога не проникват радостните лъчи на яркото слънце. Бездънни пропасти водят от повърхността на земята до печалното царство на Хадес. Мрачни реки текат в него. Там протича и всичко вледеняващата свещена река Стикс, в чиито води се кълнат и самите богове.

Там влачат своите вълни Кокит и Ахерон; душите на умрелите огласят със своето стенание, изпълнено с печал, мрачните им брегове. В подземното царство се струят и даващите забрава за всичко земно води на извора Лета. По мрачните полета на Хадесовото царство, покрити с бледните цветове на асфодела, се носят безплътните, леки сенки на умрелите. Те оплакват своя нерадостен живот, живот без светлина и без желания. Тихо се носят техните стонове, едва доловими, подобни на шумоленето на увехнали листа, гонени от есенния вятър. Никой не може да се върне от това царство на скръбта. Триглавото куче Цербер, на чиято шия се извиват със страшно съскане змии, пази изхода. Суровият старец Харон, който превозва душите на умрелите, няма да откара обратно през мрачните води на Ахерон нито една душа натам, дето ярко свети слънцето на живота. Душите на умрелите са обречени на вечно скръбно съществуване в мрачното царство на Хадес.

В това именно царство, докъдето не стигат нито светлината, нито радостта, нито скърбите на земния живот, управлява Зевсовият брат Хадес. Той седи на златен престол с жена си Персефона. Нему служат неумолимите богини на отмъщението, ерииите. Страшни, те преследват с бичове и змии престъпника; не му дават нито миг покой и го измъчват с угризения на съвестта; никъде не може да избяга от тях жертвата им, те ще я намерят, където и да се скрие тя. До престола на Хадес седят съдиите в царството на умрелите — Минос и Радамант. Все тук, до престола, е и богът на смъртта Танатос с меч в ръка, с черно наметало, с грамадни черни криле. Гробна студенина вее от тези криле, когато Танатос прелита до леглото на умиращия, за да отреже с меча си кичур коса от главата му и да му вземе душата. До

Танатос са зловещите кери. Яростни се носят те на своите криле по бойното поле. Керите ликуват, като виждат как един след друг падат сразените герои; те впиват кървавочервени устни в раните на сразените, стръвно пият горещата им кръв и изтръгват от телата душите им.

Пак тук, до престола на Хадес, е и прекрасният млад бог на съня, Хипнос. Той нечуто се носи на своите криле над земята с главички от мак в ръце и лее от рог сънотворно питие. Нежно допира той вълшебния си жезъл до очите на хората, леко притваря клепките им и смъртните потъват в дълбок сън.

Реят се в мрачното царство на Хадес и боговете на сънищата. Има измежду тях богове, които дават пророчески и радостни съновидения, но има и богове на ужасни, потискащи сънища, които плашат и измъчват хората. Има богове и на лъжливи сънища; те вкарват човека в заблуда и често го водят до гибел.

Царството на неумолимия Хадес е изпълнено с мрак и ужас. Там броди в тъмата ужасният призрак Empуза, с магарешки крака. Той, след като подмами в нощната тъмнина с хитрост хората и ги отведе на някое усамотено място, изпива всичката им кръв и лакомо изяжда още треперещите им тела. Там скита и чудовищната Ламя; тя се промъква нощем в спалните на щастливите майки и отвлича техните деца, за да им изпие кръвта. Над всички призраци и чудовища властвува великата богиня Хеката. Тя има три тела и три глави. През безлунна нощ, в дълбока тъмнина, тя броди по пътища и край гробища с цялата си ужасна свита от стигийски кучета. Тя изпраща ужаси и тежки сънища на земята и погубва хората. Хората призовават Хеката като помощничка при магьосничество; но пак тя е и единствената помощничка против магьосничеството за ония, които я почитат, и на кръстопът, дето се разиждат три пътя, й пренасят в жертва кучета.

Ужасно е царството на Хадес и омразно е то на хората.

ХЕРА

Великата богиня Хера, жената на егидоносеца Зевс, покровителствува брака и пази светостта и ненарушимостта на брачните връзки. Тя изпраща на съпрузите многобройно потомство и благославя майката при раждане на детето.

След като победеният от Зевс Кронос върнал на бял свят великата богиня Хера и нейните братя и сестри, които той бил погълнал, майка й Рея я отнесла на края на земята при беловласия Океан; там Хера била отгледана от Тетида. Хера дълго живяла далеч от Олимп в тишина и мир. Великият Зевс Гръмовержец я видял, влюбил се в нея и я отвлякъл от Тетида. Боговете пищно отпразнували сватбата на Зевс и Хера. Ирида и харитите облекли Хера в разкошна премяна и тя сияела със своята младост и величава красота всред сонма богове на Олимп, седейки на златен престол до Зевс, великия цар на богове и хора. Всички богове поднесли дарове на повелителната Хера, а богиня Земя — Гея, изкарала от своите недра като дар на Хера едно чудно ябълково дърво, което раждало златни ябълки. Всичко в природата славело царица Хера и цар Зевс.

Хера царува на високия Олимп, тя заповядва, както и нейният мъж, на светкавиците и гръмотевиците; само от една нейна дума тъмни дъждовни облаци покриват небето, чрез едно махване с ръка тя вдига страшни бури.

Прекрасна е великата Хера, волооката, лилиеръката; изпод нейния венец се спускат на вълни чудни къдрици, власт и спокойно величие горят в очите й. Боговете почитат Хера, почита я и мъжът й, облакогонецът Зевс, и често се съветва с нея. Но не са редки и караници между Зевс и Хера. На съвещанията на боговете Хера често възразява на Зевс и спори с него. Тогава Гръмовержецът се разсърдва и заплашва жена си с наказания. Хера замлъква и сдържа гнева си. Тя не е забравила как Зевс я подложил на бичуване, как я оковал в златни вериги и я оставил да виси между небето и земята, като й вързал на краката две тежки наковални.

Могъща е Хера — няма богиня, равна ней по власт. Величествена, в дълга разкошна дреха, изтъкана от самата Атина, на

колесница, запрегната с два безсмъртни коня, слиза тя от Олимп. Цяла от сребро е, колесницата, от чисто злато са колелата, а медта на спиците блести. Благоухание се разлива по земята там, дето минава Хера. Всичко живо се покланя пред нея, великата царица на Олимп.

йо.

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

Често търпи обиди Хера от мъжа си Зевс. Така станало например, когато Зевс се влюбил в прекрасната Йо и за да я скрие от жена си Хера, я превърнал в крава. Но с това Гръмовержецът не спасява Йо. Хера видяла снежнобялата крава и поискала от Зевс да й я подари. Зевс не могъл да откаже това на Хера. А тя, като станала господарка на Йо, я дала на стоокия Аргус да я пази. Нещастната Йо страдала, но никому не могла да каже за страданията си; превърната на крава, тя била лишена от дарбата да говори. Вечно будният Аргус пазел Йо, тя не можела да се скрие от него. Зевс виждал страданията й. Той повикал сина си Хермес и му заповядал да отвлече Йо.

Бързо пристигнал Хермес навръх планината, дето стоокият страж пазел Йо. С приказките си той приспал Аргус. Щом се затворили стоте му очи, Хермес грабнал извития си меч и с един замах отсякъл главата на Аргус. Йо била освободена. Но и с това Зевс не я спасил от гнева на Хера. Тя изпратила един чудовищен стършел. С ужасното си жило стършелът гонел от страна в страна нещастната страдалка Йо, докарана до лудост от мъки. Нигде не намирала тя покой. В бесен бяг се носела тя все по-далеч и по-далеч, а стършелът летял подир нея и всеки миг забивал своето жило в тялото й. Жилото на стършела горяло Йо като нажежено желязо. — Къде ли не бягала Йо, в какви ли не страни ходила! Най-после след дълги скитания стигнала в страната на скитите, в Крайния Север, до скалата, на която бил прикован титанът Прометей. Той предсказал на нещастницата, че само в Египет ще се избави тя от мъките си. Гонена от стършела, Йо продължила да бяга. Много мъки изтърпяла тя, много опасности изпитала, преди да стигне до Египет. Там, на бреговете на благодатния Нил, Зевс й върнал предишния образ и тя родила син, Епаф. Той бил първият цар на Египет и родоначалник на великото поколение герои, към което спадал и най-големият герой на Гърция, Херакъл.

АПОЛОН

РАЖДАНЕТО НА АПОЛОН

Богът на светлината златокъдрият Аполон, е роден на остров Делос. Майка му, Латона, подложена на гонение поради гнева на богиня Хера, никъде не можела да си намери убежище. Преследвана от змея (дракона) Питон, изпратен от Хера, тя се скитала по целия свят и най-после се укрила на остров Делос, който през ония времена се бил носел по вълните на бурното море. Едва стъпила Латона на Делос, и из морската бездна се издигнали два грамадни стълба, които подпрели и спрели тоя пустинен остров. Той застанал непоклатимо на същото място, дето стои и сега. Около Делос шумяло морето. Унило стърчали делоските скали, голи, без каквато и да било растителност. Само морските чайки намирали подслон на тия скали и ги огласяли със своя тъжен крясък. Но ето че се родил богът на светлината Аполон и навсякъде се разлели потоци ярка светлина. Като със злато залели те скалите на Делос. Всичко наоколо зацъфтяло, светнало: и крайбрежните скали, и планината Кинт, и долината, и морето. Шумно чествували новородения бог стеклите се на Делос богини, поднасяйки му амброзия и нектар. Цялата околна природа ликувала заедно с богините.

БОРБАТА НА АПОЛОН С ПИТОН И ОСНОВАВАНЕТО НА ДЕЛФИЙСКОТО СВЕТИЛИЩЕ С ОРАКУЛ

Младият, лъчезарен Аполон се понесъл по лазурното небе с китара (лира) в ръце, със сребърен лък през рамо; златни стрели силно звънтели в стрелника му. Горд, ликуващ се носел Аполон над земята, като заплашвал да унищожи всяко зло, всичко, породено от мрака. Той се устремил към мястото, дето живеел страшният Питон, който някога преследвал майка му Латона; искал да му отмъсти за всичкото зло, което й бил причинил.

Бързо стигнал Аполон до тъмната клисура, където било леговището на Питон Високо до небето се издигали наоколо скали. Мрак царял над клисурата. По дъното й буйно течал разпенен белогрив планински поток, а над потока се виели мъгли. Страшният

Питон излязъл от леговището си. Грамадното му тяло, покрито с люспи, се навивало между скалите на безброй обръчи. Скали и планини тръпнели и се поддавали под тежестта на тялото му. Яростният Питон опустошавал всичко и сеел смърт на всички страни. В ужас се разбягвали нимфите и всичко живо. Надигнал се Питон, могъщ, яростен, разтворил страшната си паст и вече се готвел да погълне златокъдрия Аполон. Но в този миг се чул звук от тетивата на сребърния лък и като искра блеснала във въздуха безпогрешна златна стрела, след нея — втора, трета; стрели като дъжд се изсипали върху Питон и той паднал мъртъв на земята. Бодро зазвучала тържествената победна песен (пеанът) на златокъдрия Аполон, победителя на Питон, със съпровод от златните струни на лирата му. Аполон заровил в земята тялото на Питон на мястото, дето по-късно се издигнал свещеният град Делфи, и основал там светилище с оракул, за да разкрива в него на хората волята на баща си Зевс.

От високия бряг Аполон съзрял далеч в морето кораб на критски моряци. Преобразен на делфин, той се хвърлил в синьото море, настигнал кораба и като лъчезарна звезда литнал по морските вълни и застанал на кърмата на кораба. Аполон откарал кораба до кея на пристанището Криза и свирейки на лира, повел моряците през една плодородна долина за Делфи. Тях направил той първи жреци в своето светилище.

ДАФНА

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

Светлият, жизнерадостен бог Аполон познава и скръбта; и него постигнало нещастие. Той познал скръбта наскоро след победата си над Питон. Когато Аполон, горд, задето е победил Питон, стоял над сразеното от стрелите му чудовище, той видял младия бог на любовта Ерос, опъващ златния си лък. Аполон му казал със смях:

— Що ти трябва, дете, такова страшно оръжие? Я по-добре остави на мене да запращам поразяващите златни стрели, с които току-що убих Питон. На тебе ли остана да се сравняваш по слава с мене, стрелометеца? Да не би да искаш да постигнеш по-голяма слава от моята?

Обиденият Ерос гордо отвърнал на Аполон:

— Твоите стрели, Феб-Аполоне, бият безпогрешно, всички поразяват те, но моята стрела ще порази тебе.

Ерос размахнал златните си криле и в миг литнал на високия Парнас. Там извадил от стрелника си две стрели — една, раняваща сърцето и предизвикваща любов, с нея пронизал сърцето на Аполон; втора, убиваща любовта, нея стрелнал в сърцето на нимфата Дафна, дъщеря на речния бог Пеней.

Случайно Аполон срещнал прекрасната Дафна и се влюбил в нея. Но щом Дафна зърнала златокъдрия Аполон, с бързината на вятъра се впуснала да бяга, тъй като стрелата на Ерос, убиваща любовта, била пронизала сърцето й. Забързал да я догони сребролъкият бог.

— Стой, прекрасна нимфо — викал Аполон, — защо бягаш от мене като овчица, гонена от вълк. Като гълъбица, която се спасява от орел, летиш ти! Та аз не съм ти враг! Виж, ти си наранила краката си на острите бодли на трънката. Я почакай, спри! Аз съм Аполон, синът на гръмовержеца Зевс, а не обикновен смъртен овчар.

Но прекрасната Дафна бягала още по-бързо. Като на криле тичал подир нея Аполон. Все повече се приближавал до нея. Насмалко да я настигне! Дафна усеща вече дишането му. Силите й я напущат. И тя се помолва на баща си Пеней:

— Татко Пеней, помогни ми! Разтвори се по-скоро, земьо, та ме погълни! О, отнемете този мой образ, той ми причинява само страдания!

Още недоизрекла това и веднага членовете й изтръпнали. Кора покрила нежното й тяло, косата й се обърнала в листа, а ръцете, вдигнати към небето, се превърнали в клони. Дълго стоял опечален Аполон пред появилото се лаврово дърво и накрая промълвил:

— Нека венец само от твоя зеленина краси главата ми, украсявай отсега нататък с листата си и моята лира, и стрелника ми. Нека никога не повяхва о, лаврово дърво, твоята зеленина. Бъди вечно зелено!

А лавровото дърво тихо зашумяло с гъстите си клони в отговор на Аполон и сякаш в знак на съгласие навело зеления си връх.

АПОЛОН У ЦАР АДМЕТ

Аполон трябвало да се очисти от греха си за пролятата кръв на Питон. Та нали и самият той очиства хората, извършили убийство. И ето по решение на Зевс той се оттегля в Тесалия при прекрасния и благороден цар Адмет. Той пасял царските стада и с тая служба изкупвал греха си. Когато Аполон свирел всред пасбището на тръстикова флейта или на златна лира, дивите животни, очаровани от свиренето му, наизлизали от горския гъсталак. Пантери и лъвове кротко ходели всред стадата. Елени и сърни се стичали при звуците на флейтата. Мир и радост царели наоколо. Благоденствие заляло дома на Адмет; никой не се радвал като него на такова плодородие; неговите коне и стада били най-добрите в цяла Тесалия. Всичко това му дарил златокъдрият бог. Аполон помогнал на Адмет да получи ръката на Алкеста (Алцеста), дъщерята на йолкския цар Пелий. Баща й се бил врекъл да я даде за жена само на оня, който бъде в състояние да впрегне в колесницата си лъв и мечка. Тогава Аполон надарил любимеца си Адмет с непобедима сила и той изпълнил поставеното от Пелий условие. Аполон служил у Адмет осем години и като изтекъл срокът на службата му, с която изкупил греха си, се върнал в Делфи.

Пролет и лете Аполон живее в Делфи. А когато настъпи есен, започнат да вехнат цветята и да жълтеят листата на дърветата, когато наближи студената зима, която покрива със сняг върха Парнас, тогава Аполон сяда на своята колесница, запрегната със снежнобели лебеди, и тя го отнася в страната на хиперборейците, която не знае що е зима, в страната на вечната пролет. Там прекарва той цялата зима. А когато пак се раззелени всичко в Делфи, когато под животворния лъх на пролетта се разцъфнат цветята и като пъстър губер покрият долината на Криза, златокъдрият Аполон се връща със своите лебеди в Делфи да вещае на хората волята на гръмовержеца Зевс. Тогава в Делфи празнуват завръщането на бога вещател Аполон от страната на хиперборейците. Цялата пролет и лятото прекарва той в Делфи, посещава, и родния си остров Делос, дето има също тъй свое великолепно светилище.

АПОЛОН И МУЗИТЕ

Напролет и лете по склоновете на гористия Хеликон — там, дето тайнствено ромонят свещените води на извора Хипокрена, и на

високия Парнас, край бистрите води на Кастalския извор, Аполон предвожда танците на деветте музи. Младите прекрасни музи, дъщери на Зевс и Мнемозина, са постоянни спътнички на Аполон. Той ръководи и хора на музите и акомпанира на песните им със своята златна лира. Величествено пристъпва Аполон пред хора на музите с лавров венец над челото, а подир него вървят и деветте музи: Калиопа — муза на епическата поезия, Евтерпа — муза на лириката, Ерато — муза на любовните песни, Мелпомена — муза на трагедията, Талия — муза на комедията, Терпсихора — муза на танците, Клио — муза на историята, Урания — муза на астрономията, и Полихимния — муза на свещените химни. Тържествено се отеква техният хор и цялата природа като омагьосана слуша божественото им пеене.

Когато пък Аполон, придружен от музите, се появява всред сонма богове на светлия Олимп и се чуват звуците на неговата лира и пеенето на музите, всичко на Олимп замлъкна. Забравя Арес шума на кървавите битки, не блести светкавица в ръцете на облакогонеца Зевс, боговете забравят раздорите, мир и покой възцаряват на Олимп. Дори Зевсовият орел прибира могъщи криле и затваря проницателните си очи, не се чува страшният му крясък, той кротко дреме върху жезъла на Зевс. В пълната тишина тържествено звучат струните на Аполоновата лира. А когато Аполон весело удря по златните й струни, тогава светло, блестящо хоро се извива в залата за пиршества на боговете. Музи, харити, вечно младата Афродита, Арес с Хермес, всички участвуват във веселото хоро, а тя води снажна девица — сестрата на Аполон, прекрасната Артемида. Облени в потоци златна светлина, играят младите богове под звуците на Аполоновата лира.

СИНОВЕТЕ НА АЛОЕЙ

Страшен е далекострелният Аполон, когато се разгневи, и не знаят тогава пощада неговите златни стрели. Мнозина са убили те. От тях загинали гордите със своята сила Отос и Ефиалт, синове на Алоей, които не желаели никому да се подчиняват. Още в ранно детство те се славели с грамадния си ръст, със силата си и с безпределната си храброст. Още като младежи Отос и Ефиалт започнали да се заканват на боговете олимпийци:

— О, почакайте само да възмъжеем, почакайте да се развие напълно нашата свръхестествена сила. Ние ще струпаме една върху

друга планините Олимп, Пелион и Оса и по тях ще се изкачим на небето. Ще откраднем тогава от вас, олимпийци, Хера и Артемида.

Така също като титаните се заканвали на олимпийците непокорните Алоееви синове. И щели да изпълнят заканата си. Те оковали във вериги страшния бог на войната Арес; цели тридесет месеца се мъчил той в медните окови. Още дълго щял да се мъчи ненаситният на битки Арес в плен, ако не бил го избавил — когато бил вече останал без сили — бързият Хермес. Силни били Отос и Ефиалт. Аполон не могъл да понесе техните закани. Опънал далекострелният бог сребърния си лък; като огнени искри блеснали във въздуха неговите златни стрели и Отос и Ефиалт паднали пронизани от тях.

МАРСИЙ

Жестоко наказал Аполон и фригийския сатир Марсий, задето той дръзнал да се състезава с него в музиката. Китаредът Аполон не могъл да изтърпи такава дързост. Веднъж, скитайки се по фригийските полета, Марсий намерил тръстикова флейта. Тази флейта била захвърлена от богиня Атина, след като тя забелязала, че свиренето на изнамерената от самата нея флейта загрозява прекрасното й божествено лице. Атина проклела своето изобретение:

— Да бъде наказан жестоко оня, който прибере тази флейта.

Като не знаел нищо за проклятието, изречено от Атина, Марсий прибрал флейтата и скоро се научил да свири на нея така хубаво, че всички в унес слушали тая затрогваща музика. Марсий се възгордял и извикал на състезание самия покровител на музиката.

Аполон се отзовал на това предизвикателство, облечен в дълга разкошна хламида, с лавров венец на главата си, със златна лира в ръце.

Колко нищожен изглеждал пред величествения, прекрасен Аполон обитателят на горите и полята Марсий със своята жалка тръстикова флейта! Де можел той да извлече от флейтата си такива дивни звуци, каквито издавали златните струни от лирата на предводителя на музите Аполон! Победил Аполон. Разгневен от предизвикателството, той заповядал да се накаже нещастният Марсий. Окачили го за ръката да виси и жив му одрали кожата. Тъй скъпо платил Марсий за дързостта си. А кожата му окачили в пещерата при

Келени във Фригия и по-късно се разказвало, че тя винаги започвала да потрепва, сякаш играела, когато долитали до пещерата звуците на фригийска тръстикова флейта, а оставала неподвижна, когато се чували величествените звуци на лира.

АСКЛЕПИЙ (ЕСКУЛАП)

Ала не само отмъстител с Аполон, не само гибел изпраща той със своите златни стрели; той и лекува болести. А синът на Аполон, Асклепий, е бог на лекарите и на лечебното изкуство. Мъдрият кентавър Хирон отгледал Асклепий по склоновете на планината Пелион. Под негово ръководство Асклепий станал такъв изкусен лекар, че надминал дори самия си учител Хирон. Асклепий не само церял всички болести, но даже и умрели възвръщал към живот. С това той разсърдил владетеля на царството на умрелите Хадес и Гръмовержеца Зевс, тъй като нарушил закона и реда, установени от Зевс на земята. Разгневеният Зевс хвърлил своята светкавица и сразил Асклепий. Но хората обожават Аполоновия син като бог лечител. Те му издигат много светилища и между тях светилището на Асклепий в Епидавър.

Навсякъде в Гърция тачели Аполон. Гърците го почитали като бог на светлината; като бог, който очиства човека от злото на пролята кръв; като бог, който разкрива волята на баща си Зевс и който наказва, изпраща болести и ги лекува. Почитали го гръцките младежи като свой покровител. Аполон е покровител на мореплаването, той подпомага основаването на нови колонии и градове. Художници, поети, певци и музиканти се намират под специалното покровителство на предводителя на хора на музите, китареда Аполон. По култа, който гърците отдавали на Аполон, той е равен на самия Зевс Гръмовержец.

АРТЕМИДА

Вечно младата, прекрасна богиня Артемида била родена на остров Делос едновременно с брат си, златокъдрия Аполон. Те са близнаци. Най-искрена обич, най-интимна дружба свързва брата и сестрата. Дълбока обич хранят те и към майка си Латона.

Артемида дава живот на всичко. Тя се грижи за всичко, което живее на земята и расте в гората и на полето. Грижи се за дивите животни, за стадата добитък и за хората. Тя кара да растат треви, цветя и дървета, тя благославя раждане, женитба и брак. Гръцките жени принасят богата жертва на славната Зевсова дъщеря Артемида, която благославя брака и дава щастие в него, която лекува и изпраща болести.

Вечно младата, хубава като ясен ден богиня Артемида, с лък и стрелник през рамо, с копие на ловец в ръка, весело ловува в сенчести гори и по залени от слънцето поля. Шумна свита нимфи я придружава, а тя, величествена, облечена в къса дреха на ловец, стигаща само до коленете й, бързо се носи по гористите планински склонове. Не може да убегне от нейните верни стрели нито плашливият елен, нито плахата сърна, нито разярения глиган, който се скрива в тръстиковия гъсталак. Подир Артемида тичат нейните спътнички нимфите. Весел смях, глъч, лай на глутница кучета се чуват надалеч в планините и планинското ехо високо им приглася. А когато се умори богинята на лова, тя бързо се отправя заедно с нимфите за свещения Делфи при любимия си брат, стрелометеца Аполон. Там тя си почива. Под божествените звуци на златната Аполонова китара тя играе хоро заедно с музите и нимфите. Води хорото стройната прекрасна Артемида; тя е по-хубава от всички музи и нимфи и една глава по-висока от тях.

Артемида обича да почива в хладни пещери, обвити в зеленина, далеч от погледа на смъртните. Тежко и горко на оногова, който нарушава нейния покой. Така загинал и младият Актеон, синът на Автоноя, дъщеря на тиванския цар Кадъм.

АКТЕОН

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

Веднъж Актеон бил с другари на лов в горите на Китерон. Настанало горещо пладне. Уморените ловци се разположили за почивка в гъста гора, а младият Актеон се отделил от тях и подирил прохлада в китеронските долини. Излязъл той в зелената цветуща долина Гаргафия, посветена на богинята Артемида. В долината растели разкошни чинари, мирти и бели ели. Като тъмнозелени стрели се насочвали към небето стройни кипариси, а сочната трева била изпъстрена с цветя. Бистър поток ромонял в долината. Навсякъде царели тишина, покой и прохлада. В стръмен склон на планината Актеон съзрял красива пещера, цялата обвита в зеленина. Той се запътил към тая пещера, без да знае, че тя често служи като място за почивка на Зевсовата дъщеря Артемида.

Когато Актеон се приближил до пещерата, там току-що била влязла Артемида. Тя дала лъка и стрелите си на една от нимфите и се готвела да се къпе. Нимфите и събули сандалите, превързали косите й и вече се гласели да отидат на ручея да гребнат студена вода, когато на входа на пещерата се показал Актеон. Силно извикали нимфите, като видели влизащия Актеон. Те заобиколили Артемида, искали да я закрият от погледа на смъртния. Както облаците пламват в пурпурен огън от изгряващото слънце, така се изчервило от гняв лицето на богинята, гневно блеснали очите й и още по-хубава станала тя. Артемида се ядосала, задето Актеон нарушил нейния покой, като влязъл в непристъпната пещера.

В гнева си тя превърнала нещастния Актеон в строен елен.

На Актеоновата глава израснали разклонени рога. Краката и ръцете му се обърнали на еленови крака. Удължила се шията му, изострили се ушите, козина на петна покрила цялото му тяло. Плахият елен хукнал да бяга. Видял Актеон образа си в ручея. Иска му се да извика: „Какво нещастие!“, ала му липсва способността да говори. Сълзи потекли от очите му, но от очи на елен. Само разум човешки се запазил у него. Какво да прави сега? Къде да се дене? Към кого да се обърне за помощ?

Кучетата на Актеон подушили следите на елена; те не познали стопанина си и с яростен лай се втурнали подир него. През китеронските долини и клисури, по планински стръмнини, през гори и поля като вятър се носел красивият елен, отметнал на гръб клонести

рога, а подир него търчат кучетата. Все по-близо и по-близо са кучетата. Ето те го настигат и острите им зъби се впиват в тялото на нещастния Актеон-елен. Иска да им извика Актеон: „О, смилете се! Та аз съм Актеон, вашият стопанин!“, но само стон се изтръгва от гърдите на елена и в тоя стон се долавя звук на човешки глас. Пада на колене еленът-Актеон, безсилен и безпомощен. Мъка, ужас и молба се четат в очите му. Чака го неизбежна гибел — настървените кучета разкъсват тялото му на части.

Пристигналите другари на Актеон съжалявали, че той не е с тях при такъв щастлив лов. Кучетата довършили чудния елен. Актеоновите другари не знаели кой бил той.

Така загинал Актеон, който нарушил покоя на богиня Артемида, единственият измежду смъртните, който зърнал небесната красота на дъщерята на Гръмовержеца Зевс и на Латона.

АТИНА ПАЛАДА

РАЖДАНЕТО НА АТИНА

Богиня Атина Палада била родена от самия Зевс. Той, Гръмовержецът, знаел, че богинята на разума Метис ще има две деца: дъщеря Атина и син с необикновен ум и необикновена сила. Мойрите, богините на съдбата, открили на Зевс тайната, че синът на богиня Метис ще го свали от престола и ще му отнеме властта над света. Изплашил се великият Зевс. За да избегне страшната съдба, която му предвещавали мойрите, той, след като приспал богиня Метис с любезни думи, я погълнал, преди да била родила дъщеря си, богинята Атина. След известно време Зевс усетил ужасно главоболие. Тогава повикал сина си Хефест и заповядал той да му разреже главата, за да го спаси от непоносимите болки и шум в нея. Хефест силно замахнал с топор, с един удар разцепил черепа на Зевс, без да му причини вреда, и от главата на Гръмовержеца излязла на бял свят властната и войнствена богиня Атина Палада. В пълно въоръжение, с блестящ шлем, с копие и щит се възправила тя пред учудените очи на боговете олимпийци. Страшно размахнала тя лъскавото си копие. Бойният й вик се разнесъл далеч по небето и светлият Олимп се разтърсил до основи. Прекрасна, величествена стояла тя пред боговете. В сините очи на Атина светела божествена мъдрост; цялата тя сияела с чудна, неземна, властна красота. Боговете славели родената от главата на татко Зевс любима негова дъщеря, защитничка на градовете, богиня на мъдростта и знанието, войнствената и непобедима Атина Палада.

Атина покровителствува героите на Гърция, дава им своите, пълни е мъдрост съвети и им помага — неустрашима — във време на опасност. Тя пази градове, крепости и техните стени. Дава мъдрост и знание, учи хората на изкуства и занаяти. И момичетата в Гърция тачат Атина, задето ги учи на ръкоделие. Никоя измежду смъртни и богини не може да се мери с Атина по изкуство да тъче. Всички знаят колко опасно е да се състезават с нея по това, знаят колко скъпо платила Арахна, Идмоновата дъщеря, която пожелала да надмине Атина в това изкуство.

АРАХНА

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

По цяла Лидия се прочула Арахна с изкуството си. Нимфите от склоновете на Тмол и от бреговете на златоносния Пактол често се събирали, за да се любуват на работата й. Арахна изтъкавала от нишки, подобни на мъгла, тъкани, прозрачни като въздуха. Тя се гордеела, че в света няма равна на нея по тъкаческото изкуство. Веднъж тя се провикнала:

— Ако ще и самата Атина Палада да дойде да се състезава с мене! Няма да ме победи, не ме е страх от състезанието.

И ето че пред Арахна застанала като беловласа и сгърбена бабичка богиня Атина и й рекла:

— Не само зло носи със себе си старостта, Арахно; годините донасят и опит. Послушай съвета ми: стреми се да надминеш само смъртните с изкуството си. Не предизвиквай богинята за състезание. Смирено я помоли да ти прости за твоите надменни думи. Богинята прощава на онези, които й се молят.

Арахна изпуснала от ръце тънката прежда, гневно блеснали очите й. Уверена в своето изкуство, тя отвърнала смело:

— Ти си неразумна, бабо. От старост си оглупяла. На снахите и дъщерите си давай такива наставления, а мене ме остави на мира. Аз ще съумея и сама да се справя. Каквото съм рекла, то ще бъде. Защо не дойде Атина, защо не иска да се състезава с мене?

— Ето ме, Арахно! — извикала богинята, като взела отново истинския си образ.

Нимфите и лидийските жени се поклонили ниско пред любимата Зевсова дъщеря и й отдали почести. Само Арахна мълчала. Както небосклонът пламва в ранна утрин с червена светлина, когато литва на небето върху блестящите си криле розовопръстата Зора-Еос, така се изчервило от гняв лицето на Атина. Арахна държи на решението си, все още страстно желае да се състезава с Атина. Тя не чувствува, че я застрашава близка гибел.

Започва състезанието. Великата богиня Атина изтъкала покривка, върху която изобразила по средата величествения атински акропол, а на него своя спор с Посейдон за власт над Атика. Дванадесет светли богове от Олимп, а всред тях баща й, Зевс

Гръмовержец, седят като съдии по тоя спор. Вдига земетръсец Посейдон своя тризъбец, удря с него една скала и от безплодната скала бликва солен извор. А Атина, с шлем, щит и егида, изсилва копието си и го забива дълбоко в земята. Оттам израства свещеното маслиново дърво. Боговете отсъдили, че е победила Атина, като признали нейния дар на Атика за по-ценен. По ъглите богинята изобразила как боговете наказват хората заради непокорността им, а наоколо изтъкала венец от маслинови листа. Арахна пък изобразила на своята покривка много сцени от живота на боговете, където те се представят слаби, владени от човешки страсти. А около тия сцени Арахна изтъкала венец от цветя, преплетени с бръшлян. Работата на Арахна била връх на съвършенството; тя не отстъпвала по красота на творбата на Атина, но в нейните картини личало неуважение, дори презрение към боговете. Страшно се ядосала Атина, скъсала работата на Арахна, а нея ударила със совалката. Нещастната Арахна не могла да понесе тоя позор: тя усукала връв, направила примка и се обесила. Атина освободила Арахна от примката и й казала:

— Живей ти, непокорна жено. Но вечно ще висиш и вечно ще тъчеш и това наказание ще продължи и в твоето потомство.

Атина попръскала Арахна със сок от вълшебна трева и веднага нейното тяло се свило, гъстата коса окапала от главата й и тя се превърнала в паяк. Оттогава виси Арахна-паякът, върху своята паяжина и вечно я тъче, както е тъкала преди като жена.

ХЕРМЕС

Бог Хермес, пратеникът на боговете, син на Зевс и Мая, се родил в една пещера на планината Килена в Аркадия. Той се пренася с бързината на мисълта от Олимп до най-отдалечения край на света благодарение на своите крилати сандали, с жезъл-кадуцей в ръка. Хермес охранява пътищата и посветените нему херми може да се видят поставени край пътища, по кръстопътища и при входа, на къщите, навсякъде в стара Гърция. Той покровителствува пътниците при пътуване приживе, пак той води душите на умрелите в последното им пътуване до печалното царство на Хадес. С вълшебния си жезъл той затваря очите на хората и ги потапя в дълбок сън. Хермес е бог покровител на пътища и пътници и бог на търговските отношения и търговията. Той дава в търговията печалба и изпраща на хората богатство. Хермес е изнамерил и мерките, и числата, и азбуката, той е научил хората на всички тези неща. Той е и бог на красноречието, а същевременно и на извъртането и измамата. Никой не може да го надмине по ловкост, хитрост и дори по кражба, тъй като той е необикновено сръчен крадец. Той именно откраднал веднъж на шега от Зевс неговия скиптър, от Посейдон тризъбеца му, от Аполон златните стрели и лъка му, а от Арес меча му.

ХЕРМЕС ОТВЛИЧА КРАВИТЕ НА АПОЛОН

Току-що се бил родил Хермес в прохладната пещера на Килена и ето че замислил първата си дяволия. Решил да отвлече крави от сребролъкия Аполон, който пасял по това време стадата на боговете в долината. Пиерия, в Македония. Тихичко, за да не го усети майка му, се измъкнал Хермес от пелените, изскочил от люлката и се промъкнал до изхода на пещерата. До самата пещера видял костенурка, уловил я и от черупката й и от три клонки направил първата лира, като опънал върху нея сладкозвучни струни. Незабелязано се върнал Хермес в пещерата, скрил лирата в люлката си, пак излязъл и бързо като вятър се понесъл към Пиерия. Там той заделил от стадото на Аполон петнадесет крави, привързал на краката им тръстика и клончета, за да

заличи следите им, и бързо ги подкарал по посока към Пелопонес. Когато Хермес вече късно вечерта карал кравите през Беотия, той се натъкнал на един старец, който работел на лозето си.

— Избери си една от тези крави — рекъл му Хермес, — само никому не казвай, че си видял, като ги прекарвам през тук.

Старецът, зарадван от подаръка, дал дума на Хермес да пази тайна и да не казва никому накъде е откарал кравите. Хермес продължил пътя си. Но не отишъл далеч и пожелал да изпита ще удържи ли старецът дадената дума. Като скрил кравите в гората и променил външния си вид, той се върнал при стареца и го попитал:

— Я ми кажи, дядо, не мина ли оттук едно момче, което кара крави. Ако ми посочиш накъде ги откара, ще ти дам един бик и една крава.

Старецът не се колебал дълго да каже ли, или да не казва — тъй много му се искало да получи и бик, и крава; и той показал на Хермес по коя посока заминало момчето с кравите. Страшно се ядосал Хермес на стареца, задето не удържал думата си, и го превърнал в няма скала, за да мълчи вечно и да помни, че трябва да се устоява на дадената дума.

След това Хермес се върнал при кравите и бърза ги подкарал по-нататък. Най-сетне ги докарал в Пилос. Две крави принесъл в жертва на боговете, после заличил следите от жертвоприношението, а останалите крави скрил в една пещера, като ги вкарал заднешком, та следите от стъпките им да извеждат от пещерата, а не да водят в нея.

След като извършил всичко това, Хермес спокойно се върнал в пещерата при майка си Мая, полекичка си легнал в люлката и се увил в пелените.

Но Мая забелязала отсъствието на сина си. Тя с укор му казала:

— Лоша работа си замислил ти. Защо откраднa кравите на Аполон? Той ще се разгневи. А ти знаеш колко страшен е той в гнева си. Нима не те е страх от неговите безпогрешно улучващи стрели?

— Не ме е страх от Аполон — отвърнал на майка си Хермес, — нека се гневи. Ако той рече да обиди тебе или мене, аз за отмъщение ще ограбя светилището му в Делфи, ще задигна всичко — триножници, злато, сребро и одежди.

А Аполон вече бил забелязал, че му няма кравите, и тръгнал да ги търси. Никъде не можел да ги намери. Най-после една птица

прорицателка завела златокъдрия Аполон в Пилос, но и там той не намерил кравите си. А в пещерата, дето били укрити кравите, той дори не влязъл — та нали следите не водели навътре, а извеждали от пещерата.

Най-сетне след дълги и безплодни търсения Аполон стигнал до пещерата на Мая. Като чул стъпките му, Хермес още по-дълбоко се сврял в люлката и по-плътно се увил в пелените. Разгневеният Аполон влязъл в пещерата на Мая и видял, че Хермес с най-невинен израз лежи в люлката. Той започнал да укорява Хермес, загдето откраднал кравите, и искал от него да му ги върне, но Хермес отричал всичко. Той уверявал Аполон, че и през ум не му е минавало да краде кравите му и съвсем не знае къде са те.

— Чуй, момче! — извикал гневно Аполон. — Ако не ми върнеш кравите, ще те хвърля в мрачния Тартар и няма да те спаси нито баща ти, нито майка ти.

— О. сине Латонин! — отговорил Хермес. — Не съм виждал твоите крави, нито от други съм чувал нещо за тях и нищо не зная. Та това ли ми е работата? Сега аз си имам друга работа, други грижи. Интересуват ме само сънят, маминото мляко и пелените. Не, кълна ти се, — дори не съм виждал крадеца на кравите ти.

Колкото и да се ядосвал Аполон, нищо не могъл да изкопчи от хитрия, изворътлив Хермес. Накрая златокъдрият бог измъкнал от люлката Хермес и го принудил да отиде, както си е в пелените, при техния баща Зевс, той да реши спора им. Пристигнали двамата богове на Олимп. Как не ги усуквал Хермес, как не хитрувал и все пак Зевс му заповядал да върне на Аполон отвлечените крави.

От Олимп Хермес повел Аполон за Пилос, като по пътя се отбили взел лирата, която бил направил от черупка на костенурка. В Пилос той посочил къде са скрити кравите. Докато Аполон изкарвал кравите от пещерата, Хермес седнал на един камък пред нея и засвирил на лирата. Чудни звуци огласили долината и песъчливия морски бряг. Изуменият Аполон с възторг слушал Хермесовата музика. Така го пленили звуците на лирата, че дал на Хермес за нея откраднатите крави. А Хермес, за да се забавлява, когато пасе кравите, измислил сирингата, която е толкова обичана от овчарите в Гърция.

Изворътлив, ловък, носещ се по света бързо като мисълта, прекрасният син на Мая и Зевс — Хермес, който още през ранното си

детство показал своята хитрост и ловкост, бил и олицетворение на младежка сила. Навсякъде в палестрите поставяли неговите статуи. Той е бог на младите атлети. Него призовавали те преди състезанията в борба и в бързо бягане.

Та кой не тачел Хермес в стара Гърция: и пътникът, и ораторът, и търговецът, и атлетът, та дори и крадците.

АРЕС, АФРОДИТА, ЕРОС И ХИМЕНЕЙ

АРЕС

Богът на войната, яростният Арес, е син на гръмовержеца Зевс и на Хера. Зевс не го обича. Често той казва на своя син, че му е най-омразният от олимпийските богове. Зевс не обича сина си заради неговата кръвожадност. Да не бил Арес негов син, той отдавна щял да го захвърли в мрачния Тартар — там, дето се мъчат титаните. Само жестоки битки радват сърцето на Арес. Яростен се носи той всред грохота на оръжието, виковете и стоновете на боя между сражаващите се в бляскаво въоръжение, с грамаден щит. Подир него търчат синовете му Деймос и Фобос — ужас и страх, а заедно с тях и богинята на раздора Ерида и сеещата убийства богиня Енюо. Кипи, бушува битката; ликува Арес; воините падат със стонове. Тържествува Арес, когато сразi със своя страшен меч воин и по земята плисне гореща кръв. Той убива безразборно надясно и наляво; грамади трупове се стелят около жестокия бог.

Свиреп, бесен, ужасен е Арес, но невинаги той побеждава. Често му се случва на бойното поле да отстъпва на войнствената дъщеря на Зевс Атина Палада. Тя побеждава Арес с мъдрост и със спокойно съзнаване на силата си. Нерядко и смъртни герои надвиват на Арес, особено ако им помага светлооката Атина Палада. Така героят Диомед нанесъл с медното си копие поражение на Арес край стените на Троя. Самата Атина Палада насочила удара му. Надалеч се разнесъл всред войските на троянците и на гърците ужасният вик на ранения бог. Сякаш десет хиляди воини извикали едновременно при влизане в яростен бой — така изревал от болка покритият с медни доспехи Арес. Изтръпнали в ужас гърци и троянци, а бесният Арес се понесъл, обгърнат от тъмен облак, цял окървавен, да се оплаче от Атина на баща си Зевс. Но татко Зевс не искал и да слуша жалбите му. Той не обича сина си, комуто са приятни само разпри, битки и убийства.

Дори ако жената на Арес, най-хубавата измежду богините, Афродита, идва на помощ на мъжа си, когато той в огъня на боя се срещне с Атина, и тогава любимата дъщеря на гръмовержеца Зевс

излиза победителка. Войнствената Атина с един удар поваля прекрасната богиня на любовта Афродита. Със сълзи на очи се издига на Олимп вечно младата, чудно хубава Афродита, а зад гърба й се носи тържествуващият смях и се чуват присмехите на Атина.

АФРОДИТА

Не е работа за нежната, палава богиня Афродита да се намесва в кървавите битки. Тя само буди в сърцата на богове и смъртни любов. Благодарение на тая сила тя царува над целия свят.

Никой не може да избегне нейната власт, дори и боговете. Само войнствената Атина, Хестия и Артемида не са подчинен на нейното могъщество. Висока, стройна, с нежни черти на лицето, с мека, вълниста златна коса, като венец лежаща на прекрасната й глава, Афродита е олицетворение на божествена красота и неувяхваща младост. Когато тя върви, в блясъка на своята красота, в благоухаещи одежди, тогава слънцето по-ярко свети, цветята по-пищно цъфтят. Дивите горски животни се стичат при нея от гъсталака; към нея прилитат на ята птиците, когато ходи по гората. Лъвове, пантери, леопарди и мечки кротко се умилкват около нея. Спокойно се движи всред страшни зверове Афродита, горда с лъчезарната си красота. Нейните спътници, Хорите и Харитите, богини на красотата и на грацията, й прислужват. Те обличат богинята в разкошни одежди, сресват златната й коса, увенчават главата й с блестяща диадема.

Афродита, Уранова дъщеря, е родена, недалеч от остров Китера (Цитера) от снежнобялата пяна на морските вълни. Лек, галещ ветрец я донесъл на остров Кипър. Там младите Хори заобиколили излязлата от морските вълни богиня на любовта. Те я облекли в златоткана дреха и й сложили венец от благоуханни цветя. Където стъпела Афродита, там пищно разцъфтявала цветя. Целият въздух бивал напоен с благоухания. Ерос и Химерос отвели дивната богиня на Олимп. Шумно я посрещнали боговете. Оттогава завинаги живее всред олимпийските богове златна Афродита, вечно младата, най-хубавата от богините.

ПИГМАЛИОН

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

Афродита дарува щастие на оня, който вярно й служи. Така дала тя щастие и на Пигмалион, великия кипърски ваятел. Пигмалион мразел жените, не се оженил и живеел усамотен. Веднъж той изработил от блестяща бяла слонова кост статуя на момиче с необикновена красота. Тази статуя стояла като жива в ателието на ваятеля. Би казал човек, че тя диша, че а-ха ще започне да се движи, ще тръгне и ще заговори. По цели часове се любувал художникът на своята творба и се влюбил най-сетне в статуята, създадена от самия него. Той й подарявал скъпоценни огърлици, гривни и обеци, обличал я в разкошни дрехи, украсявал главата й с венци от цветя. Колко често шепнел Пигмалион.

— О, да беше ти жива, да можеше да отговаряш на моите думи, колко щастлив щях да бъда!

Но статуята била няма.

Настъпили дните на тържество в чест на Афродита.

Пигмалион принесъл на богинята на любовта в жертва бяла телица с позлатени рога; той протегнал към богинята ръце и зашепнал молитва:

— О, вечни богове, и ти, златна Афродито! Щом можете да дадете на молещия се всичко, дайте на мен жена, прекрасна като статуята на момичето, която сам аз направих.

Пигмалион не смеел да моли боговете да вдъхнат живот на статуята му, страхувал се да не разгневи с такава молба боговете олимпийци. Ярко лумнал жертвеният пламък пред образа на богинята на любовта Афродита; с това богинята като че ли давала на Пигмалион да разбере, че боговете са чули молбата му.

Ваятелят се върнал у дома си. Той пристъпил към статуята и, о, щастие, о, радост: статуята оживяла! Сърцето й тупти, в очите й свети живот. Така богинята Афродита дала на Пигмалион жена хубавица.

НАРЦИС

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

Но който не тачи златна Афродита, който отхвърля нейните дарове, който се съпротивява на нейната власт, богинята на любовта го наказва безмилостно. Така наказала тя сина на речния бог Кефис и на нимфата Лавриона, прекрасния, но студен и горд Нарцис. Той не

обичал никого освен единствен себе си, само себе си смятал достоен за любов.

Веднъж, когато се бил загубил в гъста гора през време на лов, го видяла нимфата Ехо. Нимфата не можела сама да заговори с Нарцис. Върху нея тегнело наказанието на богиня Хера: нимфата Ехо трябвало да мълчи, но можела да отговаря на въпроси само като повтаря последните думи от тях. С възхищение гледала Ехо стройния младеж хубавец, скрита от него в горския гъсталак. Нарцис се озърнал, не знаейки накъде да тръгне, и високо извикал:

— Ей, кой е тук?

— Тук! — разнесъл се високо отговорът на Ехо.

— Ела насам! — викнал Нарцис.

— Насам! — отвърнала Ехо.

В изумление се заозъртал прекрасният Нарцис: няма никой. Учуден от това, той високо извикал:

— Ела по-скоро при мене!

И Ехо радостно се откликнала:

— При мене.

С протегнати ръце се затичала нимфата от гората, но прекрасният младеж гневно я отблъснал. Бързо се отдалечил той от нимфата и се скрил в тъмната гора.

Укрила се в горския непроходим гъсталак и отхвърлената нимфа. Горката Ехо страда от любов по Нарцис, никому не се показва и само печално се обажда при всеки възглас.

А Нарцис останал, както преди, горд и влюбен в себе си. Той отхвърлял любовта на всички. Много нимфи направила нещастни неговата гордост. И веднъж една от отхвърлените нимфи извикала:

— Дано се влюбиш и ти, Нарцисе! И дано и на тебе не отвърне с взаимност онази, която обикнеш!

Пожеланието на нимфата се сбъднало. Богинята на любовта Афродита се ядосала, задето Нарцис отхвърля нейните дарове, и го наказала. Веднъж през пролетта във време на лов Нарцис се приближил до един ручей и поискал да се напие със студена вода. Още нито веднъж не се били допирали до водите на този ручей нито овчар, нито планинските кози; нито веднъж не било падало в него откършено клонче, даже вятърът не бил довявал в ручея листица от пищни цветя. Водата му била чиста и бистра. Като в огледало се

отразявало в нея всичко наоколо: и храстите, които растели по брега, и стройните кипариси, и синьото небе. Нарцис се навел над ручея, като опрял ръце върху един камък, който се подавал от водата, и се огледал в ручея цял във всичката си красота. Тук именно го сполетяло наказанието на Афродита. Той се заглежда изумен в своето отражение във водата и силна любов го обзема. Гледа той образа си във водата с очи, изпълнени с любов, говори му ласкаво, зове го, протяга към него ръце. Нарцис се навежда над водното огледало, за да целуне своето отражение, но целува само студената бистра вода на ручея. Всичко забравил Нарцис; не се отделя от ручея; стои неотлъчно и се любува сам на себе си. Той не яде, не пие, не спи. Накрая, изпълнен с отчаяние, Нарцис извиква, протягайки ръце към своето отражение:

— О, кой е страдал тъй жестоко! Нас ни делят не планини, не морета, а само ивичка вода и все пак не можем да се съберем. Я излез от ручея!

Замислил се Нарцис, загледан в образа си във водата. Изведнъж страшна мисъл му дошла в главата и той, наведен до самата вода, започнал тихо да шепти:

— О, мъка! Страх ме е, не съм ли влюбен в самия себе си! Та ти си самият аз! Аз обичам себе си. Чувствувам, че малко ми е останало да живея. Едва разцъфнал, ще увехна и ще сляза в мрачното царство на сенките. Смъртта не ме плаши; смъртта ще тури край на мъките на любовта.

Силите напущат Нарцис, той бледнее и чувствува вече приближаването на смъртта, но все пак не може да се откъсне от своя образ. Нарцис заплаква. Сълзите му падат в бистрите води на ручея. По огледалната водна повърхност се образуват кръгове и прекрасният образ изчезва. Нарцис в ужас извиква:

— О, къде си ти? Върни се! Остани! Не ме напущай, това е жестоко. О, позволи ми поне да те гледам!

Но ето водата е пак спокойна, пак се появява образът, Нарцис пак го гледа, без да се откъсне. Той чезне като росата под лъчите на палещото слънце. Нещастната нимфа Ехо също вижда как страда Нарцис. Тя го обича, както и преди; сърцето й се свива от болка поради страданията на Нарцис.

— О, мъка — извиква Нарцис.

— Мъка! — отвръща Ехо.

Най-сетне, изтощен, Нарцис изстенал с отпаднал глас, гледайки своя отразен образ:

— Сбогом!

И още по-тихо, едва чуто прозвучал гласът на нимфата Ехо:

— Сбогом!

Клюмнала главата на Нарцис върху зелената крайбрежна морава и мракът на смъртта покрил очите му. Нарцис умрял. Оплаквали го в гората младите нимфи, оплаквала го и Ехо. И нимфите приготвили за младия Нарцис гроб, но когато дошли за тялото му, не го намерили. На мястото, гдето клюмнала върху тревата Нарцисовата глава, било поникнало бяло, дъхаво цвете, цветето на смъртта; то се нарича нарцис.

АДОНИС

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

Но богинята на любовта, която наказала Нарцис, изпитала лично мъките на любовта; и на нея й се случило да оплаква любимия си Адонис. Тя обичала сина на кипърския цар, Адонис. Никой от смъртните не можел да се сравнява с него по красота; той бил дори по-хубав от боговете олимпийци. Заради него Афродита забравила и Патмос, и цветущата Китера. Адонис й бил по-скъп дори от светлия Олимп. Всичкото си време тя прекарвала с младия Адонис. С него ходела на лов в планините и горите на Кипър като девицата Артемида. Забравила Афродита златните си накити, забравила красотата си. Под палещите лъчи на слънцето и в лошо време тя ходела на лов за зайци, за плахи елени и сърни, но отбягвала лова на страшните лъвове и глигани. И Адонис молила да избягва опасностите на лова за лъвове, мечки и глигани, за да не му се случи нещастие. Богинята рядко оставяла царския син сам, а всеки път, когато го оставяла, му напомняла да не забравя молбите й.

Веднъж в отсъствие на Афродита кучетата на Адонис през време на лов попаднали на следите на грамаден глиган. Те изкарали животното от леговището му и го подгонили с яростен лай. Адонис се радвал на тоя богат лов; той не предчувствувал, че това ще е последният му лов. Все по-близо се чувал лаят на кучетата, ето и грамадният глиган се мярнал всред храстите. Адонис вече се готвел да пронижe разярения глиган с копието си, но глиганът изведнъж се

хвърлил върху любимия на Афродита и го наранил смъртно с грамадните си стърчащи зъби. Адонис умрял от страшната рана.

Когато Афродита научила за смъртта на Адонис, преизпълнена с неизразима скръб, сама отишла в планините на Кипър да търси тялото на любимия младеж. Тя вървяла по стръмни планински склонове, през мрачни клисури, покрай дълбоки пропасти. Острите камъни и бодлите на трънката изранили нежните нозе на богинята. Капки кръв падали по земята и оставяли следи навсякъде, където минавала тя. Най-после Афродита намерила тялото на Адонис. Горчиво плакала тя над загиналия без време прекрасен младеж. За да се запази навеки споменът за Адонис, богинята заповядала да израсне от кръвта му нежната съсънка. А навсякъде, където били падали от изронените крака на Афродита капки кръв, израсли великолепни рози, алени като кръвта на богинята. Смилил се Гръмовержецът Зевс над скръбта на богинята на любовта. Той заповядал на брата си Хадес и на жена му Персефона да пускат всяка година Адонис на земята от мрачното царство на сенките на умрелите. Оттогава Адонис остава по половин година в царството на Хадес, а половин година живее на земята с богиня Афродита. Цялата природа ликува, когато се връща на земята при ярките лъчи на слънцето Адонис, младият, прекрасен любим на златна Афродита.

ЕРОС

Прекрасната Афродита царува над света. И тя като Гръмовержеца Зевс си има пратеник. Чрез него осъществява тя своята воля. Този пратеник на Афродита е нейният син Ерос, едно весело, коварно, а понякога и жестоко момче. Ерос се носи на своите блестящи, златни криле над земи и морета, бърз и лек като повей на ветрец. В ръцете си държи малък златен лък, а на рамо носи стрелник със стрели. Никой не е защитен срещу тия златни стрели. Ерос улучва безпогрешно; като стрелец той не отстъпва на самия златокъдър стрелометец Аполон. Когато Ерос улучи в целта, очите му светват от радост, той тържествено вдига високо къдравата си главица и гръмко се смее.

Еросовите стрели носят със себе си радост и щастие; но често донасят те страдания, любовни мъки и дори гибел. На самия

златокъдър Аполон, на самия облакогонец Зевс са причинили немалко страдания тия стрели.

Зевс знаел колко много мъка и яло ще донесе със себе си в света синът на златна Афродита и искал да бъде той умъртвен още при раждането му. Но нима можела да допусне това майка му? Тя укрила Ерос в непроходима гора и там, в горските дебри, са откърмили мъничкия Ерос с млякото си две свирепи лъвици. Пораснал Ерос и ето го сега се носи по целия свят млад, прекрасен и сее със стрелите си в света ту щастие, ту печал, ту добро, ту зло.

ХИМЕНЕЙ

Афродита има още един помощник и придружител — младия бог на брака Хименей. Той лети със снежнобелите си криле начело на сватбените шествия.

Ярко свети пламъкът на брачния му факел. Хорове от момичета призовават през време на сватбата Хименей, като го молят да благослови брака на младоженците и да изпрати радост в живота им.

ХЕФЕСТ

Хефест, син на Зевс и Хера, бог на огъня, бог ковач, с когото никой не може да се мери по коваческо изкуство, е роден на светлия Олимп. Родил се като слабо и куцо дете. Разгневила се Хера, когато й показали на нея, богинята, грозния хилав син. Сграбила го и го запокитила от Олимп долу, на далечната земя.

Дълго се носило във въздуха нещастното дете и паднало най-сетне всред вълните на безбрежното море. Смилили се над него морските богини Еврином, дъщеря на великия Океан, и Тетида, дъщеря на морския мъдрец прорицател Нерей. Прибрали падналия в морето малък Хефест и го отнесли със себе си дълбоко под водите на беловласия Океан. Там, в лазурна пещера, отгледали те Хефест. Порасъл бог Хефест грозен, куц, но с яки ръце, широки гърди и мускулест врат. Какъв чуден художник бил той в своя ковашки занаят! На Еврином и Тетида, които го отгледали, изковал много и великолепни украшения от злато и сребро.

Дълго спотайвал Хефест в сърцето си гняв към майка си, богиня Хера. Накрая решил да й отмъсти, загдето го хвърлила от Олимп. Изковал необикновено красиво златно кресло и го изпратил на Олимп — подарък на майка си. Жената на гръмовержеца. Зевс изпаднала във възторг, като видяла чудесния подарък. Наистина само царицата на богове и хора можела да седи на такова необикновено красиво кресло. Но — о, ужас! — едва седнала на креслото, и я обвили яки вериги. Хера се намерила прикована към креслото. Притекли се боговете да й помогнат. Напразно — никой от тях не бил в състояние да освободи царица Хера. Разбрали те, че само Хефест, който изковал креслото, може да освободи своята велика майка.

Веднага изпратили бог Хермес, вестителя на боговете, да доведе бога ковач. Като вихър профучал Хермес към края на света, към бреговете на Океана. В миг се понесъл Хермес над земя и море и се озовал в пещерата, където работел Хефест. Дълго молил той Хефест да отиде с него на високия Олимп и да освободи царица Хера, но богът ковач рязко отказал; той не можел да забрави злото, което му сторила майка му. Молил, умолявал Хермес — нищо не помогнало. Тогава му

дошъл на помощ Дионис, веселият бог на виното. С гръмък смях поднесъл той на Хефест чаша ароматно вино, после втора, а след нея трета, четвърта… Опил се Хефест, сега вече било лесно да правиш с него всичко — да го водиш, където си искаш. Богът на виното Дионис победил Хефест. Хермес и Дионис качили Хефест на едно магаре и го повели за Олимп. Хефест яздел, полюшвайки се. Около него се кършели във весел танец обвити в бръшлян менади с тирси в ръце. Тромаво скачали пияни сатири. Димели факли, чували се силен звън на тимпани, смях, биене на дайрета. А начело вървял великият бог Дионис с лозов венец на глава и с тире в ръка. Весело напредвало шествието. Най-сетне пристигат на Олимп. Хефест в миг освободил майка си — сега вече не помнел обидата.

Хефест останал да живее на Олимп, построил там на боговете величествени златни дворци и за себе си построил дворец от злато, сребро и бронз. В него живее с жена си, прекрасната, приветлива Харита, богиня на грацията и красотата.

В същия дворец се намира и Хефестовата ковачница. По-голямата част от времето си Хефест прекарва в своята пълна с чудеса ковачница. По средата стои грамадна наковалня, в кта — огнище с пламтящ огън и духало чудно е това духало — не е нужно да се движи с ръце — то се подчинява на Хефестовите думи. Щом той каже, и духалото започва да работи, раздухвайки огъня на огнището в ярко лъхащ пламък. Потънал в пот, черен от прах и сажди, работи богът ковач в своята ковачница. Какви чудни произведения изковава в нея Хефест: солидно оръжие, златни и сребърни украшения, чашки и чаши, триножници, които сами се движат на златни колела като живи.

След като привърши работата си и като се изкъпе в благовонна баня от потта и саждите, Хефест отива, накуцвайки и поклащайки се на слабите си крака, на пира на боговете, при баща си, гръмовержеца Зевс. Приветлив и добродушен, той често предотвратява готовата да пламне свада между Зевс и Хера. Боговете не могат да гледат без смях как куцият Хефест шета около трапезата, наливайки на боговете ароматния нектар. Смехът кара боговете да забравят свадите си.

Но бог Хефест може да бъде и страшен. Мнозина са изпитвали силата на неговия огън и ужасните, силни удари на грамадния му чук. Дори вълните на бушуващите реки Ксант и Симоис укротил при Троя

със своя огън Хефест. Страшен, той повалял със своя чук и могъщите гиганти.

Велик е богът на огъня, най-изкусният, божествен ковач Хефест; той дава топлина и радост, той е ласкав и приветлив, но и страшно наказва.

ДЕМЕТРА И ПЕРСЕФОНА

Могъща е великата богиня Деметра. Тя дава плодородие на земята и без нейната благотворна сила нищо не вирее нито в сенчестите гори, нито по ливадите, нито на тучните ниви.

ОТВЛИЧАНЕТО НА ПЕРСЕФОНА ОТ ХАДЕС

Великата богиня Деметра имала млада, прекрасна дъщеря Персефона. Баща на Персефона бил самият велик Кроносов син, гръмовержецът Зевс. Веднъж прекрасната Персефона заедно с приятелките си океаниди безгрижно играела в цветущата Нисейска долина. Като лекокрила пеперуда притичвала младата Деметрина дъщеря от цвят на цвят. Късала разкошни рози, дъхави теменужки, снежнобели лилии и червени хиацинти (зюмбюли). Лудувала безгрижно Персефона, без да знае каква съдба й е отредил нейният баща Зевс. Де можела да помисли, че не ще види скоро пак ясната слънчева светлина, че не ще се радва скоро на цветята и не ще вдишва сладкия им аромат. Зевс я дал за жена на мрачния свой брат Хадес, владетеля на царството на сенките на умрелите, и с него тя трябвало да живее в мрака на подземното царство, лишена от светлината на палещото южно слънце.

Хадес видял Персефона, когато лудувала в Нисейската долина, и веднага решил да я открадне. Той измолил от богинята Гея да създаде едно необикновено красиво цвете. Богиня Гея се съгласила и в Нисейската долина покарало чудно цвете; неговият опиняващ аромат се разнесъл на всички страни. Персефона видяла цветето; тя протегнала ръка, хванала го за стъбълцето и ха да го откъсне. Но изведнъж земята се разтваря и на златна колесница, запрегната с черни коне, се появил владетелят из царството на сенките на умрелите, мрачният Хадес. Той сграбил младата Персефона, качил я на колесницата си и в миг изчезнал със своите бързи коне в недрата на земята. Персефона едва успяла да извика. Надалеч се разнесъл викът на ужас, издаден от младата Деметрина дъщеря; той стигнал и до морските бездни, и до високия светъл Олимп. Никой не видял как

отвлякъл Персефона мрачният Хадес, видял това само бог Хелиос — Слънцето.

Богиня Деметра чула вика на Персефона. Тя бързо се озовала в Нисейската долина, търсила навсякъде дъщеря си, питала приятелките й — океанидите, но нийде я нямало. Океанидите не видели къде изчезнала Персефона.

Тежка скръб поради загубата на единствената й любима дъщеря обзела сърцето на Деметра. Облечена в тъмни дрехи, девет дни, чужда и безразлична към всичко друго, скитала великата богиня Деметра по земята, проливайки горчиви сълзи. Навсякъде търсила Персефона, молила всички за помощ, но никой не могъл да й помогне в нейната мъка. Най-сетне, едва на десетия ден, отишла при бог Хелиос — Слънцето, и със сълзи на очи го замолила:

— О, лъчезарен Хелиос! Ти обикаляш на златна колесница високо по небето цялата земя и всички морета; ти виждаш всичко, нищо не може да се скрие от тебе; ако имаш поне малко милост към мене, нещастната майка, кажи ми къде е дъщеря ми Персефона, кажи къде да я търся! Аз чух нейния вик, откраднаха ми я. Навсякъде я дирих, но нийде не можах да я намеря!

Лъчезарният Хелиос отвърнал на Деметра:

— Велика богиньо, ти знаеш как те уважавам и виждаш как скърбя, като гледам мъката ти. Знай: великият облакогонец Зевс даде дъщеря ти на своя мрачен брат, който откраднa Персефона и я отвлече в своето изпълнено с ужаси царство. Надвий тежката си скръб, богиньо; велик е мъжът на дъщеря ти, тя стана жена на могъщия брат на великия Зевс.

Това още повече опечалило богиня Деметра. Разсърдила се тя на гръмовержеца Зевс, задето дал без нейно съгласие Персефона за жена на Хадес. Напуснала боговете, напуснала светлия Олимп, взела образа на обикновена смъртна и като се облякла в тъмни дрехи, дълго скитала между смъртните, проливайки горчиви сълзи.

Спрял всякакъв растеж по земята. Листата на дърветата увехнали и окапали. Горите стърчали оголени. Тревата изгоряла; цветята отпуснали пъстрите си венчета и се съсухрили. Нямало плодове в овощните градини, изсъхнали зелените лозя, не зреели в тях тежки, сочни гроздове. Плодородните някога ниви били пусти, нито стръкче нямало в тях. Замрял животът на земята. Навсякъде царял

глад; всякъде се чували плач и стенания. Гибел застрашавала целил човешки род. Но потопена в скръб по нежно обичаната си дъщеря, Деметра нищо не виждала, нищо не чувала.

Най-после Деметра дошла в град Елевзин. Там, край градските стени, седнала на сянка под едно маслиново дърво върху „камъка на скръбта“, до самия „кладенец на девите“. Седяла Деметра неподвижна като същинска статуя, на прави гънки те спущала доземи тъмната й дреха. Главата й била отпусната, а от очите й една след друга се отронвали сълзи и капели по гърдите й. Дълго седяла така Деметра, самотна и неутешима.

Видели я дъщерите на елевзинския цар Келей. Те се учудили, като забелязали край кладенеца плачеща жена в тъмни дрехи, пристъпили до нея и съчувствено я попитали коя е тя. Но богиня Деметра не им се открила. Казала, че се нарича Део, че е родом от Крит, че са я отвлекли разбойници, но тя избягала от тях и след дълги скитания стигнала до Елевзин. Деметра помолила Келеевите дъщери да я заведат в бащиния си дом; била съгласна да стане прислужница на майка им, да гледа децата и да работи в дома на Келей.

Келеевите дъщери завели Деметра при майка си Метанейра. На тях и през ум не им минавало, че водят в бащиния си дом велика богиня. Но когато въвеждали Деметра вкъщи, тя докоснала с глава горния праг на вратата и цялата къща била озарена от дивна светлина. Метанейра станала да посрещне богинята; тя разбрала, че непознатата, която дъщерите й са довели при нея, не е обикновена смъртна. Ниско се поклонила жената на Келей пред нея и я поканила да седне на нейното царицино място. Деметра отказала; тя седнала мълчаливо на обикновеното място на прислужницата, все така безразлична към всичко, което ставало около нея. Но прислужницата на Метанейра, веселата Ямба, като виждала дълбоката скръб на непознатата, се стараела да я развесели. Тя пъргаво прислужвала и на нея, и на господарката си Метанейра; високо звучал нейният смях и се сипели шегите й. Усмихнала се Деметра за пръв път, откак откраднал дъщеря й мрачният Хадес, и за пръв път се съгласила да вкуси храна.

Деметра останала у Келей. Заела се с възпитанието на сина му Демофонт. Богинята решила да направи Демофонт безсмъртен. Държала момченцето на богинската си гръд, на коленете си; то вдишвало безсмъртния дъх на богинята. Деметра го мажела с

амброзия, а нощем, когато всички в Келеевия дом спели, тя повивала Демофонт в пелени и го слагала в силно напалената пещ. Но Демофонт не получил безсмъртие. Веднъж Метанейра видяла сина си лежащ в пещта, ужасно се изплашила и започнала да моли Деметра да не прави това. Деметра се ядосала на Метанейра, измъкнала Демофонт от пещта и казала:

— О, неразумна жено! Аз исках да дам безсмъртие на твоя син, да го направя неуязвим. Знай, че аз съм Деметра, която дава сили и радост на смъртни и безсмъртни.

Деметра разкрила на Келей и Метанейра коя е тя и взела своя обикновен образ на богиня. Божествена светлина се разляла по Келеевите покои. Богиня Деметра стояла изправена, величествена и прекрасна, златистата й коса падала на раменете й, в очите й светела божествена мъдрост, от дрехите й се леело благоухание. Метанейра и мъжът й паднали на колене пред нея.

Богиня Деметра заповядала да се построи храм в Елевзин до извора Калихора и останала да живее в него. При тоя храм самата Деметра сложила началото на тържествени празненства.

Скръбта по нежно обичаната нейна дъщеря не оставила Деметра, не забравила тя и гнева си към Зевс. Земята била все така безплодна. Гладът ставал все по-силен, тъй като по нивите на земеделците не пониквала нито една тревичка. Напразно воловете на стопаните им теглели по тях тежкия плуг — работата им била без резултат. Измирали цели племена. Воплите на гладните се издигали до небето, но Деметра не им обръщала внимание. Накрая престанали да пушат на земята жертвоприношения в чест на безсмъртните богове. Гибел застрашавала всичко живо. Но великият облакогонец Зевс не искал да измират смъртните. Той изпратил до Деметра вестителката на боговете Ирида. Бързо се понесла тя на дъгоцветните си криле към Елевзин, за храма на Деметра. И я викала, молила я да се върне на светлия Олимп всред боговете. Деметра останала глуха за молбите й. И други богове изпращал великият Зевс до Деметра, но богинята не искала да се завърне на Олимп, преди да й върне Хадес нейната дъщеря Персефона.

Тогава великият Зевс изпратил при мрачния си брат Хадес бързия като мисълта Хермес. Хермес се спуснал в изпълненото с

ужаси царство на Хадес, явил се пред седящия на златен престол владетел на душите на умрелите и му предал волята на Зевс.

Хадес се съгласил да пусне Персефона при майка й, но преди това й дал да погълне едно зърно от плода на нара, символ на брака. Персефона се понесла нагоре със златната колесница на мъжа си, придружена от Хермес; литнали безсмъртните коне на Хадес — никакви препятствия не съществували за тях и в миг стигнали до Елевзин.

Забравила всичко от радост, Деметра се втурнала да посрещне дъщеря си и я сграбила в своите обятия. Нейната любима дъщеря Персефона била отново при нея. Деметра се върнала на Олимп заедно с нея. Тогава великият Зевс решил две трети от годината Персефона да живее при майка си, а за една трета да се връща при мъжа си Хадес.

Великата Деметра възвърнала плодородието на земята и отново всичко се раззеленило и започнало да цъфти. Горите се покрили с нежни пролетни листа; цветя изпъстрили зелената морава на ливадите. Скоро пуснали клас хлебородните ниви; цъфнали и започнали да благоухаят овощните градини; заблестяла на слънцето зеленината на лозята. Събудила се цялата природа. Всичко живо ликувало и славело великата богиня Деметра и дъщеря й Персефона.

Но всяка година Персефона напуща майка си и всеки път Деметра потъва в скръб и отново се облича в тъмни дрехи. И цялата природа скърби по отминалата Персефона. Пожълтяват листата по дърветата и есенният вятър ги обрулва; процъфтяват цветята, нивите опустяват, настъпва зима. Природата спи, за да се пробуди в радостния блясък на пролетта — тогава, когато се върне при майка си от нерадостното царство на Хадес Персефона. А когато пък се завръща при Деметра дъщеря й, тогава великата богиня на плодородието с щедра ръка сипе своите дарове на хората и благославя труда на земеделците с богата реколта.

ТРИПТОЛЕМ

Великата богиня Деметра, която дава плодородие на земята, сама научила хората как да обработват хлебородните ниви. Тя дала на младия син на елевзинския цар, Триптолем, семена от пшеница и той пръв три пъти разорал с плуг Рарийското поле край Елевзин и хвърлил семената в тъмната земя. Богата реколта дала нивата, благословена от

самата Деметра. На чудесна колесница, запрегната с крилати змейове, Триптолем по заповед на Деметра облетял всички страни и навсякъде научил хората на земеделие.

Триптолем бил и в далечна Скития при цар Линх. И него научил той на земеделие. Но гордият цар на скитите поискал да отнеме на Триптолем славата на учител по земеделие, поискал да присвои тая слава за себе си. Линх решил да убие великия Триптолем, докато той спи. Но Деметра не допуснала да се извърши това злодеяние. Тя решила да накаже Линх, задето нарушил обичая на гостоприемството и вдигнал ръка върху нейния избраник.

Когато Линх през нощта се промъкнал в стаята, където мирно спял Триптолем, Деметра превърнала царя на скитите в див рис тъкмо в мига, когато той надвесил над спящия кинжала си.

Превърнатият в рис Линх се скрил в тъмните гори, а Триптолем напуснал страната на скитите, за да учи хората на големия дар на Деметра — земеделието, преминавайки от страна в страна със своята чудесна колесница.

ЕРИСИХТОН

Не само царя на скитите Линх наказала богиня Деметра; тя наказала и царя на Тесалия Ерисихтон. Надменен и нечестив бил Ерисихтон, никога не зачитал боговете с принасяне на жертви. В своята нечестивост той стигнал дотам, че се осмелил да оскърби дръзко великата богиня Деметра. Решил да отсече в свещената гора на Деметра един столетен дъб, в който живеела дриада, любимка на самата Деметра. Нищо не възпряло Ерисихтон.

— Ако ще да е не любимка на Деметра, а и самата богиня — възкликнал нечестивецът, — пак ще отсека този дъб!

Ерисихтон грабнал от ръцете на слугата брадвата и дълбоко я забил в дървото. Тежък стон се разнесъл във вътрешността на дъба и плиснала кръв от кората му. Изумени стояли пред дъба царските слуги. Един от тях се осмелил да спре царя, но разгневеният Ерисихтон убил слугата, като извикал:

— Ето ти наградата за твоята покорност към боговете! Ерисихтон отсякъл столетния дъб. С шум, подобен на стон, паднал дъбът на земята и живеещата в него дриада умряла.

Облекли тъмни дрехи, дриадите от свещената горичка се явили пред богиня Деметра и я помолили да накаже Ерисихтон, който убил скъпата им другарка. Деметра се разгневила. Тя изпратила да доведат богинята на глада. Изпратената от нея дриада бързо се понесла на Деметрината колесница, запрегната с крилати змейове, към Скития, към Кавказките планини, и там намерила на една безплодна планина богинята на глада с хлътнали очи, бледна, с разчорлени коси, с груба кожа, под която личали само кости. Пратеницата предала Деметрината воля на богинята на глада и тази се подчинила на заповедта на Деметра.

Озовала се богинята на глада в дома на Ерисихтон и му вдъхнала неутолим глад, който изгарял всичките му вътрешности. Колкото повече ядял Ерисихтон, толкова по-силни ставали мъките му от глада. Цялото си състояние изразходвал Ерисихтон за всевъзможни ястия, които само още по-силно разпалвали у него неутолим, мъчителен глад. Най-после Ерисихтон останал без нищо — само с една дъщеря. За да се сдобие с пари и да се засити, той продал дъщеря си като робиня. Но дъщеря му получила от бога Посейдон дарбата да взема най-различен образ и всеки път се освобождавала от купувачите си, като се превръщала ту на птица, ту на кон, ту на крава. Много пъти продавал дъщеря си Ерисихтон, но все не му стигали парите, които получавал от тази продажба. Гладът го измъчвал все по-силно и по-силно, все по-непоносими ставали страданията му. Най-сетне Ерисихтон започнал да ръфа със зъби тялото си и умрял в ужасни мъки.

НОЩ, ЛУНА, ЗОРА И СЛЪНЦЕ

Бавно пътува по небето в своята колесница, запрегната с черни коне, богинята Нощ — Нюкта. Със своето тъмно покривало тя е заметнала земята. Мрак е обвил всичка наоколо. Край колесницата на богинята Нощ се тълпят звездите и леят върху земята несигурна, трепкаща светлина — това са младите синове на богинята Зора-Еос, и на Астрей. Много са те; осеяли са цялото тъмно нощно небе. Но ето сякаш леко сияние се показва на изток. То се разгаря все по-силно и по-силно. Възлиза на небето богинята Луна-Селена. Вътрооги бикове бавно теглят колесницата й по небето. Спокойно, величествено пътува богиня Луна по небето в своята дълга бяла дреха, с лунен сърп над челото. Тя кротко осветява спящата земя, като залива всичко със сребристо сияние. След като обиколи небесния свод, богинята Луна ще се спусне в дълбока пещера на планината Латъм, в Кария. Там лежи, потънал във вечна дрямка, прекрасният Ендимион. Селена е влюбена в него. Тя се надвесва над него, гали го и му шепне любовни думи. Но не я чува потъналият в дрямка Ендимион, затова е тъй тъжна Селена и затова е печална светлината й, която тя лее върху земята нощем.

Все по-близо с утрото. Богиня Луна вече отдавна се е спуснала от небосклона. Едва е заруменял изток. Ярко пламва на изток предвестникът на зората Еосфорос — Денницата. Задухва лек ветрец. Все по-ярко възпламва изток. Ето розовопръстата богиня Зора — Еос, отваря вратите, от които скоро ще излезе лъчезарният бог Слънце — Хелиос. В яркооранжева дреха, с розовите си криле богинята Зора лети нагоре към светналото небе, залято с розова светлина. Богинята лее от златен съд роса върху земята и росата обсипва треви и цветя със светещи като елмази капки. Всичко на земята благоухае, навсякъде се носят аромати. Събудилата се земя радостно приветствува възхождащия бог Слънце — Хелиос.

Лъчезарният бог потегля за небето от брегове на океана с впрегнати четири крилати коня в златна колесница, която му е изковал бог Хефест. Лъчите на възхождащото слънце озаряват планинските върхове и те се издигат, сякаш покрити с огън. Звездите се разбягват от

небосклона при вида на бога Слънце; те се скриват една след друга в лоното на тъмната нощ. Все по-високо се издига колесницата на Хелиос. Той пътува по небето с лъчезарен венец на главата и с дълга блестяща дреха и лее своите животворни лъчи върху земята, дава й светлина, топлина и живот.

След като завърши дневния си път, богът на слънцето се спуска към свещените води на Океан. Там го чака златна ладия, с която той отплава назад, към изток, към страната на слънцето, гдето се намира неговият чудесен дворец. Нощем богът на слънцето си почива там, за да се възземе на следния ден в прежния си блясък.

ФАЕТОН

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

Само един път бил нарушен установеният в света ред и богът на слънцето не излязъл с колесницата си на небето, за да свети на хората. Това се случило така. Слънцето — Хелиос, имало син от Климена, дъщерята на морската богиня Тетида, който се наричал Фаетон. Веднъж Фаетоновият роднина Епаф, син на гръмовержеца Зевс, му се присмял, като му казал:

— Аз не вярвам, че си син на лъчезарния Хелиос. Майка ти лъже. Ти си син на обикновен смъртен.

Разгневил се Фаетон, червенина от срам заляла лицето му, той изтичал при майка си, хвърлил се в прегръдките й и със сълзи на очи се оплакал за нанесеното му оскърбление. А майка му, като протегнала ръце към лъчезарното слънце, се провикнала:

— О, синко! Кълна ти се в Хелиос, който ни вижда и чува, когото и самият ти виждаш сега, че той е баща ти! Нека той ме лиши от своята светлина, ако не казвам истината. Иди сам при него, дворецът му е недалеч от нас. Той ще ти потвърди думите ми.

Фаетон веднага се отправил към баща си Хелиос. Бързо стигнал той до двореца му, който сияел със злато, сребро и скъпоценни камъни. Целият дворец като че искрял с всичките цветове на дъгата, така чудно го бил украсил самият бог Хефест. Фаетон влязъл в двореца и видял там седящия в пурпурна одежда на трона си Хелиос. Но Фаетон не можел да се приближи до лъчезарния бог; неговите очи — очи на смъртен — не могли да издържат сиянието, което се

излъчвало от венеца на Хелиос. Богът на слънцето видял Фаетон и го попитал:

— Какво те води при мене в двореца, синко?

— О, светлина на целия свят, о, татко Хелиос! Само че смея ли да те наричам татко? — извикал Фаетон. — Дай ми доказателство, че ти си моят баща. Премахни, моля те, моето съмнение.

Хелиос снел лъчезарния венец, повикал при себе си Фаетон, прегърнал го и му казал:

— Да, ти си мой син; право ти е казала майка ти, Климена. А за да не се съмняваш повече, поискай от мене, каквото желаеш, и кълна се във водите на свещената река Стикс, аз ще изпълня молбата ти.

Едва изрекъл това Хелиос, и Фаетон започнал да го моли да му позволи да попътува по небето вместо самия Хелиос със златната му колесница. Лъчезарният бог изпаднал в ужас.

— Безумецо, какво искаш ти! — извикал Хелиос. О, да можех да наруша клетвата си! Ти искаш невъзможното, Фаетоне. Та това не е по силите ти. Ти си смъртен, а нима това е работа за смъртен? Дори и безсмъртните богове не са в състояние да се задържат на моята колесница. Сам великият Зевс Гръмовержец не може да я управлява, а кой е по-могъщ от него! Помисли си само: отначало пътят е така стръмен, че дори моите крилати коне едва се изкачват по него. Към средата той върви така високо над земята, че даже мене ме обхваща страх, когато гледам долу разстилащите се под мене морета и земи. А към края пътят така стръмно се спуска към свещените брегове на океана, че без моето опитно управляване колесницата стремглаво ще полети надолу и ще се разбие. Ти мислиш може би, че ще срещнеш по пътя много хубави неща. Не, пътят води през опасности, ужаси и между диви животни. Той е тесен; ако се отбиеш настрана, там те чакат рогата на страшния телец, застрашават те лъкът на кентавъра, яростният лъв, чудовищните скорпион и рак. Много ужаси има по небесния път. Повярвай ми, не искам да бъда причина за твоята гибел. О, ако ти би могъл да надникнеш в сърцето ми и да видиш как се страхувам за тебе! Озърни се наоколо, погледни света, колко много хубави неща има в него! Поискай всичко, каквото пожелаеш, нищо няма да ти откажа, само това не искай. Защото ти искаш не награда, а страшно наказание. Но Фаетон нищо не желаел да слуша; обвил с ръце врата на Хелиос, той го молел да изпълни молбата му.

— Добре, ще изпълня твоята молба. Бъди спокоен, нали се заклех във водите на Стикс. Ще получиш това, за което ме молиш; но аз мислех, че си по-разумен — печално отговорил Хелиос.

Той завел Фаетон на мястото, където стояла колесницата му. Фаетон започнал да й се любува: тя била цялата златна и блестяла с разноцветни камъни. Довели крилатите коне на Хелиос, нахранени с амброзия и напоени с нектар. Впрегнали ги в колесницата. Розовопръстата Еос отворила вратата на слънцето. Хелиос намазал лицето на Фаетон със свещена смазка, за да не го обгори пламъкът на слънчевите лъчи, и сложил на главата му ослепително блестящия венец. С въздишка, изпълнена с печал, Хелиос дава последните си наставления на Фаетон.

— Синко, помни последните ми напътствия, изпълни ги, ако успееш. Не карай силно конете, дръж колкото може по-здраво юздите. Моите коне сами ще тичат. Мъчно е да се възпират те. А пътя ти ясно ще видиш по коловозите, които минават през цялото небе. Не се изкачвай прекалено нависоко, за да не запалиш небето, но и ниско не се спускай, иначе ще подпалиш земята. Не се отклонявай, помни, нито надясно, нито наляво. Твоят път е точно по средата между змията и жертвеника. Всичко останало предоставям на съдбата, само на нея се надявам. Но време е, нощта вече напусна небето; вече възлезе розовопръстата Еос. Дръж по-здраво поводите. А може би ти ще промениш все пак решението си — то те застрашава с гибел. О, остави аз да светя на земята? Недей се погубва.

Но Фаетон бързо се метнал на колесницата и хванал поводите. Той се радва, ликува, благодари на баща си Хелиос и бърза да тръгне. Конете ровят с копитата си, от ноздрите им изскача пламък, те леко потеглят колесницата и през мъгла бързо се понасят напред по стръмния път към небето. Колесницата е необичайно лека за конете. Ето те препускат вече по небето, отклоняват се от обикновения път на Хелиос и летят без път. А Фаетон не знае где в същност е пътят, той не е в състояние да управлява конете. Той поглежда от небесните висини към земята и пребледнява от страх, така далеч под него е тя. Коленете му затреперват, мрак забулва очите му. Той вече съжалява, че е измолил от баща си да му позволи да управлява неговата колесница. Какво да прави? Вече много път е изминал той, но му предстои още по-дълъг път. Фаетон не може да се справи с конете, не знае имената

им, а да ги задържа с поводите няма сили. Около себе си той вижда страшни небесни зверове и още повече се изплашва.

На небето има едно място, където се е проснал чудовищен, страшен скорпион — нататък понасят конете Фаетон. Видял нещастният младеж покрития с тъмна отрова скорпион, който го застрашава със смъртоносното си жило, и обезумял от страх, изпуснал поводите. Почувствували свобода, конете се понасят тогава още по-бързо. Ту възвиват те към самите звезди, ту пък се спускат и се носят над самата земя. Сестрата на Хелиос, богинята на месечината Селена, с изумление гледа как профучават конете на брат й без път, неуправлявани от никого, по небето. Земята бива обхваната от пламъка на ниско спусналата се колесница. Загиват големи, богати градове, загиват цели племена. Пламват планините, покрити с гори: двуглавият Парнас, сенчестият Китерон, зеленият Хеликон, горите на Кавказ, Тмол, Ида, Пелион и Оса. Димът забулва всичко наоколо; поради гъстия дим Фаетон не вижда накъде отива. Водата в реките и в ручеите възвира. Нимфите плачат и ужасени се скриват в дълбоките пещери. Кипят Ефрат, Оронт, Алфей. Еврота и други реки. От голямата топлина земята се напуква и лъч от слънцето прониква в мрачното царство на Хадес. Моретата започват да пресъхват и морските божества страдат от зноя. Тогава великата богиня Гея-Земя се надига и гръмко се провиква:

— О, най-велик от боговете, гръмовержецо Зевс! Нима аз трябва да загина, нима трябва да загине царството на твоя брат Посейдон, нима трябва да загине всичко живо? Погледни! Атлас вече едва удържа тежестта на небето. Та небето и дворците на боговете могат да рухнат. Нима всичко ще се върне към първичния Хаос? О, спаси от огъня онова, което още е останало!

Зевс, чул молбата на богиня Гея, страшно замахнал той с десница, хвърлил ослепителната си мълния и с нейния огън потушил пожара. Със светкавицата Зевс разбил колесницата. Конете на Хелиос се разбягали на разни страни. По цялото небе се разпръснали парчета от колесницата и от хамутите на Хелиосовите коне.

А Фаетон, с горящи къдрици на главата, се понесъл из въздуха като падаща звезда и паднал всред вълните на река Еридан, далеч от родината си. Там хесперийските нимфи вдигнали тялото му и го погребали. Изпаднал в дълбока скръб Фаетоновият баща Хелиос,

закрил лицето си и цял ден не се появил на синьото небе. Само отблясъкът на пожара осветявал земята.

Нещастната майка на Фаетон, Климена, дълго търсела тялото на своя загинал син. Най-после намерила на бреговете на Еридан не тялото на сина си, а гроба му. Горчиво плакала неутешимата майка над гроба на сина си; заедно с нея оплаквали загиналия си брат и дъщерите на Климена, хелиадите. Скръбта им била безгранична. Великите богове превърнали плачещите хелиади в тополи. Тополите-хелиади стоят на брега на Еридан, надвесват се над него и сълзите им — клей, падат в студената вода. Клеят застива и се превръща в прозрачен кехлибар.

За загиването на Фаетон скърбял и приятелят му Кикън. Неговият плач се разнасял далеч по бреговете на Еридан. Виждайки неутешимата печал на Кикън, боговете го превърнали в снежнобял лебед. Оттогава лебедът Кикън живее във водата — по реките и широките светли езера. Той се бои от огъня, който погубил приятеля му Фаетон.

ДИОНИС

РАЖДАНЕ И ОТГЛЕЖДАНЕ НА ДИОНИС

Зевс гръмовержец обичал прекрасната Семела, дъщерята на тиванския цар Кадъм. Веднъж той й обещал да изпълни всяка нейна молба, в каквото и да се състои тя, и й се заклел за това с ненарушимата клетва на боговете в свещените води на подземната река Стикс. Но великата богиня Хера намразила Семела и пожелала да я погуби. Тя казала на Семела:

— Помоли Зевс да се яви пред тебе в цялото си величие на бог гръмовержец, цар на Олимп. Ако той наистина те обича, няма да откаже да изпълни тази твоя молба.

Хера убедила Семела и тя помолила Зевс да изпълни именно тази нейна молба. А Зевс не можел нищо да откаже на Семела, нали бил се заклел във водите на Стикс. Гръмовержецът се явил пред нея в цялото си величие на цар на богове и хора, с всичкия блясък на своята слава. Ослепителна мълния блестяла в ръцете на Зевс; гръмотевици разтърсвали Кадмовия дворец. Всичко наоколо възпламнало от светкавицата на Зевс. Дворецът бил обхванат от огън, всичко край него се тресяло и рушало. Ужасена, Семела паднала на земята, пламъкът обхванал и нея. Тя видяла, че за нея няма спасение, че молбата й, внушена от Хера, я погубила.

И умиращата Семела родила син Дионис, слабо, нежизнеспособно дете. Би казал човек, че и то било обречено да загине в огъня. Но нима можел да загине син на великия Зевс? От земята, от всички страни, като помахване с вълшебен жезъл израснал, гъст зелен бръшлян. Той закрил от огъня със своите листа нещастното дете и го спасил от смърт.

Зевс взел спасения си син и тъй като той бил още така малък и слаб, че не би могъл да живее; зашил го в бедрото си. В тялото на своя баща, Зевс, Дионис заякнал и като закрепнал достатъчно, се родил за втори път от бедрото на гръмовержеца Зевс. Тогава царят на боговете и хората повикал своя син Хермес, бързоходния пратеник на боговете,

и му заповядал да отнесе малкия Дионис при Семелината сестра Ино и мъжа й Атамант, цар на Орхомен, те да го възпитат.

Богиня Хера се разгневила на Ино и Атамант, задето приели на отглеждане сина на омразната й Семела, и решила да ги накаже. Тя отнела разума на Атамант. В пристъп на безумие Атамант убил сина си Леарх. Ино с другия си син, Меликерт, едва успяла да се спаси от смърт с бягство. Мъжът й я погнал и вече щял да я настигне. Тя се озовала пред стръмен, скалист морски бряг, долу шуми морето, а по петите й търчи нейният безумен мъж — за Ино няма спасение. В отчаянието си тя се хвърля заедно със сина си от крайбрежните скали в морето. Там Ино и Меликерт били прибрани от нереидите. Възпитателката на Дионис Ино и нейният син били превърнати в морски божества и оттогава живеят в морските дълбочини.

Дионисa пък спасил от безумния Атамант Хермес. Той го отнесъл в миг в Нисейската долина и там го дал за отглеждане на нимфите. Дионис израсъл като хубав, могъщ бог на виното, като бог, който дава на хората сила и радост, бог, който дава плодородие. Нимфите, които го отгледали, за награда били взети от Зевс на небето и те светят в тъмната звездна нощ под името Хиади всред другите съзвездия.

ДИОНИС И НЕГОВАТА СВИТА

Веселият бог Дионис ходи по целия свят, от една страна в друга, придружен от шумна тълпа менади и сатири, украсени с венци. Той върви отпред с венец от лозови пръчки на главата и с тире, украсен с бръшлян, в ръце. Около него в жив танец се въртят с пеене и викове младите менади и скачат опиянените от вино тромави сатири с опашки и кози крака. Подир шествието карат на магаре стареца Силен, мъдрия учител на Дионис. Той е много пиян, едва седи на магарето, опрян на метнатия пред него мях с вино. Бръшляновото венче се е смъкнало настрана върху плешивата му глава. Поклащайки се, той язди, добродушно усмихнат. Млади сатири вървят успоредно с предпазливо стъпващото магаре и внимателно поддържат стареца, за да не падне. Под звуците на флейти, сиринги и тимпани шумното шествие весело напредва по планините всред сенчести гори и по зелени полянки. Радостно върви по земята Дионис-Бакх, покорявайки

всичко на своята власт. Той учи хората да отглеждат лозата и да правят от нейните тежки, зрели гроздове вино.

ЛИКУРГ

Не навсякъде признават властта на Дионис. Често му се случва да срещне и съпротива; нерядко той трябва със сила да покорява страни и градове. Но кой ли пък може да се бори с великия бог, със син на Зевс? Жестоко наказва той онези, които му се противят, които не искат да го признаят и чествуват като бог. Пръв път Дионис бил подложен на преследвания в Тракия, когато той в сенчеста долина в компанията на своите менади весело пирувал и танцувал, опиянен от виното, под звуците на музика и пеене; тогава го нападнал жестокият цар на едоните Ликург. В ужас се разпръснали менадите, като захвърляли по земята свещените съдове на Дионис; дори самият Дионис хукнал да бяга. За да се спаси от преследването на Ликург, той се хвърлил в морето. Там го укрила богиня Тетида. Дионисовият баща, Зевс Гръмовержец, наказал Ликург, който дръзнал да оскърби младия бог: Зевс ослепил Ликург и скъсил живота му.

ДЪЩЕРИТЕ НА МИНИЙ

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

И в Орхомен, в Беотия, не искали отведнъж да признаят бог Дионис. Когато се явил в Орхомен жрецът на Дионис (Бакх) и призовал всички момичета и жени да отидат в горите и планините на весело тържество в чест на бога на виното, трите дъщери на цар Миний отказали да отидат на празненството: те не желаели да признаят Дионис за бог. Всички жени от Орхомен излезли вън от града в сенчестите гори и там с пеене и танци чествували великия бог, обкичени с бръшлян, с тирси в ръце те тичали и гръмко викали като менадите по горите и прославяли Дионис. А дъщерите на орхоменския цар си седели вкъщи и спокойно предели и тъчели; не искали и да чуят дори за бог Дионис. Настанала вечер, слънцето залязло, а дъщерите на царя все още не оставяли работата си, бързайки на всяка цена да я довършат. Изведнъж пред очите им станало чудо. В двореца се разнесли звуци на тимпани и флейти, конците на преждата им се превърнали в лозови пръчки и тежки гроздове увиснали по тях.

Тъкачните им станове се раззеленили: гъсто ги обвил бръшлян. Навсякъде се разляло благоухание на мирта и на цветя. С удивление гледали царските дъщери това чудо неочаквано из целия дворец, обгърнат вече от вечерния здрач, блеснала зловещата светлина на факли. Дочул се рев на диви зверове. Във всички стаи на двореца се появили лъвове, пантери, рисове и мечки. Със страшен вой те тичали из двореца и очите им яростно святкали. Ужасени, дъщерите на царя се мъчели да се скрият в най-отдалечените, най-тъмните помещения на двореца, за да не гледат блясъка на факлите и да не чуват рева на зверовете. Но всичко било напразно, те никъде не можели да се скрият. Наказанието на бог Дионис не свършило с това. Телата на царските дъщери започнали да се свиват, покрили се с тъмна миша козина, вместо ръце им израсли криле с тънка ципа — те се превърнали в прилепи. Оттогава насетне те се крият от дневната светлина в тъмни, влажни развалини и пещери. Така ги наказал Дионис.

ТИРЕНСКИТЕ МОРСКИ РАЗБОЙНИЦИ

Изложено според един Омиров химн и според поемата на Овидий „Метаморфози“.

Дионис наказал и тиренските морски разбойници, но не толкова, задето не го признавали за бог, колкото заради злоти, което те искали да му сторят като на прост смъртен.

Веднъж младият Дионис стоял на брега на лазурното море. Морският ветрец галено играел с тъмните му къдрици и едва раздвижвал гънките на пурпурния плащ, който се спускал от стройните плещи на младия бог. Недалеч в морето се показал кораб; той бързо се приближавал към брега. Когато корабът бил вече близко, моряците видели — а те били тиренски морски разбойници — прекрасния младеж на пустинния морски бряг. Те бързо пуснали котва, слезли на брега, грабнали Дионис и го завели на кораба си. Разбойниците съвсем не подозирали, че са взели в плен бог. Те ликували, че им е паднала в ръцете такава богата плячка. Били уверени, че ще получат много злато за толкова хубавия младеж, когато го продадат като роб. Като стигнали на кораба си, разбойниците искали да оковат Дионис в тежки вериги, но веригите се смъквали от ръцете и краката на младия бог. А той седял и гледал разбойниците

със спокойна усмивка. Когато кормчията видял, че веригите не се задържат на ръцете на младежа, той със страх казал на другарите си:

— Нещастници! Какво правим ние! Та бог ли искаме ние да оковем във вериги? Погледнете — дори нашият кораб едва го удържа! Дали той не е самият Зевс, дали не е сребролъкият Аполон или земетръсецът Посейдон? Не, не прилича той на смъртен! Той е някой от боговете, които живеят на светлия Олимп. Освободете го по-скоро, откарайте го на брега, докато не е призовал буйните ветрове и не е вдигнал страшна буря в морето!

Но капитанът злобно отговорил на мъдрия кормчия:

— Презрени човече! Виж, вятърът е попътен! Нашият кораб бързо ще се понесе по вълните на безбрежното море. А за младежа ще се погрижим по-късно. Ще доплуваме до Египет или до Кипър, или до далечната страна на хиперборейците и там ще го продадем; нека там потърси тоя младеж своите приятели и братя. Не, самите богове са ни го изпратили!

Разбойниците вдигнали спокойно корабното платно и корабът излязъл на открито море. Изведнъж станало чудо: по кораба започнало да тече ароматно вино и целият въздух се изпълнил с благоухание. Разбойниците останали като втрещени от учудване. Но ето че по корабните платна се раззеленили лози с тежки гроздове; тъмнозелен бръшлян обвил мачтата; навсякъде се появили прекрасни плодове; клиновете, на които се опирали веслата, били обвити с гирлянди от цветя. Когато разбойниците видели всичко това, те започнали да молят мъдрия кормчия да кара по-скоро към брега. Но било вече късно! Младежът се превърнал в лъв и със страшен рев застанал на палубата, а очите му яростно святкали. На палубата на кораба се появила космата мечка; страшно озъбила тя грамадната си уста. Ужасени, разбойниците се втурнали към кърмата и се струпали около кормчията. С огромен скок лъвът се хвърлил върху капитана и го разкъсал. Загубили надежда за спасение, разбойниците един след друг се хвърлили в морските вълни, а Дионис ги превърнал в делфини. Кормчията пък той пощадил. Като взел предишния си образ и се усмихнал любезно, Дионис казал на кормчията:

— Не се страхувай! Аз те обикнах! Аз съм Дионис, син на гръмовержеца Зевс и на Кадмовата дъщеря Семела!

ИКАР

Дионис награждава хората, които го почитат като бог. Така той наградил Икар в Атика, когато Икар гостолюбиво го приел. Дионис му подарил лоза и Икар бил първият, който отгледал лоза в Атика. Но печална били Икаровата съдба.

Веднъж той дал вино на пастирите си, а те, като не знаели какво нещо е опиване, си помислили, че Икар ги е отровил, и го убили, а тялото му заровили в планините дъщерята на Икар, Еригона, дълго търсила баща си. Най-сетне с помощта на кучето си Майра тя намерила гроба на баща си. Отчаяна, нещастната Еригона се обесила на същото дърво, под което лежало тялото на баща й. Дионис взел Икар, Еригона и кучето и Майра на небето. Оттогава те светят на небето през ясна нощ — това са съзвездията Воловар, Дева и Голямото куче.

МИДАС

Веднъж веселият Дионис с шумна тълпа менади и сатири скитал по обраслите с дървета скали на Тмол във Фригия. От свитата му липсвал само Силен. Той останал назад и препъвайки се на всяка стъпка, понеже бил доста пийнал, се лутал по фригийските полета. Видели го селяните, вързали го с гирлянди от цветя и го отвели при цар Мидас. Мидас веднага познал учителя на Дионис, с уважение го приел в двореца си и девет дни наред го чествувал с разкошни пиршества. На десетия ден Мидас лично завел Силен при бог Дионис. Зарадвал се Дионис, като видял Силен, и позволил на Мидас като награда за уважението, което оказал на учителя му, да си избере дар, какъвто иска. Тогава Мидас се провикнал:

— О, велики боже Дионисе, нареди така, че всичко, до което се допра, да се превръща в чисто, блестящо злато!

Дионис изпълнил Мидасовото желание, той съжалил само, че Мидас не е избрал по-добър подарък.

Ликувайки, Мидас се отдалечил. Зарадван от получения дар, той откъсва зелено клонче от един дъб и клончето се превръща в ръцете му на злато. Откъсва той от една нива класове — те стават златни и зърната и тях — златни. Откъсва ябълка, ябълката се превръща в златна, като че ли е ябълка от градините на Хесперидите. Всичко, до което се допирал Мидас, тозчас се превръщало в злато. Когато миел ръцете си, водата се стичала от тях на златни капки. Мидас

тържествувал. Но ето че стигнал в двореца си. Слугите му приготвили богат прием и щастливият Мидас се излегнал при трапезата. Тук едва разбрал той какъв ужасен дар е поискал от Дионис. Само от докосването на Мидас всичко се обръщало в злато. Златни ставали в устата му и хлябът, и всички ястия, и виното. Чак сега разбрал Мидас, че ще трябва да умре от глад. Той протегнал ръце към небето и извикал.

— Смили се, смили се, о, Дионисе! Прости ми! Моля те за милост. Вземи си обратно този дар! Дионис се явил и казал на Мидас:

— Иди при изворите на Пактол, там, в неговите води, измий от тялото си тоя дар и своята вина.

Отишъл Мидас по повелята на Дионис до изворите на Пактол и се потопил там в чистите му води. Като злато потекли водите на Пактол и умили от тялото на Мидас дара, получен от Дионис. Оттогава Пактол станал златоносен.

ПАН

Всред свитата на Дионис често можел да бъде видян и бог Пан. Когато се родил великият Пан, майка му, нимфата Дриопа, като погледнала сина си, се ужасила и избягала. Той се родил с кози крака и рога и с дълга брада. Но баща му, Хермес, се зарадвал, че му се е родил син, взел го на ръце и го занесъл на светлия Олимп при боговете. Всички богове шумно се радвали на раждането на Пан и се смеели, като го гледали.

Бог Пан не останал да живее с боговете на Олимп. Той се оттеглил в сенчестите гори в планините. Там пасе той стадата, свирейки на звучната сиринга. Щом само чуят нимфите чудните звуци на Пановата сиринга, те на тълпи забързват към него, заобикалят го и скоро весело хоро се залюлява по усамотената зелена долина под звуците на Пановата музика. И самият Пан обича да участвува в танците на нимфите. Когато Пан се развесели, весел шум оглася горите по планинските склонове. Весело лудуват нимфите и сатирите заедно с немирния козоног Пан. А когато настане горещо пладне, Пан се оттегля в най-големия гъсталак на гората или в прохладна пещера и там си почива. Опасно е да бъде обезпокояван тогава Пан; той е избухлив и може в гнева си да изпрати тежък, потискащ сън; може, като се появи неочаквано, да изплаши пътника, който го е обезпокоил. Най-сетне той може да внуши и панически страх. Такъв ужас, при който човек се хвърля да бяга презглава, без да подбира път, през гори, през планини, по ръба на пропасти и без да забелязва, че бягането всеки миг го застрашава с гибел. Случвало се е Пан да внуши на цяла войска подобен страх и тя да хукне неудържимо да бяга. Не трябва да бъде дразнен Пан — когато кипне, той е страшен. Но ако Пан не е сърдит, той е милостив и добродушен. Множество блага изпраща той на пастирите. Пази и добре гледа стадата на гърците великият Пан, веселият участник в танците на бесните менади, честият спътник на бога на виното Дионис.

ПАН И СИРИНГА

И великият Пан не бил пощаден от стрелите на Ерос. Той се влюбил в прекрасната нимфа Сиринга. Тя била горда и отхвърляла любовта на всички. Както за дъщерята на Латона, великата Артемида, така и за Сиринга ловът бил любимо занятие. Дори често Сиринга била припознавана за Артемида, тъй прекрасна била младата нимфа в своята къса дреха, със стрелник през рамо и с лък в ръце. Като две капки вода си приличали те тогава с Артемида, само че нейният лък бил от рог, а не златен, какъвто бил лъкът на великата богиня.

Веднъж Пан видял Сиринга и поискал да се приближи до нея. Погледнала го нимфата и ужасена се впуснала да бяга. Пан едва смогвал да тича подир нея, желаейки да я догони. Но ето че една река пресякла пътя на нимфата. Накъде да бяга? Сиринга протегнала ръце към реката и започнала да моли речния бог да я спаси. Богът на реката се вслушал в молбите на нимфата и я превърнал в тръстика. Дотичалият Пан искал вече да прегърне Сиринга, но прегърнал само гъвкавата, тихо шумяща тръстика. Застанал Пан тъжен, въздъхнал и му се счува в нежния шум на тръстиката прощалният привет на прекрасната Сиринга. Той отрязал няколко стъбла и направил от тях сладкозвучна свирка, като съединил с восък цевички с различна дължина. В памет на нимфата Пан нарекъл тая свирка сиринга. Оттогава великият Пан обича, усамотен в горите, да свири на свирката сиринга, огласявайки с нежните й звуци околните планини.

СЪСТЕЗАВАНЕТО НА ПАН С АПОЛОН

Пан се гордеел със своето свирене на сиринга. Веднъж той призовал на състезание самия Аполон. Това станало по склоновете на планината Тмол. Съдия бил богът на тая планина. Аполон се явил на състезанието в пурпурен плащ, със златна лира в ръце и с лаврово венче на главата. Състезанието започнало със свирене на Пан. Разлели се простите звуци на неговата пастирска свирка, понесли се нежно по склоновете на Тмол. Пан завършил. Когато стихнали отзвуците от неговата свирка, Аполон ударил по златните струни на своята лира. Отронили се величествени звуци на божествена музика. Всички, които стояли наоколо, като омагьосани слушали музиката на Аполон. Тържествено звучали златните струни на лирата, цялата природа потънала в дълбоко мълчание и всред тишината се разливала на широки вълни мелодия, пълна с дивна красота. Завършил Аполон;

замрели последните звуци на лирата му. Богът на планината Тмол присъдил победа на Аполон. Всички славели великия бог китаред. Единствен Мидас не изпаднал във възторг от свиренето на Аполон, а хвалел простото свирене на Пан. Аполон се разгневил, хванал Мидас за ушите и го опънал. Оттогава Мидас има магарешки уши, които той старателно укрива под голям тюрбан. А натъженият Пан, победен от Аполон, се оттеглил още по-навътре в горския гъсталак; често се разнасят оттам изпълнените с печал нежни звуци на неговата сиринга и младите нимфи с любов се заслушват в тях.

ГЕРОИ

ПЕТТЕ ВЕКА

Изложено според поемата на Хезиод „Дела и дни“.

Живеещите на светлия Олимп безсмъртни богове създали първия човешки род щастлив; това било златният век. Тогава управлявал на небето бог Кронос. В онези времена хората живеели като блажените богове, не знаейки нито грижи, нито труд, нито печал. Не познавали те и немощната старост; техните нозе и ръце били всякога силни и яки. Техният живот, без болести и изпълнен с щастие, бил като вечен пир. Смъртта им, която настъпвала след дългия живот, приличала на спокойно, тихо заспиване. Приживе те имали всичко в изобилие. Земята дама им давала богатите си плодове и нямало нужда да се трудят, за да обработват ниви и да гледат градини. Многобройни били техните стада и спокойно пасели те по тучните пасбища.

Спокойно живеели хората от златния век. Самите богове идвали да се съветват с тях. Но златният век на земята се свършил и от хората на това поколение ни останал никой. След смъртта си хората от златния век се превърнали в духове, покровители на хората от новите поколения. Обвити в мъгла, те се носят по цялата земя, като защищават правдата и наказват злото. Това им дал за награда Зевс след тяхната смърт.

Вторият човешки род и вторият век вече не били така щастливи, както първите. Настъпил сребърният век. Нито по сила, нито по разум хората от сребърния век можели да се сравняват с хората от златния век. Сто години растели те неразумни в домовете на своите майки; само след като възмъжеели, се отделяли от тях. Животът им в зряла възраст бил кратък, а тъй като били неразумни, много нещастия и скръб изпитвали те през живота си. Хората от сребърния век били непокорни. Не се подчинявали на безсмъртните богове и не искали да им принасят жертви на олтарите. Великият син на Кронос, Зевс, унищожил техния род на земята. Той им се разгневил, задето не

слушали боговете, живеещи на светлия Олимп. Зевс ги заселил в мрачното подземно царство и те остават да живеят там, не познавайки нито радости, нито скърби; хората отдават почести и на тях.

Бащата Зевс създал и трети род, и трети век — медния век. Той не прилича на сребърния. От дръжката на копието си Зевс създал хора страшни и могъщи. Хората от медния век обикнали гордостта и войната, изпълнена, със стенания. Те не познавали земеделието и не ядели плодовете на земята, каквито дават овощните градини и нивите. Зевс им дал грамаден ръст и несъкрушима сила. Неукротимо, мъжествено било сърцето им и непобедими — ръцете им. Оръжието им било изковано от мед, от мед били къщите им, с медни сечива работели те. В онази епоха тъмното желязо било още непознато. Хората от медния век се унищожавали един друг със своите собствени ръце. Те бързо слезли в мрачното царство на ужасния Хадес. Колкото и силни да били, все пак черната смърт ги грабнала и те напуснали ясната светлина на слънцето.

Щом този род отминал в царството на сенките, веднага великият Зевс, създал върху хранещата всички земя четвърти век и нов човешки род — по-благороден, по-справедлив, рода на герои полубогове, равни на богове. И те загинали в жестоки войни и в ужасни кръвопролитни битки. Едни загинали при седмовратата Тива, в страната на Кадъм, сражавайки се за наследството на Едип. Други паднали край Троя, където дошли, за да отвлекат прекрасната Елена, след като преплавали с кораби широкото море. Когато ги грабнала всички смъртта, Зевс Гръмовержец ги заселил на края на земята, далеч от живите хора. Героите полубогове живеят на Островите на блажените, край бурните води на океана, щастлив живот, живот без скърби. Там плодородната земя им дава три пъти в годината плодове, сладки като мед.

Последният човешки род живее в пети век — железния. Той продължава и сега на земята. Нощ и ден скръб и изтощителен труд непрестанно погубват хората. Наистина към злото боговете притурят и добро, но все пак злото надделява, то цари навсякъде. Децата не почитат родителите си; приятелят не остава верен на приятеля си; гостът не среща гостоприемство; между братята няма любов. Хората не спазват дадената клетва, не ценят правдата и доброто. Те разрушават едни на други градовете си. Навсякъде владее насилието. Ценят се само гордостта и силата. Богините Съвест и Правосъдие са

напуснали хората. Те са отлетели в бели одежди на високия Олимп, при безсмъртните богове, а за хората са останали само тежки беди и няма кой да ги защити от злото.

ДЕВКАЛИОН И ПИРА (ПОТОПЪТ)

Много престъпления извършили хората от медния век. Надменни и нечестиви, те не се подчинявали на боговете олимпийци. Гръмовержецът Зевс им се разгневил; особено пък се разгневил Зевс на царя на Ликосура в Аркадия — Ликаон. Веднъж Зевс като обикновен смъртен дошъл в Ликосура. За да знаят жителите на Ликосура, че той е бог, Зевс им дал знамение и всички жители паднали ничком пред него и го почели като бог. Единствен Ликаон не искал да отдаде на Зевс божески почести и се присмивал на всички, които чествували Зевс. Ликаон решил да изпита бог ли е Зевс. Той убил един заложник, който се намирал в двореца му, част от тялото му сварил, друга част опекъл и ги предложил за ядене на великия гръмовержец. Зевс страшно се разгневил. С удар на светкавица той разрушил двореца на Ликаон, а самия него превърнал в кръвожаден вълк.

Хората ставали все по-нечестиви и великият облакогонец, егидоносецът Зевс, решил да унищожи целия човешки род. Той изпратил на земята такъв силен пороен дъжд, че всичко да бъде потопено. Зевс забранил на всички ветрове да духат, само влажният южен вятър Нот тласкал по небето тъмни дъждовни облаци. Плиснал поройният дъжд върху земята. Водата в моретата и реките се надигала все по-нависоко и по-нависоко, като заливала всичко наоколо. Скрили се под водата градовете със своите стени, къщи и храмове, не се виждали вече и кулите, които стърчали над градските стени. Постепенно водата покривала всичко — и обраслите с гори хълмове, и високите планини. Цяла Гърция се скрила под бушуващите вълни на морето. Самотно се издигал всред вълните върхът на двуглавия Парнас. Там, дето по-рано селянинът обработвал своята нива и където се зеленеели богати със зрели гроздове лозя, плували риби, а в горите, потънали във вода, лудували стада делфини.

Така загинал човешкият род от медния век. Само двамина се спасили от общата гибел — Девкалион, Прометеев син, и жена му Пира. По съвета на баща си Прометей Девкалион построил грамаден ковчег, сложил в него хранителни запаси и влязъл в него с жена си.

Девет дни и нощи се носил Девкалионовият ковчег по вълните на морето, покрили цялата суша. Най-сетне вълните го докарали до двуглавия връх на Парнас. Поройният дъжд, изпратен от Зевс, спрял. Девкалион и Пира излезли от ковчега и принесли благодарствена жертва на Зевс, който ги запазил всред бурните вълни. Водата се оттекла и пак се показала изпод вълните земята, опустошена, подобна на пустиня. Тогава егидоносецът Зевс изпратил при Девкалион вестителя на боговете Хермес. Бързо се понесъл над опустялата земя вестителят на боговете, явил се пред Девкалион и му казал:

— Повелителят на боговете и на хората Зевс, като знае твоето благочестие, заповяда да си избереш награда; изкажи желанието си и синът на Кронос ще го изпълни.

Девкалион отвърнал на Хермес:

— О, велики Хермесе, само за едно моля Зевс: нека той пак насели земята с хора.

Бързият Хермес се понесъл обратно за светлия Олимп и предал на Зевс Девкалионовата молба. Великият Зевс заповядал на Девкалион и Пира да съберат камъни и да ги хвърлят през главата си, без да се обръщат. Девкалион изпълнил повелята на могъщия гръмовержец и от камъните, които хвърлял той, се появявали мъже, а от камъните, хвърлени от жена му Пира — жени. Така след потопа земята се сдобила пак с население. Населил я нов род хора, произлезли от камък.

ПРОМЕТЕЙ

Изложено главно според Есхиловата трагедия „Прикованият Прометей“. Пустинна, дива местност на самия край на земята, в страната на скитите. Острите върхове на страшни скали се издигат над облаците. Наоколо — никаква растителност; не се вижда нито стръкче трева, всичко е голо и мрачно. Навсякъде се издигат тъмни грамади камъни, които са се откъснали от скалите. Морето шуми и боботи, блъскайки вълните си в подножието на скалите, и високо се издигат солени пръски. Крайбрежните камъни са покрити с морска пяна. Далеч зад скалите се мяркат снежните върхове на Кавказките планини, обгърнати от лека мъгла. Страшни облаци постепенно обвиват далечината, скривайки планинските върхове. Все по-високо и по-високо се издигат по небето облаците и закриват слънцето. Още по-мрачно става всичко. Тъжна, неприветлива местност. Никога още човешки крак не е стъпвал тук. Тук именно, на края на земята, Зевсовите слуги са докарали окования титан Прометей, за да го приковат с неразкъсваеми вериги към върха на скалата. Непобедимите слуги на Гръмовержеца — Сила и Власт — водят Прометей. Грамадните им тела са сякаш изсечени от гранит. Техните сърца не знаят що е милост; в очите им никога не просветва състрадание, лицата им са сурови като скалите, които се издигат наоколо. Печален, с ниско отпусната глава върви след тях бог Хефест с тежкия си чук. На него му престои ужасна задача. Със собствените си ръце той трябва да прикове приятеля си Прометей. Дълбока скръб за съдбата на приятеля потиска Хефест, но той не смее да не изпълни заповедта на баща си, гръмовержеца Зевс. Той знае как безмилостно Зевс наказва за непослушание.

Сила и Власт закарват Прометей на върха на скалата и подканят Хефест да започне работа. Техните жестоки думи карат Хефест още повече да страда за приятеля си. С нежелание той хваща грамадния си чук, само необходимостта го заставя да се подчини. Но Сила го кара да бърза:

— По-скоро, по-скоро вземи оковите! Прикови Прометей със силни удари на чука към скалата. Напразна е твоята скръб за него,

защото скърбиш за враг на Зевс.

Сила заплашва Хефест с гнева на Зевс, ако Хефест не прикове Прометей така, че нищо да не може да го освободи. Хефест приковава към скалата с неразкъсваеми вериги ръцете и краката на Прометей. Как мрази той сега своето изкуство — благодарение на това изкуство той трябва да прикове приятеля си за дълги мъчения. Неумолимите служителки на Зевс непрестанно следят работата му.

— По-силно удряй чука! По-здраво стягай оковите! Да не си посмял да ги отслабиш! Прометей е хитър, той изкусно умее да намира изход и от непреодолими препятствия — казва Сила. — По-здраво ги прикови, нека тук той разбере какво значи да се измамва Зевс.

— О, как твоите жестоки думи подхождат на целия ти суров облик! — извиква Хефест, залавяйки се за работа.

Скалата потреперва от тежките удари на чука и грохотът на мощните удари се разнася от единия край на земята до другия. Най-после Прометей е прикован. Но това още не е всичко; трябва и да се закове за стената, като се пронижат гърдите му със стоманено, нечупливо острие. Хефест се бави.

— О, Прометее! — се провиква той. — Как скърбя, като виждам мъките ти!

— Пак се бавиш! — гневно казва на Хефест Сила. — Ти продължаваш да скърбиш за врага на Зевс! Гледай да не се стигне дотам, че да скърбиш за самия себе си.

Най-сетне всичко е завършено. Всичко е направено така, както е заповядал Зевс. Титанът е прикован, а гърдите му са пронизани със стоманено острие. Присмивайки се на Прометей, Сила му казва:

— Е, тук ти можеш да бъдеш, колкото си щеш, надменен; бъди горд, както по-рано! Ако щеш, давай сега на смъртните божествените дарове, които си откраднал! Ще видим в състояние ли ще бъдат да ти помогнат твоите смъртни. Ще трябва сам да помислиш как да се освободиш от тези окови.

Но Прометей пази гордо мълчание. През всичкото време, докато Хефест го приковавал към скалата, той не отронил нито една дума, дори тих стон не се изтръгнал от него — с нищо той не е издал страданията си.

Заминали си Зевсовите слуги Сила и Власт, а с тях отминал и печалният Хефест. Прометей останал самичък. Сега можели да го слушат само морето и мрачните облаци. Едва сега тежък стон се откъснал от пробитата гръд на могъщия титан, едва сега започнал той да оплаква своята зла съдба.

Гръмко се провикнал Прометей. В неговите оплаквания личат неизказано страдание и неизразима скръб.

— О, божествени етер, и вие, бързо носещи се ветрове, о, извори на реки и нестихващ тътнеж на морските вълни, о, земьо, всеобща прамайко, о, всевиждащо слънце, обикалящо цялата земя — всички вас призовавам за свидетели! Вижте какво изтърпявам аз! Виждате какъв позор трябва да понасям аз безброй години! О, нещастие, нещастие! Аз ще стена от мъки и сега, и през много, много векове! Как да сложа край на моите страдания? Но какво говоря аз? Та аз знаех всичко, каквото ще стане. Тези мъки не ме сполетяха неочаквано. Аз знаех, че повелите на страшната съдба са неизбежни. Трябва да понасям тези мъки! И за какво? Задето дадох на смъртните велики дарове, затова трябва да страдам така непоносимо и да не мога да избягна тези мъки! О, нещастие, нещастие!

Но ето че се чул тих шум, сякаш от размахване на криле, като че ли летене на леки тела раздвижило въздуха. От далечните брегове на беловласия Океан, от прохладна пещера, с лекия полъх на ветреца прелитат на колесница по скалата океаниди. Те чули ударите на Хефестовия чук, стигнали до тях и стоновете на Прометей. Сълзи забулили като пелена прекрасните очи на океанидите, когато видели прикования към скалата могъщ титан. Той им бил много скъп. Баща му Япет бил брат на техния баща Океан, а Прометеевата жена Хезиона била тяхна сестра. Океанидите наобиколили скалата. Тяхната скръб за Прометей била дълбока. Но думите, с които той кълне Зевс и всички богове олимпийци, ги плашат. Те се страхуват да не би Зевс да направи още по-тежки страданията на титана. Заради какво го е постигнало такова наказание, това океанидите не знаят. Изпълнени със състрадание, те молят Прометей да им разкаже за какво го е наказал Зевс, с какво титанът е разгневил Зевс.

Прометей им разказва как той е помогнал на Зевс в борбата му с титаните, как убедил майка си Темида и великата богиня на земята Гея да минат на страната на Зевс. Зевс победил титаните и ги смъкнал

по съвета на Прометей в недрата на ужасния Тартар. Зевс завладял властта над света и я поделил с новите богове олимпийци, а на онези титани, които му помагали, Гръмовержецът не дал власт в света. Зевс мрази титаните, бои се от страшната им сила. Зевс нямал доверие и у Прометей и го мразел. Още по-силна пламнала омразата на Зевс, когато Прометей започнал да защищава нещастните смъртни хора, които живеели още по времето, когато управлявал Кронос, и които Зевс искал да погуби. Но Прометей съжалил хората, които още не притежавали разум; той не искал те да слязат нещастни в мрачното царство на Хадес. Вдъхнал им надеждата, която хората не познавали, и откраднал за тях божествения огън, макар и да знаел какво наказание ще го сполети за това. Страхът от ужасното наказание не възпрял гордия, могъщ титан в желанието му да помогне на хората. Не го възпрели и предупрежденията на мъдрата му майка, великата Темида.

С трепет слушали океанидите Прометеевия разказ. Но ето на бързокрила колесница прилетял до скалата сам мъдрият старец Океан. Той се опитва да склони Прометей да се подчини на властта на Зевс: защото Прометей трябва да знае, че няма смисъл да се бори с победителя на ужасния Тифон. Океан съжалява Прометей, но сам страда, като вижда мъките, които търпи Прометей. Мъдрият старец е готов да литне за светлия Олимп, за да моли Зевс да помилва титана, ако ще би дори с молбите си за него да навлече върху самия себе си гнева на Гръмовержеца. Той вярва, че мъдрото слово на защитника често смекчава гнева. Но всички молби на Океан са напразни; Прометей гордо му отговаря:

— Не, постарай се да спасиш самия себе си. Аз се боя твоето състрадание да не ти навлече беда. Ще изтърпя докрай цялото зло, което ми изпрати съдбата. А ти, Океане, се пази да не предизвикаш гнева на Зевс със застъпничеството си за мене.

— О, виждам аз — тъжно отговаря на Прометей Океан, — че с тези си думи ти ме караш да се върна обратно, без да съм постигнал нещо. Ала вярвай ми, о, Прометее, че са ме довели тук само загрижеността ми за твоята съдба и любовта ми към тебе!

— Не! Иди си! По-скоро, по-скоро се отдалечи оттук! Остави ме! — извиква Прометей.

С болка на сърце Океан напуща Прометей. Той отлита на своята крилата колесница, а Прометей продължава да разказва на океанидите

какво е направил за хората, как ги е облагодетелствувал, като нарушил Зевсовата воля. В планината Мосха, на Лемнос, от огнището на приятеля си Хефест откраднал Прометей огън за хората. Той научил хората на изкуства, дал им знания, научил ги да смятат, да четат и да пишат. Той ги запознал с металите, научил ги как да ги добиват от недрата на земята и да ги обработват. Прометей опитомил за хората дивия бик и му нахлузил хомота, за да могат хората да се ползуват от силата на воловете, обработвайки своите ниви. Прометей впрегнал коня в колесница и го направил послушен на човека. Мъдрият титан построил първия кораб, обзавел го и опънал на него ленено корабно платно, за да носи той по-бързо човека по безбрежното море. По-рано хората не са познавали лекарствата, не умеели да лекуват болестите, били беззащитни пред тях; но Прометей им открил силата на лекарствата, за да укротяват те болестите. Той ги научил на всичко онова, което облекчава житейските скърби и прави живота по-щастлив и по-радостен. С това именно той си навлякъл гнева на Зевс, за това именно го наказал Гръмовержецът.

Но Прометей няма да страда вечно. Той знае, че и могъщият Гръмовержец ще бъде сполетян от злата съдба. И той не ще избегне своята участ! Прометей знае, че царството на Зевс не е вечно: той ще бъде смъкнат от високия царствен Олимп. Титанът пророк знае и великата тайна как Зевс може да избегне злата си орис, но няма да му разкрие тази тайна. Никаква сила, никакви заплахи, никакви мъки не ще я изтръгнат от устата на гордия Прометей.

Прометей завършил разказа си. В почуда го слушали океанидите. Те се удивлявали на голямата мъдрост и несъкрушимата сила на духа на могъщия титан, който дръзнал да въстане срещу гръмовержеца Зевс.

Пак ги овладял ужас, когато чули с каква съдба Прометей заплашва Зевс. Те знаели, че ако тия заплахи стигнат до Олимп, Гръмовержецът няма да се спре пред нищо само и само да узнае съдбовната тайна. Океанидите гледат Прометей с изпълнени със сълзи очи, потресени от мисълта, че повелите на жестоката съдба са неизбежни. Върху скалата се възцарява дълбоко мълчание, прекъсвано само от нестихващия шум на морето.

Изведнъж в далечината се разнася едва чут, едва доловим стон на скръб и на болка. Ето той пак се донася до скалата. Все по-близък и

по-силен става тоя стон. Преследвана от грамаден стършел, изпратен от Хера, цялата в кръв, покрита с пяна, тича в бесен, безумен бяг превърнатата в крава нещастна Йо, дъщерята на речния бог Инах, първия цар на Арголида. Измъчена, изнемощяла от скитания, изтерзана от жилото на стършела, Йо се спира пред прикования Прометей. Стенейки на висок глас, тя разказва какво е трябвало да претърпи и моли мъдрия титан:

— О, Прометее! Тук, след досегашните ми скитания, разкрий ми, моля те, кога ще дойде краят на мъките ми, кога най-сетне ще намеря покой.

— О, повярвай ми, Йо! — отвърнал Прометей. — По-добре е да не знаеш това. Още много страни ще обходиш ти и много ужаси ще срещнеш по пътя си. Тежкият ти път минава през страната на скитите, през високия снежен Кавказ, през страната на амазонките, към протока Босфор — така ще го нарекат в твоя чест, когато ти го преплуваш. После ти дълго ще скиташ из. Азия. Ще минеш покрай страни, където живеят смъртоносните горгони; на главите им се извиват със съскане вместо коса змии. Пази се от тях! Пази се от грифоните и от еднооките аримаспи; и тях ще срещнеш по пътя си. Накрая ще стигнеш до Библинските планини, от тях спуска благодатните си води Нил. Ето там именно, в страната, която напоява Нил, при неговото устие ще намериш ти най-сетне покой. Там Зевс ще ти върне предишния прекрасен образ и ще ти се роди син — Епаф. Той ще властвува над целия Египет и ще бъде родоначалник на славно поколение герои. От този род ще произлезе и оня смъртен, който ще ме освободи от оковите. Ето какво, Йо, ми каза за твоята съдба майка ми, пророчицата Темида.

Високо се провикнала Йо:

— О, нещастие, нещастие! О, колко страдания ми отрежда още злата съдба! Сърцето ми трепери от ужас в моите гърди! Отново ме овладява безумие, отново се забива огненото жило в изтерзаното ми тяло, пак се лишавам от дара на словото! О, нещастие, нещастие!

Йо, въртейки безумно очи, в бесен бяг се отдалечила от скалата. Като понесена от вихър летяла тя нататък. Със силно бръмчене хвърчал подир нея стършелът и жилото му горяло като огън нещастната Йо.

Облаци прах я скрили от очите на Прометей и на океанидите. Все по-тихи и по-тихи достигали до скалата воплите на Йо и замрели най-сетне в далечината като тих скръбен стон.

Прометей и океанидите мълчали, скърбейки за нещастната Йо; но изведнъж Прометей извикал гневно:

— Мъчи ме, колкото щеш, гръмовержецо Зевс, но все пак ще дойде ден, когато и тебе ще сведат до нищо. Ще бъдеш лишен от царството си и захвърлен в мрака. Тогава ще се изпълнят проклятията на баща ти Кронос! Никой от боговете не знае как може да се отклони от тебе тая зла орис! Само аз зная това! Ето ти сега седиш могъщ на светлия Олимп и хвърляш светкавици и гръмотевици, но те няма да ти помогнат, те са безсилни пред неизбежната съдба. О, когато бъдеш превърнат в нищожество, ти ще узнаеш каква е разликата между властта и робството!

Страх замъглил очите на океанидите и ужас прогонил червенината от прекрасните им бузи. Накрая, протягайки към Прометей ръце, бели като морска пяна, те извикали:

— Безумецо! Как не те е страх да заплашваш така царя на боговете и хората, Зевс? О, Прометее, още по-тежки мъки ще ти изпрати той! Помисли за съдбата си, имай милост към себе си!

— Аз съм готов на всичко!

— Но нали мъдрият се прекланя пред неумолимата съдба!

— О, вие молете, умолявайте страшния владетел за пощада! Пълзете на колене пред него! Но за мене — какво е за мене гръмовержецът Зевс? Защо трябва да се боя от него? На мене не ми е писано да умра! Нека Зевс прави, каквото ще. Не му остава дълго да властвува над боговете!

Едва изрекъл тези думи Прометей, и по въздуха бързо, сякаш падаща звезда, долетял пратеникът на боговете Хермес и страшен застанал пред Прометей. Изпратил го Зевс да поиска от титана да разкрие тайната: кой ще свали Зевс и как той би могъл да избегне повелите на съдбата. Хермес заплашва Прометей с ужасно наказание, ако той не се вслуша. Но могъщият титан е непреклонен и с насмешка отговаря на Хермес:

— Трябва да си хлапе и да имаш детски ум, за да се надяваш, че можеш поне нещичко да узнаеш. Знай, че аз няма да заменя своите мъки с робско служене на Зевс. Предпочитам да остана тук, прикован

към скалата, отколкото да стана верен слуга на тиранина Зевс. Няма такова наказание, такива мъчения, с които Зевс би могъл да ме уплаши и да изтръгне от устата ми макар и една думица. Не, той няма да научи как може да се спаси от съдбата; никога тиранинът Зевс не ще узнае кой ще му отнеме властта!

— Но слушай, Прометее, какво ще стане с тебе, ако откажеш да изпълниш Зевсовата воля — отговаря Хермес на титана. — С един удар на своята светкавица той ще повали тая скала заедно с тебе в мрачната бездна. Там, в каменна тъмница, много, много векове лишен от слънчева светлина, ще се мъчиш ти в дълбок мрак. Ще минат векове и отново ще те извади Зевс на бял свят от бездната, но не за радост ще те извади той. Всеки ден ще долита орел, който Зевс ще изпрати и който с острите си нокти и клюн ще разкъсва черния ти дроб; дробът ти ще нараства отново и твоите страдания ще бъдат все по-страшни. Така ти ще висиш на скалата дотогава, докато друг не се съгласи доброволно да слезе вместо тебе в мрачното царство на Хадес. Помисли, Прометее, не е ли по-добре да се подчиниш на Зевс! Нали знаеш, че Зевс никога не заплашва напразно!

Гордият титан останал непреклонен. Нима можело нещо да уплаши сърцето му? Изведнъж земята затреперила, всичко наоколо се разтърсило; разнесли се оглушителни гръмотевици и блеснала с непоносима сила светкавица. Забушувал яростно черен вихър. В морето се надигнали пенести вълни като планини. Залюляла се скалата. Всред рева на бурята, всред гръм и грохот на земетресение се чул ужасният вопъл на Прометей:

— О, какъв удар насочи срещу мене Зевс, за да предизвика ужас в сърцето ми! О, високопочитана майко Темидо, о, етер, който струи светлина за всички! Погледнете как несправедливо ме наказва Зевс!

Рухнала със страшен грохот скалата с прикования на нея Прометей в неизмеримата бездна, във вековечния мрак.

Изтекли векове и отново Зевс издигнал на бял свят из тъмата Прометей. Но страданията му не се свършили; още по-тежки станали те. Той пак лежи, простян на високата скала, закован за нея, окован във вериги. Палещите лъчи на слънцето изгарят тялото му, над него се извиват бури, дъждове и градушка шибат изнемощялото му тяло, а през зимата сняг на парцали пада върху Прометей и вледеняващ студ сковава членовете му. Но и тези мъки не стигат! Всеки ден грамаден

орел долита, шумейки с мощните си криле, на скалата. Той кацва на гърдите на Прометей и ги разкъсва с остри като стомана нокти. Орелът ръфа с клюна си черния дроб на титана. Кръвта се лее на потоци и скалата почервенява от нея; на черни съсирени застива кръвта в подножието на скалата; на слънцето тя се разлага и нетърпим смрад изпълва околния въздух. Всяка сутрин орелът долита и се залавя със своята кървава гощавка. През нощта раните заздравяват и черният дроб нараства отново, за да даде нова храна на орела през деня. Години, векове продължават тези мъки. Могъщият титан Прометей се изтощил, но страданията не сломили гордия му дух.

Титаните отдавна се помирили със Зевс и му се покорили. Те признали неговата власт и Зевс ги освободил от мрачния Тартар. Сега те, грамадни, могъщи, дошли на края на земята, до скалата, където лежал прикован Прометей. Те заобиколили скалата и убеждават Прометей да се подчини на Зевс. Дошла и Прометеевата майка Темида и моли сина си да смири гордия си дух и да не се противи на Зевс. Тя моли сина си да се съжали над нея, защото тъй непоносимо страда, като гледа мъките му. Сам Зевс забравил вече предишния си гняв. Сега неговата власт е силна, нищо не може да я разклати, той не се страхува вече от нищо. Пък и той вече управлява не като тиранин, а пази държавите, зачита законите. Той покровителствува хората и правдата всред тях. Само едно нещо безпокои още Гръмовержеца — това е тайната, която знае единствен Прометей. Зевс е готов да помилва могъщия титан, ако Прометей му разкрие съдбовната тайна. Вече е близко времето, когато ще се свършат мъките на Прометей. Вече се е родил и възмъжал великият герой, на когото съдбата е отредила да освободи титана от оковите. Непреклонният Прометей, както и преди, пази тайната, съсипвайки се от мъки; но и него започват да го напущат силите.

Най-сетне и великият герой, на когото е съдено да освободи Прометей, през време на странствуванията си дохожда тук, накрай земята. Този герой е Херакъл, най-силният измежду хората, могъщ като бог. С ужас гледа той мъченията на Прометей и състрадание го завладява. Титанът разказва на Херакъл за злата си съдба и му пророчествува какви още велики подвизи му предстои да извърши. Херакъл слуша титана с пълно внимание. Но той още не е видял целия ужас на Прометеевите страдания. В далечината се чува шумът на

силни криле — орелът лети за кървавия си пир. Той се вие високо в небето над Прометей, готов да се спусне при него на гърдите му. Херакъл не му дал да разкъсва Прометей. Той грабнал своя лък, извадил от стрелника смъртоносна стрела, призовал стрелометеца Аполон да насочи вярно полета на стрелата и я пуснал. Силно избръмчала тетивата на лъка, извила се високо стрелата и пронизаният орел паднал в бурното море, в, самото подножие на скалата. Настанал мигът, на освобождението. От високия Олимп долетял бързоходният Хермес. С ласкави думи се обърнал той към могъщия Прометей и му обещал незабавно освобождение, ако той разкрие тайната как Зевс може да избегне злата си участ. Могъщият Прометей се съгласил най-сетне да разкрие на Зевс тайната и рекъл:

— Нека Гръмовержецът не встъпва в брак с морската богиня Тетида, тъй като богините на съдбата, пророкуващите мойри, са изтеглили такъв жребий на Тетида: който и да е мъжът й, от него тя ще роди син, който ще бъде по-могъщ от баща си. Нека боговете дадат Тетида за жена на героя Пелей и синът на Тетида и Пелей ще бъде най-големият измежду смъртните герои на Гърция.

Прометей открил голямата тайна. Херакъл разбил с тежкия си боздуган неговите окови и изтръгна от гърдите му якото стоманено острие, с което титанът бил прикован към скалата. Възправил се титанът, сега той бил свободен. Свършили се мъките му. Така се изпълнило предсказанието му, че смъртен ще го освободи. С шумни, радостни викове титаните приветствували освобождението на Прометей.

Оттогава Прометей носи на ръката си железен пръстен, в който е монтиран камък от скалата, където е търпял толкова векове неизказани мъки.

А вместо Прометей в подземното царство на душите на умрелите се съгласил да слезе мъдрият кентавър Хирон. По този начин той се избавил от страданията, които му причинявала неизлечимата рана, нанесена му случайно от Херакъл.

ПАНДОРА

Когато Прометей откраднал за смъртните божествения огън, научил ги на разни изкуства и занаяти и им дал знания, животът на земята станал по-щастлив. Зевс, разгневен от постъпката на Прометей, го наказал жестоко, а на хората изпратил на земята зло. Той заповядал на славния бог ковача Хефест да смеси земя и вода и да направи от тая смес прекрасно момиче, което по сила да е равно на хората, да има нежен глас и поглед, подобен на погледа на безсмъртните богини. Зевсовата дъщеря Атина Палада трябвало да изтъче за момичето прекрасна дреха; богинята на любовта, златната Афродита, трябвало да му даде прелест, на която никой не може да устои; Хермес да му даде хитър ум и ловкост.

Боговете веднага изпълнили Зевсовата заповед. Хефест направил от пръст необикновено красива девойка. Боговете й вдъхнали живот. Атина Палада и харитите облекли девойката в блестящи като слънцето дрехи и й сложили златни огърлици. Хорите поставили на разкошните й къдрици венец от благоухаещи пролетни цветя. Хермес вложил в устата й фалшиви и пълни с ласкателство думи. Боговете я нарекли Пандора, тъй като тя получила от всички дарове. Пандора трябвало да донесе с появяването си нещастие на хората.

Когато това зло за хората било готово, Зевс изпратил Хермес да отнесе Пандора на земята при Прометеевия брат Епиметей. Мъдрият Прометей много пъти предупреждавал неразумния си брат и го съветвал да не приема дарове от гръмовержеца Зевс. Той се страхувал, че тези дарове ще донесат на хората нещастие. Но Епиметей не се вслушал в съветите на мъдрия си брат. Пандора го пленила с красотата си и той я взел за жена. Скоро Епиметей разбрал колко много зло донесла със себе си Пандора на хората.

В Епиметеевия дом имало голям съд, плътно затворен с тежък капак; никой не знаел какво има в тоя съд и никой не се решавал да го отвори, тъй като на всички било известно, че това носи нещастия. Любопитната Пандора тайно махнала капака от съда и по цялата земя се разпръснали нещастията, които били на времето затворени в него. Единствена само Надеждата останала на дъното на грамадния съд.

Похлупакът на съда отново се затворил и Надеждата не излетяла от дома на Епиметей. Гръмовержецът Зевс не пожелал да стане това.

Щастливо живеели по-рано хората, без да познават злото, тежкия труд и унищожителните болести. Сега безброй беди се разпространили между хората. Сега и земята, и морето се изпълнили със зло. И дене, и ноще идват неканени при хората злото и болестите; те носят на хората страдания. С нечути стъпки, мълчешката идват те, тъй като Зевс ги лишил от дар слово — той създал злото и болестите неми.

ЕАК

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

Зевс Гръмовержец, след като отвлякъл прекрасната дъщеря на речния бог Азоп, я отнесъл на остров Ойнопия, който оттогава започнал да се нарича по името на Азоповата дъщеря Егина. На тоя остров се родил синът на Егина и Зевс, Еак. Когато Еак пораснал, възмъжал и станал цар на остров Егина, никой не можел да се сравнява с него в цяла Гърция нито по любов към истината, нито по справедливост. Самите велики олимпийци тачели Еак и често го избирали за съдия при своите спорове. След смъртта си Еак като Минос и Радамант станал по волята на боговете съдия в подземното царство.

Само великата богиня Хера мразела Еак. Тя изпратила голямо бедствие в Еаковото царство. Гъста мъгла паднала на остров Егина и четири месеца не се вдигнала. Най-после южният вятър я разнесъл. Но не освобождение от бедствието, а гибел донесъл южният вятър с духането си. От гнилостната мъгла безброй много отровни змии изпълнили езера, извори и ручеи в Егина и изтровили всички с отровата си. Започнал ужасен мор в Егина. Измряло всичко живо на острова. Останали невредими само Еак и синовете му. В отчаянието си Еак вдигнал ръце към небето и извикал:

— О, велики, егидоносни Зевсе, ако ти действително си бил съпруг на Егина, ако ти действително си ми баща и не се срамуваш от потомството си, върни ми моя народ или пък и мене скрий в мрака на гроба!

Зевс дал на Еак знамение, че се е вслушал в молбата му. Блеснала светкавица и затътнал гръм по безоблачното небе. Еак разбрал, че молбата му е чута. Там, където Еак се молил на баща си Зевс, се издигал мощен дъб, посветен на Гръмовержеца, а в корените му имало мравуняк. Случайно Еаковият поглед се спрял на мравуняка, пълен с хиляди трудолюбиви мравки. Дълго гледал. Еак как се трудели мравките и строели мравешкия си град и казал:

— О, милостиви татко Зевсе, дай ми толкова трудолюбиви граждани, колкото мравки има в този мравуняк.

Едва изрекъл тия думи Еак, и дъбът, макар че нямало никакъв вятър, зашумолял с мощните си клони. Това било още едно знамение, изпратено от Зевс на Еак.

Настанала нощ. Еак сънувал чуден сън. Той видял свещения дъб на Зевс, клоните му били покрити с множество мравки. Разклатили се клоните на дъба и от тях като дъжд се посипали мравки. След като паднели на земята, мравките ставали все по-големи и по-големи, вдигали се на крак, изправяли се, техният тъмен цвят и мършавостта им изчезвали и те постепенно се превръщали в хора. Събудил се Еак, но не вярва на пророческия си сън, дори натяква на боговете, че не му изпращат помощ. Изведнъж се зачул силен шум. Еак долавя стъпки, човешки гласове, каквито той отдавна не бил чувал. „Не е ли това сън“, мисли си той. Неочаквано влиза тичешком син му Теламон, хвърля се към баща си и радостен казва:

— Излез по-скоро, татко! Ще видиш голямо чудо, каквото не си и очаквал.

Еак излязъл от стаята и видял живи онези хора, които му се присънили. Тези хора, които по-рано били мравки, провъзгласили Еак за цар, а той ги нарекъл мирмидонци. Така Егина била отново населена.

ДАНАИДИТЕ

Изложено главно според Есхиловата трагедия „Молителките“.

Синът на Зевс и Йо, Епаф, имал син, Бел, а той пък имал двама синове — Египт и Данай. Египт владеел цялата страна, която благодатният Нил напоявал; по неговото име и тая страна била наречена Египет. Данай пък управлявал в Либия. Боговете дали на Египт петдесет синове, а на Данай — петдесет хубави дъщери. Данаидите пленили с красотата си Египтовите синове и те поискали да встъпят в брак с прекрасните девойки, но Данай и данаидите им отказали. Египтовите синове събрали голяма войска и потеглили на война срещу Данай. Данай бил победен от племенниците си и трябвало да остави царството си и да избяга. С помощта на богиня Атина Палада Данай построил първия кораб с петдесет весла и се впуснал на него със своите дъщери в безбрежното, вечно шумящо море.

Дълго плавал по морските вълни Данаевият кораб и най-после стигнал до остров Родос. Тук Данай спрял; той излязъл с дъщерите си на брега, издигнал светилище на своята покровителка богиня Атина и й принесъл богати жертви. Данай не останал на Родос. Страхувал се от преследването на Египтовите синове и затова отплавал с дъщерите си по-нататък, към бреговете на Гърция, за Арголида — родината на неговата прародителка Йо. Самият Зевс пазел кораба през време на опасното плаване по безбрежното море. След дълго пътуване корабът стигнал до благодатните брегове на Арголида. Данай и данаидите се надявали да намерят тук защита и да се спасят от омразния тям брак с Египтовите синове.

Като молещи за защита, с маслинени клончета в ръце, данаидите излезли на брега. Никой не се мяркал там. Накрая в далечината се задал облак прах. Той бързо се приближавал. Ето вече в прашния облак се забелязвали бляскащи щитове, шлемове и копия. Чувало се тракането на колелата на бойни колесници. Приближавала се войската на арголидския цар Пеласг, син на Палехтон. Предупреден за пристигането на кораба, Пеласг се явил на морския бряг със своята войска. Но не враг срещнал той там, а стареца Данай и петдесетте му

хубави дъщери. Те го посрещнали с клончета в ръка, молейки го за защита. Протягайки към него ръце, с очи, изпълнени със сълзи, го молят хубавите Данаеви дъщери да им помогне, като ги защити от гордите синове на Египт. В името на Зевс, могъщия защитник на молещите се, данаидите заклеват Пеласг да не ги предава, защото те не са чужденци в Арголида — родината на тяхната прародителка Йо.

Пеласг все още се колебае — страх го е от война с могъщите владетели на Египет. Какво трябва да прави? Но той още повече се страхува от гнева на Зевс, ако наруши неговите закони и отблъсне онези, които го молят в името на Гръмовержеца за защита. Накрая Пеласг съветва Данай сам да замине за Аргос и там да положи пред олтарите на боговете маслинени клончета в знак на молба за защита. А самият той решава да свика народа и да поиска съвет от него. Пеласг обещава на данаидите да положи всички усилия, за да убеди гражданите на Аргос да им дадат защита.

Пеласг си отива. С трепет данаидите чакат решението на народното събрание. Те знаят колко неукротими са Египтовите синове, колко страшни са те в боя; знаят какво ги застрашава, ако корабите на египтяните стигнат до брега на Арголида. Какво ще правят те, беззащитните девици, ако жителите на Аргос не им дадат подслон и помощ? Нещастието е вече близко. Вече е пристигнал вестител от Египтовите синове. Той заплашва, че насила ще отведе данаидите на кораба, хваща за ръката една от Данаевите дъщери и заповядва на своите роби да хванат и другите. Но в този миг пак се появява цар Пеласг. Той взема под своя защита данаидите, не го е страх и от това, че вестителят на Египтовите синове го заплашва с война.

Решението на Пеласг и на жителите на Арголида да дадат защита на Данай и дъщерите му се оказало гибелно за тях. Победен в кръвопролитен бой, Пеласг бил принуден да избяга в най-северната част на своите обширни владения. Наистина Данай бил избран за цар на Аргос, но за да купи мира от Египтовите синове, той трябвало все пак да им даде за жени хубавите си дъщери.

Синовете на Египт тържествено отпразнували сватбата си с данаидите. Те не знаели каква участ им носи този брак. Завършил шумният сватбен пир; утихнали сватбените песни; угаснали брачните факли; нощният мрак обвил Аргос. В обхванатия от сън град царяла

дълбока тишина. Изведнъж в тишината се разнесъл предсмъртен тежък стон; ето още един, после трети, четвърти… Данаидите извършили под булото на нощта ужасно престъпление. С ками, които им дал техният баща Данай, те пронизали мъжете си още щом сънят затворил очите им. Така загинали от ужасна смърт Египтовите синове. Спасил се само един от тях, прекрасният Линкей. Младата Данаева дъщеря Хипермнестра се смилила над него. Тя не била в състояние да пронижe гърдите на мъжа си с камата. Събудила го и тайно го извела от двореца.

Бесен гняв обхванал Данай, когато узнал, че Хипермнестра не се е подчинила на заповедта му. Данай оковал дъщеря си в тежки вериги и я хвърлил в тъмница. Свикан бил съд на старейшините в Аргос, за да съди Хипермнестра, задето не се подчинила на баща си. Данай искал да накаже дъщеря си със смърт. Но в съда се явила самата богиня на любовта, златната Афродита. Тя защитила Хипермнестра и я спасила от жестокото наказание. Състрадателната любеща дъщеря на Данай станала Линкеева жена. Боговете благословили този брак с многобройно потомство от велики герои. Самият Херакъл, безсмъртният герой на Гърция, принадлежал на Линкеевия род.

Зевс не искал да загинат и другите данаиди. По негова заповед Атина и Хермес очистили данаидите от замърсяването с пролятата кръв. Цар Данай устроил в чест на боговете олимпийци големи игри. Победителите в тези игри получили като награда за жени дъщерите на Данай.

Но данаидите все пак не избягнали наказанието за извършеното злодеяние. Те изтърпяват това наказание след смъртта си в мрачното царство на Хадес. Данаидите трябва да напълват с вода един грамаден съд без дъно. Вечно носят те вода, загребвайки я от подземната река, и я изливат в съда. Ето, струва им се, че съдът вече е пълен, но водата изтича от него и той отново е празен. Пак се залавят за работа данаидите, пак носят вода и я изливат в съда без дъно. И тяхната безрезултатна работа продължава безкрай.

ПЕРСЕЙ

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

РАЖДАНЕТО НА ПЕРСЕЙ

Аргоският цар Акризий. Линкеев внук, имал дъщеря Даная, която се славела с неземната си красота. На Акризий било предсказано от оракула, че той ще загине от ръката на Данаиния син. За да избегне подобна участ, Акризий построил дълбоко под земята широки покои от бронз и камък и там затворил дъщеря си Даная, за да не я виждат никой.

Но великият гръмовержец Зевс се влюбил в нея, проникнал в подземните Данаини покои като златен дъжд и Акризиевата дъщеря му станала жена. От този брак Даная родила прелестно момченце. Майката го нарекла Персей.

Малкият Персей не преживял дълго с майка си в подземните покои. Веднъж Акризий чул гласа и веселия смях на малкия Персей. Той слязъл при дъщеря си, за да разбере защо се чува в покоите й детски смях. Акризий се учудил, като видял малкото прелестно момченце. Как се изплашил той, като научил, че то е син на Даная и Зевс. Веднага си спомнил за предсказанието на оракула. Пак трябвало да мисли как да избегне съдбата си. Накрая Акризий заповядал да направят голям дървен сандък; затворил в него Даная и Персей, заковал сандъка и заповядал да го хвърлят в морето.

Дълго се носил сандъкът по бурните вълни на соленото море. Гибел застрашавала Даная и сина й. Вълните мятали сандъка от една страна на друга; ту високо го издигали на гребените си, ту го спускали в морската бездна. Накрая вечно шумящите вълни изтласкали сандъка на остров Сериф. По това време на брега ловял риба рибарят Диктис. Той току-що бил хвърлил в морето мрежите си. Сандъкът се оплел в мрежите и Диктис го извлякъл заедно с тях на брега. Той отворил сандъка и с учудване видял в него изумително красива жена и прелестно малко момче. Диктис ги завел при брата си Полидект, царя на Сериф.

Персей отраснал при двора на цар Полидект и станал силен, строен младеж. Той блестял като звезда между младежите на Сериф с божествената си красота — никой не можел да се сравнява с него нито по красота, нито по сила, нито по ловкост, нито по мъжество.

ПЕРСЕЙ УБИВА ГОРГОНАТА МЕДУЗА

Полидект намислил насила да се ожени за прекрасната Даная, но тя ненавиждала суровия цар Полидект. Персей се застъпил за майка си. Полидект се разгневил и оттогава мислел само за едно — как да погуби Персей. В края на краищата жестокият Полидект решил да изпрати Персей да отреже главата на горгоната Медуза. Повикал той Персей и му казал:

— Ако ти наистина си син на гръмовержеца Зевс, няма да се откажеш да извършиш един голям подвиг. Сърцето ти не ще трепне пред никаква опасност. Докажи ми, че Зевс ти е баща, и ми донеси главата на горгоната Медуза. О, вярвам аз, че Зевс ще помогне на своя син!

Персей погледнал гордо Полидект и спокойно от говорил:

— Добре, ще ти доставя главата на Медуза.

И той тръгнал на далечен път. Трябвало да стигне до западния край на земята — до оная страна, където царували богинята Нощ и богът на смъртта Танатос. В тая страна живеели и ужасните горгони. Цялото им тяло било покрито с блестящи и яки като стомана люспи. Нито един меч не можел да разреже тези люспи освен извития меч на Хермес. Горгоните имали грамадни медни ръце с остри стоманени нокти. На главите им вместо коса се движели със съскане отровни змии. Лицата на горгоните с острите им като ками издадени зъби, с устни, червени като кръв и с пламтящи от ярост очи изразявали такава злоба, били така ужасни, че всеки, който погледнел горгоните, се превръщал на камък. Горгоните бързо се носели из въздуха върху криле със златни, блестящи пера. Горко на оня човек, когото те срещнели! Горгоните го разкъсвали на части с медните си ръце и пиели горещата му кръв.

На Персей предстояло да извърши тежък подвиг, не по силите на човек. Но боговете от Олимп не можели да позволят да загине той, Зевсов син. На помощ му дошли бързият като мисълта пратеник на боговете Хермес и любимата Зевсова дъщеря, войнствената Атина.

Атина дала на Персей меден щит, толкова блестящ, че в него като огледало се отразявало всичко; Хермес пък дал на Персей острия си меч, който режел като мек восък и най-твърдата стомана. Вестителят на боговете обяснил на младия герой как да намери горгоните.

Дълъг бил пътят на Персей. През много страни минал той, много народи видял. Накрая стигнал в мрачната страна, където живеели старите граи (форкиди). Те и трите заедно имали само едно око и един зъб. Поред си служели с тях. Докато окото било у една от граите, другите две били слепи и виждащата грая водела слепите, безпомощни свои сестри. А в момента, когато, след като извадела окото си, граята го предавала на следващата поред, и трите сестри били слепи. Тези именно граи пазели пътя закъм горгоните; само те единствени го знаели. Персей тихо се промъкнал в тъмата до тях и по съвета на Хермес грабнал от една от граите чудесното око тъкмо в момента, когато тя го предавала на сестра си. Граите извикали от ужас. Сега те и трите били слепи. Какво да правят слепи и безпомощни? Започнали да молят Персей, да го заклинат във всички богове да им върне окото. Те били готови да сторят всичко за героя само да им върне тяхното съкровище. Тогава Персей поискал от тях срещу връщане на окото да му покажат пътя към горгоните. Дълго се колебали граите, но трябвало, ако искат да си възвърнат зрението, да посочат тоя път. По този начин Персей научил как да отиде на острова на горгоните и бързо отминал по-нататък.

През време на по-нататъшното си пътуване Персей стигнал при нимфите. От тях получил три подаръка: шлема на владетеля на подземното царство Хадес, що правел невидим всеки, който го наложи на главата си, крилатите сандали, с помощта на които можело да се лети бързо по въздуха, и една вълшебна торбичка: тая торбичка ту се разширявала, ту се свивала според големината на това, което се сложи в нея. Обул Персей крилатите сандали, сложил Хадесовия шлем, метнал през рамо чудната торба и бързо се понесъл по въздуха към острова на горгоните.

Персей се носел високо по небето. Под него се разстилала земята със зелени долини, по които като сребърни ленти се извивали реки. Долу се мяркали градове, в тях ярко блестели с белия си мрамор храмовете на боговете. В далечината се извисявали планини, покрити със зелени гори, и техните върхове, покрити със сняг, блестели на

слънцето като елмази. Персей се носел като вихър все по-далеч и по-далеч. Той летял тъй високо, както не летят даже орлите с мощните си криле. Ето че блеснало надалеч като разтопено злато морето. Сега Персей лети над морето и шумът на морските вълни стига до него като едва доловимо шумолене. Ето вече не се вижда земята. По всички посоки, докъдето стига погледът на Персей, се е ширнала под него водната повърхност. Най-сетне в синята далечина на морето като черна ивица се показал остров. Ето той все повече се приближава към него. Това е островът на горгоните. Нещо лъщи на слънцето там с непоносим блясък. Персей се спуснал по-ниско. Като орел кръжи той над острова и вижда: върху една скала спят трите страшни горгони. Те са опънали насън медните си ръце, стоманените им люспи и златните им криле светят като огън на слънцето. Змиите по главите им едва шават насън. Персей побързал да отвърне поглед от горгоните. Той се страхува да погледне грозните им лица: само да ги зърне, и ще се обърне в камък. Персей взел щита на Атина Палада — в него като в огледало се отразили горгоните. Но коя от тях е Медуза? Горгоните си приличат една на друга като две капки вода. От трите горгони само Медуза е смъртна, само тя може да бъде убита. Озадачил се Персей. Сега му помогнал бързият Хермес. Той посочил на Персей Медуза и тихо му пошепнал на ухото:

— По-бързо, Персее! По-смело се спускай долу. Ето крайната към морето е Медуза. Отсечи й главата. Помни, не я поглеждай! Само един поглед и си загинал. Бързай, докато горгоните не са се събудили!

Както орелът се стрелва от небето върху набелязаната жертва, така връхлетял Персей на спящата Медуза. Той гледа в лъскавия щит, за да нанесе по-сигурно удара. Змиите по главата на Медуза усетили врага. Те се надигнали със страшно съскане. Помръднала, в съня си Медуза. Тя вече полуотворила очи. В този миг като мълния блеснал острият меч. С един удар Персей отсякъл главата на Медуза. Тъмната й кръв като поток бликнала върху скалата, а заедно с кръвта от тялото й излезли крилатият кон Пегас и великанът Хризаор и литнали към небето. Бързо сграбчил Персей главата на Медуза и я пъхнал в чудната торба. Тялото на Медуза, гърчейки се в конвулсиите на смъртта, паднало от скалата в морето. От шума на падането му се пробудили Медузините сестри Стейно и Евриала. Размахали мощни криле, те се издигат над острова и с пламтящи от ярост очи оглеждат наоколо.

Горгоните шумно се носят във въздуха, но убиецът на сестра им Медуза безследно е изчезнал. Жива душа не се вижда нито на острова, нито далеч в морето. А Персей, невидим с Хадесовия шлем, бързо летял над шумящото море. Ето го вече лети над либийските пясъци. През торбата се процежда кръв от главата на Медуза и пада на тежки капки върху пясъка. От тези капки кръв пясъците родили отровни змии. Всичко живо бягало от тях; поради змиите Либия се превърнала в пустиня.

ПЕРСЕЙ И АТЛАС

Все повече се отдалечава Персей от острова на горгоните. Той лети по небето като облак, гонен от буен вятър. Най-сетне стига до страната, където царува синът на титана Япет, Прометеевият брат, великанът Атлас. Хиляди стада тънкорунни овце и витороги крави и бикове пасели по Атласовите полета. Разкошни овощни градини се простирали в неговите владения, а всред градините имало едно дърво със златни клони и листа; и ябълките, които давало това дърво, също били златни. Атлас пазел като зеницата на окото си това дърво; то било най-голямото му съкровище. Богиня Темида му предсказала, не един ден ще дойде при него син на Зевс и ще му открадне златните ябълки. Атлас се страхувал от това. Той оградил овощната градина, в която растяло златното дърво, с висока стена, а пред входа поставил като пазач един дракон, който бълвал пламък. Атлас не допускал чужденци в своите владения — страхувал се, че между тях ще проникне и син на Зевс. И ето че тъкмо при Атлас долетял с крилатите си сандали Персей и се обърнал към него с такива приветствени думи:

— О, Атласе, приеми ме като гост в своя дом. Аз съм Зевсовият син Персей, който уби горгоната Медуза. Позволи ми да си почина при тебе след големия си подвиг. Когато Атлас чул, че Персей е Зевсов син, веднага си спомнил предсказанието на богиня Темида и затова грубо отговорил на Персей:

— Махай се оттук! Не ще ти помогне твоята лъжа за някакъв си голям подвиг, нито лъжата, че ти си син на Гръмовержеца.

Атлас иска вече да изхвърли зад вратите героя. Като вижда, че не може да се бори с могъщия великан, Персей сам бърза да излезе от къщи. Гняв бушува в сърцето на Персей; Атлас го е разсърдил с това, че му е отказал гостоприемство, а на това отгоре го нарекъл и лъжец.

В гнева си Персей казва на великана:

— Добре де, Атласе, ти ме изгонваш? Е, приеми поне един подарък от мене!

При тези думи Персей бързо измъкнал от торбата главата на Медуза и като отвърнал поглед от нея, показал я на Атлас. Веднага великанът се превърнал в планина. Брадата и косата му се превърнали в гъсти гори, ръцете и раменете — във високи скали, главата му — в планински връх, който се издигал до самото небе. Оттогава планината Атлас поддържа целия небесен свод с всичките му съзвездия.

А Персей, щом като изгряла на небето Денницата, се понесъл по-нататък.

ПЕРСЕЙ СПАСЯВА АНДРОМЕДА

След дълго пътуване Персей стигнал до царството на Кефей, което се намирало в Етиопия, на брега на Океана. Там, върху една скала до самия морски бряг, той видял прикована прекрасната Андромеда, дъщерята на цар Кефей. Тя трябвало да изкупи вината на майка си, Касиопея. Касиопея възбудила гнева на морските нимфи. Гордеейки се със своята красота, казала, че тя, царицата Касиопея, е най-хубавата от всички. Разгневили се нимфите и помолили бога на моретата Посейдон да накаже Кефей и Касиопея. Посейдон изпратил по молба на нимфите едно чудовище, прилично на исполинска риба. То често изплувало из морската дълбочина и опустошавало Кефеевите владения. Царството на Кефей се изпълнило с плач и стенания. Най-после той се обърнал към Зевсовия оракул Амон и попитал какво трябва да направи, за да се избави от това нещастие. Оракулът дал такъв отговор:

— Дай дъщеря си Андромеда да я разкъса чудовището и тогава наказанието на Посейдон ще се прекрати.

Народът, като узнал отговора на оракула, заставил царя да прикове Андромеда към скалата до морето. Побледняла от ужас, Андромеда стояла в подножието на скалата, окована в тежки вериги. С неизказан страх гледала тя към морето, очаквайки всеки миг да се появи чудовището и да я разкъса. Сълзи капели от очите и; ужас я обземал само при мисълта, че тя трябва да загине в разцвета на прекрасната си младост, изпълнена със сили, без да е вкусила от радостите на живота. Нея именно съзрял Персей. Той щял да я сметне

за чудна статуя от бял пароски мрамор, ако морският вятър не развявал косата й и от хубавите й очи не капели едри сълзи. С възхищение я гледал младият герои и силна любов към Андромеда пламнала в сърцето му. Персей бързо се спуснал при нея и любезно я попитал.

— О, кажи ми, прекрасна девойко, чия е тази страна и кажи ми как се казваш! Кажи защо си прикована тук към скалата!

Андромеда разказала заради чия вина трябва да страда. Прекрасната девойка не искала героят да си помисли, че тя изкупва собствена вина. Още недовършила Андромеда разказа си, и морската бездна заклокочила и всред бушуващите вълни се показало чудовището. То вдигнало високо главата си с разтворена грамадна уста. Изпискала от ужас Андромеда. Обезумели от скръб, се притекли до брега Кефей и Касиопея. Горчиво плачат те, прегръщайки дъщеря си. Няма спасение за нея!

Тогава Персей, Зевсовият син, се обръща към тях:

— Ще имате още много време за проливане на сълзи; малко е времето само за спасяването на дъщеря ви. Аз съм Зевсовият син Персей, който уби покритата със змии горгона Медуза. Дайте ми за жена дъщеря си Андромеда и аз ще я спася.

С радост се съгласили Кефей и Касиопея. Те били готови да направят всичко за спасителя на дъщеря си. Кефей му обещал дори цялото си царство като зестра, стига само да спаси Андромеда. Чудовището е вече близко. То бързо се приближава до скалата, порейки вълните като кораб, който се носи по морето сякаш на криле благодарение на размахванията на веслата от силни млади гребци. Чудовището било вече на един хвърлей място, когато Персей литнал високо във въздуха. Сянката на героя паднала над морето и чудовището с ярост се нахвърлило върху нея. Персей смело се спуснал отвисоко върху чудовището и дълбоко забил в гърба му извития си меч. Като почувствувало тежката рана, чудовището се издигнало високо върху вълните; то се блъсва в морето като глиган, заобиколен от глутница бясно лаещи кучета; ту потъва то дълбоко във водата, ту пак изплува. Яростно пляска по водата чудовището с рибята си опашка и хиляди пръски се издигат чак до върховете на крайбрежните скали. Морето се покрило с пяна. Разтворило уста, чудовището се нахвърля върху Персей, но той със своите крилати сандали, бърз като

чайка, литва нагоре. И нанася удар след удар. Кръв и вода бликват от устата на смъртно раненото чудовище. Крилата на Персеевите сандали се намокрили, едва държат героя във въздуха. Могъщият син на Даная бързо литва към скалата, която се надвесвала над морето, хванал се за нея с лявата си ръка и три пъти забил меча в широките гърди на чудовището. Завършил ужасният бой. Радостни викове се носят от брега. Всички славят могъщия герой. Оковите са снети от прекрасната Андромеда и Персей, тържествуващ от победата, отвежда годеницата си в двореца на баща й Кефей.

СВАТБАТА НА ПЕРСЕЙ

Персей принесъл богати жертви на баща си Зевс, на Атина Палада и на Хермес. В Кефеевия дворец се започнал весел сватбен пир. Хименей и Ерос запалили своите благоухаещи факли. Целият дворец на Кефей бил обкичен със зеленина и с цветя. Високо се носят звуците на китари и лири, ечат сватбените хорове. Вратите на двореца са широко разтворени. Залата на пиршеството блести в злато. Кефей и Касиопея пируват заедно с новобрачните; пирува целият народ. Навсякъде царят веселие и радост. През време на пиршеството Персей разказва за своите подвизи. Изведнъж в залата на пиршеството се разнася страшен звън от оръжие. Из двореца се понася боен вик, приличен на шума на морето, когато то, надигайки се, се блъска о високия скалист бряг със своите гонени от буйния вятър вълни. Дошъл бил първият годеник на Андромеда Финей с голяма войска.

Влизайки в двореца и размахвайки копието си, Финей високо се провикнал:

— Горко ти, крадецо на годеници! Няма да те спасят от мене нито твоите крилати сандали, нито дири самият Зевс Гръмовержец.

Финей щял вече да запрати копието си в Персей, по цар Кефей го спрял с думите:

— Какво правиш ти! Кое те кара така да безумствуваш? Така ли искаш да наградиш Персей за подвига му? Това ли ще е сватбеният ти подарък? Нима Персей откраднa от тебе годеницата ти? Не, тя беше откраднатa от тебе тогава, когато я водеха да я приковат към скалата, когато отиваше на смърт. Защо тогава ти не се яви да й помогнеш? Ти искаш сега да отнемеш от победителя наградата му ли? А защо не се

яви ти сам да спасиш Андромеда, когато беше прикована към скалата, защо тогава не я отне от чудовището?

Финей нищо не отговорил на Кефей; той гневно гледал ту Кефей, ту прекрасния син на Зевс и изведнъж с всички сили запратил копието си по Персей. Копието минало покрай него и се забило в дивана, на който седял Персей. Младият герой го изтръгнал със силната си ръка, скочил от мястото си и страшно замахнал с копието. Той щял да убие Финей, ако тоя не се бил скрил зад жертвеника; копието ударило в главата героя Рет и той паднал мъртъв. Пламнал ужасен бой. Войнствената Атина бързо долетяла от Олимп в помощ на брата си Персей. Тя го закрила със своята егида и му вдъхнала непобедимо мъжество. Хвърлил се в боя Персей. Като светкавица блести в ръцете му смъртоносният меч, с който убил Медуза. Един след друг той поваля героите, дошли с Финей. Пред Персей се натрупва планина от тела, потънали в кръв. Той грабнал с две ръце огромния бронзов съд, в който смесвали виното за пира, и го запратил в главата на героя Евритой. Героят като сразен от гръм се строполил и душата му отлетяла в царството на сенките. Един след друг падат героите, но Финей е довел със себе си много герои. А Персей е чужденец в царството на Кефей; той няма много другари в боя, почти сам трябва да се сражава с множеството врагове. Много съратници на Персей вече паднали в тази бясна битка. Загинал, ударен от копие, и певецът, който със сладкозвучно пеене услаждал пируващите, акомпанирайки си на златострунна китара. Падайки, певецът закачил струните на китарата и те зазвучали печално като предсмъртен стон; но звънът на мечовете и стоновете на умиращите заглушили звука на струните. Като градушка, шибана от вятъра, летят стрелите. Прислонявайки се към една колона и закрит с лъскавия щит (егида) на Атина, Персей се бие с враговете. А те са заобиколили героя от всички страни, боят около него става все ни яростен. Като видял, че го застрашава неизбежна гибел, могъщият син на Даная извикал гръмогласно:

— Ще потърся помощ от врага, който унищожих! Сами ме принудихте да прибягна към неговата защита! Всички, които сте ми приятели, по-скоро се обърнете гърбом!

Бързо измъкнал Персей от чудната торба главата на горгоната Медуза и я вдигнал високо над главата ся. Нападащите Персей герои

един след друг се превръщат в каменни статуи. Едни от тях се вкаменили така, както са замахнали с меча, за да пронижат гърдите на врага си, други — както се готвят да хвърлят острите си копия, трети — както са се закрили с щитовете. Само едно поглеждане към главата на Медуза ги обърнало в мраморни статуи. Цялата зала на пиршеството се напълнила с мраморни статуи. Когато Финей видял, че всичките му приятели са се превърнали в камъни, обзел го страх. Като паднал на колене и протегнал умолително ръце към Персей, Финей се провикнал:

— Ти победи, Персее! О, прибери по-скоро ужасната глава на Медуза — моля те, скрий я! О, велики сине на Зевс, всичко вземи, владей всичко, само живота ми остави!

Персей му отвърнал с насмешка:

— Не бой се, жалки страхливецо! Няма да загинеш от моя меч. Аз ще ти дам награда за вечни времена! Ти ще стоиш вечно тук, в Кефеевия дворец, за да се радва жена ми, като гледа образа на първия си годеник.

Героят насочил към Финей Медузината глава и колкото и да се стараел Финей да не гледа ужасната горгона, все пак погледът му паднал върху нея и в миг той се превърнал в мраморна статуя. И ето превърнатият в камък Финей е застанал приведен като роб пред Персей. Навеки се е запазил в очите на статуята Финей изразът на страх и на робска молба.

ЗАВРЪЩАНЕТО НА ПЕРСЕЙ НА ОСТРОВ СЕРИФ

След тази кървава битка Персей не останал задълго в Кефеевото царство. Като взел със себе си прекрасната Андромеда, той се върнал на остров Сериф при цар Полидект. Персей заварил майка си Даная изпаднала в голяма беда. За да се спаси от Полидект, тя трябвало да потърси защита в храма на Зевс и не смеела нито за миг да напусне храма. Разгневеният Персей отишъл в двореца на Полидект и го заварил на разкошен пир с приятели. Полидект не очаквал, че Персей ще се завърне; той бил уверен, че героят е загинал в борба с горгоните. Като видял пред себе си Персей, царят на Сериф се учудил, а Персей спокойно му казал:

— Заповедта ти е изпълнена, донесох ти главата на Медуза.

Полидект не повярвал, че Персей е извършил такъв голям подвиг. Той започнал да се подиграва с богоравния герой и го нарекъл лъжец. Подигравали се с Персей и приятелите на Полидект. В гърдите на Персей забушувал гняв, той не можел да прости тия оскърбления. Очите му страшно блеснали; той извадил Медузината глава и извикал:

— Ако не вярваш, Полидекте, ето ти доказателството!

Полидект погледнал главата на горгоната и в миг се превърнал на камък. Не избягнали тази участ и приятелите на царя, които пирували с него.

ПЕРСЕЙ В АРГОС

Персей предал властта над остров Сериф на Полидектовия брат Диктис, който някога спасил него и майка му, а самият той с Даная и с Андромеда заминал за Аргос. Когато Персеевият дядо. Акризий се научил, че е пристигнал внукът му, спомняйки си предсказанието на оракула, избягал далеч на север, в Лариса. Персей пък се заел с управлението на родния Аргос. Той върнал шлема на Хадес, крилатите сандали и вълшебната торба на нимфите, върнал и на Хермес острия му меч. А главата на Медуза подарил на Атина Палада; тя я прикачила на гърдите си върху лъскавата си броня. Щастливо управлявал Персей в Аргос.

Дядо му Акризий не избягнал онова, което му била определила неумолимата съдба. Веднъж Персей устроил великолепни игри. Много герои се стекли на тях. Между зрителите бил и остарелият вече Акризий. През време на състезанието в хвърляне на тежък диск Персей силно запокитил бронзовия диск. Тежкият диск се издигнал високо, до самите облаци, а като паднал на земята, ударил със страшна сила Акризий по главата и го убил на място. Така се изпълнило предсказанието на оракула. Потънал в скръб, Персей погребал Акризий, като съжалявал, че неволно станал убиец на дядо си. Персей не искал повече да управлява в Аргос — царството на убития от него Акризий; той отишъл в Тиринт и царувал там дълги години. Аргос пък Персей оставил под управлението на роднината си Мегапент.

СИЗИФ

Изложено според поемите „Илиада“ на Омир и „Героини“ на Овидий.

Сизиф, син на бога — повелител на всички ветрове, Еол, бил основател на град Коринт, който в най-стари времена се наричал Етера.

Никой в цяла Гърция не можел да се равнява по коварство, хитрост и ловкост на ума със Сизиф. Благодарение на своята хитрост Сизиф натрупал несметни богатства в Коринт; надалеч се разнесла славата за неговите съкровища.

Когато дошъл при него богът на смъртта, мрачният Танатос, за да го заведе долу, в печалното царство на Хадес, Сизиф, който предварително бил почувствувал приближаването на бога на смъртта, коварно подвел бог Танатос и го оковал във вериги. Тогава хората по земята престанали да умират. Никъде не ставали вече великолепни погребения; хората престанали и да пренасят жертви на боговете от подземното царство. Бил нарушен редът, установен от Зевс на земята. И гръмовержецът Зевс изпратил при Сизиф могъщия бог на войната Арес. Арес освободил Танатос от оковите, а Танатос изтръгнал душата на Сизиф и я отвел в царството на сенките на умрелите.

Но и тук хитрият Сизиф успял да се справи. Той казал на жена си да не погребва тялото му и да не принася жертви на подземните богове. Жена му го послушала. Хадес и Персефона дълго чакали жертвоприношенията при погребението. Но тях ги няма и няма! Най-сетне Сизиф се приближил до трона на Хадес и казал на владетеля на царството на умрелите:

— О, владетелю на душите на умрелите, велики Хадесе, равен по могъщество на Зевс, пусни ме да отида на светлата земя. Ще заповядам на жена си да ти принесе богати жертви и пак ще се върна в царството на сенките.

Така Сизиф измамил владетеля Хадес и той го освободил да отиде на земята. Разбира се, че Сизиф не се върнал в Хадесовото царство. Той останал в разкошния си дворец и весело пирувал, като се

радвал, че единствен измежду всички смъртни е съумял да се върне от мрачното царство на сенките.

Хадес се разгневил и пак изпратил Танатос да вземе душата на Сизиф. Танатос се явил в двореца на най-хитрия от смъртните и го заварил на великолепен пир. Омразният и на богове, и на хора бог на смъртта измъкнал душата на Сизиф; сега Сизифовата душа завинаги отлетяла в царството на сенките.

В задгробния живот Сизиф изтърпява тежко наказание заради всичкото си коварство, всичките измами, които е извършил на земята. Той е осъден да изкачва на една висока стръмна планина грамаден камък. Напрягайки всички сили, Сизиф работи. Едри капки пот се стичат от него поради тежката работа. Все по-близо е върхът; още малко усилие и край на Сизифовия труд! Но камъкът се изплъзва от ръцете му и с трясък се търкулва надолу, като вдига облаци прах. И Сизиф отново се залавя за работа.

Така вечно търкаля Сизиф камъка и никога не може да стигне до целта — до върха на планината.

БЕЛЕРОФОНТ

Изложено според поемата на Омир „Илиада“ и според стиховете на Пиндар.

Сизиф имал син, героя Главк, който властвувал в Коринт след бащината си смърт. И Главк имал син — Белерофонт, един от най-големите герои на Гърция. Прекрасен като бог бил Белерофонт и равен на безсмъртните богове по мъжество. Когато още бил младеж, на Белерофонт се случило нещастие: неволно той убил един коринтски гражданин и трябвало да избяга от родния си град. Избягал при Пройт, царя на Тиринт. Тиринтският цар приел героя с големи почести и го очистил от замърсяването му поради пролятата от него кръв. Но Белерофонт не могъл да остане дълго в Тиринт. Пройтовата жена, богоравната Антея, била запленена от красотата на Белерофонт. Той обаче отхвърлил любовта й. Тогава царица Антея пламнала в омраза към него и решила да го погуби. Отишла тя при мъжа си и му казала:

— О, царю! Белерофонт тежко те оскърбява. Ти трябва да го убиеш. Той ме задиря, мене, жена ти. Ето как ти се отблагодари той за гостоприемството!

Разгневил се Пройт; но той лично не можел да вдигне ръка върху госта си, тъй като се страхувал от гнева на Зевс, покровителя на гостоприемството. Дълго мислил Пройт как да погуби Белерофонт и най-сетне решил да го изпрати да занесе писмо на Антеиния баща, Йобат, цар на Ликия. В това писмо, написано на табличка, сгъната на две и запечатана, Пройт съобщавал на Йобат колко тежко го оскърбил Белерофонт и го молел да му отмъсти за оскърблението. Белерофонт заминал с писмото до Йобат, без да подозира каква опасност го застрашава.

След дълго пътуване Белерофонт пристигнал в Ликия. Йобат с радост приел младия герой и девет дни го чествувал с пиршества. Най-сетне Йобат го запитал каква е целта на идването му. Белерофонт спокойно подал на ликийския цар писмото на Пройт. Йобат взе, сгънатата на две и запечатана таблична и я отворил. Когато прочел какво било написано в нея, изпаднал в ужас. Той трябвало да убие

младия герой, когото вече успял да обикне през тия девет дни. Но самият Йобат, както и Пройт, не се решил да наруши светия обичай на гостоприемството. За да погуби Белерофонт, той решил да изпрати героя да извърши подвиг, който го застрашавал с неизбежна смърт. Възложил на Белерофонт да убие страшното чудовище Химера. Тя била рожба на ужасния Тифон и исполинската Ехидна. Отпред Химера била лъв, в средата — планинска дива коза, а отзад — дракон. И от трите си огромни уста тя бълвала огън. Никой не можел да се спаси от страшната Химера. Всеки, който се приближавал до нея, умирал.

Опасността, с която бил свързан този подвиг, не възпряла Белерофонт; могъщият герой смело се заел с осъществяването му. Той знаел, че може да победи Химера само оня, който владее крилатия кон Пегас, излетял от тялото на убитата от Персей горгона Медуза; знаел също къде може да намери този чуден кон. Пегас често кацал на върха на Акрокоринт и пиел там вода от извора Пирена. Натам именно се отправил Белерофонт. Той дошъл при извора тъкмо когато спусналият се иззад облаците Пегас утолявал жаждата си със студената, прозрачна като кристал вода на извора Пирена. Белерофонт искал още в същия момент да хване Пегас. Дни и нощи го дебнел той, но всичко било напразно, не помагали никакви хитрини. Пегас се изплъзвал от ръцете на Белерофонт. Щом младият герой се приближел до крилатия кон, този размахвал силните си криле и с бързината на вятъра се издигал над облаците и се реел из тях като орел. Най-сетне по съвета на прорицателя Полиид Белерофонт легнал да спи край извора Пирена, до жертвеника на Атина Палада, на мястото, гдето за пръв път видял Пегас. Белерофонт искал да получи насъне откровение от боговете. И действително насън му се явила любимата дъщеря на гръмовержеца Зевс Атина, научила го как да хване Пегас, дала му една златна юзда и му заповядала да принесе жертва на морския бог Посейдон. Събудил се Белерофонт С учудване видял, че до него лежи златна юзда. С гореща молитва той благодарил на великата богиня. Той знаел сега, че ще овладее Пегас.

Ето че на извора Пирена долетял със снежнобелите си криле чудният кон. Белерофонт смело го яхнал и нахлузил на главата му златната юзда. Пегас дълго носил из въздуха героя по-бързо от вятъра; най-сетне се укротил и оттогава вярно служел на Белерофонт.

Бързо литнал героят с Пегас към планините на Ликия, към мястото, където живеела чудовищната Химера. Химера усетила, че се приближава враг, и изпълзяла могъща и страшна от тъмната пещера. От трите й грамадни уста изригвали пламъци, облаци дим покрили всичко наоколо. Високо литнал Пегас с Белерофонт и от висината Белерофонт запращал една след друга стрели в Химера. Тя яростно се блъскала в скалите и отхвърляла стрелите; тя се носела бясно по планините. Всичко загивало от нейния пламък. Белерофонт я следвал навсякъде с крилатия си кон. Химера никъде не можела да се укрие от точните попадения на героя; смъртоносните стрели всякъде я настигали. Белерофонт убил страшното чудовище и с голяма слава се върнал при цар Йобат.

Но Йобат му възложил друга задача. Той изпратил героя срещу войнствените солими. Много герои загинали в боеве със солимите, но Белерофонт ги победил. И този подвиг не стигнал на Йобат — нали той се стремял да погуби героя. Затова го изпратил срещу непобедимите амазонки. И от тази война Белерофонт излязъл победител. Тогава Йобат изпратил срещу завръщащия се от славната победа герой най-силните мъже на Ликия, за да убият непобедимия Белерофонт, като го нападнат ненадейно. Ликийците подмамили героя в засада, но и тук той не загинал. Всички най-силни мъже на Ликия паднали от ръката на могъщия герой. Тогава Йобат разбрал какъв велик герой е приел в дома си като гост. С големи почести посрещнал той славния победител. Йобат му дал за жена дъщеря си, а заедно с нея и половината царство като зестра. А ликийците отделили като дар на Белерофонт най-плодородната земя от своите ниви и му я дали във владение.

Оттогава Белерофонт останал в Ликия и живял там, заобиколен от почит и слава. Но той завършил живота си нещастно. Великият герой се възгордял. Голямата му слава така го заслепила, че пожелал да стане равен на боговете олимпийци. Белерофонт решил да полети със своя крилат кон Пегас и да отиде при безсмъртните богове на светлия Олимп. За това му високомерие Зевс наказал Белерофонт. Гръмовержецът вселил в крилатия Пегас бясна ярост и когато Белерофонт го яхнал, за да се издигне на Олимп, Пегас го хвърлил на земята. Вследствие на падането на земята могъщият герой загубил разума си. Дълго скитал той безумен по „долината на лутанията“,

докато прилетял на черните си криле мрачният бог на смъртта Танатос и изтръгнал душата му. Така слязъл в печалното царство на сенките великият герой Белерофонт.

ТАНТАЛ

Изложено според на Омир „Одисея“.

В Лидия край планината Сипил се намирал богат град, наречен по името на планината — Сипил. В този град управлявал любимецът на боговете, Зевсовият син Тантал. Боговете го били наградили с изобилие във всичко. Не съществувал на земята никой, който да бил по-богат и по-щастлив от сипилския цар Тантал. Несметни богатства му давали извънредно богатите златни рудници в планината Сипил. Никой не притежавал такива плодородни ниви, никому овощните градини и лозята не давали такива прекрасни плодове. По ливадите на Тантал, любимеца на боговете, пасели грамадни стада тънкорунни овце, витороги бикове и крави и табуни бързи като вятъра коне. Цар Тантал имал всичко в излишък. Той би могъл да живее доволен и честит до дълбока старост, но го погубили прекалената му гордост и неговите престъпления.

Боговете смятали своя любимец Тантал за равен на себе си. Олимпийците често идвали в блестящите от злато чертози на Тантал и весело пирували с него. Тантал не един път, повикан от боговете, се изкачвал дори на светлия Олимп, където не стъпва нито един смъртен. Там той вземал участие в съвета на богове и пирувал на една и съща маса с тях в двореца на баща си, гръмовержеца Зевс. Тантал се възгордял от това голямо щастие. Той започнал да се смята за равен дори на самия облакогонец Зевс. Често, като се връщал от Олимп, Тантал вземал със себе си от храната и питието на боговете — амброзия и нектар — и ги давал на своите приятели — смъртни, пирувайки с тях в двореца си. Тантал съобщавал на хората дори и решенията, които боговете вземали в съвещанията си на светлия Олимп за съдбата на света. Той не пазел тайните, що му поверявал неговият баща Зевс. Веднъж през време на пиршество на Олимп великият син на Кронос се обърнал към Тантал и му казал:

— Сине, аз ще изпълня всичко, каквото пожелаеш; поискай ми, каквото щеш. От любов към тебе ще изпълня всяка твоя молба.

Но Тантал, забравил, че той е простосмъртен, гордо отговорил на баща си, егидоносеца Зевс:

— Нямам нужда от твоите милости. Нищо не ми трябва. Жребият, който ми се падна, е по-хубав от жребия на безсмъртните богове.

Гръмовержецът нищо не отговорил на сина си. Той страшно навъсил вежди, но сдържал гнева си. Още обичал той своя син въпреки надменността му. Скоро Тантал два пъти жестоко оскърбил безсмъртните богове. Едва тогава Зевс наказал високомерния.

На остров Крит, родното място на Гръмовержеца, имало едно златно куче. Някога то пазело новороденията Зевс и чудесната коза Амалтея, която го хранела. А когато Зевс пораснал и отнел от Кронос властта над света, той оставил кучето на остров Крит да пази светилището му. Ефеският цар Пандарей, съблазнен от красотата и силата на това куче, тайно доплавал до Крит и отвлякъл кучето на кораба си. Но къде да скрие чудното животно? Дълго мислил по това Пандарей през време на пътуването си по морето и накрая решил да възложи на Тантал да пази златното куче. Сипилският цар укрил от боговете чудесното животно. Зевс се разгневил. Повикал сина си Хермес, вестителя на боговете, и го изпратил при Тантал да поиска от него да върне златното куче. В миг бързоходният Хермес прелетял от Олимп до Сипил, явил се пред Тантал и му казал:

— Ефеският цар Пандарей откраднал от Зевсовото светилище на остров Крит златното куче и го дал на тебе да го пазиш. Олимпийските богове знаят всичко; нищо не могат да скрият от тях смъртните! Върни на Зевс кучето. Пази се да не си навлечеш гнева на Гръмовержеца!

А Тантал отговорил на вестителя на боговете:

— Напразно ме заплашваш ти с гнева на Зевс. Аз не съм виждал златното куче. Боговете имат грешка, то не е у мене.

Тантал се заклел със страшна клетва, че казва истината. Тази клетва още повече разгневила Зевс. Това било първото оскърбление, което Тантал нанесъл на боговете. Но Гръмовержецът и този път не го наказал.

Тантал си навлякъл наказанието на боговете със следващото, второ, оскърбяване на боговете, което било същевременно и страшно злодеяние. Когато олимпийците се събрали на пир в двореца на Тантал, той намислил да изпита дали те са всезнаещи. Сипилският цар не вярвал във всезнанието на олимпийците. Тантал сготвил на

боговете ужасно ядене. Той заклал сина си Пелопс и месото му, сготвено на вкусна гозба, поднесъл на боговете по време на пиршеството. Боговете веднага разбрали злия умисъл на Тантал и никой от тях не се докоснал до ужасното ястие. Само богиня Деметра, потънала в скръб по откраднатата си дъщеря Персефона, като мислела само за нея и в скръбта си не забелязала нищо около себе си, изяла едната плешка на младия Пелопс. Боговете взели ужасното ястие, сложили всичкото месо и костите на Пелопс в котела и го поставили на буйния огън. А Хермес със своите магии пак съживил момчето. Застанало то пред боговете още по-хубаво, отколкото било по-рано, липсвало му само рамото, което изяла Деметра. По заповед на Зевс великият Хефест веднага изработил на Пелопс рамо от блестяща слонова кост. Оттогава насетне всички потомци на Пелопс имат ярко бяло петно на дясното рамо.

Но Танталовото престъпление препълнило чашата на търпението на великия цар на богове и хора Зевс. Гръмовержецът захвърлил Тантал в мрачното царство на брата си Хадес; там именно той изтърпява ужасното си наказание. Измъчван от жажда и от глад, той стои в бистра вода. Тя стига до брадата му. Достатъчно е само да се наведе Тантал и да утоли мъчителната си жажда. Но рече ли да се наклони Тантал и водата изчезва, а под краката му остава само суха черна земя. Над Танталовата глава се свеждат клони на плодородни дървета: сочни смокини, червени ябълки, нарове, круши и маслини висят ниско над главата му; почти се допират до косата му тежки узрели гроздове. Изтощен от глад, Тантал протяга ръце към прекрасните плодове, но връхлита с пристъп буен вятър и отнася настрана отрупаните с плод клони. Не само глад и жажда измъчват Тантал; вечен страх свива сърцето му. Над главата му е надвиснала скала; тя едва се държи, застрашава всеки миг да падне и да смаже Тантал с тежестта си. Така се мъчи сипилският цар, Зевсовият син Тантал, в царството на ужасния Хадес, изпитвайки вечен страх, глад и жажда.

ПЕЛОПС

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“ и стихове на Пиндар.

След Танталовата смърт в град Сипил започнал да управлява син му Пелопс, така чудодейно спасен от боговете. Но той не управлявал дълго в родния Сипил. Троянският цар Ил повел война срещу Пелопс. Тази война свършила нещастно за Пелопс. Силният цар на Троя го победил. Пелопс трябвало да напусне родината си. Той натоварил всичките си съкровища на бързоходни кораби и се впуснал със своите верни спътници в далечно пътуване по море, към брегoветe на Гърция. Пелопс стигнал до полуострова в най-южната част на Гърция и се заселил там. Оттогава тоя полуостров започнал да се нарича по името на Пелопс — Пелопонес.

Веднъж Пелопс видял в новата си родина хубавата Хиподамия, дъщерята на Еномай — царя на град Пиза. Еномаевата дъщеря пленила героя с хубостта си и той решил да я вземе за жена.

Не било лесно да се получи ръката на Хиподамия. На Еномай било предсказано от оракул, че той ще загине от ръката на зетя си. За да предотврати тая си орис, Еномай решил да не омъжва дъщеря си. Но как да постъпва? Как да отказва на всички кандидати, които искали ръката на Хиподамия? Много герои идвали при Еномай да искат дъщеря му. Той би ги обидил, ако им отказва без всякаква причина. Най-сетне Еномай намерил изход. Той обявил, че ще даде Хиподамия за жена само на оня герой, който го победи в надбягване с колесница; но ако самият той излезе победител, победеният трябва да заплати с живота си. Еномай решил да постъпи така, защото в цяла Гърция нямало равен нему по изкуството да управлява колесница, пък и конете му били по-бързи от буйния северен вятър Борей. Царят на Пиза можел да бъде сигурен, че нито един герой не ще го победи. Въпреки това мнозина гръцки герои не се спирали пред опасността да се лишат от живота си, като загинат от ръката на жестокия Еномай. Един след друг идвали те в двореца му, готови да се състезават с него само и само да получат за жена Хиподамия — така хубава била тя. Всичките ги постигнала зла участ — Еномай ги убивал, а главите им

набучвал на вратите на своя дворец, та всеки новоидващ герой, като види колко много славни герои са паднали от ръката на Еномай, предварително да знае каква участ го очаква. И това не възпряло героя Пелопс. Той решил на всяка цена да получи Хиподамия и потеглил към двореца на коравосърдечния цар Еномай.

Еномай посрещнал Пелопс строго и му казал:

— Ти искаш да получиш за жена дъщеря ми Хиподамия ли? Нима не видя колко славни герои загубиха главите си в опасното състезание? Хубаво гледай, и ти няма да избегнеш тяхната участ!

— Мене не ме плаши участта на загиналите герои — отвърнал Пелопс на царя. — Аз вярвам, че олимпийските богове ще ми помогнат! С тяхна помощ ще получа Хиподамия за жена.

Ужасна усмивка изкривила устните на Еномай; много пъти бил чувал той подобни думи!

— Слушай тогава, Пелопсе — казал той, — ето условията за състезанието: пътят започва от град Пиза, минава през целия Пелопонес до самия Истъм и завършва при жертвеника на владетеля на моретата Посейдон; тоя жертвеник се намира недалеч от Коринт. Ако ти пръв стигнеш до жертвеника, ти си победител; но горко ти, ако те настигна по пътя! Тогава моето копие ще те пронижe, както е пронизало вече много герои, и ти безславно ще слезеш в мрачното царство на Хадес. Аз ще ти направя само една отстъпка, правил съм я и на всички други: ти ще потеглиш на път преди мене, а аз най-напред ще принеса жертва на великия Гръмовержец и едва тогава ще се кача на колесницата си. Затова бързай да изминеш колкото може повече път, докато аз принасям жертвата.

Пелопс се отдръпнал от Еномай. Той разбрал, че само с хитрост ще успее да победи жестокия цар. Пелопс могъл да си намери помощник. Той отишъл тайно при Еномаевия кочияш Миртил, син на Хермес, и като му обещал богати дарове, помолил го да не слага чивии в осите, та колелата да изхвръкнат от колесницата на Еномай и това да задържи царя по пътя. Миртил дълго се колебал, но в края на краищата Пелопс го съблазнил с богатите подаръци и Миртил му обещал да стори това, за което го молел.

Настъпило утро. Изгряващата розовопръста Еос позлатила небесния свод. Ето че се показал вече на небето и лъчезарният Хелиос със златната си колесница. Ей сега ще започне състезанието. Пелопс

се помолил на великия земетръсец Посейдон да му помогне и се метнал на колесницата. Цар Еномай се приближил до Зевсовия жертвеник и дал знак на Пелопс, че той може да тръгва. Пелопс подкарал конете с най-голяма скорост. Гърмят по камъните колелата на неговата колесница. Конете летят като птици. Пелопс бързо се скрива в облак прах. Любовта му към Хиподамия и опасението за живота му го карат да лети. Ето че в далечината зад него се дочува тътнежът на Еномаевата колесница. Грохотът става все по-ясен. Царят на Пиза настига Танталовия син. Като буря се носят конете на царя, като вихър се извива прахът от колелата на колесницата му. Пелопс шибва конете с камшика; те се понасят още по-бързо. Въздухът свири в ушите на Пелопс поради бесния бяг на конете, но нима той може да убегне от конете на Еномай, нали царските коне са по-бързи от северния вятър! Все по-близо и по-близо е Еномай. Пелопс вече усеща зад гърба си горещото дишане на Еномаевите коне; като се извръща леко, той вижда как царят с тържествуващ смях замахва копието. Пелопс се помолил на Посейдон и владетелят на безбрежното море чул молбата му. Колелата изхвръкват от осите на Еномаевата колесница; тя се обръща и коравосърдечният цар на Пиза се стоварва на земята. Еномай се пребил при падането; мракът на смъртта покрил очите му.

Тържествуващ се върнал Пелопс в Пиза, оженил се за Хиподамия и завладял цялото царство на Еномай. А когато дошъл при Пелопс Миртил, Еномаевият кочияш, и поискал като награда половината от царството му, на Пелопс досвидяло да се прости с тая половина. Коварният Танталов син с хитрост примамил Миртил на морския бряг и го блъснал от високата скала в бурните вълни. Като падал от скалата, Миртил проклел Пелопс и цялото му потомство. Колкото и да се мъчел Танталовият син да смекчи разгневената душа на Миртил, колкото и да се стараел да укроти гнева на неговия баща Хермес, всичко било напразно. Проклятието на Миртил се изпълнило. Оттогава неизброими нещастия преследвали потомците на Пелопс, а със своите злодеяния те си навлекли наказанието на боговете.

ЕВРОПА

Изложено според поемата на Мосх „Идилии“.

Царят на богатия финикийски град Сидон — Агенор, имал трима синове и дъщеря, хубава като безсмъртна богиня. Тази млада хубавица се наричала Европа

Веднъж Агеноровата дъщеря сънувала сън. Тя видяла как Азия и материкът, който е отделен от Азия с море, превърнати в жени, се борели за нея. Всяка от тях искала да притежава Европа. Победена била Азия, която, макар и да била възпитала и отгледала Европа, трябвало да я отстъпи на другата. Европа се уплашила и се събудила; тя не могла да разбере значението на тоя сън. Младата Агенорова дъщеря смирено започнала да се моли на боговете, ако сънят предвещава нещастие за нея, да предотвратят нещастието й. После, като се облякла в пурпурни дрехи от плат с втъкани златни нишки, тя отишла с другарките си на една зелена, отрупана с цветя ливада край морския бряг. Там, лудувайки, сидонските девойки брали цветя в златните си кошнички. Брали дъхави, снежнобели нарциси, пъстри минзухари, теменужки и лилии. Агеноровата дъщеря пък, която блестяла с красота всред другарките си като Афродита, заобиколена от харитите, брала в своята златна кошничка само алени рози. Като си набрали цветя, момичетата почнали да се смеят, да играят и весело да пеят. Свежите им гласове се носели далеко по цъфтящата ливада и по лазурното море, заглушавайки тихия му галещ плясък.

Прекрасната Европа не могла дълго да се радва на безгрижен живот. Видял я Кроносовият син, могъщият облакогонец Зевс, и решил да я открадне. За да не изплаши с появяването си младата Европа, той се превърнал в красив бик. Цялата козина на бика — Зевс, лъщяла като злато, само на челото му блестяло като лунно сияние сребърно петно, а златните рога на бика били извити като нов месец, когато за пръв път се появи в лъчите на пурпурния залез. Прекрасният бик излязъл на поляната и с леки стъпки, едва досягайки тревата, се приближил до момичетата. Сидонските девойки не се изплашили; те заобиколили чудното животно и започнали гальовно да го гладят. Бикът се приближил до Европа, лижел й ръцете и се умилквал около нея. Дъхът

му имал приятен мирис на амброзия, целият въздух бил напоен с това благоухание. Европа гладела бика с нежната си ръка по златната козина, прегръщала главата му и го целувала. Бикът легнал в краката на прекрасната девойка, сякаш я молел да се качи на него.

Смеейки се, Европа седнала на широкия гръб на бика. И другите момичета искали да се качат до нея. Но изведнъж бикът станал и бързо се затичал към морето. Той отвлякъл онази, която желаел. Сидонянките се изплашили и силно завикали. Европа пък простирала към тях ръце и ги викала на помощ; но сидонските моми не можели да й помогнат. Златорогият бик се носел като вятър. Той се хвърлил в морето и бързо като делфин заплувал по лазурните му води. А морските вълни се отдръпвали пред него и пръските им се плъзгали като елмази от козината му, без да я намокрят. От морските дълбочини изплували прекрасни нереиди; те се трупат около бика и плуват заедно с него. Самият бог на морето Посейдон, заобиколен от морски божества, плава напред със своята колесница, укротява вълните с тризъбеца си, като изравнява пътя по морето за своя велик брат Зевс. Треперейки от страх, Европа седи на гърба на бика. С една ръка тя се държи за златните му рога, а с другата запретва края на пурпурната си рокля, за да не я намокрят морските вълни. Но тя напразно се бои; морето ласкаво шуми и солените му пръски не стигат до нея. Морският вятър отмята къдриците на Европа и развява лекото й покривало. Все по-далечен е брегът; ето, той вече се скрива в синкавата далечина. Навред само море и синьо небе. Скоро в морската далечина се очертават бреговете на Крит. Бикът — Зевс, бързо доплувал до него със своя скъпоценен товар и излязъл на брега. Европа станала жена на Зевс и заживяла оттогава на остров Крит. От Зевс тя родила трима синове: Минос, Радамант и Сарпедон. Славата на тези силни и мъдри синове на гръмовержеца Зевс се носела по цял свят.

КАДЪМ

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

Когато Зевс, превърнат в бик, отвлякъл Европа, баща й, Агенор, сидонският цар, потънал в скръб. Нищо не могло да го утеши. Той повикал тримата си синове — Фойникс, Киликс и Кадъм — и ги изпратил да намерят Европа. Казал им да не се връщат вкъщи без сестра си, иначе ще бъдат убити. Впуснали се Агеноровите синове да я търсят. Фойникс и Киликс скоро се отделили от Кадъм. Те основали две царства: Фойникс — Финикия, а Киликс — Киликия, и останали в тях.

Кадъм самичък продължил да пътува и да търси сестра си. Дълго странствувал той по света, като разпитвал навсякъде за Европа. Но нима можел да я намери, щом като сам Зевс я е скрил от всички! Най-после, загубил надежда да намери сестра си и страхувайки се да се върне вкъщи, Кадъм решил завинаги да остане в чужбина. Той отишъл в свещения град Делфи и попитал там оракула на стрелометеца Аполон в коя страна трябва да се засели и да основе град. Аполоновият оракул му отговорил така:

— На една усамотена поляна ще видиш крава, която не е била впрягана. Върви подир нея и там, където тя легне на тревата, издигни градски стени и наречи страната Беотия.

Като получил този отговор, Кадъм напуснал свещения град Делфи. Щом излязъл от вратата, той видял снежнобяла крава, която пасяла на поляната, без да я пази някой. Кадъм тръгнал подир нея със своите верни сидонски слуги, славейки великия Аполон. Той вече пресичал долината на река Кефис, когато кравата изведнъж се спряла, вдигнала глава към небето, силно замучала, погледнала вървящите подире й воини и спокойно легнала на зелената трева. Кадъм, изпълнен с благодарност към Аполон, паднал на колене, целунал земята на новата си родина и призовал боговете да благословят непознатите планини и долини. Той веднага изградил от камъни жертвеник, за да принесе жертва на егидоносеца Зевс, но тъй като нямало вода за жертвоприношението, изпратил своите верни сидонци за вода.

Недалеч имало вековна гора, до която още никога не била се докосвала брадвата на дървар. Всред тая гора се намирала дълбока пещера, цялата обрасла с храсти, а около нея били отрупани безредно грамадни камъни. От тази пещера бликал, ромонейки между камъните, извор с кристално бистра вода. Но в пещерата живеел грамаден змей, който бил посветен на бога на войната Арес. Очите му светели като огън, от голямата му уста с три реда отровни зъби се показвали три остриета на език, златен гребен се поклащал страшно на главата на змея. Когато Кадмовите слуги се приближили до извора и потопили вече съдовете в студената му вода, от пещерата изпълзял със страшно съскане змеят, извивайки се между камъните с грамадното си тяло. Побледнели от страх Кадмовите слуги, изпуснали съдовете и вледеняващ ужас оковал ръцете и краката им. Змеят се изправил на опашката си — главата му с раззината уста излязла над вековните дървета на гората. Ужасният змей се нахвърлил върху сидоняните преди още някой от тях да помисли да бяга или да се защищава. Загинали слугите на Кадъм.

Кадъм дълго чакал да се върнат слугите му. Вече слънцето преваляло на запад, сенките по земята се удължили, а слугите още ги няма: Чуди се Агеноровият син къде са се дянали сидоняните, защо се бавят. Най-сетне тръгнал по следите им към гората, покрит с лъвска кожа като с броня, препасал остър меч и с копие в ръце. А още по-сигурна защита за героя било неговото мъжество. Кадъм навлязъл в гората и видял там разкъсаните тела на своите верни слуги, а върху телата им лежал грамадният змей. В скръбта и гнева си Кадъм се провикнал:

— О верни слуги, аз ще отмъстя за вас! Или ще отмъстя, или ще сляза заедно с вас в мрачното царство на сенките!

Кадъм сграбил един камък, голям колкото скала, и като се засилил, запратил го в змея. От удара на този камък би се съборила крепостна кула, но змеят останал невредим — защитили го твърдите като стомана люспи които покривали цялото му тяло. Тогава Агеноровият син размахал копието и като събрал всичките си сили, забил го в гърба на чудовището. Стоманените люспи на змея не могли да го запазят от копието на Кадъм. То се забило в тялото на змея до самата дръжка. Гърчейки се, змеят хванал със зъби копието и искал да го извади от раната. Напразни били неговите усилия; острието на

копието останало дълбоко в раната; Аресовият змей счупил само дръжката. Шията на змея се издула от черната отрова и от ярост пяна потекла от голямата му уста, свирепо съскане се разнесло далеч на вси страни, въздухът се изпълнил със смрад, от дъха му. Змеят ту се извива на големи обръчи по земята, ту се върти бясно и високо се издига нагоре. Той поваля дървета, изтръгвайки ги от корен, и на всички страни разхвърля грамадни камъни с опашката си. Той иска да сграбчи с отровната си уста Кадъм, но героят, прикрит с лъвска кожа като с щит, отбива змея с меча си. Змеят гризе със зъби острия меч, но само изтъпява зъбите си о стоманата му.

Най-после със силен удар Агеноровият син пробива шията на змея и го приковава към един дъб — така силен бил ударът на могъщия герой.

Столетният дъб се огънал под тежестта на тялото на чудовището. Кадъм изумен гледа поваления от него змей, учудвайки се на големината му. Изведнъж се чул непознат глас:

— Какво стоиш така, сине Агеноров, и се чудиш на убития от тебе змей? Скоро и ти ще бъдеш превърнат в змей и ще ти се чудят хората.

Кадъм се озърта, той не знае откъде идва тайнственият глас. Изтръпнал героят от ужас, като чул такова предсказание; косите му настръхнали. Той стои пред убития змей, едва незагубил съзнание. Тогава се явила на Кадъм любимата Зевсова дъщеря Атина Палада. Тя му заповядала да извади зъбите на змея и да ги посее като семена в изорана нива.

Кадъм направил, каквото му заповядала войнствената богиня с очи на кукумявка. Едва посял той зъбите на змея, и — о чудо! — от земята се подали най-напред остриета на копия; ето че се издигнали над оранта гребените на шлемове, после глави на воини, раменете им, покрити с ризници гърди, ръце с щитове в тях, най-сетне от драконовите зъби израснал цял отряд въоръжени воини. Като видял новия непознат враг, Кадъм хванал меча си, но един от воините, родени от земята, извикал:

— Не посягай към меча! Пази се да се месиш в междуособния бой!

Между воините се започва страшна кървава битка. Те си нанасяли смъртоносни удари с мечове и копия и падали един след

друг върху току-що родилата ги земя. Вече останали само петима. Тогава един от тях по заповед на Атина Палада хвърлил на земята оръжието си в знак на мир. Воините се свързали с тясна, братска дружба. Тези воини, които земята родила от драконовите зъби, именно били помощници на Кадъм, когато строял Кадмея — крепостта на седмовратата Тива.

Кадъм положил основите на големия град Тива, дал на гражданите закони и уредил цялата държава. Олимпийските богове дали на Кадъм за жена хубавата дъщеря на Арес и Афродита — Хармония. Сватбеното пиршество на великия основател на Тива било великолепно. Всички олимпийци се събрали на тая сватба и богато дарили младоженците.

Оттогава Кадъм станал един от най-могъщите царе на Гърция. Неговите богатства били несметни. Многобройна и непобедима била войската му, начело на която стояли воините, що родила земята от змеевите зъби. Би казал човек, че вечна радост и щастие трябвало да царят в дома на Агеноровия син, но не само щастие му изпратили олимпийците. Случило му се да преживее и много нещастия. Дъщерите му Семела и Ино загинали пред очите на баща си. Наистина след смъртта си те били приети в средата на олимпийските богове, но все пак Кадъм загубил своите нежно обичани дъщери. Актеон, Кадмовият внук, син на дъщеря му Автоноя, станал жертва на гнева на Артемида. Кадъм трябвало да оплаква и внуците си.

На старини, съсипан от тежките нещастия. Кадъм напуснал седмовратата Тива. Той дълго скитал из чужбина с жена си Хармония и стигнал най-после в далечна Илирия. С болка на сърце Кадъм си спомнял за всички нещастия, които сполетели неговия дом, спомнил си своята борба със змея и думите, които произнесъл непознатият глас:

— Змеят, който убих с меча си, не е ли бил посветен на боговете? — запитал се Кадъм. — Щом като боговете ме наказват така тежко, задето го погубих, по-добре самият аз да се обърна в змей.

Едва промълвил това Кадъм, и тялото му се удължило и се покрило с люспи, краката му се сраснали и се превърнали в дълга лъкатушеща змейска опашка. В ужас и със сълзи на очи той протяга към Хармония още запазилите се ръце и я призовава:

— О, ела при мене, Хармонио! Допри се до мене, допри се до ръката ми, докато още не съм се превърнал целият в змей!

Той вика Хармония, иска да й каже още много неща, но езикът му се раздвоява и в гърлото му вече шава змейски език, а от устата му излиза само съскане. Притичва се при него Хармония:

— О, Кадме! — извиква тя. — Я се освободи по-скоро от този образ! О, богове, защо не превърнахте и мене в змей!

Обвил се около своята вярна жена превърнатият в грамаден змей Кадъм; той лиже лицето й с раздвоения си език. Тъжно глади Хармония покрития с люспи гръб на змея. Боговете превърнали и Хармония в змеица и ето ги вече два змея — Хармония и Кадъм.

Като змейове завършили живота си Кадъм и жена му.

ЗЕТ И АМФИОН

В град Тива живяла Антиопа, дъщеря на речния бог Азоп. Залюбил я гръмовержецът Зевс. Антиопа родила двама синове — близнаци. Нарекла ги Зет и Амфион. Като се страхувала да не разгневи баща си, задето тайно встъпила в брак със Зевс, Антиопа сложила малките си синове в кошница и ги занесла в гората. Антиопа била уверена, че Зевс няма да допусне да загинат синовете му. И действително Зевс се погрижил за тях. Той изпратил един пастир на мястото, където лежали Зет и Амфион. Пастирът намерил малките синове на Зевс и Антиопа, прибрал ги у дома си и ги отгледал. Така си растели братята в дома на пастира. Още от детинство Зет и Амфион се различавали един от друг по характер: Зет бил силно момче, отрано той започнал да помага на пастира да пасе стадото, а Амфион бил кротък, любезен и нищо не го привличало така, както музиката. А когато двамата братя пораснали, Зет станал силен воин и храбър ловец. Никой не можел да се мери с него по сила и ловкост; него го радвали само шумът на оръжието по време на бой и ловът на диви животни. Амфион пък, любимец на бог Аполон, намирал радост само в едно — да свири на златострунната китара, която му подарил сам сребролъкият син на Латона, Аполон. Амфион така чудно свирел на китара, че със свиренето си карал дори дърветата и скалите да се движат.

Младежите си живеели, както преди, в дома на пастира, без да знаят кои са баща им и майка им. А майка им, Антиопа, креела през това време под властта на суровия тивански цар Лик и жена му Дирка. Окована в тежки вериги, Антиопа била затворена в тъмница, в която не проникнал слънчев лъч; но Зевс я освободил. Веригите от само себе си се свлекли от нея, вратите на тъмницата се отворили; тя избягала в гората и се укрила в колибата на пастира, който отгледал синовете й.

Току-що пастирът бил я приел под своя закрила, и при него се явила жестоката Дирка; тя заедно с други тиванки празнувала в планините веселия празник на Дионис. Скитайки из планините, с бръшлянов венец на глава и с тире в ръка, тя случайно попаднала на колибата на пастира. Дирка съгледала Антиопа и всичката й омраза

към нея пламнала неудържимо в сърцето на жестоката царица. Тя решила да погуби нещастната Антиопа. Дирка повикала Зет и Амфион наклеветила пред тях Антиопа и склонила младежите да привържат невинната Азопова дъщеря за рогата на див бик, за да бъде тя разкъсана. Зет и Амфион вече били готови да послушат Днрка; те уловили един бик и грабнали Антиопа, но в този миг за щастие на Антиопа дошъл пастирът. Като видял, че собствените синове на Антиопа искат да я привържат за рогата на разярения бик, пастирът извикал:

— Нещастници, какво ужасно престъпление искате да извършите! Без да знаете какво правите, вие искате да подхвърлите на ужасна смърт родната си майка. Та това е майка ви.

Зет и Амфион изпаднали в ужас, като разбрали какво страшно злодеяние можели да извършат по вина на жестоката Дирка. В гнева си те грабнали Дирка, която наклеветила майка им, привързали, я за рогата на дивия бик и й рекли:

— Ха сега самата ти загини от такава смърт, на каквато беше обрекла майка ни! Нека тая смърт бъде твоето заслужено наказание и за жестокостта, и за клеветата!

Дирка загинала от мъчителна смърт. Зет и Амфион отмъстили за майка си и на Лик: убили го и взели властта над Тива.

Като станали царе на Тива, братята решили да укрепят своя град. Само високата Кадмея, крепостта на Тива, построена от Кадъм, била защитена със стени, а целият останал град не бил защитен. Братята сами построили стената около Тива. Колко се различавал трудът на единия от труда на другия! Могъщ като титан, Зет носел грамадни каменни блокове, напрягайки всичките си сили, и ги трупал един върху друг. Амфион пък не носел каменните блокове; подчинявайки се на звука на неговата златострунна китара, камъните сами се премествали и се наслагвали на висока яка стена. Славата на великите герои Зет и Амфион се разнесла надалеч, за тях знаели дори далеч зад границите на Гърция. Самият Тантал, любимецът на боговете, дал на Амфион за жена дъщеря си Ниоба. А Зет се оженил за Аедона, дъщеря на ефеския цар Пандарей. Ниоба и Аедона именно докарали нещастието в дома на Антиопините синове.

НИОБА

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

Ниоба, жената на тиванския цар Амфион, имала седем синове и седем дъщери. Гордеела се с децата си Танталовата дъщеря. Хубави като млади богове били те. Боговете дали на Ниоба щастие, богатство и прекрасни деца, но Танталовата дъщеря не била благодарна на това.

Веднъж дъщерята на слепия прорицател Тирезий, пророчицата Манто, минавайки по улиците на седмовратата Тива, приканвала всички тиванки да принесат жертви на Латона и децата и — близнаци: златокъдрия, далекострелящ Аполон и девствената Артемида. Тиванките се отзовали на призива на Манто, украсили главите си с лаврови венци и отишли при олтарите на боговете. Само Ниоба, горда със своето могъщество и с изпратеното й от боговете щастие, не искала да иде и да принесе жертви на Латона.

Изпълнените с високомерие думи на Ниоба смутили тиванките. Но все пак те направили жертвоприношенията си. Тиванските жени смирено молели великата Латона да не се гневи.

Богиня Латона чула надмените елова на Ниоба, Тя повикала децата си Аполон и Артемида и оплаквайки се от Ниоба, им казала.

— Гордата Танталова дъщеря тежко ме оскърби, мене, вашата майка. Тя не вярва, че съм богиня! Ниоба не ме признава, макар че по сила и слава аз отстъпвам само на Хера, великата Зевсова жена. Нима вие, деца, не ще отмъстите за това оскърбление? Защото, ако вие оставите Ниоба без отмъщение, хората ще престанат да ме тачат като богиня и ще разрушат моите олтари. Та дъщерята на Тантал оскърби и вас. Сравнява ви вас, безсмъртните богове, със своите смъртни деца. Тя е толкова надменна, колкото и баща й Тантал!

Стрелометецът Аполон прекъснал майка си:

— О, свършвай по-скоро! Нищо повече не казвай! С жалбите си ти само забавяш наказанието!

— Стига! Не говори! — извикала гневно и Артемида. Обвити в един облак, разгневените брат и сестра бързо се понесли от върха на Кинт към Тива. Златните стрели зловещо подрънквали в стрелниците им. Аполон и Артемида стигнали до седмовратата. Тива. Аполон

невидим се спрял на равното поле край градските стени, където тиванските младежи се упражнява ли във военни игри. Когато далекострелният Аполон, загърнат от облака, застанал край стените на Тива, двама Ниобини синове — Исмен и Сипил, облечени в пурпурни плащове, препускали на буйни коне. Изведнъж Исмен извикал — една златна стрела на Аполон пронизала гърдите му. Той изпуснал златните поводи и паднал мъртъв на земята. Сипил чул страшния звънтеж на тетивата на Аполоновия лък; той искал да се спаси на бързия си кон от страшната опасност. Лети е най-голяма скорост Сипил по полето — както моряк, който се спасява от страшна буря, лети по морето, разпънал всички платна на кораба. Смъртоносната стрела настигнала Ниобиния син; тя се забила в гърба му до самия врат. Синовете на Ниоба Файдим и Тантал се борели, здраво хванали се един друг с ръце. Блеснала във въздуха стрела и пронизала и двамата. Те паднали със стон. Смъртта едновременно угасила светлината на живота в очите им, едновременно изпуснали те последно дихание. Тича към тях брат им Алпенор, иска да ги вдигне, обгръща изстиналите им тела, но и неговото сърце бива пронизано от Аполонова стрела и той пада бездиханен върху телата на братята си. Аполон улучил другия син на Ниоба Дамасихтон в бедрото, до самото коляно; Дамасихтон иска да изтръгне от раната златката стрела, но ненадейно друга стрела се забива със свистене в гърлото му. Последният от Ниобините синове, младият Илионей, вдига ръце към небето и се моли на боговете:

— О, олимпийски богове, смилете се, пощадете ме.

Неговата молба трогнала страшния Аполон. Но вече е късно! Златната стрела е излетяла от тетивата и не може да се върне. Тя пронизала сърцето и на последния син на Ниоба. Вестта за голямото нещастие бързо стигнала до Ниоба. Със сълзи на очи слугите съобщават и на Амфион за гибелта на синовете му.

Амфион не можел да понесе загубата им, той сам пробил гърдите си с остър меч.

Ниоба ридае, наведена над телата на синовете и мъжа си. Тя целува изстиналите им устни. Сърцето й се къса от страданието. В отчаяние нещастницата протяга ръце към небето. Но не за милост се моли тя. Нещастието не е смекчило сърцето й. Тя гневно се провиква:

— Радвай се, жестока Латоно! Весели се, докато се насити сърцето ти с моята скръб! Ти победи, съперниче! О не, що казвам аз, ти не си победила! Аз, нещастната, все пак имам повече деца, отколкото ти щастливата! И макар че около мене са многото бездиханни тела на мои деца, все пак аз те победих, все пак на мене ми останаха повече деца, отколкото имаш ти.

Едва Ниоба замлъкнала, и се чул страшният звънтеж на тетива. Ужас обзел всички. Единствена Ниоба останала спокойна, нещастието й вдъхнало смелост.

Не току-тъй се чул звънтеж от тетивата на Артемидиния лък. Една от дъщерите на Ниоба, които стояли в дълбока печал около телата на братята си, пада, поразена от стрелата. Ето пак иззвънтява тетивата и пада втора Ниобина дъщеря. Шест златни стрели една подир друга излетели от тетивата на Артемидиния лък и бездиханни лежат шест прекрасни, млади дъщери на Ниоба. Останала само най-малката дъщеря. Тя се хвърлила към майка си и се укрила в полите, в гънките на роклята й.

Нещастието сломило гордото сърце на Ниоба.

— Остави ми поне най-малката дъщеря, велика Латоно! — моли се Ниоба, изпълнена със скръб. — Поне едничка ми остави!

Но не се смилила богинята и Артемидината стрела пронизва и най-малката дъщеря.

Ниоба стои права, заобиколена от телата на дъщери, синове и мъж. Сякаш се е вкаменила от скръб. Вятърът не развява косата й. Лицето й е бледо, без капчица кръв; не мъждука живот в очите й, не бие сърцето в гърдите й, само скръбни сълзи се ронят от нейните очи. В студен камък са се превърнали членовете й. Извива се буен вихър и отнася Ниоба в нейната родина Лидия. Там, горе на планината Сипил, стои вкаменената Ниоба и вечно лее скръбни сълзи.

ХЕРАКЪЛ (ХЕРКУЛЕС)

Митовете за Херакъл са изложени според трагедиите на Софокъл „Трахинянки“ и на Еврипид „Херакъл“, също така и според сказанията, споменати в „Описание на Елада“ от Павзаний.

РАЖДАНЕ И ОТГЛЕЖДАНЕ НА ХЕРАКЪЛ

В Микена управлявал цар Електрион. Телебоите под предводителството на синовете на цар Птерелай отвлекли стадата му. Телебоите убили Електрионовите синове, когато те искали да си възвърнат отвлечените стада. Тогава цар Електрион разгласил, че ще даде ръката на дъщеря си — хубавицата Алкмена, на оня, който му върне стадата и отмъсти за смъртта на синовете му. Героят Амфитрион успял без бой да върне на Електрион стадата, тъй като телебойския цар Птерелай възложил на Поликсен, цар на Елида, да пази отвлечените стада, а Поликсен ги дал на Амфитрион. Върнал Амфитрион на Електрион стадата му и получил ръката на Алкмена. Но той не останал дълго в Микена. През време на сватбеното пиршество в спор заради стадата Амфитрион убил Електрион и трябвало да бяга от Микена заедно с жена си. Алкмена последвала младия си мъж в чужбина само при условие, че той ще отмъсти на Птерелаевите синове за избиването на братята й. Затова, като стигнал в Тива при цар Креонт, който му дал убежище, Амфитрион потеглил с войска срещу телебоите. В негово отсъствие Зевс, запленен от красотата на Алкмена, се явил пред нея, като взел образа на Амфитрион. Скоро се завърнал и Амфитрион. И ето че от Зевс и от Амфитрион Алкмена трябвало да роди двама синове-близнаци.

В деня, когато трябвало да се роди великият син на Зевс и Алкмена, боговете се събрали на високия Олимп. Зарадван, че скоро ще му се роди син, егидоносният Зевс казал на боговете:

— Изслушайте, богове и богини, какво ще ви кажа: моето сърце ми повелява да ви кажа това! Днес ще се роди голям герой; той ще властвува над всичките си родственици, които водят потеклото си от моя син, великия Персей.

Но Зевсовата жена, царствената Хера, разгневена, задето Зевс взел за жена смъртната Алкмена, решила с хитрост да лиши сина на Алкмена от власт над всичките персеиди — тя намразила тоя Зевсов син още преди той да се роди. Ето защо, като спотаила в дълбочината на сърцето си своята хитрост, Хера казала на Зевс.

— Ти не говориш истината, велики Гръмовержецо! Никога ти няма да удържиш думата си! Дай ми велика, ненарушима клетва, каквато дават боговете, че оня, който ще се роди днес като пръв в рода на персеидите, ще заповяда на своите родственици.

Богинята на измамата Ате овладяла разума на Зевс и без да подозира Херината хитрост, Гръмовержецът дал ненарушима клетва. Веднага Хера напуснала светлия Олимп и се понесла със златната си колесница за Аргос. Там тя ускорила раждането на син от богоравната жена на персеида Стенел и през тоя ден се явило на бял свят в Персеевия род едно слабо, болнаво дете, Стенеловият син Евристей. Бързо се върнала Хера на светлия Олимп и казала на великия облакогонец Зевс:

— О, мълниеметецо, татко Зевсе, изслушай ме! Току-що се роди в славния Аргос на персеида Стенел син Евристей. Той пръв се роди днес и трябва да заповядва на всички Персееви потомци.

Натъжил се великият Зевс, едва сега разбрал той цялото коварство на Хера. Той се разгневил на богинята на измамата Ате, която овладяла разума му; в гнева си Зевс я сграбчил за косите и я хвърлил надолу от светлия Олимп. Повелителят на богове и хора и запретил да се явява на Олимп. Оттогава богинята на измамата Ате живее всред хората.

Зевс облекчил съдбата на своя син. Той сключил с Хера ненарушим договор, че син му няма да се намира през целия си живот под властта на Евристей. По поръка на Евристей той ще извърши само дванадесет големи подвига, а след това не само ще се освободи от неговата власт, но дори ще получи безсмъртие. Гръмовержецът знаел, че неговият син ще има да преодолява много и големи опасности, затова той заповядал на любимата си дъщеря Атина Палада да помага на сина на Алкмена. После Зевс често имал случай да се опечалява, когато виждал как син му извършва много тежка работа като слуга у слабия и страхлив Евристей, но не можел да наруши дадената на Хера дума.

В деня, когато се родил синът на Стенел, и Алкмена родила близнаци: първия — син на Зевс, когото нарекли при раждането му Алкид, и втория — син на Амфитрион, наречен Ификъл. Алкид именно е бъдещият най-голям герой на Гърция. По-късно прорицателката Пития го нарекла Херакъл. Под това име (на латински Херкулес) се прославил той, получил безсмъртие и бил приет в средата на светлите олимпийски богове.

Хера започнала да преследва Херакъл още от първия ден на живота му. След като се научила, че Херакъл се родил и лежи, повит в пелени, заедно с брата си Ификъл, тя, за да погуби новороденият герой, изпратила две змии. Била паднала вече нощта, когато змиите със святкащи очи се вмъкнали в стаята на Алкмена. Тихо допълзели те до люлката, където лежали близнаците, и като се увили около тялото на малкия Херакъл, вече искали да го задушат, когато Зевсовият син се пробудил. Той протегнал малките си ръчица към змиите, хванал ги досам главите и ги стиснал с такава сила, че веднага ги удушил. В ужас скочила Алкмена от леглото си; като видели змиите в люлката, намиращите се в стаята жени силно се развикали. Всички се хвърлили към люлката на Алкид. На виковете на жените се притекъл Амфитрион с гол меч в ръката. Всички заобиколили люлката и видели необикновено чудо: малкият новороден Херакъл държал две грамадни удушени змии, които още мърдали в мъничките му ръце. Изумен от силата на осиновеното си чедо, Амфитрион повикал прорицателя Тирезий и го попитал каква ще бъде съдбата на новороденото. Тогава мъдрият старец разправил какви големи подвизи ще извърши Херакъл и предсказал, че в края на живота си той ще постигне безсмъртие.

След като научил каква голяма слава очаква по-големия син на Алкмена, Амфитрион му дал възпитание, достойно за герой. Амфитрион се грижел не само да развие силата на Херакъл, но да му даде и образование. Учили го да чете, да пише, да пее и да свири на китара. Но Херакъл съвсем не показвал в науките и в музиката такъв голям успех, какъвто показвал в борбата, стрелянето с лък и умението да си служи с оръжие. Често учителят му по музика, Орфеевият брат Лин, се ядосвал на ученика си и трябвало дори да го наказва. Веднъж по време на урок Лин, раздразнен от нежеланието на Херакъл да се учи, го ударил. Разсърденият Херакъл грабнал китарата си и ударил с нея Лин по главата. Младият Херакъл не преценил силата на удара си.

Ударът с китарата бил толкова тежък, че Лин паднал мъртъв на място. Херакъл бил повикан в съда да отговаря за това убийство. За свое оправдание синът на Алкмена заявил:

— Та нали най-справедливият измежду съдиите Радамант казва, че всеки, когото ударят, може да отговори на удара с удар.

Съдиите оправдали Херакъл; но вторият му баща, Амфитрион, като се страхувал да не се случи още нещо от тоя род, изпратил Херакъл в гористия Китерон.

ХЕРАКЪЛ В ТИВА

Израсъл в китеронските гори Херакъл и станал силен младеж. На ръст той бил с цяла глава по-висок от всички, а силата му далеч превъзхождала силата на обикновен човек. Още от пръв поглед можело да се разбере, че той е Зевсов син, особено по очите, които светели с някаква необикновена, божествена светлина. Никой не можел да се сравнява с Херакъл по ловкост във военните упражнения, а лъка и копието владеел той така изкусно, че никога не се случвало да не улучи целта. Още като младеж Херакъл убил страшния китеронски лъв, който живеел горе в планините. Младият Херакъл го нападнал, убил го и му одрал кожата. Тая кожа той навлякъл на себе си, наметнал я като плащ върху мощните си рамене. С лапите й той я вързал отпред на гърдите си, а кожата на главата на лъва му служела за шлем. Херакъл си направил огромен боздуган от един твърд като желязо ясен, който той изтръгнал заедно с корените в Немейската гора. Хермес подарил на Херакъл меч, Аполон — лък и стрели, Хефест му изковал златна броня, а Атина собственоръчно му изтъкала дреха.

Като възмъжал, Херакъл победил орхоменския цар Ергин, на когото Тива плащала всяка година голям данък. Той убил във време на бой Ергин, а на минийския Орхомен наложил да плаща данък, който бил двойно по-голям от данъка, що плащала Тива. За този подвиг на Херакъл тиванският цар Креонт му дал за жена дъщеря си Мегара, а боговете му изпратили трима прекрасни синове.

Херакъл живял щастливо в седмовратата Тива. Но великата богиня Хера, както и по-рано, горяла от омраза към Зевсовия син. Тя изпратила на Херакъл ужасна болест. Големият герой загубил разум, обхванало го безумие. В пристъп на ярост Херакъл убил всичките си

деца и децата на брата си Ификъл. А когато пристъпът минал, дълбока скръб завладяла Херакъл. След като се очистил от замърсяването с извършеното от него неволно убийство, Херакъл напуснал Тива и се отправил за свещения град Делфи, за да попита бога Аполон какво да прави. Аполон заповядал на Херакъл да замине за Тиринт — родината на прадедите му — и дванадесет години да служи на Евристей. Латониният син чрез устата на Пития предсказал на Херакъл, че той ще получи безсмъртие, ако извърши по заповед на Евристей дванадесет големи подвига.

ХЕРАКЪЛ НА СЛУЖБА ПРИ ЕВРИСТЕЙ

Херакъл се заселил в Тиринт и станал слуга на слабия, страхлив Евристей. Евристей се боял от могъщия герой и не го пущал да стъпи в Микена. Всичките си нареждания той давал на Зевсовия син в Тиринт чрез своя пратеник Копрей.

Немейският лъв (първи подвиг). Цар Евристей не оставил Херакъл да чака дълго, докато му възложи първата задача. Той наредил на Херакъл да убие немейския лъв. Този лъв, на който дали живот Тифон и Ехидна, бил чудовищно едър. Той живеел край град Немея и опустошавал цялата околност. Херакъл смело потеглил да извърши опасния подвиг. Като стигнал в Немея, тозчас се отправил към планините, за да намери леговището на лъва. Било вече пладне, когато героят стигнал до склоновете на планините. Никъде не се виждала жива душа: нито пастири, нито орачи. Всичко живо избягало от тези места от страх пред ужасния лъв. Дълго търсил Херакъл по гористите планински склонове и в клисурите леговището на лъва; най-сетне, когато слънцето вече клоняло на запад, намерил в мрачна теснина леговището; то се измирало в грамадна пещера, която имала два изхода. Херакъл затрупал един от изходите с грамадни камъни и зачакал лъва, като се скрил зад камъните. Надвечер, когато вече падал здрач, се показал чудовищният лъв с дълга космата грива. Опънал тетивата на своя лък Херакъл и пуснал една след друга три стрели по лъва, но стрелите отскочили от кожата му — тя била твърда като стомана. Страшно заревал лъвът, ревът му се разнесъл като гръм по планините. Озъртайки се на всички страни, лъвът стоял в теснината и

търсел с пламтящи от ярост очи оногова, който е дръзнал да пусне стрели по него. И ето че вижда Херакъл и се хвърлил с голям скок върху героя. Като светкавица блеснал боздуганът на Херакъл и с гръмотевичен удар се стоварил върху главата на лъва. Лъвът паднал на земята, зашеметен от страшния удар. Херакъл се хвърлил върху него, сграбчил го с мощните си ръце и го удушил. Като метнал на яките си плещи убития лъв, Херакъл се върнал в Немея, принесъл жертва на Зевс и като спомен за първия си подвиг положил началото на Немейските игри. Когато Херакъл донесъл убития лъв в Микена, Евристей побледнял от страх, като зърнал чудовищния лъв. Царят на Микена разбрал каква свръхчовешка сила притежава Херакъл. Той му забранил дори да се приближава до вратите на Микена; и когато Херакъл донасял доказателствата за своите подвизи, Евристей с ужас гледал на тях от високите микенски стени.

Лернейската хидра (втори подвиг). След като Херакъл извършил първия подвиг, Евристей го изпратил да убие лернейската хидра. Тя представлявала чудовище със змийско тяло и с девет драконови глави. Както и немейският лъв, хидрата била рожба на Тифон и Ехидна. Тя живеела в едно блато край град Лерна и като изпълзявала от леговището си, унищожавала цели стада и опустошавала цялата околност. Борбата с деветглавата хидра била опасна, тъй като една от главите ѝ била безсмъртна. Херакъл тръгнал на път за Лерна с Ификловия син Йолай. Като стигнали до блатото край град Лерна, Херакъл оставил Йолай с колесницата в близката горичка, а самият той тръгнал да дири хидрата. Намерил я в една пещера, заобиколена от блатото. Като нажежил до червено стрелите си, Херакъл започнал да ги пуска една след друга по хидрата. Херакловите стрели хвърлили в ярост хидрата. Тя изпълзяла от мрака на пещерата, извивайки покритото си с блестящи люспи тяло, страшно се изправила на грамадната си опашка и щяла вече да се хвърли върху героя, но Зевсовият син стъпил с крак на тялото ѝ и го натиснал о земята. Хидрата се увила с опашката си около краката на Херакъл и се мъчела да го повали. Героят стоял като непоклатима скала и с удари на тежкия си боздуган откъсвал главите на хидрата: Като вихър свистял във въздуха боздуганът; главите на хидрата

падали, но тя все пак оставала жива. В това време Херакъл забелязал, че на мястото на всяка откъсната глава веднага й израстват две нови глави. Дошъл и помощник на хидрата. От блатото изпълзял един чудовищен рак и се впил с щипките си в крака на Херакъл. Тогава героят повикал на помощ другаря си Йолай. Йолай убил чудовищния рак, запалил част от близката горичка и с горящите стъбла на дърветата обгарял шиите на хидрата, от които Херакъл откъсвал с боздугана си главите. Престанали да израстват нови глави на хидрата. Тя все по-слабо и по-слабо се съпротивявала на Зевсовия син. Накрая се търкулнала и безсмъртната глава на хидрата. Чудовищната хидра била победена и се. строполила мъртва на земята. Победителят Херакъл заринал дълбоко безсмъртната глава и тръшнал върху нея една грамадна скала, за да не може тя пак да излезе на бял свят. После великият герой разсякъл тялото на хидрата и натопил в нейната отровна жлъчка стрелите си. Оттогава раните, причинявани от Хераклови стрели, били неизлечими. Херакъл се завърнал в Тиринт с голяма тържественост. Но там го чакало вече ново поръчение на Евристей.

Стимфалските птици (трети подвиг). Евристей възложил на Херакъл да избие стимфалските птици. Тези птици превърнали цялата околност на аркадския град Стимфал едва ли не в пустиня. Те нападали и животни, и хора и ги разкъсвали с медните си нокти и клюнове. Но най-страшното било това, че перата на тези птици били от твърд бронз и птиците, след като излетявали, можели да отронват перата като стрели върху оногова, който помислял да ги нападне. За Херакъл било мъчна работа да изпълни това поръчение на Евристей. На помощ му се притекла войнствената Атина Палада. Тя дала на Херакъл два медни тимпана, изковани от бог Хефест, и му заповядала да застане на един висок хълм край гората, където стимфалските птици виели гнездата си, и да удари тимпаните; а когато птиците литнат, да ги прострелва с лъка си. Така и направил Херакъл. Като се изкачил на хълма, той ударил тимпаните и те издали такъв оглушителен звън, че птиците на грамадно ято литнали над гората и започнали да кръжат над нея в ужас. Подобно на дъжд сипели те острите си като стрели пера върху земята, но перата не улучвали

стоящия на хълма Херакъл. Грабнал героят лъка си и започнал да избива птиците със смъртоносните стрели. Уплашени, стимфалските птици се издигнали над облаците и се скрили от очите на Херакъл. Отлетели те далеч зад пределите на Гърция, на брегoвете на Евксинския Понт и вече никога не се връщали в околността на Стимфал. Така изпълнил Херакъл това поръчение на Евристей и се върнал в Тиринт, но веднага трябвало да замине, за да извърши още по-труден подвиг.

Керинейската кошута (четвърти подвиг). Евристей знаел, че в Аркадия живее чудната керинейска кошута, изпратена от богиня Артемида за наказание на хората. Тази кошута опустошавала нивите. Евристей изпратил Херакъл да я хване и му наредил да я докара жива в Микена. Тази кошута била необикновено красива, рогата й били златни, а краката — медни. Като вятър се носела тя по планините и долините на Аркадия, не знаейки никога що е умора. Цяла година преследвал Херакъл керинейската кошута. Тя летяла през планини, през равнини, скачала през пропасти, преплавала реки. Все по-далеч и по-далеч на север търчала кошутата. Героят не изоставал назад, преследвал я, без да я изпуска от погледа си. Най-сетне Херакъл при гонитбата на кошутата стигнал до Крайния Север — в страната на хиперборейците и при изворите на Истър. Тук се спряла кошутата. Героят искал да я улови, но тя се изплъзнала и като стрела полетяла назад, към юг. Пак започнала гонитбата: Едва в Аркадия Херакъл успял да настигне кошутата. Дори след толкова дълга гонитба тя не била загубила силите си. Отчаян, че не може да хване кошутата, Херакъл прибягнал до своите безпогрешно улучващи стрели. Наранил в крака златорогата кошута с една стрела и едва тогава успял да я хване. Херакъл нарамил чудесната кошута и искал вече да я понесе за Микена, когато пред него се явила разгневената Артемида и казала:

— Нима ти не знаеше, Херакле, че тази кошута е моя? Защо ме оскърби, като нарани любимата ми кошута? Нима не знаеш, че аз не прощавам за нанесена ми обида? Или мислиш, че си по-силен от боговете олимпийци?

Херакъл се поклонил с благоговение на прекрасната богиня и отговорил:

— О, велика дъще на Латона, не ме обвинявай! Аз никога не съм оскърбявал безсмъртните богове, живеещи на светлия Олимп; всякога съм изразявал почитта си към обитателите на небето с богати жертви и никога не съм се смятал за равен на тях, при все че и самият аз съм Зевсов син. Не по своя воля преследвах аз твоята кошута, а по заповед на Еврисгей. Самите богове ми заповядаха да му служа и аз не смея да не се подчиня на нареждането на Еврисгей!

Артемида опростила на Херакъл вината му. Великият син на гръмовержеца Зевс занесъл жива в Микена керинейската кошута и я предал на Еврисгей.

Еримантският глиган и битката с кентаврите (пети подвиг). След преследването на медноногата кошута, което траяло цяла година, Херакъл не почивал дълго. Еврисгей пак му възложил задача: Херакъл трябвало да убие еримантския глиган. Този глиган, който притежавал чудовищна сила, живеел на планината Еримант и опустошавал околността на град Псофис. Той не щадял и хората и ги убивал с грамадните си стърчащи зъби. Херакъл тръгнал за планината Еримант. По пътя той споходил мъдрия кентавър Фол. Фол приел с почит великия Зевсов син и му устроил пиршество. През време на пиршеството кентавърът отворил голям съд с вино, за да нагости по-добре героя. Надалеч се разнесли благоуханието на чудното вино. Усетили това благоухание и другите кентаври. Те страшно се разсърдили на Фол, задето отворил съда. Виното принадлежало не само на Фол, а било собственост на всички кентаври. Те нахлули в жилището на Фол и нападнали ненадейно него и Херакъл, когато те двамата весело пирували, като били украсили главите си с бръшлянови венци. Херакъл не се изплашил от кентаврите. Той бързо скочил от мястото си и започнал да хвърля по нападателите грамадни димящи главни. Кентаврите хукнали да бягат, а Херакъл ги сразявал с отровните си стрели. Героят ги гонил чак до самата Малея. Там кентаврите се укрили при Херакловия приятел Хирон, най-мъдрия измежду кентаврите. Веднага след тях в Хироновата пещера се втурнал Херакъл. В гнева си той опънал своя лък, блеснала на въздуха стрела и се забила в коляното на едного от кентаврите. Не враг прострелял Хераклов приятеля си Хирон. Голяма скръб обхванала

героя, когато видял кого е наранил. Херакъл бърза да промие и превърже раната на приятели си, но нищо не може да помогне. Той знае, че раната от стрела, натопена в отровната жлъчка на хидрата, е неизлечима. И Хирон знаел, че го застрашава мъчителна смърт. За да не страда от раната, той впоследствие доброволно слязъл в мрачното царство на Хадес.

В дълбока печал Херакъл напуснал Хирон и скоро стигнал до планината Еримант. Там той намерил страшния глиган в една гъста гора и с викове го изгонил от гъсталака. Дълго преследвал Херакъл глигана и най-сетне го вкарал в дълбокия сняг на планинския връх. Глиганът затънал в снега и Херакъл се спуснал върху него, свързал го и го занесъл жив в Микена. Когато Евристей видял чудовищния глиган, от страх се скрил в голяма бронзова делва.

Оборите на цар Авгий (шести подвиг). Скоро Евристей възложил на Херакъл нова задача. Той трябвало да изрине всичкия тор от оборите на Авгий, цар на Елида и син на лъчезарния Хелиос, Богът на слънцето дал на своя син несметни богатства. Особено многобройни били стадата добитък на Авгий. Сред стадата му имало триста бика с бели като сняг крака, двеста бика били червени като сидонски пурпур, дванадесет бика, посветени на бог Хелиос, били бели като лебеди, а един бик, който се отличавал с необикновена красота, сияел като звезда. Херакъл предложил на Авгий да почисти за един ден грамадните му обори, ако той се съгласи да му даде една десета част от своите стада. Авгий се съгласил. На него му се струвало невъзможно да се извърши такава работа за един ден. Но Херакъл пробил от двете противоположни страни стената, която заобикаляла обора, и отбил да текат през него водите на две реки, Алфей и Пеней. Водите от тези реки за един ден отнесли всичкия тор от обора, а Херакъл отново иззидал стените. Когато героят отишъл при Авгий да си поиска наградата, гордият цар не му дал обещаната една десета част от стадата и Херакъл трябвало да се върне в Тиринт с празни ръце.

Великият герой страшно си отмъстил на царя на Елида. Няколко години по-късно, след като вече се бил освободил от службата си при Евристей, Херакъл нахлул с голяма войска в Елида, победил в

кръвопролитен бой Авгий и го убил с една от своите смъртоносни стрели. След победата Херакъл събрал войската си и струпал цялата богата плячка край град Пиза, принесъл жертви на олимпийските богове и турил началото на Олимпийските игри, които се устройвали оттогава насетне от всички гърци всеки четири години на свещената равнина, която самият Херакъл бил засадил околовръст с маслинови дървета, посветени на богиня Атина Палада.

Херакъл си отмъстил и на всички Авгиеви съюзници. Особено скъпо платил пилоският цар Нелей. Като стигнал с войските си до Пилос, Херакъл превзел града, убил Нелей и избил единадесетте му синове. Не се спасил и Нелеевият син Периклимен, на когото владетелят на морето Посейдон дал дарбата да се превръща в лъв, в змия и в пчела. Херакъл го убил, когато, като се превърнал в пчела, Периклимен кацнал върху един от конете, впрегнати в Херакловата колесница. Единствен Нелеевият син Нестор останал жив. По-късно той се прославил всред гърците със своите подвизи и с голямата си мъдрост.

Критският бик (седми подвиг). Херакъл трябвало да напусне Гърция и да отиде на остров Крит, за да изпълни седмото поръчение, дадено му от Еврисей. Еврисей му възложил да доведе в Микена критския бик. Този бик бил изпратен на критския цар Минос, син на Европа, от земетръсеца Посейдон; Минос трябвало да принесе бика в жертва на Посейдон. Но на Минос му досвидяло да принесе в жертва такъв прекрасен бик и той го оставил в стадото си, а в жертва на Посейдон принесъл един от своите бикове. Посейдон се разгневил на Минос и направил да побеснее произхождащия от морето бик. Бикът върлувал из целия остров и унищожавал всичко по пътя си. Големият герой Херакъл хванал бика и го укротил. Херакъл яхнал широкогърбия бик и преплувал с него морето от Крит до Пелопонес. Той закарал бика в Микена, но Еврисей се побоял да остави Посейдоновия бик в своето стадо и го пуснал на свобода. Като се почувствувал пак свободен, бесният бик се понесъл към север през целия Пелопонес и най-сетне стигнал в Атика на Маратонското поле. Там го убил големият атински герой Тезей.

Конете на Диомед (осми подвиг). След като укротил критския бик, Херакъл по поръка на Евристей трябвало да замине за Тракия при царя на бистоните Диомед. Тоя цар имал чудно красиви и силни коне. Те били навързани с железни вериги към яслите си, тъй като никакви букаи не можели да ги удържат да не бягат. Цар Диомед хранел тези коне с човешко месо. Той им давал да изядат всички чужденци, които, бягайки от бурите, спирали с корабите си в неговия град. При този именно тракийски цар се явил със спътниците си Херакъл. Той заграбил Диомедовите коне и ги отвел на кораба си. Диомед със своите войнствени бистони настигнал Херакъл на брега. Като възложил на своя любимец Абдер, Хермесов син, да пази конете, Херакъл влязъл в бой с Диомед. Макар че лицата, придружаващи Херакъл, не били много, все пак Диомед бил победен и паднал в боя. Херакъл видял, че дивите коне разкъсали любимеца му Абдер. Той уредил великолепно погребение на своя любимец, на гроба му насипал висока могила, а край гроба положил основите на град и в чест на любимеца си Абдер го нарекъл Абдера. Диомедовите коне пък Херакъл закарал при Евристей, но той заповядал да ги пуснат на свобода. Дивите коне избягали в планините Лике(й)он, покрити с гъста гора, и там били разкъсани от диви зверове.

ХЕРАКЪЛ ПРИ АДМЕТ

Когато Херакъл плавал на кораба си по морето към брегoвете на Тракия, за да отвлече конете на цар Диомед, той решил да посети приятеля си цар Адмет, тъй като пътят му минавал покрай град Фера, където управлявал Адмет.

Херакъл избрал за посещението си тежко за Адмет време. Голяма скръб владеела в дома на ферския цар. Жена му Алкестида трябвало да умре. Някога богините на съдбата, великите мойри, по молба на Аполон отредили, че Адмет може да се избави от смърт, ако в последния час на живота му някой се съгласи доброволно да слезе вместо него в мрачното царство на Хадес. Когато дошъл часът на смъртта му, Адмет помолил своите вече много стари родители някой от тях да се съгласи да умре вместо него, но родителите му отказали. Не се съгласил да умре доброволно вместо цар Адмет и никой от жителите на Фера. Тогава младата, хубава Алкестида решила да

жертвува живота си за любимия си мъж. В деня, когато трябвало да умре Адмет, се приготвила за смърт неговата жена. Тя умила тялото си и си сложила погребални дрехи и украшения. Като се приближила до домашното огнище, Алкестида се обърнала към богиня Хестия, която дава щастие вкъщи, с гореща молитва:

— О, велика богиньо! За последен път превивам аз тук пред тебе колене. Моля те, закриляй моите деца-сирачета, тъй като аз трябва днес да сляза в царството на мрачния Хадес. О, не позволявай те да умрат преждевременно, както умирам аз! Нека животът им тук, в родината, бъде щастлив и богат.

След това Алкестида обиколила всички олтари на боговете и ги окичила с мирта.

Най-после тя се оттеглила в покоите си и се захлупва разплакана на леглото си. Дошли при нея децата й — син и дъщеря. Горчиво ридали те на майчините гърди. Плачели и прислужничките на Алкестида. Адмет отчаян прегърнал младата си жена и я молел да не го оставя. Алкестида е вече готова да посрещне смъртта; с нечути стъпки вече се приближава към двореца на ферския цар омразният на богове и на хора бог на смъртта Танатос, за да отреже с меч кичур коса от главата на Алкестида. Сам златокъдрият Аполон го е молил да отложи часа на смъртта на жената на любимеца му Адмет, но Танатос е неумолим. Алкестида чувствува приближаването на смъртта. В ужас тя извиква:

— О, приближава се вече към мене двувеслената ладия на Харон и карайки ладията, превозвачът на душите на умрелите страшно ми крещи: „Какво се бавиш още? Бързай, бързай! Няма време! Не ни задържай!“ Всичко е готово! Побързай де! О, пуснете ме! Краката ми не ме държат. Смъртта се приближава. Черна нощ покрива очите ми! О, деца, деца! Майка ви си отива вече! Живейте щастливо! Адмете, твоят живот ми е по-скъп от моя собствен живот. Нека по-добре на тебе, а не на мене да свети слънцето. Адмете, ти обичаше не по-малко от мене нашите деца. О, не им довеждай вкъщи мащеха, за да не ги оскърбява!

Нещастният Адмет страда.

— Всичката радост на живота отнасяш ти със себе си, Алкестидо! — провиква се той. — Цял живот отсега нататък аз ще тъгувам по тебе. О, богове, каква жена ми отнемате вие!

Едва чуто Алкестида казва:

— Прощавай! Вече навеки се затвориха моите очи. Прощавайте, деца! Сега съм нищо. Прощавай, Адмете!

— О, та погледни още веднъж поне! Не напускай децата! О, нека умра и аз! — със сълзи на очи извикал Адмет.

Затворили се очите на Алкестида, тялото й изстива, тя умряла. Безутешно ридае над умрялата Адмет и горко оплаква съдбата си; Той нарежда да се приготви великолепно погребение на жена му. Заповядва на всички в града да оплакват осем месеца Алкестида, най-добрата от жените. Целият град е изпълнен със скръб, тъй като всички обичали добрата царица.

Вече хората били готови да понесат тялото на Алкестида към гробницата й, когато в град Фера пристига Херакъл. Той се отправя за двореца на Адмет и среща приятеля си на вратите на двореца. С почит посрещнал Адмет великия син на егидоносеца Зевс. Тъй като не желаел да натъжи госта си, Адмет се старае да скрие от него нещастието си. Но Херакъл веднага забелязал, че приятелят му е дълбоко опечален, и го запитал коя е причината за скръбта му. Адмет дава на Херакъл смътен отговор и Херакъл смята, че е, умряла някоя далечна Адметова роднина, която царят е приютил в дома си след смъртта на баща й. Адмет заповядва на слугите да заведат Херакъл в стаята за гости и да му уредят богато пиршество, а вратите на женската половина от къщата да затворят, за да не стигат до ушите на Херакъл стоновете на скърбящите. Без да подозира какво нещастие е сполетяло приятеля му, Херакъл весело пирува двореца на Адмет. Той пие чаша подир чаша. На слугите е тежко да прислужват на веселия гост — нали те знаят, че любимата им господарка не е вече между живите. Колкото и да се старят те според нареждането на Адмет да скрият скръбта все пак Херакъл забелязва сълзите в техните очи и тъгата по лицата им. Той поканва едного от слугите да пирува с него, казва му, че виното ще му даде забрава и че ще заличи върху челото му бръчките на скръбта, но слугата отказва Тогава Херакъл се досеща, че тежко нещастие е постигнало Адметовия дом. Той започва да разпитва слугата какво се е случило на приятеля му и най-после слугата му казва:

— О, чужденецо, жената на Адмет днес слезе в царството на Хадес.

Херакъл се натъжил. Домъчняло му, че с венец от бръшлян на главата той пирува и пее в дома на приятеля си, когото е постигнало такова голямо нещастие. Херакъл решил да се отблагодари на благородния Адмет, задето той въпреки сполетялото го нещастие все пак така гостоприемно го е посрещнал. У великия герой бързо узряло решението да отнеме от мрачния бог на смъртта Танатос плячката му Алкестида.

Като узнал от слугата къде се намира гробницата на Алкестида, той побързва по-скоро да отиде там. Скрил се зад гробницата. Херакъл чака кога Танатос ще долети да се напие при гроба с жертвена кръв. Ето зачул се шум от размахването на черните криле на Танатос, лъхнала гробна студенина; прилетял до гробницата мрачният бог на смъртта и жадно впил устни да пие жертвена кръв. Херакъл изскочил от засадата си и се хвърлил върху Танатос. Сграбчил той бога на смъртта със своите мощни ръце и между тях се започнала ужасна борба. Херакъл напряга всичките си сили, бори се с бога на смъртта. Танатос, стиснал силно с костеливите си ръце гърдите на Херакъл, диша върху него със своето вледеняващо дихание, а от крилете му вее върху героя смъртна студенина. Все пак могъщият син на гръмовержеца Зевс победил Танатос. Той го вързал и поискал като откуп, за да освободи бога на смъртта, той да възвърне към живот Алкестида. Танатос подарил на Херакъл живота на Адметовата жена и великият герой я повел обратно към двореца на мъжа й.

Адмет пък, като се върнал в двореца след погребението на жена си, горчиво оплаквал незаменимата загуба. Било му тежко да седи в опустелия дворец. Къде да отиде? Той завижда на умрелите. Животът е омразен за него. Той призовава смъртта. Танатос е похитил цялото му щастие и го отнесъл в царството на Хадес. Какво друго може да бъде по-тежко за него от загубата на любимата жена! Адмет съжалява, че Алкестида не позволила и той да умре с нея, тогава смъртта би ги свързала. Две верни една на друга души би получил Хадес вместо една. Тези души щяха заедно да преплават Ахерон. Изведнъж пред скръбния Адмет се изправил Херакъл. Той води за ръка една жена, покрита с воал. Херакъл моли да остави при Адмет в двореца, докато се върне от Тракия, тая жена, която той е придобил след тежка борба. Адмет отказва; той моли Херакъл да заведе жената при някой друг човек. На Адмет му било тежко да вижда в двореца си друга жена,

когато е загубил онази, която тъй е обичал. Херакъл настоява и дори иска самият Адмет да въведе в двореца жената. Той не позволява на Адметовите слуги да се допрат до нея. В края на краищата Адмет, като не бил в състояние да откаже на приятеля си, хваща жената за ръка, за да я въведе в двореца си. Херакъл му казва:

— Ти я взе, Адмете! И тъй пази я! Сега ти можеш да кажеш, че Зевсовият син ти е верен приятел. Та погледни жената! Не прилича ли тя на жена ти Алкестида? Престани да тъгуваш! Бъди пак доволен от живота.

— О, велики богове! — извикал Адмет, след като вдигнал булото на жената. — Жена ми Алкестида! О, не, това е само нейната сянка! Тя стои мълчалива, нито думица не промълвя!

— Не, не е сянката й — отвърнал Херакъл, — това е Алкестида. Аз я извоювах в тежка борба с повелителя на душите Танатос. Тя ще мълчи дотогава, докато се освободи от властта на подземните богове, като им принесе изкупителни жертви; ще мълчи, докато три пъти нощта смени деня; едва тогава ще проговори. А сега прощавай, Адмете! Бъди щастлив и винаги спазвай прекрасния обичай на гостоприемството, осветен лично от моя баща Зевс!

— О, велики сине Зевсов, ти ми върна радостта от живота! — провикнал се Адмет. — Как да ти се отблагодаря? Остани при мене като гост. Аз ще заповядам да празнуват твоята победа във всичките мои владения, ще наредя да принесат големи жертви на боговете. Остани при мене!

Херакъл не останал у Адмет; него го чакал подвиг: той трябвало да изпълни поръката на Еврисей, като му достави конете на цар Диомед.

Коланът на Хиполита (девети подвиг). Деветият подвиг на Херакъл бил походът му до страната на амазонките, за да добие колана на царица Хиполита. Този колан бил подарен на Хиполита от бога на войната Арес и тя го носела като символ на властта си над всички амазонки. Еврисеевата дъщеря Адмета, жрица на богиня Хера, искала непременно да има този колан. За да изпълни желанието й, Еврисей изпратил за колана Херакъл. Като събрал неголям отряд герои, великият Зевсов син тръгнал на далечен път само с един кораб.

Макар че Херакловият отряд не бил голям, в него имало много прославени герои, между които и големият герой на Атика Тезей.

Дълъг път предстоял на героите. Те трябвало да стигнат до най-отдалечените брегове на Евксинския Понт, тъй като там се намирала страната на амазонките със столица Темискира. По пътя Херакъл се отбил със спътниците си на остров Парос, където управлявали синовете на Минос. На тоя остров Миносовите синове убили двама от спътниците на Херакъл. Разгневен от това, Херакъл веднага започнал война със синовете на Минос. Много жители на Парос избил той, а други, като ги натикал в крепостта, държал ги в обсада дотогава, докато обсадените изпратили пратеници при Херакъл и го помолили да вземе двама от тях вместо убитите спътници. Тогава Херакъл вдигнал обсадата и в замяна на убитите взел Миносовите внуци Алкей и Стенел.

От Парос Херакъл отишъл в Мизия при цар Лик, който го посрещнал извънредно гостоприемно. Неочаквано Лик бил нападнат от царя на бебриците. Херакъл с отряда си победил царя на бебриците и разрушил столицата му, а цялата им земя предал на Лик. В чест на Херакъл цар Лик нарекъл тази страна Хераклея. След този подвиг Херакъл продължил пътя си и най-сетне стигнал до града на амазонките Темискира.

Славата за подвизите на Зевсовия син отдавна вече се била донесла до страната на амазонките. Затова, когато Херакловият кораб пуснал котва при Темискира, амазонките заедно с царицата си излезли да посрещнат героя. Те с възхищение гледали великия Зевсов син, който изпъквал сред своите спътници герои като безсмъртен бог. Царица Хиполита попитала великия герой Херакъл:

— Славни сине Зевсов, кажи ми какво те доведе в нашия град! Мир ли ни носиш, или война? А Херакъл отговорил на царицата:

— Царице, не по своя воля съм дошъл аз тук с войска, след като съм изминал дълъг път по бурното море; изпрати ме владетелят на Микена, Еврисгей. Неговата дъщеря Адмета иска да има твоя колан, подарен от бог Арес. Еврисгей ми възложи да придобия твоя колан.

Хиполита не била в състояние да откаже каквото и да било на Херакъл. Тя била вече готова да му даде доброволно колана, но великата Хера, желаейки да погуби омразния й Херакъл, се

преобразила на амазонка, смесила се с множеството и започнала да убеждава жените воини да нападнат войската на Херакъл.

— Херакъл не казва истината — заявила Хера на амазонките, — той е дошъл при вас с коварни намерения: героят иска да отвлече вашата царица Хиполита и да я заведе като робиня в дома си.

Амазонките повярвали на Хера. Те грабнали оръжието и нападнали войската на Херакъл. Начело на войската на амазонките се носела бързата като вятър Аела. Първа тя като буен вихър нападнала Херакъл. Големият герой отбил напора й и я принудил да отстъпи. Аела мислела, че ще се спаси от героя с бързо бягство. Но колкото и да бързала, не могла да се отърве — Херакъл я настигнал и я повалил с блестящия си меч. Паднала в битката и Протоя. Седмина герои измежду Хераклювите спътници сразила тя със собствените си ръце, но не могла да избегна стрелите на великия Зевсов син. След това нападнали Херакъл седем амазонки наведнъж; те били придружителки на самата Артемида: никой не можел да се сравнява с тях в изкуството да си служи с копие. Като се прикрили с щитовете, те хвърлили своите копия по Херакъл, но копията този път минали покрай него. Героят ги повалил всичките със своя боздуган; една след друга те се строполявали на земята, като изпускали бляскавото си оръжие. А амазонката Меланипа, която предвождала войската в боя, Херакъл взел в плен и заедно с нея пленил Антиопа. Страшните жени воини били победени, войската им се разбягала, много от тях загинали от ръката на преследващите ги герои. Амазонките сключили мир с Херакъл. Хиполита откупила свободата на мощната Меланипа, като дала своя колан, а Антиопа била отведена от героите. Херакъл я дал като награда на Тезей за голямата му храброст. Така Херакъл се сдобил с колана на Хиполита.

ХЕРАКЪЛ СПАСЯВА ХЕЗИОНА, ДЪЩЕРЯ НА ЛАОМЕДОНТ

На връщане от страната на амазонките за Тиринт Херакъл пристигнал с натоварените на кораби свои войски в Троя. Като героите пуснали котва до брега, недалеч от Троя, пред очите им се открила тъжна картина. Те видели, че на една скала до самия морски бряг била прикована хубавата дъщеря на троянския цар Лаомедонт, Хезиона. Тя била обречена подобно на Андромеда да бъде разкъсана от едно чудовище, което излизало от морето. Това чудовище било

изпратено от Посейдон, който искал да накаже Лаомедонт, задето отказал да плати на него и на Аполон възнаграждението за построяване стените на Троя. Гордият цар, на когото двамата богове трябвало да служат по заповед на Зевс, заплашвал дори, че ще им отреже ушите; ако продължават да искат да им се плати. Тогава разгневеният Аполон изпратил във всички владения на Лаомедонт ужасен мор, а Посейдон — чудовището, което опустошавало околността на Троя, без да щади когото и да било. Лаомедонт можел да спаси страната си от ужасното бедствие само като пожертвува живота на дъщеря си. Той трябвало против волята си да прикове към скалата до морето дъщеря си Хезиона.

Виждайки злощастната девойка, Херакъл сам предложил да отърве Хезиона и като награда за спасяването й поискал от Лаомедонт конете, които гръмовержецът Зевс бил дал на троянския цар, за да го обезщети за сина му Ганимед. Ганимед някога бил отвлечен от орела на Зевс и отнесен на Олимп. Лаомедонт се съгласил с искането на Херакъл. Големият герой заповядал на троянците да издигнат край морския бряг насип и се скрил зад него. Едва Херакъл се бил спотаил зад насипа, и от морето изплувало чудовището; като раззинало грамадната си уста, то се хвърлило върху Хезиона. Херакъл излязъл иззад насипа, нахвърлил се със силен вик върху чудовището и забил дълбоко в гърдите му своя двуостър меч. Херакъл спасил Хезиона.

Ала когато Зевсовият син поискал от Лаомедонт обещаната награда, на царя досвидяло да се раздели с чудните коне, той не ги дал на Херакъл и дори го изгонил от Троя, като го заплашвал. Херакъл напуснал владенията на Лаомедонт, като затаил дълбоко в сърцето си своя гняв. В момента той не можел да си отмъсти на измамника цар, тъй като войската му била извънредно малобройна и героят не можел да се надява, че скоро ще завладее непристъпната Троя. А да остане дълго време край Троя великият Зевсов син не можел — той трябвало да бърза да занесе в Микена Хиполитиния колан.

Кравите на Герион (десети подвиг). Наскоро след завръщането си от похода до страната на амазонките Херакъл се отправил за нов подвиг. Еврисгей му дал поръчение да докара в Микена кравите на великана Герион, син на Хризаор и на океанидата Калироя. Дълъг бил

пътят до Герион. Херакъл трябвало да достигне най-западната част на земята — онези места, където при залез слиза от небето лъчезарният бог на слънцето Хелиос. Херакъл тръгнал на дългия път сам. Той преминал през Африка, през безплодните Либийски пустини, през страните на диви варвари и най-после стигнал до пределите на земята. Тук той издигнал от двете страни на тесния морски проток два гигантски каменни стълба като вечен спомен за своя подвиг.

Още много трябвало да странствува след това Херакъл, докато стигне до брегoвете на беловласия Океан. В размисъл седнал героят на брега край вечно шумящите води на Океана. Как може да се добере до остров Еритея, където пасял стадата си Герион? Вече се свечерявало. Ето задала се и колесницата на Хелиос, която се спускала към водите на Океана. Ярките лъчи на Хелиос заслепили Херакъл и го облял непоносим, палещ зной. Херакъл скочил разгневен и грабнал страшния си лък, но светлият Хелиос не му се разсърдил; той приветливо се усмихнал на героя, харесало му необикновеното мъжество на великия Зевсов син. Хелиос сам предложил на Херакъл да премине до Еритея със златната ладия, с която богът на слънцето с конете и колесницата си всяка вечер преплавал от западния до източния край на земята — до своя златен дворец. Зарадваният герой смело скочил в златната ладия и бързо стигнал до брегoвете на Еритея.

Едва стъпил той на острова, и страшното двуглаво куче Орт го подушило и с лай се хвърлило върху героя. С един удар на тежкия си боздуган Херакъл го убил. Но не само Орт пазел Геpионовите стада. Херакъл трябвало да се бие и с пастира на Герион, великана Евритион. Бързо се справил с великана синът на Зевс и подкарал Геpионовите крави към морския бряг, където го чакала златната ладия на Хелиос. Герион чул мученето на кравите си и тръгнал към стадото. Като видял, че кучето му Орт и великанът Евритион са убити, той хукнал подир крадеца на стадото и го настигнал на морския бряг. Герион бил чудовищен великан: той имал три тела, три глави, шест ръце и шест крака. С три щита се прикривал той във време на бой, три грамадни копия хвърлял изведнъж по противника. Ей с такъв великан трябвало да се сражава Херакъл; но великата и войнствена Атина Палада му помогнала. Щом Херакъл видял великана, веднага запратил по него една от своите смъртоносни стрели. Стрелата се забила в окото на една от Геpионовите глави. След първата стрела полетяла втора, подир

нея — трета. Страшно замахнал Херакъл със своя всесъкрушаваш, боздуган; като с мълния повалил с него Герион и великанът с трите тела рухнал мъртъв на земята. Херакъл прекарал със златната ладия на Хелиос Геринонвите крави от Еритея през бурния Океан и върнал ладията на Хелиос. Половината подвиг бил свършен.

Много работа му предстояла още. Трябвало добитъкът да се закара в Микена. Херакъл прекарал кравите през цяла Испания, през Пиренейските планини, през Галия и Алпите и през Италия. В Южна Италия, недалеч от град Региум, една от кравите се отлъчила от стадото и през протока преплавала до Сицилия. Там я видял цар Ерикс, Посейдонов син, и я прибрал в своето стадо. Херакъл дълго търсил кравата. Най-после помолил бог Хефест да пази стадото, а самият той преминал по море до Сицилия и там намерил в стадото на цар Ерикс кравата си. Царят не пожелал да я върне на Херакъл; като се надявал на силата си, той извикал Херакъл на двубой. Кравата трябвало да послужи като награда за победителя. Не бил по силите на Ерикс противник като Херакъл. Зевсовият син стиснал царя в мощните си прегръдки и го удушил. Херакъл се върнал с кравата при стадото си и го подкарал по-нататък. На брегове на Йонийско море богиня Хера направила цялото стадо да пощръклее. Пощръклелите крави се разбягали на всички страни. С големи мъки Херакъл едва успял да събере по-голямата част от кравите чак в Тракия и ги закарал най-после на Евристей в Микена. А Евристей ги принесъл в жертва на великата богиня Хера.

Цербер (единадесети подвиг). Току-що се бил завърнал Херакъл в Тиринт и Евристей пак го изпратил на подвиг. Това бил вече единадесетият подвиг, който трябвало да извърши служещият при Евристей Херакъл. През време на този подвиг Херакъл трябвало да превъзмогне невероятно големи трудности. Той трябвало да слезе в мрачното, пълно с ужаси, подземно царство на Хадес и да доведе на Евристей пазача на подземното царство — ужасното адско куче Цербер: Цербер имал три глави, на врата му се виели змии, опашката му завършвала с драконова глава с голяма уста. Херакъл отишъл в Лакония и през тъмната пропаст край Тенар се спуснал в мрака на подземното царство. До самата врата на Хадесовото царство Херакъл

видял зарасналите към скалата герои Тезей и Пейритой — царя на Тесалия. Те били наказани от боговете така, задето искали да отвлекат Хадесовата жена Персефона. Тезей се помолил на Херакъл:

— О, велики сине Зевсов, освободи ме! Ти виждаш мъките ми! Единствен ти си в състояние да ме избавиш от тях!

Херакъл подал ръка на Тезей и го освободил. Ала когато поискал да освободи и Пейритой, земята потреперила и Херакъл разбрал, че боговете не желаят той да бъде освободен. Херакъл се подчинил на волята на боговете и отминал по-нататък в мрака на вечната нощ. Той бил въведен в подземното царство от пратеника на боговете Хермес, водача на душите на умрелите, а спътничка на великия герой била самата Атина Палада, любимата Зевсова дъщеря. Когато Херакъл влязъл в Хадесовото царство, сенките на умрелите в ужас се разлетели на всички страни. Само сянката на героя Мелеагър не избягала, като видяла Херакъл. Тя се обърнала към великия Зевсов син с молба:

— О, велики Херакле, в името на нашето приятелство те моля за едно: смили се над осиротялата моя сестра, прекрасната Деянира! След моята смърт тя остана беззащитна! Вземи я за жена, велики герою! Бъди й закрилник!

Херакъл обещал да изпълни молбата на приятеля си и отминал по-нататък подир Хермес. Срещу Херакъл се надигнала сянката на ужасната горгона Медуза, тя страшно протегнала медните си ръце и размахала златни криле, на главата й замърдали змии. Безстрашният герой хванал меча си, но Хермес го възпрял с думите:

— Остави меча, Херакле! Та това е само безплътна сянка. Тя не те застрашава с гибел!

Много ужаси видял по пътя си Херакъл; накрая той се изправил пред трона на Хадес. С възхищение владетелят на царството на умрелите и жена му Персефона наблюдавали великия син на гръмовержеца Зевс, който без страх слязъл в царството на мрака и на скърбите. Величествен, спокоен стоял той пред трона на Хадес, подпирайки се на грамадния си боздуган, в лъвска кожа, наметната на плещите, и с лък през рамо. Хадес благосклонно приветствувал сина на великия си брат Зевс и попитал какво го е накарало да напусне светлината на слънцето и да слезе в царството на мрака. Като се поклонил пред Хадес, Херакъл отговорил:

— О, властителю на душите на умрелите, велики Хадесе, не ми се сърди за молбата, ти, всесилни! Нали знаеш, че не по своя воля съм дошъл в твоето царство и не по своя воля се обръщам с молба към тебе. Позволи ми, владетелю Хадесе, да отведа в Микена твоето триглаво куче Цербер. Еврисей, на когото служа по повелята на светлите богове олимпийци, ми заповяда да направя това.

Хадес отговорил на героя:

— Аз ще изпълня, сине Зевсов, твоята молба, но ще трябва без оръжие да укротиш Цербер. Ако го укротиш, позволявам ти да го отведеш при Еврисей.

Дълго търсил Херакъл Цербер из подземното царство. Най-сетне го намерил при брегове те на Ахерон. Херакъл обхванал с ръцете си, яки като стомана, врата на Цербер. Страшно завило Хадесовото куче: воят му изпълнил цялото подземно царство. Цербер правел усилия да се изтръгне от мощните ръце на Херакъл, но те само още по-здраво се впивали във врата му. Цербер увил опашката си около краката на героя, драконовата глава впила зъбите си в тялото му, но всичко било напразно. Мощният Херакъл все по-силно и по-силно стискал врата му. Най-после полуудушеното куче на Хадес паднало в краката на героя. Херакъл го укротил и го повел от царството на мрака за Микена. Цербер се изплашил от дневната светлина; цял го избила студена пот; отровна пяна капела от трите му големи уста по земята; навсякъде, където паднела макар и една капчица пяна, пониквали отровни треви.

Херакъл довел Цербер до стените на Микена. Страхливият Еврисей изпаднал в ужас дори само като зърнал страшното куче. Едва ли не на колене той молил Херакъл да отведе Цербер обратно в царството на Хадес. Херакъл изпълнил молбата му и върнал на Хадес страшния му пазач Цербер.

Златните ябълки на Хесперидите (дванадесети подвиг). Най-трудният подвиг на Херакъл, докато служел при Еврисей, бил последният му, дванадесетият подвиг. Херакъл трябвало да отиде при великия титан Атлас, който държи на плещите се небесния свод, и да донесе от неговите овощни градини, надзиравани от Атласовите дъщери, Хесперидите, трите златни ябълки. Тези ябълки растели на

златното дърво, което богинята на земята Гея изкарала от недрата си като подарък на великата Хера в деня на сватбата й със Зевс. За да извърши този подвиг, Херакъл трябвало преди всичко да научи пътя към градините на Хесперидите, пазени от дракон, който никога не заспивал.

Никой не знаел пътя към градините на Хесперидите и Атлас. Дълго бродил Херакъл из Азия и Европа, минал и през всички страни, които пропътувал по-рано, когато ходил за Геронювите крави; навсякъде разпитвал той за пътя, но никой не го знаел. При търсенията си той стигнал до най-далечния север, до река Еридан, носеща вечно своите буйни, безбрежни води. На брегове на Еридан с почит посрещнали великия Зевсов син прекрасни нимфи и му дали съвет как да узнае пътя за градините на Хесперидите. Херакъл трябвало да нападне ненадейно морския старец прорицател Нерей, когато той излезе на брега на морската бездна, и да научи от него пътя за Хесперидите; освен Нерей никой друг не знаел този път. Херакъл дълго търсил Нерей. Най-после успял да го намери на брега на морето. Херакъл нападнал морския бог. Борбата с него била мъчна. За да се освободи от железните прегръдки на Херакъл, Нерей вземал най-различни образи, но героят все пак не го изпущал. Най-сетне той вързал изморения Нерей и морският бог трябвало да открие на Херакъл тайната за пътя към градините на Хесперидите, ако иска да получи свободата си. След като узнал тази тайна, Зевсовият син пуснал морския старец и тръгнал на далечен път.

Отново той трябвало да мине през Либия. Тук срещнал великана Антей, син на Посейдон, бога на моретата, и на богинята на земята Гея, която го родила, откърмила и отгледала. Антей принуждавал всички минувачи да се борят с него и безмилостно избивал всички, които побеждавал в борбата. Великанът поискал и Херакъл да се бори с него. Никой не можел да победи Антей в двуборството, ако не знае тайната откъде великанът получава през време на борбата все нови и нови сили. А тайната била следната: всеки път, когато Антей почувствувал, че започва да губи сили, той се допирал до майка си, земята, и получавал нови сили: черпел ги от майка си, великата богиня на земята. Но достатъчно било да бъде откъснат Антей от земята и повдигнат във въздуха и силите му изчезвали. Дълго се борил Херакъл с Антей, няколко пъти го повалял на земята, но така силата

на Антей само се увеличавала. Изведнъж по време на борбата мощният Херакъл вдигнал Антей високо във въздуха — силите на сина на Гея изчезнали и Херакъл го удушил.

Херакъл продължил пътя си и стигнал до Египет. Там, уморен от дългото пътуване, заспал на сянка в малка горичка край брега на Нил. Царят на Египет, Бузирис, син на Посейдон и на Епафовата дъщеря Лизианаса, видял спящия герой Херакъл и заповядал да го вържат. Той искал да принесе Херакъл в жертва на баща му Зевс. В Египет девет години подред имало неплодородие; дошлият от Кипър прорицател Тразий предсказал, че неплодородието ще се прекрати само ако Бузирис всяка година принася в жертва на Зевс по един чужденец. Бузирис накарал да хванат прорицателя Тразий и пръв него принесъл в жертва. Оттогава жестокият цар принасял в жертва на Гръмовержеца всички чужденци, които идвали в Египет. И Херакъл довели при жертвеника, но великият герой разкъсал въжата, с които бил свързан, и убил при жертвеника самия Бузирис и син му Амфидамант. Така бил наказан жестокият цар на Египет.

Още много опасности трябвало да срещне по пътя си Херакъл, докато стигне до края на земята, където се намирал великият титан Атлас. В почуда героят гледал могъщия титан, който държал на широките си плещи целия небесен свод.

— О, велики титане Атлас! — обърнал се към него Херакъл. — Аз съм Зевсовият син Херакъл. Изпрати ме при тебе Евристей, царят на богатата със злато Микена. Евристей ми заповяда да взема от тебе трите златни ябълки от златното дърво в градините на Хеоперидите.

— Ще ти дам трите ябълки, сине Зевсов — отвърнал Атлас. — А ти, докато отида за ябълките, трябва да застанеш на моето място и да подържиш на плещите си небесния свод.

Херакъл се съгласил. Застанал на мястото на Атлас. Невероятна тежест се стоварила върху плещите на Зевсовия син. Той напрегнал всичките си сили и удържал небесния свод. Страшно притискала тежестта мощните плещи на Херакъл. Той се превил под тежестта на небето, мускулите му се издули като планини; от напрежението пот покрила цялото му тяло, но неговите свръхчовешки сили и помощта на богиня Атина му дали възможност да крепи небесния свод, докато се върне Атлас с трите златни ябълки. Като се върнал, Атлас казал на героя:

— Ето ти трите ябълки, Херакле; ако искаш, аз сам ще ги занеса в Микена, а ти подръж до завръщането ми небесния свод; после аз пак ще застана на мястото си.

Херакъл разбрал, че Атлас хитрува; той разбрал, че титанът иска съвсем да се освободи от тежкия си труд, и срещу хитростта употребил хитрост.

— Добре, Атласе, съгласен съм! — отговорил Херакъл. — Позволи ми само преди това да си направя възглавница; ще я сложа на плещите си, за да не ги притиска тъй ужасно небесният свод.

Атлас застанал пак на мястото си и поел на плещите си тежестта на небето. А Херакъл прибрал лъка си и стрелника със стрелите, взел боздугана си и златните ябълки и рекъл:

— Прощавай, Атласе! Аз крепих небесния свод, докато ти ходи за ябълките на Хесперидите, но не искам да нося вечно на плещите си цялата тежест на небето.

При тези думи Херакъл оставил титана и Атлас отново трябвало да поддържа, както и по-рано, на мощните си плещи небесния свод. Херакъл пък се върнал при Евристей и му предал златните ябълки. Евристей подарил ябълките на Херакъл, а той ги подарил на своята покровителка Атина Палада, великата Зевсова дъщеря. Атина върнала ябълките на Хесперидите, за да останат те вечно в техните градини.

След дванадесетия си подвиг Херакъл се освободил от служене у Евристей. Сега той можел да се върне в седмовратата Тива. Но Зевсовият син не останал там задълго. Очаквали го нови подвизи. Той отстъпил жена си Мегара за съпруга на приятеля си Йолай, а самият той пак отишъл в Тиринт.

Но не само победи очаквали Херакъл. Чакали го и тежки нещастия, тъй като великата богиня Хера го преследвала, както и по-рано.

ХЕРАКЪЛ И ЕВРИТ

На остров Евбея, в град Ойхалия, управлявал цар Еврит. Надалеч се разнасяла по цяла Гърция славата на Еврит като най-изкусен стрелец с лък. Самият стрелометец Аполон бил негов учител, даже му подарил лък и стрели. Някога, на младини, и Херакъл се учил от Еврит да стреля с лък. Този именно цар разгласил по цяла Гърция, че ще даде хубавата си дъщеря Йола за жена на оня герой, който го победи на

състезание в стреляне с лък. Херакъл, който току-що бил завършил службата си при Евристей, заминал за Ойхалия, където се били стекли мнозина герои от Гърция, и взел участие в състезанието. Херакъл лесно победил цар Еврит и поискал от него да му даде за жена дъщеря си Йола. Но Еврит не изпълнил обещанието си. Забравил светия обичай на гостоприемството, той се подиграл с великия герой. Казал, че няма да даде дъщеря си на оня, който е бил роб на Евристей. В края на краищата Еврит и високомерните му синове изгонили пийналия през време на пиршеството Херакъл от двореца и дори от Ойхалия. Херакъл си заминал от Ойхалия. Великият герой, напуснал Евбея, изпълнен с дълбока печал, тъй като бил обикнал прекрасната Йола. Спотаил в сърцето си своето озлобление срещу оскърбителя си Еврит, той се върнал в Тиринт.

След известно време най-хитрият от гърците, Автолик, син на Хермес, отвлякъл стадото на Еврит, а Еврит обвинил за тази кражба Херакъл. Царят на Ойхалия помислил, че героят е отвлякъл стадото му, желаейки да си отмъсти за нанесената му обида. Само Ифит, по-големият син на Еврит, не искал да повярва, че великият Херакъл е могъл да открадне стадото на баща му. Ифит дори изказал готовност да издири стадото, за да докаже невинността на Херакъл, с когото го свързвало най-близко приятелство. През време на търсенията си Ифит дошъл в Тиринт. Херакъл приел радушно своя приятел. Веднъж, когато те двамата били застанали върху високите стени на Тиринтската крепост, построена на една висока скала, неочаквано Херакъл бил овладян от бесен гняв, който му бил изпратен от великата богиня Хера. Херакъл си спомнил в гнева си оскърблението, което му нанесли Еврит и неговите синове; като не можел повече да се владее, той сграбчил Ифит и го хвърлил от стената на крепостта. Нещастният Ифит се утрепал. С това убийство, извършено неволно, Херакъл разгневил Зевс, тъй като нарушил светия обичай на гостоприемството и светостта на приятелските връзки. За наказание великият гръмовержец изпратил на сина си тежка болест.

Дълго страдал Херакъл; най-сетне, изтощен от болестта, заминал за Делфи, за да се допита до Аполон как да, се избави от това наказание на боговете. Но пророчицата Пития не му дала отговор. Тя дори изгонила Херакъл от храма като човек, който се е замърсил с убийство. Разгневен от това, Херакъл откраднал от храма

триножника, от който Пития правела предсказанията си. С тая си постъпка той разгневил Аполон. Златокъдрият бог се явил при Херакъл и поискал от него да върне триножника, но Херакъл му отказал. Между синовете на Зевс — безсмъртния бог Аполон и смъртния, най-великия от героите Херакъл, пламнала жестока борба. Зевс не искал да загине Херакъл. Той хвърлил от Олимп една блестяща светкавица между своите синове и като ги разделил, турил край на борбата. Братята се помирили. Тогава Пития дала на Херакъл следния отговор:

— Ти ще получиш изцеление едва тогава, когато бъдеш продаден за три години в робство. А парите, които ще бъдат платени за тебе, предай на Еврит като обезщетение за сина му Ифит, когото ти уби.

Херакъл пак трябвало да се лиши от свобода. Той бил продаден като роб на Омфала, царица на Лидия и дъщеря на Йардан. Лично Хермес занесъл на Еврит получените от продажбата на Херакъл пари. Но гордият цар на Ойхалия не ги приел; той си останал, както и преди, враг на Херакъл.

ХЕРАКЪЛ И ДЕЯНИРА

След като Еврит пропъдил Херакъл от Ойхалия, великият герой дошъл в Калидон, град в Етолия. Там управлявал Ойней. Херакъл се явил при Ойней, за да поиска ръката на дъщеря му Деянира, тъй като той обещал на Мелеагър в царството на сенките да се ожени за нея. В Калидон Херакъл срещнал страшен съперник. Мнозина герои се стараели да получат ръката на прекрасната Деянира и между тях — речният бог Ахелой. В края на краищата Ойней решил да даде Деянира на оногова, който излезе победител в борба. Всичките кандидати отказали да се борят с могъщия Ахелой. Останал единствен Херакъл. Той трябвало да се бори с речния бог. Виждайки готовността на Херакъл да премери силите си с него, Ахелой му рекъл:

— Ти казваш, че си син на Зевс и Алкмена? Лъжеш, че Зевс ти е баща!

И Ахелой започнал да се подиграва с великия Зевсов син и да обижда майка му Алкмена. Като навъсил вежди, Херакъл сурово изгледал Ахелой; в очите му пламнал гняв и той казал:

— Ахелое, на мене по-добре ми служат ръцете, отколкото езикът! Ти бъди победител на думи, а аз ще бъда победител на дело.

Херакъл пристъпил решително към Ахелой и го сграбил с мощните си ръце. Грамадният Ахелой се държал здраво; не могъл да го повали великият Херакъл; напразно били всичките му усилия. Ахелой стоял като непоклатима скала, която не могат да помръднат морските вълни, удряйки се в нея с оглушителен плясък. Херакъл и Ахелой се борят гърди срещу гърди подобно на два бика, които са оплели витите си рога. Три пъти Херакъл напада Ахелой и на четвъртия път, като се изскубнал от Ахелоевите ръце, героят го сграбчил изотзад. Той притиснал речния бог като тежка планина до земята. Като събрал всичките си сили, Ахелой едва могъл да освободи ръцете си, покрити с пот; колкото и да напрягал той силите си, все по-силно и по-силно го притискал към земята Херакъл. Ахелой се превил със стон, коленете му се подгънали, а главата му допряла до земята. За да не бъде победен, Ахелой прибягнал до хитрост: превърнал се в змия. Щом Ахелой се превърнал в змия и се изплъзнал от Херакловите ръце, Херакъл извикал със смях:

— Още от люлката съм се научил да се боря със змии! Наистина ти превъзхождаш другите змии, Ахелое, но де можеш да се сравняваш с лернейската хидра. Макар че на мястото на всяка отсечена глава й израствала две нови, все пак я победих.

Херакъл хванал с ръце змията до самата глава и я стиснал като с железни клещи. Ахелой правел усилия да се изскубне от ръцете на героя, но не могъл. Тогава той се превърнал в бик и отново нападнал Херакъл. Херакъл хванал бика Ахелой за рогата и го повалил на земята. С такава страшна сила го тръшнал Херакъл, че му счупил единия рог. Ахелой бил победен и Ойней дал Деянира за жена на Херакъл.

След сватбата Херакъл останал да живее в двореца на Ойней, но не престоял там дълго. Веднъж през време на пиршество Херакъл ударил Евном, сина на Архител, задето момчето му поляло на ръцете вода, приготвена за измиването на краката. Ударът бил тъй силен, че момчето паднало мъртво. Натъжил се Херакъл и макар че Архител му простил за неволното убийство на сина си, все пак героят напуснал Калидон и заминал с жена си Деянира за Тиринт.

По време на пътуването Херакъл стигнал с жена си до река Евен. През тази буйна река срещу заплащане пренасял пътниците на широкия си гръб кентавърът Нес. Нес предложил да пренесе Деянира на другия бряг и Херакъл я качил на гърба на кентавъра. Самият герой пък прехвърлил боздугана и лъка си на отсрещния бряг и преплувал буйната река. Току-що Херакъл излязъл на брега и изведнъж чул силен вик на Деянира. Тя викала на помощ мъжа си. Кентавърът, запленен от красотата й, искал да я отвлече. Страшно извикал Зевсовият син на Нес:

— Накъде бягаш? Да не би да си мислиш, че ще те спасят твоите крака? Не, няма да се спасиш! Колкото и бързо да търчиш, моята стрела все пак ще те стигне!

Опънал лъка си Херакъл и от изопнатата тетива полетяла стрела. Смъртоносната стрела настигнала Нес, забила се в гърба му, а острието й се показало от гърдите на кентавъра. Смъртно раненият Нес паднал на колене. Като ручей плиска от раната му кръв, смесвайки се с отровата от лернейската хидра. Нес не искал да умре, без да си отмъсти. Той събрал кръвта си и я дал на Деянира, като й казал:

— О, дъще Ойнеева, тебе последна пренесох през буйните води на Евен! Затова вземи моята кръв и я пази! Ако Херакъл престане да те обича, тази кръв ще ти върне любовта му и нито една жена не ще му бъде по-скъпа от тебе; само натъркай с нея дрехата на Херакъл.

Взела Деянира кръвта на Нес и я скрила. Нес умрял. А Херакъл и Деянира пристигнали в Тиринт и живели там дотогава, докато неволно убийство (Херакъл убил приятеля си Ифит) не ги принудило да напуснат славния град.

ХЕРАКЪЛ ПРИ ОМФАЛА

Заради убийството на Ифит Херакъл бил продаден като роб на лидийската царица Омфала. Никога още Херакъл не бил изпитвал такива несгоди, както пра службата си у гордата царица на Лидия. Най-големият измежду героите бил постоянно унижаван от нея. Би казал човек, че Омфала изпитвала наслада, когато се подиграваля със Зевсовия син. Като обличала Херакъл в женски дрехи, тя го карала да преде и тъче заедно с нейните прислужнички. Героят, който убил с тежкия си боздуган лернейската хидра; героят, който довел от

царството на Хадес страшния Цербер; който удушил с ръце немейския лъв и държал на плещите си тежестта на небесния свод; героят, от когото треперели враговете му само като чуели името му, сега трябвало да седи наведен над тъкачния стан или да преде вълна с ръце, привикнали да въртят острия меч, да опъват тетивата на якия лък и да сразяват враговете с тежкия боздуган. А Омфала, като намятала Херакловата лъвска кожа, която я покривала цялата и се влачела подир нея по земята, като навличала златната му броня, препасвала меча му и с мъка слагала на рамо тежкия боздуган на героя, заставала пред Зевсовия син и се подигравала с него — своя роб. Омфала като че ли си била поставила за цел да угаси у Херакъл цялата му непобедима сила. Херакъл бил длъжен да понася всичко, тъй като той бил в пълно робство при Омфала и това трябвало да продължава цели три години.

Само сегиз-тогиз Омфала пущала героя да излезе от нейния дворец. Веднъж, когато бил вън от двореца на Омфала, Херакъл заспал на сянка в една горичка в околността на Ефес. Докато той спял, при него се промъкнали джуджетата керкопи и искали да задигнат оръжието му, но Херакъл се събудил тъкмо в момента, когато керкопите грабнали лъка и стрелите му. Героят ги изловил и им свързал ръцете и краката. Херакъл проврял между краката на навързаните керкопи дълга върлина и ги понесъл към Ефес. Но керкопите така разсмели Херакъл със своето гримасничене, че големият герой ги пуснал да си вървят.

Докато бил роб при Омфала, Херакъл ходил в Авлида при цар Оилей, който заставял всички чужденци, които идвали при него, да работят като роби на лозята му. Той накарал и Херакъл да му работи. Разгневеният герой изкоренил всичките лози на Оилей и убил самия цар, който не зачитал светия обичай на гостоприемството. През време на робуването си при Омфала Херакъл взел участие в похода на аргонавтите. Но най-сетне срокът на наказанието изтекъл и великият Зевсов син бил пак свободен.

ХЕРАКЪЛ ПРЕВЗЕМА ТРОЯ

Щом като се освободил от робството си при Омфала, Херакъл веднага събрал голяма войска от герои и заминал с осемнадесет кораба за Троя, за да отмъсти на измамилия го цар Лаомедонт. Като

стигнал до Троя, той възложил на Оикъл и малък отряд да пазят корабите, а сам той с цялата войска потеглил към стените на Троя. Едва Херакъл напуснал с войските си корабите и Лаомедонт нападнал Оикъл, убил го и избил почти целия му отряд. Като чул шума от битката при корабите, Херакъл се върнал, погнал Лаомедонт и го принудил да се прибере в Троя. Обсадата на Троя не траяла дълго. Героите се покатерили по високите стени и се вмъкнали в града. Пръв влязъл в града героят Теламон. Херакъл, най-великият от героите, не могъл да понесе друг да го надмине. Като грабнал меча си, той се нахвърлил върху изпреварилия го Теламон.

Виждайки, че го застрашава неизбежна гибел, Теламон бързо се навел и започнал да събира камъни. Херакъл се зачудил и го попитал:

— Какво правиш, Теламоне?

— О, велики сине Зевсов, издигам жертвеник в чест на победителя Херакъл! — отвърнал хитрият Теламон и с отговора си укротил гнева на Зевсовия син.

При превземането на града Херакъл убил със стрелите си Лаомедонт и избил всичките му синове; героят пощадил само най-малкия от тях, Подарк. А прекрасната Лаомедонтова дъщеря Хезиона Херакъл дал за жена на отличилия се с храбростта си Теламон и й позволил да избере едного от пленниците и да го пусне на свобода. Хезиона избрала брата си Подарк.

— Той трябва да стане роб преди всички други пленници! — извикал Херакъл. — Само ако дадеш за него откуп, той ще бъде пуснат на свобода.

Хезиона снела от главата си своя скъпоценен накит и го дала като откуп за брата си. Оттогава започнали да наричат Подарк Приам (т.е. откупен).

Херакъл му отстъпил властта над Троя, а самият той заминал с войската си за нови подвизи.

Когато Херакъл плавал по морето с войската си на връщане от Троя, богиня Хера, желаейки да погуби омразния й Зевсов син, изпратила голяма буря. А за да не види Зевс каква опасност застрашава сина му, Хера помолила бога на съня Хипнос да приспи егидоносния Зевс. Бурята откарала Херакъл на остров Кос.

Жителите на остров Кос сметнали кораба на Херакъл за разбойнически и за да не дадат да се приближи до брега, започнали да

го замерват с камъни. През нощта Херакъл слязъл с войската си на острова, победил жителите на Кос, убил царя им, Посейдоновия син Еврипил, и подложил на опустошение целия остров.

Зевс страшно се разгневил, когато се пробудил и научил на каква опасност е бил изложен син му Херакъл. В гнева си той оковал Хера в златни неразкъсваеми вериги и я окачил да виси между земята и небето, като вързал за краката й две тежки наковални. Страшният в гнева си Зевс изхвърлял от високия Олимп всеки от олимпийците, който искал да се притече на помощ на Хера. Дълго търсил той и Хипнос; повелителят на богове и смъртни и него щял да изхвърли от Олимп, ако богинята Нощ не била прикрила бога на съня.

ХЕРАКЪЛ СЕ СРАЖАВА ЗАЕДНО С БОГОВЕТЕ СРЕЩУ ГИГАНТИТЕ

Бащата на Херакъл Зевс изпратил при него на острие Кос любимата ся дъщеря Атина Палада да повика великия герой на помощ на боговете в борбата им с гигантите. Гигантите били родени от богиня Гея от капките кръв, изтекли из тялото на сражения от Кронос Уран. Те били чудовищни великани със змии вместо крака, с рошава дълга коса и брада.

Гигантите били страшно силни, гордеели се със своята мощ и искали да отнемат от светлите богове олимпийци властта им над света. Те влезли в бой с боговете по Флегрейските поля, които се намирали на Халкидическия полуостров Палена. Те не се страхували от олимпийските богове. Майката на гигантите Гея им дала едно лекарство, което ги правело неуязвими за оръжието на боговете. Само смъртен можел да убие гигантите; Гея не ги била защитила от оръжието на смъртните. Из цял свят Гея търсила билка, която да предпазва гигантите и от оръжието на смъртните, но Зевс заповядал на богинята на зората Еос, на богинята на луната Селена и на лъчезарния бог на слънцето Хелиос да не светят и сам откъснал билката.

Понеже не се страхували да бъдат убити от ръката на боговете, гигантите се хвърлили в боя. Дълго траял той. Гигантите запращали по боговете грамадни скали и горящи стъбла на вековни дървета. Гърмът на битката се разнасял по целия свят.

Най-сетне се явил Херакъл с Атина Палада. Избръмчала тетивата на страшния лък на Зевсовия син, блеснала стрела, напоена с

отрова от лернейската хидра, и се забила в гърдите на най-могъщия от титаните, Алкионей. Гигантът се строполил на земята. Но той не можел да бъде сразен на Палена; тук бил безсмъртен — след като паднел на земята, той се привдигал след известно време още по-силен, отколкото преди. Херакъл бързо го метнал на плещите си и го отнесъл далеч от Палена: вън от границите й гигантът умрял. След загиването на Алкионей Херакъл и Хера били нападнати от гиганта Порфирион; той смъкнал наметалото на Хера и вече щял да я хване, но Зевс го повалил на земята със своята светкавица, а Херакъл го лишил от живот с една своя стрела. Аполон пронизал с една своя златна стрела лявото око на гиганта Ефиалт, а Херакъл го убил, като улучил със стрелата си дясното му око. Дионис със своя тирс повалил гиганта Еврит, а Хефест — гиганта Клитий, като запратил по него грамаден къс нажежено желязо. Атина Палада стоварила върху търтилия да бяга гигант Енкелад, целия остров Сицилия.

А гигантът Полибот се хвърлил в морето, за да се спаси от преследването на страшния земетръсец Посейдон, и избягал на остров Кос. Посейдон откъртил с тризъбеца си част от остров Кос и го стоварил върху Полибот. Така се образувал остров Низирос. Хермес сразил гиганта Хиполит, Артемида, Гратион, великите мойри — гигантите Агрий и Тоон, които се сражавали с медни боздугани. Всичките останали гиганти сразил с блестящата си светкавица гръмовержецът Зевс, а великият Херакъл ги доубил със своите безпогрешни стрели.

СМЪРТТА НА ХЕРАКЪЛ И ПРИЕМАНЕТО МУ В КРЪГА НА ОЛИМПИЙСКИТЕ БОГОВЕ

Когато Херакъл бил продаден като роб на Омфала заради убийството на Ифит, Деянира с децата си трябвало да напусне Тиринт. Убежище на Херакловата жена дал Кейк, царят на тесалийския град Трахина. Били изминали вече три години и три месеца, откак Херакъл оставил Деянира. Жената на Херакъл се безпокояла за съдбата на мъжа си. Тя нямала известия от него. Деянира дори не знаела жив ли е още мъжът й. Тежки предчувствия я измъчвали. Тя повикала сина си Хил и му казала:

— О, любими сине! Срамота е да не потърсиш баща си. Ето вече петнадесет месеца изминаха, откак няма вест от него.

— Ако може да се вярва на слуховете — отговорил на майка си Хил, — разправят, че след като прекарал татко три години като роб при Омфала, той, когато изтекъл срокът на робството му, заминал с войска за град Ойхалия на остров Евбея, за да отмъсти на цар Еврит за нанесеното му оскърбление.

— Синко! — прекъснала го майка му. — Татко ти Херакъл никога по-рано, когато е заминавал за велики подвизи, не ме е напускал така разтревожен, както последния път. Той ми остави дори на прощаване една табелка със записано върху нея старо предсказание, дадено му в град Додона. В него се казва, че ако Херакъл прекара в чужбина три години и три месеца, или ще го постигне смърт, или пък, като се върне вкъщи, ще живее радостно и спокойно. На заминаване Херакъл също ми нареди за в случай, че умре, кои от земите на неговите прадеди трябва да получат в наследство децата му. Безпокоя се вече какво е станало с мъжа ми. Защото той ми говореше за обсада на Ойхалия — че или ще загине край града, или пък, като го превземе, ще живее щастливо. Хайде, синко, върви, моля те, и подири баща си.

Хил послушал майка си и тръгнал на далечен път за Ойхалия, на остров Евбея, да търси баща си.

Известно време след като Хил напуснал Трахина, при Деянира дотичал вестител. Той й съобщил, че тозчас ще пристигне пратеник на Херакъл — Лихас. Той ще донесе радостна вест. Херакъл е жив. Победил Еврита, превзел и разрушил град Ойхалия и скоро ще се завърне в Трахина като славен победител. Веднага след вестителя идва при Деянира и Лихас. Той води пленници и между тях Евритовата дъщеря Йола. Деянира радостно посреща Лихас. Пратеникът на Херакъл й разказва, че Херакъл е силен и здрав, както преди. Той се тъкми да отпразнува победата си и се готви да принесе богати жертви, преди да напусне Евбея. Деянира разглежда пленниците; като забелязва всред тях хубавата жена, тя запитва Лихас:

— Кажи ми, Лихасе, коя е тази жена? Кои са баща й и майка й? От всички най-тъжна е тя. Да Не би да е дъщеря на самия Еврит?

Но Лихас отговаря на Херакловата жена:

— Не зная, царице, коя е тя. Навярно тази жена е от знатен евбейски род. Нито дума не е промълвила през целия път. Откак е напуснала родния си град, само скръбни сълзи лее.

— Нещастната! — възкликнала Деянира. — Към тая скръб няма да ти прибавя нови страдания! Хайде, Лихас, заведи пленниците в двореца, аз ей сега ще дойда след вас.

Лихас тръгнал с пленниците за двореца. Едва той излязъл, и до Деянира се приближил един слуга и казал:

— Постой, царице, изслушай ме. Лихас не ти каза цялата истина. Той знае коя е тази жена; тя е дъщерята на Еврит Йола. Поради любов към нея някога Херакъл се състезава с Еврит в стрелба с лък. Гордият цар не му даде на него, победителя, за жена дъщеря си, както беше обещал, а оскърби великия герой и го прогони от града. Заради Йола сега Херакъл превзе Ойхалия и уби царя Еврит. Не като робиня изпрати тук Йола Зевсовият син — той иска да се ожени за нея.

Деянира се натъжила. Тя упреква Лнхас, задето е скрил от нея истината. Лихас признава, че действително Херакъл, запленен от красотата на Йола, иска да се ожени за нея. Деянира е опечалена. Забравил я е Херакъл през дългата разлъка. Сега той обича друга. Какво да прави тя горката? Тя обича великия Зевсов син и не може да го отстъпи на друга. Съсипаната от скръб Деянира си спомня за кръвта, която някога й беше дал кентавърът Нес, и думите, които беше й казал, преди да умре. Деянира решава да прибегне до кръвта на кентавъра. А той беше й казал „Натъркай с моята кръв дрехата на Херакъл, и той ще те обича вечно, нито една жена няма да му бъде по-скъпа от тебе.“ Деянира се бои да прибегне до вълшебното средство, но любовта й към Херакъл и страхът й, че може да го загуби, надвиват най-сетне над опасенията й. Тя изважда кръвта на Нес, що тъй дълго е пазила в съд, за да не падне върху нея слънчев лъч, нито да я сгрее огън от огнището. Деянира натърква с нея разкошното наметало, което тя е изтъкала за подарък на Херакъл, слага го в плътно затваряща се кутия, повиква Лихас и му казва:

— Бързай, Лихасе, за Евбея и занеси на Херакъл тази кутия. В нея има едно наметало. Нека Херакъл си сложи това наметало, когато ще принася жертва на Зевс. Кажи му нито един смъртен да не слага наметалото преди него, дори лъч на светлия Хелиос да не се докосва до наметалото, преди Херакъл да го сложи на себе си. Хайде побързай, Лихасе!

Заминал Лихас с наметалото. След тръгването му Деянира изпаднала в тревога. Връща се в двореца и за свой ужас вижда, че вълната, с която тя натърквала наметалото с Несовата кръв, изгнила. Деянира хвърлила тази вълна на пода. Слънчев лъч паднал върху вълната и стоплил заразената с отровата на лернейската хидра кръв на кентавъра. Заедно с кръвта се загряла и отровата на хидрата и превърнала вълната в пепел, а на пода, където била паднала вълната, се показала отровна пяна. Деянира се ужасила; тя се страхува, че Херакъл ще загине, като си сложи отровното наметало. Предчувствие за непоправима беда все по-силно и по-силно измъчва Херакловата жена.

Не минало много време от деня, когато Лихас заминал за Евбея с отровното наметало. В двореца влиза завърналият се в Трахина Хил. Той е бледен, очите му са пълни със сълзи. Като поглежда майка си, той се провиква:

— О, как бих искал да видя едно от трите неща: или ти да не си вече жива, или друг някой да те нарича майка, а не аз, или пък да си по-разумна, отколкото си! Знай, че ти погуби собствения си мъж, баща ми!

— О, нещастие! — в ужас извикала Деянира. — Какво казваш ти, синко! Кой от хората ти каза това? Как можеш да ме обвиняваш в такова злодеяние!

— Самият аз видях страданията на татко. Не от хора съм научил за това!

Хил разказва на майка си какво е станало на планината Канейон, недалеч от град Ойхалия: Херакъл, като издигнал жертвеник, се готвел вече да принесе жертви на боговете и преди всичко на баща си, Зевс, когато дошъл Лихас с наметалото. Зевсовият син си сложил наметалото — подарък от жена му, и пристъпил към жертвоприношение. Най-напред принесъл той дванадесет отбрани бика в жертва на Зевс, а героят заклал всичко сто жертви в чест на боговете олимпийци. Ярко лумнал пламъкът на олтарите. Херакъл стоял с издигнати благоговейно ръце към небето и призовавал боговете. Силният огън, който горял на жертвениците, стоплил тялото на Херакъл и по тялото се появила пот. Изведнъж отровното наметало прилепнало към тялото на героя. Спазми преминали по тялото на Херакъл. Той почувствувал страшна болка. Страдайки ужасно, героят

повикал Лихас и го попитал защо му е донесъл наметалото. Какво можел да му отговори невинният Лихас? Можал само да му каже, че наметалото изпратила по него Деянира. А Херакъл, вън от себе си поради страшната болка, сграбил Лихас за крака и го ударил о скалата, около която шумели морските вълни. Лихас веднага умрял. Херакъл пък паднал на земята. Той се мятал в неизказани мъки. Виковете му се разнасяли далеч по остров Евбея. Херакъл проклинал брака си с Деянира. Великият герой повикал сина си и с тежък стон му казал:

— О, синко, не ме напускай в нещастието ми; дори ако те застрашава смърт, не ме оставяй! Вдигни ме! Отнеси ме оттук! Отнеси ме там, където няма да ме види нито един смъртен. О, ако изпитваш състрадание към мене, не ме оставяй да умра тук!

Вдигнали Херакъл, сложили го на носилка и го пренесли на кораба, за да го закарат в Трахина.

Това разказал Хил на майка си и завършил разказа си със следните думи:

— Ей сега вие ще видите тук великия Зевсов син, може би още жив, а може би вече мъртъв. О, нека те накажат, майко, суровите Еринии и отмъстителката Дике. Ти погуби най-добрия измежду хората, които някога са обитавали земята. Никога не ще видиш ти подобен герой!

Мълчалива се прибрала в двореца Деянира, без да промълви нито дума. Там, в двореца, тя грабнала двуостър меч. Видяла това старата бавачка. Тя извикала веднага Хил. Бърза Хил към майка си, но тя вече е пронизала гръдта си с меча. Нещастният син се хвърлил към майка си, плачейки на глас, прегръща я и отрупва с целувки изстиналото й тяло.

В това време донасят в двореца умиращия Херакъл. През време на пътуването той бил изпаднал в сън, но когато сложили носилката на земята пред входа за двореца, се събудил. Поради страшната болка великият герой не бил на себе си.

— О, велики Зевсе! — възклицава той. — В коя страна се намирам аз? О, къде сте вие, мъже на Гърция? Помогнете ми! Заради вас аз очистих земята и морето от чудовища и зло, а сега никой от вас не иска да ме избави с огън или с остър меч от тежките страдания! О,

ти, велики Хадесе, брат на Зевса, приспи ме, приспи мене, нещастния, с бърза смърт!

— Татко, изслушай ме, моля те — настоява със сълзи на очи Хил, — мама е извършила това престъпление неволно. Защо жадуваш ти за отмъщение? След като узна, че самата тя е причина за твоята гибел, тя прониза сърцето си с острието на меча!

— О, богове, тя е умряла и аз не мога да й отмъстя! Коварната Деянира е загинала не от моята ръка!

— Татко, тя не е виновна! — казва Хил. — Като видяла в къщата си Йола, Евритовата дъщеря, мама поискала с вълшебно средство да си възвърне твоята любов. Тя натъркала наметалото с кръвта на убития от твоята стрела кентавър Нес, без да знае, че тази кръв е заразена с отровата на лернейската хидра.

— О, нещастие, нещастие! — извиква Херакъл. — Ето че се изпълни предсказанието на баща ми, Зевс! Той ми беше казал, че няма да умра от ръката на жив, че ми е съдено да загина от коварството на някой слязъл в мрачното царство на Хадес. Ето как ме погуби сразеният от мене Нес! Ето какво спокойствие ми обещаваше оракулът в Додона — спокойствието на смъртта! Да, наистина мъртвите не изпитват тревоги! Изпълни тогава последната ми воля, Хил! Отнеси ме с моите верни приятели на високата Оета, струпай на върха й погребална клада, сложи ме на нея и я подпали. Направи това по-скоро, тури край на моите страдания!

— О, имай милост, татко, нима ме караш да бъда твой убиец! — умолява Хил баща си.

— Не, не убиец ще бъдеш ти, а лечител на моите страдания! Имам още едно желание, изпълни и него! — моли сина си Херакъл. — Ожени се за Евритовата дъщеря, Йола.

Но Хил се отказва да изпълни молбата на баща си и му дума:

— Не, татко, не мога да се оженя за оная, която е виновна за гибелта на майка ми!

— О, подчини се на волята ми, Хиле! Не раздухвай отново затихналите ми страдания! Остави ме да умра спокойно! — настойчиво моли сина си Херакъл.

Хил се примирил и покорно отговаря на баща си:

— Добре, татко, ще се подчиня на предсмъртната ти воля.

Херакъл подканя сина си, моли го да изпълни по-скоро последното му желание.

— Не се бави, сине! Побързай да ме сложиш на кладата, преди да започнат отново тези непоносими мъки! Носете ме! Прощавай, Хиле!

Херакловите приятели и Хил вдигнали носилката и занесли Херкулес на високата Оета. Там те струпали грамадна клада и сложили върху нея най-великия от героите. Херакловите страдания ставали все по-силни. Все по-дълбоко проникваща в тялото му отровата на лернейската хидра. Херакъл иска да смъкне от себе си отровното наметало, но то е плътно прилепено до тялото му; заедно с наметалото Херакъл къса парчета кожа и страшните му мъки стават още по-непоносими. Само едно спасение има от тези нечовешки мъки — смъртта. По-леко е за него да загине в пламъците на кладата, отколкото да понася тия мъки; но никой от приятелите на героя не се решава да подпали кладата. Най-после идва на Оета Филоктет; него придумал Херакъл да подпали кладата и като награда за това му подарил лъка си и стрелите, заразени с отрова от хидрата. Филоктет подпалил кладата, лумнал ярко пламъкът й, но още по-ярко засвяткали мълниите на Зевс. Гръмотевици се понесли по небето. Със златна колесница долетели до кладата Атина Палада и Хермес и отнесли нагоре, на светлия Олимп, най-великия от героите — Херакъл. Там го посрещнали великите богове. Херакъл станал безсмъртен бог. Сама Хера забравила омразата си и дала на Херакъл за жена дъщеря си, вечно младата богиня Хеба. Оттогава Херакъл живее на светлия Олимп всред великите безсмъртни богове. Това било неговата награда за всичките му големи подвизи на земята, за всичките му големи страдания.

ХЕРАКЛИДИТЕ (ДЕЦАТА НА ХЕРАКЪЛ)

Изложено според трагедията на Еврипид „Хераклиди“.

След Херакловата смърт неговите деца и майка му Алкмена живеели в Тиринт при най-големия му син, Хил. Те не останали да живеят дълго там. От омраза към Херакъл Евристей изгонил децата на най-великия герой от владенията на баща им и ги преследвал навсякъде, където и да се опитвали да се укрият. Децата на Херакъл дълго скитали по цяла Гърция; най-после им дал подслон в дома си старият вече Йолай, племенник и приятел на Херакъл. И тук настигнала нещастните омразата на Евристей и те трябвало да избягат с Йолай в Атина, където тогава управлявал Тезеевият син Демофонт.

Като се научил, че Херакловите деца се укрили в Атина, Евристей изпратил своя вестоносец Копрей да поиска от Демофонт да му предаде хераклидите. Демофонт отказал на Копрей; не го уплашила и заканата, че Евристей с голяма войска ще нападне Атина и ще разруши града. Демофонт не искал да наруши обичая на гостоприемството.

Скоро Евристей нахълтал с голяма войска в Атика. На атиняните предстояла битка с многобройни врагове. Атиняните се допитали до боговете какъв ще бъде изходът от битката и боговете им открили, че те ще победят само ако бъде принесена в жертва на боговете девойка. Макария, голямата дъщеря на Херакъл от Деянира, доброволно се обрекла в жертва на боговете; тя решила да пожертвува живота си за спасяването на своите братя и сестри.

Двете войски се срещнали на бойното поле, дошъл и Хил с отряд воини; той намерил и помощник срещу Евристей. Преди да започне боят, била принесена в жертва Макария. Жесток и кръвопролитен бил боят. Победили атиняните. Евристей бил принуден да бяга и Хил се втурнал с колесницата си да преследва врага на баща си.

Видял това Йолай. Той склонил Хил да му отстъпи колесницата си — старият вече Хераклов съратник сам искал да отмъсти за всичките нещастия, които Евристей причинил на приятеля му. Йолай бързо полетял с колесницата да гони Евристей. Той вече почти го

настигнал. Тогава Йолай се помолил на боговете олимпийци. Той ги молел да му върнат само за един ден младостта и някогашната сила. Боговете се вслушали в Йолаевата молба. Две ярки звезди паднали от небето, тъмен облак се спуснал върху колесницата на Йолай. Когато облакът се разнесъл, Йолай стоял изправен на колесницата във всичкия блясък на своята младост, силен и прекрасен. Йолай догонил Евристей и го пленил.

Йолай тържествено докарал вързания Евристей в Атина. Херакловата майка, Алкмена, като видяла врага на великия си син, изпаднала в бесен гняв. Въпреки че и Хил, и Демофонт искали да защитят Евристей, Алкмена със собствените си ръце му извадила очите и го убила. Така загинал Евристей. Атиняните не оставили непогребан победения враг; погребали го в Атика, до светилището на Паленска Атина.

КЕКРОП, ЕРИХТОНИЙ И ЕРЕХТЕЙ

Основател на великия град Атина и на нейния Акропол бил роденият от Земята Кекроп. Земята го родила получовек-полузмия. Тялото му завършвало с грамадна змийска опашка. Кекроп основал Атина в Атика по времето, когато за властвуване над цялата страна водели спор земетръсецът Посейдон, бог на морето, и войнствената богиня Атина, любимата дъщеря на Зевс. За да се реши този спор, всички богове начело със самия велик гръмовержец Зевс се събрали на Атинския акропол. Владетелят над богове и хора призовал в съда и Кекроп, за да даде мнение на кого собствено трябва да принадлежи властта в Атика. Змиеногият Кекроп се явил в съда. Боговете решили да дадат властта над Атика томува, който направи на страната най-ценен дар. Земетресецът Посейдон ударил със своя тризъбец една скала и от нея бликнал извор със солена морска вода, а Атина забила в земята блестящото си копие и от земята израсло плодоносното маслинено дърво. Тогава Кекроп казал:

— Светли богове на Олимп, навсякъде шумят солените води на безбрежното море, но никъде не се вижда маслиненото дърво, което дава богати плодове. На Атина принадлежи маслиненото дърво; то ще даде богатството на цялата страна и ще подтиква жителите й към земеделски труд и обработване на плодородната почва. Голямо благо даде на Атика богиня Атина и нека на нея принадлежи властта над цялата страна.

Боговете олимпийци присъдили на Атина Палада властта над града, основан от Кекроп, и над цяла Атика. Оттогава Кекроповият град започнал да се нарича Атина в чест на любимата Зевсова дъщеря. Кекроп основал в Атина първото светилище на богиня Атина, закрилницата на града, и на баща й Зевс. Кекроповите дъщери били първите жрици на Атина. Кекроп дал на атиняните закони и уредил цялата държава. Той бил първият цар на Атика.

Приемник на Кекроп бил Ерихтоний, син на бога на огъня Хефест. Както и Кекроп, той бил роден от Земята. Раждането му е забулено в тайна. Когато се родил, богиня Атина го взела под свое покровителство и той расъл в нейното светилище. Атина поставила

новородения Ерихтоний в плетена кошница с плътно затварящ се капак. Две змии трябвало да пазят Ерихтоний. Пазели го и Кекроповите дъщери. Атина строго им забранила да вдигат капака на кошницата; те не трябвало да виждат тайнствено родения от Земята младенец. Кекроповите дъщери горели от любопитство; искало им се поне веднъж да погледнат Ерихтоний.

Веднъж Атина се отлъчила от своето светилище на Акропола; за да донесе от Палена един хълм, който тя решила да постави край Акропола за негова защита. Когато богинята носела хълма към Атина, пресрещнала я една врана и й казала, че Кекроповите дъщери отворили кошницата, в която се намирал Ерихтоний, и видели тайнствения младенец. Страшно се разгневила Атина, захвърлила хълма и мигновено се озовала в своето светилище на Акропола. Атина строго наказала Кекроповите дъщери; овладяло ги безумие; те изтичали от светилището, в безумието си се хвърлили от отвесните скали на Акропола и се убили. Оттогава насетне самата Атина пазела Ерихтоний. А хълмът, който захвърлила Атина, така си и останал на онова място, където враната съобщила пя богинята за простъпката на Кекроповите дъщери; по-късно този хълм започнал да се нарича Ликабет. Когато Ерихтоний възмъжал, той станал цар на Атина, където и управлявал дълги години. Той сложил началото на най-старите празненства в чест на Атина — Панатинеите.

Ерихтоний пръв впрегнал коне в колесница и пръв въвел надбягванията с колесници в Атина.

Ерихтониев потомък бил царят на Атина Ерехтей. На него му се наложило да води тежка война с град Елевзин, на който дошъл на помощ Имарад, син на тракийския цар Евмолп.

Тази война била злополучна за Ерехтей. Все повече и повече го изтласквали Имарад и тракийците. Най-сетне Ерехтей решил да се обърне към Аполоновия оракул в Делфи, за да узнае какво трябва да направи, за да победи. Ужасен отговор му дала Пития. Тя казала на Ерехтей, че той ще победи Имарад само ако принесе в жертва на боговете една от дъщерите си. Ерехтей се върнал от Делфи с ужасния отговор. Младата царска дъщеря Хтония, изпълнена с любов към родината, като се научила за отговора на Пития, заявила, че е готова да жертвува живота си за скъпата нея Атина, Изпълнен с дълбока скръб за участта на дъщеря си, Ерехтей я принесъл в жертва на боговете;

само желанието му да спаси Атина го накарало да се реши на такава жертва.

Наскоро след като Хтония била принесена в жертва, станало сражение. В разгара на битката Ерехтей и Имарад се срещнали и встъпили в двубой. Дълго се били героите. Те не си отстъпвали един на друг нито по сила, нито по умение да си служат с оръжието, нито по храброст. В края на краищата победил Ерехтей и смъртно наранил с копието си Имарад. Бащата на Имарад Евмолп се натъжил; той помолил бог Посейдон да отмъсти на Ерехтей за смъртта на сина му. Бързо долетял със своята колесница по бурните вълни на морето Посейдон до Атика. Той замахнал с тризъбеца си и убил Ерехтей. Тъй загинал Ерехтей, защищавайки родината си. Загинали и всичките деца на Ерехтей. Единствена дъщеря му Креуза останала жива: само нея пощадила злата съдба.

ЦЕФАЛ И ПРОКИДА

Изложено според трагедията на Софокъл „Филоктет“.

Цефал бил син на бог Хермес и на Кекроповата дъщеря Херса. Той се славел по цяла Гърция с чудната си красота, славел се и като неуморим ловец. Сутрин, още преди изгрев-слънце, напущал той своя дворец и младата си жена Прокрида и отивал на лов в планината Химет. Веднъж розовопръстата богиня на зората Еос видяла хубавия Цефал, грабнала го и го отнесла далеч от Атина, на самия край на земята. Цефал обичал единствено Прокрида само за нея мислел и името й не слизало от устата му. Откъснат от жена си, той тъгувал и молел богиня Еос да го пусне да се върне в Атина. Еос се ядосала и казала на Цефал:

— Добре, върни се при Прокрида, стига си се оплаквал от съдбата си! Но кога да е, ти ще съжаляваш, че Прокрида е твоя жена, ще съжаляваш дори, че си я познал! О, аз предвиждам, че това ще стане!

Еос освободила Цефал. На прощаване тя го убедила да изпита верността на жена си. Богинята променила външния вид на Цефал и той се върнал неузнаваем за никого в Атина. Чрез хитрост Цефал проникнал в своя дом и заварил жена си в дълбока скръб. И в скръбта си Прокрида била прекрасна. Цефал заговорил с жена си и дълго се старал да я склони да забрави мъжа си, да го напусне, та да стане нему жена. Прокрида не разбрала, че това е мъжът й. Дълго тя не искала и да слуша непознатия и все повтаряла:

— Единствен само Цефал обичам и ще му остана вярна. Където и да е той, жив или умрял, аз ще му остана вярна навеки!

Но в края на краищата Цефал я разколебал с богати подаръци. И тя била вече готова да отстъпи на молбите му. Тогава, като приел истинския си образ. Цефал извикал:

— Невернице! Аз съм твоят мъж, Цефал! Сам съм свидетел на твоята невярност!

Прокрида не отговорила нито дума на мъжа си. Като навела ниско глава от срам, тя напуснала Цефаловия дом и се оттеглила в покритите с гори планини. Там станала придружителка на богиня

Артемида. От богинята Прокрида получила като подарък чудесно копие, което всякога попадало в целта и само се връщало към този, който го е хвърлил, и кучето Лайлап, от което не можело да се спаси нито едно диво животно.

Цефал не бил в състояние да живее дълго в разлъка с Прокрида. Той издирил в горите жена си и я склонил да се върне. Прибрала се Прокрида при мъжа си и дълго те живели щастливо. Прокрида подарила на мъжа си чудното копие и кучето Лайлап и мъжът й, както по-рано, преди съмване отивал на лов. Сам, без придружители, ловувал Цефал, нямал нужда от помощници, тъй като носел чудното копие и водел със себе си кучето Лайлап. Веднъж Цефал бил на лов от ранна сутрин; на пладне, когато настъпила непоносима горещина, той започнал да търси убежище на сянка. Бавно вървял Цефал и си пеел:

— О, сладостна прохладо, ела по-скоро при мене! Повей по откритите ми гърди! По-скоро се приближи към мене, прохладо, пълна с нега, и разпръсни страшната горещина! О, небесна, ти си моята радост, ти ме оживяваш и ми даваш сили! О, позволи ми да поема сладостния ти полъх!

Някой атинянин чул пеенето на Цефал и като не разбрал смисъла на песента му, казал на Прокрида, че чул как мъжът й призовава в гората някаква си нимфа Прохлада. Натъжила се Прокрида; тя помислила, че Цефал вече не я обича, че я е забравил заради друга. Веднъж, когато Цефал бил на лов, Прокрида тайно отишла в гората и като се скрила в гъстия храсталак, зачакала идването на мъжа си. Ето че между дърветата се показал и Цефал, Той пеел на висок глас:

— О, пълна с ласка прохладо, ела и пропъди моята умора!

Изведнъж Цефал се спрял — счува му се тежка въздишка. Вслушал се Цефал, но всичко в гората било тихо; не потрепва нито листче в пладнешката жега. Цефал пак запял:

— Хайде бързо ела при мене, желана прохладо!

Едва прозвучали тези думи, и нещо зашумяло тихо в храстите. Цефал, като помислил, че в тях се е скрило някое диво животно, запратил в храстите безпогрешното си копие. Високо извикала Прокрида, ранена в гърдите. Цефал познал гласа й. Той се завтекъл към храстите и намерил в тях жена си. Целите й гърди били потънали в кръв; ужасната рана била смъртоносна. Бърза Цефал да превърже

раната на Прокрида, но всичко било напразно. Прокрида умира. Преди да умре, тя казала на мъжа си:

— О, Цефале, заклевам те в светостта на нашите брачни връзки, в боговете на Олимп и в подземните богове, при които отивам сега; заклинам те и в моята любов, не позволявай да влиза в нашия дом онази, която ти току-що призоваваше!

От думите на умиращата Прокрида Цефал разбрал кое я е въвело в заблуда. Бърза той да обясни на Прокрида грешката й. Прокрида губи сили, смъртта замъглява очите й; с нежна усмивка към Цефал тя умира в ръцете му. При последната целувка душата й отлетяла в мрачното царство на Хадес.

Дълго останал неутешим Цефал. Като човек, извършил убийство, той напуснал родната Атина и се оттеглил в седмовратата Тива. Тук помогнал на Амфитрион в преследването на неуловимата тавтезейска лисица. Тя била изпратена от Посейдон за наказание на тиванците. Всеки месец принасяли на лисицата в жертва по едно момче, за да поукротят някак яростта й. Цефал пуснал по лисицата кучето си Лайлап. Лайлап би преследвал вечно лисицата, ако гръмовержецът Зевс не превърнал и лисицата, и Лайлап в два камъка. След лова за тавтезейската лисица Цефал взел участие във войната на Амфитрион срещу телебоите и благодарение на своята храброст получил властта над остров Цефаления (Кефаления), наречен така по името му; там и живял той до самата си смърт.

ПРОКНА И ФИЛОМЕЛА

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

Атинският цар Пандион, потомък на Ерихтоний, водел война с варварите, които обсадили неговия град. Той трудно щял да се справи с отбраната на Атина срещу многобройната варварска войска, ако на помощ не му бил дошъл тракийският цар Терей. Терей победил варварите и ги прогонил извън пределите на Атика. Като награда за това Пандион му дал за жена дъщеря си Прокна. Върнал се Терей с младата си жена в Тракия. Там скоро им се родил син. Би казал човек, че мойрите са отредили щастие на Терей и на жена му.

Изминали пет години от деня, когато Терей встъпил в брак. Веднъж Прокна замолила мъжа си:

— Ако ти още ме обичаш, пусни ме да се видя със сестра си или я доведи при нас. Иди в Атина, за да доведеш сестра ми; помоли татко да я пусне и обещай, че тя скоро ще се върне. За мене ще бъде най-голямо щастие да видя сестра си.

Терей приготвил корабите си за далечно плаване и скоро отпътувал от Тракия. Благополучно стигнал той до брегoвете на Атика. С радост Пандион посрещнал зетя си и го завел в двореца. Терей още не бил успял да каже за какво е дошъл в Атина, когато влязла Филомела, сестрата на Прокна, по красота равна на прекрасните нимфи. Хубостта на Филомела направила много силно впечатление на Терей и у него пламнала страстна любов към нея. Той започнал да моли Пандион да пусне Филомела да погостува у сестра си Прокна. Любовта му към Филомела правела още по-убедителни думите на Терей. Самата Филомела, като не знаела каква опасност я застрашава, също помолила баща си да я пусне при Прокна. В края на краищата Пандион се съгласил. Давайки разрешение на дъщеря си да замине за далечна Тракия, той казал на Терей:

— На тебе поверявам, Терее, дъщеря си. Заклевам те в безсмъртните богове да я пазиш като неин баща. И по-скоро върни Филомела, защото тя е единствената ми утеха в старостта.

Пандион помолил и Филомела:

— Дъще, ако ти обичаш стария си баща, връщай се по-скоро, не ме оставяй сам.

Със сълзи на очи се разделил Пандион с дъщеря си. Макар че тежки предчувствия го измъчвали, все пак не могъл да откаже на Терей и на Филомела.

Прекрасната Пандионова дъщеря се качила на кораба. В такт задвижили веслата гребците и корабът бързо се понесъл в открито море, все по-далеч и по-далеч от брегoвете на Атика. Терей тържествува. Той радостно се провикнал:

— Победих! При мене тук, на кораба, е избраницата на моето сърце, прекрасната Филомела.

През цялото пътуване Терей не откъсва поглед от Филомела и не се отделя от нея. Ето и брегoвете на Тракия; пътуването е привършено. Но царят на Тракия не завежда Филомела в своя дворец, а я отвежда насила в тъмна гора, в една пастирска колиба, и я държи там в робство. Не го трогват сълзите и молбите на Филомела. Филомела страда като робиня; често зове тя сестра си и баща си, често призовава великите богове олимпийци, но напразни са нейните молби и жалби. В отчаяние Филомела скубе косата си, кърши ръце и оплаква своята съдба.

— О, жестоки варварино! — възклицава тя. — Тебе не те трогнаха нито молбите на баща ми, нито неговите сълзи, нито грижите на сестра ми за мене! Ти не запази светостта на домашното си огнище! Вземи тогава, Терее, живота ми, но знай: великите богове видяха твоето престъпление и ако те имат още сила, ти ще понесеш заслужено наказание. Самата аз ще разправя за всичко, което ти извърши. Лично ще отида при народа! Ако пък горите, които ме заобикалят, не ми позволят да ги оставя, целите ще ги изпълня със своите жалби. Нека чуе жалбите ми вечният небесен Етер, нека ги чуят боговете!

Страшен гняв обхванал Терей, когато чул заплахите на Филомела. Измъкнал меча си, хванал Филомела за косата, вързал я и й отрязал езика, за да не може нещастната Пандионова дъщеря никому да разкаже за престъплението му. А сам Терей се върнал при Прокна. Тя попитала мъжа си къде е сестра й, но Терей й казал, че сестра й е умряла. Дълго оплаквала Прокна уж умрялата Филомела.

Изминала цяла година. Филомела чезне в робство; не може да съобщи нито на баща си, нито на сестра си къде я държи затворена Терей. Най-после намерила начин да съобщи на Прокна. Седнала на тъкачния стан, изработила една наметка, в която втъкала разказ за цялата си ужасна участ, и тайно изпратила тази наметка на Прокна. Разгърнала Прокна наметката и за свой ужас видяла изтъкания на нея страшен разказ на сестра си. Прокна не плаче, сякаш в забрава блуждае тя като безумна из двореца и мисли само как да отмъсти на Терей.

Това се случило тъкмо през дните, когато тракийките празнували празника на Дионис, Прокна отишла заедно с жените. В гъста гора на планинските склонове тя намерила колибата, в която нейният мъж държал в робство Филомела. Прокна освободила сестра си и тайно я завела в двореца.

— Не е сега време за сълзи, Филомело — казала Прокна, — сълзите не ще ни помогнат. Не със сълзи, а с меч трябва да действуваме. Аз съм готова и на най-страшното престъпление само да отмъстя на Терей и за тебе, и за себе си. Готова съм да го унищожа чрез най-ужасна смърт!

Докато Прокна говорела това, влязъл в покоите й нейният син.

— О, колко приличаш ти на баща си! — възкликнала Прокна, като погледнала сина си.

Изведнъж тя замлъкнала и строго навъсила вежди. Прокна замислила ужасно престъпление; към това престъпление я подтиквал гневът, който бушувал в гърдите й. А синът доверчиво пристъпил към майка си, прегърнал я с ръчичките си и посегнал да я целуне. Само за миг се пробудила милост в сърцето на Прокна, очите й се просълзили; тя бързо се обърнала с гръб към сина си, а като погледнала сестра си, отново в гърдите й пламнал бесен гняв. Прокна хванала сина си за ръка и го отвела в една отдалечена стая на двореца. Там грабнала остър меч и като се извърнала, промушила с него гърдите на сина си. Прокна и Филомела нарязали на късове тялото на нещастното момче, една част от него сварили в котел, а друга част опекли на ръжен и приготвили ужасно угощение на Терей. Прокна лично прислужвала на Терей, а той, без да подозира каквото и да било, ял гозбата, приготвена от тялото на любимия му син. През време на яденето Терей си

спомнил за сина си и наредил да го повикат. А Прокна, зарадвана, че си отмъщава, му отговорила:

— Тоя, когото ти викаш, е в самия тебе!

Терей не разбрал думите й и настоявал да повикат сина му. Тогава иззад едно перде внезапно излязла Филомела и хвърлила в лицето на Терей окървавената глава на сина му. Терей изтръпнал от ужас; разбрал какво ужасно нещо било угощението му. Той проклел жена си и Филомела. Като блъснал масата, той скочил от мястото си и с гол меч в ръката подгонил Прокна и Филомела, за да отмъсти със собствените си ръце на убийците на сина си, но не може да ги настигне. На тях им израстват криле, те се превръщат на две птици — Филомела в лястовичка, а Прокна в славей. На гърдите на лястовичката — Филомела, се запазило едно кърваво петно от кръвта на Тереевия син. Самият Терей пък бил превърнат в папуняк, с дълга човка и с голям гребен на главата. Върху главата на папуняка се развява гребен от пера, както върху шлема на войнствения Терей.

БОРЕЙ И ОРИТИЯ

Страшен е Борей, богът на неукротимия, буен северен вятър. Той се носи бясно над земи и морета, като предизвиква с полета си бури, които рушат всичко. Веднъж Борей, като се носел над Атика, видял Ерехтеевата дъщеря Орития и се влюбил в нея. Молил се Борей на Орития да му стане жена и да му позволи да я отнесе със себе си в своето царство на далечния Север. Орития не се съгласявала, защото се бояла от страшния жесток бог. И Ерехтей, бащата на Орития, отказал на Борей. Не помагали никакви молби, никакви настоявания от страна на Борен. Ядосал се страшният бог и извикал:

— Аз сам си заслужих това унижение! Забравих страшната си, яростна сила! Нима на мене ми прилича смирено да моля когото и да било? Аз трябва да действувам само със сила! Аз гоня по небето буреносните облаци, издигам в морето вълни като планини, изтръгвам от корен като сухи стръкчета трева вековни дъбове, шибам с град земята и превръщам водата в твърд като камък лед, а се моля като безсилен смъртен. Когато аз профучавам в бесен полет над земята, цялата земя се тресе и потреперва дори подземното царство на Хадес. И съм взел да моля Ерехтей, като че съм му слуга. Аз не трябва да моля да ми дадат за жена Орития, а трябва да я взема със сила!

Размахал Борей мощните си криле. Буря забушувала по цялата земя. Като тръстика се залюшкали вековни гори, страшно се понесли по морето покрити с пяна големи вълни, тъмни облаци забулили цялото небе. Чак над планините се разпростряло тъмното наметало на Борей и от него веел вледеняващият студ на Севера. Разрушавайки всичко по пътя си, Борей се понесъл към Атина, стигнал там, грабнал Орития, издигнал се нагоре и отлетял с нея към своя дом на север.

Там Орития станала жена на Борей. Тя му родила двама синове близнаци — Зет и Калаид. Те и двамата били крилати, както и баща им. Големи герои били Бореевите синове; и двамата взели участие в похода на аргонавтите до Колхида за златното руно и извършили много велики подвизи.

ДЕДАЛ И ИКАР

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

Ерехтеевият потомък Дедал бил един от най-големите художници скулптори и строители в Атина. За него се разправяло, че извайвал от снежнобял мрамор такива чудни статуи, че те изглеждали като живи; би казал човек, че Дедаловите статуи виждат и се движат. Дедал изобретил най-различни инструменти за своята работа; негово изобретение били брадвата и свредлът. Надалеч се носела славата на Дедал.

Този именно велик художник имал племенник, син на сестра му Пердика на име Тал. Той бил ученик на вуйчо си. Още в ранна възраст изумявал всички с таланта и изобретателността си. Можело да се очаква, че Тал далеч ще надмине учителя си. Дедал завидял на племенника си и решил да го убие. Веднъж Дедал стоял с него на високия Атински акропол, на самия край на скалата. Наоколо нямало жива душа. Като видял, че са сами, Дедал блъснал племенника си от скалата. Художникът бил уверен, че престъплението му ще остане ненаказано. При падането от скалата Тал се убил. Дедал побързал да слезе от Акропола, вдигнал тялото на Тал и искал вече тайно да го зарови в земята, но го изненадали някои атиняни в момента, когато копаел гроба. Престъплението било разкрито. Ареопагът осъдил Дедал на смърт.

За да се спаси от смърт, Дедал избягал на остров Крит при могъщия цар Минос, син на Зевс и Европа. Минос на драго сърце приел под своя закрила великия художник на Гърция. Дедал изработил за Критския цар множество чудни произведения на изкуството. Той му построил и знаменития дворец Лабиринт — с такива объркани галерии, че като влезеш веднъж в него, не можеш вече да намериш изхода. В този дворец Минос затворил сина на жена си Пазифая, ужасния Минотавър — едно чудовище с човешко тяло и с глава на бик.

Дълги години живял Дедал при Минос. Царят не искал да го освободи да напусне Крит; искал единствен той да се ползува от изкуството на великия художник. Минос държал Дедал на остров

Крит като същински пленник. Дедал дълго мислил как да избяга и най-сетне намерил начин да се освободи от критското си робство.

— Щом не мога — казал си Дедал — да се спася от властта на Минос нито по сухоземен, нито по морски, път, нали небето е свободно за бягство! Ето моя път! Минос владее всичко, само въздуха не владее!

Заловил се за работа Дедал. Насъбрал пера, прикрепил ги едно до друго с ленени конци и с восък и започнал да изработва от тях четири големи криле. Докато Дедал работел, син му Икар играел около баща си: ту хващал пухчета, които се издигали във въздуха от подухването на ветреца, ту мачкал в ръце восък. Момченцето палувало безгрижно; работата на баща му го забавлявала. Най-сетне Дедал свършил работата си; крилете били готови. Дедал ги вързал на гърба си, пъхнал ръце в примките, прикрепени към тях, размахал крилете и плавно се понесъл във въздуха. Изумен гледал Икар баща си, който се реел във въздуха като грамадна птица. Дедал кацнал на земята и казал на сина си:

— Слушай, Икаре, сега ние ще отлетим от Крит. Бъди внимателен през време на летенето. Не се спускай много ниско до морето, за да не би солените пръски на вълните да намокрят крилете ти. Не се възземай и близо до слънцето: от горещината восъкът може да се разтопи и перата да се пръснат. Лети подир мене, не изоставай назад.

Бащата и синът надянали крилете на ръце и леко се понесли. Онези, които видели как те летят високо над земята, мислели, че двама богове се носят по небесната синева. Дедал често се обръщал, за да погледне как лети синът му. Те вече отминали островите Делос и Парос и продължавали да летят все по-нататък и по-нататък.

Бързото летене забавлява Икар; все по-смело размахва той крилете. Икар забравил наставленията на баща си; той не лети вече близко, зад него. Като размахнал силно криле, той се издигнал високо до самото небе, приближил се до лъчезарното слънце. Палещите лъчи разтопили восъка, който споявал перата на крилете; перата изпадали и се разлетели надалеч из въздуха, гонени от вятъра. Замахнал Икар с ръце, но на тях вече няма криле. Стремглаво полетял той от страшната височина, паднал в морето и загинал във вълните му.

Дедал се обърнал и заоглеждал на всички страни. Икар го няма!

Той започнал да вика сина си на висок глас:

— Икаре! Икаре! Къде си? Обади се!

Отговор не се чува. Дедал съзира по морските вълни пера от Икаровите криле и разбира какво е станало. Как намразил Дедал своето изкуство, как проклинал деня, в който е замислил да избяга от Крит по въздушен път!

А тялото на Икар дълго се носело по вълните на морето, което започнало по името на загиналия да се нарича Икарийско море. Най-после вълните го изхвърлили на брега на един остров; там го намерил Херакъл и го погребал.

Дедал пък продължавал полета си и долетял най-сетне в Сицилия. Там той останал да живее при цар Кокал. Минос се научил къде се е укрил художникът, потеглил с голяма войска за Сицилия и поискал от Кокал да му предаде Дедал.

Дъщерите на Кокал не искали да се лишат от художник като Дедал. Те прибягнали до хитрост. Склонили баща си да се съгласи с исканията на Минос и да го приеме като гост в двореца си. Когато Минос се къпел, дъщерите на Кокал излели на главата му вряла вода; Минос умрял в ужасни мъки. Дълго живял Дедал в Сицилия. А последните години от живота си прекарал в родината си, в Атина; той станал там родоначалник на Дедалидите, славен род на атински художници.

ТЕЗЕЙ

Изложено по биографията „Тезей“ от Плутарх

РАЖДАНЕТО И ОТГЛЕЖДАНЕТО НА ТЕЗЕЙ

Синът на Пандион Егей управлявал в Атина, след като с братята си изгонил от Атика своите родственици, Метионовите синове, които незаконно били завзели властта. Дълго време Егей управлявал щастливо. Тежало му само едно: нямал деца. Накрая Егей отишъл при Аполоновия оракул в Делфи и там попитал лъчезарния бог защо боговете не му изпращат деца. Оракулът дал на Егей смътен отговор. Егей дълго мислил, стараейки се да отгатне скрития смисъл на отговора, но не могъл да го разгадае. Затова решил да замине за град Троизена при мъдрия цар на Арголида Питей, за да разгадае той тайната на Аполоновия отговор. Питей веднага отгатнал смисъла на отговора. Той разбрал, че на Егей ще се роди син, който ще бъде най-големият герой на Атина. На Питей много се искало Троизена да има честта да бъде родно място на великия герой. Затова той дал на Егей за жена дъщеря си Етра. И ето, когато Етра станала жена на Егей, тя родила син, но той бил син на бога Посейдон, а не на Егей. Новороденото дете било наречено Тезей. Наскоро след раждането на Тезей цар Егей трябвало да напусне Троизена и да се върне в Атина. На заминаване Егей взел своя меч и сандалите си, сложил ги под една скала в планините край Троизена и казал на Етра:

— Когато син ми Тезей бъде в състояние да отмести тая скала и да вземе меча и сандалите ми, тогава го прати с тях при мене в Атина. Аз ще го позная по меча си и по сандалите.

До шестнадесетгодишна възраст Тезей расъл в дома на своя дядо Питей. Прочутият по мъдростта си Питей се грижел за възпитанието на внука си и се радвал, като виждал, че внукът му надминава във всичко връстниците си. Но ето че Тезей навършил шестнадесет години; още тогава никой не можел да се сравнява с него нито по сила, нито по ловкост, нито по умение да си служи с оръжие. Тезей бил много хубав: висок, строен, с ясен поглед на прекрасните си очи, с

тъмни къдрици, които на разкошни букли падали до раменете му; а отпред, на челото, къдриците били отрязани, тъй като той ги посветил на Аполон; младото мускулесто тяло на героя ясно говорело за неговата извънредно голяма сила.

ПОДВИЗИТЕ НА ТЕЗЕЙ ПО ПЪТЯ ЗА АТИНА

Когато Етра видяла, че синът й надминава по сила всички свои връстници, завела го при скалата, под която лежали мечът и сандалите на Егей, и казала:

— Синко, тук, под тая скала, се намират мечът и сандалите на твоя баща, владетеля на Атина, Егей. Отмести скалата и вземи меча и сандалите; те ще бъдат знакът, по който ще те познае баща ти.

Тезей тласнал скалата и лесно я отместил. Той взел меча и сандалите, сбогувал се с майка си и дядо си и потеглил на далечен път, за Атина. Тезей не се вслушал в молбите на майка и дядо да предпочете по-безопасния морски път; той решил да отиде в Атина по суша, през Истъм.

Този път бил труден. Много опасности трябвало да превъзмогне Тезей през време на пътуването си, много подвизи да извърши. Още на границата между Троизена и Епидавър героят срещнал великана Перифет, син на бога Хефест. Както и сам бог Хефест, син му, великанът Перифет, бил куц, но ръцете му били силни и тялото му — грамадно. Страшен бил Перифет. Нито един пътник не оставал здрав и читав, когато минавал през планините, в които живеел Перифет; великанът убивал всички със своя железен боздуган; но Тезей лесно победил Перифет. Това бил първият му подвиг; като знак за своята победа героят взел железния боздуган на убития от него Перифет.

По-нататък, до самия Истъм, Тезей не срещнал опасности по пътя си. На Истъм, в една борова горичка, посветена на Посейдон, Тезей срещнал огъвача на борове Синид. Той бил свиреп разбойник, който подлагал на страшни мъки и убивал всички пътници. Като огънел два бора така, че да се допрат с върховете си, Синид привързвал нещастния пътник към боровете и ги пускал. Боровете се изправяли със страшна сила и разкъсвали тялото на нещастника. Тезей отмъстил на Синид за всички, които той погубил. И Тезей свързал разбойника, превил с мощните си ръце два грамадни бора, привързал към тях Синид и пуснал боровете. Свирепият разбойник

загинал от също такава смърт, с каквато той погубвал в нищо непровинените пътници. Пътят през Истъм бил сега свободен. А по-късно като спомен за своята победа на мястото, където той победил Синид, Тезей турил началото на Истмийските игри.

След това пътят на Тезей минавал през Кромион. Цялата околна местност била опустошена от грамаден глиган, чиито родители били Тифон и Ехидна. Жителите на Кромион помолили младия герой да ги избави от това чудовище. Тезей настигнал глигана и го убил с меча си.

Тезей отминал по-нататък. На най-опасното място на Истъм край границите на Мегара, там, където се издигали високо към небето отвесни скали, в подножието на които страшно бучали пенести морски вълни, Тезей се натъкнал на нова опасност. На самия край на една скала живеел разбойникът Скирон. Той карал всички, които минавали покрай него, да му мият краката. Щом само пътникът се навеждал да измие Скироновите крака, жестокият разбойник със силно ритване тласвал нещастника от скалата в бурните вълни на морето, където той се пребивал о стърчащите из водата остри камъни, а чудовищна костенурка разкъсвала тялото му. Когато Скирон поискал да тикне и Тезей, този хванал разбойника за краката и хвърлил самия него в морето.

Недалеч от Елевзин Тезей трябвало да влезе в борба с Керкион, тъй както на Херакъл се наложило да се бори с Антей. Извънредно силният Керкион погубил мнозина, но Тезей, като хванал Керкион с ръце, стиснал го като в желязна преса и го убил. По такъв начин Тезей освободил и Керкионовата дъщеря Алопа, а властта над страната на Керкион предал на Хипотоонт, син на Алопа и Посейдон.

След като отминал Елевзин и вече се приближавал към долината на река Кефис в Атика, Тезей дошъл до мястото, където вървлувал разбойникът Дамаст, когото обикновено наричали Прокруст (опъвача). Този разбойник бил измислил особено жестоко изтезание за всички, които идвали при него. Прокруст имал едно легло, на което карал да легне всеки, който му паднел в ръцете. Ако леглото се окажело прекалено дълго, Прокруст опъвал нещастника дотогава, докато се окажело късо, Прокруст отсичал краката на нещастника. Тезей тръшнал самия Прокруст на леглото, но то естествено било много късо за великана Прокруст и Тезей убил и злодея така, както той избивал пътниците.

Това бил последният подвиг на Тезей по пътя му за Атина. Тезей не искал да пристигне в. Атина опетнен — с пролятата кръв на Синид, Скирон, Прокруст и други; той помолил фиталидите чрез специални религиозни церемонии при олтара на Зевс Мелихий да го очистят от замърсяването му. Фиталидите приели младия герой радушно, като гост. Те изпълнили молбата му и го освободили от оскверняването с пролята кръв. Сега Тезей можел да отиде в Атина при баща си Егей.

ТЕЗЕЙ В АТИНА

В дълга йонийска дреха, пленяващ със своята красота, вървял Тезей по улиците на Атина; разкошни къдрици падали по раменете му. В дългата си дреха младият витяз по-скоро приличал на момиче, отколкото на герой, извършил толкова много големи подвизи. На Тезей се случило да мине покрай строящия се храм на Аполон, на който работниците вече поставяли покрива. Работниците видели героя, взели го за девойка и започнали да му се подиграват. Те се смеели и викали:

— Я гледай ти, из града скита сама, без придружители, някаква си девойка! Вижте как е разпуснала за показ косата си, а с дългата си дреха мете уличния прах.

Разсърден от присмехите на работниците, Тезей изтичал до една кола със запрегнати волове, изпрегнал воловете, грабнал колата и я хвърлил така нависоко, че тя прелетяла над главите на работниците, които стояли на покрива на храма. Работниците, които се подиграваха с Тезей, изпаднали в ужас, като видели, че това не е девойка, а млад герой, притежаващ страшна сила. Те очаквали героя жестоко да им отмъсти за присмехите, но Тезей спокойно продължил пътя си.

Ето че Тезей пристигнал в двореца на Егей. Той не открил изведнъж на вече стария си баща кой е, а казал, че е чужденец, който търси закрила. Егей не познал сина си, но затова пък го познала магьосницата Медея. Тя, като избягала от Коринт в Атина, станала жена на Егей. Хитрата Медея дала обещание на Егей чрез магия да му възвърне младостта и властвувала в дома на атинския цар — Егей във всичко й се подчинявал. Властолюбивата Медея веднага разбрала каква опасност я застрашава, ако Егей узнае кой е хубавият чужденец, когото е приел в двореца си. За да не изгуби властта си, Медея намислила да погуби героя. Тя надумала Егей да отровят Тезей, като

уверила стария цар, че младежът е шпионин, изпратен от враговете. Грохналият, слаб Егей, който се боял да не би някой да го лиши от власт, се съгласил да извършат това злодеяние.

През време на гощавка Медея поставила пред Тезей чаша с вино, в което сложила отрова. Тъкмо в този момент Тезей, кой знае защо, извадил меча си. Егей веднага познал меча, който той сам преди шестнадесет години турил под скалата край Троизена. Той погледнал краката на Тезей и видял на тях сандалите си. Сега той разбрал кой е чужденецът. Егей излял чашата с отровното вино и прегърнал Тезей — своя син. Медея била изпъдена от Атина и избягала със сина си Медон в Мидия.

Егей тържествено обявил на целия атински народ за пристигането на сина си и разказал за големите му подвизи, извършени по време на пътуването му от Троизена до Атина. Атиняните ликували заедно с Егей и с гръмки викове приветствували бъдещия си цар.

Мълвата, че в Атина е дошъл Егеевият син, стигнала и до синовете на Палант, брата на Егей. С идването на Тезей рухнали надеждите им да владеят в Атина и след смъртта на Егей, тъй като сега той имал законен наследник. Жестоките палантиди не искали да изпуснат и възможността да заемат властта в Атина. И те решили със сила да превземат Атина. Начело с баща си петнадесетте палантиди потеглили срещу града. Като знаели колко страшно силен е Тезей, те прибягнали до следната хитрост: една част от палантидите открито се приближили към стените на Атина, а друга част се укрили в засада, за да нападнат неочаквано Егей. Но вестоносецът на палантидите Леос разкрил на Тезей техния план. Младият герой бързо решил как трябва да действува: той нападнал скрилите се в засада палантиди и ги избил до един; не ги спасила нито силата, нито храбростта им. Когато палантидите, които се намирали край атинските стени, се научили за гибелта на братята си, обхванал ги такъв страх, че позорно хукнали да бягат. Сега Егей можел спокойно да управлява в Атина под закрилата на своя син.

Тезей не можел да живее бездейно в Атина. Той решил да освободи Атика от дивия бик, който опустошавал местностите около Маратон. Този бик бил доведен някога по заповед на Еврисгей от Херакъл от остров Крит и Мидена и пуснат там на свобода. Бикът

избягал в Атика и станал оттогава голямо зло на всички земеделци. Без страх заминал. Тезей за тоя нов подвиг. В Маратон той срещнал бабичката Хекала. Тя приела героя като гост и го посъветвала преди новия подвиг да принесе жертва на Зевс Спасителя, за да го пази той през време на опасната борба с чудовищния бик. Тезей се вслушал в съвета на Хекала. Скоро той намерил бика: бикът се нахвърлил срещу героя, но този го хванал за рогата. Бикът се дръпнал, но не могъл да се изтръгне от мощните Тезееви ръце. Тезей притиснал главата на бика до земята, вързал го, укротил го и го повел за Атина. На връщане Тезей не заварил жива старата Хекала; тя била вече покойница. Тезей зачел умрялата Хекала с големи почести за съвета и гостоприемството, които тя му дала още тъй неотдавна. Като докарал бика в Атина, Тезей го принесъл в жертва на бог Аполон.

ПЪТУВАНЕТО НА ТЕЗЕЙ ДО ОСТРОВ КРИТ

Когато Тезей се завърнал в Атина, цяла Атика била потопена в дълбока скръб. Вече за трети път пристигали пратеници на могъщия цар Минос от Крит да вземат данъка. Тежък и позорен бил този данък. Атиняните трябвало веднъж на всеки девет години да изпращат на остров Крит седем младежи и седем девойки. Там ги затваряли в грамадния дворец Лабиринт, за да бъдат изядени от ужасното чудовище Минотавър — с човешко тяло и глава на бик. Минос бил наложил този данък на атиняните, задето те убили сина му Андрогей. Сега за трети път атиняните трябвало да изпратят на остров Крит ужасния данък. Те вече поставили на кораба черни платна в знак на скръб по младите жертви на Минотавър.

Като видял всеобщата скръб, младият герой Тезей решил да замине заедно с атинските младежи и девойки за остров Крит, да ги освободи и да тури край на този ужасен данък. А данъкът можел да бъде отменен, като бъде убит Минотавър. Затова именно Тезей решил да се бие с Минотавър и или да го убие, или да загине. Престарелият Егей не искал и да чуе за заминаване на единствения си син. Но Тезей настоял на своето. Той принесъл жертва на Аполон Делфийски — покровителя на морските пътувания; преди Тезей да напусне Делфи, в последния момент оракулът му дал съвет — за закрилница при този подвиг да си избере богинята на любовта Афродита. Като призовал на помощ Афродита и й принесъл жертва, Тезей заминал за Крит.

Корабът благополучно пристигнал на остров Крит. Атинските младежи и девойки били заведени при Минос. Могъщият критски цар тутакси обърнал внимание на хубавия младеж. Героят направил впечатление и на Ариадна, царската дъщеря, а закрилницата на Тезей, Афродита, предизвикала в сърцето на Ариадна силна любов към младия Егеев син. Дъщерята на Минос решила да помогне на Тезей; тя не можела и в мисълта си да допусне младият герой да загине в Лабиринта, разкъсан от Минотавър.

Преди да се отправи за борба с Минотавър, на Тезей се наложило да извърши още един подвиг. Минос оскърбил една от атинските девойки. Тезей се застъпил за нея, но гордият със своя произход цар на Крит започнал да се подиграва с Тезей; той се ядосал, че някакъв си атинянин дръзва да се противопостави на него, Зевсов син. Тезей гордо отговорил на царя:

— Ти се гордееш, че си от потеклото на Зевс, но и аз не съм син на обикновен смъртен, мой баща е великият земетръсец, богът на морето Посейдон.

— Ако си син на бог Посейдон, докажи това, като извадиш един пръстен от морската дълбочина — отвърнал Минос на Тезей и хвърлил в морето златен пръстен.

Като призовал на помощ баща си Посейдон, Тезей без страх се хвърлил от стръмния бряг в морските вълни. Солени пръски се вдигнали нависоко и морските вълни скрили Тезей, Всички уплашено гледали към морето, което погълнало героя, и били убедени, че той няма да се върне обратно. Ариадна изпаднала в пълно отчаяние; и тя смятала, че Тезей е загинал.

А в същност, щом морските вълни покрили главата на Тезей, той бил подхванат от бог Тритон, който за един миг го пренесъл до подводния дворец на Посейдон. Посейдон с радост посрещнал в своя вълшебен подводен дворец сина си и му подал Миносовия пръстен, а Посейдоновата жена — Амфитрита, възхитена от красотата и смелостта на героя, сложила на разкошните къдрици на Тезей златен венец. Тритон пак поел Тезей и го изнесъл от морската бездна на брега, точно на мястото, от което героят се хвърлил в морето. Така Тезей доказал на Минос, че е син на Посейдон, повелителя на морето. Миносовата дъщеря Ариадна тържествувала, че Тезей се върнал невредим от морските дълбочини.

Но на Тезей предстоял още по-опасен подвиг: трябвало да убие Минотавър. Сега на помощ му дошла Ариадна. Тайно от баща си тя дала на Тезей остър меч и кълбо конци. Когато завели Тезей и всички обречени на разкъсване в Лабиринта, Тезей вързал при входа за Лабиринта края на конеца от кълбото и тръгнал по забърканите безкрайни коридори на Лабиринта, от който иначе било невъзможно да се намери изходът; той постепенно размотавал кълбото, за да може след това по конеца да излезе обратно. Вървял Тезей все по-навътре и най-после стигнал на мястото, където се намирал Минотавър. Със страшен рев, наклонил към героя главата си с грамадни остри рога, Минотавър се хвърлил върху него и се започнала страшна битка. Минотавър, побеснял от ярост, няколко пъти се хвърлял върху Тезей, но той го отблъсвал с меча си. Най-после Тезей хванал Минотавър за рога и пронизал гърдите му с острия си меч. След като убил Минотавър, Тезей, водейки се по конеца от кълбото, излязъл от Лабиринта, като извел и всичките атински младежи и девойки. При изхода ги посрещнала Ариадна; тя радостно поздравила Тезей. Ликували младежите и девойките, които Тезей спасил. Като се окичили с венци от рози, те започнали весело да пеят и да играят, като славели героя и неговата покровителка Афродита.

Сега трябвало да се положат грижи и за спасяването от гнева на Минос. Тезей бързо приготвил свия кораб и след като пробил дъната на всички изтеглени на брега кораби на критяните, бързо отплавал обратно към Атина. Ариадна последвала Тезей, когото била обикнала.

На връщане Тезей слязъл на брега на остров Наксос. Когато той и спътниците му си почивали от пътуването, на Тезей се присънил богът на виното Дионис; той му казал, че трябва да остави Ариадна на пустинния бряг на Наксос, тъй като боговете били отредили тя да бъде жена на него, на бог Дионис. Тезей се събудил и изпълнен със скръб, побързал да замине. Той не посмял да пренебрегне волята на боговете. Ариадна станала богиня, жена на великия Дионис. Дионисовите спътници шумно приветствували Ариадна и славели с песни жената на великия бог.

А Тезеевият кораб бързо се носел с черните си платна по лазурното море. Ето вече се показали в далечината брегове те на Атика. Опечален, задето загубил Ариадна, Тезей забравил да изпълни обещанието, което бил дал на баща си Егей — ако той победи

Минотавъра и се завръща щастливо в Атина, да смени черните корабни платна с бели. Егей чакал сина си. Вперил очи в морската далечина, той стоял на една висока скала край брега на морето. Ето мярнала се в далечината черна точка; тя се приближава към брега; расте. Това е корабът на неговия син. Той е все по-близо и по-близо. Егей гледа, напряга зрението си да види какви са платната на кораба. Не, не блестят бели корабни платна на слънцето, платната са черни. Значи Тезей е загинал! В отчаянието си Егей се хвърлил от високата скала в морето и загинал в морските вълни; вълните изхвърлили на брега безжизненото му тяло. Оттогава именно морето, в което загинал Егей, се нарича Егейско. А Тезей слязъл на брегове на Атика и принасял вече на боговете благодарствени жертви, когато изведнъж за свой ужас научил, че неволно е станал причина за смъртта на баща си. Съсипаният от скръб Тезей погребал с големи почести бащиното тяло, а след погребението поел властта над Атина.

ТЕЗЕЙ И АМАЗОНКИТЕ

Тезей мъдро управлявал в Атина. Но животът му в града не бил спокоен; Тезей трябвало често да напуща Атина, за да взема участие в подвизите на гръцките герои. Така той участвувал в калидонския лов, в похода на аргонавтите за златното руно и в Херакловия поход срещу амазонките. Когато бил превзет градът на амазонките Темискира, като награда за храбростта си Тезей отвел със себе си в Атина царицата на амазонките Антиопа. В Атина Антиопа станала жена на Тезей. С голям блясък отпразнувал героят сватбата си с амазонската царица.

Но амазонките намислили да отмъстят на гърците, задето те разрушили града им, и решили да освободят царица Антиопа от тежкото й — както те си представяли — пленничество при Тезей. Голяма войска от амазонки нахлула в Атика. Под натиска на войнствените амазонки атиняните били принудени да се укрият зад градските стени. Амазонките се промъкнали дори в самия град и принудили жителите му да се скрият в непристъпния Акропол. Амазонките се настанили на лагер върху хълма на ареопага и обсадили атиняните. На няколко пъти атиняните изпращали отряди вън от крепостта, опитвайки се да прогонят страшните жени воини. Най-после станала решителната битка.

Наред с Тезей и самата Антиопа се сражавала срещу същите амазонки, над които по-рано властвувала. Тя не искала да се раздели от своя мъж герой, когото успяла горещо да обикне. Гибел очаквала Антиопа в тая страхотна битка. Блеснало във въздуха копие, запратено от една измежду амазонките; смъртоносното му острие пронизало гърдите на Антиопа и тя паднала мъртва в краката на мъжа си. И двете войски ужасени гледали смъртно ранената Антиопа. Навел се натъженият Тезей над тялото на жена си. Кървавата битка била прекъсната. Обзети от дълбока печал, и амазонките, и атиняните погребали младата царица. Амазонките напуснали Атика и се върнали в далечната си родина. Дълго в Атина владяла скръб по загиналата без време прекрасна Антиопа.

ТЕЗЕЙ И ПЕЙРИТОЙ

В Тесалия живеело племето на войнствените лапити, техен цар бил могъщият герой Пейритой. Той бил чувал за голямата храброст и сила на непобедимия Тезей и искал да си премери силите с него. За да предизвика Тезей за бой, Пейритой отишъл в Маратон и там отвлякъл от тучните пасбища стадо говеда, което принадлежало на Тезей. Щом се научил за това, Тезей веднага се впуснал да догони крадеца и бързо го настигнал. Двамата герои се срещнали.

Облечени в блестящи доспехи, те застанали един срещу друг, подобни на страшните безсмъртни богове. Всеки от тях бил поразен от величието на другия; и двамата били еднакво изпълнени с храброст, еднакво могъщи и прекрасни. Те захвърлили оръжието й като си подали ръка, сключили помежду си съюз за тясно, ненарушимо приятелство; в знак на това разменили своите оръжия. Така двамата велики герои Тезей и Пейритой станали приятели:

Наскоро след тази среща Тезей заминал в Тесалия, за да присъствува на сватбата на своя приятел Пейритой с Хиподамия. Великолепна била тази сватба. Много прославени герои се събрали на нея от всички краища на Гърция. На сватбата били поканени и дивите кентаври, получовеци-полуконе. Сватбеното пиршество било богато. Целият царски дворец бил пълен с гости, излегнати край обилните трапези; а тъй като в двореца нямало достатъчно място за всички дошли на сватбата, част от гостите пирували в една голяма прохладна пещера. Носел се дим от благовония, ехтели сватбени химни и музика,

чувал се надалеч веселият глъч на пируващите. Всички гости славели младоженеца и невястата, която сияела между другите с красотата си като небесна звезда. Весело пирували гостите. Виното се леело като река. Все по-гръмки ставали провикванията на пируващите. Изведнъж най-силният и най-дивият измежду кентаврите Еврит, опиянен от виното, скочил и се нахвърлил върху невястата. Той я сграбил в своите силни ръце и искал да я отвлече. По неговия пример и другите кентаври се нахвърлили върху присъствуващите на пиршеството жени. Всеки искал да заграби плячка. Тезей, Пейритой и другите герои рипнали от сватбените трапези и се впуснали да защитят жените. Пирът бил прекъснат, започнал се яростен бой. Не с оръжие се биели героите срещу кентаврите. Те били дошли на пиршеството невъоръжени. Всичко им служело като оръжие в този бой: тежките чаши, големите съдове за вино, краката на изпочупените маси, триножниците, на които допреди малко са димели благовония — всичко влязло в работа. Стъпка по стъпка героите изтикват от залата на пиршеството дивите кентаври, но сражението продължава и вън от залата. Сега гръцките герои се бият вече с оръжие в ръце, прикрити с щитове. Кентаврите пък изтръгват дървета от корен, хвърлят по героите цели скали. Начело на героите се бият Тезей, Пейритой, Пелей и Нестор, Пелеевият син. Около тях все по-високо се натрупва кървава грамада от тела на кентаври. Един след друг рухват сразените кентаври. Най-сетне кентаврите се стъписали, хукнали да бягат и се укрили в горите на високия Пелион. Гръцките герои победили дивите кентаври; малцина измежду тях се спасили от ужасната битка.

ОТВЛИЧАНЕТО НА ЕЛЕНА. ТЕЗЕЙ И ПЕЙРИТОЙ РЕШАВАТ ДА ОТКРАДНАТ ПЕРСЕФОНА. СМЪРТТА НА ТЕЗЕЙ

Хубавата жена на Пейритой Хиподамия не живяла дълго; тя умряла в пълен разцвет на красотата си. Овдовелият Пейритой, след като оплакал съпругата си, подир известно време решил да се ожени пак. Той отишъл при своя приятел Тезей в Атина и там те решили да отвлекат прекрасната Елена. Тя била още съвсем младо момиче, но славата за нейната красота се носела из цяла Гърция. Двамата приятели пристигнали тайно в Лакония и там отвлекли Елена в момент, когато тя весело танцувала със своите дружки по време на едно празненство в чест на Артемида. Тезей и Пейритой грабнали

Елена и бързо я понесли към планините на Аркадия, а оттам през Коринт и Истъм я отвели в Атика; в Атинската крепост. Спартанците се впуснали по следите на крадците, но не могли да ги настигнат. След като укрили Елена в града Атина — в Атика, приятелите хвърлили жребий на кого от тях трябва да принадлежи чудната хубавица. Тя се паднала на Тезей. Но приятелите си били дали предварително клетва, че оня от тях, на когото се падне къдравокосата Елена, ще трябва да помогне на другия да се сдобие с жена.

Тъй като Елена се паднала на Тезей, Пейритой — поискал от приятеля си да му помогне да се сдобие с жена, като вземат Персефона, съпругата на страшния бог Хадес, властвуващ в царството на сенките на умрелите. Тезей изпаднал в ужас, но какво можел да направи? Бил дал клетва и не можел да я наруши. Трябвало да придружи Пейритой в царството на умрелите. Двамата приятели се спуснали в подземното царство през една мрачна пукнатина на земята край селището Колона, близо до Атина. В царството на ужасите двамата приятели се явили пред Хадес и поискали от него да им даде Персефона. Разгневил се мрачният владетел на царството на умрелите, но спотаил гнева си и поканил героите да седнат върху една скамейка, изсечена в скалата до самия вход за царството на умрелите. Щом двамата герои се отпуснали на скамейката, те се срасли с нея и не могли вече да се помръднат. Така ги наказал Хадес за нечестивото им искане.

Докато Тезей пребивавал в царството на Хадес, братята на прекрасната Елена — Кастор и Полидевк (Полукс) — навсякъде търсели сестра си. Най-после те узнали къде е скрил Тезей Елена. Веднага обсадили Атина и непристъпната крепост не могла да се удържи. Кастор и Полидевк я превзели, освободили сестра си и заедно с нея откарали в плен Тезеевата майка, Етра. А властта над Атина и над цяла Атика Кастор и Полидевк предали на Менестей, отдавнашен Тезеев враг. Дълго време прекарал Тезей в царството на Хадес. Тежки мъки търпял той там, но в края на краищата Херакъл, най-големият от героите, го освободил.

Тезей се върнал пак на слънчева светлина, но не радост му донесло това възвръщане. Непристъпната Атина била разрушена, Елена била освободена, майка му — в тежък плен в Спарта, Тезеевите синове Демофонт и Акамант били принудени да избягат от Атина, а

цялата власт била в ръцете на омразния Менестей. Тезей напуснал Атика и се оттеглил на остров Евбея, където имал владения. Нещастието съпровождало сега Тезей. Царят на Скирос, Ликомед, не искал да върне на Тезей владенията му; той примамил големия герой на една висока скала и го блъснал в морето. Тъй загинал от ръката на предател най-големият герой на Атика. Едва дълги години след смъртта на Менестей се завърнали в Атина Тезеевите синове, които участвували в похода до Троя. В Троя те намерили Тезеевата майка, Етра. Завел я бил там като робиня синът на цар Приам Парис заедно с откраднатата от него прекрасна Елена.

МЕЛЕАГЪР

Калидонският цар Ойней, бащата на героя Мелеагър, си навлякъл гнева на великата богиня Артемида. Веднъж, когато празнувал приключването на беритбата на плодовете и гроздобера, той принесъл богати жертви на боговете олимпийци, а единствено на Артемида не принесъл жертва. Артемида наказала за това Ойней. Тя изпратила в неговата страна един страшен глиган. Свирепият, грамаден глиган опустошавал цялата околност на Калидон. С чудовищните си стърчащи зъби той изтръгвал от корен цели дървета, унищожавал лозята и отрупаните с нежен цвят ябълки. Глиганът не щадял и хората, ако му попаднели насреща. Мъка потискала всички в околността на Калидон. Тогава, като виждал всеобщата печал, Ойнеевият син Мелеагър решил да устрои хайка и да убие глигана. Той събрал за тоя опасен лов мнозина гръцки герои. В лова участвували завърналите се от Спарта Кастор и Полидевк, Тезей от Атина, цар Адмет от Фера, Язон от Йолк, Йолай от Тива, Пейритой от Тесалия, Пелей от Фтия, Теламон от остров Саламин и много други герои. За лова дошла от Аркадия и Аталанта, бърза на бягане като най-бързоногия елен. Тя била отрасла в планините. Тъй като баща й не искал да има дъщери, веднага след раждането й заповядал да я отнесат в планините. Там, в една клисура, Аталанта била откърмена от мечка, а израсла всред ловци. Като ловджийка Аталанта била равна на самата Артемида.

Девет дни пирували събралите се герои у гостоприемния Ойней. Най-сетне потеглили на лов за глигана. Околните планини екнали от високия лай на многобройните глутници кучета. Кучетата изкарали грамадния глиган от скривалището му и го подгонили. Ето че се показал бягащият като вихър глиган, преследван от кучетата. Впуснали се към него ловците. Всеки от тях бърза да убие глигана с копието си, но борбата с чудовищния глиган била тежка; не един от ловците изпитал силата на страшните му стърчащи зъби. Глиганът наранил смъртно със зъбите си безстрашния ловец, аркадеца Анкей, когато той искал да убие глигана и замахнал с двуострата си секира. Тогава Аталанта опънала стегнатия си лък и запратила в глигана остра

стрела. В този миг дотичал и Мелеагър. Със силен удар на копието си той убил грамадния глиган. Ловът завършил. Всички се радвали на успеха.

Но кому да се даде наградата? Много герои участвали в лова. Мнозина от тях наранили глигана с острите си копия. Възникнал спор около наградата, а богиня Артемида, която била разгневена срещу Мелеагър, задето той убил нейния глиган, още по-силно разпалила разпрата.

Тоя спор довел в края на краищата до война между етолийците, жителите на Калидон, и куретите, жители на съседния град Плеврон. Победата била на страната на етолийците, докато в техните редове се сражавал могъщият герой Мелеагър.

Не щеш ли, разпален в боя, Мелеагър убил вуйчо си. Като се научила за смъртта на любимия си брат, майка му, Алтея, дълбоко се опечалила. Тя изпаднала в бесен гняв, когато разбрала, че брат й е загинал от ръката на нейния син Мелеагър. Разярена срещу сина си, Алтея молела мрачния цар Хадес и жена му Персефона да накажат Мелеагър. Вън от себе си от гняв тя призовавала отмъстителките Ерании да чуят молбите й. Мелеагър се ядосал, когато узнал, че собствената му майка иска неговата гибел, и се оттеглил от битката. Седял той печален, подпрял глава на ръце, в покоите на жена си, прекрасната Клеопатра. Щом като Мелеагър престанал да се бие на страната на етолийците, и победата им изменила. Започнали да побеждават куретите. Те вече обсадили богатия Калидон. Гибел застрашавала града. Напразно калидонските старейшини молили Мелеагър да се върне в редовете на войската. Те предлагали на героя голяма награда, но той не се вслушвал в молбите им. Лично престарелият Мелеагров баща, Ойней, дошъл в покоите на Клеопатра — жената на Мелеагър; той чукал на затворената врата и молел Мелеагър да забрави своя гняв в момента, когато загива роднят му град Калидон. И него не послушал Мелеагър. И Мелеагровата сестра, и майка му, и любимите му приятели молели Мелеагър да помогне, но той бил непреклонен. В това време куретите вече овладели стените на Калидон. Те вече палели градските къщи, желаейки да опожарят всичко. Най-сетне се разтърсили от ударите и стените на покоите, където се намирал Мелеагър. Тогава младата му жена в ужас паднала на колене пред мъжа си и започнала да го моли да спаси града от

гибел. Молела го да помисли каква зла участ ще постигне и града, и победените; да помисли за това, че победителите ще откарат жените и децата в тежко робство. Нима той иска такава участ да сполети и нея? Могъщият Мелеагър се вслушал в молбите на жена си. Той бързо се облякъл в блестящи доспехи, препасал меча, взел в ръце грамадния щит и копието си. Втурнал се Мелеагър в боя, отблъснал куретите и спасил родния Калидон. Но гибел чакала самия Мелеагър. Боговете от царството на сенките на умрелите били чули молбите и проклятията на Алтея. Мелеагър паднал в боя, смъртно ранен от златна стрела на далекострелния бог Аполон, и Мелеагровата душа отлетяла в скръбното царство на сенките.

КИПАРИС

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

На остров Кеос, в Картейската долина, имало един, елен, посветен на нимфите. Този елен бил много хубав. Клонестите му рога били позлатени, бисерно огърлие красяло шията му, а от ушите му се спускали скъпоценни украшения. Този елен съвсем не се страхувал от хората. Той идвал в домовете на жителите и драговолно протягал шия към всеки, който искал да го погали. Всички жители обичали елена, но най-много го обичал младият син на царя на Кеос, Кипарис — любим приятел на стрелометеца Аполон. Кипарис отвеждал елена на поляни със сочна трева и до звънливо шуртящи ручеи; той украсявал могъщите му рога с венци от дъхави цветя; често пъти, играейки си с елена, младият Кипарис със смях се метвал на гърба му и се разхождал на него по цъфтящата Картейска долина.

Било жежко лятно пладне; слънцето силно печало; въздухът трептял от горещина. Еленът се скрил на сянка от пладнешката жега и легнал в храстите. Случайно там, където лежал еленът, дошъл на лов Кипарис. Той не познал своя любим елен, тъй като го прикривал листакът, хвърлил по него острото си копие и смъртно го наранил. Младият Кипарис се ужасил, когато видял, че е убил любимеца си. В скръбта си той искал да умре заедно с него. Напразно го утешавал Аполон. Кипарис бил неутешим в скръбта си; той молел сребролъкия бог да му позволи да тъгува вечно. Аполон се вслушал в молбата му. Младежът се превърнал в дърво. Къдриците му станали тъмнозелени листа, тялото му се покрило с кора. Той се изправил пред Аполон във вид на стройно дърво, кипарис; върхът му се издигал като стрела към небето. Тъжно въздъхнал Аполон и промълвил:

— Винаги ще скърбя за тебе, прекрасни младежо, и ти ще скърбящ за чуждото нещастие. Бъди прочее всякога със скърбящите!

Оттогава гърците окачвали клонче кипарис на вратите на къщата, където има умрял; със зеленина от кипарис украсявали погребалните клади, на които изгаряли телата на умрелите, и при гробовете насаждали кипариси.

ОРФЕЙ И ЕВРИДИКА

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“

ОРФЕЙ В ПОДЗЕМНОТО ЦАРСТВО

Великият певец Орфей — син на речния бог Еагър и на музата Калиопа — живеел в далечна (за тогавашните гърци — прев.) Тракия. Жена на Орфей била прекрасната нимфа Евридика. Певецът горещо я обичал. Но Орфей не се радвал дълго на щастлив живот с жена си. Веднъж наскоро след сватбата хубавата Евридика беряла със своите млади немирни другарки нимфи пролетни цветя в една зелена долина. Тя не забелязала една скрита в гъстата трева змия и я настъпила. Змията ухапала младата Орфеева жена за крака. Високо извикала Евридика и паднала на ръцете на притеклите се нейни другарки. Тя побледняла, очите й се склопили. Отровата на змията скъсала нишката на живота й. Дружките на Евридика изпаднали в ужас и техният скръбен плач се разнесъл надалеч. Чул го Орфей. Той изтичва в долината и там вижда студения труп на своята нежно обичана жена. Орфей бил обзет от отчаяние. Не можел да се помири с тая загуба. Дълго оплаквал той своята Евридика; и цялата природа, като слушала тъжното му пеене, плачела заедно с него.

Накрая Орфей решил да слезе в мрачното царство на душите на умрелите, за да склони владетеля Хадес и неговата жена Персефона да му върнат съпругата. Орфей се спуснал през мрачната пещера при Тенар към бреговете на свещената река Стикс.

Стои Орфей на брега на Стикс. Как да премине на другия бряг отсреща, където се намира мрачното царство на владетеля Хадес? Около Орфей се тълпят сенки на умрели. Едва се чуват техните стонове, сякаш шумолят падащи листа в гората през късна есен. Ето зачул се в далечината плясък на весла. Приближава се ладията на Харон, превозвача на душите на умрелите. Харон спира лодката до брега. Орфей моли да го пренесе заедно с душите на отсрещния бряг, но строгият Харон му отказал. Както и да го молил Орфей, отговорът на Харон бил все един и същ — „не!“.

Тогава Орфей дръннал по струните на своята златна лира и звуците й като широка вълна се разнесли по брега на мрачния Стикс. Със своята музика Орфей очаровал Харон; слуша той свиренето на Орфей, подпрян на веслото. Под звуците на музиката Орфей влязъл в ладията; Харон я отблъснал с веслото от брега и тя заплавала през мрачните води на Стикс. Харон прекарал през реката Орфей. Излязъл Орфей от ладията и свирейки на златната китара, се отправил през мрачното царство на душите на умрелите към трона на бог Хадес; придружавали го душите, които долетели, привлечени от звуците на китарата му.

Свирейки на китарата, Орфей се приближил до трона на Хадес и ме се поклонил. По-силно ударил той по струните на китарата и запял; пеел за своята любов към Евридика и за това, колко щастлив бил животът му с нея през светлите, ясни дни на пролетта. Но бързо отминали дните на щастието. Евридика загинала, Орфей пеел за своето нещастие, за мъките на разбитата му любов, за скръбта си по умрялата. Всички в царството на Хадес слушали с внимание пеенето на Орфей, всички били очаровани от неговата песен. Отпуснал глава на гърдите си, и бог Хадес слушал Орфей. Склонила глава на рамото на мъжа си, слушала песента Персефона; скръбни сълзи трепкали по ресниците й. Омаян от звуците на песента, Тантал забравил глада и жаждата, които го измъчвали. Сизиф прекратил тежката си, безплодна работа, седнал на камъка, който изкачвал по планината, и дълбоко, дълбоко се замислил. Очаровани от пеенето, стояли данаидите; те забравили за своя съд без дъно. Дори страшната богиня с три лица Хеката се закрила с ръце, за да не се виждат сълзите на очите й. Сълзи блестели и в очите на безмилостните Еринии; дори тях затрогнал с песента си Орфей. Но все по-тихо звучат струните на златната китара, все потиха става песента на Орфей и тя замира, сякаш едва доловима печална въздишка.

Наоколо царувало дълбоко мълчание. Нарушил го бог Хадес, като попитал Орфей защо е дошъл в неговото царство, за какво иска да го моли. Хадес се заклел с ненарушимата клетва на боговете — във водите на река Стикс, че ще изпълни молбата на дивния певец. Орфей отговорил на Хадес така:

— О, могъщи владетелю Хадесе, ти приемаш в царството си всичките нас, смъртните, когато се свършат дните на нашия живот. Аз

не съм дошъл тук, за да гледам ужасите, които пълнят твоето царство, не съм дошъл, за да отведа като Херакъл пазача на твоето царство — триглавия Цербер. Дойдох тук да те помоля да пуснеш обратно на земята моята Евридика. Възвърни я към живот; виждаш как страдам по нея! Помисли, властителю, колко би страдал и ти, ако ти отнемеха твоята жена Персефона. Пък и ти няма да възвърнеш Евридика завинаги. Тя пак ще се върне в твоето царство. Кратък е нашият живот, владетелю Хадесе. О, позволи на Евридика да изпита радостите на живота, защото тя тъй млада слезе в царството ти!

Замислил се бог Хадес и отговорил на Орфей:

— Добре, Орфее! Ще ти върна Евридика. Отведи я обратно към живота, към слънчевата светлина! Но ти трябва да изпълниш едно условие: ще тръгнеш напред подир бог Хермес, той ще те води, а зад тебе ще върви Евридика. Но докато вървиш из подземното царство, ти не трябва да се обръщаш назад. Помни! Обърнеш ли се, Евридика веднага ще те напусне и ще се върне завинаги в моето царство.

Орфей бил съгласен на всичко. Той бърза по-скоро да си тръгне. Бързият като мисълта Хермес довел сянката на Евридика. Орфей я гледа с възторг. Той иска да прегърне сянката на Евридика, но Хермес го възпира, като му казва:

— Орфее, та ти прегръщаш само сянка. Да вървим по-скоро; нашият път е труден.

Тръгнали. Напред върви Хермес, подир него Орфей, а зад Орфей сянката на Евридика. Бързо преминали те царството на Хадес. Харон ги прекарал през река Стикс със своята ладия. Ето и пътечката, която извежда на повърхността на земята. Пътят е труден. Пътечката се извива стръмно нагоре и цялата е отрупана с камъни. Наоколо — гъст здрач. Едва се очертава в здрача фигурата на вървящия напред Хермес. Но ето че в далечината почнала да прозира светлина. Там е изходът. И около пътниците станало сякаш по-светло. Ако се обърна, мисли си Орфей, ще видя вече Евридика. Но първи ли тя след него? Не е ли останала в изпълненото с мрак царство на душите на умрелите? Може би е останала; пътят е тъй труден! Сигурно е изостанала Евридика и ще бъде обречена да се скита вечно в мрака. Орфей запристъпва по-бавно, ослушва се. Нищо не се чува. Та нима могат да се чуят стъпките на безплътна сянка? Все по-голяма тревога за Евридика обзема Орфей. Все по-често той се спира. А наоколо е все по-светло.

Сега Орфей съвсем ясно би видял сянката на жена си. И забравил всичко, той се спрял и се обърнал. Почти до себе си той вижда сянката на Евридика. Протегнал към нея ръце Орфей, но сянката се отдалечила, отдалечила и потънала в мрака. Като вцепенен стоял Орфей, обзет от отчаяние. Трябвало да преживее за втори път смъртта на Евридика и виновник за тази втора смърт бил самият той.

Дълго стоял така Орфей. Като че бил безжизнен; като че стояла там мраморна статуя. Най-после Орфей се помръднал, направил една крачка, втора и поел обратно към брегoвете на мрачния Стикс. Той решил отново да се върне при трона на Хадес, отново да го молител Орфей — молбите на певеца не трогнали коравосърдечния Харон. Седем дни и седем нощи седял печалният Орфей на брега на Стикс, проливайки скръбни сълзи; забравил да се храни, забравил всичко, роптаейки срещу боговете от мрачното царство на душите на умрелите. Едва на осмия ден решил той да напусне брегoвете на Стикс и да се върне в Тракия.

СМЪРТТА НА ОРФЕЙ

Четири години изминали от смъртта на Евридика, но Орфей й останал верен, както и преди. Той не желаел да встъпи в брак с нито една жена от Тракия. Веднъж в ранна пролет, когато по дърветата се появявали първите листенца, великият певец седял на един невисок хълм. Златната китара лежала в краката му. Певецът я взел, дръннал леко по струните и запял. Цялата природа се заслушала в чудното му пеене. Песента на Орфей звучала с такава сила, така покорявала тя и привличала към певеца, че около него като омагьосани се стекли диви животни, напуснали околните гори и планини. От всички страни долетели птици да слушат певеца. Даже и дърветата се размърдали от местата си и заобиколили Орфей; дъбове и тополи, стройни кипариси и широколистни платани, борове и ели се струпвали около певеца и го слушали; нито едно клонче, нито един лист по тях не трепвал. Сякаш цялата природа била омагьосана от дивното пеене и от звуците на китарата на Орфей. Изведнъж се дочули в далечината силни викове, звън на тимпани и смях. Това били киконските жени, които празнували веселия празник на шумния Бакх. Вакханките се приближавали все повече; ето те виждат Орфей и една от тях високо се провиква:

— Ей го женомразеца!

Замахнала вакханката с тирса си и го запратила по Орфей. Но бръшлянът, с който бил обвит тирсът, предпазил певеца. Друга вакханка хвърлила по Орфей камък, но камъкът, покорен от омайното пеене, паднал в краката на Орфей; сякаш го молел за прошка. Все по-гръмко се носели около певеца крясъците на вакханките, все по-гръмко звучали песните им и все по-силно звънтели тимпаните. Шумът от празника на Бакх заглушил певеца. Вакханките заобиколили Орфей, връхлетели върху него като ято хищни птици. Като град се изсипали върху певеца тирсове и камъни. Напразно Орфей се моли да го пощадят; бесните вакханки не се вслушват в гласа, на който се покоряват дървета и скали. Окървавен, Орфей паднал на земята, душата му отлетяла, а вакханките разкъсали тялото му с окървавените си ръце. Те захвърлили главата на Орфей и китарата му в бистрите води на река Хебър. И — о, чудо! — струните на китарата, понесена от вълните на реката, тихо зазвучават, сякаш оплакват гибелта на певеца, а брегът тъжно им приглася. Цялата природа оплаквала Орфей: плачели дървета и цветя, плачели животни и птици и дори немите скали плачели, а реките придошли от проливаните сълзи. Нимфите и дриадите в знак на траур разплели косите си и облекли тъмни дрехи. Все по-далеч и по-далеч отнасял Хебър главата и китарата на певеца към просторното море, а морските вълни отнесли китарата на брегове на Лесбос. Оттогава звуците на дивни песни звучат на Лесбос. А златната Орфеева лира боговете поставили по-късно всред съзвездията на небето.

Душата на Орфей слязла в царството на сенките и отново видяла онези места, където Орфей търсил някога своята Евридика. Пак срещнал великият певец сянката на Евридика и я притиснал с любов в своите обятия. От тоя момент те можели вече да бъдат неразделни. Сенките на Орфей и на Евридика бродят в здрача по полята, обрасли с асфодели. Сега Орфей без страх може да се обръща, за да види върви ли подир него Евридика.

ХИАЦИНТ

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

Извънредно хубавият, равен по красота на самите богове олимпийци Хиацинт, младият син на царя на Спарта, бил приятел на стрелометеца бог Аполон. Аполон често идвал на брега на Еврота в Спарта при своя приятел и там прекарвал с него времето си, като ходели на лов по планинските склонове, обрасли с гъсти гори, или като се занимавали с гимнастика, в която спартанците били тъй изкусни.

Веднъж, когато вече наближавало горещо пладне, Аполон и Хиацинт се състезавали в хвърляне на тежък диск. Все по-нависоко се издигал към небето бронзовият диск. Ето, напрегнал сили, хвърлил диска могъщият бог Аполон. Дискът се издигнал нависоко, до самите облаци и блестейки като звезда, взел да пада към земята. Изтичал Хиацинт към мястото, където трябвало да падне дискът. Той искал по-скоро да го вземе и да го хвърли, за да покаже на Аполон, че той, младият атлет, по умение да хвърля диск няма да отстъпи на него, бога. Дискът паднал на земята, отскочил от удара и със страшна сила ударил по главата притичалия Хиацинт. Хиацинт със стон паднал на земята. Алена кръв бликнала като ручей от раната и обагрила тъмните къдрици на хубавия младеж.

Притичал се изплашен Аполон. Навел се над приятеля си, привдигнал го, сложил окървавената му глава на коленете си и се мъчел да спре леещата се от раната кръв. Но всичко е напразно. Хиацинт побледнява. Потъмняват Хиацинтовите очи, които винаги са били тъй ясни; безсилно клюмва главата му като венчето на полски цветец, увяхващ под палещото обедно слънце. В отчаяние Аполон извикал:

— Ти умираш, мили приятелю! О, нещастие, нещастие! Ти загина от моята ръка! Защо ли хвърлих тоя диск! О, да можех да изкупя вината си и заедно с тебе да сляза в безрадостното царство на душите на умрелите! Защо съм безсмъртен, защо не мога да те последвам!

Аполон здраво държи умиращия приятел в обятията си и сълзите му падат върху окървавените къдрици на Хиацинт. Хиацинт умрял, душата му отлетяла в царството на Хадес. Аполон стои над тялото на умрелия и тихо шепне:

— Ти винаги ще живееш в сърцето ми, прекрасни Хиацинте. Нека споменът за тебе живее вечно и у хората.

И ето, както рекъл Аполон, от кръвта на Хиацинт израсло алено ароматно цвете — хиацинтът (зюмбюлът), а върху венечните му листчета се е отпечатал скръбният стон на бог Аполон. Споменът за Хиацинт е жив и у хората; те го честват с тържества през дните на хиацинтиите.

ПОЛИФЕМ, АКИД И ГАЛАТЕЯ

Прекрасната нереида Галатея обичала сина на Симетида, младия Акид, а и Акид обичал нереидата. Не само Акид бил запленен от Галатея. Грамадният циклоп Полифем видял веднъж прекрасната Галатея, когато тя изплувала от вълните на лазурното море, сияейки със своята хубост, и пламнал в безумна любов по нея. О, колко голяма е силата ти, златна Афродито! Ти вдъхна любов и на суровия циклоп, към който никой не смеел да се приближи, за да не пострада, и който презирал боговете олимпийци! Полифем изгаря от огъня на любовта. Той забравил овцете в пещерите си. Дивият Циклоп започнал дори да полага грижи за красотата си. Започва да разчесва сплъстената си коса с търнокоп и да подрязва рошавата си брада със сърп. Дори не бил вече такъв див и кръвожаден.

Точно по това време доплавал до брегове на Сицилия прорицателят Телем. Той предсказал на Полифем:

— Единственото око, което имаш на челото си, ще бъде извадено от героя Одисей.

В отговор на прорицателя Полифем грубо се засмял и извикал:

— Лъжеш ти, най-глупав измежду прорицателите! Вече друго същество е завладяло окото ми!

Недалеч в морето се вдавал скалист хълм; той стръмно се спускал към вечно шумящите вълни. Полифем често идвал със стадото си на този хълм. Там той сядал, като слагал до краката си своята тояга, голяма колкото корабна мачта, изваждал свирката си, направена от сто тръстикови цеви, и започвал да я, надува, колкото му сила държи. Дивите звуци от свирката на Полифем се разнасяли далеч по морето, по планини и долини. Стигали те и до Акид и Галатея, които често седели в една прохладна пещера на морския бряг, недалеч от хълма. Полифем свирел на свирката си и пеел. Изведнъж той рипнал като бесен бик. Полифем съзрял Галатея и Акид в пещерата на морския бряг и закрещял с такъв гръмотевичен глас, че ехо от него се обадило чак от Етна:

— Виждам ви! Добре, добре, това ще бъде последната ви среща!

Изплашила се Галатея и побързала да се хвърли в морето. Родните морски вълни я защитили от Полифем. Ужасен, Акид търси спасение в бягство. Той протяга ръце към морето и извиква:

— О, помогни ми, Галатейо! Родители мои, спасете ме, укрийте ме!

Циклопът подгонва Акид. Той откъртил от планината цяла скала, замахнал и я хвърлил по Акид. Макар че Полифем го засегнал само с края на скалата, нещастният младеж бил целият затиснат от този край и смазан. Изпод края на скалата потекла като поток аленатa кръв на Акид. Постепенно аленият цвят на кръвта се губи, потокът става все по-светъл и по-светъл. Ето по цвят той вече прилича на река, размътена от пороен дъжд. Постепенно той се избистря. Изведнъж скалата, която смазала Акид, се, разцепила на две. В пукнатината зашумяла зелена тръстика и от нея изтича бистър, прозрачен поток. От потока се подал до кръста младеж със синкав цвят на лицето, с венец от тръстика на главата. Това бил Акид — той станал речен бог.

ДИОСКУРИТЕ КАСТОР И ПОЛИДЕВК

Жена на спартанския цар Тиндарей била хубавата Леда, дъщеря на Тестий, цар на Етолия. Леда се славела по цяла Гърция с дивната си красота. Тя станала и жена на Зевс и родила от него две деца: една прекрасна като богиня дъщеря Елена и син — големият герой Полидевк. И от Тиндарей Леда имала също две деца: дъщеря Клитемнестра и син Кастор.

Полидевк получил от баща си безсмъртие, а брат му Кастор бил смъртен. И двамата братя били големи герои на Гърция. Никой не можел да се сравнява с Кастор в изкуството да управлява колесница; той укротявал и най-буйните коне. Полидевк пък нямал равен на себе си в боя с юмруци. Братята Диоскури вземали участие в много от подвизите на гръцките герои. Двамата братя всякога били заедно, тях ги свързвала най-искрена любов.

Диоскурите имали двама братовчеди, Линкей и Идас — синове на месенския цар Атарей. Идас бил могъщ боец; брат му пък Линкей притежавал такова остро зрение, че погледът му проникнал даже в недрата на земята; нищо не можело да се скрие от Линкей. Много подвизи извършили Диоскурите заедно със своите братовчеди. Веднъж чрез смело нападение те откарали из Аркадия едно стадо говеда и решили да поделят помежду си плячката. Делбата трябвало да извърши Идас. Но той поискал да завладее с брата си цялата плячка и за целта прибягнал до хитрост. Идас разрязал един бик на четири равни части — по една за него, за брат му и за двамата Диоскури, и който изяде частта си втори поред. Бързо изял Идас своя пай и помогнал на брата си Линкей — двамата да изядат по-бързо неговия пай.

Кастор и Полидевк страшно се ядосали, като видели, че Идас ги е измамил, и решили да отмъстят на братовчедите си, с които дотогава ги свързвала неразделна дружба. Кастор и Полидевк нахлули в Месения и отвлекли не само стадото, докарано из Аркадия, но и част от стадото на Идас и Линкей. Но Диоскурите не се задоволили и с това, а отвлекли и невестите на братовчедите си.

Диоскурите знаели, че Идас и Линкей няма да им простят, и решили да се скрият в хралупата на едно голямо дърво и да изчакат момента, когато Идас и Линкей ще почнат да ги преследват. Братята Диоскури искали да ги нападнат ненадейно, тъй като се страхували да влязат в бой с могъщия Идас, който веднъж се осмелил даже да се бори със самия Аполон, когато сребролъкият бог влязъл в спор с него заради хубавата Марпеса. Но Диоскурите не могли да се укрият от зоркото око на Линкей. От високия Тайгет той видял братята в хралупата на дървото. Идас и Линкей нападнали братята Диоскури. Преди те да успеят да излязат от засадата, Идас ударил с копието си в дървото и пронизал гърдите на Кастор. Полидевк се хвърлил срещу тях. Атареидите не издържали натиска и хукнали да бягат. Полидевк ги настигнал при гроба на баща им. Той убил Линкей и започнал бой на живот и смърт с Идас. Но Зевс прекратил този двубой, като хвърлил една блестяща светкавица и с нея превърнал в пепел и Идас, и трупа на Линкей.

Полидевк се върнал на мястото, където лежал смъртно раненият Кастор. Горчиво плакал той, като виждал, че смъртта го отделя от брат му. Тогава Полидевк се помолил на баща си Зевс да му позволи и той да умре заедно с брата си. Гръмовержецът се отзовал на молбата на сина си и му предложил да си избере едно от двете: или да живее вечно млад всред светлите богове на Олимп, или пък да живее заедно с брата си един ден в мрачното царство на Хадес, втори ден на светлия Олимп. Полидевк не поискал да се отдели от брата си и си избрал еднаква с неговата съдба. Оттогава двамата братя един ден бродят по мрачните полета в царството на сенките на умрелите, а втори ден живеят заедно с боговете в двореца на егидоносния Зевс. Гърците тачат братята Диоскури като богове. Диоскурите са защитници на хората от всички опасности; те ги защищават през време на пътуване както в чужбина, така и в родината.

АТРЕЙ И ТИЕСТ

Атрей и Тиест били синове на големия герой Пелопс. Някога кочияшът на цар Еномай Миртил, убит предателски от Пелопс, проклел Пелопс и с проклятието си обрекъл целия Пелопсов род на големи злодеяния и на гибел. Миртиловото проклятие тегнело и върху Атрей и Тиест. Те извършили редица престъпления. Атрей и Тиест погубили Хризип, който бил син на нимфата Аксиона и на баща им Пелопс. Накарала ги да убият Хризип майка им, Хиподамия. Като извършили това злодеяние, Атрей и Тиест избягали от царството на баща си, страхувайки се от неговия гняв, и се укрили при микенския цар Стенел, Персеев син, който бил оженен за сестра им Никипа. А когато умрял Стенел и син му Еврисгей, взет в плен от Йолай, загинал от ръката на Херакловата майка Алкмена, властта над микенското царство поел Атрей, тъй като Еврисгей не оставил наследници. Атреевият брат Тиест му завидял и решил по какъвто и да е било начин да отнеме от него властта. Той откраднал от брата си с помощта на жена му Аеропа златорунния овен, който му бил подарен от бог Хермес. Тиест откраднал този овен, защото било казано от боговете: „Над Микена ще властвува оня, на когото принадлежи златорунният овен.“ След като задигнал овена, Тиест поискал и властта на царството — нали овенът бил в него! Разгневил се Зевс Гръмовержец на Тиест и чрез небесни знамения дал на жителите на Микена да разберат, че Тиест прави опити да завземе властта по нечестив път. Микенци отказали да признаят Тиест за цар и той, за да се спаси от гнева на брата си, бил принуден да избяга от Микена. Отмъщавайки на брата си, той тайно отвел от Микена Атреевия син Полистен. В чужбина Тиест отгледал Полистен като свой роден син и му внушил голяма омраза към Атрей. Коварният Тиест искал да си послужи с Полистен като с оръдие, за да си отмъсти на брата си. Когато Полистен пораснал, Тиест го изпратил в Микена, като му заповядал да убие Атрей. Но младежът сам загинал от ръката на баща си. Атрей изпаднал в ужас, когато узнал кой е убитият от него младеж. Той се заклел да отмъсти на брата си и скроил коварен и зверски план. За да изпълни плана си, Атрей се престорил, че е готов да се помири с

Тиест. Чрез пратеник той поканил брат си да се завърне в Микена. Когато Тиест се върнал в Микена, пак започнал заедно с Атреевата жена Аеропа да заговорничи против Атрей, обзет единствено от мисълта как да убие брат си. Атрей знаел за това и решението му да отмъсти на коварния си брат още повече се затвърдило у него. Той заповядал тайно да заловят синовете на Тиест — младите Полистен и Тантал — и да ги убият. От телата им Атрей приготвил ужасно угощение на брата си.

Поканил той Тиест на пиршество и поставил пред него гозбите от месото на синовете му. Гръмотевици, изпратени от Зевс, разтърсили небето. Гръмовержецът се разгневил на Атрей заради неговото злодеяние. Изтръпнал от ужас и лъчезарният бог на слънцето Хелиос, обърнал колесницата си и подкарал крилатите си коне обратно към изток, за да не гледа как един баща ще се храни с месото на своите синове. Тиест пък, без да подозира каквото и да било, седнал край трапезата и спокойно започнал да яде. Нахранил се Тиест. Изведнъж смътно предчувствие за някакво голямо нещастие го завладяло и той попитал Атрей за синовете си. Атрей повикал слугите и им заповядал да покажат на Тиест главите и краката на Полистен и Тантал. Като видял, че синовете му са убити, Тиест заридал. Той започнал да моли Атрей да му даде труповете на синовете, за да ги погребе. Но Атрей отговорил на брата си, че синовете му са погребани вече от него самия, но не в земята, а вътре в самия него. Тиест изпаднал в ужас, като разбрал какви ястия току-що е ял. Той прекатурил масата и със страшен вопъл се строполил на пода. Обезумял от скръб, той се привдигнал най-сетне и проклинайки Атрей и целия му род, бързо напуснал двореца. Безпаметен и без да вижда каквото и да било, Тиест избягал от Микена и се укрил в едно пустинно място. Дълго се крил той там, а после отишъл при епирския цар Теспрот, който му дал убежище.

Боговете се разгневили на Атрей за извършените от него злодеяния. За да го накажат, те изпратили на Арголида неплодородие. По тучните ниви не растяло нищо. Глад зацарил във владенията на Атрей. Жителите измирали с хиляди. За да узнае коя е причината за това нещастие, Атрей прибягнал до оракул. Оракулът отговорил, че бедствието ще се прекрати само тогава, когато Тиест бъде върнат в Микена. Дълго Атрей търсил из цяла Гърция брата си, но не могъл да

открие къде се е подслонил. Най-после намерил малолетния му син Егист. Атрей довел Егист в двореца си и го отгледал като свой син.

Изминали много години. Случайно Атреевите синове Менелай и Агамемнон открили къде се намира Тиест. Те успели да заловят Тиест и да го докарат в Микена. Атрей не се помирил с брата си. Той го затворил в тъмница и решил да го убие. Повикал Егист, дал му остър меч и му заповядал да отиде в тъмницата и да убие там затворника. Егист не знаел за какво страшно престъпление го изпраща Атрей, когото той смятал за свой баща. Но щом Егист влязъл в тъмницата, тозчас Тиест познал в негово лице своя син. Той му открил кой е и двамата, баща и син, още тук, в тъмницата, съставили план как да погубят Атрей. Егист се върнал в двореца и казал на Атрей, че е изпълнил нареждането му и е убил затворника. Атрей се зарадвал, че най-сетне е успял да унищожи брата си. Той отишъл бързо на морския бряг, за да принесе жертва на боговете олимпийци. Тъкмо тук през време на жертвоприношението с един удар в гърба го наранил смъртно Егист със същия меч, който Атрей му дал, за да убие с него баща си. Егист освободил Тиест от тъмницата. Тиест и синът му завзели властта над Микена. Атреевите синове Менелай и Агамемнон били принудени да се спасяват с бягство. Те намерили закрила при спартанския цар Тиндарей. В Спарта те се оженили за дъщерите на Тиндарей — Менелай за прекрасната като богиня Афродита Елена, а Агамемнон — за Клитемнестра. След известно време Агамемнон се завърнал в Микена, убил Тиест и започнал да управлява страната, която някога управлявал баща му. Менелай пък след смъртта на Тиндарей станал цар на Спарта.

ЕСАК И ХЕСПЕРИЯ

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

Есак бил син на троянския цар Приам и брат на великия герой Хектор. Той бил роден на склоновете на гористата планина Ида от прелестната нимфа Алексироя, дъщеря на речния бог Граник. Тъй като бил израсъл в планините, Есак не обичал града и избягвал да живее в разкошния дворец на баща си Приам. Обичал усамотението в планините и сенчестите гори, обичал простора на полята.

Есак рядко се явявал в Троя и в съвета на троянците. Въпреки че живеел усамотено, Есак по характер не бил див и груб; той бил приветлив и сърцето му било открито за чувството любов. В горите и по полята младият Приамов син често срещал прекрасната нимфа Хесперия. Той пламенно я обикнал. Но щом зърнела Есак, нимфата се скривала.

Веднъж Есак заварил на брега на река Кебрен хубавицата Хесперия, когато тя сушала на слънцето разкошната си коса. Нимфата видяла младежа, изплашила се и хукнала да бяга от него. Есак почнал да тича подир нея.

Ненадейно една змия, скрита в тревата, ухапала нимфата за крака и отровата от змийските зъби останала в раната. Край на живота — край и на бягството! Хесперия паднала на ръцете на притеклия се Есак. Той прегърнал мъртвата и обезумял от скръб, се провикнал:

— О, нещастие, нещастие! Как съжалявам сега, че започнах да я преследвам! Съвсем не мислих да победя на такава скъпа цена! Ние двама те убихме, Хесперийо! Смъртоносната рана ти нанесе змията, но аз съм виновникът за това. Ще бъда по-коварен от змията, ако не изкупя със смъртта си твоята смърт!

Есак се хвърлил от високата скала в пенестите вълни на морето, които с шум се удряли о скалата. Тетида се смилила над нещастния младеж, ласкаво го приела във вълните и целия го облякла в пера, когато се потопил в морските дълбочини. Приамовият син не постигнал смъртта, която така желаел. Есак изплувал на повърхността на морето вече като птица. Той негодува, че трябва да живее против волята си. Излита той нависоко с току-що израслите му криле и

стремително се хвърля в морето, но перата му го защищават при падането. За втори, за трети път се блъска Есак в морето; той иска да намери гибелта си в морската бездна. Но няма смърт за него. Той само се гмурка в морските вълни! Тялото на Есак постепенно измършавява, краката му станали сухи и тънки, шията му се удължила — той се превърнал в гмурец.

ВТОРА ЧАСТ
СТАРОГРЪЦКИ ЕПОС

АРГОНАВТИ
(ПО АПОЛОНИЙ РОДОСКИ — „АРГОНАВТИКА“)

ФРИКС И ХЕЛА

В древния Минийски Орхомен в Беотия царувал цар Атамант, син на бога на вятъра Еол. Той имал от богинята на облаците Нефела две деца — син Фрикс и дъщеря Хела. Атамант изневерил на Нефела и се оженил за дъщерята на Кадъм — Ино. Ино намразила децата от първия брак на мъжа си и намислила да ги погуби. Тя надумала орхоменянките да изсушат семето, приготвено за посев. Орхоменянките засели нивите с изсушени семена и на винаги плодородните им ниви не поникнало нищо. Орхоменяните били застрашени от глад. Тогава Атамант решил да изпроводи пратеници в свещения град Делфи, за да попитат оракула на стрелометеца Аполон коя е причината за безплодието на нивите. Коварната Ино подкупила пратениците и те, като се върнали от Делфи, предали лъжливо отговора на оракула.

— Ето какъв отговор даде прорицателката Пития — казали на Атамант подкупените пратеници. — Принеси в жертва на боговете сина си Фрикс, и боговете ще върнат плодородието на нивите.

И Атамант, за да избегне голямото бедствие, което застрашавало Орхомен, решил да пожертвува любимия си син. Ино тържествувала: нейният план да погуби Фрикс успял.

Вече всичко било готово за жертвоприношението. Младият Фрикс трябвало да падне под ножа на жреца; но неочаквано се появил златорунният овен, дар от бог Хермес. Този овен изпратила майката на Фрикс, богиня Нефела, за да спаси децата си. Яхнали златорунния овен Фрикс и сестра му Хела и овенът ги понесъл по въздуха далеч на север.

Овенът се носел бързо. Ниско под тях се разстилали надалеч поля и гори, между които като сребърни ленти се извивали реки. Овенът се носи над планините. Ето и морето. Овенът се носи над

морето. Хела се уплашила и от страх не могла да се удържи на овена. Тя паднала в морето и вечно шумящите морски вълни я погълнали. Фрикс не могъл да спаси сестра си. Тя загинала. Оттогава насетне морето, в което се удавила Хела, започнало да се нарича Хелеспонт (Хелино море, сегашният проток Дарданели).

Все по-далеч и по-далеч летял овенът с Фрикс и най-после слязъл на брегoвете на Фазис, в далечна Колхида, където царувал магьосникът Еет, син на бог Хелиос. Еет отгледал Фрикс, а когато той възмъжал, оженил го за дъщеря си Халкиопа. А златния овен, който спасил Фрикс, принесли в жертва на великия облакогонец Зевс. Златното руно на овена Еет окачил в свещената гора на бога на войната Арес. Един ужасен дракон, който изригвал пламък и никога не склопвал очи за сън, трябвало да пази руното.

Мълвата за това златно руно се разпространила по цяла Гърция. Потомците на Атамант, Фриксовия баща, знаели, че спасението и благоденствието на техния род зависи от това, дали те ще притежават руното, и затова искали на всяка цена да се сдобият с него.

РАЖДАНЕТО И ОТГЛЕЖДАНЕТО НА ЯЗОН

На брега на синия морски залив в Тесалия Кретей, братът на цар Атамант, построил град Йолк. Градът Йолк се разрасъл; плодородните му нивя, търговията и мореплаването му донесли богатство. Когато Кретей умрял, в Йолк зацарувал син му Езон, но едноутробният му брат, Посейдоновият син Пелий, му отнел властта и Езон трябвало да живее в града като обикновен гражданин.

Наскоро на Езон се родил син, едно много хубаво момченце. Езон се страхувал, че надменният и жесток Пелий ще убие сина му, на когото по право се падала властта над Йолк, и решил да го укрие. Той оповестил, че младенецът е умрял веднага след раждането, и дори направил разкошна панихида за него; а той лично занесъл сина си в дебрите на планината Пелион при най-мъдрия измежду кентаврите, Хирон. Там, в гората, в една пещера, расло момчето, възпитавано от Хирон, от майка му Филира и от жена му Харикло. Мъдрият Хирон му дал име Язон. Хирон учил Язон на всичко: да си служи с меч и с копие, да стреля с изпънат лък, учил го на музика и на всичко, което знаел самият той. Нямало равен на Язон по ловкост, сила и храброст, а по хубост той бил равен на обитателите на небето.

До двадесетата си година Язон живял при Хирон. Най-сетне решил да напусне безлюдните склонове на Пелион, да отиде в Йолк и да поиска от Пелий да му върне властта над Йолк.

ЯЗОН В ЙОЛК

Когато Язон пристигнал в Йолк, отишъл направо на площада, където се били събрали всички жители. С възхищение гледали жителите на Йолк прелестния младеж. Те си мислели, че той е или Аполон, или Хермес — така хубав бил той. Бил облечен не като всички жители на Йолк: на плещите му била наметната пъстра кожа от пантера и само десният му крак бил обут в сандал. Разкошните къдрици на Язон се спущали по раменете му, целият той сияел с красотата и силата на млад бог. Опрян на две копия, той стоял невъзмутим всред тълпата граждани, които му се любували.

В това време пристигнал с разкошна колесница на площада и Пелий. Погледнал той младежа и трепнал, като забелязал, че само единият крак е обут. Изплашил се Пелий: защото оракулът му бил предрекъл някога, че го застрашава гибел от човек, който ще дойде в Йолк от планините и ще носи обувка само на единия си крак; този човек, Езоновият син, трябвало със сила или с хитрост да погуби Пелий и гибелта била неизбежна.

Пелий скрил уплахата си и надменно запитал непознатия младеж:

— Откъде си родом, младежо, към кое племе принадлежиш? Само че кажи истината, не се омърсявай с лъжа, аз съм враг на лъжата и я ненавиждам.

Язон спокойно отговорил на Пелий:

— Мъдрият Хирон ме е научил само на правда и на честност и аз съм винаги верен на неговите напътствия. Цели двадесет години преживях аз в Хироновата пещера и нито веднъж не съм нарушил истината и не съм се провинил в каквото и да било. Аз се завърнах тук, в родния Йолк, при баща си Езон. Възнамерявам да поискам да ми се върне властта над Йолк. Тая власт, както съм чувал, е отнел от баща ми коварният Пелий. Граждани, заведете ме в дома на моите велики прадеди. Аз не съм ви чужд, роден съм тук, в Йолк. Аз съм Язон, синът на Езон.

Жителите на Йолк посочили на Язон бащината му къща. Когато Язон влязъл, бащата веднага познал сина си. Радостни сълзи бликнали

в очите на стария Езон: той ликувал, като виждал, че син му е станал силен и хубав младеж.

Вестта за завръщането на Язон бързо стигнала до Езоновите братя: Ферет, царя на Фера, и Амфаон от Месения. Наскоро те пристигнали при Езон със синовете си Адмет и Мелампод. Пет дни и пет нощи Езон и син му Язон ги чествували с пиршества. В разговорите Язон им разкрил желанието си да си възвърне властта над Йолк. Те одобрили намерението на Язон и заедно с него отишли при Пелий; Язон поискал от Пелий да му върне властта, като обещал да му остави всички богатства, които Пелий бил отнел от Езон. Пелий не посмял да откаже на Язон.

— Добре, съгласен съм — отвърнал той, — но ще ти поставя само едно условие: ти трябва преди това да умилостивиш подземните богове. Сянката на Фрикс, загинал в далечна Колхида, моли да заминем за Колхида и да вземем златното руно. Сянката на Фрикс ми откри това насън. Когато бях в Делфи, сам стрелометецът Аполон ми заповяда да се отправя за Колхида. Но аз съм стар и не мога да се реша на такъв голям подвиг; а ти си млад и пълен със сила; извърши този подвиг, и аз ще ти върна властта над Йолк.

Така отговорил Пелий на Язон, като затаил злобата в сърцето си. Той вярвал, че Язон ще загине, ако се реши да потегли към Колхида за златното руно.

ЯЗОН НАБИРА СПЪТНИЦИ И СЕ ГОТВИ ЗА ПОХОД ДО КОЛХИДА

Тутакси след своя разговор с Пелий Язон започнал да се приготовлява за поход до Колхида. Той обиколил всички гръцки земи и навсякъде призовавал славните с подвизите си герои на поход до Колхида за златното руно. Всички големи герои се отзовали на поканата му. Съгласил се да вземе участие в похода и най-великият от героите, Зевсовият син Херакъл. Всички герои се събрали в Йолк. Та кой ли не бил всред тях: тук били и гордостта на град Атина — могъщият Тезей, и синовете на Зевс и Леда — Кастор и Полидевк, придружени от братовчедите си Идас и Линкей, и крилатите герои Калаид и Зет, синове на Борей и Орития, и Мелеагър от Калидон, и храбрият Анкей, и Адмет, и Теламон, и много други. Между героите бил и певецът Орфей. Гърция никога още не била виждала такъв сбор на герои. Силни, прекрасни като богове, те привличали възторжените погледи на всички жители на Йолк. Какви препятствия биха могли да ги спрат, кой би могъл да им се противопостави, какво би могло да ги уплаши?

Готов бил и кораб за героите. Този кораб бил построен от Аргос, син на Арестор; лично богиня Атина му помагала. Тя вградила в кърмата на кораба къс от свещения дъб, растящ в гората на Зевсовия оракул в Додона. Този десетовеслен кораб, наречен „Арго“, бил прекрасен. Той бил лек и бърз; като чайка се носел по вълните на морето. По името на кораба „Арго“ и героите, които взели участие в похода, били наречени аргонавти (плаващи с „Арго“). Аргонавтите били покровителствувани не само от Атина — под своя закрила ги взела и Хера. Тя изгаряла от омраза към Пелий, задето не й принасял жертви. Язон пък се радвал на особено благоволение от страна на Хера. Веднъж тя, за да изпита младия герой, му с явила в образа на грохнала бабичка на брега на една планинска река и със сълзи го помолила да я пренесе на отсрещния бряг. Героят внимателно вдигнал бабичката на гръб и я пренесъл през буйната река. Само че при преминаването на реката Язон изгубил сандала от левия си крак. Оттогава Хера обикнала Язон и му помагала във всичко. И

стрелометецът Аполон покровителствувал аргонавтите; в същност той подтикнал героите да предприемат този поход и пак той им предрекъл щастие и успех.

Като се събрали в Йолк, героите искали да изберат за свой предводител великия Херакъл, но той се отказал и предложил да изберат Язон. За кормчия на „Арго“ бил избран Титий, а на носа на кораба застанал Линкей, от чието око не можело нищо да се скрие не само на земята, но даже и под земята.

Всичко било готово за отплаване, „Арго“, спуснат във водата, вече леко се полюлявал върху вълните: натоварени били вече запаси от храна и прясна вода; принесени били последните жертви в чест на Аполон и на всички богове. Жертвоприношението дало щастливи предзнаменования. В навечерието било уредено и весело пиршество. Било вече време за тръгване в далечното, пълно с опасности плаване.

Едва крайчецът на небето пламнал в пурпурната светлина на утринната зора, и кормчията Титий, събудил аргонавтите. Те се качили на кораба и седнали до веслата, по двама на всяка скамейка. Дружно наблегнали върху веслата могъщите гребци. Гордо изплавал „Арго“ от пристанището в открито море. Вдигнали снежнобялото платно на кораба. Попътен вятър издул платното и лекият кораб бързо се понесъл по приветливо шумящите вълни. Ето върху колесницата с впрегнати бели като сняг коне се издигнал на небето лъчезарният бог на слънцето Хелиос. Розова светлина затрепкала по платното на „Арго“ и морските вълни заблестели в утринните лъчи на слънцето.

Орфей докоснал струните на златната си китара и запял; дивната му песен се понесла по морската шир. Героите се заслушали в песента. А от морската дълбочина изплували риби и пъргави делфини; омаяни от пеенето на Орфей, те плували подир бързо разсичащия вълните „Арго“ като стадо, което върви след пастира под сладките звуци на свирката му.

АРГОНАВТИТЕ НА ОСТРОВ ЛЕМНОС

След кратко щастливо плаване аргонавтите пристигнали на цветущия остров Лемнос. Там царувала младата царица Хипсипила. На острова нямало нито един мъж. Лемносянките избили до един мъжете си заради тяхната изневяра. Единствен цар Тоант, бащата на Хипсипила, избягнал смъртта. Спасила го дъщеря му.

Когато аргонавтите слезли на брега на Лемнос и изпратили вестител в града, лемносянките се събрали на съвещание на градския площад и младата Хипсипила ги предупреждавала да не пускат аргонавтите в града. Тя се страхувала, че героите ще узнаят за престъплението, което лемносянките били извършили. Но старата Полуксо решително възразила на царицата. Тя настоявала, че аргонавтите трябва да бъдат пуснати в града.

— Кой ще ви защищава — питала Полуксо, — ако врагове, нападнат Лемнос? Кой ще се грижи за вас, когато остареете, ако останете самотни? Не, пуснете в града чужденците и нека те останат тук.

Лемносянките послушали старата Полуксо. Веднага те изпратили една от тях с вестителя, дошъл от „Арго“, при героите да ги помоли да влязат в града.

Язон облякъл разкошна пурпурна дреха, изтъкана нарочно за него от самата Атина Палада, и отишъл в града. Хипсипила го приела с почести и му предложила да се настани в двореца й. Дошли в града и останалите аргонавти. Само няколко души, между които и Херакъл, останали на „Арго“.

На острова зацарило веселие и радост. Навсякъде върху клади горели жертви в чест на боговете; следвали тържество подир тържество, пир след пир. Сякаш героите били забравили за великия подвиг, който ги очаква. Безгрижно пирували те на богатия остров Лемнос. Най-сетне Херакъл тайно повикал аргонавтите на морския бряг, където бил пуснал котва „Арго“. Гневно ги упреквал най-големият измежду героите, задето те, увлечени в удоволствия, във весел и безгрижен живот, забравили, че им предстоят подвизи. Слушайки заслужените укори, героите стояли посрамени. Те решили

незабавно да напуснат Лемнос. „Арго“ бил веднага приготвен за път. Героите вече били готови да се качат на кораба и да заемат местата си при веслата, когато на брега пристигнали на тълпа лемносянките. Те молели героите да не ги напущат, да останат при тях. Но героите били непреклонни. Лемносянките със сълзи се простили с тях. Героите се качили на „Арго“, дружно наблегнали на веслата; вълните се разпенили под удара на веслата на могъщите гребци и „Арго“ се понесъл като птица по морския простор.

АРГОНАВТИТЕ НА ПОЛУОСТРОВ КИЗИК

Когато аргонавтите плавали по Пропонтида, пътем се отбили на полуостров Кизик. Там живеели долионите, потомци на Посейдон. Управлявал ги цар Кизик. Недалеч от полуостров Кизик се намирала Мечата планина, където живеели шесторъки великани; долионите можели да живеят в безопасност наред с такива съседи само благодарение на Посейдоновата закрила. Царят на полуостров Кизик приел аргонавтите с почести и цял ден прекарали те в двореца му на весело пиршество. А щом взело да се разсъмва, аргонавтите се стегнали за път. Те вече се били качили на, „Арго“, когато неочаквано на отсрещния бряг на залива се появили шесторъките великани. Те започнали да хвърлят в морето грамадни камъни, откъсвали цели скали и ги натрупвали една върху друга, за да препречат на аргонавтите изхода от залива към открито море. Грабнал стегнатия си лък Херакъл и една след друга започнал да изпраща своите смъртоносни стрели по великаните. Като се прикривали с щитовете си, аргонавтите се нахвърляли срещу великаните с копия в ръце. Боят не траял дълго, един след друг великаните изпопадали на земята и в морето; всичките били избити, нито един от тях не могъл да се спаси.

Аргонавтите потеглили. Попътен вятър издул, корабното платно и целия ден „Арго“ спокойно се носил по вълните. Настанала вечер; богът на слънцето Хелиос завършил пътя си по небето, нощта обвила с тъма небе и земя. Вятърът променил посоката си и вече носи „Арго“ обратно — към бреговете, които той тъй неотдавна бил напуснал. В нощния мрак аргонавтите пак стигнали до Кизик. Жителите на Кизик не ги разпознали; те ги сметнали за морски разбойници и ги нападнали начело с младия си цар. Завързал се страшен нощен бой. В пълен мрак се бият героите със своите неотдавнашни приятели. Могъщият Язон с острото си копие наранил в гърдите младия цар на Кизик и той със стенание паднал на земята. Но ето лъчите на богинята на зората Еос обагрили изток с червена светлина. Настъпва утро. Бойците се виждат един друг и изпадат в ужас; приятели са се били с приятели.

Аргонавтите и жителите на Кизик уредили тризна (възпоменателна трапеза и военни състезания) в памет на убитите; три дни оплаквали те убития млад цар. А жена му, прекрасната Клейто, дъщеря на Мероп, не могла да понесе тежката загуба и сама забила остър меч в гърдите си.

АРГОНАВТИТЕ В МИЗИЯ

Недълго още плавали аргонавтите и стигнали до бреговете на Мизия. Там те сгрели на брега, за да се запасят с вода и храна. Могъщият Херакъл навлязъл в гората, която се намирала недалеч от брега, за да си направи ново весло — неговото се счупило. Той намерил една висока бяла ела, сграбил я със силните си ръце и я изтръгнал с корените. Нарамил могъщият герой бялата ела и тръгнал към брега. Изведнъж насреща му изтичва приятелят му Полифем и разказва, че току-що чул вик на младия Хилас, който ги викал. Хукнал Херакъл да търси Хилас, но никъде не можел да го намери. Натъжил се Херакъл. Заедно с Полифем търси той навсякъде Хилас, но всичко било напразно.

Щом се появила на небето лъчезарната зорница, предвещаваща скорошно настъпване на утрото, аргонавтите потеглили, без да забележат в утринната дрезгавина, че нито Херакъл, нито Полифем са с тях. Когато вече настъпило утрото, героите се натъжили, като видели, че двама от най-славните им другари не са между тях. Язон седял опечален, с отпусната глава; той сякаш не чувал жалбите на своите спътници, сякаш не забелязвал отсъствието на Херакъл и Полифем. Верният Хераклов приятел Теламон пристъпил към Язон и го обсипал с упреци:

— Само ти седиш така спокойно. Можеш сега да се радваш. Херакъл не е всред нас и няма кой да затъмни сега твоята слава. Не, аз няма да продължа да пътувам с вас, ако не се върнете и не издирите Херакъл и Полифем.

Теламон се впуснал към кормчията Титий и искал да го застави да върне обратно „Арго“. Напразно се мъчели да го успокоят бореадите (синовете на Борей); разгневеният Теламон не искал да слуша никого, той обвинявал всички, че умишлено са оставили Херакъл и Полифем в Мизия. Изведнъж от морските вълни се показала обвитата с водорасли глава на морския бог прорицател Главк. Той хванал с ръка кораба „Арго“ отдолу, спрял го и казал:

— По волята на великия гръмовержец Зевс Херакъл и Полифем останаха в Мизия. Херакъл трябва да се върне в Гърция, да постъпи на

служба при Евристей и да извърши дванадесет големи подвига. На Полифем пък е предопределено да основе в страната на халибите славен град — Киос. А героите останаха в Мизия, защото търсят отвлечения от нимфите прекрасен Хилас.

Като казал това, Главк отново потънал в морето и се скрил от очите на аргонавтите.

Героите се успокоили. Теламон се помирил с Язон. Седнали при веслата героите и „Арго“, тласкан от ритмичните удари на могъщите гребци, бързо полетял по морето.

АРГОНАВТИТЕ ВЪВ ВИТИНИЯ (АМИК)

На следния ден сутринта аргонавтите спрели до брега на Витиния. Там те не били посрещнати така гостоприемно, както на полуостров Кизик. Във Витиния край морския бряг живеели бебриците, управлявани от своя цар Амик. Той се гордеел със своята исполинска сила и със славата си на непобедим в боя с юмруци. Жестокият цар принуждавал всички чужденци да се бият с него и безмилостно ги убивал със силен юмручен удар. Амик посрещнал аргонавтите с подигравки, нарекъл великите герои скитници и призовал най-силния от тях на бои, ако, разбира се, някой от аргонавтите посмее да си премери силите с него. Разгневили се героите. Излязъл напред Полидевк, младият син на Зевс и Леда. Спокойно той приел предизвикателството на царя на бебриците. Досущ като страшния Тифон стоял Амик пред Полидевк с черното си наметало и с грамадна сопа на рамо. Той измерил Полидевк с мрачен поглед; а Полидевк стоял пред Амик, блестящ като звезда с хубостта си. Бойците се приготвили за бой. Амик хвърлил на земята юмручните ремъци. Без да избира, Полидевк взел от земята ремъците, които били по-близо до него, и обвързал с тях ръцете си. Започнал боят. Царят на бебриците се хвърлил върху Полидевк като разярен бик. Полидевк ловко отбивал ударите му и не отстъпвал нито крачка под напора на Амик. За миг боят спрял, за да могат бойците да си поемат дъх. Ето те пак се бият и ударите се сипят един след друг. Амик замахнал и искал вече да нанесе на Полидевк страшен удар в главата, но младият герой се навел и нанесъл на Амик такъв удар в ухото, че счупил черепната му кост. Амик се тръшнал на земята в предсмъртни гърчове. Аргонавтите приветствували победителя Полидевк с гръмки викове.

Когато бебриците видели, че царят им е убит, те нападнали Полидевк. Полидевк повалил на земята с юмручни удари първите двама от тях. Аргонавтите грабнали оръжието си и се хвърлили в бой с бебриците. Като вихър засвистяла тежката секира на Анкей в редовете на бебриците; един след друг ги сразява Кастор с блестящия си меч. Героите се бият като лъвове. Бебриците хукнали да бягат.

Героите дълго ги преследвали. Те се върнали на морския бряг с богата плячка. Цяла нощ пирували победителите и победната песен на Орфей гръмко звучала по брега. Под съпровода на своята златна китара той славел младия победител на Амик, царя на бебриците, прекрасния Полидевк, сина на гръмовержеца Зевс.

АРГОНАВТИТЕ У ФИНЕЙ

Пя другия ден сутринта аргонавтите продължили пътя си. Скоро те стигнали до брегoвете на Тракия. Героите слезли на брега, за да попълнят хранителните си запаси. На морския бряг видели някаква къща и тръгнали към нея. От къщата излязъл насреща им сляп старец; той едва се държал на краката си и цялото му тяло треперело от слабост. Още на прага на своя дом старецът от слабост се свлякъл на земята. Аргонавтите го привдигнали и им домиляло за него. От думите на стареца те разбрали, че той е Финей, син на Агенор, и че бил по-рано цар на Тракия. Но Аполон наказал Финей, задето злоупотребявал с получената от Аполон дарба да пророкува, като откривал на хората тайните на Зевс. Аполон го ослепил, а боговете му изпратили харпиите, полумоми-полуптици, които прилетявали в къщата му, изпояждали всичката му храна и разнасяли по целия дом страшна воня. Боговете открили на Финей, че той ще се избави от това тяхно наказание само когато дойдат при него аргонавтите, всред които ще бъдат и двамата крилати синове на Борей, Зет и Калаид. Финей започнал да моли героите да го освободят от бедата; молел бореадите да изгонят харпиите; нали той не бил чужд на бореадите — бил женен за сестра им Клеопатра.

Героите се съгласили да помогнат на Финей. Те приготвили богата трапеза, но щом Финей се излегнал край масата, за да уталожи глада си, харпиите връхлетели и без да обръщат внимание на виковете на аргонавтите, лакомо изяли всичките ястия, като разнесли из целия дом страшна воня; после харпиите се вдигнали и излетели от къщата на Финей. Литнали след тях на могъщите си криле бореадите. Дълго те преследвали харпиите и най-сетне ги настигнали край Плотийските острови. Бореадите извадили мечовете си и вече искали птици да убият харпиите, но в този момент долетяла на дъгоцветните си криле от високия Олимп пратеницата на боговете Ирида. Тя спряла бореадите и казала, че боговете са заповядали на харпиите да не се връщат вече при Финей. Бореадите полетели обратно към Тракия.

Оттогава Плотийските скали (острови) започнали да се наричат Строфади, т.е. островите на завръщането.

Щом преследваните от бореадите харпии отлетели, аргонавтите приготвили нова трапеза на Финей и старецът могъл най-после да утоли страшния си глад. На трапезата Финей разкрил на аргонавтите какви още опасности ги очакват по пътя им към Колхида и им дал съвети как да ги превъзмогнат. Финей съветвал героите също така, когато стигнат в Колхида, да призоват на помощ златна Афродита, тъй като само тя може да помогне на Язон да добие златното руно. Аргонавтите изслушали мъдрия старец с внимание, стараейки се да запомнят всичко, което той им казал.

Скоро се върнали и бореадите и разказали как са преследвали харпиите. Старият Финей се зарадвал, като узнал, че завинаги е избавен от появяване на харпиите.

СИМПЛЕГАДИ

Аргонавтите не останали дълго при Финей. Те бързо си заминали. Волно се носел „Арго“ по морските вълни. Изведнъж се зачул някъде напред далечен шум. Този шум ставал все по-ясен и по-силен. Той приличал на рева на приближаваща се буря, заглушавай от време на време сякаш от гръмотевици. Ето показали се и Симплегатските скали. Героите видели как скалите се раздалечавали една от друга и отново се удряли със страшен грохот. Морето около тях клокочело, пръски високо се издигали при всяко повторно сблъскване. А когато скалите пак се раздалечавали, вълните между тях се носели и преобръщали в бесен водовъртеж.

Героите си припомнили съветите на Финей да пуснат пред кораба гълъб между скалите; ако гълъбът прелети между тях, и „Арго“ ще проплава невредим покрай Симплегадите. Наблегнали на веслата аргонавтите. Ето те са вече до самите скали. С трясък се сблъскали скалите и пак се раздалечили. Тогава героят Евфем пуснал гълъба. Като стрела полетява гълъбът между скалите. Скалите отново се събрали с такъв трясък, че сякаш небето потреперило. Солена вода опръскала аргонавтите, а „Арго“ се завъртял всред вълните като подхванат от вихър. Гълъбът пролетял невредим между скалите, само края на опашката му откъснали сблъскалите се скали. Радостно се провикнали аргонавтите и дружно наблегнали на веслата. Скалите се раздалечили. Една грамадна вълна с пенест гребен подхванала „Арго“ и го метнала в пролива. Отсреща се задава друга вълна; тя върнала „Арго“ назад. Наоколо кипят и клокочат вълните. Веслата се огъват от напора. „Арго“ пращи, сякаш потъва под натиска на вълните. Ето издигнала се нова вълна, висока като планина; тя се стоварила върху „Арго“ и той се завъртял като продънена лодка. Скалите вече се приближават една към друга, ей сега ще се сблъскат. Гибелта е неизбежна. Тогава се явила на помощ на аргонавтите лично Атина Палада, любимата Зевсова дъщеря. С едната си ръка тя задържала здраво една от скалите, а с другата така силно тласнала, „Арго“, че той като стрела изхвръкнал от пролива. Събралите се скали само строшили края на кърмата. Скалите отново се раздалечили и спрели,

вече навеки неподвижни, от двете страни на протока. Изпълнила се повелята на съдбата, че Симплегадите ще застанат неподвижни едва тогава, когато между тях проплава кораб. Аргонавтите се радвали, че са избягнали една от най-страшните опасности. Сега те можели да бъдат сигурни, че благополучно ще завършат похода си.

ОСТРОВ АРЕТИАДА И ПРИСТИГАНЕ В КОЛХИДА

Дълго плавали аргонавтите покрай бреговете на Евксинския Понт. Покрай много страни минали те, много и различни народи видели. Най-сетне в далечината се показал остров. „Арго“ бързо се приближавал към острова; не бил вече далеч брегът. Изведнъж от острова се вдигнала във въздуха голяма птица, крилете на която блестели на слънчевите лъчи; тя прелетяла над „Арго“ и отронила едно от перата си, което паднало върху героя Оилей. Като стрела се забило перото в рамото на Оилей, кръв шурнала от раната и раненият герой изпуснал веслото. Другарите на Оилей измъкнали перото от раната му. С учудване гледат аргонавтите перото и виждат, че то е медно и остро като стрела. В този миг над острова се издигнала друга птица и полетяла към „Арго“, но нея вече я чакал героят Клитий с лък в ръцете. Щом птицата се приближила към „Арго“, Клитий пуснал стрела по нея и убитата птица паднала в морето. Като видели тая птица, покрита с медни пера, аргонавтите разбрали, че това са птиците стимфалиди, а островът, където живеят — остров Аретида. Амфидамант посъветвал героите да облекат доспехите и да се прикрият с щитове, преди да слязат на брега, аргонавтите започнали да крещят, да удрят с копия и мечове по щитовете си. Птиците се издигнали на грамадно ято над острова, полетели високо над „Арго“ и върху героите се изсипал истински дъжд от пера-стрели. Героите се запазили от тия стрели с щитовете си. А птиците, след като направили кръг над „Арго“, скоро се скрили далеч зад хоризонта.

Аргонавтите слезли на брега на Аретиада и вече искали да се разположат за почивка, когато срещу тях излезли четирима млади хора. Младежите били страшно изтощени, дрехите им висели на парцали по тях, едва прикривайки тялото им. Това били синовете на Фрикс. Те били напуснали Колхида, за да се върнат в Орхомен, но по пътя претърпели през една бурна нощ корабокрушение и само благодарение на щастлива случайност вълните ги изхвърлили на остров Аретиада, където именно ги намерили аргонавтите. Героите се зарадвали, че ги срещнали; особено доволен бил Язон: нали младите хора му били роднини. Аргонавтите нахранили младежите, дали им

нови дрехи и им казали, че отиват в царството на Еет за златното руно. Най-възрастният от младежите, Аргос, обещал да помага на аргонавтите, но ги предупредил, че Хелиосовият син, цар Еет, е силен, жесток и никому не прощава. Ала нищо не било в състояние да спре аргонавтите да изпълнят веднъж взетото решение — да придобият златното руно.

На следната утрин аргонавтите продължили пътуването си. Дълго плавали те. Най-сетне в далечината подобно на облаци, отрупани на хоризонта, засинели върховете на Кавказ. Сега вече и до Колхида не било далеч.

С устрем се носи „Арго“, тласкан от равномерните удари на веслата. Вече слънцето се скрива, спущайки се в морето. По вълните пробягнали вечерните сенки. Високо над „Арго“ се зачуло размахване на криле. Летял един грамаден орел към скалата, на която бил прикован титанът Прометей. От размахването на огромните криле на орела по морето задухал вятър. Орелът изчезнал в далечината и до аргонавтите стигнали тъжните, тежки стенания на Прометей; отдалеч се донасяли те и ударите на веслата ги заглушавали от време на време.

Брегът е вече близо. Ето и устието на река Фазис. Язон извършил благодарствено възлияние на боговете и призовал боговете на Колхида и душите на умрелите герои да му помогнат в опасното начинание. Героите от „Арго“ заспали спокойно. Те стигнали там, закъдето били тръгнали — те са вече в Колхида, близо до столицата на цар Еет, но още много опасности имало да преминат.

ХЕРА И АТИНА ПРИ АФРОДИТА

Когато аргонавтите пристигнали в Колхида, великата богиня Хера и богиня Атина се посъветвали на високия Олимп как да помогнат на Язон да придобие златното руно. Богините решили да отидат при богинята на любовта Афродита и да я помолят да заповяда на сина си Ерос да пронижe със златна стрела сърцето на Медея, дъщеря на Еет, и да й внуши любов към Язон. Богините знаели, че единствена магьосницата Медея може да помогне на Язон в опасния му подвиг.

Когато двете богини дошли при Афродита, тя си била сама вкъщи. Афродита седяла на богат златен трон и със златен гребен решела разкошната си коса. Афродита видяла влезлите богини, станала да ги посрещне и любезно ги поздравила. Като поканила богините да седнат на златни пейки, изковани от самия Хефест, богинята на любовта ги попитала за какво са дошли. Богините й разказали по какъв начин искат те да се помогне на героя Язон и помолили Афродита да заповяда на Ерос да пронижe сърцето на Медея. Афродита се съгласила. Богините се простили с Афродита, а тя отишла да търси своя палав син. Ерос в това време играел на зарове с Ганимед. Хитрият Ерос бил надиграл простодушния Ганимед и високо му се надсмивал. Точно в тоя момент Афродита се приближила към него. Тя прегърнала сина си и му казала:

— Слушай, немирнико. Искам да ти възложа една работа. Вземи по-скоро лъка и стрелите си и отлети на земята. Там, в Колхида, пронижи със стрела сърцето на Медея, дъщерята на цар Еет; нека тя се влюби в героя Язон. Ако ти изпълниш това, ще ти подаря играчката, която някога Адрастея беше направила за малкия Зевс. Само че трябва още сега да литнеш; това трябва да стане колкото е възможно по-скоро.

Ерос молел майка си да му даде предварително играчката, но майката, познавайки хитростта на момченцето, не се съгласила да му я даде, преди то да изпълни поръчението й. Като се убедил, че нищо няма да получи от майка си, преди да изпълни възложената му задача,

Ерос грабнал лъка и стрелите си и бързо литнал от високия Олимп към земята — за Колхида; златните му криле блестели на слънцето.

ЯЗОН ПРИ ЕЕТ

На другата сутрин аргонавтите се събудили рано. Събрани на съвещание, те решили Язон да отиде с Фриксовите синове при цар Еет и да го помоли доброволно да предаде на аргонавтите златното руно и само ако гордият цар откаже, тогава да прибегнат към сила.

С жезъл на мира в ръка Язон се отправил към двореца на Еет. Богиня Хера закрила Язон и спътниците му с гъст облак, да не би жителите на Колхида да оскърбят героите. Когато героите стигнали до Еетовия дворец, облакът се разнесъл и те видели двореца. Той бил величествен; с високи стени и много кули по тях, издигащи се към небето. Широки врати, украсени с мрамор, водели за двореца. Редици бели колони, образуващи портик, блестели на слънцето.

Всичко, каквото имало в двореца на Еет, цялата му богата украса бил изработил Хефест от благодарност за това, че Еетовият баща, богът на слънцето Хелиос, извлякъл изтощения в боя с гигантите Хефест от Флегрейските полета и го откарал надалеч със своята златна колесница. Дворецът се състоял от много постройки-чертози. В най-разкошния чертог живеел цар Еет с жена си, в друг — син му Абсирт, на когото колхидците заради красотата му дали прозвището Фаетон (сияещ). В останалите пък чертози живеели дъщерята на Еет, Халкиопа, жена на умрелия Фрикс, и по-малката Еетова дъщеря Медея, голяма магьосница, служителка на богинята Хеката.

Когато Язон и спътниците му влезли в двора на Еетовия дворец, от своите чертози се показала Медея. Тя отивала да навести Халкиопа. Като видяла чужденците, Медея извикала от учудване. При вика й Халкиопа излязла и видяла своите синове. Радвайки се, че са се завърнали, тя се затичала към тях. Халкиопа прегръща, целува синовете си, с които не очаквала вече да се види някога. От шума бил привлечен и Еет. Той поканва чужденците да влязат в неговия дворец и заповядва на слугите си да приготвят разкошна гощавка. Докато Язон и Еет си разменяли приветствия, от високия Олимп се спуснал на златните си криле Ерос. Скрит зад една колона, той извадил златна стрела и опънал тетивата на своя лък. После, невидим за всички, Ерос застанал зад гърба на Язон и запратил стрелата си право в сърцето на

Медея. Стрелата пронизала сърцето й и тя веднага почувствувала любов към Язон.

Язон влязъл със спътниците си в Еетовия двор. Там царят на Колхида ги поканил да се излегнат край трапезата. През време на пиршеството Аргос разказал на Еет как той и братята му са претърпели корабокрушение, как бурните вълни са ги изхвърлили на остров Аретиада и как са ги намерили там, умиращи от глад, аргонавтите. Аргос разправил още защо е пристигнал Язон с героите в Колхида. Щом чул Еет, че Язон иска да придобие златното руно, очите му гневно заблестели и той страшно се намръщил. Еет не вярва, че героите са доплавали за златното руно, той си мисли: дали синовете на Фрикс не са си поставили вече за цел да завладеят властта над цяла Колхида и затова са довели гръцките герои със себе си? Еет обсипва Язон с укори, той иска да го изпъди от двореца и го заплашва със смъртно наказание. Теламон бил вече готов да изсипе гневни думи в отговор на заплашването на царя, но Язон го възпрял. Той се старае да успокои Еет; уверява го, че той и другарите му са доплавали до Колхида само за златното руно, и обещава на царя да извърши каквато и да било работа, да изпълни каквато и да било поръка, ако за награда царят му даде златното руно. Еет се замислил. Тъй като решил да погуби Язон, той му казал:

— Добре, ще получиш руното, но преди това изпълни следното мое поръчение: изори нивата, посветена на Арес, с моя железен плуг, в който запрегни медноноги, бълващи огън бикове; засей тая нива със зъби от дракон, а когато от драконовите зъби израснат облечени в железни ризници воини, влез в бой с тях и ги унищожи. Ако изпълниш това, ще получиш руното.

Язон не отвърнал веднага на Еет, а помислил и промълвил:

— Съгласен съм Еет, но и ти трябва да изпълниш обещанието, което даваш: нали знаеш, че аз не мога да се откажа да изпълня твоето поръчение, щом веднъж по волята на съдбата съм дошъл тук, в Колхида.

Като казал това, Язон със спътниците си напуснал двореца.

АРГОНАВТИТЕ СЕ ОБРЪЩАТ ЗА ПОМОЩ КЪМ МЕДЕЯ

Когато Язон се върнал на кораба „Арго“, той разказал на другарите си какво е станало в двореца на Еет и каква задача му е възложил царят. Аргонавтите се замислили. Какво да правят, как да изпълнят те поръчението на Еет? Най-после се обадил Аргос:

— Приятели, в двореца на Еет живее дъщеря му Медея. Тя е голяма магьосница и единствено тя може да ни помогне. Аз ще отида да помоля мама да убеди Медея да ни помогне. Ако Медея ни помогне, няма защо да се плашим от каквито и да било опасности.

Току-що изрекъл Аргос това и над кораба „Арго“ прелетял бял гълъб, преследван от сокол. Гълъбът долетял при Язон и се укрил в диплите на неговото наметало, а соколът паднал на „Арго“.

— Това е щастливо знамение от боговете — извикал прорицателят Мопс. — Самите богове ни нареждат да поискаме помощ от Медея. Погледнете, птицата, посветена на Афродита, се спаси на гърдите на Язон. Спомнете си какво рече Финей. Нима той не ни съветваше да помолим Афродита за помощ? Затова молете богинята, тя ще ни помогне. Нека Аргос по-скоро отиде при майка си; тя ще убеди Медея да ни помогне.

Аргонавтите послушали прорицателя Мопс: те принесли жертва на Афродита и Аргос бързо се отправил за двореца на Еет да се срещне с майка си.

В това време Еет свикал на площада всички колхидци. Той съобщил на народа за пристигането на чужденците и заповядал да охраняват „Арго“, за да не може никой от аргонавтите да се спаси с бягство. Еет решил, щом Язон загине на нивата, посветена на Арес, да опожари „Арго“ с всичките герои; синовете на Фрикс пък решил да унищожи с мъчителна смърт.

Настъпила нощ. Столицата на Еет потънала в сън. Навсякъде зацарила тишина. Само в чертозите на Медея няма покой. Над главата й витаят върволица сънища, един от друг по-тревожни. Медея ту сънува, че Язон се бори с биковете, а като награда за победата на героя трябва да послужи самата тя, ту й се присъня, че лично тя влиза в бой с издишащите пламък бикове и лесно ги побеждава; ту вижда как

родителите й отказват да я дадат за жена на Язон, тъй като не е победил биковете. Възниква горещ спор между Язон и Еет и самата Медея трябва да реши тоя спор. А когато тя решава спора в полза на Язон, баща й се разгневил и страшно закрещял по нея. Събужда се Медея цяла обляна в сълзи, иска да изтича при Халкиопа, но се срамува да отиде при нея. Три пъти тя хваща вече дръжката на вратата, но все се връща обратно. Медея се захлупила на леглото си и заридала. Една от робините на Медея чула риданията й и казала за това на Халкиопа. Халкиопа изтичва при сестра си и я вижда как се е захлупила на леглото и ридае.

— О, сестро — дума Халкиопа, — защо плачеш? Да не би да проливаш сълзи за участта на моите синове? Да не си научила, че нашият баща иска да ги погуби?

Нито дума не промълвила Медея в отговор на Халкиопа, защото не за нейните синове плачела тя; но най-после рекла:

— Зловещи сънища сънувах, сестро. Гибел застрашава синовете ти и чужденеца, с когото те се завърнаха. О, да можеха боговете да ми дадат сили да им помогна!

Потреперила от ужас Халкиопа, като чула думите на Медея; тя я прегръща и я моли за помощ. Халкиопа знае, че Медея може да помогне на Язон със своите магии. И Медея казала на Халкиопа:

— Слушай, сестро, аз ще помогна на чужденеца. Нека той дойде утре сутринта в храма на Хеката; аз ще му дам талисман, който ще му помогне да извърши подвига. Обещай ми само, че ще пазиш всичко в тайна: иначе всички ни ще погуби нашият баща.

Отишла си Халкиопа. Медея останала сама. В гърдите й се борели противоположни чувства. Тя ту се бояла да отиде против волята на баща си, ту пък решавала да помогне на Язон, когото така обикнала. Искала дори да тури край на живота си, като вземе отрова. Медея вече извадила една кутия с отрова, отворила я, но богиня Хера й внушила непреодолима жажда за живот. И Медея блъснала настрана кутията с отрова, забравила всичките си съмнения, само за Язон мислела и решила да му помогне.

Едва се пукнала зора и далечните снежни върхове на Кавказ зарозовели, когато Аргос дошъл при аргонавтите и им съобщил, че Медея била съгласна да помогне на Язон и го моли да отиде в храма на Хеката. Когато изгряло слънцето, Язон се отправил с Аргос и

прорицателя Мопс към храма на Хеката. Богиня Хера направила Язон толкова прекрасен, че дори аргонавтите го загледали с възхищение.

А Медея в това време, след като станала на ранина, измъкнала сандъче с вълшебни мехлеми и извадила от него мехлема, който се наричал „Прометеево масло“. Този мехлем бил приготвен от сока на корените на едно растение, израсло от кръвта на Прометей. Всеки, който се намазвал с тоя мехлем, ставал неуязвим — не можело да му навреди нито желязо, нито мед, нито огън; той придобивал непреодолима сила и за един ден ставал непобедим. Този именно мехлем решила Медея да даде на Язон. Тя повикала робините си и потеглила за храма на Хеката. Радостно било на сърцето на Медея; тя забравила всичките си тревоги и мислела само за срещата си с Язон.

Ето и храма на Хеката. Медея влязла в него. Язон още го нямало. Скоро дошъл и той. Погледнала го Медея и сърцето й започнало силно да бие. Дума не може да промълви тя.

Дълго стояли в мълчание Язон и Медея; най-после нарушил мълчанието героят. Той хванал Медея за ръката и й казал:

— Прелестна девойко, защо наведе очи към земята? Защо се страхуваш от мене? Нима мислиш, че аз тая зъл умисъл? Не, аз не съм дошъл тук с лоши намерения. Дойдох да те помоля за закрила. Само моля те, кажи ми истината: не забравяй, че Хеката няма да допусне лъжа в своето светилище; не ще допусне лъжа и Зевс, защитникът на всички молещи за помощ. Кажи ще ми помогнеш ли? Ако ти ми помогнеш, великите герои, които са дошли с мене тук, в Колхида, ще прославят името ти по цяла Гърция. Спомни си колко голяма е славата на Миносовата дъщеря Ариадна, която помогнала на великия Тезей.

Медея мълчала и само гледала Язон с очи, пълни с любов. Тя била прекрасна в своето смущение. С трепереща ръка тя измъкнала изпод колана си приготвения вълшебен мехлем и го подала на Язон. С едва чут глас Медея му казала:

— Слушай, Язоне, ето в какво ще се състои моята помощ: през нощта се изкъпи в реката; като се облечеш в черни дрехи, изкопай дълбок трап на брега и над трапа принеси на Хеката в жертва черна овца, като я възлееш с мед. После се върни на кораба си, но внимавай — не се обръщай назад. Ще чуеш гласове и яростен лай на кучета, но ти върви направо и не се бой. А когато настъпи утрото, намажи тялото си, копието, щита и меча си с този мехлем. Той ще ти даде

непобедима сила и ти ще изпълниш поръчението на Еет. Запомни само: когато израстат от земята воините, хвърли един камък след тях и те ще започнат да де сражават помежду си; тогава ги нападни. А мехлема вземи; с негова помощ ти ще придобиеш руното. Носи тогава руното, където искаш.

Медея замлъкнала. Скръб замъглила очите й само при мисълта за раздяла с Язон. Навела глава, Медея стояла, изпълнена с тъга, и накрая промълвила:

— Язоне, ти ще си заминеш за родината, но не ме забравяй; поне от време на време си спомняй за Медея — нали аз те спасих.

Медея попитала откъде е родом Язон. Язон й разказал за Йолк, за цветущата долина, където се намира тоя град. Той викал Медея да замине с него за Гърция. Обещал й, че там тя ще бъде на голяма почит, уверявал я, че в Йолк ще я тачат като богиня.

— О, да можеше Еет да се съгласи да свърже приятелство с мене! — извикал Язон. — О, да склонеше да те пусне с мене в моята родина!

— Не, това е невъзможно — казала Медея с въздишка, изпълнена със скръб, — моят баща е суров и неумолим. Ти се върни сам в родината си, само не ме забравяй. О, как бих се радвала, ако буйният вятър ме отнесеше на крилете си в Йолк, за да мога да ти напомня за себе си, когато ти ме забравиш, когато забравиш, че аз те спасих.

Сълзи се появили на очите на Медея. Гледа я Язон и го обзема любов към Медея. Той я моли да напусне тайно бащиния си дом и да избяга с него в Йолк. Медея е готова да напусне Колхида; раздялата с Язон я плаши; тя се бои, че не ще може да понесе тая разлъка. Само като си помисли, че може да се раздели с Язон, Медея заплаква. Хера й е внушила желанието да последва Язон навсякъде, богинята иска Медея да замине за Йолк; Хера е решила с нейна помощ да погуби там ненавистния й Пелий.

Сега Медея и Язон се разделили; той й обещал да дойде пак в храма на Хеката, за да се срещне още веднъж с нея и да решат какво трябва да правят. Весело се отправила за дома и Медея със своята колесница — тя знаела, че Язон я обича.

ЯЗОН ИЗПЪЛНЯВА ПОРЪКАТА НА ЕЕТ

Настъпила нощта. Като се облякъл в черни дрехи, Язон отишъл на брега на река Фазис и там в потайна доба се окъпал в бистрите й води. После изкопал дълбок трап и принесъл над него, както му била наредила Медея, жертва на Хеката. Щом като принесъл жертвата, земята се раздрусала и се появила великата Хеката с горящи факли в ръце. Страшни чудовища и бълващи огън дракони обкръжавали Хеката; около нея лаели и виели ужасни адски кучета. Нимфите от околността с висок крясък избягали, като видели Хеката. Ужас обхванал Язон, но като помнел думите на Медея, без да се обръща назад, той вървял към „Арго“, където го чакали другарите му.

— Щом настъпило утрото, аргонавтите изпратили Теламон и Мелеагър при Еет да вземат драконови зъби. Еет им дал зъбите на убития от Кадъм дракон и започнал да се тъкми да отиде на Аресовата нива, за да види как Язон ще изпълни поръчението му. Еет облякъл своите доспехи, покрил главата си с шлем, блестящ като слънце, взел в ръце копието и щита си, които по тежест били само по силите на Херакъл, и се качил на колесницата си; колесницата управлявал син му Абсирт. И аргонавтите се стягали да отидат на Аресовата нива.

Язон намазал копието, меча и щита си с вълшебния мехлем, а после и себе си намазал с него. Страшна сила усетил той тогава в цялото си тяло. Мускулите му станали сякаш челичени, тялото му станало като изковано от желязо. Когато аргонавтите пристигнали със своя бързоплувен „Арго“ до Аресовата нива, Еет вече ги чакал, а около нивата, по склоновете на хълмовете, се тълпели колхидците. Язон слязъл на брега, блестящ като лъчезарна звезда със своите доспехи. Той тръгнал из нивата, намерил там железен плуг и меден хомот и като се закрил с щита си, отишъл да търси изпущащите огън бикове. Изведнъж двата бика изскочили от една пещера и с яростен рев се нахвърлили върху героя. От устата им излизали кълба огън. Прикрит с щита, героят ги чакал. Ето биковете връхлетели върху него и със страшна сила блъснали с рога щита на героя. Никой не би издържал такъв удар, но Язон стоял непоклатим като скала. За втори, за трети път биковете се нахвърлят с рев върху него, вдигайки облаци прах.

Язон хванал един след друг с могъщите си ръце биковете за рогата и ги довлякъл до плуга. Биковете се дърпат; те горят Язон с огън, но той е невредим и яростните бикове не могат да се изтръгнат от ръцете му. С помощта на Кастор и Полидевк Язон ги впрегнал в плуга. Подкарвайки биковете с копието си, Язон изорал цялото Аресово поле и засеял нивата с драконовите зъби. Като завършил, сеитбата. Язон разпрегнал биковете, страшно креснал и ги ударил с копието. Биковете полетели като бесни и се скрили в дълбоката пещера. Първата половина от работата била свършена; сега трябвало да се чака кога ще израстат на нивата воините. Язон отишъл на брега на Фазис, гребнал с шлема си вода и утолил жаждата си.

Но Язон не могъл да си отпочине. Ето че на нивата се показало от земята острието на копие, след него — второ, трето, четвърто и цялата нива се покрила сякаш с медна четина. Земята сякаш се размърдала и от нея се показали шлемове и глави на воини. Ето вече цялата нива се покрила с воини в блестящи доспехи. Като си спомнил думите на Медея, Язон грабнал грамаден камък; такъв камък не можел да бъде вдигнат и от четирима измежду най-силните герои, но Язон го вдигнал с една ръка и го запратил далеч всред тълпата родени от драконовите зъби воини. Хванали се за оръжието воините и между тях се започнала кървава битка. Язон се нахвърлил с меч върху воините, повалял ги един след друг и скоро цялата нива била покрита с убити воини — нито един от тях не останал жив; всички загинали от силната ръка на Язон.

Цялата нива покрили те като отрязани с остър сърп класове, застилащи плодородна земя. Подвигът бил извършен. Изумен Еет гледал Язон, учудвайки се на свръхчовешката му сила. Страшно свъсил вежди царят, в очите му засвяткал гняв. Без да промълви нито дума, той полетял с колесницата си към града, мислейки само за едно — по какъв начин да погуби необикновения чужденец. А Язон, като се върнал на „Арго“, се отдал пя почивка всред своите приятели, които славели големия му подвиг.

МЕДЕЯ ПОМАГА НА ЯЗОН ДА ЗАДИГНЕ ЗЛАТНОТО РУНО

След като се върнал в двореца, Еет свикал на съвещание най-знатните жители на Колхида. До късно след полунощ царят се съветвал с тях как да погуби аргонавтите. Еет се досещал, че само с помощта на Медея Язон е могъл да извърши подвига. Медея чувствувала, че голяма опасност застрашава и нея, и Язон. Тя не могла да намери покой в своите разкошни чертози. Сънят бягал от очите й. Тя станала през нощта от леглото си и тихо напуснала двореца и Еет. По пътеки, познати единствено на нея, тя отива на брега на Фазис, на мястото, където пламти буен огън, накладен от аргонавтите. Като дошла при огъня, тя повикала Язон и по-малкия син на Фрикс, Фронтис. Медея казала на Язон какви лоши предчувствия я тревожат и го убедила незабавно да тръгне с нея за руното. Язон облякъл своите доспехи и отишъл в свещената гора на Арес. Всичко наоколо било обвито в мрак, само в гората святкало със златен блясък руното, което висяло на свещеното дърво. Когато Медея и Язон навлезли в гората, срещу тях се изправил страшният дракон, изригвайки пламък. Медея призовала могъщия бог на съня Хипнос. Тя шепне страшни заклинания и лее по земята накис от вълшебни отровни билки. Драконът се строполил на земята, още веднъж повдигнал отмаляла глава, но Медея го попръскала със сънотворен накис от билки; голямата му уста се затворила, святкащите като огън очи се склопили и, обхванат от сън, той се проснал край дървото, на което висяло златното руно. Язон откачил руното и побързал да се върне по-скоро на „Арго“.

Героите се трупали около Язон и Медея, разглеждайки с учудване златното руно. Но нямало време за бавене, трябвало да се напусне Колхида, преди още Еет да е узнал за откраднато на руното. Язон прерязал въжетата, с които „Арго“ бил вързан за брега, героите грабнали веслата и „Арго“ полетял като стрела надолу по течението на Фазис, към морето. Ето и морето. Напират на веслата героите; „Арго“ се носи по вълните като птица; все по-далеч и по-далеч остава Колхида.

Рано на сутринта Еет научил за откраднването на златното руно, както и това, че Медея избягала заедно с аргонавтите. Обхванала го ярост. Той свикал колхидците на морския бряг. Но „Арго“ вече бил далеч; не се виждал по морето. Еет заповядал на колхидците да се приготвят за преследване. Той ги заплашвал със смърт, ако не настигнат аргонавтите. Спуснали колхидците корабите си в морето и с Еетовия син Абсирт начело тръгнали да преследват аргонавтите.

ЗАВРЪЩАНЕТО НА АРГОНАВТИТЕ

Когато „Арго“ излязъл в открито море, задухал попътен вятър. Героите опънали платната на кораба и той бързо се понесъл по вълните на Евксинския Понт. Три дни плавали героите. Най-сетне в далечината се показали брегове на Скития. Аргонавтите решили да плават нагоре по течението на Истър, за да се спуснат после по един от неговите ръкави в Адриатическо море. Когато аргонавтите доплавали до устието на Истър, видели, че цялото устие и всичките острови са заети от войската на колхидците, които дошли тук с корабите си по най-късия път. Като видели многобройната войска на колхидците, героите се убедили, че не ще могат да я победят; те били твърде малко, за да се решат на бой с хилядите отлично въоръжени войнствени колхидци. Аргонавтите решили да прибегнат до хитрост. Те влезли в преговори с предводителя на неприятелската войска Абсирт и му обещали да затворят Медея в един храм и да я предадат, ако царят на съседния град реши, че Медея трябва да се върне в Колхида, а златното руно трябвало да остане у аргонавтите, тъй като Язон изпълнил точно подвига, за който Еет обещал да му предаде руното. Но всички тези преговори се водели само за да се спечели време. Медея пък обещала на Язон да примами Абсирт в храма, намиращ се на един от островите.

Язон изпратил на Абсирт уж от името на Медея богати дарове и заповядал на пратениците си да го помолят да дойде в уединения храм, за да се види там с Медея. Абсирт отишъл в храма, но щом се показал на вратата, върху него се нахвърлил с изваден меч Язон и Абсирт паднал на земята смъртно ранен. Ужасно злодеяние извършили Язон и Медея: убили един невъоръжен човек, Абсирт, и то в храм. Като нарязал тялото на Абсирт на парчета, Язон го хвърлил във вълните на Истър. Колхидците изпаднали в ужас; те се впуснали да събират частите от тялото на своя предводител, а аргонавтите бързо потеглили, нагоре по течението на Истър.

Дълго плавали аргонавтите; най-после по ръкава на Истър се спуснали в Адриатическо море, към браговете на Илирия. Там ги изненадала ужасна буря. Покрити с пяна вълни се издигали като

планини. Ветровете, сякаш откъснали се от веригите си, вилнеят по морето и разкъсват платното на „Арго“. Корабът стене под напора на вълните, бордовете му се огъват, веслата се чупят в ръцете на могъщите гребци. Вълните носят „Арго“ като тресчица. Гибел застрашава аргонавтите. Тогава откъм кърмата се чува глас. Той идвал от вграденото в кърмата на кораба парче от свещения дъб, който растял в Додона. Гласът заповядал на аргонавтите да отидат при магьосницата Кирка, за да очисти тя Язон и Медея от осквернилото ги убийство на Абсирт. Щом аргонавтите насочили „Арго“ на север, бурята стихнала и те разбрали, че това е волята на боговете.

По река Еридан и после по Родан аргонавтите се спуснали в Тиренско море и дълго плавали по него, докато най-сетне стигнали до вълшебния остров на Кирка, сестра на Еет. Кирка очистила Медея и Язон от замърсяването им с убийство. Тя принесла жертва на Зевс, който очиства от замърсяване с убийство, обляла ръцете на Язон с жертвена кръв и заклела при олтара Ериниите да не преследват със своя гняв убийците. Кирка не отказала и на Медея да я очисти от страшното злодеяние, тъй като по блясъка на очите и магьосницата разбрала, че Медея, както и тя самата, произлиза от рода на бога на слънцето Хелиос.

Аргонавтите продължили плаването си. Още много опасности имало да преодолеят те. Проплавали между Сцила и Харибда, където щели сигурно да загинат, ако не им била помогнала великата Зевсова жена Хера. Проплавали и покрай острова на сирените и чували тяхното примамващо пеене, което с непреодолима сила ги влечало към сирените. Но певецът Орфей дръпнал струните на златната си китара и неговата песен се оказала по-силна от магията на песните на сирените. След това аргонавтите стигнали до Планктите — тесен пролив, над който като свод се склопвали грамадни скали. Морето се блъскало между скалите, вълни се мятали под свода в страшен водовъртеж, издигайки се от време на време до самия връх на свода. Даже гълъбите, които носели на Зевс амброзия, не пролетявали невредими под тоя свод и всеки ден загивал по един от тях. Но и тук помогнала на аргонавтите Хера: тя помолила Амфитрита да укроти вълните край Планктите и аргонавтите минали през тях, без да пострадат.

След дълго плаване аргонавтите стигнали до острова на феакийците. Там радушно ги приел цар Алкиной. Можели да си починат след опасностите от пътуването аргонавтите, но не прекарали още и един ден при феакийците, когато край острова се появила флотата на колхидците, които поискали да им бъде предадена Медея. Щял да се започне кървав бой, ако Алкиной не възпрял враговете. Той отсъдил, че Медея трябва да бъде предадена на колхидците, ако не е жена на Язон. През нощта Алкиноевата жена Арета изпратила вестоносец при Язон, за да му съобщи решението на Алкиной. Същата нощ Язон и Медея извършили сватбените обреди и на другия ден Язон дал пред събралите се феакийци и колхидци тържествена клетва, че Медея му е жена. Тогава Алкиной отсъдил, че Медея трябва да остане при мъжа си, и на колхидците не останало нищо друго, освен да се върнат при Еет без Медея.

Като си отпочинали при гостоприемните феакийци, аргонавтите си заминали. Дълго плавали те благополучно. Ето в синята морска далечина се мярнали вече брегове те на Пелопонес. Изведнъж се извил страшен вихър и отвлякъл „Арго“ далеч в морето. Дълго носил вихърът кораба по безбрежното море и най-сетне го изхвърлил на пустинен бряг. „Арго“ затънал дълбоко в тинята на залива, който цял бил покрит с водорасли. Отчаяние обхванало аргонавтите. Кормчията Линкей с наведена глава седял на кърмата, загубил надежда, че ще се завърнат в Гърция. Аргонавтите печални бродели по брега, сякаш загубили всички сили, цялото си мъжество. Всички виждали пред себе си гибел. На помощ на Язон дошли нимфите. Те му открили, че „Арго“ е бил отнесен от вихъра до Либия и че аргонавтите трябва да пренесат кораба си през Либийската пустиня, като го извлекат от тинята тогава, когато Амфитрита изпрегне конете от своята колесница. Но кога именно Амфитрита изпряга от колесницата конете си? Това аргонавтите не знаели. Изведнъж те видели как от морето изтичал снежнобял кон и бързо се понесъл през пустинята. Аргонавтите разбрали, че това е кон на Амфитрита. Вдигнали аргонавтите „Арго“ на рамене и дванадесет дни го носили през пустинята, изнемогвайки от жега и жажда. Най-после стигнали до страната на Хесперидите. Там Хесперидите им посочили кладенеца, който Херакъл бил издълбал в скалата. Героите утолили жаждата си, запасили се с вода и потеглили на път за родината си. Но аргонавтите

никак не можели да намерят изход към море. Те се намирали не в морето, а в езерото на Тритон. По съвета на Орфей аргонавтите посветили на бога на езерото един триножник. Пред тях се появил хубав младеж. Той подал на героя Евфем буца пръст като знак за гостоприемство и посочил на аргонавтите изхода към морето. Аргонавтите принесли в жертва един овен. Пред „Арго“ застанал сам бог Тритон и извел кораба покрай бели скали през един водовъртеж на открито море. От езерото на Тритон аргонавтите доплавали до остров Крит и искали да се запасят там с вода за по-нататъшното си плаване. Но медният исполин Талос, подарен на Минос лично от гръмовержеца Зевс, не ги допуснал дори до брегoвете на Крит. Талос охранявал Миносовите владения, като обикалял целия остров. Медея обаче приспала Талос със своите магии, той се свлякъл на земята и медният гвоздей, който затварял единствената жила, по която течала кръвта на Талос, паднал. Плиснала по земята кръвта на Талос, подобна на разтопено олово, и исполинът умрял. Аргонавтите можели сега безпрепятствено да слязат на брега и да се запасят с вода.

По пътя от Крит за Гърция героят Евфем изтървал в морето буцата пръст, която му бил дал Тритон, и от тая буца се образувал остров, който аргонавтите нарекли Калиста. На този остров по-късно се заселили потомци на Евфем и той започнал да се нарича Тера.

След това буря изненадала аргонавтите в морето. Тя се разразила през една тъмна нощ. Аргонавтите се опасявали, че всеки миг може да се натъкнат на подводна скала или да се разбият о каменистия бряг. Изведнъж с ярка светлина блеснала над морето златна стрела и осветила всичко наоколо. След нея блеснала втора, трета. Бог Аполон осветявал със своите стрели пътя на аргонавтите. Те спрели край остров Анафа и престояли там, докато минала бурята. Най-сетне бурята утихнала, укротили се морските вълни и задухал попътен вятър. „Арго“ спокойно заплувал по морската синева. Аргонавтите не срещали вече опасности по пътя си и скоро пристигнали в жадуваното пристанище на Йолк.

Когато аргонавтите пристигнали в Йолк, те принесли щедра жертва на боговете, които им помагали през време на опасното плаване. Всички в Йолк тържествували и празнували завръщането на аргонавтите; всички славели големите герои и техния вожд Язон, който придобил златното руно.

ЯЗОН И МЕДЕЯ В ЙОЛК. СМЪРТТА НА ПЕЛИЙ

Изложено според поемата на Овидий „Метаморфози“.

Коварният Пелий не удържал думата си; не върнал на Язон властта на неговите прадеди. Язон преглътнал обидата и решил жестоко да си отмъсти на Пелий. И сега му дошла на помощ Медея. Наскоро му се явил и случай да си отмъсти. Престарелият Язонов баща, Езоп, щом узнал, че Медея е голяма магьосница, поискал тя да му възвърне младостта. Самият Язон помолил Медея да подмлади баща му. Медея обещала да изпълни тази молба, стига само Хеката да й помогне.

Когато настъпило пълнолуние, Медея излязла в полунощ от къщи облечена в тъмни дрехи, боса, с разплетена коса. Всичко наоколо било потънало в дълбок сън, навсякъде владеела гробна тишина. Медея върни мълчешком, обляна от лунна светлина. Тя се спира на място, където се събират три пътя, вдига ръце и триж високо извиква. После паднала на колене и започнала да шепне заклинания. Заклевала нощта, небесните светила, луната, земята, ветровете, планините и реките. Тя призовава да й се явят боговете на горите и на нощта. Моли великата Хеката да я чуе и да й помогне. Чула молбата й Хеката и пред Медея се явила колесница, запрегната с крилати дракони. Девет дни и девет нощи обикаляла Медея с тази колесница планини, гори, брегове на реки и на морета и събирала вълшебни билки и корени. А когато се върнала в Езоновия дом, тя издигнала два олтара: един на Хеката и втори на богинята на младостта. Изкопала пред олтарите два трапа и над тях принесла в жертва на мрачната богиня на тъмата и магьосничеството Хеката черни овце, като извършила възлияние с мед и мляко. Медея призовавала подземните богове Хадес и Персефона и ги молела да не отнемат живота на стария Езон. После наредила да доведат Езон. Със своите магии тя го приспала и след това го положила върху вълшебните билки. В меден котел Медея сварила вълшебна отвара от билки. Кипнала отварата и се покрила с бяла пяна. Медея бъркала течността със сухо клонче от вековно дърво. И клончето се раззеленило, покрило се с листа и по него се появили зелени плодове. Навсякъде, където само капнело от

пяната на отварата, покарвали цветя и треви. Като видяла, че отварата е вече готова, Медея прерязала с меч гърлото на стария Езон и оставила да изтече старата му кръв. През широката рана тя вляла в жилите на Езон вълшебната отвара. И о, чудо! — косите на стареца, преди това бели като сняг, потъмнели; изчезнали бръчките и старческата слабост, по бузите му отново се появила руменина. Събудил се Езон и се видял отново млад, силен и бодър.

След като сполучила да върне младостта на Езон, Медея решила да отмъсти на стария Пелий, задето измамил Язон и не му върнал властта над Йолк; тя съставила коварен план за това.

Медея придумала Пелиевите дъщери да възвърне на баща им младостта и за да повярват те още по-силно в магиите й, довела един овен, заклала го и го хвърлила в котела с отварата. Щом потънал закланият овен в котела, тозчас от там изскочило игриво агне. Удивлявали се дъщерите на Пелий и се съгласили да се направи опит да бъде върната младостта на баща им.

Медея приготвила отвара, но не такава, каквато приготвила тя, за да върне младостта на Язоновия баща. Новата отвара нямала вълшебна сила. Приспала Медея със заклинания Пелий, довела в спалнята дъщерите му и им заповядала да прережат гърлото на баща си. Но дъщерите не се решавали.

— Малодушни жени — извикала Медея. — Я по-скоро извадете меча и пуснете да изтече от жилите на баща ви старата, му кръв, а аз ще му влея млада кръв.

Пелиевите дъщери не се решават да нанесат на спящия си баща смъртен удар. Най-сетне, като извръщали лица, една след друга започнали да нанасят на баща си удари с меча. Пелий се събудил смъртно ранен, привдигнал се на леглото и протягайки отмаляващи ръце към дъщерите се, изстенал:

— О, дъщери, какво правите вие? Кое ви накара да вдигнете ръка срещу баща си?

Отпуснали в ужас ръце Пелиевите дъщери. Те стоят бледни, съзнанието им ги напуща. А Медея притичала до леглото на Пелий, забила ножа си в гърлото му, нарязала тялото му на късове и ги хвърлила във врящия котел. В спалнята на Пелий се появила колесница с впрегнати крилати дракони и Медея изчезнала с нея от очите на обезумелите от ужас Пелиеви дъщери.

Синът на Пелий, Адраст, устроил великолепно погребение на баща си, а след погребението — игри в чест на загиналия. В тях взели участие най-големите герои на Гърция. Съдия при игрите бил лично Хермес. Кастор, Полидевк и Евфем се състезавали в надбягване с колесници; Адмет и Мопс — в бой с юмруци, Атлант и Пелий — в борба. В бягане Ификъл победил всички.

Но Язон не успял да получи властта над Йолк. Адраст не му позволил да остане там, изгонил го от Йолк, задето жена му Медея убила Пелий. Язон напуснал родния си град и заедно с Медея се оттеглили в Коринт.

ЯЗОН И МЕДЕЯ В КОРИНТ. СМЪРТТА НА ЯЗОН

Изложено според трагедията на Еврипид „Медея“.

След убийството на Пелий изгонените от Йолк Язон и Медея отишли да живеят при цар Креонт в Коринт. Медея родила двама синове. Язон и Медея би трябвало да бъдат щастливи дори в чужбина. Но съдбата не отредила щастие нито на Язон, нито на Медея. Запленен от красотата на Креонтовата дъщеря Главка, Язон изменил на клетвите, дадени в Колхида на Медея още по времето, когато получил вълшебния мехлем; изменил той на онази, с чиято помощ извършил големия подвиг. Язон решил да се ожени за Главка и цар Креонт се съгласил да даде дъщеря си за жена на знаменития герой.

Когато Медея научила, че Язон й изменя, обзело я отчаяние. Тя, както и по-рано, обичала Язон; Сякаш превърната в бездушен камък седяла Медея, потопена в скръб. Нито ядяла, нито пиела, нито слушала утешителни думи. Постепенно бесен гняв овладявал Медея. Нейният неукротим дух не можел да се успокои. Нима може да понесе тя, дъщерята на колхидския цар, син на лъчезарния Хелиос, да възтържествуват над нея враговете й, да се гаврят с нея! Не, Медея е страшна в гнева си; нейното отмъщение трябва да бъде ужасно по своята жестокост. О! Медея ще отмъсти и на Язон, и на Главка, и на баща й Креонт!

В бесния си гняв Медея кълне всички. Тя проклина децата си, проклина Язон. Медея страда и моли боговете да отнемат изведнъж живота й с един удар на светкавица. Какво друго освен жажда за отмъщение е останало в живота й? Медея призовава смъртта; това ще бъде краят на нейните мъки; смъртта ще я освободи от скръбта. Защо Язон постъпи тъй жестоко с нея, която го спаси; помогна му, като приспа дракона, да придобие златното руно; която, за да го спаси, примами в засада брата си и която заради Язон уби Пелий? Медея призовава Зевс и богинята на правосъдието Темида да бъдат свидетели на това, как несправедливо е постъпил с нея Язон. Все по-непоколебимо и по-непоколебимо става решението на Медея да отмъсти на Язон.

Но ето че идва Креонт. Той заявява на Медея, че тя трябва незабавно да напусне Коринт. Креонт се страхува от Медея; той знае колко страшна е тя в гнева си; знае колко могъщи са нейните магии: та тя може да погуби и дъщеря му, и самия него.

А Медея, за да спечели време за отмъщението, си дава вид, че се подчинява на Креонт, че признава правото му да я изгони, но го моли само за едно — да й разреши да остане само още един ден в Коринт. Креонт се съгласил, без да подозира, че с това сам се обрича на гибел; но той заплашва Медея, че ако лъчите на изгряващото слънце я заварят в Коринт, ще накаже със смърт и нея, и синовете й. Медея знае, че тя няма защо да се бои от смъртно наказание. Креонт ще загине преди нея, не току-тъй се е клела тя на бледоликата богиня Селена и на своята покровителка Хеката, че ще погуби враговете си. Не, не тя, а те няма да избягнат смъртното наказание. Нима внучката на бог Хелиос ще стане посмешище на потомците на Сизиф и на Язоновата годеница!

Напразно Язон уверява Медея, че за нейното добро и за доброто на децата той се жени за Главка; че неговите синове ще намерят подкрепа в своите бъдещи братя, ако боговете му изпратят деца от новия брак. Медея не може да повярва, че думите на Язон са искрени; тя го упреква в измяна и го заплашва с гнева на боговете; не иска да го слуша. Сега Язон, когото някога така е обичала, заради когото е забравила баща, майка, брат и родина, й е омразен. Язон си отива разгневен, а подир него се носят подигравките и заканите на Медея.

В това време идва в Коринт на път от Делфи за Троизена атинският цар Егей. Той дружелюбно поздравява Медея и я пита защо е така опечалена. Медея му разказва за своето нещастие и го моли да даде на нея, прокудената и забравена от мъжа си, убежище в Атина. Тя обещава на Егей, че ще му помогне със своите магии; обещава му, че той ще има многобройно потомство, че няма да остане бездетен, както дотогава, стига само да й даде подслон. Егей се заклева, че ще приюти Медея. Заклева се в богинята на земята Гея, в Хелиос, Медеиния дядо, във всички богове на Олимп, че няма да предаде Медея на враговете й. Само едно-единствено условие поставя той на Медея: тя трябва да дойде в Атина сама, без негова помощ, тъй като той, Егей, не иска да се скара с царя на Коринт.

След като си осигурява убежище, Медея пристъпва към изпълнението на замисленото отмъщение. Тя решава не само да погуби Креонт и дъщеря му Главка, но и да убие децата си, деца на Язон. Тя изпраща прислужничката си да повика Язон. Идва Язон. Медея се показва покорна; тя си дава вид, че се е помирила със съдбата си и с решението на Язон, и го моли само за едно — да убеди Креонт синовете й да останат в Коринт. Идват и децата. Като ги вижда, Медея плаче, прегръща ги, целува синовете си; тя ги обича, но жаждата й за отмъщение е по-силна от любовта към децата.

Но как да погуби Главка и баща й Креонт? И ето под предлог, че се стреми да склони Главка да остави децата й в новия дом на Язон, Медея й изпраща като подарък скъпоценна дреха и златен венец. Този именно подарък носи със себе си гибел. Щом Главка облякла дрехата и сложила на глава венеца, отровата, с която били напоени те, проникнала в тялото й; венецът стяга главата й като меден обръч, дрехата гори като огън тялото й. Главка умира в страшни мъки. Притичва й се на помощ баща й: той прегръща нещастната си дъщеря, но дрехата прилепва и към него. Той се старае да отдели тази дреха от тялото си, но с нея заедно откъсва и парчета месо. И Креонт загива от подаръка на Медея.

Застанала до своя дворец, Медея тържествуваща чува, че Креонт и Главка са загинали; но тяхната гибел не е утолила жаждата й за мъст: защото тя е решила да убие и своите деца, за да накара Язон още по-силно да страда. Сега и друго обстоятелство подтиква Медея да се реши на това убийство — тя знае каква участ застрашава синовете й, когато роднините на Креонт ще им отмъщават за престъпленията на майка им. Набързо Медея отива в двореца и тозчас се чуват оттам виковете и стенанията на нейните синове. Родната им майка ги е убила. А Язон, когато Креонт и дъщеря му Главка загинали от ръката на жена му Медея, страхувайки се, че родствениците на Креонт за отмъщение ще погубят синовете му, бърза да се прибере в двореца си. Вратата, която води в двореца, е затворена; Язон иска да я разбие. Изведнъж във въздуха се появява Медея на изпратената й от бог Хелиос колесница, запрегната с дракони; в краката й лежат убитите от нея синове. Язон е в ужас. Той моли Медея да му остави поне телата на неговите синове, за да може да ги погребе. Но и това утешение не му дава Медея и бързо изчезва с чудесната колесница.

Безрадостен бил целият по-нататъшен живот на Язон. Никъде той не може да остане задълго. Веднъж той минавал през Истъм, покрай мястото, където стоял изтегленият на брега кораб „Арго“, посветен от аргонавтите на бога на морето Посейдон. Умореният Язон полегнал да си почине на сянка под кърмата на „Арго“ и заспал. Когато Язон спокойно спял, кърмата на изгнилия вече кораб се сринала и затрупала със своите отломъци спящия Язон.

ТРОЯНСКИ ЦИКЪЛ
(ПРЕДИМНО ПО ОМИР — „ИЛИАДА“)

ЕЛЕНА — ДЪЩЕРЯ НА ЗЕВС И НА ЛЕДА

Някога славният, герой Тиндарей бил изгонен из своето царство от Хипокоонт. След дълги скитания той намерил убежище при Тестий, царя на Етолия. Цар Тестий обикнал героя и му дал за жена прекрасната като богиня своя дъщеря Леда. Когато великият Зевсов син Херакъл, победил Хипокоонт и убил както него, така и всичките му синове, Тиндарей се завърнал с хубавата си жена в Спарта и започнал да царува там.

Леда имала четири деца. Прекрасната Елена и Полидевк били деца на Леда от гръмовержеца Зевс, а Клитемнестра и Кастор били деца на Леда от Тиндарей.

Елена била извънредно красива. Нито една от смъртните жени не можела да се сравнява с нея по хубост. Дори богините й завиждали. Славата на Елена гърмяла по цяла Гърция. Великият герой на Атика Тезей също знаел за божествената й красота и я отвлякъл от Тиндарей, но Еленините братя Полидевк и Кастор освободили сестра си и я върнали в бащиния й дом. Един след друг идвали в двореца на Тиндарей кандидати за прекрасната Елена — всеки искал да нарече, нея най-хубавата от жените, своя жена. Тиндарей не смеел да даде Елена за жена на когото и да било от героите, които идвали при него; той се опасявал, че другите герои от завист към щастливеца ще започнат борба с него и ще възникне голяма разпра. Най-после хитрият герой Одисей дал на Тиндарей следния съвет:

— Нека къдрокосата Елена сама реши на кого иска да стане жена. А всички кандидати нека дадат клетва, че никога не ще вдигнат оръжие срещу оногова, когото Елена избере за мъж, а с всички сили ще му помагат, ако той ги призове на помощ в случай на беда.

Тиндарей послушал съвета на Одисей. Всички кандидати положили клетва, а Елена си избрала от тях едного и тоя избраник бил

хубавият син на Атрей, Менелай.

Оженил се за прекрасната Елена Менелай. След смъртта на Тиндарей той станал цар на Спарта. Спокойно живеел той в Тиндареевия дворец, без да подозира колко беди ще му докара бракът с прекрасната Елена.

ПЕЛЕЙ И ТЕТИДА

Прочутият герой Пелей бил син на мъдрия Еак, който пък бил син на Зевс и на Егина, дъщеря на речния бог Азоп. Брат на Пелей бил героят Теламон, приятел на Херакъл, най-големия измежду героите. Наложило се Пелей и Теламон да избягат от родния си град, тъй като те убили поради завист своя природен брат. Пелей се оттеглил в богатата Фтия. Там го приел героят Евритион и му дал една трета част от своите владения, а за жена — дъщеря си Антигона. Но Пелей не останал задълго във Фтия. През време на калидонския лов той неволно убил Евритион. Опечален от тая нещастна случка, Пелей напуснал Фтия и се оттеглил в Йолк. Но и в Йолк го чакало нещастие. Там се влюбила в него жената на цар Акаст и го увещавала да забрави приятелството си с Акаст. Пелей отблъснал жената на своя приятел, а тя, за да му отмъсти, го наклеветила пред мъжа си. Повярвал на жена си Акаст и решил да погуби Пелей. Веднъж през време на лов по гористите склонове на Пелион, когато умореният от лова Пелей заспал, Акаст скрил чудесния меч на Пелей, който му бил подарен от боговете. Никой не можел да устои на Пелей, когато той се сражавал с този меч. Акаст бил уверен, че като бъде лишен от своя чудесен меч, Пелей ще загине, разкъсан от дивите кентаври. Но на помощ на Пелей се притекъл мъдрият кентавър Хирон. Той помогнал на героя да намери чудесния меч. Нахвърлили се върху Пелей дивите кентаври, готови да го разкъсат, но той лесно ги отблъснал със своя чуден меч. Пелей се спасил от неминуема гибел. Той отмъстил и на предателя Акаст: с помощта на Диоскурите Кастор и Полидевк превзел богатия град Йолк и убил Акаст и жена му. Когато титанът Прометей открил великата тайна, че от брак на Зевс с богиня Тетида щял да се роди син, който ще бъде по-могъщ от баща си и ще го свали от престола, той посъветвал боговете да дадат Тетида за жена на Пелей, тъй като от този брак ще се роди велик герой. Така именно решили да направят боговете; само едно условие поставили те: Пелей трябвало да победи богинята при двубой.

Когато бог Хефест съобщил на Пелей волята на боговете, Пелей отишъл в пещерата, в която чести почивала Тетида, след като изплува

от морските дълбочини. Укрил се Пелей в пещерата и зачакал. Ето че Тетида изплувала от морето и влязла в пещерата. Пелей се хвърлил върху нея и я сграбчил с мощните си ръце. Тетида се мъчела да се изтръгне. Тя вземала образа на лъвица, на змия, превръщала се във вода, но Пелей не я пущал. Тетида била победена; сега тя трябвало да стане жена на Пелей.

Боговете отпразнували сватбата на Пелей и Тетида в обширната пещера на кентавъра Хирон. Сватбеното пиршество било разкошно. Всички богове от Олимп участвували в него. Гръмко звучали златната лира на Аполон; под звуците й музите пеели за голямата слава, която ще се падне на сина на Пелей и богиня Тетида. Боговете пирували. Хорите и харитите играели хоро под звуците на Аполоновото свирене и пеенето на музите, а всред тях изпъквали със своята величествена красота богинята воин Атина и младата богиня Артемида, но всички богини надминавала по хубост вечно младата богиня Афродита. На хорото се били хванали и бързият като мисълта пратеник на боговете Хермес, и яростният бог на войната Арес, който забравил кървавите битки. Боговете богато дарили младоженците. Хирон подарил на Пелей своето копие, чиято дръжка била направена от твърд като желязо ясен, расъл на планината Пелион; владетелят на моретата Посейдон му подарил коне, а останалите богове — чудесни доспехи.

Боговете се веселили. Единствена богинята на раздора Ерида не участвувала в сватбеното угощение. Тя се скитала самотна около Хироновата пещера, спотаила дълбоко в сърцето си обидата, че не я поканили на пиршеството. Най-сетне богиня Ерида намислила как да си отмъсти на боговете, как да предизвика раздор помежду им. Тя взела една златна ябълка от далечните градини на Хесперидите; само две думи били написани на тази ябълка — „На най-хубавата“. Тихо се приближила Ерида към тържествената трапеза и невидима за всички, хвърлила на масата златната ябълка. Боговете видели ябълката, взели я и прочели надписа на нея. Но коя от богините е най-хубавата? Веднага възникнал спор между три богини: Зевсовата жена Хера, богинята воин Атина и богинята на любовта златна Афродита. Всяка от тях искала да получи ябълката; нито една от тях не желаела да я отстъпи на друга. Богините се обърнали към царя на богове и хора Зевс и поискали от него той да реши спора.

Зевс се отказал да бъде съдия. Той взел ябълката, подал я на Хермес и му наредил да заведе богините в околността на Троя, на склоновете на високата планина Ида. Там трябвало да реши хубавият син на троянския цар Приам — Парис, на коя от богините трябва да принадлежи ябълката, коя от тях е най-хубавата. По този начин сватбеното пиршество на Пелей завършило с раздор между богините. Много беди имало да докара на хората тоя спор на трите богини.

ПАРИС ОТСЪЖДА

Бързо се понесли Хермес и трите богини за склоновете на Ида при Парис. Парис, Приамовият син, пасял по това време стадата. Преди да роди Парис, майка му Хекуба (Хекаба) имала страшен сън: видяла как пожар застрашавал да унищожи цялата Троя. Изплашила се Хекуба, разказала своя сън на мъжа си. Приам се обърнал към прорицателя, а той му казал, че Хекуба ще роди син, който ще бъде виновник за загиването на Троя. Затова, когато Хекуба родила син, Приам заповядал на слугата си Ахелай да го занесе на високата планина Ида и да го захвърли там в гъстата гора. Но синът на Приам не загинал — откърмила го една мечка. След една година Ахелай го намерил и го отгледал като роден, син; дал му име Парис. Парис израсъл всред пастирите и станал необикновено хубав младеж. Той изпъквал всред своите връстници със силата си. Често спасявал не само стадата, но и другарите си от нападения на диви животни и разбойници и така се прославил всред тях със силата и с храбростта си, че го нарекли Александър (поразяващ мъжете). Спокойно си живеел Парис в горите на Ида. И тъкмо при него се явили богините заедно с Хермес. Като видял богините и Хермес, Парис се изплашил. Той искал да избяга от тях, но нима можел да се спаси чрез бягство от бързия като мисълта Хермес? Хермес спрял Парис и любезно му заговорил, подавайки му ябълката:

— Вземи тази ябълка, Парисе — рекъл Хермес, — виждаш, пред тебе стоят три богини. Предай ябълката на онази от тях, която е най-хубава. Зевс заповяда ти да бъдеш съдия в спора на богините.

Смутил се Парис. Гледа богините и не може да реши кой от тях е най-хубавата. Всяка една от богините започнала да убеждава младежа да даде ябълката на нея. Всяка от тях му обещавала голяма награда. Хера му обещавала да властвува над цяла Азия; Атина — военна слава и победи; а Афродита му обещавала за жена най-хубавата от смъртните жени — Елена, дъщерята на гръмовержеца Зевс и Леда. Парис не мислил много, след като чул обещанието на Афродита: той дал ябълката на нея. Така че за най-хубава измежду богините била призната от Парис Афродита. Оттогава Парис станал любимец на

Афродита и тя започнала да му помага във всичко, каквото и да предприемел. А Хера и Атина намразили Парис, намразили и Троя, и всички троянци и решили да погубят града и целия народ.

ПАРИС СЕ ЗАВРЪЩА В ТРОЯ

След срещата си с богините Парис не останал задълго в горите на Ида. Приам, виждайки, че жена му Хекуба не може да се утеши и постоянно скърби по загубения син, уредил богати игри в чест на загиналия, както той смятал, син. Като награда за победителя в игрите бил определен най-добрият бик от стадото на Приам. Този бик бил тъкмо в стадото, което пасял Парис. На Парис му било мъчно да се раздели с бика, който много обичал, и самият той го повел за града. В Троя Парис присъствувал на състезанието на героите. Сърцето му пламнало от жажда за победа. Той взел участие в състезанията и победил всички, дори могъщия Хектор.

Разгневили се Приамовите синове, че ги е победил някакъв си пастир. Един от тях, Деифоб, грабнал меча и искал да убие Парис. В уплахата си Парис се хвърлил към олтара на Зевс и при него потърсил спасение. При олтара го видяла дъщерята на Приам — прорицателката Касандра. Тя веднага познала кой е този пастир. Зарадвали се Приам и Хекуба, че намерили загубения си син, и с голяма тържественост го завели в двореца. Напразно Касандра предупреждавала Приам, напразно му напомняла, че съдбата е предопределила Парис да стане причина за загиването на Троя. Никой не се вслушал в думите на прорицателката Касандра. Защото бог Аполон бил обрекъл Касандра на печална участ: никой не вярвал на предсказанията й, макар че всичко, което тя предсказвала, се сбъдвало.

ПАРИС ОТВЛИЧА ЕЛЕНА

Изминали много дни, откак Парис се завърнал в дома на баща си Приам. Като че ли промяната, която станала в живота му, го накарала да забрави за дара, който Афродита му обещала, когато й предал златната ябълка. Сега той бил царски син, а не обикновен, никому неизвестен пастир. Но Афродита сама напомнила на своя любимец за прекрасната Елена; тя му помогнала да построи великолепен кораб и той се приготвил да отплава за Спарта, където живеела Елена. Напразно го предупреждавал прорицателят Хелен — Приамов син. Той предсказвал, че гибел очаква Парис. Парис не искал да слуша нищо. Той се качил на кораба и потеглил на далечен път по безбрежната морска шир. Когато Касандра видяла как се отдалечава бързоходният кораб на Парис от родните брегове, обзело я отчаяние. Като протегнала ръце към небето, прорицателката Касандра извикала:

— О, горко, горко на велика Троя и на всички ни! Виждам свещения Илион Обхванат от пламъци, лежат потънали в кръв, повалени в праха неговите синове! Виждам чужденци да отвеждат в робство плачещи троянски жени и девойки!

Така възклицавала Касандра, но никой не взел под внимание пророчеството й. Никой не възпрял Парис.

А Парисовият кораб плавал все по-далеч и по-далеч. В морето се надигнала страшна буря. И тя не спряла Парис. Той отминал богатата Фтия, Саламин и Микена, където живеели бъдещите му врагове, и стигнал най-после до брегове на Лакония. Пуснал котва Парис в устието на река Еврота и слязъл с приятеля си Еней на брега. Двамата отишли при царя като гости, които не замислят нищо лошо.

Менелай посрещнал радушно Парис и Еней. В чест на гостите той уредил богата трапеза. През време на угощението Парис за пръв път видял прекрасната Елена. В захлас я гледал той, любувайки се на неземната й красота.

И Елена била пленена от красотата на Парис; той бил прекрасен в разкошното си източно облекло. Изминали няколко дни. На Менелай се наложило да отпътува за Крит. Когато тръгнал, той помолил Елена

да се грижи за гостите, за да не чувствуват нужда от нищо. Менелай не подозирал каква обида ще му нанесат тези гости.

Когато Менелай отпътувал, Парис тозчас решил да се възползува от неговото отсъствие. С помощта на Афродита той склонил с нежни думи прекрасната Елена да напусне дома на мъжа си и да избяга с него в Троя. Елена отстъпила на Парисовите молби. Парис тайно отвел прекрасната Елена на кораба си; той отвлякъл жената на Менелай, а с нея и съкровищата му. Всичко забравила Елена заради любовта си към Парис — и мъж, и родна Спарта, и дъщеря си Хермиона.

Парисовият кораб напуснал устието на река Еврота, откарвайки богатата плячка. Бързо се носел корабът по морските вълни назад към троянските брегове. Ликувал Парис — при него била най-хубавата от смъртните жени. Елена. Когато корабът плавал далеч от бреговете, в открито море, неочаквано го спрял могъщият морски бог Нерей. Той изплувал от морската бездна и предсказал гибел и на Парис, и на цяла Троя. Смутили се Парис и Елена. Но Афродита ги успокоила и ги накарала да забравят това страшно предсказание. Три дни плавал корабът под закрилата на Афродита по спокойно море. Бързо се носел той от попътния вятър и благополучно пристигнал до троянските брегове.

МЕНЕЛАЙ СЕ ПОДГОТВЯ ЗА ВОЙНА СРЕЩУ ТРОЯ

Щом прекрасната Елена напуснала с вероломния Парис Менелаевия дворец, и боговете изпратили вестителката на боговете Ирида при Менелай на остров Крит. Бързо литнала на дъгоцветните си криле Ирида от Олимп, в миг се явила пред Менелай и му съобщила за постигналото го нещастие. Менелай тутакси потеглил обратно. Бързо стигнал той до Спарта. Обзел го страшен гняв, като видял, че Елена го е измамила и че съкровищата му са задигнати. Веднага Менелай отпътувал при брата си Агамемнон, за да се посъветва с него как да отмъсти на Парис за вероломството му. Агамемнон приел брата си с истинско съчувствие и го посъветвал незабавно да събере всички онези герои, които му били дали някога клетва, че с всички сили ще му помагат в случай на нещастие. Агамемнон съветвал да се тръгне на война срещу Троя с тези герои и войските им. Менелай възприел съвета на Агамемнон и двамата се отправили най-напред до престарелия цар Нестор в Пилос.

Старецът Нестор бил един от най-мъдрите гърци. Много герои бил видял той през дългия си живот, в много славни подвизи сам бил вземал участие. Нестор имал голяма опитност във военното дело. Вече трето поколение герои наблюдавал той.

Сърдечно приел Нестор Менелай и Агамемнон. Старият Нестор страшно се възмутил от Парис. Той решил лично да участвува в похода срещу Троя, като вземе със себе си и своите синове Тразимед и Антилох. Нестор се съгласил да споходи заедно с Атридите (Атреевите синове) и героите на Гърция, за да ги подбуди всички те да вземат участие в похода.

Мнозина герои решили да участвуват в тоя поход. Едни от тях се съгласили да участвуват, защото ги задължавала дадената клетва, други участвували, защото били обхванати от силна жажда за военни подвизи. Срещу Троя решили да заминат: аргоският цар Диомед, син на великия Тидей и равен по сила на бог Арес; Паламед, мъдрият син на евбейския цар; царят на Крит Идоменей, могъщ внук на Минос; Херакловият приятел Филоктет, комуто Херакъл, преди да умре, дал стрелите си. Без тия стрели, както предсказал оракулът, било

невъзможно да се превземе Троя. В похода взели участие и двамата едноименници: царят на Саламин Аякс, храбър син на Херакловия приятел Теламон — равен нему по сила нямало всред героите, и Аякс от Локрида, син на героя Оилей. И много други още герои взели участие. Трябвало да се застави да участвува в похода и царят на Итака, хитроумният Одисей, син на Лаерт. На Одисей не му се искало да напуска Итака. Зер той съвсем наскоро се бил оженил за хубавата Пенелопа и току-що му се бил родил първият син, Телемах. Нима ще трябва да напусне мирния живот и горещо обичаните жена и син, за да плава далеч до стените на Троя. Може би за да не се завърне вече никога в родината си? Затова, когато Одисей узнал, че Менелай, Агамемнон, Нестор и Паламед са пристигнали в Итака, той решил да ги измами. Като се престорил, на побъркан, започнал да оре нивите си със запрегнати в плуга вол и магаре, а засявал нивата със сол. Пръв разбрал, че Одисей хитрува, Паламед и решил да го принуди да признае това. Той взел повития в пелени Телемах и го сложил на браздата, по която вървял Одисей. Одисей се спрял. Колкото и голямо да било желанието му да остане в Итака, той не можел все пак заради това да погуби единствения си син. Така Паламед разкрил преструвката на Одисей и той трябвало да напусне родна Итака, любима жена и син и да замине за дълги години край стените на Троя. Оттогава Одисей намразил Паламед и решил да му отмъсти, задето го заставил да вземе участие в похода.

АХИЛ

Героите трябвало да привлекат за участие в похода още един герой. Това бил младият Ахил (Ахилес), син на цар Пелей и богиня Тетида. Прорицателят Калхас предсказал на Атридите, че те ще превземат великата Троя само ако в похода участвува и Ахил. Съдбата предвещавала на Ахил безсмъртна слава. Той трябвало да бъде най-великият измежду героите, които ще се сражават при Троя. Големи ще бъдат Ахиловите подвизи, но той няма да се върне жив от стените на Троя, ще загине в разцвета на силите си, убит от стрела. Богиня Тетида знаела какво е отредила съдбата на сина й. С всички сили тя се стараела да предотврати страшната му участ. Когато Ахил бил още малък, тя натърквала тялото му с амброзия и го държала на огън, за да направи сина си неуязвим и по този начин да му даде безсмъртие. Но една нощ, когато Тетида била сложила малкия Ахил в огъня, Пелей се събудил. Той се ужасил, като видял сина си в огъня. Грабнал меча си и се нахвърлил върху Тетида. Богинята се уплашила, избягала в страха си от Пелеевия дворец и се скрила в морските дълбочини, в чертозите на баща си Нерей. А Пелей дал за отглеждане Ахил на приятеля си, кентавъра Хирон. Хирон отхранил Ахил с мозъци от мечки и черен дроб от лъвове. Ахил израснал като могъщ герой. Когато бил едва на шест години, той убивал свирепи лъвове и глигани и без кучета догонвал елените — тъй бързо и леко бягал Ахил. По умение да си служи с оръжие никой не можел да се сравнява с Ахил. Хирон го научил също тъй да свири на сладкозвучна лира и да пее. Не забравяла сина си и Тетида, често изплувала тя от морските дълбочини, за да се види с него. Навсякъде и всякога Тетида се грижела за своя син.

Когато Ахил порасъл и станал прекрасен младеж, по цяла Гърция се разнесла новината, че Менелай събира герои за поход срещу Троя. Тетида, знаейки каква участ застрашава Ахил, го укрила на остров Скирос, в двореца на цар Ликомед. Там Ахил живеел всред царските дъщери, облечен в женски дрехи. Никой не знаел къде е скрит Ахил. Но прорицателят Калхас открил на Менелай къде е убежището му. Веднага Одисей и Диомед били изпратени да го намерят. А Одисей измислил следната хитрост. Той и Диомед

пристигнали на остров Скирос и като се представили за търговци, успели да влязат в двореца на Ликомед. Те наизвадили пред царските дъщери стоките си: разкошни платове, златни огърлици, гривни, обици, златоткани наметала, а между тях поставили и меч, шлем, щит, наколенници и броня. Царските дъщери с възхищение разглеждали златните украшения и богатите тъкани, а Ахил, който стоял между тях, гледал само оръжието. Изведнъж край двореца се разнесли бойни викове, зазвучали тръби и задрънкало оръжие. Спътниците на Диомед и Одисей ударили с мечове в щитовете и издали боен вик. Царските дъщери се разбягали изплашени, а Ахил, като сграбил меча и щита, се втурнал срещу враговете. Той помислил, че е извършено нападение върху Ликомедовия дворец.

По този начин Одисей и Диомед разпознали Ахил. Ахил с голяма радост се съгласил да участвува в похода срещу Троя. С него тръгнали верният му приятел Патрокъл и мъдрият старец Феникс. Пелей пък дал на сина си доспехите, които някога получил като подарък от боговете на сватбата си с богиня Тетида, дал му и копието, подарено му от Хирон, и конете, получени от Посейдон.

ТРОЯ

Велика и мощна била Троя, срещу която се готвели да воюват героите на Гърция. Троя била основана от Ил, правнук на Зевсовия син Дардан, и на една от плеядите, Електра. Дардан дошъл от Аркадия при цар Тевкър. Тевкър дал на Дардан за жена дъщеря си, а като зестра му отделил част от земята си, на която именно бил основан град Дардания. Внук на Дардан бил Трос, а Тросов син именно бил Ил. Той взел веднъж участие в едно състезание на герои във Фригия и скоро ги победил един след друг. Като награда за тази победа Ил получил петдесет момичета и петдесет младежи. Фригийският цар му дал и една пъстра крава, като му казал да върви подир нея и там, където тя се спре, да основе град. Според думите на царя на Фригия оракулът предрекъл голяма слава на този град. Ил постъпил така, както му казал фригийският цар. Тръгнал подир кравата, а тя се спряла точно на хълма на богиня Ате. Върху този именно хълм Ил започнал да строи града. Той протегнал ръце към небето и помолил гръмовержеца Зевс да му прати знамение, че е благословил неговото дело. На сутринта, като излязъл от шатъра си, Ил видял пред себе си един изрязан от дърво образ на Атина Палада; това именно бил оня паладиум, който трябвало да закриля новия град. През време на царуването на Ил била заградена със стена само онази част от Троя, която се намирала на хълма, а градската част в подножието на хълма била незащитена. Стена около тази част на града построили Посейдон и Аполон, които по повелята на боговете трябвало да служат при царя на Троя Лаомедонт, сина на Ил. Посейдон и Аполон изградили около Троя неразрушима стена. Само на едно място стената можела да бъде разрушена — там, където работил героят Еак, който помагал на боговете при работата.

По времето, когато героите на Гърция се тъкмели да предприемат поход срещу Троя, там управлявал Иловият внук — Приам; единствен той от децата на цар Лаомедонт бил останал жив, след като превзел Троя Зевсовият син Херакъл. Приам бил богат. Разкошен и величествен бил неговият дворец, в който той живеел с жена си Хекуба. Заедно с Приам живеели и петдесетте му синове и

толкова дъщери. Измежду Приамовите синове особено се славел с храбростта и силата си благородният Хектор.

Могъща била Троя. На гръцките герои предстояли големи трудности в борбата им с войнствените троянци, но затова пък и голяма слава и извънредно богата плячка очаквала онези, които победят троянците и завладеят Троя.

ГРЪЦКИТЕ ГЕРОИ В МИЗИЯ

Всички герои и техните войски се събрали в пристанището Авлида, за да отплават оттам към брегoвете на Троя. На морския бряг се струпала грамадна войска. Тази войска брояла сто хиляди въоръжени воини. Тя трябвало да бъде пренесена до Троя с 1186 кораба. Преди тръгването всички предводители на войски, великите герои, се събрали под сянката на един столетен чинар при олтарите, за да принесат жертви на боговете и да им се помолят за щастливо плаване. Изведнъж изпод един от олтарите изпълзял ужасен змей, червен като кръв. Извивайки на обръчи грамадното си тяло, змеят бързо полазил нагоре по чинара, почти до самия му връх. Там имало гнездо с осем пиленца и женска. Червеният змей погълнал и женската, и пиленцата, а след това се превърнал в камък. Изумени стояли героите под чинара: те не можели да разберат какво означава това знамение от боговете. Но мъдрият прорицател Калхас им открил смисъла на поличбата. Той казал на героите, че ще им се наложи девет години да държат Троя в обсада, тъй като змеят погълнал девет птици, и едва на десетата година след тежки усилия ще превземат великата Троя. Думите на Калхас зарадвали гърците. Изпълнени с надежда за благополучен изход на предприетия от тях поход, те спуснали корабите си във водата. Един след друг корабите отплавали от пристанището Авлида. Ударили гребците дружно веслата и грамадната флота на гърците потеглила бързо към брегoвете на Азия.

След като плавали известно време, гърците спрели край брегoвете на Мизия. Тук управлявал Херакловият син, героят Телеф. При неговите владения именно спрели гърците. Те били убедени, че са стигнали до брегoвете на Троя, и започнали да опустошават владенията на Телеф. Телеф събрал войската си и я повел да защищава владенията си. Започнал кръвопролитен бой.

В боя встъпил Ахил с верния си приятел Патрокъл. Патрокъл бил ранен, но без да обръща внимание на раната, той мъжествено се биел рамо до рамо с Ахил.

Най-сетне след големи усилия Ахил успял да принуди Телеф да избяга.

Настъпилата нощ дала възможност на Телеф да се прибере в своя град и да се затвори в него. Рано сутринта гърците започнали да събират телата на палналите воини и едва тогава разбрали, че са се били не с троянците, а с мизийците и техния цар Телеф, Херакловия син. Гърците се натъжили: те значи се били със своя съюзник, а не с враг. Гърците сключили мир с Телеф и той обещал да им помага. Отказал само да замине с тях в похода им срещу Троя: Телеф бил женен за една от Приамовите дъщери и не искал да воюва срещу тъста си.

След като погребали падналите в боя, гърците напуснали Мизия и отплавали по-нататък, към брегoвете на Троя. В открито море изненадала флотата на гърците страхотна буря. Страшни вълни като планини се издигали по морето. Бурята разпръснала като леки трески корабите на гърците. Те объркали пътя. Дълго блуждали гърците по морето и най-после се завърнали в Авлида. Един след друг пристигнали гръцките кораби в пристанището, което тъй неотдавна били напуснали, за да отплават за великата Троя. Първото действие от похода им завършило с неуспех.

ГЪРЦИТЕ В АВЛИДА

Изложено според трагедията на Еврипид „Ифигения в Авлида“.

Когато всички кораби на гърците се прибрали отново в Авлида, те ги изтеглили на брега. Тук се образувал огромен военен лагер. Мнозина герои не останали в Авлида. Завърнали се по домовете си. Напуснал Авлида и предводителят на цялата войска, цар Агамемнон. Никой не знаел кога собствено може да се предприеме нов поход срещу Троя. Но какво трябвало да правят гърците? Необходим бил водач, който да им покаже пътя към бреговете на Троя. Този път можел да им бъде показан само от Телеф, с когото наскоро гърците се били. През време на боя Телеф бил ранен от Ахил в бедрото. По какъв ли не начин лекувал Телеф раната си — нищо не помагало. Раната го боляла все по-силно и по-силно, болките ставали непоносими. Най-сетне, изтощен от страдания, Телеф се отправил за Делфи и там попитал оракула на Аполон как да излекува раната си. Пития отговорила, че Телеф може да бъде излекуван само от оня, който го наранил. Облечен в дрипи, с патерици, преобразен като просяк, Телеф отишъл в Микена в двореца на Агамемнон; той решил да помоли микенския цар да склони Ахил да му излекува раната. Първа зърнала Телеф жената на Агамемнон Клитемнестра. Той й открил кой е; а Клитемнестра дала съвет на Телеф, когато се появи Агамемнон, да грабне от люлката детето Орест, Агамемноновия син, да изтича при жертвеника и да се закани, че ще разбие о жертвеника главата на Орест, ако Агамемнон откаже да му помогне да излекува раната си. Телеф постъпил така, както му заръчала Клитемнестра. Изплашил се Агамемнон, че Телеф ще убие сина му. Съгласил се да помогне на Телеф и сторил това на драго сърце, тъй като знаел, че само Телеф може да посочи на гърците пътя за Троя. Агамемнон изпроводил пратеници при Ахил. Ахил се учудил; той не можел да разбере как ще излекува раната на Телеф, без да познава лечебното изкуство. Но най-мъдрият измежду героите, Одисей, казал на Ахил, че не му е нужно да бъде лекар, че той ще изцери раната на Телеф с желязо от острието на копието, с което му била нанесена. Веднага изстъргали желязо от Ахиловото копие, посипали раната на Телеф и тя зарасла. Телеф се

зарадвал. Той се съгласил като отплата за излекуването да води флотата на гърците до троянските брегове — нещо, от което по-рано така упорито се отказвал.

Намерен бил вече водачът, но гърците все пак не можели да отплават от Авлида: по морето непрекъснато духал противен вятър. Тоя вятър била изпратила богиня Артемида, която се била разсърдила на Агамемнон, задето убил нейната свещена сърна. Напразно героите очаквали вятърът да се промени — той не отслабвал и непрекъснато духал все в същата посока. Струпалите се на едно място герои се отегчавали в бездействие. В лагера се появили болести; воините почнали да роптаят. Имало опасност дори да въстанат. Най-после прорицателят Калхас разкрил на гръцките вождове:

— Богиня Артемида ще се смили над гърците само тогава, когато й принесат в жертва хубавата Агамемнонова дъщеря Ифигения.

Когато Агамемнон се върнал в Авлида и се научил за това, той се натъжил. Готов бил дори съвсем да се откаже от похода за Троя само за да запази живота на дъщеря си. Менелай дълго то убеждавал да се подчини на волята на Артемида; в края на краищата Агамемнон отстъпил пред молбите на брата си и изпратил в Микена при Клитемнестра вестоносец, който трябвало да й съобщи, като скрие истинската причина, нареждането на Агамемнон да доведе в Авлида Ифигения, защото Ахил бил искал, преди да тръгне на поход, да се сгоди с нея. След като изпратил вестоносеца за Микена, на Агамемнон още повече му дожаляло за дъщеря му; тайно от всички останали той изпратил друг вестоносец, на когото заръчал да съобщи на Клитемнестра да не довежда в Авлида Ифигения. Но Менелай заловил този втори пратеник. Разгневен, той упрекнал Агамемнон, задето постъпва така, както може да постъпва само оня, който изменя на общото дело. Дълго Менелай укорявал Агамемнон. Между братята възникнал горещ спор. Свадата била прекъсната от дошлия вестител, който съобщил, че в стана на гърците току-що е пристигнала Клитемнестра с Ифигения и малкия Орест и седнала да чака край извора до самия стан.

Агамемнон изпаднал в отчаяние. Нима му е отредено от съдбата да загуби нежно обичаната си дъщеря Ифигения, нима той лично ще трябва да я води на смърт, на заколение при жертвеника на Артемида? Като вижда скръбта на брата си, дори и Менелай е готов да се откаже

от такава жертва от негова страна. Но Агамемнон знае, че Калхас ще съобщи волята на богиня Артемида на цялата войска и тогава ще го принудят да принесе в жертва Ифигения. Дори ако Калхас не оповести волята на боговете, на всички ще каже за това Одисей — нали и той знае волята на богинята.

Изпълнен с дълбока скръб, Агамемнон отишъл при жена си и дъщеря си. Той се стараел да изглежда спокоен и весел, но това не му се удало. Отведнъж Ифигения забелязала, че баща й е дълбоко опечален от нещо. Тя започнала да го разпитва, но той нищо не й казал. Нищо не казал Агамемнон и на жена си, само я увещавал да си замине за Микена: не искал Клитемнестра да присъствува на смъртта на дъщеря им. Агамемнон оставил жена си и дъщеря си и отишъл при Калхас: искал да го попита не би ли могло някак да си спаси дъщерята.

Току-що бил излязъл от шатъра Агамемнон, когато дошъл Ахил. Той искал да види царя на Микена, за да поиска от него незабавно да тръгнат срещу Троя. Омръзнало му било да стои без работа в Авлида, пък и неговите мирмидонци недоволствували и искали или да ги водят на поход, или да ги пуснат да си отидат вкъщи. Когато Клитемнестра узнала кой е героят, който търси Агамемнон, тя се обърнала към Ахил и го поздравила като годеник на дъщеря си. Ахил се учудил. Та нали той никога не е говорил с Агамемнон, че иска да се жени за дъщеря му. Клитемнестра се смутила, като разбрала, че Ахил никога не е помислял за женитба с Ифигения, и не знаела какво да му каже. Но в този момент дошъл същият оня роб, когото Агамемнон бил изпратил с второ съобщение в Микена. Той разкрил на Клитемнестра защо Агамемнон я е извикал да дойде с Ифигения в Авлида. Клитемнестра изпаднала в ужас. Предстояло й да загуби дъщеря си. Кого да моли за защита? Тя паднала на колене пред Ахил, заплакала, обгърнала коленете му и го молела за закрила, като го заклевала в майка му, великата Нереева дъщеря Тетида. Виждайки отчаянието на Клитемнестра, Ахил се заклел в мъдрия морски старец бог Нерей да й помогне. Заклел се, че не ще позволи никому дори да докосне Ифигения. Бързо си отишъл Ахил от шатъра на Агамемнон, за да се облече в доспехите си. Когато Агамемнон се върнал в шатъра си, Клитемнестра започнала гневно да го укорява, задето е решил да погуби собствената си дъщеря.

Какво можел да й отговори Агамемнон? Та нали не по своя воля е решил той да принесе в жертва на богиня Артемида родната си дъщеря. Той не бил в състояние да постъпи другояче. Можал само да каже, че ако дори отстъпи на молбите на жена си и на дъщеря си, разгневените гърци биха убили и него, и всичките му близки, тъй като Ифигения я принасят в жертва за благото на цяла Гърция.

В лагера започнало да се проявява вече силно вълнение. Мирмидонците едва ли не убили с камъни Ахил, когато той заявил, че няма да позволи да бъде принесена в жертва онази, която му е обещана за съпруга. Всички воини, предвождали от Одисей, с оръжие в ръце се впуснали към шатъра на Агамемнон. Ахил с меч в ръка и прикривайки се с щита, застанал на входа за шатъра, готов до последна капка кръв да защищава Ифигения.

Но в този момент самата Ифигения възпряла всички ония, които били готови да започнат кървав бой. Тя заявила на висок глас, че е готова доброволно да отиде под жертвения нож заради общото дело. Че не желае да се противопоставя на волята на великата Зевсова дъщеря Артемида. Нека я принесат в жертва; вечен паметник за нея ще бъдат развалините на Троя, когато гърците я превземат. Тя убедила героя Ахил да не я защищава, да не започва междуособен бой. Ахил се подчинил на волята на Ифигения, макар че му било мъчно за хубавата мома, която той обикнал заради голямата й решителност да се пожертвува за общото благо.

Спокойно тръгнала Ифигения към мястото, където бил издигнат жертвеникът в чест на богиня Артемида. Прекрасна и величествена преминала между безбройните редици воини Ифигения и застанала до жертвеника. Заплакал Агамемнон, като погледнал младата си дъщеря, и за да не види смъртта й, закрил глава с широкото си наметало. Ифигения стояла спокойно до жертвеника. По заповед, оповестена чрез глашатая Талтибий, всички пазели дълбоко мълчание. Прорицателят Калхас извадил от ножницата жертвения нож и го поставил в златна кошница. На главата на девицата той сложил венец като на жертва, която водят към олтара. От редовете на воините излязъл Ахил. Той взел съда със свещена вода и жертвено брашно със сол, поръсил с водата Ифигения и жертвеника, посипал с брашно главата на девицата и на висок глас се обърнал към богиня Артемида, молейки я да изпрати на войската благополучно плаване до

троянските брегове и победа над враговете. Калхас взел в ръка жертвения нож. Всички замрели. Ето той вдига ножа, за да прободе с него Ифигения. Ето ножът се допира вече до девицата. Но Ифигения не паднала с предсмъртен стон до жертвеника. Станало велико чудо. Богиня Артемида отвлякла Ифигения, а при олтара, обагряйки го с кръв, вместо нея се мятала в предсмъртни гърчове една прободена от ножа на Калхас сърна. Изумени от чудото, всички воини извикали като един човек. Гръмко и радостно извикал и прорицателят Калхас:

— Ето жертвата, която искаше Артемида, великата дъщеря на гръмовержеца Зевс! Радвайте се, гърци, богинята ни предвещава щастливо плаване и победа над Троя.

И наистина още не била изгоряла на жертвеника сърната, изпратена от Артемида, и вече се променил вятърът и станал попътен. Гърците бързо започнали да се стягат за далечния поход. Всички в стана ликували. А Агамемнон побързал към своя шатър да съобщи на Клитемнестра за това, което е станало при жертвеника, и да я подкани по-скоро да се върне в Микена.

Богиня Артемида, след като грабнала от жертвеника Ифигения, я пренесла на брега на Евксинския Понт, в далечна Таврида (Крим). Там прекрасната Агамемнонова дъщеря Ифигения станала жрица на богинята.

ПЛАВАНЕТО НА ГЪРЦИТЕ КЪМ БРЕГОВЕТЕ НА ТРОЯ. ФИЛОКТЕТ.

Изложено според трагедията на Софокъл „Филоктет“.

Плаването на гърците към брегове на Троя било спокойно. През всичкото време духал попътен вятър. Корабите бързо порели морските вълни. Вече се виждали брегове на остров Лемнос. Тук, недалеч от Лемнос, се намирал пустинният остров Хриза, където имало жертвеник, издигнат в чест на покровителката на острова, нимфата Хриза. Гърците трябвало да намерят тоя жертвеник и да принесат на него жертва на нимфата, тъй като им било предсказано, че ще превземат Троя само ако по пътя се отбият на брега на Хриза и принесат там жертва. Жертвеникът на тоя остров бил поставен още от големия герой Язон, когато плавал със своите спътници аргонавтите до далечна Колхида за златното руно. На тоя жертвеник принесъл жертва и великият Зевсов син Херакъл, когато предприел похода си срещу Троя, за да отмъсти на царя Лаомедонт, задето той го оскърбил. Херакловият приятел Филоктет знаел где се намира жертвеникът. Той сам предложил да го покаже на героите. Вождовете на гърците отишли да потърсят Филоктет. Островът бил безлюден. Цял бил обрасъл с храсти. Ето най-сетне и жертвеника, вече наполовина разрушен. Героите се приближават до него. Неочаквано от храстите изпълзява голяма змия, която пазела жертвеника, и ухапала Филоктет за крака. Филоктет извикал и паднал на земята. Притичали към него героите, но било вече късно. Змийската отрова проникнала в раната. Филоктет започнал да усеща ужасни болки. От раната изобилно течала гной и изпълвала въздуха със страшна воня. Страданията на Филоктет били непоносими. Той стенел непрестанно и денем, и нощем. Стенанията на нещастния Филоктет не давали покой на гърците. Воините започнали да роптаят. Те не могли да търпят вонята, която се разнасяла от раната на Филоктет. Най-сетне вождовете на гърците решили по съвета на Одисей да оставят нещастния Хераклов приятел нейде на брега. Когато плавали покрай остров Лемнос, вождовете наредили заспалия Филоктет да бъде свален на пустинния бряг. Сложили го там всред скалите, като му оставили лъка и

стрелите, дрехи и храна. Така изоставили гърците героя, без чиито стрели не било съдено да превземат Троя. Девет години чезнел Филоктет на пустинния бряг. Но дошло време, когато гърците трябвало сами да изпратят хора за Филоктет и да го молят за помощ. Това станало на десетата година от обсадата на Троя.

След като оставили Филоктет, гърците продължили пътя си и най-сетне се приближили до троянските брегове, където ги очаквали толкова усилия, опасности и големи подвизи.

ПЪРВИТЕ ДЕВЕТ ГОДИНИ ОТ ОБСАДАТА НА ТРОЯ

Изложено според различни произведения на древни писатели. Епизодът за гибелта на Паламед изложен според поемата на Овидий „Метаморфози“.

Зарадвали се гърците, че продължителното им плаване завършило. Но когато корабите им доплавали по-близо до бреговете, те видели, че ги чака вече силна войска троянци под предводителството на Хектор, могъщия син на твърде стария вече троянски цар Приам. Как да стигнат гърците до самия бряг? Как да слязат на сушата? Всички герои разбрали, че оня, който пръв стъпи на троянския бряг, ще загине. Дълго се колебали гърците. Между тях бил и героят Протезилай; той жадувал за подвизи и бил готов пръв да скочи на брега и да започне бой с троянците. Ала не се решавал, защото знаел предсказанието: оня от гърците, който пръв докосне с крак троянската земя, трябва да загине. И Одисей знаел това предсказание. И ето, за да увлече след себе си героите, но да не загине самият той. Одисей хвърлил на брега щита си и ловко скочил на него от кораба. Протезилай видял, че Одисей слязъл на брега, но не забелязал, че Одисей стъпил не на троянска земя, а на своя щит. Протезилай сметнал, че един от гърците вече се е допрял пръв до троянска земя. Жаждата за подвизи обхванала Протезилай. Той забравил всичко: забравил родината си, забравил и прекрасната си жена, младата Лаодамия. Скочил от кораба на брега Протезилай и с гол меч се хвърлил срещу враговете. Великият Хектор замахнал с тежкото си копие и смъртно наранил младия герой. Протезилай паднал мъртъв на брега. Той пръв оросил с кръвта си троянската земя. Гърците дружно се нахвърлили от корабите срещу враговете. Закипял кървав бой; стъписали се троянците, хукнали да бягат и се укрили зад непристъпните стени на Троя. На другия ден между гърците и троянците било сключено примирие, за да приберат падналите воини и да ги погребат.

След като погребали всичките убити, гърците се заловили да изградят укрепен лагер. Те изтеглили корабите си на брега и се разположили на голям стан покрай морския бряг — от планините

Сигейон до планините Ройтейон. Откъм Троя те защитили лагера си с висок насип и с ров. На двата противоположни края на лагера построили своите шатри Ахил и Аякс Теламонид, за да наблюдават троянците и да не допуснат да нападнат те неочаквано гърците. В средата на лагера се издигал разкошният шатър на цар Агамемнон, който бил избран от гърците за предводител на цялата войска. Тук, около Агамемноновия шатър, се намирало и мястото за народни събрания. Мъдрият Одисей построил своя шатър до мястото за народни събрания, за да може във всяко време да излиза при събралите се и винаги да знае какво става в стана. Въпреки че по-рано той не желаел да участвува в похода, сега станал върл враг на троянците и искал гърците на всяка цена да превземат и да разрушат Троя.

Когато лагерът на гърците бил построен и укрепен, те изпратили в Троя цар Менелай и хитроумния Одисей за преговори с троянците. Гръцките пратеници били приети от мъдрия Антенор в дома му; той им дал великолепно угощение. Антенор от все сърце желаел да бъде сключен мир и да бъдат задоволени законните искания на Менелай. Когато узнал за пристигането на пратениците, Приам свикал народното събрание, за да издействува да се задоволи искането на Менелай. На събранието на троянците присъствували също Менелай и Одисей. Менелай с кратка, енергична реч поискал троянците да върнат жена му Елена и съкровищата, задигнати от Парис. След Менелай говорил Одисей. Троянците се захласнали от дивното слово на мъдрия цар на Итака. Той ги убеждавал да задоволят исканията на Менелай. Троянският народ бил готов вече да се съгласи да приеме всичките Менелаеви условия. Още повече, че и самата прекрасна Елена се разкаяла за необмислената си постъпка и съжалявала, задето напуснала дома на своя съпруг герой заради Парис. И Антенор убеждавал народа да задоволи исканията на Менелай. Той виждал колко беди ще докара войната между троянци и гърци. Но Приамовите синове и преди всичко, разбира се, Парис, не желаели мир с гърците. Нима ще накарат Парис да върне Елена? Нима ще му отнемат цялата плячка? Той не искал, да се подчини на народното решение, а и братята му го поддържали в това негово становище. Антимах, който бил подкупен от Парис, искал дори троянците да задържат цар Менелай и да го убият. Но Приам и Хектор не допуснали това; те не

позволили да бъдат оскърбени пратениците, намиращи се под покровителството на гръмовержеца Зевс. Народното събрание се колебаело, не знаело какво окончателно решение да вземе.

Тогава станал тиванският прорицател Хелен, Приамов син, и казал, че троянците няма защо да се страхуват от войната с гърците — боговете обещават на Троя своята помощ. Троянците повярвали на Хелен. Те отказали да задоволят искането на Менелай. Пратениците на гърците били принудени да напуснат с празни ръце Троя. Сега трябвало да се започне кръвопролитната борба между троянци и гърци.

Затворили се троянците в непристъпната Троя; даже Хектор не се осмелил да излезе от града. А гърците започнали да го обсаждат. Те на три пъти се опитали да превземат с щурм Троя, но не успявали. Тогава започнали да разоряват околностите на Троя и да завоюват всички градове, които се намирали в съюз с Троя. Срещу тях гърците предприемали походи по суша и по море. Във всички тези походи особено се отличавал великият Ахил. Гърците завладели островите Тенедос, Лесбос и градовете Педас, Лирнес и други. Много градове разрушили те във вътрешността на страната. Завладели и град Тива, където владеел Еетион, бащата на Хекторовата жена Андромаха. В един и същи ден, Ахил убил седемте братя на Андромаха. Загинал и баща й. Но Ахил не оставил Еетионовия труп на поругание, страхувайки се да не си навлече гнева на боговете; той наредил да го погребат. Майката пък на Андромаха била отведена като пленница в гръцкия стан. Ахил заграбил богата плячка от Тива. Той взел в плен прекрасната дъщеря на Аполоновия жрец Хриз, Хризеида, и прекрасната Бризеида. Хризеида била предадена от гърците на цар Агамемнон.

Гърците опустошавали всичко около. Троя. Троянците не смеели да се покажат извън стените на Троя, тъй като всеки бил застрашен от смърт или да бъде взет в жесток плен и продаден в робство.

Много нещастия трябвало да понесат жителите на Троя през деветгодишната обсада на града. Много герои, които загинали в бой, трябвало да оплакват те. Но най-тежката, десетата година тепърва идвала. Предстояло им да изпитат и най-голямото нещастие — падането на Троя.

Много страдания преживели и гърците през девет те години на войната. И те дали много убити. Мнозина воини герои загинали от ръката на врага. Загинал и мъдрият герой Паламед, но не от вражеска ръка. Погубил го поради омраза и завист хитроумният Одисей. Паламед давал на гърците много и разумни съвети: неведнъж той им бил правил неоценими услуги. Лекувал рани и болести с билки; построил фар за гърците, за да знаят временно отплавалите от стана къде точно да слязат отново на брега през тъмна нощ. Гърците почитали героя Паламед и драговолно изпълнявали съветите му. Заради това го намразил Одисей. Той виждал, че гърците слушат с по-голямо внимание Паламед, отколкото него. Одисей не забравял и това, как Паламед разкрил хитруването му, когато се правел на побъркан, за да не замине за Троя; тоя спомен още повече засилвал омразата му към Паламед. Дълго обмислял Одисей как да погуби Паламед. Най-после се възползувал от обстоятелството, че Паламед започнал да съветва гърците да турят край на войната и да се върнат в родината си. Одисей измислил коварен план. Една нощ той скрил в Паламедовия шатър торба със злато и започнал да внушава на всички, че не току-тъй Паламед съветва да се прекрати обсадата на Троя, че той дава тия съвети на гърците само затова, защото е подкупен от Приам. А между гърците имало доста недоволни от Паламед. Защото, твърдели те, ако гърците биха послушали съветите на Паламед, те биха се лишили от богатата плячка, която биха имали, като превземат Троя. Всички тези недоволници безкритично повярвали на Одисеевата клетва. Като видял, че вече мнозина гърци започват да вярват в предателството на Паламед, Одисей, за да убеди всички в това, че Приам действително е подкупил Паламед, съобщил на Агамемнон, че Паламед поддържа връзки с Приам чрез един пленен фригиец и че тоя фригиец е бил заловен и убит от Одисеевите слуги, когато се опитвал да се измъкне от лагера на гърците и да избяга в Троя. Освен това Одисей написал и писмо от името на Приам до Паламед. В това писмо се споменавало за злато, изпратено от цар Приам на Паламед като награда, задето той ще придума гърците да вдигнат обсадата и да си заминат за родината. Това писмо Одисей предал на пленения фригиец и му заръчал да го предаде на Приам. Но щом фригиецът излязъл от гръцкия лагер, Одисеевите слуги го нападнали, убили го, а писмото донесли на царя си. С това писмо Одисей побързал да отиде в шатъра на Агамемнон.

Като получил това известие, Агамемнон тозчас свикал в шатъра си всички вождове на гърците. Повикал и Паламед, който и не подозирал каква опасност го застрашава. Тук Одисей обвинил Паламед в предателство. Напразно Паламед уверявал вождовете, че не е и помислял за предателство. Ала Одисей, за да изобличи Паламед, посъветвал да се претърси шатърът му. Изпратили хора в шатъра и наистина там намерили торба със злато. Сега всички повярвали, че Паламед е предател. Устроили съд над Паламед и той бил осъден на смърт. Било решено да го убият с камъни. Оковали невинния Паламед в тежки вериги и го докарали на брега на морето. Напразно Паламед заклевал гърците да не го убиват; да не наказват невинен човек с такава жестока смърт. Никой не искал да слуша мнимия предател. Пристъпили към изпълнение на смъртното наказание. Нито една въздишка, нито едно оплакване не излязло от гърдите на Паламед. Преди да умре, той само казал тихо следните думи:

— О, истино, мъчно ми е за тебе, ти умря преди мене.

С тези думи на уста умрял най-благородният и най-мъдрият измежду гръцките герои; не го спасили всичките заслуги, които той имал пред гърците. По-късно гърците жестоко заплатили за убийството на Паламед. Евбейският цар Навплий, Паламедовият баща, им отмъстил за смъртта на сина си.

Агамемнон не само осъдил Паламед на смърт, но и душата му обрекъл на вечни скитания. Агамемнон не позволил тялото на Паламед да бъде погребано; то било оставено на морския бряг, за да го разкъсват зверове и хищни птици. Но могъщият Аякс Теламонид не допуснал това. Той извършил погребалните обреди над тялото на Паламед и го погребал с почест. Аякс не вярвал, че Паламед е изменил на гърците.

СВАДАТА МЕЖДУ АХИЛ И АГАМЕМНОН

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Вече девет години гърците държали Троя в обсада. Настъпила десетата година от величавата борба. В началото на тая година пристигнал в гръцкия стан Хриз, жрец на стрелометеца Аполон. Той молел всички гърци и преди всичко вождовете им да му върнат срещу богат откуп дъщерята Хризеида. Като изслушали Хриз, всички се съгласили да приемат срещу Хризеида богатия откуп и да я предадат на баща й. Но могъщият цар Агамемнон се разгневил и казал на Хриз:

— Старче, махай се и никога да не си посмял да се мернеш тук, при нашите кораби, иначе няма да те спаси и това, че си жрец на бог Аполон. Няма да ти върна Хризеида. Не, цял живот ще чезне тя в робство. Пази се да не ме разсърдиш, ако искаш да се завърнеш у дома си здрав и читав.

Хриз се уплашил, напуснал гръцкия стан и отишъл натъжен на морския бряг. Там, като вдигнал ръце към небето, той се помолил на великия Латонин син, бог Аполон:

— О, сребролъки боже! Чуй ме, чуй верния си служител! Отмъсти с твоите стрели на гърците за моята скръб и обида.

Чул Аполон жалбата на своя жрец Хриз. Бързо литнал той от светлия Олимп с лък и стрелник през рамо. Страшно дрънкали в стрелника златните стрели. Аполон се носел към стана на гърците, кипнал от гняв; лицето му било по-мрачно от нощта. Като долетял до стана на ахейците (гърците), извадил от стрелника си една стрела и я запратил в лагера. Страшно звъннала тетивата на Аполоновия лък. След първата стрела Аполон изпратил втора, трета — като град се посипали стрелите в гръцкия стан, носейки смърт. Страшен мор завърлувал всред гърците. Много гърци загивали. Навсякъде горели погребални клади. Сякаш бил настанал за гърците гибелният час.

Девет дни вилнеел вече морът. На десетия ден по съвет, даден от Хера, великият герой Ахил свикал на народно събрание всички гърци, за да решат какво да правят, как да умилостивят боговете. Когато всички воини се събрали, пръв се обърнал към Агамемнон със слово Ахил:

— Ние ще трябва да отплаваме обратно за родината, сине Атреев — започнал Ахил, — ти виждаш, че воините ни загиват и в боевете, и от мор. Но ако искаш, най-напред да попитаме гадателите: те ще ни кажат с какво сме си навлекли гнева на сребролъкия Аполон; поради какво е изпратил той гибелния мор на нашата войска.

Едва изрекъл това Ахил, когато се изправил прорицателят Калхас, който вече много пъти бил откривал на гърците волята на боговете. Той заявил, че е готов да разкрие с какво са разгневили далекострелния бог, но ще разкрие това само ако Ахил го защити от гнева на цар Агамемнон. Ахил обещал на Калхас своята защита и се заклел за това в Аполон. Едва тогава Калхас казал:

— Агамемнон поруга честта на неговия (на Аполон) жрец Хриз, като не прие от него богатия откуп за дъщеря му и го изгони от стана. Ние можем да умилостивим бога само като върнем чернооката Хризеида на баща й и като принесем в жертва на бога сто юнци (млади бикове).

Като чул какво казал Калхас, Агамемнон пламнал в страшен гняв срещу него и срещу Ахил; обаче виждайки, че все пак ще трябва да върне Хризеида на баща й, той най-сетне се съгласил, но поискал откупът за нейното връщане да бъде само за него. Ахил упрекнал Агамемнон в користолюбие. Това още повече разсърдило Агамемнон. Той се заканил, че чрез своята власт ще си вземе обезщетението за Хризеида от онова, което се е паднало на Ахил или на Аякс, или на Одисей.

— Безсрамни, коварни користолюбецо! — креснал Ахил. — Ти ни се заканваш, че ще отнемеш от нас наградите ни, макар че никой от нас никога не е получавал дял от наградите, равен на твоя. А ние сме дошли тук да се бием не за свое дело; дошли сме да помогнем на Менелай и на тебе. Ти искаш да ми отнемеш част от плячката, която ми се падна заради големите подвизи, извършени от мене. Тогава по-добре да се върна обратно в родната Фтия; аз не искам да увеличавам твоята плячка и твоите съкровища.

— Че какво пък, отивай си във Фтия! — креснал Агамемнон в отговор на Ахил. — От всички царе аз най-много мразя тебе! Ти единствен започваш раздори. Гневът ти не ме плаши. Виж какво ще ти кажа. Аз ще върна Хризеида на баща й, щом такова е желанието на бог Аполон, но в замяна на това ще ти отнема пленницата Бризеида. Ти

ще разбереш колко по-голяма власт имам аз! Никой да не смее да се сравнява с мене по власт!

Страшен гняв обзел Ахил, когато чул тая закана на Агамемнон. Хванал меча си Тетидиният син; той вече го извадил наполовина от ножницата и бил готов да се нахвърли върху Агамемнон. Ала в този миг Ахил усетил леко допиране до косата си. Обърнал се той и в ужас се отдръпнал. Пред него, невидима за останалите, стояла великата дъщеря на Гръмовержеца Атина Палада. Тя била изпратена от Хера. Зевсовата жена не желаела да загине нито единият, нито другият от героите; те и двамата — и Ахил, и Агамемнон — й били еднакво скъпи. С трепет Ахил запитал богиня Атина:

— О, дъще на гръмовержеца Зевс, защо си слязла от високия Олимп? Нима си дошла тук, за да видиш как беснее Агамемнон? О, скоро ще погуби той себе си със своята гордост!

— Не, могъщи Ахиле — отвърнала светлооката Палада, — не за това съм дошла аз. Дошла съм да укротя твоя гняв, ако, разбира се, ти се подчиняваш на волята на боговете олимпийци. Не вади меч, задоволи се само с думите, с тях бичувай Агамемнон. Повярвай ми! Скоро тук, на същото това място, ще ти заплатят за, обидата с дарове, които ще бъдат многократно по-богати. Смири се и се подчини на волята на безсмъртните богове.

Ахил се покорил на волята на боговете: той прибрал меча си в ножницата и Атина пак се възнесла на светлия Олимп всред боговете.

Много гневни думи казал още Ахил на Агамемнон, наричайки го народен изедник, пияница, страхливец и куче. Ахил хвърлил скиптъра си на земята и се заклел в него, че ще дойде време, когато ще бъде нужна неговата помощ срещу троянците, но напразно Агамемнон ще го моли да помогне, след като тъй тежко го е оскърбил. Напразно старецът Нестор, мъдрият пилоски цар, се стараел да помири враждуващите. Агамемнон не послушал Нестор, не се смирил и Ахил. Разгневен, великият Пелеев син си тръгнал към шатрите заедно със своя приятел Патрокъл и храбрите мирмидонци. В гърдите му бясно клокочела злоба срещу оскърбилия го Агамемнон.

В това време цар Агамемнон заръчал да спуснат бързоходен кораб в морето, да натоварят на него жертви за бог Аполон и да откарат прекрасната дъщеря на жреца Хриз. Този кораб трябвало да отплава под командата на хитроумния Одисей за Тива, града на

Еетион, а гърците в стана по нареждане на Агамемнон трябвало да принесат богати жертви на Аполон, за да го умилостивят.

Бързо се носел изпратеният от Агамемнон кораб по вълните на безбрежното море. Най-сетне пристигнал в пристанището на Тива. Гърците спуснали платната и спрели на пристанището. Одисей начело на отряд воини слязъл от кораба на брега, отвел прекрасната Хризеида при баща й и се обърнал към него със следното приветствие:

— О, служителю на Аполон! Аз дойдох тук по волята на Агамемнон, за да ти върна дъщерята. Докарахме и сто млади бикове, за да умилостивим с тия жертви великия бог Аполон, който изпрати тежко бедствие за гърците.

Зарадвал се старецът Хриз, че дъщеря му се е върнала, и нежно я прегърнал. Незабавно пристъпили към жертвоприношение в чест на Аполон. Хриз молел бога-стрелометец:

— О, сребролъки боже! Чуй ме! И по-рано ти си се вслушвал в молбите ми. Послушай ме и сега! Избави гърците от голямото бедствие, прекрати гибелния мор!

Чул Хризовата молба бог Аполон и турил край на мора в стана на гърците. А след като били принесени от Хриз жертвите на Аполон, било уредено великолепно угощение. Весело пирували гърците в Тива. Младежи разнасяли вино, като пълнели догоре чашите на пируващите. Гръмко се разнасяли величествените звуци на химна в чест на Аполон, пят от младежи гърци. До залез-слънце продължил пирът, а на сутринта, ободрени от съня, Одисей и неговият отряд си заминали обратно за големия стан. Аполон им изпратил попътен вятър. Като чайка се носел корабът по морските вълни. Той бързо стигнал до стана. Пътниците го изтеглили на брега и се разотишли по своите шатри.

Докато Одисей плавал за Тива, Агамемнон изпълнил и онова, с което заплашвал Ахил. Той повикал глашатаите Талтибий и Еврибат и ги изпратил да доведат Бризеида. С нежелание отивали пратениците на Агамемнон към шатъра на Ахил. Те го заварили седнал край шатъра и дълбоко замислен. Пратениците се приближили до могъщия герой, но в смущението си не могли да промълвят нито дума. Тогава Пелеевият син им казал:

— Здравейте, глашатаи! Зная, че вие в нищо не сте виновни, виновен е единствен Агамемнон. Вие сте дошли за Бризеида.

Приятелю Патрокъл, предай им Бризеида. Но нека те самите бъдат свидетели, защото ще дойде време, когато аз ще бъда нужен, за да спася от гибел гърците. Не ще успее тогава загубилият разум Агамемнон да спаси гърците!

Проливайки горчиви сълзи, Ахил напуснал приятелите си, оттеглил се на пустинния бряг, протегнал ръце към морето и на висок глас призовал майка си, богиня Тетида:

— Майко, щом си ме родила обречен да живея кратко, защо тогава гръмовержецът Зевс ме лишава и от слава! Не, не ми даде той слава! Цар Агамемнон поруга моята чест, като ми отне наградата за моите подвизи. Майко, чуй ме!

Чула богиня Тетида призива на Ахил. Напуснала тя морските дълбочини и чудния дворец на бог Нерей. Като лек облак изплавала бързо от пенещите се морски вълни. Излязла Тетида на брега, седнала до нежно обичания свой син и го прегърнала.

— Защо ридаеш тъй горчиво, синко? — попитала тя. — Кажи ми какво ти тежи.

Ахил разказал на майка си колко тежко го е оскърбил Агамемнон. Той помолил майка си да възлезе до светлия Олимп и там да помоли Зевс да накаже Агамемнон. Нека Зевс помогне на троянците, нека прогонят те гърците чак до корабите им. Нека да разбере Агамемнон колко неразумно е постъпил, като е оскърбил най-храбрия от гърците. Ахил уверявал майка си, че Зевс няма да откаже да задоволи молбата й. Достатъчно е само тя да напомни на Зевс как му е помогнала веднъж, когато олимпийските богове били замислили да го свалят и го оковали. Тогава Тетида повикала сторъкия великан Бриарей да помогне на Зевс; като го видели, всички богове се объркали и не посмели да вдигнат ръка срещу Зевс. Нека Тетида напомни това на великия Зевс Гръмовержец и той няма да откаже да изпълни молбата й. Така молел Ахил майка си Тетида.

— О, обични синко — извикала, горчиво плачейки, Тетида, — защо ли те родих да преживееш толкова нещастия! Да, твоят живот ще бъде кратък, близък е вече краят ти. И ето те сега — и недълговечен, и от всички най-нещастен! О, не скърби така! Аз ще възляза на светлия Олимп, там ще помоля гръмовержеца Зевс да ми помогне. А ти остани в шатъра си и не вземай вече участие в боевете. В момента Зевс е напуснал Олимп; той и всички безсмъртни са заминали на пиршество

при етиопците. Но когато след дванадесет дни Зевс се завърне, аз ще коленича в нозете му и, надявам се, ще го склоня!

Тетида оставила печалния си син и той се върнал при шатрите на своите храбри мирмидонци. От този ден Ахил не участвувал нито в събранията на вождовете, нито в боевете. Натъжен седял той в своя шатър, при все че жадувал за бойна слава.

Изминали единадесет дни. На дванадесетия ден рано сутринта заедно със сивата мъгла литнала Тетида от морските дълбочини нагоре към светлия Олимп. Там тя паднала пред краката на Зевс, обгърнала коленете му и умолително протегнала към него ръце, като докоснала брадата му.

— О, татко наш! — молела го Тетида. — Моля те, помогни ми да отмъстя заради сина си. Изпълни молбата ми, ако някога и аз съм ти направила услуга. Изпращай победа на троянците дотогава, докато гърците не започнат да умоляват моя син да им помогне, докато не му въздадат големи почести.

Облакогонецът Зевс дълго не отговарял на Тетида. Но тя не преставала да го моли. Най-сетне, като въздъхнал дълбоко. Гръмовержецът рекъл:

— Знай, Тетидо! Със своята молба ти предизвикваш гнева на Хера; тя ще ми се сърди. И без това постоянно ме укорява, че помагам на троянците в боевете. Но ти напусни сега високия Олимп, за да не те види Хера. Обещавам да изпълня молбата ти. Ето ти знамение, че ще изпълня обещанието си.

Като казал това, Зевс страшно се навъсил, космите на главата му настръхнали и цял Олимп се разтърсил. Тетида се успокоила. Бързо литнала тя от високия Олимп и потънала в морската бездна.

А Зевс отишъл на пира, на който се били събрали боговете. Всички те станали, за да поздравят Зевс; нито един не посмял да остане седнал при появяването му. Когато царят на боговете и на хората седнал на златния си трон, Хера, която видяла, че Тетида идвала при Зевс, се обърнала към него:

— Кажи ми, коварни мъжо — рекла Хера на Зевс, — с кого от безсмъртните ти се съвещава тайно? Ти винаги криеш от мене мислите и намеренията си.

— Херо — отговорил й Зевс, — недей смята, че когато и да било ще знаеш всичко, за каквото аз мисля. Онова, което може да се знае,

ти ще го знаеш преди другите богове, но не се опитвай да узнаеш всичките ми тайни и не питай за тях.

— О, облакогонецо — отвърнала Хера, — ти знаеш, че никога не съм се старала да узная твоите тайни. Ти винаги решаваш всичко без мене. Но страхувам се, че днес Тетида те надума да отмъстиш за сина й Ахил и да погубиш множество гърци. Зная, че ти си обещал да изпълниш молбата й.

Страшно изгледал Зевс Хера, доядяло го на жена му, задето вечно следи всичко, което той върши. Гневно й заповядал Зевс да седи мълчешком и да му се подчинява, ако не иска да бъде наказана. Хера се изплашила от гнева на Зевс. Тя седяла, без да продума, на златния си трон. Изплашени били и боговете от това скарване на Зевс с Хера. Станал тогава куцият бог Хефест; той укорявал боговете, че започват да се карат заради смъртни.

— Та ако вземем да се караме заради смъртни, никога няма да има веселие на пировете на боговете — така казвал бог Хефест и молел майка си Хера да се подчини на силата на Зевс, тъй като той е страшен в гнева си и може да смъкне от троновете им всичките богове олимпийци.

Хефест припомнил на Хера как Зевс запратил на земята самия него, задето се притекъл да помогне на майка си, когато мълниеметецът Зевс се бил ядосал на нея. Хефест взел чаша, напълнил я с нектар и я подал на Хера. Тя се усмихнала. А Хефест, накуцвайки, започнал да загребва нектар от съда и да го поднася с чаши на боговете. Засмели се всички богове, като видели как куцият Хефест се клатушка из чертога, в който пирували. Отново на пира на боговете зацарило веселие и те спокойно пирували до залез-слънце под звуците на златната Аполонова китара и пеенето на музите. А когато пирът привършил, боговете се разотишли по своите покои и целият Олимп потънал в мирен сън.

НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ. ТЕРСИТ

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Спокойно спели на светлия Олимп безсмъртните богове. Потънали били в дълбок сън и гръцкият стан, и великата Троя. Но гръмовержецът Зевс не затварял очи — той мислел как да отмъсти за оскърблението, нанесено на Ахил. Най-сетне облакогонецът Зевс решил да изпрати на Агамемнон лъжовен сън. Той повикал бога на съня и го изпратил в стана на гърците При Агамемнон, като му поръчал:

— Полети на бързите си криле, измамни съне, и се яви пред Агамемнон. Възвести му да поведе гърците в бой. Кажи му, че днес ще завладее великата Троя, тъй като Хера е склонила всички богове да не помагат на троянците; че тъкмо сега гибел застрашава Троя.

Бързо се понесъл към земята богът на съня и като взел образа на стареца Нестор, когото тъй тачел Агамемнон, явил се насън на Агамемнон и му казал всичко, което великият гръмовержец заръчал. Събудил се Агамемнон, но все му се струвало, че в ушите му още звучат думите, които чул насън. Станал царят на Микена, облякъл се бързо в богати дрехи, взел в ръка златния си скиптър и отишъл към мястото, където стояли изтеглените на брега гръцки кораби. В това време вече ярко запламтяла зората, предвещавайки възлизането по небето на великия бог на слънцето Хелиос. Повикал Агамемнон глашатаите и им заповядал да свикат всички воини на народно събрание. А всички вождове могъщият микенски цар събрал при кораба на стареца Нестор и им разказал какво съновидение му е изпратил гръмовержецът Зевс.

Вождовете решили да се готвят за битка. Но преди да изведе войските край стените на Троя, Агамемнон поискал да ги изпита; той решил да предложи на народното събрание войските да се завърнат в родината. Докато се съвещавали вождовете, воините се стичали за събранието. Сякаш рояци пчели, излитащи от планински пещери, се събирали на тълпи, на тълпи безброй воини. В народното събрание царяло вълнение. С мъка глашатаите въдворили тишина, за да могат царете, потомци на Зевс, да се обърнат със слово към народа. Най-

после тълпите народ заели местата си и настъпила тишина. Пръв станал от мястото си със скиптър в ръце и се обърнал с реч към народа Агамемнон. Той говорел за тежестите на войната, за това, как безрезултатно са се борили досега гърците при Троя; казал, че, както изглежда, те не ще могат да превземат непристъпната Троя и ще трябва да се завърнат с празни ръце в родината. Ясно е, че и самите богове желаят гърците да се върнат в родината. Гърците изслушали Агамемноновата реч. Завълнувал се целият народ като море, когато ветровете Нот и Евър връхлетели върху него и повдигнали високи вълни. Всички с гръмки викове се втурнали към корабите. Земята затреперала от тропота на бягащите тълпи воини, устремени към корабите. Вдигнали се облаци прах. По целия стан се разнесли викове. Всички бързат по-скоро да спуснат във водата корабите; всички жадуват да потеглят за родината.

Виковете на воините стигнали и до великия Олимп. Хера, страхувайки се да не би гърците да вдигнат обсадата и да напуснат Троя, изпратила в техния стан Атина Палада, за да ги спре. Като буря се понесла Атина от Олимп към гръцкия стан. Там тя се явила пред Одисей и му казала:

— Благородни сине Лаертов, нима вие всичките сте решили да избягате оттук за родината? Нима ще оставите тук за радост на Приам и на всички троянци прекрасната Елена? По-скоро върви, убеждавай всички да не напускат Троя!

Като чул страшния глас на богинята, Одисей свалил наметалото си и изтичал към корабите. Той взел от пресрещнатия Агамемнон скиптъра — знак на върховната власт — и започнал да убеждава всички — както вождове, така и прости войници, да не спускат корабите във водата; той призовавал всички да се върнат на народното събрание. Одисей започнал да удря със скиптъра онези от войниците, които особено вдигали шум и бързали по-скоро да напуснат бреговете на Троя. Отново всички се втурнали към мястото, където обикновено се събирал народът. С гръмки викове се движели тълпите народ — също както не стихват вълните на шумящото море, които с гръмоподобен шум се блъскат о скалистия бряг. Най-сетне всички пак заели местата си и замълчали. Единствен Терсит продължавал да крещи. Терсит постоянно си позволявал да говори смело против царете. Особено ненавиждал той Одисей и великия Тетидин син Ахил.

Сега Терсит крещял пронизително и ругаел Агамемнон. Той викал, че Агамемнон е получил достатъчно плячка и робини, че му стигат вече богатите откупи за знатни троянци, които не друг, а простите войници вземат в плен. Терсит подканвал всички по-скоро да си тръгнат за родината и да оставят Агамемнон сам при Троя. Нека Атреевият син разбере помагали ли са му в боя воините, били ли са му верни слуги, или не. Терсит ругаел Агамемнон всякак. Той го упреквал и за това, че оскърбил Ахил, но Терсит наричал и Ахил малодушен. Чувал този крясък на Терсит и хитроумният Одисей. Той се приближил до Терсит и страшно викнал:

— Да не си смеел, глупако, да ругаеш царете; да не си смеел да говориш за връщане в родината! Не се знае още как ще свърши работата, която сме започнали. Слушай и запомни, че аз ще изпълня това, което казвам! Чуя ли те още един път, безумецо, да обиждаш цар Агамемнон, нека да ми вземат главата от мощните рамене, нека не ме наричат баща на Телемах, ако не те пипна, не те съблека гол и напердаша, та да плачеш от болка; и ще те гоня от народното събрание чак до корабите.

Така страшно извика Одисей. Той замахнал със скиптъра и ударил Терсит по гърба. От болка сълзи като град се затъркаляли от очите на Терсит. На гърба му се издула от удара тъмночервена ивица. Треперейки от страх, Терсит сбърчил лице и изтривал с ръка сълзите си. Всички гръмко се смеели, като гледали Терсит, и казвали:

— Много славни дела извърши Одисей и в съвета, и в боя, но това е най-славният от подвизите му. Как обузда той този кресльо! Сега Терсит няма да посмее вече да обижда любимите на Зевс царе.

Одисей пък се обърнал със слово към народа, а до него стояла, взела образа на вестоносец, Атина Палада. Одисей убеждавал гърците да не изоставят обсадата на Троя; той казвал, че ако те се върнат в родината, без да са превзели Троя, ще покрият с позор и Агамемнон, и себе си. Нима те като слаби деца или жени вдовици поради малодушие ще се приберат в родината; нима са забравили предсказанията на Калхас какво трябва да очакват? Нима всички са забравили и знамението, което им изпрати Зевс в Авлида? Та нали едва на десетата година от обсадата е съдено на гърците да превземат Троя. С речта си Одисей вдъхнал на всички жажда за подвизи. С буйни викове гърците посрещнали речта на Одисей и околните хълмове

отговорили с гръмко ехо на тези викове. Но ето станал божественият старец Нестор и всичко пак утихнало. И Нестор съветвал да останат и да влязат в бой с троянците. Той съветвал още: през време на боя войските да се строят по племена и родове, та племе да помага на племе и род — на род. Тогава ще се разбере кой от вождовете или членовете на племето е страхлив и кой мъжествен. Тогава ще стане ясно защо досега не е превзета още Троя — по волята на безсмъртните богове ли, или защото вождовете не познават военното дело. Агамемнон се съгласил с това. Той заповядал на воините да отидат да обядват, а после да се стягат за кръвопролитна битка, в която на никого няма да се даде почивка нито за миг, и горко на оногова, който остане при корабите и се отклони от битката: той ще бъде хвърлен като плячка на кучетата и хищните птици.

Силно се провикнали всички войници — така силно, както бучи морето при силна буря, когато вятърът носи високи като планини вълни. Народното събрание бързо се разпръснало. Всички се завтекли към шатрите. Задимели огньове из целия стан. Гърците се подкрепяли с храна преди сражението. Всеки принасял жертва на бога и се молел да го спаси през време на кървавия бой. Агамемнон от своя страна принесъл жертва на Зевс. При жертвеника, около който стояли най-прочутите герои на гърците, той заклал тлъст бик и помолил Зевс да даде на гърците победа; молил да му помогне да завладее непристъпната Троя и двореца на цар Приам, преди нощта да се е спуснала на земята; молил да му даде възможност да пробие с копието си доспехите на Хектор и да го повали в праха. Но великият Зевс Гръмовержец не се вслушал в молбите на Агамемнон; той готвел на микенския цар много неуспехи през тоя ден. Когато жертвата била принесена и жертвеното угощение привършено, старецът Нестор започнал да подканя вождовете да поведат войските си към бойното поле.

Вождовете забързали към своите дружини. Вестителите започнали на висок глас да свикват воините. Вождовете строили в боен ред дружините си и ги повели към стените на Троя. Земята пъшкала под тропота на воините и конете. Войските заели цялата долина на Скамандър. Всички воини горели от желание да се бият с троянците. Всред войските буйно се носела Атина Палада. Пред войските, качени на колесници, се движели вождовете. Цар

Агамемнон, подобен на гръмовержеца Зевс, ги превъзхождал всички със страшния си изглед. В стройни редици отивали воините към стените на Троя.

ДВУБОЯТ НА МЕНЕЛАЙ С ПАРИС

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Бързо литнала от Олимп вестителката на боговете Ирида и съобщила на троянците, като взела образа на Приамовия син Полит, че безбройни войски се приближават от гръцкия стан към Троя. Когато Ирида пристигнала в Троя, всички троянци били на народно събрание. Веднага Хектор разпуснал събранието.

Всички граждани на Троя и всички техни съюзници побързали да се въоръжат и да се строят в боен ред. Отворили вратите на Троя и през тях започнали да излизат една след друга дружините на троянците и на съюзниците им. С висок крясък се движели троянците подобно на върволици жерави през време на прелитане. А гърците се приближавали в страшно мълчание. Облаци прах закривали цялото поле.

Приближили се двете войски, но не влизали още в бой. Тогава излязъл от редиците на троянците хубавият Парис. На рамото му била метната кожа от леопард, на гърба му — лък и стрелник със стрели, на бедрото му висял остър меч, а в ръка държал две копия. Парис призовавал на двубой някого от гръцките герои. Щом Менелай видял Парис, бързо скочил от колесницата си и излязъл напред, цял блестящ със своето въоръжение. С радост отивал срещу Парис Менелай — подобно на лъв, който неочаквано е намерил богата плячка; той ликувал, че може да отмъсти на похитителя на прекрасната Елена.

Когато Парис зърнал Менелай, сърцето му трепнало и той, изплашен от смъртта, се скрил всред своите приятели. Видял това Хектор и започнал да укорява брата си за неговата страхливост.

— Ти си храбър само наглед — казал Хектор на Парис, — по-добре да не се беше родил, отколкото да си позор за всички ни. Нима не чуваш как ти се смеят гърците. Храбростта ти стигаше само за да отвлечеш Менелаевата жена Елена за нещастие на цяла Троя? Ти се уплаши от Менелай! Сега ще разбереш какъв боец е мъжът на откраднатата от тебе Елена! О, ако троянците бяха по-решителни, отдавна щяха да те убият с камъни за всичките беди, които ти им навлече.

— Имаш право да ме хокаш, Хекторе — така отвърнал Парис, — но бъди спокоен. Аз ще вляза в двубой с Менелай. Само заповядай на троянците да се спрат. Ние ще се бием с Менелай за хубавицата Елена пред войските. Който от нас победи, той ще заведе в дома си Елена.

Като чул тоя отговор, Хектор излязъл пред строя на троянците и ги спрял. Гърците били готови да обсипят Хектор със стрели. Някои вече хвърляли камъни по него, но Агамемнон ги възпрял, като извикал:

— Стойте, гърци, стойте, мъже ахейци! Блестящият с шлема си Хектор възнамерява да се обърне към нас със слово!

Когато всички замлъкнали, Хектор възвестил, че Парис предлага спорът за Елена да се реши чрез двубой. Отговорил му Менелай:

— Изслушай ме! Отдавна е време да турим край на кървавата разпра. Нека се преборим ние с Парис и нека загине оня от нас, на когото съдбата е отредила гибел. А вие сключете после мир. Да принесем жертви на боговете. Призовете стареца Приам; всичките му синове са коварни, затова нека лично той даде клетва преди двубоя, че ще изпълни този договор.

Зарадвали се всички, като чули това предложение. Хектор веднага изпратил вестоносци да повикат Приам.

В това време богиня Ирида, като взела образа на прекрасната Приамова дъщеря Лаодика, се явила при Елена и я повикала да се качи на кулата при Скейската врата, където се били събрали троянските старейшини начело с Приам, за да гледат двубоя между Парис и Менелай. Облякла се къдрокосата Елена в разкошни дрехи и побързала подир Ирида, придружена от две прислужнички. Припомнила си Елена за своя първи мъж, за родината си и за скъпата Спарта и сълзи се показали на очите й. Видели троянските старци приближаващата се Елена. Тя била тъй прекрасна, че старците с възхищение я гледали и си казвали един на друг:

— Не, не бива да се осъждат нито гърците, нито троянците, че водят кръвопролитна борба заради такава прекрасна жена. Наистина по красота тя е равна на безсмъртните богини. Но колкото и хубава да е, по-добре ще бъде да се завърне в Гърция; тогава гибел няма да застрашава нито нас, нито нашите деца.

А Приам повикал Елена при себе си и започнал да я разпитва за онези герои, които виждал от стената. Елена му посочила могъщия

Агамемнон, хитроумния Одисей, Аякс Теламонид и Идоменей, критския цар. Като гледал тези герои, Приам се удивлявал и на красотата им, и на могъщия им войнствен изглед. В това време дошли вестоносците, изпратени от Хектор, да извикат Приам. Приам станал бързо, заповядал да запрегнат колесницата му и заедно с Антенор излязъл при войските през Скейската врата.

Агамемнон и Одисей пресрещнали стареца Приам. Принесени били жертви на боговете олимпийци. Произнесени били клетви да се спазва договорът. Тогава цар Приам се обърнал към войските на троянците и гърците с тези думи:

— О, храбри мъже, троянци и гърци! Аз ще се оттегля ей сега във великата Троя. Сили нямам да гледам двубоя между моя син Парис и могъщия цар Менелай. Само Зевс знае кому от тях е отредено да загине в този бой.

Приам си отишъл от бойното поле. А Хектор и Одисей отмерили място за двубоя; после сложили жребий в един шлем и го разтърсили, преди да го хвърлят, за да се види кому се пада пръв да хвърли копие. Жребият се паднал на Парис.

Парис и Менелай се въоръжили и излезли на мястото на двубоя, размахвайки тежки копия. Страшно святкали техните погледи; в тях горяла като ярък пламък омразата им един към друг. Изсилил Парис копието и го хвърлил по Менелай. То попаднало в грамадния щит на Менелай, но не го пробило. Острието на копието се подвило, като ударило о медта, която покривала щита. На висок глас се обърнал Менелай към Зевс, молейки го да му помогне да отмъсти на Парис, та занапред никой да не се осмелява да отплаща със зло за гостоприемство. Страшно замахнал цар Менелай с копието си и улучил щита на Парис. Копието пронизало щита, пробило и бронята на Парис и разрязало хитона му. Парис се спасил само защото бързо се отдръпнал настрана. Менелай извадил меча си и ударил с него Парис по шлема, но поради страшния удар мечът се разчупил на четири части, които отхвръкнали на разни страни. Като останал без меч, Менелай се хвърлил върху Парис, хванал го с ръка за шлема и го повлякъл по земята към редиците на гърците. Подбрадникът на шлема притиснал гърлото на Парис. Менелай щял да Бойна завлече Парис в гръцките редици, но в този момент дошла на помощ на своя любимец богинята на любовта Афродита. Тя разкъсала ремъка и в ръцете на

Менелай останал само шлемът. Той искал да нанесе удар с копие на повалення на земята Парис, но богиня Афродита покрила Парис с тъмен облак и бързо го отнесла в Троя. Напразно Менелай търсил Парис; като хищен звяр обикалял той из троянските войски, но никой не можел да му посочи Приамовия син, макар че всички троянци го мразели. Цар Агамемнон високо се провикнал:

— Слушайте, троянци и гърци! Всички вие видяхте, че Менелай победи; нека ни върнат Елена и всичките задигнати от Парис Менелаеви съкровища, както и да ни платят данък.

Но Агамемноновите думи останали без отговор: не било съдено да се тури край на войната.

ПАНДАР НАРУШАВА КЛЕТВАТА. БИТКАТА

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Когато Менелай и Парис решили да встъпят в двубой, безсмъртните богове пирували в чертозите на Зевс. Младата богиня Хеба разливала нектар в чашите. Боговете пирували, наблюдавайки от високия Олимп Троя. Зевс, за да подиграе Хера, започнал да разправя, че ще прекрати кръвопролитната разпра между троянци и гърци, тъй като победил, разбира се, Менелай. Но богиня Хера помолила Зевс да изпрати при войската на троянците богинята воин Атина, за да подстори някого да наруши дадената клетва. Сякаш против волята си гръмовержецът Зевс се съгласил. Бързо във вид на ярка звезда богиня Атина се стрелнала от Олимп и се спуснала всред троянската войска. Троянците били изумени; те не знаели какво означава това знамение: наново ли ще започне кървавата сеч, или това е знак от Зевс, че трябва да се сключи мир. А Атина, взела образа на Лаодок, Антеноровия син, се приближила до знаменития стрелец с лък Пандар и го убедила да сразi със смъртоносна стрела Менелай. Пандар се съгласил. Грабнал той своя лък, извадил остра стрела, призовал на помощ Аполон и пуснал стрелата. Звъннала тетивата на стегнатия лък, полетяла стрелата и сигурно Менелай щял да загине, ако Атина не отклонила стрелата; стрелата ударила Менелай в оная част от тялото, която била защитена с двойна броня. Стрелата пробила бронята и се забила в тялото на Менелай. Раната не била дълбока, но все пак от нея обилно потекла кръв. Като видял, че брат му е ранен, Агамемнон изпаднал в ужас. Но Менелай го успокоил. Агамемнон заповядал да повикат лечител — героя Махаон. Махаон прегледал раната и я посипал с лекарство. Докато Агамемнон и другите герои се грижели за ранения Менелай, троянците вече започнали да настъпват срещу гърците. Агамемнон бързо отишъл при войските и започнал да стяга редиците им и да въодушевява войските за бой.

Всред гръцките войски се чували само гласовете на вождовете и воините вървели мълчаливо. Троянците пък настъпвали с гръмки викове. Войските на гърците били предвождани от Атина Палада, а

троянците — от буйния бог на войната Арес. Започнал се ръкопашен бой. Победните викове се смесили със стенанията на умиращите.

Троянците започнали да отстъпват под натиска на гърците; гърците ги атакували още по-дружно. Като видял това, бог Аполон, защитникът на троянците, пламнал от гняв; той силно извикал:

— По-смело напред, троянци! Недейте мисли, че гърдите на гърците са каменни, а телата им — от желязо. Вижте, днес не се сражава всред тях и великият Ахил — гневен седи той в своя шатър.

С този вик богът стрелометец въодушевил троянците. Битката станала още по-кръвопролитна. Много герои загинали. Атина Палада въодушевявала гърците. В тази битка тя дала несъкрушима сила на цар Диомед, син на Тидей. Скоро троянците се стъписали.

Като забелязал Диомед, знаменитият стрелец Пандар опънал своя лък и пуснал една стрела по него. Стрелата се забила в рамото на Диомед и неговата броня се обагрила с алена кръв. Пандар ликувал — той си помислил, че е наранил смъртно Диомед. С мощен глас започнал той да окуражава троянците, като им казвал, че Диомед е смъртно ранен. Но Диомед повикал героя Стенел и го помолил да измъкне стрелата от раната. Стенел извадил стрелата. На висок глас се обърнал Диомед към Атина Палада и я помолил да му помогне да срази оногова, който го наранил със стрела. Възправила се Атина Палада пред Диомед. Тя го надарила с голяма сила и неукротимо мъжество. Богинята заповядала на Диомед да се хвърли смело в боя, но да не напада безсмъртните богове. Единствено богиня Афродита можел да срази с копието си. Диомед се хвърлил в битката като ранен лъв, у който лекото нараняване само удесеторява силата и още повече разпалва яростта му.

Като видял как свирепо се бие Диомед, героят Еней бързо тръгнал по редиците на троянските воини, за да търси Пандар. Еней склонил Пандар да нападне Диомед. Мъжественият Пандар се качил на Енеевата колесница и двамата се понесли срещу Диомед.

Като съгледал на колесницата двамата прочути герои, Еней и Пандар, приятелят на Диомед Стенел го посъветвал да избегне борбата с такива герои. Но храбрият герой с негодувание отхвърлил тоя съвет. Колесницата на Еней бързо се приближавала към Диомед. Пандар замахнал копието си и го хвърлил срещу щита на Диомед. Копието пробило щита и ударило в бронята, но тя предпазила Диомед.

А Пандар вече тържествувал, като смятал, че е убил Тидеевия син. Диомед хвърлил копието си. Пандар паднал мъртъв от колесницата. Еней бързо скочил на земята. Като се прикрил с щита си, с грамадно копие в ръка той се приготвил да отбранява трупа на Пандар: А Диомед грабнал грамаден камък, какъвто не биха могли да вдигнат и двама души, и с една ръка го запратил със страшна сила по Еней, като го улучил в бедрото. Еней подгънал колене и сигурно щял да загине, ако не му се била притекла на помощ майка му, богиня Афродита. Тя прикрила с дрехата си Еней и искала да го отнесе от полесражението.

Диомед се хвърлил към богинята и наранил нежната й ръка с тежкото си копие. Силно извикала богинята и изпуснала Еней от обятията си. Но бог Аполон го покрил с черен облак. А Диомед страшно креснал на богиня Афродита:

— Оттегли се, дъще Зевсова! Напусни кървавата битка! Нима не ти стига това, че прелъстяваш слабите жени!

Богинята на любовта напуснала бранното поле, а Диомед пак нападнал Еней. Три пъти го атакувал Тидеевият син и трите пъти Аполон го отблъсквал. А когато Диомед нападнал Еней за четвърти път, Аполон страшно му изкряскал:

— Опомни се, сине Тидеев! Отстъпи и не се осмелявай да нападаш безсмъртните! Никога смъртните не ще могат да се равнят по сила с боговете!

Като чул гласа на страшния бог Аполон, Диомед се уплашил и отстъпил. А Аполон пренесъл Еней в своя храм в Троя. Там богиня Лета и Аполоновата сестра, богиня Артемида, излекували Еней, а Аполон създал на бойното поле призрак на Еней и около тоя призрак закипял упорит бой.

В това време ранената от Диомед богиня Афродита отлетяла от полесражението до онова място, където седял Арес, яростният бог на войната. Силно охкайки от болка, тя помолила бога Арес да й даде колесницата си; с нея тя бързо се издигнала на светлия Олимп. Там паднала със сълзи на очи върху коленете на майка си Диона и се оплакала, че Диомед я наранил. Диона избърсала раната и излекувала ръката й. А Атина и Хера, подигравайки се на Афродита, казали на великия гръмовержец Зевс:

— Дали богиня Афродита не е придумвала друга някоя ахейка да избяга с някой от любимите й троянци? Може би тя си е одраскала и

разкървавила ръката, милвайки тази ахейка?

Усмихнал се Зевс, повикал Афродита при себе си и й рекъл:

— Мила дъще, шумните битки не са работа за тебе. Ти се занимавай с брака и любовта, а битките ги остави на буйния бог Арес и на богинята воин Атина.

А на полесражението, както преди, кипял бой около създадения от Аполон призрак на Еней. Бог Аполон долетял при Арес и го помолил да укроти Диомед. Потъналият в кръв бог на битките послушал Аполон. Арес приел образа на героя тракиец Акамант и побързал да вдъхне мъжество на троянците. Сега боят станал още по-ожесточен. Върнал се на бойното поле и излекуваният Еней. Троянците се зарадвали, като го видели здрав и читав. Обърканите редици на троянците отново се подредили и започнали да настъпват срещу гърците. Гърците подобно на буреносни облаци, които покриват планините и не са гонени от стремителното духане на буйни ветрове, очаквали приближаващите се троянци. Гърците били вдъхновявани да се бият от двамата герои Аяксовци и от Одисей и Диомед. Обикалял редиците им и цар Агамемнон, блестейки със своите доспехи. Отново закипяла битката. Героите падали един след друг и мракът на смъртта покривал очите им. Начело на троянците се сражавал Хектор. Помагали му сам богът на войната Арес и страшната богиня на битките Енюо. Като видял бога Арес, героят Диомед се отдръпнал назад и, обръщайки се към гърците, извикал:

— Приятели, няма какво да се чудим, че Хектор се сражава с такава смелост! Та с него заедно се сражава и му помага самият бог на войната Арес. Отстъпвайте, приятели; не се осмелявайте да влизате в бой с богове.

Троянците все по-силно отблъсвали гърците. Паднал в боя и младият Хераклов син Тлиполем, сразен от копието на Зевсовия син Сарпедон. Но и Сарпедон бил ранен от Тлиполем в бедрото. Другарите на Сарпедон с мъка го изнесли от бойното поле, без да успеят да извадят копието от раната му. Като забелязал минаващия покрай него Хектор, Сарпедон го замолил да направи на пух и прах гърците. Хектор отново се хвърлил в боя; много герои сразил той с копието си. Троянците още по-силно притиснали гърците.

Видяла това богиня Хера, повикала богиня Атина и заедно с нея започнала бързо да се екипира за бой с цел да укроти Арес. С помощта

на Хеба богините впрегнали конете в чудната колесница. Атина се облякла в доспехи, сложила на глава тежкия си шлем, метнала на рамо егида с главата на горгоната Медуза и се качила с копие в ръка на колесницата на богиня Хера, а тая бързо подкарала конете. Когато богините се понесли от високия Олимп, те видели Зевс, който седял сам на един висок хълм; Хера спряла конете и казала на гръмовержеца Зевс:

— Нима можеш спокойно да гледаш ти, Зевсе, как свирепият Арес погубва толкова герои? Аз виждам как се радват на това Аполон и Афродита. Ще ми се разсърдиш ли, ако укротя бога Арес?

Егидоносецът Зевс й отвърнал:

— Върви! Нека се опълчи срещу Арес богинята воин Атина Палада. Никой от безсмъртните не умее като нея да причинява на Арес такава тежка скръб.

Бързо подкарала конете по-нататък богиня Хера. Бързо стигнали богините до мястото, където се сливат двете реки Симоис и Скамандър, слезли от колесницата, разпрегнали конете и ги обвили с черен облак. Като взела образа на Стентор, мъж, който притежавал много силен глас, Хера призовала гърците мъжествено да се бият срещу троянците. Атина Палада се приближила до Диомед. Той забърсвал раната си, нанесена му от Пандар. Палада започнала да го укорява и за това, че се отклонил от битката, и за това, че се страхува да се сражава с троянците. Казала му, че баща му, славният воин Тидей, не би постъпил така. Но Диомед отговорил на богинята:

— Не, светлоока дъще на гръмовержеца Зевс, аз не се боя да влизам в бой с героите на Троя. Помня само, че ти ми заповяда да не влизам в бой с безсмъртните богове.

Тогава Атина казала на Диомед:

— О, сине Тидеев, мой любимецо, сега не се страхувай нито от Арес, нито от когото и да било измежду останалите богове. Аз самата ще ти бъда помощница. Върви по-скоро да се биеш срещу Арес. Неотдавна още той обещаваше да помага на гърците, а сега вероломният помага на троянците.

Застанала на Диомедовата колесница Атина Палада вместо Стенел. Дъбовата ос на колесницата заскриптяла от тежестта на богинята. Атина, невидима за Арес, подкарала конете право срещу него точно в оня миг, когато той свалял доспехите от убития герой

Перифант. Арес видял Диомед, който стоял до Атина, оставил трупа на сражения от самия него герой Перифант, от когото свалял доспехите, и метнал копието си по Тидеевия син. Атина отклонила копието и то пролетяло покрай него. Богинята удесеторила силите на Диомед; той нанесъл удар на Арес с копието си и пак го извадил от раната. Арес извикал така страшно, сякаш извикали десет хиляди воини изведнъж. От ужасния вик трепнали всички воини — и троянци, и гърци. Обвит от черни облаци, бурният Арес бързо възлязъл на светлия Олимп. Там той седнал до Зевс и му се оплакал от Атина Палада, задето тя помогнала на Диомед да го нарани. Зевс застрашително погледнал сина си. Арес му бил омразен поради любовта си към кървавите битки; и Зевс казал на сина си, че ако не бил негов син, отдавна щял да го запрати в мрачния Тартар. Буйният Арес престанал да се оплаква. Зевс повикал божествения лечител Паон и той бързо изцерил раната на Арес. Хеба пък измила Арес и го облякла в разкошни дрехи. Завърнали се на светлия Олимп и богините Хера и Атина. Така обуздали те ненаситния на битки бог на войната Арес.

Край стените на Троя, както и преди, кипяла битка. Гърците отново започнали да изтласкват троянците. Аякс, Диомед, Менелай, Агамемнон и другите герои повалили в праха мнозина славни троянци и свалили от убитите разкошните им доспехи. Виждайки, че не е далеч вече часът на пълното поражение на троянците, прорицателят Хелен, син на Приам, замолил блестящия с шлема си Хектор и сина на Афродита Еней да окуражат троянците и по-скоро да дойдат в Троя, за да умилостивят с богати дарове богиня Атина. Хектор послушал брата си. Отново въодушевил троянците и те отбили натиска на гърците.

ХЕКТОР В ТРОЯ. ПРОЩАВАНЕТО НА ХЕКТОР С АНДРОМАХА

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

И ето че Хектор влязъл през Скейската врата в Троя. Веднага го заобиколили жени и деца и започнали да го разпитват за своите мъже и бащи. Но Хектор нищо не им казал; заръчал им само да се молят на боговете олимпийци. Хектор побързал към двореца на Приам. В двореца го срещнала майка му Хекуба. Тя искала да донесе вино на Хектор, за да подкрепи силите си, но той отказал. Помолил майка си да свика троянките, за да занесат по-скоро като дар на Атина Палада разкошно наметало, да принесат на богинята големи жертви и да я помолят да укроти свирепия Диомед. Хекуба на часа изпълнила молбата на сина си. А той бързо се запътил за чертозите на Парис.

Хектор заварил Парис тъкмо когато той спокойно оглеждал въоръжението си; тук била и отвлечената от него Елена; тя разпределяла работата между прислужничките. Хектор започнал да укорява Парис, задето седи без работа вкъщи, докато троянците са застрашени от гибел. Парис отговорил на Хектор, че той се готви за бой, че и прекрасната Елена го подканва да излезе на бойното поле. Елена се обърнала с любезни думи към Хектор и го помолила да седне и да си почине от бойните подвизи, а мъжа си Парис укорявала за неговото нехайство, за това, че той не се срамува да бездействува. Елена изказала съжаление и за това, че Троя е сполетяна от толкова много беди заради нея, но това станало не по нейна вина, а по вина на Парис. Хектор обаче отказал да си почине в дома на Парис, той бързал по-скоро да види жена си и сина си, преди да се върне пак в боя. Хектор не знаел ще има ли случай после още веднъж да се види с тях, ще се върне ли жив от битката, или боговете му отреждат да загине от ръцете на гърците.

Дошъл в двореца си Хектор, но не заварил там Андромаха и сина си. Прислужничките му казали, че жена му, като се научила, че гърците притискат троянците, изтичала със сина си до градските стени и там стои, проливайки сълзи.

Хектор стремително излязъл от двореца си и побързал към Скейската врата. До самата врата срещал Андромаха; след нея прислужничка носела малкия му син Астианакс; момченцето било прекрасно като първата утринна звезда. Андромаха хванала Хектор за ръка и през сълзи му казала:

— О, мъжо! Твоята храброст ще те погуби! Ти не жалиш нито мене, нито сина ни. Скоро аз ще бъда вдовица — гърците ще те убият. Без тебе за мене е по-добре да не живея, Хекторе. Та нали си нямам никого освен тебе. Нали ти си за мене всичко — и баща, и майка, и съпруг. О, съжали се над мене и сина ни! Не излизай на бой: заповядай на троянските воини да застанат при смокиненото дърво, защото само там стените на Троя могат да бъдат разрушени.

Но блестящият с шлема си Хектор отговорил на жена си:

— Всичко това безпокои и самия мене. Но за мене би било позор да остана отсам стените на Троя и да не участвувам в битката. Не, аз трябва да се бия начело на всички за славата на моя баща. Зная положително, че ще настане ден, когато свещената Троя ще загине. Но не това ме опечалява; опечалява ме твоята съдба; това, че ще те отведе в плен някакъв грък и там, в чужбина, ти като робиня ще тъчеш за чужденка и ще й носиш вода. Ще те видят там, като плачеш, и ще кажат: „Това е жената на Хектор, който надминаваше по сила и храброст всички троянски герои.“; и тогава твоята скръб ще стане още по-голяма. Не, по-добре е да ме убият, преди да видя как ще те поведат в плен, преди да чуя твоя плач.

Като казал това, Хектор се приближил до сина си и искал да го прегърне, но малкият Астианакс с писък се притулил до гърдите на бавачката си; изплашил се от развяващата се върху Хекторовия шлем конска грива. Андромаха и Хектор нежно се усмихнали на момченцето. Хектор снел шлема си, сложил го на земята, взел Астианакс на ръце и го целунал. После повдигнал сина си високо нагоре и помолил гръмовержеца Зевс и всички безсмъртни богове:

— О, Зевсе, и вие, безсмъртни богове! Моля ви, направете така, че моят син да стане също тъй знаменит всред гражданите, както съм и аз. Нека бъде могъщ и нека царува в Троя. Нека един ден, когато се завръща от бой, да кажат за него, че превъзхожда по мъжество баща си. Нека той разгромява враговете и радва сърцето на майка си.

Така молел боговете Хектор. После подал Астианакс на жена си. Андромаха притиснала до гърди сина си и през сълзи му се усмихвала. Хектор изпаднал в умиление, прегърнал нежно Андромаха и й казал:

— Не скърби, Андромахо. Никой от героите не ще ме изпрати против волята на съдбата в царството на мрачния Хадес. Никой няма да избегне съдбата си: нито храбрият, нито страхливецът. Иди си, любима, вкъщи, залови се с тъкане, предене, наглеждай прислужничките. Ние пък, мъжете, ще се грижим за военните работи, а най-много от всички ще се грижа за тях аз.

Хектор турил шлема си и бързо се запътил към Скейската врата. Тръгнала си и Андромаха, но често се обръщала и гледала със сълзи на очи как се отдалечава Хектор. А когато се върнала вкъщи плачеща, заплакали с нея и всички прислужнички: те не се надявали Хектор да се завърне от боя невредим.

При Скейската врата Хектор бил настигнат от Парис, който бързал за боя в бляскави медни доспехи.

— Братко — казал му Хектор, — аз зная, че нито един справедлив човек не може да не цени твоите подвизи, но ти често отиваш на бой без желание. И аз често пъти се измъчвам, като слушам как те ругаят троянците. Но да отидем по-скоро при войските.

БИТКАТА ПРОДЪЛЖАВА. ДВУБОЙ МЕЖДУ ХЕКТОР И АЯКС

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Хектор и Парис излезли заедно през Скейската врата. Троянците се зарадвали, като видели двамата герои. Духът им отново се повдигнал и пак започнала яростна битка. Хектор, Парис и Главк избили много герои. Гърците започнали да отстъпват. Видяла това светлооката Зевсова дъщеря и литнала към свещената Троя. Край столетен дъб, който растял встрани от бойното поле, долетялата от Олимп богиня била посрещната от бог Аполон. Той попитал богиня Атина дали тя не бърза да помогне на гърците и я убедил да му съдействува да прекратят битката. Атина се съгласила. Боговете решили да турят край на битката, като внушат на Хектор да извика на двубой най-славния от героите гърци. Едва решили това боговете, и проницателният Приамов син Хелен прозрял тяхното решение. Той се приближил до брата си Хектор и го посъветвал да извика на двубой някой от гръцките герои. Хелен разкрил на Хектор, че той доловил гласа на небесните обитатели, които повелявали да се постъпи така, и че не е съдено на Хектор да загине в този двубой.

Хектор веднага прекратил сражението, като спрял троянците; същото направил и Агамемнон. Бойното поле затихнало и воините, уморени от боя, насядали по земята. Атина Палада и Аполон кацнали като хищни ястреби на столетния дъб, любувайки се на войските на троянци и на гърци. Когато всички се успокоили, Хектор на висок глас извикал да излезе на двубой с него някой от гръцките герои. Той обещал да не осквернява трупа на убития и да не сваля от него доспехите му, като поискал и гръцкият герой да обещае същото, в случай, че победи той. Гърците изслушал призива на Хектор, но всички мълчали; никой не се решавал да излезе срещу Хектор. Страшно им се ядосал Менелай; той лично искал да излезе на двубой с Хектор, но го задържал Агамемнон: Агамемнон се страхувал, че брат му ще загине от ръката на Хектор, с когото дори Ахил се опасявал да се бие. Укорявал гърците, че са страхливци, и старецът Нестор. Щом затихнали неговите гневни думи, веднага излезли напред девет герои: цар Агамемнон, Диомед, едноименниците Аяксовци, Идоменей,

Мерион, Еврипил, Тоант и Одисей. По съвета на Нестор решили да хвърлят жребий между героите. Когато жребиите били поставени в шлем, Нестор започнал да го тръска, за да падне нечий жребий.

Героите молели боговете да падне жребият на Аякс Теламонид, на Диомед или на Агамемнон. Паднал от шлема жребият на Аякс. Зарадвал се храбрият Аякс Теламонид. Облякъл своите доспехи и излязъл напред, на мястото за двубоя. Вървял, сякаш бил богът на войната Арес — огромен, могъщ и страшен. Пред себе си държал обкован с мед щит, голям като кула, и размахвал тежко копие. Ужасили се троянците, виждайки Аякс, уплаха се промъкнала в гърдите на Хектор. Страшно се изгледали един друг бойците. Пръв хвърлил копие Хектор. Той не могъл да пробие щита на Аякс. Метнал копието си Аякс и пронизал щита на Хектор. Копието пробило и бронята на Хектор и разкъсало хитона му. Хектор се спасил от смърт само като отскочил настрана. Героите измъкнали копията си и отново се сблъскали. Хектор пак ударил с копие по щита на Аякс Теламонид, но копието му се подвило. А Аякс още веднъж пробил щита на Хектор и леко го наранил във врата. Хектор не престанал да се бие; той грабнал от земята грамаден камък и го запратил в Аяксовия щит. Медната обвивка на грамадния щит затрещяла; Аякс на свой ред грабнал още по-тежък камък и го хвърлил към Хекторовия щит с такава сила, че го строшил и наранил Хектор в крака. Хектор паднал на земята, но бог Аполон бързо го повдигнал.

Героите се заловили за мечовете си и щели да се изпосекат един друг, ако не били се притичали глашатаите и не препречили помежду им жезлите си.

— Привършете боя, герои! — извикали глашатаите. — Всички ние виждаме, че сте големи герои, че и двама ви Зевс еднакво обича. Мръква се вече; всички имат нужда от почивка.

— Глашатайо — обърнал се Аякс към глашатая на троянците, — това, което ти каза, би трябвало да го каже самият Хектор, защото той призова на двубой. Аз съм готов да прекратя борбата, ако той пожелае. Хектор незабавно отговорил на Аякс:

— О, сине Теламонов, боговете са ти дали и ръст голям, и сила и разум; ти си най-славният от гръцките герои. Да привършим за днес нашия двубой. После можем пак да се срещнем на бранното поле. Но като се разделяме сега, нека се зачетем един друг с някакъв дар като

спомен за нашия двубой. Нека воините на Троя и Гърция си спомнят, че двама герои са се били, пламнали от вражда един срещу друг, но са се разделили помирени като приятели.

Като казал това, Хектор свалил меча си, украсен със сребро, и го подал на Аякс, а Аякс подарил на Хектор скъпоценния си пурпурен колан. Така завършил двубоят между героите. Троянците се радвали, че Хектор излязъл невредим от двубоя с могъщия Аякс, и тържествено го придружили до града. Ликували и гърците, като видели какъв могъщ герой е Аякс Теламонид. А цар Агамемнон уредил пиршество в чест на Аякс, като поканил всички вождове. До късна вечер пирували вождовете.

Когато пиршеството привършило, старецът Нестор дал съвет пред събраните гръцки вождове да прекратят битката за един ден, за да погребат падналите герои и да изградят стена с кули около стана и корабите, за да могат гърците да се защищават зад тая стена, а край нея да се изкопае дълбок ров. Вождовете възприели съвета на Нестор и се разотишли по шатрите си да почиват до сутринта.

И троянските вождове се събрали на съвет. На това съвещание Антенор посъветвал да бъдат върнати на гърците прекрасната Елена и заграбените съкровища. Но Парис за нищо на света не се съгласявал да върне Елена; бил съгласен да се върнат само съкровищата на Менелай, като той добави към тях и дарове от себе си. Цар Приам дал мнение на сутринта да се изпрати при гърците вестител, който трябвало да им предаде Парисовото предложение, а ако гърците не се съгласят с това предложение, битката да продължи дотогава, докато боговете дадат окончателна победа на едната или на другата страна. Троянците се съгласили с Приамовото мнение. И когато настъпило утрото, троянците изпратили вестител до гърците, но те отхвърлили Парисовото предложение; съгласили се само да прекъснат боя за един ден, за да бъдат погребани убитите воини.

Още преди изгрев-слънце троянците и гърците започнали да погребват падналите воини. Те докарали телата до кладите и ги изгорили. После гърците изградили за един ден около лагера си висока стена с кули и изкопали пред нея дълбок ров. Дори боговете олимпийци се учудвали на тази работа на гърците. Единствен бог Посейдон им се ядосал, задето не принесли жертви на боговете, когато издигали стената. Но гръмовержецът Зевс успокоил Посейдон. Той му

дал съвет да разруши след това стената на гърците и пак да покрие брега с морски пясък.

А гърците, след като привършили работата, започнали да си готвят вечеря. В това време пристигнали от Лемнос кораби с вино. Зарадвали се гърците, бързо си накупили вино и в лагера започнал пир. Не бил спокоен пирът на гърците. Гръмовержецът Зевс с гръмотевици им предвещавал много беди. Пируващите често били обземани от страх и разплисквали виното от чашите си. Никой от гърците не се осмелил да пие, преди да извърши възлияние в чест на страшния Зевс. Най-сетне пирът завършил и целият гръцки стан потънал в сън.

ПОБЕДАТА НА ТРОЯНЦИТЕ

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Рано на другата сутрин, когато богинята на зората Еос литнала нагоре към небето и изток пламнал в червена светлина, Зевс гръмовержец свикал боговете на светлия Олимп и им казал:

— Изслушайте ме, безсмъртни богове! Никой от вас да не се осмели днес да слиза от високия Олимп на помощ било на гърците, било на троянците. Оня, който не ме послуша, ще го запокитя в най-дълбоката бездна на Тартара, за да знае колко по-силен съм аз от другите безсмъртни богове. Ако искате да изпитате моята сила, вземете една златна верига, спуснете я до земята, застанете на земята и се опитайте да ме смъкнете от Олимп. А аз ще хвана с една ръка другия край на веригата и ще ви вдигна всичките вас заедно със земята и с моретата.

Боговете били като втрещени от страшната реч на Зевс. Богиня Атина отговорила на Зевс:

— О, велики Гръмовержецо, всички знаем, че твоята сила е безгранична, но и всички скърбим за гърците. Нима те са обречени на гибел?

— Дъще — отговорил Зевс, — аз нямам намерение да погубя всички гърци.

Като казал това, Зевс впрегнал в колесницата си златогривите коне, взел златния си камшик и облечен в златни дрехи, се качил на колесницата. Бързо подкарал той конете и те полетели между земята и небето към високата Ида. Там Зевс седнал на самия връх и започнал да наблюдава как се готвят за бой гърците и гражданите на Троя. Войските излезли на полето и бързо се сблъскали. Пак се започнала ужасна битка. Настанало пладне. Зевс взел златните си везни и претеглил на тях жребия на троянците и жребия на гърците. Жребият на троянците се вдигнал до небето, предвещавайки сполука за тях, а жребият на гърците се смъкнал до самата земя, което означавало, че гибел застрашава мнозина от тях. Великият Зевс хвърлил от Ида бляскава мълния всред войската на гърците и се разнесъл силен гръм. Ужас обзел воините. Всички хукнали да бягат, за да се скрият бързо

зад стените на лагера. На полето останал само Нестор. Един от неговите коне бил ранен от Парисова стрела и се изправил на задните си крака. Напразно Нестор се мъчел да отреже хамутите на коня; това не му се удавало. Хектор вече се приближавал към него със своята колесница. Старецът Нестор щял да загине, ако не му се бил притекъл на помощ Диомед. Той повикал и Одисей да помогне, но Одисей не го чул. Диомед качил при себе си на колесницата Нестор и стремително се понесъл срещу Хектор. Диомед замерил с копието си Хектор, но не го улучил: копието му се забило в гърдите на Хекторовия кочияш и го убило. Конете на Хектор рипнали настрана. Вместо кочияша се качил на колесницата героят Архептолем. Може би бягащите гърци щели да се спрат, ако били видели подвига на Диомед. Но Зевс хвърлил ослепителна светкавица пред Диомедовите коне. Светкавицата блеснала страшно и конете се дръпнали назад. Нестор започнал да убеждава Диомед да напусне полесражението, тъй като не на него предвещава Зевс победа. Колкото и да се искало на Диомед да продължава да се бие, той послушал Нестор, завил и подкарал конете подир тълпите бягащи гърци. А троянците надали ужасен крясък и обсипали гърците с облаци от стрели. Хектор започнал да се присмива на хукналия да бяга Диомед. Три пъти искал да се върне Диомед и три пъти се разнасяли страшните Зевсови гръмотевици. Хектор разбрал, че със своите гръмотевици Зевс предвещава победа на троянците. И той ги въодушевявал да преследват гърците и заплашвал, че ще се промъкне в лагера на гърците и ще опожари техните кораби. Като чула заканите на Хектор, Хера се ядосала. Тя замолила земетръсеца бог Посейдон да помогне на гърците, но великият повелител на моретата отказал.

А боят бушувал вече до самата стена, която заобикаляла гръцкия стан. Хера внушила на Агамемнон мисълта да вдъхне кураж на гърците. Като се изправил на кораба на кораба на Одисей, Агамемнон се обърнал със слово към воините и ги призовал да се защищават храбро. Той помолил и Зевс да изпрати помощ на гърците и да не позволи да загинат те от ръцете на троянците. Смилил се Зевс и изпратил на гърците знамение. Над Зевсовия жертвеник прелетял орел и пуснал върху жертвеника елена, който държал в ноктите си. Като видели това знамение, гърците се окопитили и отблъснали троянците. Най-мъжествено се бил цар Диомед. Много троянски герои повалил

той тогава. Храбро се били и други герои измежду гърците. Но особено се отличил доведеният брат на Аякс Теламонид, Тевкър. С лъка си той избил един подир друг много троянски герои. Убил и прекрасния Приамов син Горгитион. Както макът навежда своя червен цвят под тежестта на покрилата го роса, така отпуснал глава, увенчана с шлем, Горгитион и паднал на земята. Тевкър убил и кочияша на Хектор, неговия приятел Архептолем. Хектор кипнал от гняв и се нахвърлил върху Тевкър. Наранил го той с тежък камък в рамото, близо до врата. Тевкър заохкал. Хектор щял да го убие, ако Аякс не бил прикрил брата си с щита и не бил заповядал на слугите си да отнесат ранения при корабите.

Зевс отново внушил храброст на троянците. Те изтласкали гърците до самите им кораби. Страшно се носел по редиците им Хектор. На Хера домъчняло за гърците и тя помолила Атина бързо да им се притече на помощ. Атина се съгласила. Облякла доспехите си и заедно с Хера се понесла на колесница от светлия Олимп. От високата Ида Зевс видял стремително носещите се богини. Изпълнен с гняв, той изпратил вестителката на боговете Ирида да спре богините, като им се заканил, че ще изпитат неговия гняв. Изплашили се от Зевсовия гняв богините Хера и Атина и опечалени се завърнали на Олимп. Скоро се завърнал там и гръмовержецът Зевс. На Зевсовия въпрос, защо богините са така опечалени, и на заканите на Зевс Хера отвърнала, че те скърбят за гърците. Зевс казал на Хера, че троянците ще продължават да побеждават дотогава, докато Агамемнон се примири с Ахил и му изпрати богати дарове за оскърблението, което му е нанесъл.

Слънцето залязло. Нощта покрила със своето наметало земята. Прекратила се кръвопролитната битка. По съвета на Хектор троянците не се прибрали в свещената Троя. Те се разположили да нощуват на полето, а на юношите и старците заръчали да пазят града. Хектор се надявал, че ще успее на другия ден да спечели окончателна победа над гърците и да ги изгони от Троада. Троянците наклали по полето множество огньове. Тези огньове светели също като звезди в нощния мрак.

АГАМЕМНОН ПРАВИ ОПИТ ДА СЕ ПОМИРИ С АХИЛ

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Опечален от победата на троянците, Агамемнон разпратил глашатаи да свикат вождовете на съвещание. Събрали се вождовете и Агамемнон със скръб им заговорил, че ще се наложи сега да бягат от Троада в Гърция, тъй като това, както по всичко изглежда, е угодно на Зевс. Но Диомед гневно възразил на Агамемнон, че щом той иска, може сам да напусне Троада, ала другите вождове ще останат и ще се бият дотогава, докато превземат Троя И Нестор не съветвал да се бяга. Старецът съветвал Агамемнон да уреди угощение и на това угощение да се обсъди какво да правят, а за охрана на лагера да се постави стража.

Агамемнон възприел Несторовия съвет. Седемстотин младежи под предводителството на седмина вождове отишли да охраняват гръцкия стан. Другите вождове останали в шатъра на Агамемнон. През време на пиршеството Нестор посъветвал Агамемнон да се помири с Ахил. Агамемнон послушал Нестор. Той заявил на вождовете, че ще даде на Ахил големи дарове, ще му върне Бризеида, а когато се приберат след победата в родината си, ще даде на Ахил за жена една от своите дъщери и като зестра — много и богати градове. Вождовете одобрили предложението на Агамемнон и решили да изпратят за преговори с Ахил в неговия шатър Аякс Теламонид. Одисей и Феникс, а заедно с тях като глашатаи Еврибат и Годий. Ахил особено обичал тези герои. Нестор дал на пратениците подробни наставления.

Когато Агамемноновите пратеници дошли при Ахил, заварили го да свири на лира и да възпява славата на героите. До Ахил седял и приятелят му Патрокъл. Любезно посрещнал Ахил героите и им дал богато угощение. След като хапнали и пийнали. Одисей се обърнал към Пелеевия син и започнал да го увещава да се помири с Агамемнон. Одисей му разказал как троянците, предводителствувани от Хектор, притискат гърците, изброил и даровете, които Агамемнон обещава като израз на желанието си за помирение. Одисей напомнил на Ахил и какви наставления му е давал баща му Пелей, когато го е

изпращал на поход, как го съветвал да избягва разприте. Но Ахил отказал да се примири с царя на Микена; той не можел да забрави обидата, която му нанесъл Агамемнон. Ахил добавил, че би отказал да се помири с Агамемнон дори ако той обещае да му даде дарове, равни на всичките богатства на египетска Тива. Ахил бил непреклонен и дори заплашвал, че ще отплава обратно за Фтия. Но Феникс, загрижен за съдбата на гърците, продължавал да увещава Ахил да се помири. Той го заклевал да не постъпва така, както постъпил някога Мелеагър, когато се биели куретите с етолийците. Но Ахил не отговорил нищо на Феникс. Тогава Аякс Теламонид се обърнал към Одисей и го подканил по-скоро да напуснат Ахиловия шатър и да отидат да известят на вождовете какво е отговорил Ахил. Аякс направил последен опит да убеди Ахил; но той продължавал да бъде непреклонен и казал само, че ще излезе да се бие срещу Хектор едва тогава, когато тоя, след като подпали корабите на гърците, стигне и до неговите кораби и шатър.

Вождовете ги изслушали в дълбоко мълчание. Накрая героят Диомед посъветвал да оставят Ахил на мира, тъй като Агамемнон с обещанието си да му даде дарове вдъхнал още по-голяма гордост в неговото сърце. И Диомед предложил, след като се подкрепят с храна и вина, всички да си легнат да спят, за да започнат на другия ден пак кървавия бой.

ОДИСЕЙ И ДИОМЕД ОТИВАТ НА РАЗУЗНАВАНЕ В СТАНА НА ТРОЯНЦИТЕ. КОНЕТЕ НА РЕЗ

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Целият гръцки стан потънал в дълбок сън. Не спял само Агамемнон. Той тежко въздишал на своето легло; вълнували го множество мрачни мисли. Като гледал накладените огньове, които светели около стана на троянците, той се учудил, че оттам се носят звуци на свирки и се чуват, весели гласове. А когато поглеждал към стана на гърците, от мъка скубел косите си и сърцето му се свивало от болка. Най-после Атреевият син станал, облякъл се, наметнал се с лъвска кожа и с копие в ръка отишъл да потърси Нестор. Искал да се посъветва с царя на Пилос как да предотврати гибелта на гърците. Агамемнон срещнал Менелай. И Менелай не спял, и той се тревожел, мислейки за страшната съдба на онези, които са дошли при Троя заради негова разправия. Братята решили да свикат вождовете на съвещание. Менелай тръгнал да събира героите, а Агамемнон отишъл при Нестор. Нестор чул стъпките на приближаващия се Агамемнон и като не го познал в нощния мрак, извикал да се обади, предупредил го да не се приближава към шатъра му мълчешката. Агамемнон казал, че е той, дошъл при Нестор, разправил му какво го тревожи така много и го помолил да отиде с него на съвещанието. Нестор тозчас станал и заедно с Агамемнон отишъл да вика героите. Те повикали Одисей, след това извикали и Диомед, който спял с поставен под главата щит; копието му пък било забито в земята до самия него. Като обходили героите, те наминали към стражата и я заварили, че бодърствува. Стражите седели, вперили очи в нощния мрак, ослушвайки се не идват ли троянци. Вождовете минали през рова и седнали на поляната пред лагерната стена. Тогава Нестор предложил да се изпратят разузнавачи в троянския стан, за да разберат какво са решили троянците — отново ли да нападнат гърците, или да се приберат в града. Веднага изявил готовност да изпълни тая опасна задача Диомед и предложил някои от героите да го придружи. Мнозина герои пожелали да отидат с Диомед. Агамемнон казал на Диомед сам да си избере другаря. Диомед избрал Одисей, любимеца на Атина Палада. Той вярвал, че и

от огъня те двамата ще се върнат невредими — така хитър и ловък бил Одисей. Диомед и Одисей се въоръжили. Оръжие им дали събралите се вождове, тъй като самите те били дошли на съвещанието невъоръжени.

Тъкмо когато гърците изпращали разузнавачи в троянския стан, и троянците изпратили разузнавач, който да разбере добре ли охраняват своя стан гърците. Изявил желание да отиде като разузнавач Долон, Евмедов син, който се славел с бързото си бягане. Той се осмелил да се промъкне до самите кораби на гърците и да подслуша какво ще говорят на съвещанието си гръцките вождове. Долон се въоръжил, наметнал се с вълча кожа и тръгнал за стана на гърците. Скоро Диомед и Одисей забелязали Долон. Като залегнали, те му дали възможност да отмине, а после го подгонили като два копоя, преследващи заек или сърна.

— Стой! — извикал на Долон Диомед. — Иначе ще те настигне копието ми и няма да избегнеш смъртта.

Хвърлил Диомед копието си по Долон, но така, че да мине над рамото му. Долон се изплатял и се спрял, пребледнял от ужас. Хванали го Диомед и Одисей. Долон започнал да се моли за милост. Героите разпитали Долон защо е дошъл при гръцкия стан, кой го е изпратил и как са се разположили в своя стан троянците и съюзниците им. С надеждата, че героите ще го пощадят, Долон им разказал всичко. Посочил им къде се намират и неотдавна пристигналите тракийци с царя си Рез(ос), който притежавал чудни коне и златни доспехи. Но Диомед и Одисей не пощадили Долон. Героите свалили от убития шлема и вълчата кожа и взели оръжието му. Одисей скрил Долоновото оръжие така, че да могат, на връщане да го приберат, и двамата герои потеглили за лагера на тракийците.

Героите тихо се промъкнали до мястото, където лежал всред своите воини цар Рез край конете си. Диомед се нахвърлил върху спящите тракийци като лъв, който напада беззащитно стадо кози и овце. Дванадесет тракийски воини убил той. Диомед убил и царя Рез. Одисей отвързал Резовите коне и ги извел от лагера. Диомед искал да откара и колесницата със златните доспехи, но богиня Атина Палада му се явила и го предупредила:

— Помисли за връщане в гръцкия стан, сине Тидеев. Време е да се завърнеш. Иначе може да се наложи да бягаш, ако някой от

небесните обитатели, враждебни към тебе, събуди спящите троянци.

Вслушал се Диомед в съвета на богинята и яхнал един от конете на Рез. Одисей се метнал на друг и героите бързо се понесли към гръцкия стан.

Бог Аполон видял как Атина Палада помагала на Диомед и на Одисей. Той се втурнал в лагера на троянците и събудил героя Хипокоонт, Резов роднина. Рипнал Хипокоонт от леглото си и забелязал, че мястото, където стояли конете, било празно. Завикал той по име Рез, но никой не отговорил. В лагера на троянците се вдигнала тревога. Притеклите се с ужас наблюдавали какво са направили Диомед и Одисей. А двамата герои, като прибрали на връщане Долоновото оръжие, се завърнали там, където ги очаквали гръцките вождове. Одисей разправил как са хванали Долон, как Диомед убил царя Рез и дванадесет тракийски прочути герои и как са задигнали конете. Героите похвалили Диомед и Одисей. Всички гърци тържествували, като се научили за техния подвиг. Резовите коне вързали край шатъра на цар Диомед, а Долоновото оръжие било отнесено от Одисей на кораба му.

БОЙ КРАЙ ГРЪЦКИЯ СТАН

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Едва първата светлина на настъпващото утро озарила изтока, когато Зевс изпратил богиня Вражда (Ерида) в гръцкия стан. Богинята се качила на огромния кораб на Одисей, високо и страшно се провикнала и вдъхнала у всички воини неудържима жажда да се бият. С висок глас подбуждал към бой героите и цар Агамемнон, който се бил облякъл в разкошни доспехи и размахвал грамадно копие. Гръцките герои се хвърлили в боя пеши. Храбро се сбили с тях троянците, но всички надминал с подвизите си Хектор. Като разярени вълци се носели по бранното поле воините. Богиня Вражда се радвала, като виждала кървавата битка. А боговете се оттеглили от боя в своите чертози на светлия Олимп, роптаейки, че Зевс помага на троянците. Зевс пък радостен наблюдавал битката. В тая битка особено свиреп бил цар Агамемнон. Мнозина герои повалил той с тежкото си копие. Убил и двамата Приамови синове Ис и Антиф. Те се биели с враговете заедно, застанали на една и съща колесница. До неотдавна Агамемнон още имал случай да ги вижда в гръцкия стан, където ги бил довел Ахил, след като пленил двамата братя на склоновете на планината Ида. Троянците не се притекли на помощ на двамата Приамиди и те загинали. Агамемнон убил и двамата синове на Антимах. Напразно те молели микенския цар да ги пощади. Агамемнон отмъщавал на баща им, задето той, подкупен от Парис, съветвал да убият Менелай, който бил отишъл в Троя като пратеник за преговори. След като ги убил, Агамемнон се втурнал към мястото, където боят кипял най-силно. Както пожарът опустошава гората и падат повалените от огнената стихия дървета, така повалял Атреевият син един след друг троянските герои. С трясък се носели по бранното поле колесниците, от които Агамемнон свалил стоящите на тях герои, а тези герои лежали мъртви в праха. Стъписали се троянците и хукнали да бягат, но при Скейската врата се спрели.

Видял това бягство на троянците гръмовержецът Зевс и заръчал на богиня Ирида да отлети при Хектор и да му съобщи да влезе в бой тогава, когато види, че Агамемнон е ранен; да му каже, че Зевс ще му

даде много голяма сила и той ще изтласка гърците до самите им кораби. Бързо изпълнила Ирида поръката на Зевс. Хектор скочил от колесницата и въодушевил троянците. А Агамемнон, както и дотогава, повалял един след друг троянски герои. Той убил Антеноровия син Ифидамант. По-големият син на Антенор Коонт искал да отмъсти за смъртта на брата си. Той наранил с копие Агамемнон в ръката около лакътя, а микенският цар с удар на меча си му отсякъл главата и по-големият Антеноров син се строполил мъртъв върху трупа на своя брат. Но Агамемнон не можел да се бие повече; започнал да изпитва страшни болки от раната и напуснал бранното поле.

Виждайки, че Агамемнон се оттеглил с колесницата си, Хектор с гръмлив глас започнал да насърчава воините и сам се втурнал в боя. Мнозина герои повалил той. Гибел застрашавала гърците. Но Одисей повикал на помощ Диомед и двамата герои енергично отбили натиска на троянците. Като видял приближаващия се Хектор, Диомед хвърлил по него копието си и го ударил в шлема. Бог Аполон не позволил копието да пробие шлема; той спасил от неминуема смърт Хектор, но поради силния удар Хектор паднал в безсъзнание на земята. Докато Диомед вървял през редиците воини, за да вземе копието си, Хектор се съвзел и като се метнал на колесницата си, избягнал смъртта. Диомед страшно се ядосал — и сега не му се удало да убие Хектор. Той замахнал с копието си и убил едного от троянските герои. Диомед се навел да свали доспехите от убития; видял това Парис и наранил Диомед със стрела. Парис тържествувал. А Диомед под прикритието на Одисеевия щит извадил стрелата от раната, но не можел повече да се сражава и напуснал бойното поле.

В това време троянците обградили Одисей, също както кучета наобикалят излезлия от гората лъв. Лъвът стои и страшно трака със зъби. Така стоял и Одисей и отбивал с копието си настъпващите към него троянци. Много троянски герои намерили тук смъртта си от копието на Одисей. Той убил Хароп, брата на цар Сок. За да отмъсти за смъртта на брата си. Сок ударил с копие в Одисеевия щит, пробил щита и наранил Одисей в бедрото. Но макар и да бил ранен. Одисей принудил Сок да бяга и, както бягал, го убил, като го ударил с копието в гърба. След като убил Сок, Одисей извадил копието от своята рана и от нея бликнала топла кръв. Като забелязали, че Одисей е ранен, троянците се нахвърлили върху него. Царят на Итака започнал високо

да вика за помощ. Притекъл се да му помогне Аякс Теламонид и прикрил Одисей със своя огромен като кула щит. Менелай пък измъкнал Одисей с колесницата си от мястото, където битката била най-разпалена. Така и Одисей напуснал битката. Но в битката се втурнал Аякс и наляво и надясно повалял троянците с копието си: В това време Парис наранил със стрела героя Махаон в дясното рамо. По молба на Идоменей Нестор откарал ранения в гръцкия стан. Хекторовият кочияш Кебрион видял как Аякс изтласква троянското войнство и казал за това на Хектор. Хектор изтърчал да помага. Зевс обаче изпратил страх на Аякс. Като защитил гърба си с грамадния щит, той започнал бавно да отстъпва.

Отстъпвал досущ като лъв, който кучета и храбри пастири отпъждат от стадото.

Бавно отстъпвал той, като много често се поспирал и прикривайки се с щита, задържал напиращите върху него троянци. Героят Еврипил видял отстъпващия Аякс и му се притекъл на помощ. Но Парис и него наранил със стрела, та трябвало и Еврипил да напусне полесражението. Сега обаче на помощ на Аякс дошли други гърци и с тяхна подкрепа Теламоновият син отстъпил невредим.

Ахил наблюдавал сражението от кърмата на кораба си в стана. Като видял, че Нестор докарал ранен герой. Ахил повикал приятеля си Патрокъл, помолил го да слезе при Нестор и да узнае дали не е ранен Махаон. Ахиловият приятел бързо отишъл в шатъра на Нестор. Наистина там Патрокъл видял ранения Махаон, на когото приготвяли питие. Като забелязал Патрокъл, царят на Пилос го поканил да седне с тях, но той отказал, тъй като бързал да се върне при своя приятел. Нестор разказал на Патрокъл как троянците притискат гърците и кои от героите са ранени и го помолил да помогне на гърците. Той съветвал Патрокъл да убеди Ахил да позволи на него, Патрокъл, да се въоръжи с Ахиловите доспехи и да поведе мирмидонците в бой, може би троянците, като сметнат Патрокъл за Ахил, ще прекратят боя и тогава гърците ще си отдъхнат от тежките сражения. Патрокъл възприел съвета и тръгнал обратно към Ахил с твърдото намерение да склони приятеля си да позволи на него да влезе в боя. По пътя Патрокъл срещнал ранения Еврипил със стрела в бедрото. Героят се превивал от болка; от раната му струяла кръв. Патрокъл съжалил героя. Той помогнал на Еврипил да стигне до кораба си, обрязал

раната, за да извади стрелата, и посипал раната с билка. И Еврипил разправил на Патрокъл как троянците изтласкват гърците.

Боят продължавал все тъй ожесточено. Стената и ровът вече не можели да осигурят защитата на гърците. Но все пак троянците не можели отведнъж да преминат през рова и да овладеят стената, зад която се прикривали гърците. Хектор искал да мине с колесницата си през рова, но конете му запрели пред рова и се дръпнали настрана. Тогава по съвета на героя Полидамант троянците се разделили на пет големи отряда и под предводителството на своите вождове се хвърлили на атака. Троянските вождове се сражавали пеши, като оставили колесниците си пред рова. Единствен героят Азий не изоставил колесницата си. Той искал, както преследва бягащите гърци, да се промъкне със своя отряд по петите им в стана и да нападне направо гръцките кораби. Но двама герои, лапитите Полипет и Леонтей, отблъснали край стените напора на Азий. Те стояли до стената пред вратата също като два могъщи дъба. Храбро се биели лапитите, отблъсквайки настъпващите, а от стените летели към враговете градушка от големи камъни и цели облаци стрели. Лапитите отблъснали Азий, като убили много троянски герои. Но към вратата се приближавал вече нов отряд, предвождай от Хектор и Полидамант. В този момент Зевс изпратил голямо знамение. Над троянския отряд изневиделица се появил орел. Той държал в ноктите си змия. Извивайки се, змията ухапала орела за гърдите. Орелът изкрещял силно, изпуснал змията, която паднала всред отряда на троянците, и бързо изчезнал от погледа им. Като видял това знамение, Полидамант посъветвал Хектор да прекратят боя и да не се стараят да завладеят стана на гърците. Но Хектор не го послушал и настъпил с отряда си към стената.

Гръмовержецът Зевс вдигнал страшна буря. Облаци прах се понесли към корабите на гърците. Въпреки бурята гърците храбро отбранявали стената. Троянците изкъртвали зъбците от нея и разклащали гредите, върху които били закрепени кулите, за да ги сринат. Гърците посрещнали настъпващите с камъни, стрели и копия. Двамата Аяксовци въодушевявали гърците да се защищават упорито. Като се прикривал с щита си, с две копия в ръце към вратата се приближил могъщият Сарпедон и повикал ликийския герой Главк да му помага. Вратата била отбранявана от Менестей. Той изпратил да

повикат на помощ Аяксовци. Явили се да помогнат на Менестей Аякс Теламонид, брат му Тевкър и Пандион. Чрез силен удар с грамаден камък Аякс смъкнал героя Епикъл, който насмалко щял да се покатери на стената. Тевкър ранил със стрела Главк. Но Сарпедон не отстъпвал. Той дори успял да разруши част от стената, обаче Аякс и Тевкър отблъснали и него. Сарпедон въодушевил за нов пристъп своите ликийци. Още един път се нахвърлили те на стената, но гърците не им позволили да я овладеят. Ликийците не можели да завладеят стената, но и гърците не можели да ги пропъдят. Нито ликийците, нито гърците можели да добият превес в битката. Пръв се вмъкнал в стана на гърците могъщият Хектор. Той сграбил грамаден камък, какъвто двама мъже едва биха могли да помръдват, и то само с лостове, и треснал с него във вратата. Срещу силата на удара не устояли нито вратата, нито грамадното резе; вратата изпращяла и се разтрошила на парчета. Хектор се хвърлил през нея в стана; в очите му пламтял гняв. Втурнали се подир него и троянците. Стената била превзета с пристъп. Гърците хукнали да бягат и дотичали до корабите си. В лагера настъпило объркване.

БОЙ ПРИ КОРАБИТЕ

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Започнал се бой при самите кораби. Зевс не следял вече боя, тъй като бил сигурен, че никой от боговете няма да се реши да помага на гърците. Виждайки това, бог Посейдон бързо потеглил от тракийските планини, откъдето наблюдавал битката, към двореца си; под краката на гневно вървящия бог затреперали планините. Дошъл в двореца си Посейдон, впрегнал своите морски коне в колесницата и се понесъл по вълните на морето към Троя. Посейдон оставил конете би с колесницата в една просторна пещера на морския бряг, а краката на конете спънал със златни вериги. Под образа на Калхас той се явил пред Аяксовци и ги въодушевил за бой. Богът влял в телата им голяма сила, като ги докоснал с жезъла си. Аяксовци разбрали, че с тях говорел бог под образа на Калхас, и още по-храбро се втурнали в битката. Посейдон преминал по редиците на гърците и подбуждал всички да се сражават храбро. Събрали се около Аяксовци войнските редици и щит до щит, шлем до шлем, с насочени копия зачакали настъпващите троянци. Заедно с гражданите на Троя настъпвал и Хектор.

Както тежък камък, откъснал се от скала, се търкаля надолу от върха на планината, докато се търкаля в долината и остане да лежи там неподвижно, така се носел Хектор с копие и щит към редиците на гърците. Спрял се той пред гъстите редици и въодушевявал троянците да пробият строя на гръцките воини. Започнал упорит бой. Много гърци паднали в битката. Паднал и Посейдоновият внук Амфибах. Разгневил се бог Посейдон. Той внушил на цар Идоменей да отмъсти за смъртта на внука му. Идоменей се облякъл в блестящи доспехи и като ослепителна Зевсова светкавица се хвърлил в сражението. Идоменей срещнал Мерион, който току-що бил счупил копието си при удар в щита на Приамовия син Деифоб и отивал да си вземе ново копие. Идоменей дал на Мерион копие и двамата герои отишли на левия фланг на гърците.

Троянците съгледали идващия Идоменей и се нахвърляли върху него. Идоменей се устремил към троянците и ги принудил да бягат.

Виждайки как Идоменей отблъсква троянците, Приамовият син Деифоб повикал на помощ Еней. Заедно нападнали те Идоменей, като повикали още Парис и Агенор. Около Идоменей се започнала страшна сеч; на помощ му се притекли мнозина герои. Загърмели от силните удари медните доспехи по гърдите на героите.

Хектор пък се сражавал там, където двамата Аяксовци отбранявали корабите; застанали един до друг, те се биели упорито; така воловете, свързани с общ хомот, влачат по нивата плуга и дружно вървят по браздата, порейки дълбоко земята. Много воини се биели около Аяксовци. А зад тях локрийци, въоръжени с лъкове и прашки, пускали облаци от стрели срещу настъпващите. Троянците насмалко щели да се огънат, но героят Полидамант дал съвет на Хектор да повикат на помощ най-храбрите герои и да решат дали да се нахвърлят върху гръцките кораби, или пък да отстъпят. Хектор тръгнал да събира героите, но мнозина от тях не намерил — едни лежали вече мъртви край корабите на гърците, други, страдайки от рани, се били отдръпнали от бойното поле. Само Парис отбивал напора на гърците. Хектор отправил укор към Парис, но този укор бил несправедлив: Парис се биел храбро — не той носел вината, че мнозина от героите били ранени, а още повече от тях били убити. Парис призовавал Хектор да поведе троянците в бой. Като хала връхлитали в боя троянците, но техният напор не смутил гърците. Аякс Теламонид съзрял Хектор и го повикал да се приближи към редиците на гръцките воини. Над Аякс се появил виещ се орел и гърците радостно възкликнали при вида на това знамение. Но предвождани от Хектор троянци със страшен крясък нападнали гърците. Със също такъв вик им отговорили и гърците и крясъкът на двете войски стигнал до самото небе.

Тоя крясък на войската бил чут от Нестор, който седял в шатъра си заедно с Махаон. Нестор грабнал щита и копието си и излязъл от шатъра. Старецът се запътил към цар Агамемнон. Той срещнал царя на Микена, Диомед и Одисей, които били ранени и се движели, опирайки се на копията си. Те искали да погледат битката. Сърцата им се свивали от болка, когато гледали те, че боят вече се води при корабите. Вождовете били натъжени поради това, че е разрушена стената, която гърците били изградили, за да се отбраняват от нападението на троянците. Те не знаели как да помогнат на войските,

какво да направят за спасяване от гибел. Агамемнон вече бил готов да даде заповед да спуснат корабите в морето. Но Одисей го възпрял, тъй като се страхувал, че ако вземат да спускат корабите, гърците повече ще мислят за бягство, отколкото за бой. Диомед пък посъветвал да се облекат в доспехите си и да се покажат пред войската, за да повдигнат по такъв начин духа й, но да не вземат участие в сражението, за да не бъдат повторно ранени.

В това време богиня Хера, виждайки неуспеха на гърците, решила да им помогне с хитрост. Тя решила да приспи Зевс и докато той спи, да даде победа на гърците.

Богиня Хера бързо полетяла от Олимп за Лемнос и там намерила бога на съня Хипнос. Дълго Хера увещавала да приспи гръмовержеца Зевс, но Хипнос отказвал, тъй като се страхувал, че ще си навлече гнева на Зевс. В края на краищата тя успяла да убеди Хипнос. Заедно с бога на съня Хера бързо долетяла на върха на планината Ида. Хипнос тайно от Зевс се укрил на една грамадна ела под образа на сладкогласна птица и го потопил в дълбок сън. После Хипнос полетял от високата Ида при земетръсеца Посейдон и му казал, че Зевс спи.

Посейдон се зарадвал и още повече въодушевил гърците да се бият. Агамемнон, Диомед и Одисей, забравили раните си, лично строили редиците на гръцката войска. Войската потеглила под предводителството на Посейдон срещу троянците. Морето закипяло, вълните му с шум стигали до самите кораби и шатри на гърците и те настъпвали срещу троянците подобно на морските вълни. Пак започнало ужасно сражение. Хектор замерил с копие Аякс, но не го наранил. Аякс на свой ред с грамаден камък нанесъл на Хектор удар в гърдите. Както се строполява дъб, треснат от Зевсова светкавица, така рухнал на земята Хектор: копието паднало от ръцете му, а грамадният щит го притиснал към земята. Гърците се впуснали към Хектор, но троянски герои защитили Приамовия син и го изнесли от бойното поле. Те положили изпадналия в безсъзнание Хектор на брега на река Ксант и поръсили лицето му с вода. Хектор въздъхнал, отворил очи, привдигнал се и от устата му бликнала кръв. После пак се обърнал по гръб и отново изгубил съзнание. Като видели, че Хектор е сразен с камък от Аякс, гърците се нахвърлили още по-съгласувано срещу троянците. Още по-яростно закипял боят. В това сражение намерили

смъртта си много герои както от страна на гърците, така и от страна на троянците. Троянците били обърнати в бягство и се спрели едва тогава, когато се озовали вече зад насипа, който ограждал стана на гърците.

В това време Зевс се пробудил. Той видял от върха на планината Ида бягащите троянци и преследващите ги под предводителството на Посейдон гърци и го обзел страшен гняв. Почнал да упреква Хера и й се заканвал, че ще я свърже със златна верига и ще я окачи да виси между небето и земята, задето убедила Посейдон да помогне на гърците. Но Хера със страшна клетва уверила Зевс, че не по неин съвет Посейдон помага на гърците.

С бързината на мисълта богиня Хера литнала за Олимп. Там при пиршеството Хера сама убеждавала боговете да не се противопоставят на волята на Зевс. Тя съобщила и на бога на войната Арес, че неговият син Аскалаф е паднал убит от Деифоб. Арес заридал. Той станал страшен; скочил, облякъл доспехите си и бил готов да се понесе към бойното поле, за да отмъсти за смъртта на сина си. Но богиня Атина го задържала, като му напомнила волята на великия Зевс. Хера повикала бога Аполон и вестителката на боговете Ирида и им казала, че Зевс им заповядва да отидат при него на върха на планината Ида.

Когато бог Аполон и Ирида се озовали на Ида, Зевс наредил на Ирида да отлети при Посейдон и да му предаде неговата заповед да напусне сражението. Явила се в миг пред Посейдон Ирида и му предала Зевсовата заповед. Посейдон не искал да се подчини на волята на брата си; той казал, че неговата сила е равна на Зевсовата власт, че Зевс може да заповядва на своите синове и дъщери, но не и на него. Но в края на краищата Посейдон се подчинил и се оттеглил от полесражението, като се заканвал обаче на Зевс, че ако той и занапред щади Троя, между него, Посейдон, и Зевс ще настане вечна вражда.

А на Аполон Зевс заповядал да вземе егидата му и с нея да изплаши гърците; наредил му също да възстанови силите на Хектор. Когато Аполон като ястреб се спуснал на земята до Хектор, той вече започнал да идва на себе си.

— Стани, Хекторе! — му казал Аполон. — Аз съм бог Аполон, изпратен от Зевс да ти помогна. Иди при войските и им заповядай да нападнат гърците; аз сам ще застана начело на троянците.

Аполон вдъхнал голяма сила в гърдите на Хектор. Хектор се привдигнал и отишъл при троянците. Зарадвали се те, като видели Хектор здрав и читав. Гърците се изумили, като съзрели Хектор пак в редиците на враговете си. Троянците се окопитили след бягството и отново започнали да притискат гърците. Битката ставала все по-кръвопролитна и по-кръвопролитна. Гърците храбро отбивали напора на троянците, но това ставало само до момента, когато бог Аполон разтърсил егидата на Зевс. Трепнали тогава гърците; ужас обзел сърцата им; те забравили храбростта и хукнали да бягат. Троянците започнали да ги преследват, а Аполон изравнявал пътя на троянците, като засипвал рова пред стената на разстояние един хвърлей с копие. Гърците се спрели едва при корабите си. Те започнали да се молят на боговете за спасение. Молил се на Зевс и старецът Нестор:

— Зевсе, спомни си жертвите, които ти принасяха гърците, молейки да им дадеш щастливо завръщане в родината! Отклони гибелта о, Олимпиецо, от гърците! Не давай на троянците окончателна победа.

Чул Зевс молбата на Нестор и треснал с гръмотевица от небесните висини. Троянците обаче взели гръмотевицата за благоприятно за тях знамение и се нахвърлили върху гърците подобно на страшна морска вълна, която прелива над борда на кораба. Закипяла битка до самите кораби. Аякс се биел упорито, отбранявайки корабите. До Аякс стоял брат му Тевкър и нанасял удари със стрели върху троянските герои. Ала когато Тевкър поискал да сразi със стрела и Хектор, Зевс закрилил Приамовия син. Тевкър изтървал лъка, тетивата се скъсала и стрелите се разпръснали. Ужас обзел Тевкър; той разбрал каква е волята на боговете. А Аякс посъветвал брата си да остави лъка и да се бие с копие.

Битката кипяла все по-яростно. Около корабите се леела кръв като поток. Гърците обградили корабите с медната стена на своите щитове. Гръцките герои извършвали много смели подвизи, но троянците настъпвали все по-стремително. Сякаш се сражавало не изнурено от боя войнство, а войнство с пресни сили, което току-що е започнало бой. Аякс се прехвърлял от кораб на кораб с помощта на грамаден прът в ръцете и отблъсвал троянците. Със своите викове той поощрявал героите да се бият. Хектор пък сразявал гърците подобно на орел, който унищожава прелетни птици. Той вече се хванал с ръка

за кърмата на Протезилаевия кораб, гръмко призовавал троянците и искал да му дадат факел, за да подпали кораба. Не могъл да устои на натиска и самият могъщ Аякс Теламонид; пряко сили отбивал той с копието си троянците. А те го обсипвали със стрели. Лявата ръка на Аякс изтръпнала от тежестта на щита. Аякс се задъхал; пот като ручей се леела по тялото му. Той започнал да отстъпва. Като се хвърлил напред, Хектор с един удар на меча си отсякъл острието на Аяксовото копие. Теламонид разбрал, че такава е волята на Зевс — да пламнат корабите на гърците. И наистина троянците подпалили Протезилаевия кораб и той запламтял, бързо обхванат от огъня. Изглеждало, че е настанал часът за гибел на всички гърци, но тъкмо в това време им дошла помощ оттам, откъдето съвсем не са се и надявали да я получат.

ПОДВИЗИТЕ И СМЪРТТА НА ПАТРОКЪЛ

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Когато троянците нахлули в стана на гърците, Патрокъл, който по това време седял при ранения Еврипил, скокнал ужасен, извикал високо и побързал да отиде в шатъра на Ахил. Проливайки горчиви сълзи, Патрокъл се приближил към Ахил. Ахил го попитал:

— Защо плачеш, Патрокле, като момиченце, което тича подир майка си и я моли да го вземе на ръце? Да не би да си получил лоши известия от Фтия? Или пък плачеш, задето гърците гинат край своите кораби? Кажи ми защо си опечален, не скривай нищо.

— О, сине Пелеев! — отвърнал Патрокъл. — Голямо нещастие постигна гърците! Най-храбрите от тях са ранени. Нима ти няма да помогнеш на гърците? Ако ти не искаш да им помогнеш, пусни мене с твоите мирмидонци. Дай ми доспехите си. Може би троянците ще ме вземат за тебе и ще прекратят сражението. С пресни сили ние ще ги отблъснем от корабите.

Така Патрокъл молел Ахил, без да знае, че сам си измолва смъртта.

Ахил виждал колко трудно е положението на гърците. Той чувал да се носи само гласът на Хектор. Значи в сражението не участвува нито един от големите герои на Гърция. Ахил не искал гибелта на гърците. Той се съгласил да даде на Патрокъл своето въоръжение и да му позволи да влезе в бой с троянците, но само когато се нададе тревога и пред неговите кораби; тогава нека Патрокъл отблъсне троянците, нека не им даде да опожарят корабите. Но Ахил забранявал на Патрокъл да поведе мирмидонците към стените на Троя; той се опасявал, че любимият му приятел може да загине.

Така разговаряли двамата приятели. Изведнъж Ахил забелязал как пламнал един от неговите кораби, подпален от Хектор. В гнева си той извикал:

— Побързай, Патрокле! Виждам, че на корабите бушува пожар! — Въоръжи се по-скоро! Аз сам ще строя мирмидонците за бой!

Патрокъл бързо се въоръжил с Ахиловите доспехи; не взел само копието му; с това копие можел да се сражава само Ахил; толкова

тежко било то. Ахиловият кочияш Автомедонт впрегнал конете му в колесницата. А Ахил строил своите мирмидонци. Те жадували да се хвърлят в боя подобно на хищни вълци, готови да се нахвърлят върху елен. Ахил въодушевил воините си за боен подвиг и им заповядал да се сражават храбро, за да разбере цар Агамемнон колко необмислено е постъпил, като оскърбил най-славния от гръцките герои. Мирмидонците се впуснали в боя с гръмки викове; страшният им крясък се разнесъл по целия стан. Троянците видели Патрокъл в Ахиловите доспехи и помислили, че самият Ахил, забравил враждата си с Агамемнон, бърза да помогне на гърдите. Всеки троянец започнал вече да мисли за бягство. А Патрокъл се втурнал в самия център на сражението и повалял с копието си троянците, които се биели около кораба на Протезилай. Изплашените троянци отстъпили.

Но троянците не напуснали веднага стана; отначало те се оттеглили само от корабите. Гърците ги преследвали и много троянски герои паднали убити. Обаче троянците не могли да се задържат в стана. Като свирепи вълци се нахвърлили върху тях гръцките герои. Троянците хукнали да минат през рова и да излязат на полето и мнозина от тях загинали. Героят Аякс Теламонид изгарял от желание да срази Хектор. Хектор, макар и да виждал, че победата се изплъзва от ръцете на троянците, още не отстъпвал; той се стараел с всички сили да задържи гърците, преследващи троянците. Но в края на краищата и Хектор отстъпил; конете му бързо го пренесли през рова на полето.

Подканяйки гърците да преследват бягащите, Патрокъл бързо подкарал конете към рова. Безсмъртните коне на Пелей прескочили рова заедно с колесницата и се понесли по полето. Патрокъл търсел Хектор, но той бил отминал вече далеч със своята колесница. От бягащите тълпи троянски воини по полето се вдигнал прах. Троянците бързали да се укрият зад стените на Троя. Но Патрокъл отрязал пътя за отстъпление на мнозина от тях. Той ги подгонил обратно към корабите и много от тях повалил с тежкото си копие. Забелязал гибелта на такова множество герои от Патрокловата ръка, Сарпедон се провикнал към своите ликийци, призовавайки ги да се спрат. Сарпедон искал да се бие с Патрокъл. Скочил той от колесницата си и зачакал Патрокъл. Ахиловият приятел също слязъл от колесницата. Нахвърлили се един срещу друг героите като два сокола, които се бият

с писък за плячка на висока, стръмна скала. Зевс видял този двубой. Домъчняло му за Сарпедон и пожелал да спаси сина си. Хера чула Зевсовите съжаления. Тя не го съветвала да спаси сина си. Напомнила му, че синовете на много от боговете се бият при Троя, че мнозина от тях вече са загинали. Ако Зевс спаси Сарпедон, и другите богове ще пожелаят да снасят своите синове. Зевс трябва да допусне Сарпедон да загине от ръката на Патрокъл, щом така е отредено от съдбата. Зевс се вслушал в съвета на Хера. Той изпратил кървава роса по троянските полета, отдавайки по този начин почит на сина си, който трябвало да падне от Патрокловата ръка.

Пръв хвърлил копие Патрокъл и убил верния слуга на Сарпедон. Хвърлил копие и Сарпедон, но не улучил Патрокъл; копието му префучало покрай Ахиловия приятел и убило един от конете, запрегнати в колесницата му. Втори път се сблъскали героите. Сарпедон пак не улучил. А Патрокъл нанесъл удар на Сарпедон право в гърдите. Ликийският цар рухнал, както се сгромолясва дъб, отсечен от дърваря до самия корен. Сарпедон високо призовал приятеля си Главк:

— Приятелю Главк, подбуди ликийците да се бият храбро за царя си Сарпедон и самият ти се бий за мене. Вечен позор ще бъде за тебе, ако гърците свалят от мене доспехите.

От гърдите на Сарпедон се изтръгнало предсмъртно стенание и богът на смъртта Танатос склопил очите му. Скръб завладяла Главк, когато чул гласа на приятеля си. Той се измъчвал поради това, че не може да му помогне, тъй като сам страдал от раната си. Обърнал се към бога и го помолил да изцери раната му. Аполон чул молбата на Главк и излекувал неговата рана. Главк свикал ликийците и троянските герои Еней, Агенор, Полидамант и самия блестящ с шлема си Хектор, за да се сражават за Сарпедоновото тяло. Героите се събрали и се притекли да помогнат на Главк. И Патрокъл повикал на помощ гръцките герои; първи дошли Аяксовци. Около тялото на Сарпедон закипяла битка. За да бъде още по-ужасен боят, Зевс разстлал тъма над тялото на сина си.

Вдигнал се такъв страшен грохот от оръжието, сякаш голям брой дървари сечели дървета в планинските гори. А трупът на Сарпедон лежал покрит с прах и потънал в кръв, цял обсипан със стрели. Зевс не откъсвал поглед от полесражението; той размишлявал — да погуби ли

Патрокъл при тялото на сина си, или да му даде възможност да извърши още големи подвизи и да прогони троянците до самите стени на Троя. Зевс решил да продължи живота на Патрокъл. Той изпратил на Хектор страх. Хектор пръв ударил на бяг; последвали го и другите воини. Гърците смъкнали доспехите от Сарпедон и Патрокъл наредил да ги отнесат на корабите. Тогава гръмовержецът Зевс повикал Аполон и му заповядал да вземе Сарпедоновото тяло, да го измие от праха и кръвта, да го намаже с благовонно масло и да го облече в разкошни дрехи. След това боговете братя Хипнос (Сън) и Танатос (Смърт) трябвало да отнесат тялото на Сарпедон в Ликия и там Сарпедоновите братя и приятели да го погребат с големи почести. Аполон изпълнил заръката на Зевс.

В това време Патрокъл прогонвал троянците към градските стени. Той стремително се носел към собствената си гибел. Много герои избил той. Патрокъл щял да превземе и Троя, ако бог Аполон, изпълнявайки повелението на Зевс, не бил застанал на високата кула на Троя. Три пъти опитвал да се изкачи Патрокъл на стената и трите пъти Аполон го отблъсвал. А когато Патрокъл се метнал върху стената за четвърти път, Аполон страшно му креснал:

— Отдръпни се от стената, храбри Патрокле! Не на тебе, а на Ахил е съдено да разруши великата Троя!

Патрокъл отстъпил; той не се осмелил да разгневи бог Аполон, поразяващ надалеч със своите златни стрели.

Хектор спрял конете си едва при Скейската врата; той се колебаел да нападне ли Патрокъл, или да заповяда на всички да се укрият зад стените на Троя. В този момент му се явил Аполон в образа на Хекубиния брат и го посъветвал да нападне Патрокъл на открито поле. Хектор се вслушал в съвета и казал на кочияша си Кебрион да обърне конете. Като видял Хектор на колесницата, Патрокъл скочил на земята, сграбил с дясната ръка грамаден камък, а с лявата размахал копие и зачакал приближаването му. Когато Хектор бил вече наблизо, Патрокъл хвърлил камъка и разбил с него главата на кочияша Кебрион. Кебрион паднал от колесницата с главата надолу подобно на водолаз, който се хвърля в морето. Патрокъл се провикнал насмешливо:

— Колко бързо се гмурна Кебрион! Да беше в море ги, много стриди щеше да извади, като се гмурка от кораба. Виждам, че и между троянците има водолази!

Като казал това, Патрокъл се спуснал към тялото на Кебрион. Хектор скочил от колесницата и влязъл в бой с Патрокъл за трупа на своя кочияш. Около Кебрионовото тяло отново се започнала кръвопролитна сеч. Гърци и троянци се биели така, както се сблъскват източният и южният вятър, Евър и Нот, в гориста долина; тогава дърветата се огъват с шум, удряйки се с клоните едно о друго. И наоколо се разнасял трясъкът на чупещите се дъбове, борове и еди. Дълго се били троянците и гърците. Слънцето вече клоняло на запад. Три пъти Патрокъл се нахвърлял върху троянците; три пъти повалял той с копието си по девет герои, ала когато се хвърлил за четвърти път върху троянците, срещу него излязъл бог Аполон, загърнат от гъст мрак. Той застанал зад Патрокъл и му нанесъл удари в гърба и по раменете. Притъмняло на очите на Патрокъл. Бог Аполон смъкнал от главата на Патрокъл шлема, който някога сияел върху главата на великия Пелей, и шлемът се търколил по земята. Копието се счупило в ръцете на Патрокъл и тежкият му щит паднал на земята. Аполон смъкнал доспехите на героя и Патрокъл стоял пред троянците без сили и без оръжие. Но дори и обезоръжения Патрокъл не посмял да нападне направо героят Евфорб — той му нанесъл удар с копие изотзад, между раменете, и се скрил в тълпата троянци. Искайки да избегне смъртта, Патрокъл започнал да отстъпва към гръцките редици. Хектор видял ранения Патрокъл и му нанесъл смъртен удар с копие. Както лъв, който в сбиване за водопой убива свирепия глиган на брега на маловоден ручей, така Хектор убил Патрокъл. Приамовият син тържествувал; той убил приятеля на Ахил — на героя, който се заканвал да разруши великата Троя. Патрокъл паднал на земята и на умиране казал на Хектор:

— Сега ти можеш да се гордееш с победата, Хекторе. Ти я спечели с помощта на Зевс и Аполон. Мене ме победиха боговете; те ме лишиха от доспехите ми. За боговете това е лесно. Но ако бяха ме нападнали двадесет такива като тебе, аз всичките щях да поваля с копието си. Погубиха ме бог Аполон и Евфорб, а ти си третият от онези, които ме сразиха. Но запомни какво ще ти кажа: на тебе не ти остава да живееш дълго и близо, много близо до тебе се намира смъртта. Суровата съдба ти е отредила да, паднеш от ръката на Ахил.

Като казал това, Патрокъл издъхнал. Душата му тихо отлетяла в царството на мрачния Хадес, жалейки, че напуща младо, силно тяло.

Хектор извикал на вече мъртвия:

— Защо ми предвещаваш смърт, Патрокле? Кой знае: може би по-рано ще се прости с живота Ахил, сразен от моето копие.

Хектор измъкнал от Патрокловото тяло копието си и се хвърлил върху Автомедонт, желаейки да завладее Ахиловите коне.

БОЯТ ЗА ТЯЛОТО НА ПАТРОКЪЛ

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Цар Менелай видял лежащия в праха труп на Патрокъл и се затичал към него: той не искал да допусне троянците да оскверният трупа на героя, който се сражавал за неговата кауза. Като страшен лъв обикалял той около Патрокловия труп, закривайки се с щита и размахвайки тежкото си копие.

Троянецът Евфорб, който нанесъл удар в гърба на Патрокъл, искал да завладее трупа. Той се приближил до Менелай, горейки от желание да отнеме трупа и да отмъсти на царя на Спарта, задето той убил брата му.

Евфорб улучил с копието си щита на Менелай, но не могъл да го пробие. Менелай на свой ред с мощен удар забил копието си в гърлото на младия Евфорб и той се строполил на земята. Менелай започнал да сваля от него скъпите доспехи, но стрелометецът Аполон подбудил Хектор да нападне Менелай. Хектор се хвърлил върху спартанския цар. Менелай не искал да отстъпи тялото на Патрокъл, знаейки, че всички гърци ще го осъдят за това; но същевременно се страхувал да не бъде обграден от троянците. Той решил да повика на помощ Аякс. Бавно отстъпил под напора на троянците и повикал Аякс. Хектор вече бе успял да се добере до трупа на Патрокъл и да свали от него доспехите на Ахил, когато дотърчал Аякс. Хектор трябвало да изостави трупа. Като видял това, Главк започнал да укорява Приамовия син в малодушие, в това, че той се страхува от гръцките герои. С тия си думи Главк заставил Хектор пак да влезе в бой. Хектор повикал обратно, слугите си, на които бил наредил да отнесат доспехите на Патрокъл в Троя, и сложил на себе си тия доспехи. Гръмовержецът Зевс видял как Хектор се въоръжава с Ахиловото оръжие и помислил: „Нещастнико, ти не усещаш колко близка е твоята смърт. Слагаш на себе си доспехите на героя, от когото се боят всички. Сега аз ще ти дам победа като обезщетение за това, че жена ти, Андромаха, никога няма да поеме от ръцете ти Ахиловите доспехи.“ Така помислил Зевс и като потвърждение, че именно така ще бъде, страшно се навъсил.

А Хектор почувствувал как го изпълват неудържима сила и храброст. Той бързо отишъл при войската и започнал да въодушевява героите за бой. В това време Менелай гръмогласно свиквал гръцките герои, за да защищават Патрокловото тяло. Пръв дошъл Аякс, синът на Ойлей, после Идоменей, Мерион и други. Героите сключили щитовете си около тялото на Патрокъл, но тропиците ги отблъснали и пак го овладели. Могъщият Аякс Теламонид обаче разпилял троянските редици и отнел от тях трупа, като убил оня герой, който влачел трупа за краката. Пак се разпалила сеч за трупа и троянците вече се стъписали. Но сега Аполон въодушевил за бой Еней и той възпрял войската да не бяга. Битката станала още по-кръвопролитна. Земята се заляла с кръв, натрупали се купища от трупове. Битката бушувала като пожар, който опустошавал всичко. А Зевс разстлал тъма около трупа на Патрокъл. Можело да се помисли, че няма вече на небето нито слънце, нито месечина — такъв мрак бил паднал. Но само около Патрокловия труп имало мрак; иначе бойното поле било обляно от слънчевите лъчи и на небето нямало нито едно облаче. Героите се биели в тъмнина за трупа на Патрокъл.

Безсмъртните коне на Ахил стояли настрана от мястото на битката и проливали горчиви сълзи за гибелта на приятеля на своя стопанин. Напразно се опитвал кочияшът Автомедонт да ги накара да се помръднат от мястото си — те стояли неподвижни, с отпуснати глави. Гривите им се спускали до самата земя. Зевс видял конете и си казал: „О, нещастни коне! Защо ние ви подарихме, вас, безсмъртни коне, на Пелей? Нима за това, за да познаете скърбите на хората? Защото в цялата вселена няма нито едно същество, по-нещастно от човека! Но не тъжете, никога Хектор не ще ви владее. Аз ще ви дам сили: изнесете от битката Автомедонт. На троянците ще дам още веднъж победа, но само за този ден, докато залезе слънцето.“

Зевс вдъхнал на конете голяма сила и те се понесли по бойното поле с Автомедонт. Ахиловият кочияш грабнал тежко копие и убил героя Арет. Свалил от него доспехите, радвайки се, че поне с това е отмъстил за смъртта на Патрокъл.

Около Патрокловото тяло кипял бой. При сражаващите се гръцки герои се спуснала с червен облак богиня Атина, взела образа на героя Феникс, и започнала да ги насърчава. Менелай в отговор на Феникс (той не разпознал Атина) призовал на помощ преди всички

други богове Атина. Богинята се зарадвала и му вдъхнала непобедима сила. Аполон пък вдъхновявал троянците. Битката ставала все по-кръвопролитна и по-кръвопролитна. Зевс разтърсил егидата си — разнесъл се гръм. Ужас обхванал героите на Елада. Аякс Теламонид видял, че гърците бягат, и се натъжил. Той се помолил на Зевс, молел го да разпръсне мрака, молел да не погубва гърците или ако такава е волята му, то нека те гинат, но само на светло. Чул Зевс Аяксовата молба. Мракът се разпръснал и отново заблестяло слънцето. Аякс помолил Менелай да намери Несторовия син Антилох и да го изпрати при Ахил с известие, че Патрокъл е убит и че троянците може да завладеят тялото му. Менелай изпълнил молбата на Аякс, намерил Антилох и му разправил за гибелта на Патрокъл. Антилох бил обзет от ужас. Той още не знаел, че Патрокъл е убит. Проливайки горчиви сълзи, младият Несторов син бързо се запътил към шатъра на Ахил. А около Патрокловото тяло сечта ставала все по-ожесточена. Аякс посъветвал Менелай и Мерион да вдигнат тялото и да го понесат към стана. А сам той ги прикривал, като отблъсквал троянците. Но щом троянците видели, че героите вдигнали тялото на Патрокъл, нахвърлили се върху тях като разярени кучета. Ала достатъчно било Аякс да се извърне към тях и троянците се спирали, бледнеейки от страх. Боят се разгарял все по-силно — като пожар, който унищожава града, помитайки всичко. Бавно вървял Менелай с Патрокловия труп на ръце. Аякс едва удържал напора на троянците, начело на които се биели Еней и Хектор.

В това време Ахил седял пред шатъра си и си мислел защо Патрокъл още не се връща. Тревожело го обстоятелството, че гърците пак ударили на бяг. Той вече започнал да подозира, че Патрокъл е загинал. Изведнъж до него се приближил разплакалият син на Нестор. Той донесъл на Ахил вестта, че Патрокъл е загинал. Неизразима скръб обзела Ахил. Той гребнал с две шепи пепел от огнището и си посипал главата. Пепел се разсипала по дрехите му. Ахил се тръшнал на земята и от скръб скубел косите си. Плачел и младият Антилох. Той държал Ахил за ръка, за да не посегне на себе си от мъка. Ахил ридаел с глас. Чула плача му Тетида и силно заридала. Дотърчали при нея всичките й сестри, нереидите, и също заплакали на глас.

— Сестри! — възкликнала богиня Тетида. — Горко ми, горко. О, защо родих аз на белия свят Ахил! Защо го отгледах, защо го пуснах

да отиде при стените на Троя! Никога вече не ще го видя да се върне в светлите чертози на Пелей. Той трябва да страда през целия си кратък живот! Аз не мога да му помогна! Ей сега ще отида и ще разбера за какво скърби той!

Бързо се озовала пред ридаещия Ахил майка му Тетида, придружена от своите сестри. С плач обгърнала тя главата на своя любим син и го попитала:

— Защо ридаеш на глас? Не скривай, разкажи ми всичко. Нали Зевс изпълни молбата ти и прогони гръцките войски до самите кораби. Гърците само едно искат — да им помогнеш.

— Зная това, мила майко — отвърнал Ахил, — но каква утеха е за мене това! Аз загубих Патрокъл. А го обичах повече от всички други и ми беше скъп като собствения ми живот. Уби го Хектор и задигна доспехите, които бяха подарък на баща ми Пелей от боговете. Не искам да живея всред хората, ако не успея да сразя с копието си Хектор, ако той не ми заплати с живота си за смъртта на Патрокъл.

— Но нали след Хектор трябва да умреш и ти! — извикала Тетида.

— О, нека умра още сега, щом не можах да спася приятеля си! Той сигурно ме е призовавал преди смъртта си. Проклета да е враждата! Тя и мъдрите докарва до бяс. Аз ще забравя гнева си срещу Агамемнон и пак ще вляза в бой, за да убия Хектор. А от смъртта се не боя! Никой няма да избегне смъртта; не я избягна и великият Херакъл, макар и да го обичаше гръмовержецът Зевс, неговият баща. Аз съм готов да умра там, където ми е отредила съдбата, но преди това ще спечели голяма слава. Не, не ме възпирай, майко! С нищо ти не ще ме възпреш!

Така отговорил на майка си Ахил. Богиня Тетида молела сина си само за едно: да не влиза в бой дотогава, докато тя не му донесе нови доспехи от бог Хефест.

Прекрасните нереиди се спуснали в морето. Тетида ги помолила да уведомят татко Нерей какво е станало край стените на Троя, а самата тя литнала на високия Олимп при бог Хефест.

В това време героите гърци едва задържали напора на троянците. Вече три пъти Хектор връхлитал върху гърците като яростен огън и се опитвал да изтръгне трупа от ръцете на Менелай. Три пъти го отблъсквали Аяксовци. И Хектор щял да овладее

Патрокловия труп, ако не се била явила при Ахил изпратената от богиня Хера вестителка на боговете Ирида. Тя подтикнала Ахил да отиде да защити тялото на приятеля си. Но Ахил не можел да влезе в бой, нямал доспехи. Тогава Ирида заповядала на Ахил да застане невъоръжен върху насипа, който заобикалял гръцкия стан, и с вида си да внуши страх у настъпващите троянци.

Ахил се запътил към насипа. Палада сложила на раменете му егида, обкръжила главата му със златен облак и с чудно сияние; отблясъкът от главата на Ахил се издигал до самото небе. Ахил застанал върху насипа и страшно се провикнал; заедно с него издала страшен вик и Атина Палада. Ужас обзел троянците. Конете им се изплашили от вика и сами се понесли назад. Като видели светлината около Ахиловата глава, кочияшите на колесниците изпаднали в ужас. На три пътя извиквал страшно Ахил и на три пъти войската на троянците изпадала в страшен смут. В това объркване загинали дванадесет троянски герои. Едни от тях били прободени с копия, другите били отъпкани от конете. А гърците изнесли тялото на Патрокъл, сложили го на носилка и плачейки на глас, го понесли към шатъра на Ахил. Подир тях тръгнал и Пелеевият син. Той гласно ридаел, като гледал приятеля си, когото сам изпратил на кървав бой.

Хера заповядала на бога на слънцето Хелиос да слезе преди определеното време във водите на Океан. Мръкнало се. Битката привършила; станът на гърците потънал в сън. А троянците се събрали на съвещание на полето. Те се съвещавали прави. Нито един от тях не се осмелявал да седне — страхували се да не бъдат нападнати от Ахил. Полидамант дал на троянците такъв съвет: да се приберат в Троя, а не да чакат тук до сутринта, когато ще ги нападне Ахил. Мнозина герои ще сразi той, ако нападне троянците на открито поле. Ако обаче всички се защищават, застанали на стените, Ахил напразно ще обикаля с бързите си коне Троя — не ще бъде в състояние да я превземе. Но Хектор отхвърлил съвета на Полидамант; той заповядал на троянците да останат на полето, като поставят пред лагера стража. Хектор все още се надявал пак да нападне корабите на гърците и да ги прогони от Троада. Той заявил, че ако Ахил реши отново да участвува в боя, няма да отбягва вече да се сразi с него. Тогава един от двамата ще се завърне у дома си с победна слава — или

той, или Ахил. Помрачила разума на троянците Атина Палада и те се разположили на лагер и останали на полето.

А в стана на гърците Ахил, сложил ръце на гърдите на убития Патрокъл, неутешимо го оплаквал. Гръмко и тежко стенел той подобно на лъв, на който ловец е задигнал лъвчетата. Лъвът се връща от лов, не намира в леговището си лъвчетата и с гръмлив рев броди из гората и търси следи от похитителя на рожбите си.

— Богове, богове! — възклицавал Ахил. — Защо обещах на Патрокловия баща, че ще се завърна в родината заедно с Патрокъл? Не, и на двама ни било съдено да обагрим троянската земя с кръвта си. И аз няма да се върна от похода, и мене няма да ме посрещне нито баща ми Пелей, нито любимата ми майка. Нека умра, драги Патрокле, но не преди да съм отмъстил на Хектор и да съм ти уредил великолепно погребение.

Ахил наредил на приятелите си да умият окървавеното Патроклово тяло и да го намажат с благовонни масла. Ахиловите приятели направили това. Те сложили тялото на Патрокъл върху богато украсено легло и го покрили с тънко платно, а отгоре — с разкошен саван. Цяла нощ оплаквали мирмидонците Патрокъл и заедно с тях плачели пленените от Ахил и Патрокъл троянки и дарданянки.

ТЕТИДА ПРИ ХЕФЕСТ. ОРЪЖИЕТО ЗА АХИЛ

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Бързо отлетяла богиня Тетида на светлия Олимп, до медния дворец на бог Хефест. Когато Тетида пристигнала в двореца, Хефест бил в ковачницата си. Потънал в пот, той изковавал двадесет триножника едновременно. Триножниците били на златни колела, сами се придвижвали до боговете и сами се връщали обратно. На бога ковач оставало само да прикачи към триножниците дръжките с украшения. Когато богиня Тетида тихо влязла, богът тъкмо изковавал гвоздеи за дръжките. Прекрасната жена на бог Хефест, Харита, видяла богинята. Тя хванала любезно Тетида за ръка и й казала:

— Влез в нашия чертог, Тетидо, ти рядко ни посещаваш. Какво те носи насам?

Харита извикала Хефест по-скоро да излезе при богиня Тетида. Като чул, че при него е дошла богиня Тетида — онази, която му спасила живота някога, когато Хера го хвърлила от Олимп, Хефест побързал да се отзове на повикването на жена си. Той се привдигнал от наковалнята, прибрал всички сечива, с които работел, и ги сложил в обковано със сребро сандъче. Хефест избърсал ръцете си гърдите, врата и лицето си с мокра гъба, за да смъкне потта и саждите от тях, облякъл се и подпирайки се на дебела тояга, влязъл при богиня Тетида.

Бог Хефест идел, воден под ръка от прислужнички, които лично той бил изковал от злато и които били сякаш живи. Хефест хванал Тетида за ръка и я попитал:

— Кажи ми, богиньо, от какво имаш нужда. И стига да мога, всичко съм готов да направя за тебе.

Обляна в сълзи, Тетида разказала как нейният син се лишил от доспехите, които боговете били подарили на баща му Пелей, как Хектор убил Патрокъл, как Ахил скърбя за приятеля си и жадува да отмъсти на убиеца му, но няма въоръжение. Богинята молела Хефест да изкове въоръжение за сина й. Като изслушал Тетида, Хефест веднага се съгласил да му изкове такова въоръжение, че всички хора да се учудват на необикновената му красота.

Хефест се върнал в ковачницата си: Взел той духалата, сложил ги на огнището и заповядал да раздухат огъня. Духалата духали върху огъня, подчинявайки се на Хефестовото желание, ту равномерно, ту с рязко засилване, като раздухвали в огнището огромен пламък. А Хефест хвърлил в огнището мед, олово, сребро и скъпоценно злато. После нагласил наковалнята и грабнал грамаден чук и клещи. Най-напред Хефест изковал на Ахил щит. Той украсил щита с чудни образи. Върху него изобразил земята, морето и небето, а върху небето — слънцето, месеца и звездите. Измежду звездите изобразил съзвездията Плеяди (Квачка), Хиади, Орион и Голяма мечка. Върху щита Хефест изобразил и два града. В единия град празнуват сватби. По улиците се движат сватбени шествия и хорове от младежи, а жени ги гледат от праговете на своите къщи. На площада пък се е събрало народно събрание. Тук двама граждани спорят каква вира трябва да се плати за едно убийство. Гражданите, разделени на две партии, подкрепят единия или другия от спорещите. Вестителите усмиряват гражданите. Наоколо са насядали градските старейшини и всеки от тях, след като вземе в ръка скиптъра, изказва своето мнение по спорния въпрос. А в центъра на кръга са поставени два таланта злато, предназначени като награда за оня, който най-справедливо ще отсъди по спора. Другият град е обсаден от врагове. Обсадените пък, след като са оставили жените, младежите и старците да защищават града, са устроили засада. Те са предвождани от бог Арес и богиня Атина Палада — величествени и страшни. Двама разузнавачи вървят напред, за да следят враговете. Но ето показват се стадата, които враговете са заграбили. Гражданите, които са се скрили в засада, си вземат обратно кравите и овцете. В стана на враговете са чули шума и са се притекли на помощ. Завързал се е кръвопролитен бой, а в боя между воините сновят богините на злобата и раздора и страшният бог на смъртта. Върху щита Хефест представил и оран. Орачите вървят подир плуговете. Когато те стигнат до синора на нивата, слуги им поднасят чаши вино. Богът е изобразил и жътва. Едни жътвари жънат, други връзват снопи, а деца събират класове. Собственикът на нивата с радост гледа как се събира богатата реколта. Настрана жени готвят обед за жътварите. А до тях е изобразен гроздобер. Младежи и девойки носят в кошници грозде. Хубав младеж свири на лира, а около него се вие весело хоро. Хефест изобразил и стадо говеда. Два лъва са

нападнали стадото. Пастирите се мъчат да пропъдят лъвовете, но кучетата се страхуват да ги нападнат и само лаят. А малко по-настрана били изобразени пасящи в долината среброрунни овце, ясли, кошари и колиби на пастирите. И най-после Хефест изобразил хоро на момци и моми, играещи, хванали се за ръце, и селяни, които се любуват на играта им. А наоколо по целия щит Хефест изобразил Океан, който заобикаля отвред земята. След като направил щита, Хефест изковал на Ахил броня, която блести сякаш ярък пламък, тежък шлем със златен гребен и наколенници от гъвкаво олово.

Щом свършил работата си, Хефест взел въоръжението и го отнесъл на богиня Тетида. Като бърз ястреб се понесла тя от Олимп за далечната земя, за да отнесе по-скоро на сина си доспехите.

ПОМИРЯВАНЕТО НА АХИЛ С АГАМЕМНОН

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Рано на другия ден, когато едва се била пукнала зората, Тетида донесла на сина си доспехите; тя го заварила ридаещ над Патрокловия труп. Стараейки се да утеши сина си, Тетида му показала донесените доспехи. Нито един от мирмидонците не можел да гледа тези доспехи — така блестели те. В очите на Ахил пламнал огън. Той взел доспехите и започнал да им се любува. Синът на Тетида решил незабавно да отиде на бой с тропиците. Безпокояло го само едно: боял се, че трупът на Патрокъл ще бъде обезобразен поради гниене. Но богиня Тетида успокоила сина си. Обещала да запази трупа, като вкарва в него нектар и амброзия; от това умрелият Патрокъл, щял да стане още по-хубав. А сина си тя посъветвала да отиде на съвещанието на гръцките вождове.

Тръгнал по морския бряг Ахил, свиквайки всички за народното събрание. Цялата войска се събрала край шатъра на Агамемнон. Никой не останал при шатрите и корабите. Дошли, накуцвайки, и Одисей и Диомед; излязъл от шатъра и страдащият от раната си Агамемнон. Когато се събрали всички и била въдворена тишина, Ахил предложил на Агамемнон да се помирят. Той подканял всички по-скоро да влязат в бой с троянците. Зарадвали се всички гърци, като чули, че е турен край на враждата между Ахил и Агамемнон. Станал от мястото си Агамемнон; той, признал вината си и казал, че го била заслепила богинята на раздора. Стъпвайки леко по главите на хората, тя ги улавя в своите мрежи. Та и самия Зевс заслепила тя веднъж. Агамемнон обещал да предаде на Ахил незабавно всички подаръци, които му бил обещал за помиряването. Но на Ахил вече не били нужни дарове, той мислел само за боя, мислел как да отмъсти на Хектор; той зовял всички по-скоро да встъпят в бой. Но хитроумният Одисей съветвал Ахил да не бърза. Той казал, че най-напред воините трябва да утолят глада и жаждата си, за да могат, подкрепени с храна и вино, да влязат в боя. В това време Ахил трябвало да приеме даровете и възвърнатата му Бризеида. Агамемнон приел Одисеевия съвет. Той помолил Одисей да отиде лични с младежи за даровете и за Бризеида, а вестителя

Талтибий изпратил за глиган, който да принесат в жертва на боговете по случай помиряването. Напразно Ахил молел всички да не се грижат за даровете, а да се погрижат за битката. Той искал гърците още в същия миг да тръгнат на бой и чак когато отмъстят за убитите, вечерта да седнат на общ пир. Ахил се отказал от пируване сега; нито наум не му идвало за храна, когато в шатъра му лежал неотмъстен верният му приятел. Обаче Одисей склонил Ахил да поотложи началото на боя. Одисей донесъл от Агамемноновия шатър даровете, а други герои довели робините и Бризеида.

Всички се разотишли по шатрите. А мирмидонците, след като взели даровете от Агамемнон, тръгнали към корабите си. С тях тръгнал и Ахил. Наскоро при него дошли гръцките вождове; те го молели да се подкрепи с храна, но Ахил отказал. При Ахил останали Агамемнон, Менелай, Одисей, Нестор, Идоменей и Феникс; те се стараели да утешат великия герой, но той мислел само за Патрокъл и с въздишка рекъл:

— Беше време, когато самият ти, Патрокле, ми предлагаше храна преди боя, а сега лежиш, пронизан от копие. Моята скръб не би била по-силна дори ако узнаех за смъртта на баща си или даже ако научех за смъртта на моя любим син, Неоптолем, когото съм оставил в Скирос. Аз се надявах, че само аз ще умра в чужбина; мислех, че ти ще се върнеш във Фтия и ще заведеш там младия ми син.

Горчиво плачел Ахил. Въздишали и всички герои; всеки от тях си спомнял за близките, които оставил в родината. Видял от Олимп Зевс Ахиловата скръб и заповядал на Атина Палада да отиде в шатъра при героя и да поръси гърдите му с нектар и амброзия. Като орел излетяла от Олимп Атина и поръсила гърдите на Ахил с нектар и амброзия, за да не загуби сила.

АХИЛ ВЛИЗА В БОЙ С ТРОЯНЦИТЕ

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Гърците се въоръжили. Гръцките отряди излизали един след друг от стана. Както се носят парцали сняг, гонени от вятъра, така отивали те на бой, тъй многобройни били. Лъщели на слънцето техните шлемове, копия и щитове. Морският бряг треперел под нозете на воините. Въоръжил се и Пелеевият син. Надянал доспехите, изковани от Хефест, окачил през рамо меча, грабнал сияещия като месечина щит и извадил от калъфа му грамадното си копие, с което единствен той можел да се сражава. Сложил и шлема, светещ като звезда, и излязъл от шатъра си. В очите му горял гняв, а сърцето му, както и преди, било измъчвано от непоносима скръб. Впрегнали в колесницата Ахиловите коне. Кочияшът му Автомедонт се качил на колесницата и взел в ръце бича и поводите. Качил се на колесницата и Ахил. Тръгвайки на бой, той се обърнал към конете си:

— О, Ксанте, и ти, Балие, чеда на божествената Подарга! Изведете ме жив от битката — не тъй, както Патрокъл, не ме оставяйте мъртъв на бойното поле!

Изведнъж към Ахил се обърнал с клюмнала муцуна Ксант, който бил сътворен от Хера и надарен от нея с пророческа дарба, и казал с човешки глас:

— Велики Ахиле, днес ние ще те изведем жив от битката, но близък е твоят последен ден. Не е наша вина, че загина Патрокъл. Сразил го стрелометецът Аполон, той подари победа на Хектор. Ако ще би да летим като Зефир, все пак на тебе ти е съдено да загинеш от ръката на бог Аполон и на смъртен мъж.

Гневно креснал Ахил:

— Какво, ти ми предричаш смърт, Ксанте! Аз и без това зная, че съдбата ми е отредила да загина тук, далеч от баща и майка. Но няма да напусна боя дотогава, докато не напоя земята с кръвта на троянци, отмъщавайки за Патрокъл!

Така извикал Ахил и подкарал бързо конете за боя. А гърците вече се били строили на полето и настъпвали срещу троянците, които били заели хълма пред Троя.

В това време гръмовержецът Зевс заповядал на богиня Темида да свика боговете на съвет. Събрали се в Зевсовите чертози всички богове; събрали се дори боговете на реките и на потоците; събрали се нимфите и богините на изворите. Богът гръмовержец казал на събралите се богове, че лично той няма да се намесва в битката, а ще наблюдава боя от върха на Олимп. Всички богове обаче могат да вземат участие в сражението, кой на чиято страна иска. Зевс се опасявал, че троянците няма да издържат бурния напор на Ахил и че той може въпреки повелята на съдбата да завладее Троя. Боговете тозчас се спуснали на земята. Богините Хера и Атина Палада и боговете Посейдон, Хермес и Хефест застанали на страната на гърците, а богините Афродита, Артемида и Латона, боговете Арес и Аполон и речният бог Ксант — на страната на троянците.

Щом се приближили боговете олимпийци към войските, богиня Ерида в същия миг подтикнала всички да се бият. Страшно извикала Атина Палада, като пролетяла над гръцките войски. В отговор на нея се разнесъл викът на бога на войната Арес, подобен на страшна буря. Сблъскали се войските. Забоботили гръмотевиците на Зевс и се разнесли по небето. Разтърсил цялата земя бог Посейдон. Залюлели се планините от подножието до върховете. Затреперили великата Троя и корабите на гърците. Ужасил се властителят на царството на душите на умрелите Хадес. Той скочил от трона си, опасявайки се, че ще се разтвори земята и ще се открие неговото царство на ужаси, които будят потрес дори у безсмъртните богове. Започнала се жестока битка. Ахил жадувал само да се срещне в боя с Хектор.

Стрелометецът Аполон взел образа на Приамовия син Лакаон, явил се пред Еней и му казал, че той, синът на Афродита, няма защо да се бои да встъпи в бой с Ахил, син на низшата богиня Тетида. По този начин той въодушевил Еней за бой и Анхизовият син храбро излязъл напред. Видяла това богиня Хера и се изплашила, че Аполон ще помогне в боя на Еней. Посейдон пък посъветвал боговете да не се намесват веднага в битката, а да седнат върху насипа, който някога бил натрупан на морския бряг от Херакъл, и да вземат участие в боя едва когато бог Арес и бог Аполон се намесят в него. Боговете, които помагали на гърците, послушали съвета на Посейдон и седнали настрани от мястото на боя. А боговете, които помагали на троянците, насядали по камъните на Каликолонските хълмове.

Приближили се един до друг Еней и Ахил. С насмешка посрещнал Ахил Анхизовия син; той му напомнил как един път вече Еней е бягал от него и го съветвал по-скоро да се укрие в редиците на воините. Но Еней отговорил на Ахил, че напразно го плаши, като че е малко дете. Еней напомнил на Тетидиния син от какъв прочут с герои род произлиза той. Еней искал по-скоро да започне да се бие. Той метнал с могъща ръка копието си в Ахиловия щит, но то не го пробило. Напразно Ахил наклонил щита си, той не се сетил, че не може човешка ръка да пробие щит, направен от бог. Ахил ударил с копието си в щита на Еней. Копието пробило щита, но Еней се навел и то пролетяло над него. Притъмняло на Еней от ужас; така близко бил той до гибелта. Извадил Ахил меча си, а Еней грабнал грамаден камък. Еней щял да загине, но бог Посейдон не искал смъртта му. Бързо му се явил на помощ. Той вдигнал от земята копието на Ахил и го сложил в краката му. Пред очите на Ахил земетръсецът разстлал гъста тъма, а с мощната си ръка прехвърлил Еней далеч зад пределите на бушуващата битка. Там Посейдон се явил пред Еней и му забранил да излиза в предните редици на воините дотогава, докато Ахил е жив. Разпръснал Посейдон мрака пред очите на Ахил. Тетидиният син останал като гръмнат: в краката му лежи копието, а Еней вече го няма. Разбрал Ахил, че боговете покровителствуват Еней; сега той бил убеден, че Еней няма да се осмели вече да влезе в бой с него.

Яростно се втурнал Ахил в битката; мнозина герои сразил, докато търсел Хектор. А на Хектор бог Аполон не позволявал да напада Ахил и му заповядал да стои в задните редици на войните. Но ето че Ахил убил с копието ся Приамовия син Полидор. Той бил най-младият от останалите живи синове на троянския цар; баща му нежно го обичал. Хектор видял гибелта на брата си, забравил наставленията на Аполон и забързал към мястото, където се сражавал Ахил. Ахил видял Хектор и в страшните му очи запламтяла радост.

— Ето го и оня, който нарани сърцето ми с дълбока скръб! — извикал Ахил. — Стига! Няма да се гоним вече един друг по бойното поле. Ела по-близо, за да мога по-скоро да те изпратя в царството на Хадес.

Но Хектор отговорил на Ахил:

— Още не се знае кой от двама ни ще бъде убит. Вярно е, че аз не съм тъй мощен като тебе, Ахиле, но само боговете знаят кому от

нас е съдено да падне. Знай, че и моето копие е остро.

Хектор хвърлил копието. Но Атина Палада с едно подухване отклонила копието и то паднало пред краката на Ахил. Втурнал се Ахил към Хектор, но на помощ се притекъл бог Аполон и обвил Хектор с мрак. Три пъти Ахил се хвърлял върху Хектор, но всеки път нанасял удар с копието си само в тъмата. Когато налетял за четвърти път, той страшно креснал:

— Отново избягна тя, куче, смъртта! Пак те спаси Аполон! Но скоро ще те настигна, само и аз да имам покровител между боговете.

В гнева си Ахил се нахвърлил върху други троянски герои и мнозина от тях паднали от унищожителното му копие. Като разбушуван пожар той вилнеел в редовете на троянците. Както под краката на воловете се изронват класовете, когато земеделецът вършее на хармана ечемик, така под краката на Ахиловите коне се надробявали тела, щитове и шлемове. Яростният Ахил цял горял от жажда за бойна слава; ръцете му се облели в кръв. Троянците започнали да бягат. Но Ахил ги настигнал край бреговете на Скамандър. Като се врязал в техните редици, той разделил, бягащите на две. Едната част от тях хукнали към Троя, но Хера им преградила пътя с гъста тъма. Другата част се затичала към реката. Мнозина троянци търсели спасение във водите на Скамандър. По реката се образували вълни от хвърлилите се в нея воини. Едни искали да се спасят с плаване, другите се стараели да се укрият край стръмните брегове. Ахил с меч в ръка се хвърлил във водите на Скамандър и започнал да сече бягащите троянци. Той пленил дванадесет троянски младежи, вързал им ръцете с ремъци и заповядал на своите мирмидонци да ги отведат в стана, а сам продължил да избива троянците.

На брега на Скамандър Ахил настигнал и младия Приамов син Ликаон — същия оня, когото някога бил взел в плен в лозята и продал като роб на остров Лемнос. Нещастният Ликаон прегърнал краката на Ахил и го молел за милост, като му обещавал грамаден откуп. Но Ахил, горейки от жажда да отмъсти за приятеля ся Патрокъл, не пощадил Ликаон. Нали умрял много по-бележитият воин Патрокъл, ще умре и самият Ахил, поразен от врага, защо тогава Ахил трябва да пощади Ликаон? С острия си меч Пелеевият син промушил врата на

Ликаон и Ликаон паднал мъртъв. Синът на Тетида хванал трупа за крака и го хвърлил в Скамандър, да се гощават с него рибите.

Ахил още повече се развилнял. Той заплашвал троянците, че няма да ги спаси от гнева му и богът на река Скамандър, каквито и жертви да му принасят, Ахил ще ги избие всичките, отмъщавайки за Патрокъл и за падналите гърци. Разгневил се Ксант, богът на река Скамандър, като чул надмените слова на Ахил. В това време срещу Ахил решил да излезе Астеропей, синът на речния бог Аксий. Астеропей хвърлил две копия изведнъж по Ахил. С едно от копията той леко наранил героя в дясната ръка до лакътя. И Ахил хвърлил грамадното си копие по Астеропей. Копието прелетяло покрай него и се забило дълбоко в брега. Астеропей се опитвал да извади Ахиловото копие, но не могъл; силите му не биха стигнали дори да вдигне копието на Ахил. Могъщият Пелеев син връхлетял върху него с гол меч в ръка и го убил. Ахил хвърлил и трупа на Астеропей във водите на Скамандър. Мнозина герои още избил Ахил. Гръмко се провикнал от дълбочината Ксант, богът на река Скамандър:

— Ахиле! Изкарай от водите ми троянците; убивай ги на полето, а не в моите води! Труповете на троянците ми препречиха пътя към морето. Въздържай се да убиваш троянци в моето корито!

— Ксанте! Аз няма да престана да убивам троянците — отвърнал на бога Ахил, преди да ги натикам в Троя и преди да вляза в бой с Хектор!

Тогава Ксант се обърнал на висок глас към бог Аполон:

— О, далекострелни боже! Ти не изпълняваш онова, което ти заповяда гръмовержецът Зевс! Нима не ти заповяда той да защищаваш троянците дотогава, докато нощта покрие с мрак хълмове и поля?

Развълнували се водите на Скамандър и със страшен рев започнали да изхвърлят на брега труповете на убитите, а живите богът на реката укрил в една пещера. Вълните заклокочили около хвърлилия се в реката Ахил. Той не можел вече да се държи на краката си. Ахил се хванал с ръка за един висок чинар, който растял на брега на реката, но чинарът, подкопан от Скамандър, се съборил и се проснал пряко реката като мост. Изскочил от речните вълни Ахил и се затичал по полето. По петите му се носела страшна вълна от водите на Скамандър, застрашавайки да го удави. Няколко пъти се опитвал Ахил да се бори с тази вълна, но нима можел той, смъртният, да си мери

силите с безсмъртния бог на реката! Заливали го водите, буйно се плискали около раменете му, изтръгвайки почвата изпод краката му. Най-сетне Ахил извикал с поглед, отправен към небето:

— Гръмовержецо Зевсе! Нима аз, комуто е отредено от съдбата да загине при Троя само от стрелите на Аполон, ще загина от безславна смърт като някое свинарче, което се удавя в буен планински поток при опит да го прегази? О, по-добре ля ме убиете Хектор, най-славният от синовете на велика Троя!

Едва изрекъл тия думи Пелеевият син, и пред него се явили Посейдон и Атина Палада. Боговете окуражили Ахил и му заповядали да се сражава храбро дотогава, докато принуди троянците да се приберат в града и докато убие Хектор. След победата той ще се върне със слава в стана. Атина Палада вдъхнала непобедима сила в гърдите на Ахил. Не можел да се бори с него богът на река Скамандър и повикал на помощ брата си Симоис, бог на поток. Още по-висока придошла калната вълна, издигната срещу Ахил от бога на река Скамандър. Тя започнала да обкръжава Ахил като стена. Изплашила се богиня Хера, че Пелеевият син ще загине. Тя изпратила своя син бог Хефест да помогне на Ахил в боя му срещу Симоис. Лумнат на полето буйният пламък на бог Хефест. Пламнали труповете на убитите от Ахил троянци. Полето, залято от вълните на Симоис, бързо изсъхнало. И реката подпалил Хефест. Пламнали по бреговете чинари, буки и върби, започнали да горят влажната зелена тръстика и лотосите. Рибите във водата се запремятали на всички страни и се мъчели да се скрият в дълбочината на реката от помитащия всичко пламък. Кипнал Симоис и на висок глас се обърнал към бог Хефест:

— О, Хефесте! Никой от боговете не е в състояние да се бори с тебе! Никога аз не ще се реша да се бия с тебе! Изгаси огъня, никога вече няма да помагам на троянците! Нека ги унищожава Пелеевият син!

Все по-силно се нагорещявала водата от огъня; тя вече възвряла от страшната жега. Реката спряла да тече; жегата изтощила Скамандър. Бог Ксант започнал да се моли на богиня Хера да укроти своя син. Ксант се кълнял с великата клетва на боговете никога да не помага вече на троянците — дори и тогава, когато Троя пламне, подпалена от гърците. Хера спряла бог Хефест и той угасил огъня.

Избухнала силна свада и между боговете. Те се втурнали в боя. Земята застенала под техните стъпки. Зевс се засмял, виждайки как боговете започнали да се бият един с друг. Богът на войната Арес нападнал богиня Атина Палада, желаейки да й отмъсти, задето помогнала неотдавна на героя Диомед да го нарани, Арес нанесъл с копието си удар по егидата на богинята, но не можел да я пробие. Атина запратила грамаден камък, улучила с него Арес във врата и го повалила на земята. Издрънкали доспехите на Арес и косата му се покрила с прах. На помощ на Арес се явила богинята на любовта Афродита и се стараела да го измъкне от полесражението. Но Атина я наранила с копието си в гърдите и Афродита паднала на земята. Богът на морето Посейдон извикал на бой Аполон. Но далекострелният бог не влязъл в бой с него. Аполон се страхувал да вдигне ръка срещу могъщия Зевсов брат, земетръсеца Посейдон. Богиня Артемида укорявала брата си Аполон, задето отбягнал да се бие с Посейдон. Чула това богиня Хера и се разгневила. Тя хванала Артемида за ръката, изтръгнала от нея лъка й и ударила младата богиня с него. Разпръснали се стрелите на Артемида и тя, цялата обляна в сълзи, избягала като гълъбица, която се спасява от ястреб. Събрала богиня Латона стрелите, вдигнала от земята лъка на дъщеря си и тръгнала подир нея. А Артемида се издигнала на Олимп и горчиво се оплакала на Зевс, като му разказала как Хера я оскърбила. Завърнали се на Олимп и другите богове, едни, гордеейки се с победата си, други, изпълнени с гняв. А Аполон бързо се понесъл за Троя; той се опасявал да не би гърците въпреки повелята на съдбата да разрушат стените на Троя.

Старецът Приам видял от високата кула как Ахил преследва по полето троянците. Той заповядал да се отворят градските врати, за да могат троянците да навлязат през тях. Аполон пък, като внушил голямо мъжество на героя Агенор, го подбудил да излезе да се бие срещу Ахил, като сам той, обгърнат в гъст облак застанал до него, за да го спасява от Ахиловото копие. Агенор очаквал приближаващия се Ахил и размахал копието си. Със силна ръка хвърлил той копието по него. Копието ударило в наколенника, но отскочило. Ахил се нахвърлил срещу Агенор. Но бог Аполон обкръжил Агенор с мрак и му помогнал да избегне неминуемата смърт. Аполон приел образа на Агенор и се впуснал да бяга по бойното поле. Ахил започнал да го

преследва, без да знае, че преследва бог. По този начин Аполон спасил троянците, като им дал време да се укрият в свещената Троя.

Троянците се прибрали в града. Уморени от боя и бягането, те застанали на стените, утолявали жаждата си и се изтривали от потта. На полето останал единствен Хектор. Сякаш вцепенен от неизбежната съдба, стоял той до Скейската врата.

ДВУБОЯТ МЕЖДУ АХИЛ И ХЕКТОР

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Дълго преследвал Ахил бога Аполон. Най-сетне богът стрелометец се спрял и открил на Ахил кого той е преследвал. Гняв обзел Ахил. С каква радост той би отмъстил на Аполон, само да можеше! Пелеевият син се отказал от преследването и отново се устремил към стените на Троя. Ахил се носел по полето към стените на Троя подобно на блестяща звезда — на оная звезда, която ярко свети на есенното небе. Хората я наричат Сириус; тя предвещава нещастие на смъртните. Видял старецът Приам приближаващия се към стените на Троя Ахил и в уплахата си започнал да моли Хектор:

— О, любими синко! По-скоро влез в града! Не се сражавай с Пелеевия син — той е по-силен от тебе! Влез в Троя! Защото в тебе е всичката надежда на троянци и троянки за спасение! Помисли колко синове ми уби Ахил. Съжали се поне над мене, нещастния старец. Зевс ми изпрати в края на моя живот ужасни беди. Аз трябва да видя гибелта на синовете си, да видя как ще отведат в робство дъщерите ми, как ще избиват невинни дечица. Самият аз ще бъда убит на прага на своя дом, а кучетата, които лично съм отхранил, ще лочат моята кръв. Смили се над мене, Хекторе!

И майката на Хектор, много старата вече Хекуба, го молела да се прибере в Троя. Тя напомнила на сина си как го е кърмила като дете, как го е галила. Нима ще бъде убит пред очите й Хектор и не ще го оплаче нито тя, нито Андромаха, а трупът му ще бъде разкъсан от кучетата край корабите на мирмидонците?

Но Хектор е твърдо решил да дочака Ахил; опрял щита си на една издатина на кулата, той чакал своя враг. Хектор не можел да отбегне боя с Ахил. Приамовият син се страхувал да не го обвинят троянците, че е погубил Троя, като се надявал твърде много на силата си. Та нали Полидамант го бе съветвал да се укрие с войската в Троя, преди да е влязъл в бой Ахил. Сега на Хектор е останало само едно — да влезе в бой с Ахил и или да победи, или да загине. Проблеснала в ума на Хектор и такава мисъл: да пресрещне Ахил без оръжие и да му обещае да върне на Менелай прекрасната Елена и всички задигнати

съкровища, а към тях да добави и половината от всички богатства на велика Троя. Но в миг Хектор отхвърлил тая мисъл. Той знаел, че Ахил дори няма да преговаря с него, че ще го убие, ако и да е невъоръжен като безпомощна жена.

Ахил все повече и повече се приближавал. Страх обзел Хектор и той се впуснал да бяга от страшния Пелеев син покрай стените на Троя.

Подир него като ястреб, който преследва слаба гълъбица, се носел неукротимият Ахил. Три пъти обиколили героите града с бягане.

Героите се носели в шеметен бяг. На няколко пъти Хектор искал да се прислони край стената, за да даде възможност на троянците да отблъснат със стрели Пелеевия син, но Ахил не му позволявал да се приближи до стената. Великият Ахил отдавна щял да настигне Приамовия син, ако бог Аполон не бил вдъхнал на Хектор сили. Когато за четвърти път героите минавали в бяг покрай изворите на Скамандър, богът гръмовержец сложил на златните си везни два жребия на смъртта: единия на Ахил и другия на Хектор. Хекторовият жребий се наклонил към царството на мрачния Хадес. Бог Аполон напуснал Хектор, а към Ахил се приближила богиня Атина Палада. Тя заповядала на героя да се спре и му обещала победа над Хектор. А самата богиня, като взела образа на Хекторовия брат Деифоб, се озовала пред Хектор. Тя го убедила да се бие с Пелеевия син, обещавайки да му помогне. Хектор се спрял. Героите се приближили един до друг. Пръв извикал Хектор:

— Сине Пелеев, аз няма да търся вече спасение в бягането! Ние ще се бием и ще видим ти ли ще убиеш мене, или аз ще победя. Но нека призовем за свидетели боговете преди боя! Аз обещавам да не оскверняваме тялото ти, ако Гръмовержецът даде победа на мене. Изпълни и ти тази уговорка.

Но страшно му отговорил Ахил:

— Не! Не ми предлагай уговорки, омразни враже! Както е невъзможен договор между лъва и хората или между вълци и овце, така е невъзможен договор и между нас. Не! Събери всичките си сили, припомни си цялото свое изкуство във военното дело. За тебе няма спасение! Ти ще ми заплатиш за пролятата от тебе кръв на моя приятел Патрокъл и на другите ми приятели, убити от тебе.

С мощна ръка Ахил запратил копието си по Хектор. Хектор залегнал и така отбягнал смъртоносния удар. Атина Палада бързо дигнала от земята Ахиловото копие и отново го подала на героя. Хектор ударил с копието си в средата на Ахиловия щит. Но копието отскочило като лека тръстикова тояжка от щита, изкован от бог Хефест. Хектор нямал друго копие. Той свел поглед и със силен глас започнал да вика на помощ Деифоб. Но него вече го нямало, Хектор разбрал, че го е измамила Атина Палада; разбрал, че му е съдено да загине. Той грабнал меча си и се хвърлил срещу Ахил. И Ахил се нахвърлил върху Хектор; с мощната си ръка той му нанесъл удар с копие във врата. Хектор паднал на земята смъртно ранен. Той могъл само да каже още няколко думи на тържествуващия Ахил.

— Заклевам те, Ахиле, в твоя живот и в близките ти; не хвърляй тялото ми на мирмидонските псета да го разкъсват; върни моето тяло на баща ми и майка ми; за него ще ти дадат несметен откуп.

— Не! Напразно ти, презряно псе, ме молиш! — отвърнал Ахил. — Аз сам бих разкъсал твоето тяло, ако се поддадях на гнева, който гори у мене. Никой не ще пропъди кучетата от твоето тяло, дори да ми предлагат за това най-разкошни, най-богати дарове, дори да ми дадат толкова, злато, колкото тежиш самият ти. Приам и Хекуба никога няма да оплачат твоя труп!

Умирайки, Хектор казал на Ахил последните си думи:

— О, аз знаех, че ти не ще се трогнеш от моята молба! Твоето сърце е от желязо. Но бой се от гнева на боговете! Парис с помощта на бог Аполон ще те порази със стрела край Скейската врата.

С тези думи на уста умрял Хектор. Душата му, оплаквайки горчивата си участ, отлетяла в царството на мрачния Хадес.

Горд с победата си, Ахил свикал всички гърци. Те се учудвали на грамадния ръст и красотата на проснатия върху земята Хектор. Всеки от ония, които се приближавали, пробождал с копието си трупа на Хектор Сега било лесно да се намушка; не било така по времето, когато Хектор палел корабите на гърците.

Тържествуващият Ахил замислил ужасно нещо. Като пробил краката на Хектор зад сухожилията, той прокарал през дупките здрав ремък и привързал трупа за краката към колесницата си. Метнал се той на нея и като вдигнал високо доспехите, свалени от Хектор, подкарал бързо конете по полето. Тялото на Хектор се влачело по

земята подир колесницата. По полето се вдигнал прах. Прекрасната глава на Хектор почерняла от праха и се удряла о земята.

Хекуба видяла от стените на Троя как Ахил осквернява трупа на сина й. В скръб тя скубе белите си коси и се удря в гърдите, раздрала дрехата си. Горчиво ридае Приам. Той моли да го пуснат да излезе на полето; иска да помоли победителя Ахил да се смили над него, стареца, да си спомни за баща си Пелей, също такъв старец, какъвто е и Приам. Чула горестните вопли на троянците и Андромаха. В уплахата си тя изтървала совалката от ръце. Изтичала Андромаха на стените и оттам видяла тялото на мъжа си, влачено из праха зад Ахиловата колесница. Нещастната Хекторова съпруга паднала безчувствена в ръцете на троянките. Паднало от нея скъпоценното наметало, подарък от Афродита, разпилели се косите й. Като дошла на себе си, тя високо заридала. Със загубването на Хектор тя загубила всичко на света. Осиротял и хубавият й син Астианакс. Той ще расте като нещастен сирак; никой няма да го защити от обида. Неизразима скръб разкъсвала сърцето на Андромаха. На глас ридаели около нея всички троянки. Загинал великият защитник на Троя.

ПОГРЕБЕНИЕТО НА ПАТРОКЪЛ

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Гърците се върнали при своите кораби. Ахил не наредил на своите мирмидонци да се разотидат по шатрите. Заповядал им три пъти да обиколят на колесница Патрокловото тяло. Храбрите мирмидонци обикаляли с гръмък плач. На висок глас плачел и Ахил. Той сложил ръце на гърдите на убития приятел, възклицавайки:

— Радвай се, мъжествени Патрокле! Аз свърших това, което ти бях обещал! Докарах тук, при твоя смъртен одър, трупа на Хектор и ще го хвърля на кучетата да го разкъсат. Дванадесет троянски младежи ще убия край погребалната ти клада като отмъщение за твоята смърт.

Ахил захвърлил край одъра, на който бил положен убитият Патрокъл, трупа на Хектор, без да го покрие с каквото и да било. Пелеевият син устроил богато пиршество за своите мирмидонци. А самия него гръцките вождове убедили да отиде при Агамемнон. Там дълго го молили да се измие и да вземе участие в пиршеството. Ахил отказал. Той помолил само Агамемнон да нареди на гърците да издигнат погребална клада.

Гръцките герои уредили пир, а след пира всички се разотишли по своите шатри и легнали да спят; единствен Ахил останал да бди. Тежко стенейки, той лежал на брега на вечно шумящото море. Най-после и той потънал в дълбок сън. А насъне му се явила сянката на Патрокъл и го помолила по-скоро да извърши погребалните обреди над тялото му, за да може да се успокои неговата душа в царството на Хадес. Патрокъл бил изказал желание да погребат костите му в същия гроб, в който ще бъде погребан по-късно и Ахил. Прахът на Ахил и на Патрокъл трябвало да бъде поставен в една урна, дадена от богиня Тетида. В съня си Ахил протегнал ръце към сянката на Патрокъл, но тя се скрила със скръбна въздишка. Ахил се събудил и отново започнал да оплаква на глас приятеля си. Заедно с него плачели и всички мирмидонци. Плачещи ги заварила богинята Еос — Зора, предвестница на възлизането на бога Хелиос — Слънцето.

Рано на другата сутрин Агамемнон изпратил гърците на високия склон на Ида да съберат дърва за погребалната клада. Гърците

изпълнили заповедта на царя и издигнали на морския бряг висока клада. С тържествено шествие мирмидонците изнесли трупа на Патрокъл, като го покрили с отрязани от главите си коси и го поставили върху кладата. И Ахил отрязал косата си, която била посветена на речния бог Сперхей в случай, че на героя бъде съдено да се завърне в родината си; а сега той я поставил в ръцете на Патрокъл. След това по молба на Ахил Агамемнон пуснал всички воини да отидат при корабите, а край кладата останали само вождовете на гърците. В чест на Патрокъл заклали множество овце и волове и с лойта им покрили цялото му тяло; около одъра с тялото наредили и съдове с мед и с масло. Убили четири коня и две кучета. Върху кладата поставили и труповете на дванадесетте троянски младежи, които Ахил собственоръчно убил. А трупът на Хектор лежал край кладата. Охранявала го богиня Афродита, след като го намазала с благовонно масло, а бог Аполон разстлал над него облак, та палещите лъчи на слънцето да не го изсушат.

Когато всичко за погребението било готово, Ахил подпалил кладата, но тя не пламвала. Ахил се помолил на боговете на вятъра, Борей и Зефир: помолил да раздухат пламъка. Вестителката на боговете Ирида литнала бързо към чертозите на Зефир, където пирували всички богове на ветровете, и ги призовала на помощ на Пелеевия син. Борей и Зефир се понесли над морето със страшен шум, насмитайки кълба облаци. От тяхното духане по морето се образували високи вълни. Бързо долетели ветровете до Троя и раздухали огъня. През цялата нощ високо се издигал пламъкът на кладата. А Ахил, гребейки с двудънна чаша вино, извършвал възлияние, призовавайки душата на Патрокъл.

Призори грамадната клада догоряла и започнала да загасва. Изтощеният Ахил легнал на земята до загасващата клада и потънал в необорим сън. Разбудили го гласовете на гръцките вождове. По молба на Ахил вождовете угасили тлеещите въглени на кладата с вино, събрали костите на Патрокъл и ги поставили в златната урна. После изкопали дупка, сложили в нея урната и над нея насипали висока надгробна могила.

След погребението Ахил устроил в чест на умрелия великолепни погребални игри. Те започнали с надбягване на колесници, в което взели участие: героят Евмел, син на Адмет, героят

Диомед, цар Менелай, Несторовият син Антилох и героят Мерион. Пръв стигнал с конете си до целта Диомед; на него му помогнала богиня Атина. Малко подир него пристигнал Несторовият син Антилох. А след него вече бил Менелай, от когото Несторовият син отнел втората награда с хитрост. Последен бил Мерион. А на героя Евмел, най-прочутия бегач с колесница, се случило нещастие. Богиня Атина, като не желаела той да победи, счупила ока на колесницата му. Евмел паднал на земята и страшно се пребил. На всички участвували в надбягването с колесници Ахил раздал богати подаръци. Поднесъл подарък и на стареца Нестор; той не можел вече да взема участие в състезанията на героите: старостта отслабила тялото му. А някога и той печелел в игрите победи над могъщи герои. След това героят Епей и героят Евриал се състезавали в бой с юмруци. Победил Епей, като повалил на земята с един удар на юмрук Евриал. Аякс Теламонид и цар Одисей се състезавали в борба. Дълго се борили те. Нито единият, нито другият не можел да надвие. Те получили равностойни награди. А в бързо бягане се състезавали Оилеевият син Аякс, Одисей и Антилох, синът на Нестор. Напред като лек вятър бягал Аякс, подир него — Одисей. Одисей се помолил на Атина да даде нему победа. Атина чула героя. Аякс се подхлъзнал и паднал. Одисей стигнал пръв до целта и получил първа награда. В бой с оръжие се състезавали Диомед и Аякс Теламонид. Героите се сблъскали, но гърците се страхували да не би те да се наранят смъртоносно и прекратили боя, а двамата състезатели получили еднакви награди. В хвърлянето на тежък диск победил всички Полипет. За състезанието в стреляне с лък на висока върлина била привързана гълъбица; стрелецът трябвало да я прониже със стрела. Пръв стрелял героят Тевкър. Като опънал лъка, Тевкър пуснал една стрела, но тя прерязала само тънката връв, с която била вързана гълъбицата. Литнала към небето гълъбицата, но героят Мерион я пронизал със своята стрела. Наградата за стреляне с лък била дадена на него. А наградата за хвърляне на копие дали на цар Агамемнон: никой не можел да го надмине в изкуството да се хвърля копие.

Игрите привършили. Разотишли се героите и скоро целият стан потънал в дълбок сън. Не спял само Ахил. Той оплаквал неутешимо приятеля си. Като станал от леглото, той излязъл и дълго бродил по морския бряг. Най-сетне, когато зората пламнала на небето, впрегнал

конете в колесницата си, като привързал към нея трупа на Хектор; три пъти обиколил надгробната могила, влачейки по земята трупа на нещастния Приамов син. После пак захвърлил трупа и се прибрал в шатъра си.

ПРИАМ В ШАТЪРА НА АХИЛ. ПОГРЕБЕНИЕТО НА ХЕКТОР

Изложено според поемата на Омир „Илиада“.

Видели от светлия Олимп боговете как Ахил осквернявал тялото на Хектор. Възмутил се от него бог Аполон. Боговете искали Хермес да задигне Хекторовия труп, но на това са се противопоставили богините Хера и Атина Палада, както и бог Посейдон. Вече единадесет дни лежал трупът на Хектор, непокрит с нищо, край шатъра на Ахил. Аполон укорявал боговете, задето позволяват на Ахил, забравил състрадание и съвест, да осквернява тялото на Хектор. Между Аполон и Хера избухнала свада. Зевс Гръмовержец прекратил тая разпра. Той изпратил вестителката на боговете Ирида да повика богиня Тетида. Кроносовият син решил да изпрати богиня Тетида при Ахил, за да му отнесе тя Зевсовата заповед да предаде срещу богат откуп тялото на Хектор на баща му Приам. Измежду троянците Зевс най-много обичал великия Хектор.

Бързата като мисълта Ирида се понесла към двореца на Тетида и в миг застанала пред нея. Тетида, обкръжена от морските богини, седяла, проливайки сълзи за сина си. Като чула от устата на Ирида Зевсовата воля, Тетида се облякла в черни траурни дрехи и се понесла към високия Олимп. С почит боговете посрещнали Тетида. Атина я поканила да седне до Зевс, а Хера лично й поднесла златна чаша с благоухаещ нектар Зевс й съобщил волята си. Богиня Тетида тозчас слязла на земята в шатъра на сина си. Тя седнала до тъжния Ахил и галейки го нежно с ръка, му казала, че Зевс и всички богове му се сърдят заради Хектор и заповядват да предаде трупа му на Приам. Могъщият Ахил се подчинил на воля на боговете.

В това време гръмовержецът Зевс изпратил вестителката на боговете Ирида при Приам. Когато Ирида прилетяла на дъгоцветните си криле в Приамовия дворец, нещастният старец лежал на двора, проснат наземи, проливайки горчиви сълзи за загиналия си син. Около стареца седели всичките му синове, ридаейки на глас. Ирида се приближила до стареца и от името на Зевс му заповядала да отиде в стана на гърците при Ахил с богат откуп. Ирида обещала, че бог Хермес ще заведе Приам в стана.

Чул думите на богинята Приам, веднага станал, наредил на синовете си да приготвят кола за даровете и колесницата му и се запътил за двореца. Като влязъл в двореца, Приам повикал престарялата си жена Хекуба и й казал, че иска да отиде в стана на гърците. Хекуба се изплашила, тя замолила мъжа си да не отива на сигурна смърт, но Приам я успокоил, че той отива при Ахил, подчинявайки се на волята на боговете олимпийци. Приам подбрал богати дарове и започнал да се стяга за път. Той укорявал синовете си, задето се бавят. Приамовите синове се изплашили от гнева на баща си и бързо впрегнали в колата катъри, поставили на нея голям кош за даровете и впрегнали в колесницата конете. Приам се качил на колесницата и подканял бързо конете. Пред колесницата катърите теглели колата с даровете; управлявал ги вестоносецът Идей, Всички придружаващи Приам горчиво плачели, сякаш той отивал на сигурна смърт.

Когато Приам излязъл с колесницата на полето, гръмовержецът Зевс изпратил сина си бог Хермес да го пресрещне. Хермес вързал на краката си крилатите сандали, взел в ръка жезъла, с който склопва очите на смъртните, и се понесъл към Троя. Под образа на прекрасен младеж той се явил пред Приам, когато той поял конете и катърите на реката. Приам се изплашил; той помислил, че младежът ще го убие и ще ограби даровете. Но Хермес казал, че е Ахилов слуга, и пожелал да го заведе в стана. Зарадвал се старецът и предложил на младежа като подарък скъпоценна чаша, но Хермес отказал да приеме подаръка. Хермес се качил в колесницата на Приам и бързо подкарал конете. При вратата на гръцкия стан стояла стража, но Хермес я приспал в дълбок сън. Богът дръпнал резето на вратата, отворил я и тайно превел Приам през стана. Хермес отворил и вратата за стана на мирмидонците. А когато стигнали пред шатъра на Ахил, Хермес открил на Приам кой е той и му казал смело да влезе в шатъра. Приам оставил Идей да пази даровете, а сам той влязъл в шатъра. Ахил току-що се бил нахранил. Незабелязан от никого, Приам се приближил и като паднал на колене пред Ахил, започнал да го моли с думите:

— О, велики Ахиле! Спомни си за твоя баща, също такъв старец, какъвто съм и аз! Може би и неговия град са обсадили съседите и няма кой да го спаси от бедата. А аз, злочестият, загубих почти всичките си синове. Ти уби и най-великия от синовете ми, Хектор.

Заради него съм дошъл аз при твоите кораби. Смили се над моето нещастие! Приеми богат откуп! Виждаш колко съм злочест. Аз съм подложен на изпитание, каквото не е преживявал никой от смъртните: принуден съм да целувам ръцете на убиеца на децата си.

С думите си Приам събудил у Ахил спомени за баща му. Горчиво заплакал Ахил, щом си спомнил за баща си. А Приам, като се проснал на земята, плачел за сина си. Най-после Ахил станал; той привдигнал Приам и му казал:

— О, нещастни старче! Много мъки си изпитал ти в живота! Но как се реши да дойдеш тук сам при оногова, който уби много от твоите синове? О, твоето сърце е твърдо като желязо. Но успокой се, престани да плачеш и седни тук. Боговете са отредили на хората да понасят в живота скръб; единствено само те, безсмъртните, не познават тъгите. Не проливай вече сълзи, защото с плач няма да съживиш загиналия Хектор. Стани, седни тук!

— Не, аз няма да седна, Ахиле — отговорил Приам, — преди да ми върнеш Хектор. Приеми даровете и ми позволи да зърна тялото на сина си.

Ахил сърдито погледнал Приам и му казал:

— Пази се да не ме разгневиш, старче! Аз сам зная, че трябва да ти предам Хекторовото тяло. Такава е волята на Зевс; съобщи ми я майка ми, богиня Тетида. Аз зная, че и тебе те е довел тук някой бог, иначе ти не би се осмелил да се покажеш в стана на гърците. Прочее замълчи! Аз се боя, че в гнева си ще наруша Зевсовата повеля да се щади молителят.

Казал това Ахил и излязъл. Той повикал приятелите си, наредил да разпрегнат конете и катърите на Приам и да въведат в шатъра Идей. След това Ахиловите робини измили тялото на Хектор и го облекли в скъпоценни дрехи. Самият Ахил вдигнал тялото и го положил на богато украсен одър, а приятелите му натоварили одъра на колата. Великият Пелеев син помолил душата на Патрокъл да не се сърди, задето предал Хекторовото тяло на бащата. Той обещал да посвети на Патрокъл част от даровете, докарани от Приам. След като направил всичко това, Ахил се върнал в шатъра и казал на стареца, че тялото на Хектор му е вече предадено. Ахил приготвил богата вечеря и поканил Приам да си подкрепи силите с храна и питие. През време на вечерята Приам с учудване гледал прекрасния, величествен като бог Ахил, а

Ахил се чудел на почтения вид на беловласия старец и слушал мъдрите му слова.

Когато вечерята свършила, Приам помолил Ахил да му позволи да си поотпочине, като дремне, тъй като не бил спал, откак Хектор е загинал. Ахил наредил да приготвят на Приам и Идей пред шатъра две разкошни легла. А когато Приам се готвел да си легне, Ахил го запитал колко дни ще му са нужни за погребението на сина и обещал през тези дни да не започва битката. Приам поискал за погребението десет дни. Ахил му обещал, че през тия десет дни и сам той няма да влезе в бой, и гърците ще задържи да не се бият. Любезно стиснал Приамовата ръка Ахил, желаейки чрез това ръкостискане да успокои стареца, и се раздели с него.

Потънали в сън всички воини; спели и боговете на светлия Олимп, не спял само бог Хермес. Той се озовал при леглото на Приам и след като го събудил, заповядал му да напусне по-скоро гръцкия стан, тъй като се боял, че някой ще види Приам и ще се съблазни от възможността да получи за него богат откуп. Приам се стреснал, станал от леглото и събудил Идей. Хермес впрегнал конете и катърите и ги извел тайно от стана. Едва при бреговете на Скамандър бог Хермес напуснал Приам.

На разсъмване Приам стигнал до Троя. Първа го видяла Касандра и така гръмко заплакала за Хектор, че събрала троянците и троянките. Край вратата на Троя се струпала грамадна тълпа. Най-отпред стояли Хекуба и Андромаха; те високо ридаели и си скубели косите. Плачели всички троянци и се стараели да се приближат до колата, на която лежал убитият Хектор. Но по молба на Приам тълпата се отдръпнала и му дала възможност да влезе в града.

На висок глас ридаела Андромаха — тя оплаквала мъжа си, своя единствен закрилник. Сега тя знаела, че Троя ще падне и че гърците ще отведат в тежък плен всички троянки. Гърците ще убият и нейния син, Астианакс, отмъщавайки на Хектор за смъртта на мнозина герои. На Андромаха било мъчно, че Хектор загинал далеч от нея, без да й каже заветна дума, която тя би помнила вечно. Ридаела и Хекуба, леейки потоци сълзи по любимия си син.

Плачела и Елена по Хектор. От него тя не била чула никога укор, не била изпитала обида. Винаги се застъпвал за нея благият по душа Хектор и благодарение на неговото застъпване и другите не я

обиждали. Сега загинал нейният единствен приятел и утешител в Троя, където всички еднакво я мразели.

Приам заповядал да приготвят погребална клада. Девет дни троянците превозвали от Ида дърва за кладата. На десетия ден поставили върху кладата Хекторовото тяло и го изгорили. Праха му събрали в златна урна, поставили я в гроб, покрили гроба с каменни плочи, а отгоре насипали надгробна могила. Докато троянците насипвали могилата, стражата наблюдавала да не нападнат неочаквано гърците. След погребението Приам уредил в своя дворец богато погребално угощение.

Така троянците погребали великия Хектор.

БИТКАТА С АМАЗОНКИТЕ. ПЕНТЕЗИЛЕЯ

Изложено според поемата на Овидий „Героини“ и поемата на Вергилий „Енеида“.

След Хекторовата смърт за Троя настъпили тежки времена. Тя нямала вече такъв могъщ защитник като него. Троянците не смеели да излизат извън стените, за да се бият с гърците на открито поле. В Троя нямало герой, който можел да премери силите си в двубой с Ахил. Изглеждало, че настъпват последните дни на великия град. В това време неочаквано дошла помощ на троянците. От далечния Понт (Черно море) на помощ на Троя се явили на бързи коне начело със своята царица Пентезилея храбрите воини амазонки. Пентезилея искала чрез бой с гърците да изкупи вината си, тъй като тя, без да иска, убила по време на лов сестра си. Храбрата дъщеря на Арес се хвалела, че ще сразi всички славни герои на Гърция, ще прогони от Троя гърците и ще опожари корабите им. Троянците посрещнали амазонките с голямо ликуване. Приам приел Пентезилея като родна дъщеря и уредил в нейна чест разкошен пир.

На другия ден амазонките, блестящо въоръжени, излезли начело на троянската войска да се бият срещу гърците. Вдигнал ръце към небето, Приам помолил боговете да им даруват победа. Но боговете не се вслушали в молбата му. Започнала кръвопролитна битка, като буен вихър се носела из редовете на гърците Пентезилея със своите амазонки. Един след друг поваляла тя героите. Гърците трепнали и започнали да отстъпват. Пентезилея ги отблъснала чак до корабите им. Близка била вече окончателната победа на амазонките. Изведнъж на помощ на гърците дошли Ахил и Аякс Теламонид. Те досега не участвували в боя. Проснати наземи, лежали те двамата край надгробната могила на Патрокъл, отдали се на скръб по загубата на приятеля си. Като чули шума от битката, героите бързо се въоръжили и подобно на два страшни лъва се втурнали в боя. Амазонките и троянците не могли да им устоят. Пентезилея видяла могъщия Ахил и храбро излязла срещу него. Хвърлила тя копие по Ахил, но то се ударило о щита на Пелеевия син и се разлетяло на парчета. Запратила второ копие към Ахил царицата на амазонките, но пак не го наранила.

Страшно ядосан, Ахил се хвърлил върху нея и я пробол в гърдите. Пентезилея почувствувала, че раната е смъртоносна. Като събрала последни сили, тя искала да извади меча си, но храбрият Ахил пронизал с копието си и нея, и коня й. Конят се строполил на земята, а до него просната лежала Пентезилея. Ахил свалил шлема й и застанал неподвижно, поразен от необикновената красота на тази дъщеря на бога на войната Арес. Мъртвата Пентезилея била хубава като богиня Артемида. Ахил стои над тялото на убитата от него хубавица Пентезилея и чувствува как го обзема любов към загиналата. Когато, потънал в скръб, Ахил бил изправен над Пентезилея, към него се приближил Терсит и започнал да ругае героя, както правел това и преди. Надсмивайки се над Ахиловата скръб, Терсит избол с копието си очите на прекрасната Пентезилея. Ахил избухнал в страшен гняв, замахнал и с такава сила ударил Терсит по лицето, че го убил на място. Диомед пламнал от гняв срещу Ахил, задето убил неговия роднина. Гърците с големи усилия успели да помирят двамата герои.

Бавно вдигнал Ахил убитата от него Пентезилея и я изнесъл от бойното поле. После гърците предали труповете на Пентезилея и на дванадесет убити амазонки заедно с въоръжението им на троянците, а тези уредили великолепно погребение, като изгорили труповете на клада.

Ахил пък се отправил за остров Лесбос. Там той принесъл богати жертви на бог Аполон и богиня Артемида, както и на майка им Латона, като ги помолил да го очистят от оскверняването с пролятата от него кръв на Терсит. По заповед на Аполон очистил Ахила хитроумният Одисей.

БИТКАТА С ЕТИОПЦИТЕ. МЕМНОН

Изложено според поемата на Омир „Одисея“, поемата на Хезиод „Теогония“ и поемата на Вергилий „Енеида“.

За троянците станало още по-тежко да отбиват напора на гърците след смъртта на Пентезилея. Но неочаквано още един път им дошла помощ. От брегoвете на беловласия Океан, който обгръща със своите води цялата земя, пристигнал в Троя с грамадна войска от етиопци Мемнон. Той бил син на хубавата богиня на зората Еос и на Титон и роднина на Приам. Никой от смъртните не можел да се мери с него по красота. Като зорницата сияел той всред войската на троянците в своите златни доспехи, изковани от самия бог Хефест.

Мемнон, могъщ син на богиня, бил достоен противник на Ахил. Отново закипяла яростна битка край стените на Троя. Начело на троянците се биел Мемнон, начело на гърците — Ахил. Но той избягвал срещата с Мемнон. Синът на Тетида знаел, че ако убие Мемнон, скоро ще загине и самият той от стрела на Аполон. Мемнон нападнал стареца Нестор. Нима можел престарелият герой да се сражава с младия Мемнон?

Нестор обърнал конете си и искал да се спаси с бягство. Но Парис опънал лъка си и убил със стрела един от Несторовите коне. Виждайки, че го застрашава неизбежна гибел, Нестор повикал на помощ сина си Антилох. Верният син побързал да помогне на баща си. Той решил, че по-скоро ще загине, отколкото да позволи на Мемнон да убие баща му. Антилох грабнал грамаден камък и го запратил по Мемнон. Но шлемът, изкован от бог Хефест, защитил от удара сина на богиня Еос. Мемнон ударил с копието си Антилох в гърдите и Несторовият син паднал мъртъв на земята с пронизано сърце, като заплатил със своя живот живота на баща си. Старецът Нестор се разридал, като видял гибелта на сина си. А. Мемнон, въпреки че го нападнал другият син на Нестор, Тразимед, с приятеля си Терей искал да свали доспехите от убития Антилох. Самият Нестор се хвърлил да защити трупа на сина си. Но Мемнон не пожелал да се бие със стареца, не вдигнал ръка на него. Гърците и етиопците яростно се сражавали около тялото на Антилох. Нестор призовал на

помощ и могъщия Ахил. Ахил изпаднал в ужас, като узнал, че е загинал Антилох. Защото той го обичал повече от всички герои; след Патрокъл Антилох бил най-добрият му приятел. Забравил за всичко, забравил и това, че самият той ще трябва да загине веднага след Мемнон, Ахил се втурнал в боя. Като зърнал приближаващия се Ахил, Мемнон запратил по него грамаден камък, но камъкът се ударил о щита и отскочил надалеч. Ахил пък наранил Мемнон с копие в рамото. Мемнон не обърнал внимание на раната и на свой ред наранил Пелеевия син в ръката. Героите извадили мечове и се нахвърлили един срещу друг. Те двамата били равни по сила — и двамата били синове на богини; на тялото на единия и на другия блестели доспехи, изковани от бог Хефест. Героите се биели, като се прикривали с щитовете си. Боговете наблюдавали този двубой от високия Олимп. Майките на героите, богиня Еос и богиня Тетида, молели Зевс всяка за своя син. Зевс взел златните си везни, сложил на тях жребиите на героите и ги претеглил. Блюдото с жребия на Мемнон се спуснало ниско; съдбата предвещавала за Мемнон да загине от ръката на Ахил. Разридала се богиня Еос: тя трябвало да загуби нежно обичания свой син. Най-сетне Ахил замахнал с тежкото си копие и пробол гърдите на Мемнон. В знак на скръб богиня Еос се закрила с тъмен облак. Тя изпратила на бойното поле синовете си, боговете на вятъра, и те отнесли Мемноновото тяло далеч на бреговете на река Есеп. Там младите нимфи го оплакали и му изградили гробница.

А етиопците били превърнати от боговете в птици. Оттогава насетне всяка година те долетяват на бреговете на Есеп при Мемноновата гробница и там оплакват своя цар.

Гърците изгорили с големи почести тялото на младия Антилох. А праха му поставили в урна, която по-късно положили в една и съща могила с праха на Ахил и Патрокъл.

СМЪРТТА НА АХИЛ

Страшен гняв против троянците горял в гърдите на Ахил. Той решил жестоко да им отмъсти за смъртта на приятелите си Патрокъл и Антилох. Като разярен лъв се сражавал Ахил, поваляйки един след друг троянските герои. Троянците хукнали да бягат; те бързали да се укрият зад стените на Троя. Яростният Ахил ги преследвал. Неумолимата съдба го тласкала към сигурна гибел. Ахил преследвал троянците до самата Скейска врата.

Той щял да се вмъкне и в свещената Троя и тя щяла да загине, ако не бил се явил бог Аполон. Със страшен крясък той спрял Ахил, но Ахил не му се подчинявал. Самият той се гневял на бог Аполон, задето много пъти богът стрелометец спасявал Хектор и троянците от него. Ахил дори заплашвал Аполон, че ще го сразi с копието си. Неумолимата съдба помрачила разума на Ахил. Той бил готов да нападне дори и един бог. Аполон се разгневил. Той забравил и това, че някога, на сватбата на Пелей и Тетида, бил обещал да пази Ахил. Като се закрил с тъмен облак и станал невидим за когото и да било, той насочил Парисовата стрела и тя наранила Ахил в петата, единственото място, където може да бъде уязвен великият герой. Тази рана била смъртоносна за Ахил. Той почувствувал приближаването на смъртта. Ахил извадил стрелата от раната си и паднал на земята. Той остро укорявал бог Аполон, задето го погубил. Ахил знаел, че без помощта на някой бог никой от смъртните не може да го убие. Още веднъж Ахил събрал силите си. Страшен, подобно на умиращ лъв се приповдигнал той от земята и избил още мнозина троянци. Но ето че членовете му започнали да изстиват. Все по-близко била смъртта. Ахил се залюлял и се опрял на копието си. Той страшно извикал на троянците:

— Горко ви, вие ще загинете! И след смъртта си аз ще ви отмъщавам!

Троянците се изплашили от този вик и ударили на бяг. Но Ахил отслабвал все повече. Последните му сили го напуснали и той паднал наземи. Златните му доспехи издрънчали и земята потреперила. Ахил умрял. Но троянците не смеели да се приближат и до мъртвия Ахил.

Такъв ужас им бил внушил той, докато бил жив, че се страхували от него и когато умрял. Постепенно те превъзмогнали страха си; около тялото на най-големия от героите закипяла жестока сеч. В тази битка взели участие най-мощните герои гърци и троянци. Около Ахил се натрупала планина от трупове, а той лежал неподвижен, грамаден, без да чува вече боя. Прах се извивал като от вихър под краката на сражаващите се. Кръвта течала като река. Изглеждало, че битката никога няма да свърши. Изведнъж треснала Зевсова гръмотевица, извила се буря и спряла троянците. Зевс не искал троянците да овладеят трупа на Ахил. Снажният Аякс Теламонид вдигнал Ахиловия труп и го понесъл към корабите, а Одисей го защищавал, като отблъсвал настъпващите троянци. Облак от стрели и копия летял от редовете на троянците към Одисей, но той въпреки това мъжествено задържал напора им, като отстъпвал крачка по крачка.

Аякс отнесъл Ахиловия труп при корабите. Гърците умили трупа, измазали го с благоуханно масло и го положили на разкошно украсен одър. Заобиколили одъра, гърците на глас оплаквали своя най-голям герой и от скръб скубели косите си. Чула плача им богиня Тетида. Излязла тя от морската бездна със сестрите си, нереидите. Като научила, че е загинал любимият й син, Тетида издала такъв скръбен вопъл, че всички гърци трепнали. От страх те щели да избягат при корабите си, ако не ги бил спрял старецът Нестор. Седемнадесет дни Тетида, нереидите и гърците оплаквали Ахил. От високия Олимп слезли музите. Те пеели погребален химн в чест на умрелия. И безсмъртните богове на Олимп оплаквали героя. На осемнадесетия ден била натрупана погребална клада. На нея бил изгорен Ахиловият труп. Много жертвени животни заклали гърците в чест на най-големия измежду героите. Всички гърци, облечени в разкошни доспехи, участвували в погребението. Когато кладата догоряла, събрали костите на Ахил и ги сложили в златна урна, която бог Дионис бил подарил на Тетида. В същата урна почивали и костите на Патрокъл. Ахил, Патрокъл и Антилох, Несторовият син, били погребани в един гроб. Гърците насипали над гроба висока могила, която се виждала далеч от морето и свидетелствувала за голямата слава на погребаните под нея герои.

След погребението били уредени в чест на умрелия игри. Богиня Тетида изнесла от морето скъпоценни дарове. Те трябвало да служат

като награда за победителите в игрите. Тези дарове били толкова разкошни, че щели да доведат във възторг самия Ахил, ако великият герой бил жив.

СМЪРТТА НА АЯКС ТЕЛАМОНИД

Изложено според трагедията на Софокъл „Аякс“.

След смъртта на Ахил останали неговите изковани от бог Хефест доспехи. Тетида заповядала да ги дадат на оногова, който най-много се е отличил при защищаването не Ахиловото тяло.

Следователно трябвало да ги получи или Аякс, или Одисей. И между тях именно пламнал спор за доспехите. Но как можел да се реши този спор? И двамата герои били достойни за наградата. Най-после решили съдии в този спор да бъдат пленените троянци. И тук Атина Палада помогнала на своя любимец Одисей. С нейна помощ Агамемнон и Менелай сменили жребия на Аякс, а на това отгоре и лъжливо преброили гласовете на троянците, та получил доспехите Одисей. Натъжил се могъщият Аякс. Той се прибрал в шатъра си, като замислил да си отмъсти на Атреевите синове и на Одисей.

През нощта, когато целият стан на гърците бил потънал в дълбок сън, той излязъл с меч в ръка от шатъра си с намерение да убие Агамемнон и Менелай. Но богиня Атина Палада отнела разума на Аякс. Богинята вече отдавна му била сърдита, задето той, надявайки се на своята сила, отхвърлял помощта на боговете. Обезумелият Аякс се нахвърлил върху стадо говеда и в тъмното започнал да ги избива, като смятал, че избива гърци. Останалите пък говеда закарал в своя шатър, въобразявайки си, че кара пленници. Аякс ужасно изтезавал говедата в шатъра си. Той се радвал, като гледал как те се мъчат и умират. Защото в безумието му това били за него не говеда, а синовете на Атрей. След известно време разумът на Аякс започнал постепенно да се прояснява. Голям бил ужасът му, когато той видял, че целият му шатър е пълен с убити животни. Потресен, Аякс моли да му обяснят какво е станало. Когато му разказали всичко, неизразима скръб обзела сърцето на великия герой. Той решил да изкупи със смъртта си позора, който го сполетял. Като възложил на брата си Тевкър и на воините, дошли с него от Саламин, да закрилят сина му Еврисак, Аякс се оттеглил на морския бряг, като взел със себе си меча, подарен му някога от Хектор, и казал, че отива да се моли на боговете да се

смилят над него, а меча си иска да посвети на Хадес и на богинята Нощ.

А в стана на гърците се разпространил слухът за извършеното от Аякс. Намерили убитите от него говеда и овце и труповете на пастирите. По кървавите следи Одисей изяснил, че всичко това е дело на Аякс. Страшно се ядосали Агамемнон и Менелай и решили да отмъстят на Аякс.

В това време пристигнал вестител от страна на Тевкър. Той съобщил на Аяксовите приятели да пазят великия герой, тъй като го застрашава гибел, но добавил, че гибел го застрашава само тоя ден, а когато денят отмине благополучно, вече няма да има никаква опасност за Аякс. Скоро пристигнал в стана и самият Тевкър. Като научил, че брат му е отишъл на морския бряг, той изтичал да го търси. Опасявал се, че с Аякс се е случило нещастие. И наистина той не заварил вече брата си жив. На морския бряг Тевкър намерил само трупа на Аякс. Той се бил натъкнал на меча си. Така загинал най-могъщият след Ахил гръцки герой.

Менелай и Агамемнон не желаели да позволят на Тевкър да погребе тялото на брата си. Щяла да възникне открита вражда между Тевкър и Атреевите синове и в стана на гърците щяла да започне междуособна битка, ако не се бил намесил Одисей. Той убедил Агамемнон да позволи на Тевкър да извърши погребение на великия Аякс, който бил направил толкова големи услуги на гърците. Нова надгробна могила се извисила до могилата на Ахил; под тази могила почивал прахът на могъщия Теламонов син Аякс.

ФИЛОКТЕТ. ПОСЛЕДНИТЕ ДНИ НА ТРОЯ

Изложено според трагедията на Софокъл „Филоктет“.

След смъртта на Ахил и Аякс гърците упорито продължавали обсадата на Троя, но не могли да овладеят града със сила. Веднъж Одисей подслушал от засада думите на прорицателя Хелен, Приамов син, и чрез хитрост го взел в плен. По такъв начин Одисей разузнал, че Троя ще бъде превзета само ако в гръцката войска дойдат Филоктет с отровните Хераклови стрели и младият Ахилов син Неоптолем. Одисей веднага решил да замине на далечен път, за да доведе двамата герои.

Когато Одисей пристигнал на остров Скирос при цар Ликомед, той много лесно убедил младия Ахилов син да вземе участие в обсадата на Троя. Хубавият Неоптолем подобно на баща си изгарял от жажда за велики подвизи. Той незабавно заминал с Одисей, макар че майка му, Дидамия, го убеждавала със сълзи на очи да остане.

Много по-мъчно било да бъде спечелен Филоктет. Той живеел изоставен от всички на пустинния остров Хриза, близо до Лемнос, в една пещера с два изхода — към изток и към запад. През тези изходи слънцето зиме стопляло пещерата, а лете вятърът я разхлаждал. Филоктет често изпитвал глад. Той с мъка си набавял храна, като убивал със стрелите си диви гълъби. Раната на крака страшно го боляла; едва можел да се движи горкият, за да си донесе вода. С големи усилия успявал и да си накладе огън, като удря камък о камък. Страшни лишения и страдания изпитвал Филоктет на остров Хриза цели десет години. Сегиз-тогиз до брегове на Хриза спирали моряци, но никой от тях не се съгласявал да вземе със себе си Филоктет и да го откара в Гърция, Виновници за всички тия страдания на Филоктет били Атреевите синове и Одисей. Филоктет изгарял от страшна омраза срещу тях. Той с удоволствие би ги убил със стрелите на своя лък.

Одисей знаел, че го застрашава неизбежна гибел, ако го види Филоктет; затова той решил да го вземе с хитрост. Той склонил младия Неоптолем да отиде при Филоктет и да му разкаже, че идва от гръцкия стан при Троя, като е напуснал обсадата, защото гръцките

вождове са го оскърбили. А ако Филоктет помоли Неоптолем да го вземе със себе си за Гърция, да се съгласи и по такъв начин да вземе Филоктет, лъка и стрелите му и да го отведе на кораба. Тогава, ще бъде лесно да се закара Филоктет при Троя. Неоптолем не желаел да действува с измама, но Одисей го убедил, че само по такъв начин може да отведе Филоктет на кораба. Неоптолем се съгласил.

Когато корабът пристигнал в Хриза, Неоптолем слязъл с няколко воини на брега и се приближил до пещерата. Филоктет го нямало в нея, но скоро се показал. Със силно охкане вървял той към пещерата; раната страшно го измъчвала. Филоктет се зарадвал, като видял дошлите. Още по-голяма била радостта му, когато научил, че пред него е Неоптолем, Ахиловият син. Неоптолем разказал на страдалеца цялата онази измислена история, която съчинил Одисей, разказал му и за смъртта на Ахил, Патрокъл и Аякс. Филоктет се натъжил, като научил за гибелта на онези, които той обичал повече от всички останали герои. Той се съгласил да отплава с Неоптолем за Гърция; дори предал на младия Ахилов син стрелите и лъка си и го помолил да го защищава от коварния Одисей. Филоктет сам подканял Неоптолем по-скоро да тръгнат за Гърция.

Неочаквано идва един воин и съобщава, че уж героят Феникс и Тезеевите синове се приближават към острова, за да откарат насила Филоктет при Троя. Въпреки ужасните си страдания, от които Филоктет пада безчувствен на земята, той бърза към брега. Неоптолем вижда тези страдания. Той не е вече в състояние да продължава измамата и открива на Филоктет цялата истина. Неоптолем искал вече да върне и стрелите с лъка на Филоктет, но протичалият се от засадата Одисей не му позволил да направи това. Филоктет искал да избяга и да се хвърли от върха на скалата в морето само за да не стане послушно оръдие в ръцете на омразния нему Одисей и на Атреевите синове. Одисей заповядал на слугите да хванат Филоктет и насила да го заведат на кораба. Филоктет изпаднал в отчаяние. Неоптолем не можел да гледа как той страда и предал на нещастника лъка и стрелите му. Целият план на Одисей рухнал. Той дори побързал да се спаси с бягане, тъй като знаел колко ужасна е смъртта от Хераклова стрела.

Неоптолем направил още един опит да склони Филоктет да отпътува с тях за Троада и да помогне на гърците да превземат Троя.

Но Филоктет решително отказал — той не можел да забрави страданията, на които го обрекли Агамемнон, Менелай и Одисей. Изглеждало, че те ще трябва да напуснат остров Хриза, без да са постигнали целта си, или пък Неоптолем отново ще трябва да прибегне до измама.

Изведнъж пред Филоктет се появил в сияние на безсмъртен бог Херакъл. Той заповядал на Филоктет да отпътува за обсадена Троя; най-великият от героите обещал на Филоктет, че там ще бъде излекуван от раната си, както и че ще придобие голяма слава при превземането на Троя. Филоктет се подчинил на волята на приятеля си. Той доброволно се качил на Одисеевия кораб и отплавал за Троада — за там, където го чакали големи подвизи.

Като пристигнал край стените на Троя, Неоптолем извършил много подвизи. Никой не можел да се мери по сила и храброст със сина на Ахил. Много троянски герои паднали в боя от ръката на Неоптолем. Той убил в жесток двубой и могъщия потомък на Херакъл — Телефовия син Еврипил, Еврипил бил изпратен да помага на Приам от майка си, спечелена чрез скъпоценен дар — златната лоза, която Зевс бил отгледал за прекрасния Ганимед. След Мемнон прекрасният като бог Еврипил бил най-могъщият защитник на Троя. Погубило го користолюбието на майка му.

Скоро след като пристигнал при стените на Троя, Филоктет наранил със своя стрела Парис, виновника за цялата война. С отровната Хераклова стрела Филоктет му нанесъл неизлечима рана, от която Парис трябвало да умре в страшни мъки. Отровата от стрелата все по-дълбоко и по-дълбоко проникнала в тялото му. Парис напуснал Троя и се оттеглил в гората, където умрял в ужасни мъки. Умрял там, където някога безгрижно живеел като обикновен пастир. Пастирите намерили Парисовото тяло. Те горчиво оплаквали смъртта на някогашния си другар. Струпали грамадна клада, сложили на нея тялото на Парис и я запалили. Пастирите събрали праха, поставили го в урна и го положили в гроб.

С всеки изминат ден за троянците ставало все по-трудно и по-трудно да защищават града. Все пак гърците не можели да завладеят със сила Троя. Тогава Одисей се решил на опасен подвиг. Той обезобразил лицето си чрез удари с бич и като се облякъл в дрипи, под образ на просяк преминал в Троя, за да разузнае всичко, каквото кроят

троянците. Всички троянци виждали нещастния просяк, който събирал милостиня по многолюдните улици. Единствена Елена познала Одисей. Тя го повикала вкъщи, измила го и се заклела да не открива на троянците кой е той. Одисей разузнал всичко и след като избил мнозина от стражата, благополучно се завърнал в стана на гърците. Още по-опасен подвиг извършили заедно Одисей и Диомед: те тайно проникнали в Троя и се промъкнали в светилището на Атина Палада; там бил поставен един образ на богинята (паладиум) от дърво, който бил паднал някога от небето. Гърците трябвало да се сдобият с този образ, тъй като било невъзможно да завладеят Троя, докато той се намирал там. С голям риск храбрите герои го задигнали. На връщане те избили много троянци и се прибрали в лагера.

ПАДАНЕТО НА ТРОЯ

Изложено главно според поемата на Вергилий „Енеида“.

Но въпреки всичко гърците не можели да завладеят града. Тогава Одисей ги убедил да действуват с хитрост. Посъветвал ги да изработят такъв грамаден дървен кон, че в него да могат да се скрият най-могъщите гръцки герои. А всичките останали войски трябвало да отплават от брега на Троада и да се укрият зад остров Тенедос. След като троянците вкарат коня в града, героите ще излязат през нощта и ще отворят градската врата на завърналите се тайно гърци. Одисей уверявал гърците, че само по този начин е възможно да превземат Троя.

Прорицателят Калхас, на когото било изпратено знамение от Зевс, също убеждавал гърците да прибегнат към хитрост. Не след дълго гърците се съгласили с Одисеевото предложение. Прочутият художник Епей и един негов ученик с помощта на богиня Атина Палада изработили грамадния дървен кон. В него влезли Неоптолем, Филоктет, Менелай, Идоменей, Диомед, по-младият Аякс, Мерион, Одисей и неколцина други герои. Цялата вътрешност на коня била запълнена с въоръжени воини. Епей така плътно затворил отвърстието, през което влезли героите, че човек не можел дори и да помисли, че в коня се намират воини. После гърците опожарили всички постройки в своя лагер, качили се на корабите си и отплавали в открито море. От високите стени на Троя обсадените виждали необикновено оживление в стана на гърците. Дълго те не можели да разберат какво собствено става там. Изведнъж за своя голяма радост видели, че от гръцкия стан се издигат кълба гъст дим. Разбрали, че гърците са напуснали Троада. Всички троянци излезли ликуващи от града и се запътили към стана. Станът наистина бил напуснат; тук-таме догаряли още някои постройки. С любопитство троянците обикаляли онези места, където доскоро се издигали шатрите на Диомед, Ахил, Агамемнон, Менелай и на другите герои. Те били убедени, че сега обсадата е свършила, всички бедствия са минали и че могат да се отдадат вече на мирен труд.

Изведнъж троянците се спрели изумени: видели дървения кон. Гледали го те и правели най-различни догадки — какво е това чудно съоръжение. Едни от тях съветвали да хвърлят коня в морето, а, други — да го вкарат в града и да го поставят на акропола. Започнал се спор. В този момент пред спорещите се появил жрецът на бог Аполон, Лаокоон. Той разпалено започнал да убеждава съгражданите си да унищожат коня. Лаокоон бил уверен, че в коня са скрити гръцки герои, че това е някаква военна хитрост, измислена от Одисей. Лаокоон не вярвал, че гърците завинаги са напуснали Троада. Той умолявал троянците да не проявяват доверчивост по отношение на коня. Но каквато и да е работата, Лаокоон се боял от гърците дори и когато те принасят дарове на Троя. Лаокоон грабнал едно грамадно копие и го запратил в коня. Конят се разтърсил от удара и вътре в него глухо издрънчало оръжие. Но боговете помрачили разума на троянците — те все пак решили да вкарат коня в града. Повелята на съдбата трябвало да бъде изпълнена.

Докато троянците стояли край коня и обикаляли около него, изведнъж се чул силен вик. Пастири водели вързан пленник. Той им се бил предал доброволно. Този пленник бил гъркът Синон. Троянците го заобиколили и започнали да се гаврят с него. Синон стоял мълчалив и плахо гледал обкръжилите го троянци. Най-после проговорил. Проливайки сълзи, горчиво се оплаквал от злата си участ. Сълзите на Синон трогнали Приам и всички троянци. Те започнали да го разпитват кой е той и защо е останал. Синон им разказал измислената история, която съчинил за случая Одисей, за да измами троянците. Разказал им, че Одисей замислил да го погуби, тъй като той, Синон, бил роднина на оня Паламед, когото царят на Итака тъй много мразел. С тази цел, когато гърците решили да вдигнат обсадата, Одисей наговорил Калхас да обяви, че уж боговете искали човешка жертва, за да осигурят на гърците щастливо завръщане в родината. Калхас дълго се колебал престорено кого да посочи като жертва за боговете и най-сетне посочил Синон. Гърците вързали Синон и го повели към жертвеника. Но Синон разкъсал въжетата и се спасил чрез бягство от сигурна смърт. Той дълго време се крил в гъстите тръстики, чакайки гърците да отплават за родината си. И когато те отплавали, излязъл от скривалището си и доброволно се предал в ръцете на пастирите. Троянците повярвали на хитрия грък. Приам заповядал да го

освободят и го попитал какво означава този дървен кон, оставен от гърците в стана. Синон само този въпрос и чакал. Като призовал боговете за свидетели, че говори истината, Синон казал, че конят е оставен от гърците, за да се умилостиви страшната Атина Палада, разгневена поради откраднването на паладиума от Троя. Този кон според думите на Синон щял да бъде мощна закрила за Троя, ако троянците го вкарат в града. И това повярвали троянците. Синон умело изиграл ролята, която му възложил Одисей.

Още по-силно убедило троянците, че Синон казва истината, едно голямо чудо, изпратено от Атина Палада. В морето се показали две чудовищни змии. Бързо плували те към брега, виейки на безброй обръчи телата си всред морските вълни. Високо се издигали червените като кръв гребени на главите им. В очите им святкал пламък. Змиите изпълзели на брега, близо до мястото, където Лаокоон принасял жертва на бога на морето Посейдон. Всички троянци в ужас се разбягали на разни страни. А змиите се нахвърлили върху двамата синове на Лаокоон и се увили около тях. Лаокоон се притичал да помогне на синовете си, но змиите обвили и него. С острите си зъби те хапели телата на Лаокоон и двамата му синове. Нещастникът се мъчи да откъсне от себе си змиите и да освободи от тях децата си, но напразно. Отровата прониква все по-дълбоко в тялото. Гърч свива членовете му. Страданията на Лаокоон и на синовете му са ужасни. Лаокоон извикал гръмогласно, чувствувайки приближаването на смъртта. Така загинал Лаокоон, виждайки ужасната смърт на своите в нищо невиновни синове; загинал затова, че искал против волята на богиня Атина Палада да спаси родината си. Змиите пък, след като извършили ужасното си дело, изпълзели и се скрили под щита на статуята на Атина Палада.

Гибелта на Лаокоон още по-силно затвърдила убеждението на троянците, че трябва да вкарат дървения кон в града. Те разрушили част от градската стена, тъй като било невъзможно да вкарат грамадния кон през вратата, и с ликуване под звуците на музика и с песни започнали да дърпат коня с въжета към града. Четири пъти се спирал конят, удряйки се о стената, когато го влачели през пробива в нея, и от сблъскванията оръжието на гърците в него страшно издрънчавало, но троянците не чували това. Най-сетне те домъкнали коня на акропола. Прорицателката Касандра изпаднала в ужас, като

видяла на акропола коня. Тя предвещавала гибел на Троя, но троянците й отговорили със смях — защото те никога не вярвали на предсказанията й.

Героите седели в коня при пълно мълчание, като се вслушвали внимателно във всеки звук, който достигал отвън. Те чували как ги викала по име къдрокосата Елена, имитирайки гласа на техните жени. Одисей едва удържал едного от героите да не отвърне, като му запушил устата. Героите чували ликуването на троянците и шума от веселите пиршества, каквито се уреждали из цяла Троя по случай привършването на обсадата. Най-после настъпила нощта. Всичко стихнало. Троя потънала в дълбок сън. Край дървения кон се чул гласът на Синон — той съобщил на героите, че вече могат да излязат.

Синон бил успял вече да запали и голям огън край вратата на Троя. Това било знак за укрилите се зад остров Тенедос гърци по-скоро да потеглят към Троя. Героите излезли от коня предпазливо, като се стараели да не правят шум с оръжието си; първи излезли Одисей и Епей. Героите се разпръснали из потъналите в сън улици на Троя. Запламтели къщите, осветявайки с кървав отблясък загиващата Троя. На помощ на героите се озовали и останалите гърци. Те се вмъкнали в Троя през пробитото място в стената. Започнала се ужасна битка. Троянците се защищавали кой с каквото може. Те хвърляли по гърците горящи греди, стълбове, домакински съдове; сражавали се с ръжените, на които току-що били пекли месо за пиршеството. Гърците не пощадявали никого. С писък бягали по улиците на Троя жени и деца. Най-сетне гърците пристъпили към двореца на Приам, защитен от стена с кули. С отчаяна храброст се защищавали троянците: Те стоварили върху гърците цяла кула. Гърците с още по-голямо ожесточение атакували. Ахиловият син Неоптолем разбил с брадва вратата на двореца и пръв се втурнал вътре. След него нахлули в двореца и други герои и воини. Приамовият дворец се изпълнил с писъци на жени и деца. Край олтарите на боговете се събрали дъщерите и снахите на Приам; те мислели, че тук ще намерят закрила. Приам облякъл доспехите си и искал да ги защити или да падне в боя, но Хекуба молела престарелия цар да потърси защита при олтара. Нима можел той, слаб старец да се бори с могъщите герои!

Изведнъж връхлетял Неоптолем; той преследвал смъртно ранения Приамов син Полит. С удар на копието си Неоптолем повалил

Полит на земята, в краката на баща му. Приам хвърлил копие по Неоптолем, но то отскочило от доспехите на Ахиловия син като слаба тръстика. В гнева си Неоптолем хванал Приам за белите, коси и забил острия си меч в гърдите му. Приам загинал в същия дворец, в който живял толкова години, властвувайки над великата Троя. Не се спасил никой от синовете на Приам. Бил убит дори неговият внук, Хекторовият син Астианакс: той бил изтръгнат от прегръдките на нещастната Андромаха и хвърлен от високите стени на Троя. Менелай убил в двореца спящия Деифоб, на когото Елена станала жена след Парисовата смърт. В гнева си Менелай щял да убие и прекрасната Елена, но го задържал Агамемнон. А богиня Афродита отново събудила в гърдите на Менелай любов към Елена. Той тържествено я повел към своя кораб. Приамовата дъщеря, прорицателката Касандра, потърсила спасение в светилището на Атина Палада. Там я намерил Оилеевият син Аякс. Касандра паднала пред статуята на Атина, като обгърнала с ръце образа на богинята. Аякс грубо я грабнал и с такава сила я дръпнал от статуята, че свещената статуя паднала на пода на храма и се разбила. Разгневили се срещу Аякс гърците, разгневила се и великата богиня. По-късно тя жестоко отмъстила на Аякс за това.

От всички герои на Троя се спасил само Еней, който изнесъл на ръце от Троя стария си баща Анхиз и своя малък син Асканий. Гърците пощадили и троянския герой Антенор. Пощадили го за това, че той всякога съветвал троянците да върнат на гърците къдрокосата Елена и задигнатите от Парис Менелаеви съкровища.

Дълго горяла още Троя. Кълба дим се издигали високо към небето. Боговете оплаквали гибелта на великия град. Пожарът на Троя се виждал отдалеч. По стълбовете дим и по грамадния отблясък от пожара нощем околните народи узнали, че е паднала Троя, която дълго време била най-могъщият град в Азия.

ЗАВРЪЩАНЕТО НА ГЪРЦИТЕ В РОДИНАТА

Изложено главно според трагедиите на Еврипид „Андромаха“ и „Хекуба“.

Гърците заграбили богата плячка от Троя; тя ги възнаградила за всичките нещастия, които изпитали през време на десетгодишната обсада. Много злато и сребро, много покъщнина и безброй прекрасни пленнички откарали гърците със себе си на корабите.

Когато корабите спрели на противоположния бряг на Хелеспонт, пред гърците се явила сянката на великия Ахил. Героят искал да му се принесе в жертва прекрасната Приамова дъщеря Поликсена, която някога била предназначена да му стане жена. Агамемнон не искал да даде Поликсена. И Касандра го молела да пощади сестра й. Но Одисей настоявал за тая жертва, като напомнял какви големи заслуги имал за гърците Ахил по време на обсадата на Троя. И самата Поликсена била готова да отиде под жертвения нож. Тя знаела, че за нея това ще бъде избавление от тежко робство в чужбина. Поликсена спокойно отишла при олтара, до който я чакал с жертвения нож Неоптолем. Тя не позволила да се допре до нея младежът, който трябвало да я заведе на смърт. Поликсена не искала да слезе като роб в царството на Хадес. Сама пристъпила към олтара, сама разкрила гръдта си. Със скръбна въздишка Неоптолем забил меча в гърдите на Поликсена и топла кръв обагрила жертвеника, издигнат в чест на Ахил.

След като била пренесена в жертва Поликсена, гърците се отправили на далечен път, за родината. Много беди им се случило да претърпят през време на това пътуване. Мнозина герои загинали, без да видят родината си.

Още по времето, когато разрушавали Троя, разгневената Атина Палада предизвикала голям раздор между гърците и между синовете на Атрей. Менелай искал незабавно да отплава за Гърция, а Агамемнон настоявал гърците да останат в Троада дотогава, докато умилостивят с жертвоприношения Атина. Агамемнон не знаел, че с нищо не ще може да смекчи гнева на богинята. Спорът между братята продължавал цял ден. На следната сутрин една част от гърците, след като натоварили на корабите си свой пай от богатата плячка,

напуснали Троада. Отплавали Нестор, Диомед, Неоптолем, Идоменей и Филоктет. Малко по-късно отплавал и Менелай; той настигнал Нестор и Диомед на остров Лесбос. Одисей също отначало напуснал Троада, но на остров Тенедос се скарал със спътниците си и се върнал обратно при Агамемнон в Троада.

От Лесбос събралите се там герои отплавали за остров Евбея. На Евбея, край носа, посветен на бог Хефест, те принесли жертва на Посейдон и продължили плаването си. Четири дни по-късно Диомед пристигнал в Аргос, а Нестор — в Пилос. Щастливо се завърнали в родината също тъй Идоменей, Филоктет и Неоптолем.

Но Менелай трябвало да понесе много несгоди. Недалеч от нос Суний, източния край на Атика, бог Аполон сразил с една своя стрела кормчията на Менелай Фронтис. Менелай спрял до брега, извършил великолепни погребални обреди в чест на Фронтис и едва след това продължил пътя си. Когато корабите заобикаляли опасния нос Малея, югозападния край на Лакония, Зевс изпратил страшна буря. По морето се образували грамадни като планини вълни. Една част от Менелаевите кораби били отнесени от бурята към остров Крит, където се разбили о скалите; намиращите се на тях гърци успели да се спасят само с големи усилия. Останалите пък кораби, с които бил и Менелай, дълго се носили по морето и най-после стигнали до брегове на Египет. Седем дълги години скитал всред чужди народи Менелай. Той бил и при сидонците, при етиопците и при много други народи. Престоял известно време на остров Кипър, във Финикия и далечна Либия, чиито народи се славели с неизброимите си стада. Много и богати дарове получил Менелай, грамадни богатства събрал. В Египет жената на Тоон, Полидамна, подарила на прекрасната Елена чудотворно лекарство, приготвено от сока на вълшебно растение. Оня, който вземел това лекарство с вино, забравял и най-тежката скръб. Най-после на връщане от Египет Менелай спрял на остров Фарос. На този остров Менелай чакал двадесет дни попътен вятър. Островът бил пустинен, а хранителните запаси били на привършване. Всички били застрашени от гладна смърт. Спасила Менелай и спътниците му богиня Идотея, дъщеря на морския бог Протей. Тя се явила на Менелай и го научила как да покори Протей и да го накара да открие волята на боговете. Рано сутринта, когато богинята на зората Еос току-що била литнала по небето, Менелай с трима силни и

мъжествени спътници отишъл на морския бряг. Там ги чакала Идотея с четири тюленови кожи. Идотея намъкнала тия кожи на Менелай и на спътниците му, а за да не ги измъчва лошата миризма на кожите, намазала им носовете с амброзия. Менелай и спътниците му лежали на морския бряг, без да помръднат. Най-после Протей изплувал със стадо тюлени. Преброил той тюлените, спокойно легнал на пясъка и заспал. Менелай и спътниците му се хвърлили върху Протей с вик. Започнала упорита борба. Протей се превръщал в лъв, в змия, в пантера, в глиган, във вода и в дърво, но Менелай и спътниците му, здраво го държали. Най-после старецът се укротил, взел предишния си образ и попитал Менелай какво иска да узнае от него. Менелай запитал морския старец кой от боговете му се е разсърдил, та не му изпраща попътен вятър. Протей заповядал на Менелай да се върне в Египет и да принесе там в жертва на боговете хекатомба, само тогава боговете ще се смилят над него и ще му дадат щастливо завръщане в родината. Прорицателят Протей предсказал на Менелай съдбата му и съдбата на жена му Елена; открил му и това, което чака всеки от героите през време на пътуването от Троя за родината. Менелай изпълнил заръката на Протей. Върнал се в Египет и принесъл на боговете жертви; боговете му изпратили попътен вятър и той благополучно се върнал в родната Спарта, където после дълго време живял щастливо. А след смъртта им Менелай и жена му, прекрасната Елена, били пренесени на острова на блажените, където и живеят вечно, без да знаят що е скръб.

Много опасности се случило да преживее по пътя си към родината и цар Агамемнон. Благополучно той и спътниците му успели да стигнат до брегoвете на остров Евбея. Тук, до самия Херейски нос, се вдигнала голяма буря; изпратила я била богиня Атина, която се сърдела на гърците. Особено пък се сърдела тя на Оилеевия син Аякс. Много кораби загинали, разбити о скалите. Разбил се и Аяксовият кораб. А самият Аякс щял да загине в морските вълни, ако не се бил съжалил над него великият земетръсец, богът на морето Посейдон. Той заповядал на вълните да изхвърлят Аякс на Херейската скала. Аякс се спасил. Но сега той сам се погубил със своята надменност. С безумна гордост той заявил, че се бил спасил сам, бе помощта на боговете, дори против волята им. Чул бог Посейдон дръзките думи на оня, когото бил спасил лично той. В

страшен гняв замахнал с тризъбеца си и ударил с него скалата, върху която стоял Аякс. Скалата се разцепила на две. Едната й половина със страшен грохот рухнала в морето, като повлякла и Аякс. Така той загинал в бездната, от която току-що го бил спасил Посейдон. А корабите на Агамемнон с големи усилия се измъкнали от бурята и стигнали най-сетне до родните брегове. Но не за радост се завърнал Агамемнон в своята богата със злато Микена. Там го очаквала смърт от ръката на невярната му жена Клитемнестра.

ОДИСЕЯ
(ПО ОМИР — „ОДИСЕЯ“)

ОДИСЕЙ ПРИ НИМФАТА КАЛИПСО

Много тежки беди, много страшни опасности претърпял героят Одисей на връщане от Троя за Итака. По пътя той загубил всичките си спътници; всички загинали, никого от тях не пощадила злата съдба. След дълги скитания Одисей се озовал на остров Огигия при нимфата Калипсо. Седем дълги години Одисей трябвало да чезне при могъщата магьосница Калипсо. Осма година карал той вече тук. Одисей тъгувал по родната Итака и по семейството си; той молел Калипсо да го пусне да си отиде в родината, но тя не го пускала. Най-сетне боговете олимпийци се съжалили над Одисей. На събрание на боговете Зевс решил по молба на дъщеря си богиня Атина Палада да върне Одисей в родината му, въпреки че богът на морето Посейдон преследвал Одисей навсякъде по море, сърдейки му се, задето ослепил циклопа Полифем, Посейдонов син.

НА ОСТРОВ ИТАКА. КАНДИДАТИТЕ ЗА ЖЕНАТА НА ОДИСЕЙ В НЕГОВО ОТСЪСТВИЕ ВИЛНЕЯТ И РАЗХИЩАВАТ ИМУЩЕСТВОТО МУ

Когато боговете решили да върнат Одисей в родината му, богинята воин Атина тутакси слязла от високия Олимп на земята, в Итака, и като взела образа на царя на тафийците Мент, отишла в дома на Одисей. Там тя заварила буйствуващите кандидати за ръката на Одисеевата жена Пенелопа. Кандидатите се били разположили в залата за пиршества и в очакване на гощавката, която готвели робите и слугите, играели на зарове. Пръв видял Атина Одисеевият син Телемах. Той любезно посрещнал мнимия Мент. Въвел го вкъщи и го настанил на отделна маса, настрана от трапезата, на която седели кандидатите. Започнал пирът. Когато кандидатите се заситили, те повикали певеца Фемий, за да ги забавлява с пеенето си. Докато Фемий пеел, Телемах се наклонил към Мент и започнал да се оплаква, но така, че да не го чуват кандидатите, за неприятностите, които има от тях. Телемах съжалявал, че тъй дълго не се завръща баща му Одисей; ако се върнел баща му, щели да се свършат, както вярвал Телемах, всичките му неприятности. Телемах запитал госта кой е и как се казва. Атина Палада казала, че се нарича Мент и че познава Одисей, на когото така много приличал син му Телемах; и сякаш не знаейки какво става в Одисеевия дом, попитала Телемах дали той не празнува сватба, дали не е уредил някакво тържество и защо гостите му така буйствуват. И Телемах разказал на госта си своята мъка. Разказал му как буйствуващите кандидати настояват пред майка му, Пенелопа, да избере едного от тях за свой мъж, как вилнеят те и как разхищават имуществото на Одисей. Изслушала Атина Телемах и го посъветвала да потърси защита от народа на Итака, като го свика на събрание и се оплаче от натрапниците пред събранието. Атина посъветвала също тъй Телемах да замине за Пилос при стареца Нестор и за Спарта при дар Менелай и от тях да узнае съдбата на Одисей. След като дала тоя съвет на Телемах, Атина си отишла. Превърнала се в птица и изчезнала от погледа на Телемах. Тогава той разбрал, че току-що е разговарял с бог.

В това време слязла от покоите си долу в залата за пиршества Пенелопа. Тя чула пеенето на Фемий, който изпълнявал песен за завръщането на героите от Троя. Пенелопа помолила Фемий да прекрати тъжната песен и да изпее друга. Но Телемах я прекъснал. Той казал, че за избора на песента е виновен не певецът, а бог Зевс, който го вдъхновил да изпее тъкмо тази песен.

Телемах помолил майка си да се прибере в своята стая, и там да се занимава с работи, които й подобават като на жена и стопанка: да преде, да тъче и да следи за работата на робините и за реда вкъщи. Помолил я да не се намесва в неща, които не са за нея, и й казал, че в дома на баща си Одисей само той заповядва. Изслушала Пенелопа сина си. Покорно се прибрала в стаята си и като се затворила там, отдала се на спомени за Одисей и горчиво заплакала; най-сетне богиня Атина я потопила в сладък сън.

А кандидатите, след като Пенелопа се оттеглила, дълго се препирали кой от тях ще й стане мъж. Телемах скоро ги прекъснал. Казал им, че ще се обърне за помощ към народното събрание — то да им забрани да разоряват неговия дом. Телемах ги заплашвал с гнева на боговете. Но заплахите му слабо подействували върху кандидатите; те, както и дотогава, продължавали да вдигат шум, да пеят и да танцуват, буйствувайки до късно през нощта. Едва след полунощ се разотишли натрапниците.

Прибрал се и Телемах в спалнята си, придружен от вярната Одисеева прислужница, твърде старата вече Евриклея, която през детството му била погива бавачка. Телемах си легнал. Но цялата нощ не могъл да склопи очи — все обмислял съвета, който му дала Атина Палада.

Рано сутринта на другия ден Телемах заповядал на глашатаите да свикат хората за народно събрание. Народът бързо се събрал. Дошъл на събранието и Телемах; в ръцете си държал копие, подир него тичали две кучета. Той бил тъй хубав, че събраните се захласнали. Старейшините на Итака му сторили път и той седнал на мястото на своя баща. Телемах се обърнал с молба към народа да го защити от безобразията на кандидатите, разграбващи бащиния му дом. Той заклевал народа в името на Зевс и на богинята на правосъдието Темида да му помогне.

Като завършил гневното си слово, Телемах седнал на мястото си, свел глава и сълзи потекли от очите му. Смълчало се цялото народно събрание, но един от кандидатите, Антиной, започнал дръзко да отговаря на Телемах. Той упрекнал Пенелопа за хитростта, към която прибягнала само за да избегне брака с когото и да било от претендентите. Казала им, че ще си избере мъж измежду тях едва когато завърши тъкането на разкошната покривка. Денем Пенелопа наистина тъкала покривката, ала нощем разтъкавала онова, което успявала да изтъче през деня. Антиной се заканвал, че кандидатите няма да напуснат Одисеевия дом дотогава, докато Пенелопа не си избере измежду тях мъж. Антиной искал дори Телемах да изпрати майка си при баща й. По този начин ще я застави да си избере мъж. Телемах отказал да изпъди майка си от къщи; той призовал Зевс като свидетел за оскърбленията и злото, които понася от кандидатите. Чул го Зевс Гръмовержец и изпратил знамение. Над народното събрание се издигнали два високо виещи се орли; орлите долетели досред народното събрание и се нахвърлили един срещу друг; те изподрали до кръв гърдите и шиите си и бързо изчезнали от очите на изумения народ. Птицегадателят Халитерс обявил на събралите се, че това знамение предвещава скорошното завръщане на Одисей и тогава горко на натрапниците. Одисей ще се завърне и никой не ще го познае; жестоко ще накаже той онези, които ограбват неговия дом. Тъй рекъл Халитерс на събраните. Един от кандидатите, Евримах, започнал на висок глас да се подиграва с птицегадателя. Заплашвал, че те ще убият и самия Одисей. Евримах дръзко заявил, че кандидатите не се боят от нищо: нито от Телемах, нито от птиците прорицателки, с които ги плаши птицегадателят.

Телемах престанал вече да убеждава кандидатите да прекратят безобразията си. Той помолил народа да му даде един бързоходен кораб, за да може да отплава с него за Пилос при Нестор, където се надявал да научи нещо за баща си. Единствен разумният Ментор, Одисеевият приятел, подкрепял Телемах; той укорявал народа, задето позволява на натрапниците да обиждат така Телемах. Гражданите седели в мълчание. От кандидатите говорил и Леокрит. Подигравайки се на Телемах, той заплашвал, че смърт чака Одисей, ако той, като се върне, се опита да изгони от дома си кандидатите. Леокрит бил толкова дързък, че дори своеволно разпуснал народното събрание.

Дълбоко наскърбен, Телемах отишъл на морския бряг и там се обърнал с молба към Атина Палада. Богинята му се явила под образа на Ментор. Тя го посъветвала да не се занимава повече с кандидатите, тъй като те в заслепението си сами си подготвят гибелта, която е все по-близо и по-близо. Богинята обещала да набави кораб на Телемах и да го придружава при пътуването му за Пилос. Тя му заповядала да си отиде вкъщи и да приготви всичко необходимо за далечното пътуване.

Телемах я послушал. В къщи заварил кандидатите. Те се били събрали, за да започнат пира. Антиной посрещнал Телемах с насмешки и като го хванал за ръка, поканил го да вземе участие в пиршеството. Но Телемах гневно издърпал ръката си и излязъл, заплашвайки кандидатите с гнева на боговете. Той повикал вярната прислужничка Евриклея и отишъл с нея в просторния килер на Одисей, за да вземе оттам всичко необходимо за пътуването. Единствено на Евриклея казал Телемах, че е решил да отпътува за Пилос, и я помолил през време на неговото отсъствие да се грижи за майка му. Вярната прислужница замолила Телемах да не напуща Итака — тя се опасявала да не загине Одисеевият син. Но той бил непоколебим.

В това време Атина Палада, като взела образа на Телемах, обиколила целия град, събрала двадесет млади гребци и се отбила и при Ноемон да поиска кораб. Ноемон на драго сърце й дал своя великолепен кораб. Сега всичко било готово за тръгването. Атина влязла невидима в залата, където пирували кандидатите, и ги потопила всички в дълбок сън. После, като взела отново образа на Ментор, тя извела от двореца Телемах и го завела на морския бряг при кораба. Спътниците на Телемах бързо пренесли до кораба запасите, приготвени от Евриклея, и ги натоварили. Телемах се качил на кораба с мнимия Ментор. Атина разпоредила да повее попътен вятър и корабът бързо се понесъл в открито море.

ТЕЛЕМАХ ПРИ НЕСТОР И ПРИ МЕНЕЛАЙ

Богиня Атина дарила чудесно плаване на Телемах. Още на другата сутрин, когато богът на слънцето Хелиос току-що потеглил по небето със своите снежнобели коне, Телемаховият кораб пристигнал в Пилос Телемах заварил целия народ на Нестор в момента, когато правел жертвоприношение на бога на моретата Посейдон. Пилосци били заклали множество волове при жертвеника, после приготвили богато угощение. На девет трапези, всяка по петстотин души, седели пилосците. Слугите вече взели да разнасят храната, когато Нестор видял приближаващите се към него чужденци, начело на които вървяла богиня Атина Палада под образа на Ментор. Престарелият цар на Пилос посрещнал приветливо чужденците. Син му Пизистрат ги поканил да вземат участие в пира. Пизистрат подал на Атина чаша вино и я помолил да извърши възлияние в чест на бог Посейдон, тъй като пиршеството било уредено в негова чест. На Атина харесало, че младият Пизистрат я почел, като й поднесъл първата чаша.

Когато пирът бил завършен, Нестор попитал чужденците откъде са дошли. Отговорил му Телемах; казал му, че е син на Одисей и че е дошъл в Пилос, за да научи нещо за съдбата на баща си. Зарадвал се Нестор, като разбрал, че пред него е синът на Одисей, защото от всички герои Нестор най-много уважавал Одисей заради неговия ум. Той се чудел, че Телемах тъй много прилича на баща си не само по външност, но и по мъдрост. Нестор разказал на Телемах за бедите, които трябвало да понесат героите на връщане от Троя. Но за Одисей нищо не можел да каже. На Нестор станало мъчно за Телемах, задето трябвало да изтърпява толкова обиди от буйствуващите кандидати, които разоряват бащиния му дом. Мъдрият старец го посъветвал по-скоро да се завърне вкъщи, като преди това посети само цар Менелай, защото той по-късно от другите се е завърнал в родината си и възможно е да знае нещо за Одисей. Нестор бил убеден, че боговете, и особено Атина Палада, ще помогнат на Одисеевия син да узнае къде е баща му.

Мръкнало се. Телемах се наканил да отиде да нощува на кораба си, но Нестор не го пуснал. Той искал Одисеевият син да прекара

нощта в неговия дворец. И Ментор посъветвал Телемах да пренощува у Нестор. Самият той пък решил да отиде на кораба, тъй като според думите му трябвало да отплава за страната на кавконите, за да получи от тях някакъв стар дълг. Като казал това, мнимият Ментор в миг се превърнал в морски орел и изчезнал от очите на изумените пилосци. Нестор и всички присъствуващи разбрали, че на Телемах помага самата богиня Атина.

На другата сутрин Нестор принесъл в жертва на великата богиня Атина телица с позлатени рога. След жертвоприношението и угощението Несторовите синове впрегнали конете в колесницата. На колесницата се качили Телемах и най-малкият Несторов син Пизистрат и потеглили за страната на Менелай.

Конете бързо тичали. Надвечер пътниците пристигнали във Фера, където живеел героят Диокъл. Той дал подслон за през нощта на Пизистрат и Телемах, а на сутринта, когато на небето едва пламнала зората, те продължили пътя си и на мръкване пристигнали в Спарта.

Когато Телемах и Пизистрат пристигнали в Спарта, там, в Менелаевия дворец, имало голямо тържество: Менелай изпращал дъщеря си при Неоптолем, Ахиловия син, на когото той още при Троя я бил обещал за жена. Освен това Менелай празнувал и сватбата на сина си Мегапент. Весело пирували гостите на Менелай. Забавлявали ги певци, които същевременно свирили на лири, а под звуците на музиката танцували двама младежи. Телемах и Пизистрат пристигнали до двореца тъкмо в разгара на пира. Пресрещнал ги един Менелаев слуга. Като видял чужденците, той изтичал при Менелай и го попитал ще приеме ли новодошлите в двореца. Менелай му наредил незабавно да изпрегне конете и да покани новодошлите на пира. Менелай, който бил изпитал много бедствия през време на пътуването си, когато и на него самия се случвало да гостува, на никого не отказвал гостоприемство. Слугата изтичал да изпълни поръката на царя. Слуги разпрегнали конете и въвели чужденците в двореца. След като се изкъпали във великолепни вани и облекли чисти дрехи, Телемах и Пизистрат отишли в залата за пиршества. Поразили ги необикновеното богатство и разкошът, които виждали на всяка стъпка в Менелаевия дворец. Приветливо посрещнал чужденците Менелай и ги поканил да седнат до него.

Богат бил пирът на Менелай. Поразен от великолепието на двореца и на пиршеството, Телемах се навел към Пизистрат и тихо му казал, че никъде не е виждал такъв разкош и мисли, че единствено дворецът на Зевс може да бъде по-богат. Менелай чул думите на Телемах и с усмивка казал, че смъртните не могат да се сравняват с безсмъртните богове; и ако богатството в неговия дворец е голямо, големи са били усилията, които той положил, и страшни са били опасностите, които е преживял, докато придобие тези богатства. Но ако и преживените от него опасности да били големи, все пак те не са нищо в сравнение с онези опасности, на които е бил изложен Одисей. Така казал Менелай. Като чул да се говори за баща му, Телемах заплакал. В това време влязла Менелаевата жена, къдрокосата Елена. Подир нея робините носели златен чекрък и прежда в сребърна кошница със злато по края. Като погледнала чужденците, Елена била поразена от приликата на единия от тях с Одисей. Тя казала това на Менелай. Като чул думите й, Пизистрат пояснил, че пред нея наистина е Телемах, Одисеевият син. Зарадвал се Менелай — зер до него седял синът на обичния му приятел Одисей, който претърпял толкова беди заради Менелай. Царят взел да припомня за подвизите на Одисей и за несгодите, които гърците изпитали при Троя. Припомнила за Одисей и Елена. Тия спомени за баща му отново предизвикали сълзи у Телемах. Заплакал и Пизистрат, като си спомнил за брата си Антилох, загинал при Троя. Скръб за загиналите приятели обзела и Менелай. Тогава Елена, за да развесели пируващите и да прогони мрачните им мисли, капнала в съда с питието от сока на чудодейно растение. Тоя сок, даващ забрава за скърбите, й подарила в Египет царица Полидамна. Но било вече време да се привърши пирът. Скоро цар Менелай и гостите му се оттеглили да почиват. Царят на Спарта отложил разговора си с Телемах за следния ден.

Рано на другата сутрин цар Менелай излязъл от спалнята си, преминал в стаята, където нощувал Телемах, и го попитал за причината, която го е довела в Спарта. Телемах отговорил, че е дошъл в Спарта, за да научи нещо за съдбата на баща си. Менелай разказал на Одисеевия син за всички свои приключения и за това, как морският бог Протей му открил съдбата на героите, които е завръщали от Троя. Одисей, както казал тогава Протей, чезне в плен на острова на нимфата Калипсо. Това е всичко, което Менелай могъл да съобщи на

Телемах за баща му. Царят на Спарта започнал да увещава Телемах да остане при него като гост дванадесет дни. Но Телемах помолил царя да не го задържа и да го пусне по-скоро да се завърне вкъщи. Беседата на Менелай с Телемах траяла дълго.

Докато те беседвали, в царския дворец се събрали отново гости. Скоро трябвало пак да се започне весел пир.

КАНДИДАТИТЕ ПОДГОТВЯТ ГИБЕЛ ЗА ТЕЛЕМАХ, КОГАТО СЕ ЗАВЪРНЕ НА ОСТРОВ ИТАКА

Докато Телемах бил в Пилос и Спарта, кандидатите узнали случайно от дошлия при тях Ноемон, че Телемах напуснал Итака. Те се изплашили, тъй като помислили, че Телемах е отпътувал за Пилос и Спарта, за да иска помощ. Антиной посъветвал кандидатите да приготвят кораб и като отплават навътре в морето, да причакат Телемах, за да го нападнат неочаквано и да го убият. Всички кандидати тутакси се съгласили на това злодеяние. Като събрали гребци, те отишли на морския бряг, нагласили кораба и отплавали по посока към остров Астерид, за да устроят там засада.

Пенелопа узнала за коварния им замисъл и изпаднала в отчаяние. Тя дори не знаела, че Телемах е отпътувал от Итака. Вече искала да изпрати един слуга при Одисеевия баща, стареца Лаерт, за да го уведоми за опасността, която застрашава неговия внук. Но прислужничката Евриклея я възпряла. Тя посъветвала Пенелопа да помоли за помощ богиня Атина. Царицата послушала Евриклея, принесла жертва на богинята и отправила молитва към нея. После легнала на великолепното си легло и заспала. Богиня Атина се вслушала в молбите й. Тя изпратила на спящата Пенелопа видение — сестра й Ифтима. Видението разкрило на Пенелопа, че Телемах няма да загине. А когато Пенелопа запитала за съдбата на мъжа си, видението Ифтима нищо не отговорило и изчезнало като лека мъгла. Събудила се Пенелопа; тя разбрала, че боговете са й изпратили това съновидение.

ОДИСЕЙ НАПУЩА ОСТРОВА НА НИМФАТА КАЛИПСО

Безсмъртните богове решили на съвет Атина да помогне на Телемах да се завърне здрав и читав в родината си, а на кандидатите да не позволи да го нападнат. Хермес пък да отлети на остров Огигия и да заповяда на нимфата Калипсо да освободи Одисей. Гръмовержецът тутакси изпратил Хермес при Калипсо. Обул крилатите си сандали и взел в ръка жезъла си бързият като мисълта Хермес и се понесъл от Олимп. Полетял над морето подобно на морски орел и в миг стигнал до Огигия. Този остров бил прекрасен. По него растели в изобилие разкошни чинари, тополи, борове, кедри и кипариси. Полянките били покрити със сочна трева, а в тревата благоухаели красиви теменуги и лилии. Четири извора напоявали острова; от тях изтичали потоци, които капризно се извивали между дърветата. На тоя остров имало прохладна пещера; в нея именно живеела нимфата Калипсо. Цялата пещера била обрасла с лозници, а на тях висели узрели гроздове. Когато Хермес влязъл в пещерата, Калипсо седяла и тъкала със златна совалка покривка с чудни фигури. Одисей го нямало в пещерата. Той седял усамотен на една стръмна скала до самия бряг на морето, устремил поглед в морската далечина. Одисей проливал сълзи, спомняйки си за родната Итака. Тъй прекарвал той цели дни, печален и самотен.

Видяла влизащия Хермес Калипсо и станала да го посрещне. Поканила го да седне и му поднесла амброзия и нектар. Като се заситил с храната и питието на боговете, Хермес съобщил на нимфата каква е волята на царя на богове и хора. Натъжила се Калипсо, щом узнала, че трябва да се раздели с Одисей. Тя искала да го задържи завинаги при себе си на острова и да му дарува безсмъртие. Но не могла да се противопостави на волята на Зевс.

Когато Хермес напуснал пещерата, Калипсо отишла на морския бряг, на мястото, където седял тъжен Одисей, и му казала:

— Одисее, избърши сълзите си и не тъжи вече. Освобождавам те да си отидеш в родината. Върви, вземи брадва, отсечи дървета и направи от тях як сал. С него ще тръгнеш на път, а аз ще ти изпратя

попътен вятър. Ако е угодно на боговете, ще се завърнеш в отечеството си.

— Богиньо — отвърнал на Калипсо Одисей, — не завръщане в родината ми гласиш ти, а нещо друго. Нима мога с един несигурен сал да преплавам бурното море? Та невинаги благополучно го преплава и бързоходен кораб. Не, богиньо, аз ще се реша да се кача на сала само ако ми дадеш ненарушимата клетва на боговете, че не замисляш да ме погубиш.

— Истината казват хората, Одисее, когато твърдят, че ти си най-умният и най-далновидният измежду смъртните! — възкликнала Калипсо. — Кълна ти се във водите на Стикс, че не искам твоята гибел.

Калипсо се върнала с Одисей в пещерата. Там, докато били на трапезата, тя започнала да увещава Одисей да остане. Обещавала му безсмъртие. Казвала му, че ако знае само колко опасности му предстоят по време на пътуването, щял да остане при нея. Но желанието на Одисей да се завърне в родината си било извънредно силно и Калипсо не могла с никакви обещания да го накара да забрави родната Итака и семейството си.

На следната сутрин Одисей се заловил да прави сал. Четири дни работил той — сякъл дървета, дялал трупи, свързвал ги и ковал дъски. Най-сетне салът бил готов и на него била закрепена мачта с корабно платно. Калипсо дала на Одисей храна за из пътя и се простила с него. Опънал Одисей платното и салът, каран от попътен вятър, излязъл на открито море.

Осемнадесет дни вече плавал Одисей, определяйки пътя си по съзвездията Плеяди (Квачка) и Голяма мечка. Ето че се показала в далечината земя. Това бил островът на феакийците. В това време видял Одисеевия сал бог Посейдон, който се връщал от страната на етиопците. Повелителят на моретата се ядосал, грабнал своя тризъбец и ударил с него по морето. Развихрила се страшна буря. Облаци покрили небето, станало тъй тъмно, сякаш настъпила нощ. Ветрове налетели от всички страни и развълнували морето. Одисей изпаднал в ужас. В страха си той завиждал даже на героите, които със слава загинали при Троя. Грамадна вълна се стоварила върху Одисеевия сал и свлякла Одисей в морето. Той потънал дълбоко в морската бездна и с големи усилия изплувал. Пречела му дрехата, която на прощаване му

дала нимфата Калипсо. Все пак той догонил сала, хванал се за него и с голяма мъка се качил. Ветровете яростно мятали сала на всички страни. Подгонвал го ту свирепият Борей, ту Нот, ту си играел с него шумният Евър и след като си поиграел, прехвърлял го на Зефир. Около сала се трупали вълни като планини.

В момент на такава опасност съзряла Одисей морската богиня Левкотея. Тя литнала от морето под образа на гмурец, кацнала на Одисеевия сал и взела истинския си образ. Обръщайки се към него, Левкотея му заповядала да се съблече, да се хвърли от сала в морето и с плуване да стигне до брега. Богинята дала на Одисей едно чудодейно наметало, което трябвало да го спаси. След като казала това, Левкотея отново взела образа на гмурец и отлетяла. Одисей обаче не се решил да напусне сала. Но в този момент бог Посейдон вдигнал грамадна като планина вълна и я стоварил върху Одисеевия сал. Както пристъп на вятъра разнася на всички страни купчина слама, така разпръснала вълната дърветата, от които бил направен салът. Одисей едва успял да се залови за едно от дърветата и да седне на него. Той бързо свалил дрехите си, превързал се с наметалото на Левкотея, хвърлил се в морето и заплувал към острова. Видял това Посейдон и се провикнал:

— Е, засега ти стига! Ха плувай по бурното море, докато някои те спаси. Сега ще си доволен от мене!

Като извикал така, Посейдон подкарал конете си към своя подводен дворец. А на помощ на Одисей дошла Атина Палада. Тя забранила на всички други ветрове освен на Борей да духат и зауспокоявала разбунтувалото се море.

Две денонощия се мятал Одисей по бурното море. Едва на третото денонощие морето се успокоило. От върха на една вълна Одисей видял недалеч земя и страшно се зарадвал. Но когато вече се приближавал до брега, чул шума на прибоя. Вълните с рев се блъскали между крайбрежните скали и между подводните камъни. Одисей неминуемо щял да загине: щял да се пребие о скалите, ако и сега не му била помогнала Атина Палада. Той успял да се хване за една скала, но отдръпваща се вълна със сила го откъснала от скалата и го отнесла в морето. Сега Одисей заплувал покрай брега и започнал да търси място, където би могъл да изплува на суша. Най-сетне видял устието на река. Помолил се на бога на реката да му помогне. Чул го богът, спрял течението на реката и помогнал на Одисей да се добере до

брега. Могъщият герой излязъл на брега, но дългото плуване го било така омаломощило, че паднал безчувствен на земята. Едва дошъл на себе си Одисей. Той смъкнал наметалото, което му била дала Левкотея, и без да се обръща, го хвърлил във водата. Наметалото бързо заплавало и се върнало в ръцете на богинята. А Одисей намерил недалеч от брега две големи и листнати маслинови дървета, под които имало куп сухи листа. Той се заровил в листата, за да се предпази от нощния студ, а богиня Атина го потопила в дълбок сън.

ОДИСЕЙ И НАВЗИКАЯ

Докато Одисей спял заровен в купчината сухи листа, богиня Атина отишла в града на феакийците. Там тя влязла в двореца на цар Алкиной и като взела образа на дъщерята на моряка Димант, явила се на спящата царска, дъщеря Навзикая. Богинята упрекнала Навзикая, че не се грижи за дрехите. Атина напомнила на младата княгиня, че не е далеч вече денят на сватбата й, че за тогава тя трябва да приготви чисти дрехи за близките си и за ония, които ще я поведат към къщата на годеника й. Богинята подканвала Навзикая да отиде по-скоро с робини на брега на морето, при водоемите, за да изпере дрехите. Като казала това, богинята оставила Навзикая и литнала към светлия Олимп.

Призори Навзикая се събудила. Тя била поразена от съновидението си. Веднага отишла при родителите си. Заварила майка си Арета край огнището. Заобиколена от прислужнички, тя предяла пурпурна прежда. Баща си пък Навзикая срещнала на вратата; той отивал на съвета на феакийските старейшини. Навзикая се приближила към баща си и го помолила да й даде една кола, запрегната с катъри, за да може да отиде на реката да изпере дрехите.

— Много непрани дрехи се събраха — казала Навзикая, — ще отида да ги изпера. Защото ти трябва да блестиш с чистите си дрехи в съвета на старейшините, а и твоите млади синове искат да посещават облечени с чисти дрехи хората на феакийските моми. А за дрехите се грижа единствено аз.

Тъй казала Навзикая, но за брака, който тя желаела от все сърце, не проронила нито дума. Срамувала се да спомене за него. Но Алкиной подразбрал скритата мисъл на дъщеря си и като й се усмихнал нежно, заповядал на робите да приготвят колата с кош и да впрегнат в нея катъри. Навзикая бързо се приготвила. Царица Арета й дала храна и вино, за да могат дъщеря й и робините да утолят глада си след работата. Дала им и златен съд с благоуханно масло, за да намажат телата си, след като се изкъпят.

Весело се отправили Навзикая и робините й за морския бряг. Те стигнали при водоемите, изпрали в тях дрехите, изправили ги и ги

прострели да съхнат на песъчливия морски бряг. Като привършили работата си, младите моми се изкъпали в реката и намазали телата си с благоуханното масло. После хапнали и започнали да лудуват по брега на реката и да играят на топка. В този момент именно Атина Палада измислила как да събуди Одисей. Навзикая хвърлила топката към другарките си, а Атина, невидима за момите, я отбила с мощната си ръка и топката паднала в морето. Момичетата високо извикали. От този вик Одисей се събудил. Той не знаел какво да прави, да излезе ли от убежището си, или да не излиза. Най-после излязъл пред момичетата, като прикрил тялото си с клонки. Покрит с морска тиня и с водорасли, Одисей изглеждал страшен. Момичетата се изплашили и се разбягали на всички страни. Останала само Навзикая, на нея богиня Атина вдъхнала смелост. А Одисей не се решил да се приближи до хубавата мома. Той започнал отдалеч да я моли да му помогне, като казал:

— О, прекрасна девойко, към тебе протягам ръце с молба. По хубост ти си равна на богиня Артемида. Не си ли ти богиня? Ако си смъртна, колко щастливи са твоите родители, че имат такава дъщеря! С хубостта си ти ми напомни стройната палма, на която се възхищавах някога в Делос при олтара на бог Аполон. Смили се, хубава девойко, над мене. Двадесет дни ме премета бурното море. Дай ми поне какво да е парче плат, за да прикрия голотата си! Нека за тая помощ безсмъртните богове изпълнят всичките твои желания! Нека те възнаградят с щастлив брак!

— Чужденецо — отговорила на Одисей Навзикая, — по думите ти виждам, че не си прост човек и че боговете са те наградили с мъдрост. Но Зевс изпраща както на знатни, така и на незнатни, и щастие, и нещастие. Понасяй с търпение онова, което ти е изпратил Зевс. А тук при нас ти няма да чувствуваш липса на нищо. Ще ти покажа пътя за града. Аз съм дъщерята на Алкиной, владетеля на феакийците.

Навзикая повикала робините си, заповядала им да дадат на Одисей чисти дрехи и да го нахранят. Одисей се изкъпал в реката, намазал тялото си с благоуханното масло и облякъл дадените му дрехи. Атина пък надарила Одисей с такава красота, че когато седнал на морския бряг, Навзикая дори помислила дали някой от боговете не се е явил на земята. Прекрасната царска дъщеря с радост би си

избрала такъв мъж. Робините поднесли на Одисей храна и вино и той утолил глада, който го измъчвал.

Междувременно всичко било вече готово за завръщане в града. Навзикая поканила Одисей да я последва. Помолила го само за едно — да не влиза в града заедно с нея и с робините й, а да почака край градската врата, в овощната градина на Алкиной, близо до горичката, посветена на богиня Атина, и да я остави сама да се завърне в двореца. Княгинята се бояла, че феакийците ще започнат да злословят, като я видят с хубавия чужденец, и да си говорят дали тя не си го е избрала за годеник. Освен това Навзикая посъветвала Одисей, когато влезе в двореца, най-напред да падне при нозете на царицата Арета и да я помоли за помощ, тъй като нея целият народ я почита като същинска богиня заради голямата й мъдрост. Като казала това, Навзикая подкарала катърите към града. Подир нея тръгнали робините и Одисей. Княгинята позадържала катърите да не тичат, за да могат Одисей и робините да я настигат.

ОДИСЕЙ ПРИ ЦАР АЛКИНОЙ

Когато Навзикая се върнала в двореца, посрещнали я братята й; те изпрегнали катърите от колата и внесли в двореца коша с дрехите. А Навзикая се прибрала в своите покои; там нейната бавачка, робинята Евримедуза, й била приготвила богата вечеря.

А Одисей, след като почакал малко край градската врата, влязъл в града. Богиня Атина загърнала героя в тъмен облак и го направила невидим, за да не го оскърби някой от феакийците. При градската врата му се явила самата Атина Палада под образа на феакийска мома и когато Одисей се обърнал към нея с молба да му посочи Алкиноевия дворец, Атина се съгласила да го заведе, като го посъветвала да не запитва за нищо срещнатите, тъй като феакцийците според нейните думи били негостоприемни. Одисей вървял подир богинята и мълчал. Той се учудвал на богатството на града, на пристанището с много кораби, на просторния градски площад и на непристъпните стени на града. Най-сетне стигнали до двореца на Алкиной. Разделяйки се с Одисей, богинята още веднъж, както и Навзикая, го посъветвала да се обърне с молба преди всичко към царица Арета. Като му дала тези съвети, Атина се отдалечила.

Ако богатството на града поразило Одисей, още по-силно бил поразен той от богатството в двореца на Алкиной. Дворецът бил целият от блестяща мед. Отгоре стените били украсени с железни украшения. В двореца се влизало през врата, изляна от чисто злато; рамката й била от сребро, а прагът — от мед. При вратата пазели изковани от самия бог Хефест две живи безсмъртни кучета: едното златно, а другото сребърно. Одисей влязъл в двореца. Там той видял покрай стените богато украсени пейки, застлани със скъпоценни покривки. Върху подставки стояли излени от злато статуи на младежи с факли в ръце. Чуден бил Алкиноевият дворец. Но най-чудна била овощната градина, която се намирала при двореца. В нея вечно — и зиме, и лете — зреели най-различни плодове. Топлият Зефир обвявал градината. Пак там имало и лозе, в което през цялата година зреело грозде. В градината бълбукал бистър извор, а друг извор имало до самия праг на двореца. Одисей дълго се учудвал на всичко; най-сетне

влязъл в залата за пиршества; там седели Алкиной, Арета и най-знатните феакийци. Те извършвали възлияние в чест на бог Хермес с ароматно вино. Обгърнат от облак, Одисей се приближил до Арета и паднал в краката й. В този миг Атина разпръснала облака и всички видели големия герой. Всички се изумили. А Одисей помолил царицата да му помогне, на него, нещастния странник. След като изказал молбата си, Одисей се оттеглил и като молещ за закрила седнал върху пепелта край огнището. По съвета на един от феакийците, най-стария измежду всички, Алкиной хванал за ръка Одисей и го настанил на трапезата до себе си. Слугите поднесли на Одисей храна и вино и всички присъствуващи извършили възлияния в чест на защитника на странниците, гръмовержеца Зевс. А Алкиной поканил всички събрани на другия ден пак да дойдат у него, за да почетат новодошлия с богат пир, тъй като Алкиной мислел, че го е посетил някой от боговете под образа на смъртен. Но Одисей разубедил Алкиной. Той разказал на царя колко беди е претърпял през време на пътуването си от острова на нимфата Калипсо и разказал също тъй как му помогнала княгиня Навзикая, която срещнал на морския бряг. Алкиной изслушал с голямо внимание Одисей и поразен от мъдростта му, извикал:

— О, светли богове на Олимп! Ако бихте дарили Навзикая с мъж, подобен на тоя чужденец, аз бих му дал голямо богатство като зестра! Но тебе, чужденецо, ние няма да те държим против волята ти на нашия остров. Ще те отведем в родината ти. За феакийците не е страшно никакво пътуване по море, колкото и далечно да е то!

Но било вече късно, пирът завършил. Царица Арета наредила да приготвят на Одисей легло и той скоро заспал дълбок сън. Потънал в сън и целият дворец на Алкиной.

На другата сутрин Алкиной заповядал на всички феакийци да се съберат на съвет, за да решат как да отведат Одисей в родината му. Самата Атина Палада обходила града под образа на глашатай, като свиквала гражданите да отидат на площада. Алкиной довел на площада и Одисей и го настанил до себе си. Скоро се събрал целият народ. С удивление феакийците разглеждали героя. Атина Палада го надарила с неизказана красота и величие. Цар Алкиной се обърнал към събралите се и им казал:

— Слушайте, граждани! При нас е дошъл чужденец и моли да му помогнем да се завърне в родината си. Ние нито веднъж не сме отказвали на чужденци да им помогнем. Нека приготвим кораб и откараме в родината му нашия гост. Всички, които ще вземат участие в това плаване, ги поканвам в двореца на угощение; поканвам и всички старейшини. В моя дворец ще почетем новодошлия с богат пир. Нека повикат за пира и певеца Демодок, за да весели гостите с дивното си пеене.

Тъй рекъл Алкиной. Веднага петдесет и двама гребци отишли да приготвят кораба за плаване. А всички старейшини тръснали след Алкиной за двореца. Царските слуги заклали два вола, дванадесет овце и осем свине и приготвили богато угощение. Един Алкиноев слуга довел на пира и слепия певец Демодок. Седнали на трапезата гостите и се започнало весело пируване. Когато всички се заситили, Демодок взел китарата си, която висяла на гвоздей над главата му; певецът дръпнал звънките струни и запял за това, как са влезли в препирня двама големи герои. Одисей и Ахил, през време на тържествен пир. Чул тази песен Одисей, в душата му нахлули тъжни спомени и от очите му потекли сълзи. За да не видят феакийците сълзите му, той закрил глава с пурпурната си мантия. Демодок свършил тази песен. Одисей избърсал сълзите си и като взел в ръка златния потир, направил възлияние в чест на безсмъртните богове. Демодок запял отново за подвизите на героите при Троя и Одисей пак заплакал. Никой не обърнал внимание на сълзите му, само цар Алкиной се замислил защо пролива сълзи чужденецът и разбрал причината за тия сълзи.

Когато гостите се наситили, Алкиной ги поканил да излязат на площада и да вземат участие в игрите. Всички тръгнали след царя; редом с него вървял героят Одисей. Феакийските младежи започнали да се състезават в различни упражнения: в бързо бягане, в борба, скачане, в бой с юмруци и хвърляне на диск. Когато вече се завършвали състезанията, могъщият Евриал се приближил до сина на цар Алкиной, Лаодам, който надминавал всички по красота, и му предложил да покани да участвува в състезанието и чужденецът, който изглежда тъй силен. Отначало хубавецът Лаодам се колебаел, после се приближил до Одисей и любезно го поканил да вземе

участие в игрите. Но Одисей отказал; потискала го тъга по родината. Като чул отказа на Одисей, Евриал рекъл с насмешка:

— Страннико! Виждам, че ти не можеш, разбира се, да се мериш с могъщите млади атлети. Навярно си търговец, който обикаля моретата и се занимава само с търговия.

Одисей страшно навъсил вежди и отговорил на Евриал:

— Обидна дума каза ти, Евриале! По тебе съдя, че боговете не даряват човека с всичко. Така и тебе са надарили с хубост, но пък затова не са ти дали мъдрост. Ти ме оскърби с думите си, но знай, че аз съм опитен в състезания. В много боеве съм участвувал, много мъки съм изтърпял, много опасности съм преживял, много сили съм похабил, но все пак ще опитам силите си.

Като казал това, Одисей сграбил грамаден камък и го хвърлил с мощна ръка. Камъкът със свистене прелетял над главите на феакийците. Те се навели, за да не ги засегне камъкът, но той прелетял над цялото множество и паднал на такова разстояние, на каквото нито един младеж не бил могъл да хвърли дори диск, макар че дисковете били много по-леки от камъка. Като взела образа на феакийски старец, богиня Атина отбелязала мястото, където паднал камъкът, и казала, че камъкът е хвърлен на такова голямо разстояние, на каквото няма да го хвърли нито един феакиец, колкото и силен да е той. Тогава зарадваният Одисей се провикнал:

— Феакийски младежи! Хвърлете диск толкова далеч, колкото хвърлих аз камъка! Ако го запратите до моя камък, ще хвърля и втори, може би още по-далеч, отколкото първия. Призовавам всички вас на състезание в бой с юмруци, в борба и бягане. Само с Лаодам няма да се боря. Няма да вдигам ръка срещу оногова, в чийто дом съм приет като гост.

Цар Алкиной отговорил на Одисей:

— Чужденецо, виждам, че само задявката на дръзкия Евриал те изкара да призовеш на борба всички участвуващи в игрите, за да ни покажеш голямата си сила. Ти може би във всичко ще ни надминеш, но само не в бързото бягане, тъй като боговете са надарили феакийците е непобедимост в бягането, а освен това са ги направили първи в света мореплаватели. Всички ние също така обичаме пеенето, музиката, веселия танц и разкошните пирове. Сега ще повикат тук

най-изкусните в танца младежи и ти ще се убедиш, че неслучайно ние се гордеем с това изкуство.

Алкиной заповядал да донесат китарата на певеца Демодок. Слугата тутакси изпълнил неговото нареждане. Демодок поел от ръцете на слугата китарата, дръннал златните струни и запял весела песен. Под такта на неговата песен младежите се завъртели в лек танц. С възторг ги гледал Одисей и неизказано се учудвал на красотата на движенията им. Когато завършил танцът на младежите, цар Алкиной заповядал на всички старейшини да поднесат като подарък на Одисей по една разкошна дреха и по един талант злато. А Евриал освен това трябвало да почете Одисей със специален дар за оскърблението, което му нанесъл. Евриал в този миг откачил скъпоценния си меч, подал го на Одисей и рекъл:

— О, чужденецо! Ако изказах обидна за теб дума, нека я отвее вятърът. Забрави я! Нека боговете ти изпратят щастливо завръщане в родината, за да можеш по-скоро да видиш жена си и цялото си семейство.

— Да пазят и тебе боговете, Евриале! — отвърнал Одисей; — никога недей се разкайва, че си ми подарил меча, изкупвайки с този дар нанесената ми обида.

Но слънцето вече залязвало и всички побързали да отидат в двореца на цар Алкиной. Там Одисей се прибрал в стаята, която Алкиной оставил на негово разположение, наредил всички поднесени му подаръци в разкошната ракла, изпратена му от Арета, и като превързал раклата с връв, завързал краищата й на изкусен възел, както го била научила Кирка. После Одисей се облякъл във великолепни дрехи и отишъл в залата за пиршества. Там срещнал и Навзикая. Княгинята се обърнала към него с думите, в които звучала тъга поради разлъката:

— Прекрасни чужденецо! Ти скоро ще се завърнеш в родината си; спомняй си там за мене. Нали и на мене дължиш спасението си.

— О, прекрасна Навзикайо! — отговорил й Одисей. — Ако е рекъл гръмовержецът Зевс да се завърна благополучно в родината си, всеки ден ще отправям към тебе като към богиня благодарствена молитва, задето ти ме спаси.

Като казал това, Одисей заел мястото си до Алкиной и веселият пир започнал. През време на пиршеството Одисей помолил Демодок

да изпее песента за дървения кон, направен от гърците при Троя. Демодок запял, а Одисей пак започнал да пролива горчиви сълзи. Като видял тия сълзи, Алкиной прекъснал пеенето на Демодок и запитал чужденеца защо заплаква всеки път, когато чува песен за подвизите на героите при Троя. Помолил го да каже кой е, кои са баща му и майка му. Обещал да го откара в родината му който и да е той и дал дума, че ще изпълни обещанието си, макар и да знаел, че има опасност богът на морето Посейдон да накаже феакийците, задето откарват в родината им странници против неговата воля. Посейдон заплашвал феакийците, че кога да е ще превърне в скала кораба, който би откарал против волята му някой странник в родината, а града ще закрие завинаги с висока планина! Алкиной знаел това, но все пак решил да откара Одисей в родината му. А сега искал да знае кой е чужденецът, който седи до него; затова именно помолил Одисей да каже кой е той и да разправи за всичките приключения, които му се е случили да преживее.

— Царю Алкиной — отговорил му Одисей, — ти желаеш да узнаеш всичките бедствия, които ми се е случило да преживея; искаш да знаеш и това, кой съм, откъде съм родом, кой е баща ми. Знай прочее: аз съм Одисей, син на Лаерт и цар на остров Итака. Ти вече знаеш какво съм преживял, след като напуснах острова на нимфата Калипсо. Сега пък ще ти разкажа и за всичките премеждия, които ми се струпаха на главата, след като отплавах от Троя. И тъй слушай. Тъй рекъл Одисей и започнал да разказва за своите приключения.

ОДИСЕЙ РАЗКАЗВА ЗА СВОИТЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ

Кикони и лотофаги. Като отплувахме от Троя с попътен вятър — така започнал да разказва Одисей, — ние спокойно заплавахме по безбрежното море и по едно време стигнахме до земята на киконите. Завладяхме техния град Исмар, изтребихме всички мъже, взехме в плен жените, а града разрушихме. Аз дълго убеждавах спътниците си да отплаваме по-скоро за родината, но те не ме послушаха. В това време някои спасили се жители на град Исмар свикали киконите от околността на помощ и ни нападнаха. Те бяха толкова много, колкото листа има в гората, колкото цветя има напролет по ливадите. Дълго се сражавахме с киконите край нашите кораби, но те ни надвиха и трябваше да бягаме, за да се спасим. Аз загубих от всеки кораб по шестима смели гребци. Преди да излезем на открито море, три пъти извиквахме ония другари, които не бяха между нас, и едва тогава потеглихме, скърбейки за убитите спътници и радвайки се, че самите ние сме се отървали.

Току-що бяхме излезли на открито море, когато Зевс Гръмовержец изпрати срещу нас бога на северния вятър Борей. Той предизвика голяма буря в морето. Тъмни облаци се повлякоха по небето. Мрак обгърна всичко около нас. Три пъти откъсва бесният Борей корабните платна от мачтите. Най-после с големи усилия чрез гребане с веслата ние се добрахме до един пустинен остров. Два дни и две нощи чакахме на този остров, докато бурята утихне. На третия ден поставихме мачтите, разгънахме платната и продължихме пътуването си. Но не стигнахме до горещо обичаната родина. През време на бурята объркахме пътя. Едва на десетия ден от плаването спряхме до друг остров. Той беше островът на лотофагите. Накладохме огън на брега и започнахме да си готвим обед. Изпратих трима от моите спътници да разузнаят какъв народ населява острова. Лотофагите ги посрещнали любезно и им поднесли сладък лотос. Щом хапнали от него, спътниците ми забравили родината си и не желаеха да се върнат в родната Итака; искаха да останат завинаги на острова на лотофагите. Но ние насила ги закарахме на корабите и там ги вързахме, за да не избягат от нас. Незабавно заповядах на моите спътници да хванат

веслата и колкото се може по-скоро да напуснем острова на лотофагите. Страхувах се и други да не хапнат от сладкия лотос и да забравят отечеството.

Одисей на острова на циклопите. Полифем. След дълго плаване стигнах с моите спътници до земята на свирепите циклопи, които не признават никакви закони. Те не се занимават със земеделие, но въпреки това земята сама им дава всичко в изобилие. В пещери живеят еднооки великани; всеки от тях се интересува само от семейството си; те не се събират на народни събрания. Ние не спряхме направо в тяхната страна. Навлязохме в залива на малък остров, разположен недалеч от острова на циклопите. Нито един човек никога не бе посещавал тоя остров, макар че той беше много плодороден. На тоя остров се въдеха в изобилие диви кози и тъй като те никога не бяха виждали човек, не се плашеха от нас. Спряхме на брега през нощта; спокойно преспахме на брега, а на другата сутрин се заловихме с лов на кози. На всеки от моите кораби се паднаха по девет кози, а на кораба, с който плавах аз, взех десет. След лова цял ден почивахме, пирувайки весело на брега. От земята на циклопите долитаха до нас техните гласове и блеенето на стадата им. На следната сутрин реших да отплавам със своя кораб до земята на циклопите, за да узная какъв народ са те. Бързо преплавахме тесния проток и спряхме до брега. Край самото море видяхме пещера, около която нагъсто растяха лаврови дървета и която беше заградена с ограда от грамадни камъни. Аз взех със себе си дванадесет сигурни другари, взехме и мях с вино и храна и влязохме в пещерата на циклопа. Както разбрахме по-късно, тоя циклоп бил страшно свиреп; живеел отделно от другите и усамотено пасял стадата си. Както и всички циклопи, той не приличаше на останалите хора. Беше великан, притежаваше страшна сила и имаше само едно око на челото. Когато влязохме в пещерата му, него го нямаше там, беше отишъл да пасе стадата си.

В пещерата на циклопа имаше много кошници със сирене и ведра и други съдове с кисело мляко. В пещерата бяха направени кошари за агнета и ярета. Моите спътници започнаха да ме надумват да задигнем най-хубавите агнета и ярета, както и сиренето и да

избягаме на кораба, но аз за нещастие не ги послушах. Искаше ми се да видя самия циклоп. Не след дълго дойде и циклопът. Той хвърли на земята край входа на пещерата грамаден сноп дърпа. Като видяхме циклопа, от страх ние се завряхме в най-тъмния кът на пещерата. А циклопът вкара стадото си в пещерата, затули входа с една скала и започна да дои козите и овцете. Като ги издои, накладе огън, за да си приготви храна. В този миг ни забеляза и грубо ни попита с гръмовен глас:

— Кои сте вие? Отде сте дошли? Навярно скитате без работа по моретата, причинявайки нещастия на народите.

— Всички сме гърци — отговорих аз на циклопа, — тръгнали сме с кораб от Троя. Бурята ни повлече тук. Молим те да ни приемеш дружелюбно като гости. Знаеш, че Зевс наказва оня, който обижда странниците и не им дава гостоприемство.

— Личи, че си дошъл тук отдалеч, чужденецо — свирепо ми кресна циклопът, — щом мислиш, че аз се боя от твоите богове. Какво ме интересува Зевс! Аз не се страхувам от Зевсовия гняв! Нямам никакво намерение да ви щадя! Ще правя това, което искам! Казвай къде са корабите ти!

Аз разбрах с каква цел ме пита циклопът за моя кораб и му отвърнах:

— Корабът ми се разби поради бурята о крайбрежните скали, само аз и спътниците ми се спасихме.

Циклопът нищо не ми отвърна. Той бързо хвана с грамадните си ръце двама от моите спътници, удари го о земята и ги уби. После насече телата им на части, свари ги и ги изяде. Ние изпаднахме в неописуем ужас и започнахме да се молим на Зевс за спасение. А циклопът, като свърши ужасната си вечеря, спокойно се опъна на земята и заспа. Аз исках да го убия и вече извадих меча си, но като погледнах грамадната скала, с която беше затулил входа, разбрах, че така няма да се спасим. Настана утрото. Циклопът пак уби двама от моите спътници. Като ги изяде, изкара стадото от пещерата и затвори входа със скалата. Дълго мислих по какъв начин да се спасим и накрая измислих. В пещерата намерих грамадна греда, прилична на мачта. Циклопът сигурно е искал да си направи от нея тояга. Отсякох с меча си края на гредата, подострих я, обгорих я на жаравата и я скрих. Вечерта циклопът се върна със стадото си. И сега уби двама от моите

спътници и като свърши отвратителната си вечеря, искаше да си легне да спи. Но аз се приближих до него и му предложих чаша вино. Изпи циклопът виното, поиска още и ми каза:

— Налей ми още и кажи как те казват; искам да ти приготвя подарък.

Налях му втора чаша, той поиска трета, налях му и трета. Подавайки му я, казах на циклопа:

— Искаш да знаеш името ми? Наричат ме Никой.

— Е, слушай сега, Никой, тебе ще те изям последен — това ще ти бъде подаръкът от мене — така ми отговори със смях циклопът.

Изпи той и третата чаша, опи се, търколи се на земята и заспа. Тогава аз дадох знак на другарите, грабнахме подострената греда, запалихме края й в огъня и изгорихме с него окото на циклопа. От страшната болка той зарева, измъкна от окото си димящия кол и започна да вика на помощ другите циклопи. Те дотичаха и започнаха да питат:

— Какво стана с тебе, Полифеме? Кой ти причини зло? Да не са отвлекли стадата ти? Защо ни разбуди? Полифем им отговаряше с диво реване:

— Погубва ме Никой — не със сила, а с хитрост. Циклопите се разсърдиха и креснаха на Полифем:

— Щом никой не ти е причинил зло, тогава няма защо така да ревеш! Ако пък си заболял, такава е волята на Зевс, но нея никой не може да я отмени.

След тези думи циклопите се разотидоха. Дойде утрото. С гръмки охкания Полифем отмахна от входа скалата и започна да пуща стадото на полето, опипвайки с ръце гърба на всяка овца и на всяка коза. Тогава, за да спася другарите си, навързах по три овена заедно и под средния привързах по един от моите другари. Самият аз пък, като се вкопчих с ръце в гъстата вълна на един грамаден овен, любимец на Полифем, увиснах под него. Овните с привързаните под тях мои спътници минаха покрай Полифем. Последен вървеше овенът, под който висях аз. Полифем го спря, започна да го гали и да му се оплаква за нещастието си; за това, че му е причинил зло дръзкият Никой. Най-сетне той пусна да мине и този овен. Така ние се спасихме от сигурна смърт. Побързахме да откараме стадото на Полифем към кораба, където ни чакаха другарите. Аз не им позволих

да оплакват загиналите. Качихме се бързо на кораба, като взехме със себе си овцете на Полифем, и отплавахме от брега. Когато се отдалечихме на такова разстояние, от което се чува още човешки глас, аз високо се провикнах към циклопа:

— Слушай, циклопе! Със своята жестокост ти сам си навлече наказанието на Зевс. Няма вече да убиваш и да изяждаш нещастни пътници.

Циклопът ме чу, в яростта си вдигна една скала и я запокити в морето. Скалата насмалко щеше да разбие носа на кораба. От падането на скалата морето се развълнува. Една грамадна вълна подхвана моя кораб и го захвърли към брега. Но аз оттласнах кораба от брега с един прът и ние отново заплавахме по морето. Като се отдалечихме, извиках на Полифем:

— Знай, Полифеме, че тебе те ослепи Одисей, царят на Итака!

Дивият циклоп зави от злоба и гръмогласно извика:

— Сбъдна се пророчеството, което чух от прорицателя! Аз си мислех, че Одисей е някакъв страшен великан, а не такъв нищожен червей като тебе!

Полифем започна да моли баща си Посейдон да ме накаже, задето му отнех зрението. Той пак грабна една скала, още по-голяма от първата, и я запрати в морето. Скалата падна зад кърмата на кораба. Грамадна вълна подхвана моя кораб и го захвърли далеч в морето. Така ние се спасихме. Благополучно стигнахме до острова, където чакаха останалите кораби. Там принесохме богати жертви на боговете. След като прекарахме нощта на брега на този остров, на следния ден се отправихме по-нататък по безбрежното море, скърбейки за загиналите другари.

Одисей на Еоловия остров. Скоро пристигнахме на острова на Еол. Целият Еолов остров, плаващ по морето, е заобиколен с неразрушима медна стена, а бреговете му се издигат като отвесни скали из морските вълни. На тоя остров живее Еол с жена си, с шестима синове и шест дъщери. Щастлив и спокоен беше животът на Еол. Дните си той прекарваше, пирувайки весело със своето семейство в богатите си чертози. Цял месец Еол ни честваше с пирове и слуша разказите ми за подвизите на героите при Троя.

Най-сетне помолих Еол да ни пусне да си заминем за родината. Той се съгласи. На прощаване ми даде голям мях, завързан със сребърна връв. В този мях бяха поставени подчинените на Еол ветрове. На свобода беше оставен единствено Зефир. Той трябваше да кара корабите ни към родна Итака. Еол забрани да развързваме меха дотогава, докато пристигнем в родината. Но великият Зевс не бе ми отредил да се завърна в родината. Когато на десетия ден от плаването се показа вече Итака, боговете ме потопиха в дълбок сън. А моите спътници започнали да говорят помежду си, че Еол сигурно ми с дал много злато и сребро, сложено в меха, щом не позволявам да се развързва. Подтикнати от любопитство, моите спътници развързали меха. Ветровете изскочили от него и вдигнали страшна буря в морето. От шума на бурята аз се събудих и в отчаянието си исках да се хвърля в морето, но се покорих на съдбата и като се загърнах в плаща си, легнах на кърмата.

Бурята отново ни отнесе до острова на Еол. С един от моите спътници аз отидох в Еоловия дворец и помолих Еол втори път да ми помогне да се завърна в родината. Но Еол се разсърди. Изгони ме от двореца си и каза, че никога няма да помага на такъв като мене, когото боговете ненавиждат и преследват. Проливайки горчиви сълзи, аз напуснах Еоловия дворец.

Одисей у лестригоните. Отново поехме по морето. Шест денонощия плавахме и накрая стигнахме до някакъв остров. Навлязохме в тих залив. Единадесет от моите кораби спряха до брега и моите спътници ги изтеглиха на крайбрежния пясък. А своя кораб аз оставих навътре в залива. Изкачих се на една скала, за да огледам околността. Никъде не се виждаха нито стада, нито обработени ниви; само тук-таме се издигаше пушек. Изпратих трима от спътниците си да разузнаят кой живее на острова. Те тръгнаха. Недалеч от голям град, при един кладенец, моите спътници срещнали една мома с огромен ръст; тя ги завела в града — в двореца на баща си Антифат, владетеля на лестригоните. В двореца те видели Антифатовата жена, на ръст колкото висок хълм. Тя заповядала да извикат мъжа й, който в това време бил на събрание на старейшините. Той дошъл тичешком, хванал едного от спътниците ми, разкъсал го и от месото му и сготвил

ядене. Другите мои спътници хукнали да бягат и пристигнаха на корабите. А Антифат свикал лестригоните. Те дотичаха до брега на морето, започнаха да къртят цели скали и да разбиват корабите ни. Чу се трясък от разбиваните съоръжения, чуха се и виковете на избиваните. Лестригоните избиха всичките ми спътници от единадесетте кораба и като ги набучиха на колове, отнесоха ги в своя град. Аз едва се спасих с моя кораб. Сега от дванадесетте кораба ми остана само един.

Одисей на острова на магьосницата Кирка (Цирцея). Дълго плавахме ние по безбрежното море, проливайки сълзи по загиналите другари. Най-сетне стигнахме до остров Еея, където живееше прекраснокосата вълшебница Кирка, дъщеря на бог Хелиос. Два дни прекарахме на брега на тих залив. На третия ден, след като препасах меч и взех копието си, аз навлязох навътре в острова. От една висока скала видях в далечината дим, който се издигаше иззад гората. Реших да се върна при корабите и да изпратя неколцина спътници да разузнаят кой живее на острова. По пътя към кораба успях да убия с копие грамаден елен. Занесох го на кораба, сготвихме го и като се подкрепихме с ядене и с вино, заспахме при шума на морските вълни. На сутринта разделих спътниците си на два отряда. Начело на единия застанах аз, а за началник на другия поставих Еврилох. Хвърлихме жребий кой да отиде навътре в острова: на Еврилох се падна да отиде с дванадесетте си другари.

Те заминаха. Бързо стигнали до двореца на Кирка. Около двореца бродели опитомени лъвове и вълци. Като видели спътниците ми, те притичали към тях и започнали да се галят като кучета, които се умилкват около своите стопани — така ги била укротила с вълшебно питие Кирка. В това време от двореца се донесло до моите спътници звънко пеене. Моите спътници извикали от двореца Кирка. Тя излязла и любезно ги помолила да влязат. В двореца им поднесла вино в чаши, като смесила в него сок от вълшебна трева. Изпили виното моите спътници, а Кирка, докосвайки всеки поотделно с жезъла си, превърнала всичките в свине, като им оставила само разума. Запряла Кирка свинете в свинарника и им хвърлила на тях,

проливащи горчиви сълзи, желъди за храна. Спасил се беше само Еврилох — той не влязъл в двореца заедно с другите.

Еврилох дотича до кораба и с ужас разказа за нещастието, сполетяло моите спътници. Аз веднага тръгнах за двореца на Кирка, мислейки само за едно: как да спася спътниците си. По пътя ми се яви в образа на прекрасен юноша бог Хермес. Той ме научи как да освободя другарите си от властта на магьосницата и ми даде един чудодеен корен, който трябваше да направи магиите на Кирка безвредни за мене. Пристигнах в двореца на Кирка. Тя любезно ме посрещна, въведе ме в двореца и като ме покани да седна на богата украсено кресло, поднесе ми вълшебно питие. Аз спокойно го изпих. А тя ме докосна с жезъла си и каза:

— Хайде сега отивай в свинарника и се търкаляй там заедно с другите.

Но аз, като извадих меча си, както ми беше поръчал Хермес, нахвърлих се върху магьосницата и я заплаших, че ще я убия. Кирка падна на колене пред мене.

— О, кой си ти? — извика тя. — Никой досега не е могъл да се спаси от моето вълшебно питие. Зная, ти си хитроумният Одисей! На мене отдавна ми предсказа Хермес, че ще дойдеш при мене. Хайде скрий меча си в ножницата!

А аз, като турих меча в ножницата, накарах Кирка да се закълне, че няма да ми причини зло. Тя ми се закле с ненарушимата клетва на боговете. След като даде обещанието. Кирка ме помоли да остана в двореца и ми предложи да си почина. Съгласих се. Докато си почивах, прислужничките на Кирка, дъщери на богове на реки и потоци, приготвиха великолепна трапеза. След като си починах, облякох се в разкошни дрехи, влязох в чертога за пиршества, седнах край масата, отрупана с богати ястия, и потънах в тежък размисъл. От скръб не можех нищо да ям. Кирка ме попита коя е причината за моята печал. Отговорих й, че няма да хапна нищо дотогава, докато тя не върне предишния образ на моите спътници. Веднага Кирка изведе от кочината свинете, мазна ги с вълшебен мехлем, върна им предишния вид и ги направи дори по-красиви и по-силни, отколкото бяха по-рано. Моите спътници се зарадваха, като ме видяха. Тяхната радост трогна даже Кирка. Магьосницата ме помоли да отида до морския бряг, за да взема останалите там мои спътници и да ги доведа

всичките в двореца й. Аз тутакси изпълних молбата на Кирка и доведох всичките си спътници, макар че Еврилох ги надумваше да не се доверяват на коварната магьосница. Когато всички се събраха в двореца на Кирка, тя ни устрои великолепен пир.

Цяла година преживяхме ние в двореца на Кирка. След като изтече годината, аз замолих Кирка да ни пусне да си отидем в родината. Голямата магьосница се съгласи. Тя ми каза, че преди да се върнем в родината, аз трябва да посетя царството на мрачния Хадес и там да запитам сянката на тиванския прорицател Тирезий за своята съдба. Кирка ми обясни как да стигна до входа на подземното царство на сенките и ме научи как трябва да принасям жертви или да призовавам сенките на умрелите. Изслушах наставленията на богинята, и започнах да свиквам другарите за път. От врявата на нашите подвиквалия се събудил. Елпенор, който спеше на плоския покрив на двореца. Той набързо скочи от леглото си и като забрави, че се намира на покрив, изтичал към викащите го другари, но падна на земята и се преби. Като видяхме как загина нашият прекрасен приятел, ние горчиво го оплакахме. Не можахме да го погребем веднага, понеже трябваше час по-скоро да заминем на далечен път — до края на земята, до входа за царството на мрачния Хадес.

Одисей слиза в царството на Хадес. Когато открих на другарите си закъде ще пътуваме сега, те изпаднаха в ужас; но подчинявайки се на моята заповед, качиха се на кораба и ние отплавахме за далечния север. Магьосницата Кирка ни изпрати попътен вятър. Бързо тласкаше той напред нашия кораб. Най-после стигнахме до водите на беловласия Океан и спряхме до брега на печалната страна на кимерийците, където никога не свети на хората бог Хелиос. Тая страна е вечно покрита със студена мъгла, вечно я обгръща като в дебела пелена нощни дрезгавина. Там изтеглихме на брега нашия кораб, взехме със себе си дадените ни от Кирка овца и черен овен за принасяне в жертва на подземните богове и тръгнахме към мястото, където край висока скала Кокит и Пирифлегетон се вливат в Ахерон. Като пристигнахме там, изкопах с меча си дълбока яма, извърших над нея три възлияния с мед, с вино и с вода, посипах всичко с ечемичено брашно и заклах над ямата жертвите. Кръвта на

жертвите се стичаше в ямата. На голяма тълпа се струпаха при ямата души на умрели и се запрепираха коя от тях първа да пие жертвена кръв. Тук имаше души на моми (годеници), на младежи, старци и на мъже, убити в боеве. Ужас обзе и мене, и моите спътници. Изгорихме жертвите и извикахме по име мрачния бог Хадес и жена му богиня Персефона. Аз извадих меча си и застанах пред ямата, за да не допускам душите на умрелите до нея. Първа се приближи душата на младия Елпенор. Неговата душа беше стигнала преди нас до вратата на царството на душите на умрелите. Елпенор ме помоли да извършим погребение на тялото му, за да може душата му да намери успокоение в царството на Хадес. Обещах да изпълня молбата му. До ямата долетя и душата на майка ми Антиклея. Като напуснах Итака, майка ми беше още жива. Колкото и мъчно да ми беше, аз и нея не допуснах да се приближи до ямата, тъй като пръв трябваше да пие кръв прорицателят Тирезий. Най-сетне душата на Тирезий се яви. Като се напи с кръв, безплътната душа се обърна към мене и ми каза, че бог Посейдон, земетръсецът, е разгневен срещу мене, задето съм ослепил сина му, циклопа Полифем. Но съм щял да стигна в родината си против волята на Посейдон — така ми предсказа Тирезий — само ако моите спътници не закачат биковете на Хелиос на остров Тринакрия. Но ако моите спътници убият някои от тези бикове, ще ги постигне гибел; ще се спася единствен аз и след големи премеждия ще се завърна вкъщи. Там ще отмъстя на кандидатите за ръката на жена ми, но после ще взема едно весло на рамо и ще трябва да странствувам дотогава, докато срещна народ, който не познава мореплаването и никога не е виждал кораби; ще позная този народ по това, че срещнат от мене човек ще ме попита защо нося на рамо лопата. В тая страна трябва да принеса жертва на Посейдон и едва след това да се завърна у дома. А там трябва да принеса богата жертва на всички богове; само в такъв случай ще живея спокойно в Итака до самата си смърт. Ето какво ми предсказа прорицателят Тирезий; след това той се отдалечи. Аз видях много души. Душата на моята майка ми разказа, след като се напи с кръв, какво е ставало в родната Итака до смъртта й и ме успокои, като каза, че са живи и баща ми Лаерт, и Пенелопа, и младият Телемах. Исках да прегърна нежно обичаната си майка и триж протягах към нея още, но и трите пъти нейната лека сянка се изплъзваше. В царството на Хадес видях сенките на мнозина

герои, но не съм в състояние да изброя всички, за това не би ми стигнала и цялата нощ. Вече е късно, време е да прекратя разказа си, време е всички да отидем да почиваме.

Така рекъл Одисей. Но всички събрани започнали да го молят да продължи да разказва; молели го и царица Арета, и цар Алкиной. Всички били готови да слушат Одисей чак до зори. И той продължил разказа си.

— В царството на Хадес видях и душата на цар Агамемнон. Горчиво се оплакваше той от жена си Клитемнестра и от Егист, които го убили — него, микенския цар — в деня на завръщането му. Душата на Агамемнон ме съветваше да не се доверявам след завръщането си в Итака на моята жена Пенелопа. Видях и душите на Ахил, Патрокъл, Антилох и Аякс Телемонид. На Ахил разказах за големите подвизи на сина му Неоптолем и той се зарадва, макар че преди това горчиво се оплакваше от безрадостния живот в царството на умрелите и казваше, че предпочита да бъде последният ратай на земята, отколкото да бъде цар в царството на душите на умрелите. Аз исках да се помиря с великия Аякс — бях го обидил тежко, когато спорехме кой от нас да вземе Ахиловите доспехи, — но Аякс си отиде мълчешком, без да ми каже поне една дума. Видях и съдията на умрелите, цар Минос. Видях и мъченията на Тантал и на Сизиф. Най-после се приближи до мене и душата на най-големия от героите, Херакъл, докато самият той прекарваше на Олимп, всред безсмъртните богове. Чаках да се приближат душите и на други велики герои от минали времена, но душите нададоха такъв ужасен писък, че уплашен, аз изтичах към кораба. Опасявах се, че богиня Персефона ще изпрати ужасната горгона Медуза.

Бързо спуснахме кораба във водите на беловласия Океан и оставихме страната на кимерийците. Скоро благополучно стигнахме до остров Еея, спряхме на брега и се отдадохме на спокоен сън.

Плаването на Одисей покрай острова на сирените и покрай Сцила и Харибда. На другия ден погребахме тялото на Елпенор, над гроба насипахме висока могила. Узнала за нашето връщане, на морския бряг дойде и магьосницата Кирка; подир нея вървяха прислужничките й, те донесоха на кораба голямо количество

разкошно приготвена храна и мехове с вино. Пирувахме на морския бряг, докато падна нощ. А когато моите спътници легнаха да спят, вълшебницата Кирка ми разказа какви опасности ми предстоят из пътя и ме научи как да ги избягвам.

Едва бе заруменяла зората на небето, когато аз събудих другарите си. Спуснахме кораба в морето, гребците в такт натиснаха веслата и корабът се понесе в открито море. Попътен вятър наду корабните платна и ние спокойно заплавахме по морето. Вече наближавахме острова на сирените. Тогава аз се обърнах към спътниците си:

— Приятели! Сега трябва да минем покрай острова на сирените. Със своето пеене те увличат минаващите оттук моряци, подлагат ги на жестоки мъчения и ги убиват. Целият им остров е покрит с костите на разкъсаните от тях хора. На вас ще ви запуша ушите с мек восък, за да не чувате пеенето на сирените и да не загинете, а вие пък ще ме завържете о мачтата; магьосницата Кирка ми разреши да чуя пеенето на сирените. Ако аз, очарован от тяхното пеене, ви замоля да ме отвържете, вие още по-яко ме свържете.

Едва бях изрекъл тези думи, когато изведнъж попътният вятър престана. Другарите ми свалиха корабното платно и се заловиха за веслата. Виждаше се сече островът на сирените. Аз запуших с восък ушите на моите спътници, а те тъй здраво ме завързаха о мачтата, че не можех да се помръдна. Нашият кораб бързо плаваше покрай острова, а оттам се носеше омайното пеене на сирените.

— О, доплавай при нас, велики Одисее! — тъй пееха сирените. — Насочи кораба си към нас, за да се насладиш на нашето пеене. Нито един моряк не отминава, без да е чул нашето сладостно пеене. След като се наслади от него, той ни напуща, научил много неща. Ние знаем всичко — и какво са изпатили по волята на боговете край Троя гърците, и какво става по земята.

Очарован от пеенето на сирените, аз дадох знак на другарите си да ме отвържат. Но помнейки моите нареждания, те още по-яко ме свързаха. Моите спътници извадиха восъка от ушите си и ме отвързаха от мачтата едва тогава, когато островът на сирените се беше скрил от очите ни.

Спокойно плаваше все по-нататък корабът, но изведнъж аз чух в далечината ужасен шум и забелязах някакъв дим. Знаех, че това е

Харибда. Другарите ми се изплашиха, изтърваха веслата и корабът спря. Обиколих спътниците си и почнах да ги насърчавам.

— Приятели! Много беди претърпяхме ние, много опасности избягнахме — тъй им казвах аз, — опасността, която ни предстои сега да превъзмогнем, не е по-страшна от онази, която изпитахме в пещерата на Полифем. Затова не губете кураж, наблягайте по-силно върху веслата! Зевс ще ни помогне да избегнем гибелта. Насочете кораба настрана от мястото, където се вижда димът и се чува ужасният шум. Карайте по-близо до скалата!

Насърчих аз другарите. Те наблегнаха с всички сили върху веслата. Но за Сцила не им казах нищо. Аз знаех, че Сцила ще изтръгне от мене само шестима спътници, а в Харибда бихме загинали всички. Сам аз, забравил наставленията на Кирка, грабнах копието и зачаках нападение от Сцила. Напразно я търсех с очи.

Корабът бързо плаваше по тесния проток. Ние виждахме как Харибда поглъщаше морската вода; около грамадната й паст клокочеха вълни, а дълбоко във вътрешността й също като в котел кипяха морска тиня и пръст. А когато тя изригваше погълнатото, водата наоколо кипеше и бушуваше със страшен грохот и солени пръски стигаха до самия връх на скалата. Побледнял от ужас, гледах Харибда. В това време ужасната Сцила протегна и шестте си шии с шестте грамадни уста с по три реда зъби и грабна шест от моите спътници. Видях само как се преметнаха във въздуха ръцете и краката им и чувах как ме призоваваха на помощ. Сцила ги излапа при входа на пещерата си; напразно нещастните протягаха с молба ръце към мене. С големи усилия ние отминахме Харибда и Сцила и заплавахме към острова на бог Хелиос — Тринакрия.

Одисей на остров Тринакрия. Гибелта на Одисеевия кораб. Скоро се показа в далечината островът на бог Хелиос. Ние все повече се приближавахме до него. Аз вече ясно чувах мученето на говедата и блеенето на овцете на Хелиос. Помнейки предсказанието на Тирезий и предупреждението на магьосницата Кирка, започнах да убеждавам спътниците си да отминем острова и да не спираме на него. Исках да избегнем голяма опасност. Но Еврилох ми възрази:

— Колко жесток си ти, Одисее! Самият ти си сякаш излят от мед, за тебе няма умора. Ние се изморихме; колко пощи прекарахме без сън, а ти ни забраняваш да слезем на брега, за да си починем и да се подкрепим с храна. Опасно е да плаваме по морето нощем. Често пъти дори против волята на боговете загиват кораби, когато нощно време ги застигне вдигнатата от яростните ветрове буря. Не, ние трябва да спрем на брега, а утре в зори ще продължим пътя си.

И останалите спътници бяха съгласни с Еврилох. Аз разбрах, че няма да можем да избегнем нещастието. Спряхме до острова и изтеглихме кораба на брега. Накарах спътниците да ми дадат тържествена клетва, че няма да убиват от биковете на бог Хелиос. Приготвихме си вечеря и докато се хранехме, със сълзи на очи си спомняхме за нашите другари, отвлечени от Сцила. След като се навечеряхме, всички спокойно легнахме да спим на брега.

През нощта Зевс изпрати ужасна буря. Бесният Борей страшно зарева, облаци покриха цялото небе, тъмната нощ стана още по-мрачна. На сутринта ние вмъкнахме кораба си в една крайбрежна пещера, за да не пострада от бурята. Още веднъж помолих другарите да не докосват стадата на Хелиос и те ми обещаха да изпълнят молбата ми. Цял месец духаха неблагоприятни ветрове и ние не можехме да тръгнем. По едно време всичките ни запаси се изчерпаха. Наложи се да се храним с онова, което добивахме чрез лов и риболов. Глад започна все по-силно и по-силно да измъчва моите спътници. Веднъж аз бях отишъл навътре в острова, за да помоля насаме боговете да ни изпратят попътен вятър. В усамотение почнах да се моля на боговете олимпийци да ми помогнат. Незабелязано боговете ме потопиха в дълбок сън. Докато съм спал, Еврилох наговорил моите спътници да убият няколко говеда от стадото на бог Хелиос. Той им казал, че като се завърнат в родината, ще умилостивят бог Хелиос, като му построят богат храм и му посветят скъпоценни дарове. Дори ако боговете ги погубят заради убиването на биковете, по-добре е да бъдат погълнати от морето, отколкото да загинат от глад.

Моите спътници послушали Еврилох. Избрали те от стадото най-добрите бикове и ги убили. Част от месото им принесли в жертва на боговете. Вместо жертвено брашно си послужили с дъбови листа, а вместо вино употребили вода, тъй като не ни беше останало вече нито брашно, нито вино. Принасяйки жертва на боговете, те започнали да

пекат месо на огньовете. В това време аз се събудих и тръгнах към кораба. Отдалеч подуших миризмата на печено месо и разбрах какво е станало. В ужас се провикнах:

— О, велики богове на Олимп! Защо ми изпратихте сън! Моите спътници извършиха голямо престъпление — убиха бикове на Хелиос.

Между това нимфата Лампетия уведомила бог Хелиос за станалото. Великият бог се разгневил. Той се оплакал на боговете каква щета са му нанесли моите спътници и се заканвал да слезе завинаги в царството на мрачния Хадес и никога да не свети вече на боговете и хората. За да умилостиви бога на слънцето, Зевс обещал да разбие със светкавица кораба ми и да погуби всичките мои спътници.

Напразно упреквах спътниците си за това, което са извършили. Боговете ни изпратиха страшно знамение: одраните от биковете кожи се движеха като живи, а месото издаваше жално мучене. Шест дни бушува бурята и през шестте дни моите спътници изтребваха Хелиосови бикове. Най-сетне на седмия ден бурята престана и задуха попътен вятър. Ние тутакси потеглихме. Но едва се беше скрил от погледа ни остров Тринакрия, когато гръмовержецът Зевс струпа над главите ни страшни облаци. Налетя с вой Зефир, вдигна се ужасна буря. Нашата мачта се счупи като съчка и падна на кораба. При падането си тя строши главата на кормчията и той се цамбурна мъртъв в морето. Блесна светкавица на Зевс и разби кораба на трески. Всичките ми спътници бяха погълнати от морето. Спасих се единствен аз. Едвам успях да хвана парче от счупената мачта и надлъжната греда на моя кораб и ги свързах заедно. Бурята стихна. Задуха Нот. Той ме понесе право към Харибда! Тя в това време с рев поглъщаше морска вода. Едва успях да се хвана за клоните на едно смокинено дърво, което растеше на скала до самата Харибда, и увиснах на тях точно над ужасната Харибда. Дълго чаках Харибда да изригне заедно с водата мачтата и гредата. Най-после те изплаваха от чудовищната й паст. Аз се пуснах от клоните на смокиненото дърво и полетях надолу право върху остатъците от моя кораб. Така се спасих от смърт, като отбягнах пастта на Харибда. Спасих се по волята на Зевс и от чудовищната Сцила. Тя не забеляза как плувах по вълните на бушуващото море.

Девет дни се носих по безбрежното море и най-сетне вълните му изтикаха на острова на нимфата Калипсо. Но за това аз вече ви разказвах, Алкиное и Арето; разказах ви и след какви големи опасности стигнах до вашия остров. Не би било разумно, ако започнех отново да ви разказвам за това, а на вас би било отегчително да ме слушате.

Тъй завършил Одисей разказа си за своите приключения.

ЗАВРЪЩАНЕТО НА ОДИСЕЙ НА ОСТРОВ ИТАКА

На следния ден феакийците се приготвили да отплават. Те натоварили на кораба богатите дарове, поднесени на Одисей. Лично Алкиной ръководел приготовленията. Когато всичко било готово, в Алкиноевия дворец била пренесена жертва на Зевс и бил уреден прощален пир. Одисей с нетърпение чакал да дойде вечерта. Той се зарадвал, като видял, че слънцето клони на залез и че скоро ще се мръкне. Когато вечерната дрезгавина започнала вече да се сгъстява, Одисей се простил с цар Алкиной и с богоравната Арета и се запътил към кораба. Подир него прислужнички носели раклата с дарове, вино и запаси от храна за из път. Одисей се качил на кораба и си легнал на приготвеното за него легло. Силните гребци загребали с веслата и корабът излязъл на открито море. Боговете пък изпратили на Одисей дълбок сън; той спал спокойно през цялото пътуване. Корабът се носел по морето по-бързо от сокол и в ранни зори спрял вече до брегове на Итака, недалеч от пещерата, посветена на наядите. Феакийците внимателно пренесли спящия Одисей на брега и го сложили на пясъка. До него поставили всичките дарове, дадени му от феакийците. След това те потеглили обратно. Посейдон забелязал завръщащия се кораб и страшно се ядосал на феакийците, задето против неговата воля откарали Одисей в родината му. Посейдон се оплакал от тях на гръмовержеца Зевс. Зевс посъветвал брата си за наказание да превърне кораба на феакийците, когато той навлезе в родното пристанище, във висока скала. Литнал Посейдон към острова на феакийците и зачакал там завръщането на кораба. Ето че корабът се задал вече надалеч в морето. На брега се събрала голяма тълпа, за да посрещне моряците. Ето корабът вече навлиза в пристанището. В миг той се превърнал в скала. Съобщили за това чудо на цар Алкиной. Разбрал той, че Посейдон е изпълнил заканата са — да накаже феакийците, задето разкарват по морето странници. Алкиной свикал всички жители и им заповядал да принесат умилостивителни жертви на Посейдон, за да не прегражда той с висока планина мястото, през където се влиза в града им. Феакийците започнали усърдно да се

молят на Посейдон да смекчи гнева си и дали обещание никога вече да не откарват странници за родината им.

В това време Одисей се събудил на морския бряг. Той не познал родната Итака, тъй като богиня Атина е покрила цялата околност с гъста мъгла. Одисей изпаднал в отчаяние. Той помислил, че феакийците са го оставили на някакъв пустинен остров, и започнал на висок глас да окайва горчивата си участ.

Като се огледал, той видял до себе си даровете на феакийците. Те били непокътнати. Тъжен тръгнал Одисей по морския бряг и срещнал хубав младеж. Попитал го коя е тази страна и изненадан чул, че се намира на остров Итака. И младежът попитал Одисей кой е той. Предпазливият Одисей отговорил, че е странник, родом от остров Крит, откъдето избягал, след като убил за отмъщение Идоменеевия син Архилох. С един финикийски кораб мислел да замине за Пилос или за Елида, но финикийците коварно го изоставили тук на брега, докато, той спял, като задигнали всичките му богатства. Младежът изслушал тоя разказ, усмихнал се и в миг променил образа си. Пред Одисей застанала богиня Атина Палада. Тя го похвалила за предпазливостта му и го окуражила, като му обещала и сега да му помогне, богинята добавила, че ако досега невинаги му е помагала, това ставало, защото не искала да дразни Посейдон. Атина заповядала на Одисей на никого да не открива кой е той. Но Одисей не можел да повярва, че е най-сетне в Итака. Тогава Атина разпръснала мъглата, която покривала Итака, и Одисей познал родината си. Тай паднал на земята и във възторг започнал да я целува. А Атина превърнала Одисей в жалък просяк. Кожата по лицето и раменете на Одисей се набръчкала; той отслабнал, разкошната му коса окапала, очите му помътнели, а клепките му се покрили със струпеи. Атина го облякла в мръсни дрипи, през рамото му преметнала на връв парцалива торба, а в ръцете му дала тояга. Тя заповядала на Одисей да скрие даровете на феакийците в пещерата и да отиде като просяк при свинаря Евмей, а самата тя в същия миг литнала за Спарта, за да върне оттам Одисеевия син Телемах.

ОДИСЕЙ ПРИ ЕВМЕЙ

Когато Одисей се приближил до жилището на свинаря Евмей, той бил вкъщи сам и работел нещо, седнал при входа. Кучетата видели Одисей и се хвърлили срещу него с яростен лай. Те щели да разкъсат Одисей, ако не би се притекъл Евмей и не ги пропъдил.

— Страннико — казал на Одисей Евмей, като не го познал в образа на просяк, — ти щеше да загинеш и нова скръб би ме сполетяла покрай скръбта по загиналия Одисей, която ме измъчва. Но да влезем вкъщи; аз ще те нахраня и ще ти дам възможност да си починеш.

Одисей тръгнал към жилището на Евмей, построено от недялан камък. На двора, край къщата му, се намирали свинарниците. Евмей и Одисей влезли в къщата и Евмей поканил странника да седне върху натрупана върша, покрита с кожа от сърна. След това отишъл в свинарника, където имало прасенца, хванал две от тях, заклал ги и ги изпекъл. Евмей налял и вино в дървен съд за угощението и поставил всичко това на масата. Докато приготвял трапезата, Евмей горчиво се оплаквал от нахалните кандидати, които по-лошо от морски разбойници разорявали дома на Одисей и унищожавали многобройните му стада. Одисей внимателно го слушал и си мислел как да отмъсти на кандидатите. През време на гощавката Одисей разпитвал Евмей за господаря му, а когато свинарят казал, че стопанинът му загинал. Одисей се заклел, че стопанинът ще се завърне вкъщи, и то скоро. Но Евмей не повярвал на неговата клетва и запитал странника кой е той. И на него Одисей разказал измислена история за своите бедствия.

Разказал му, че по-големите му братя го ощетили, като го онеправдали при подялбата на наследството, че се оженил за богата наследница и самият той забогатял, че бил при обсадата на Троя, а след като се завърнал в родината си, заминал за Египет. Разказал как египтяните избили почти всичките му спътници, задето ограбвали градовете им. Но той се спасил, като помолил царя на Египет да се смили над него. Уж прекарал седем години в Египет, а оттам преминал във Финикия. Един финикиец го надумал да отидат в

Либия. Той тръгнал с него, но Зевс разбил кораба им със светкавица. Спасил се само той: вълните го изхвърлили на брега в страната на теспротите. На този остров царят на теспротите именно му бил уж разказал, че Одисей се връща в родината си с богати дарове. Най-сетне на един теспротски кораб той се отправил за Дулихий. Но теспротите намислили, да го продадат в робство; едвам успял да избяга от тях в момента, когато спрели до брега на Итака. Евмей повярвал на цялата съчинена история, не повярвал само това, че странникът е чувал за Одисей от царя на теспротите. Евмей укорил странника, че разказва за Одисей само за да получи тук, на остров Итака, награда от близките му. Но Одисей му рекъл:

— Слушай, Евмее, обещай ми, че ако Одисей се завърне, ще ми дадеш нови дрехи; ако пък съм те измамил, извикай пастирите и ме хвърлете от върха на скалата в морето, за да не смеят и занапред разни скитници да измислят небивалици.

Скоро пастирите се завърнали със стадото. Те заклали угоена свиня и седнали да вечерят. По време на вечерята. Евмей удостоил странника с най-хубавия къс и първо на него подал съда с вино като на гост.

Докато всички спокойно вечеряли, навън се вдигнала силна буря с дъжд. Станало студено. А Одисей нямал дори наметало, за да се покрие с него при спане. Затова той разказал на Евмей и пастирите една история, с която да им загатне да му дадат наметало.

— Чуй, Евмее, чуйте и вие — така започнал Одисей. — Веднъж край Троя Менелай, Одисей и аз бяхме залегнали в засада. През нощта в тръстиката беше студено; сняг валеше на големи парцали, а аз бях забравил да си взема наметалото; по едно време казах това на Одисей. Той веднага измисли хитрост. Като се надигна, събуди воините, които лежаха до нас, и каза, че бил сънувал лош сън и затова се страхува, че тъй много са се отдалечили от корабите; трябва да се изпрати някой при Агамемнон за подкрепление. Един от воините стана тутакси, свали наметалото си и се запъти към корабите. А аз взех наметалото, завих се с него и спокойно си спах чак до зори.

Евмей схванал загатването. Той приготвил на Одисей легло край огнището, като му постлал овча и козя кожа, а за завивка му дал наметалото, което носел зиме. Одисей сладко заспал. Самият Евмей пък не останал вкъщи. Като окачил през рамо меч, взел в ръка копие и

се покрил с наметалото си, той отишъл при стадото, което пасяло в подножието на скалата.

ЗАВРЪЩАНЕТО НА ТЕЛЕМАХ НА ОСТРОВ ИТАКА

След като оставила Одисей, превърнат в просяк, богиня Атина Палада тръгнала за Спарта и бързо стигнала там. Тя отишла в двореца на цар Менелай, направо в стаята, където спял Телемах с Пизистрат. Пизистрат спял спокойно, докато сънят на Телемах бил тревожен. И насън Телемах мислел за баща си, скърбейки по него. Приближила се Атина до възглавието на Одисеевия син и му казала:

— Време е вече за тебе, Телемах, да се завърнеш в родината си, където си оставил цялото си имущество. Буйствуващите кандидати го разхищават и всичко ще разхитят, ако не се завърнеш. Помисли и за това, колко непостоянни са жените. Ако майка ти се съгласи да се ожени за Евримах, тя ще те забрави и ще се грижи само за децата от втория си мъж. Връщай се по-скоро вкъщи. Но помни едно, кандидатите ти готвят засада. За да я избегнеш, ти проплавай нощем покрай острова, а на сутринта, на разсъмване, спри в някое прикрито място до бреговете на Итака. Кораба изпрати после в града, а ти сам иди при свинаря Евмей и оттам изпрати вестоносец да съобщи на Пенелопа за твоето пристигане.

Като казала това, Атина се отдалечила. Телемах тутакси събудил Пизистрат и започнал да го подканя по-скоро да тръгнат обратно за Пилос. Но Пизистрат склонил Телемах да почакат до сутринта. Не бивало да напуснат Менелай през нощта, без да се сбогуват с него. Телемах се вслушал в съвета на Пизистрат. Скоро се издигнала и богинята на зората Еос. Настъпило утрото. Цар Менелай влязъл при младежите. Одисеевият син пресрещнал Менелай на вратите и се обърнал към него с молба по-скоро да го пусне да си замине за Итака. Менелай не задържал Телемах, но само го помолил да почака, докато той приготви подаръци, а в това време да се подкрепи с храна, преди да тръгнат на път.

Менелай отишъл да разпореди на робите да приготвят по-скоро трапезата. След това, като повикал Елена и сина си Мегапент, отишъл заедно с тях в своята съкровищница. Там той отбрал дарове за Телемах; прекрасната Елена също отбрала подарък — изтъкано от самата нея разкошно облекло за бъдещата невяста на Телемах.

След като подкрепили силите си с храна и като приели даровете от Менелай, младите герои се стегнали за път. Менелай излязъл от двореца със съд вино в ръка, призовал боговете и извършил възлияние; после помолил младежите да предадат поздрав от него на стареца Нестор. Когато Телемах се качил на колесницата и поел вече в ръце поводите, изведнъж над двореца се издигнал орел, който носел в ноктите си гъсок. Менелаевите слуги с вик тичали подир орела. Но той се понесъл стремително нагоре и изчезнал по посока надясно от двореца. Всички разбрали, че това е знамение на боговете, а Телемах помолил Менелай да му разтълкува това знамение. Царят на Спарта се замислил. Вместо него отговорила прекрасната Елена:

— Изслушайте това, което ще ви кажа! То ми е внушено от боговете олимпийци. Както орелът грабна гъсока и го разкъса, така и Одисей, като се завърне дома си, ще избие кандидатите. Може би дори той се е върнал и замисля вече гибелта им.

— О, прекрасна Елено! — се провикнал Телемах. — Ако великият Зевс изпълни това, което ти казваш, като се завърна вкъщи, ще те почитам като богиня.

След тези думи Телемах шибнал конете и те бързо се понесли по пътя към Пилос.

Из пътя младежите пренощували при героя Диокъл в Тера, а на следния ден пристигнали в Пилос. Телемах помолил Пизистрат да не се отбиват в двореца при Нестор; Одисеевият син се опасявал, че старецът ще го забави с още един ден. Пизистрат се съгласил и откарал приятеля си направо при кораба, макар и да знаел, че баща му ще бъде недоволен от това Пизистрат дори подканял Телемах по-скоро да отплава, за да не би Нестор, като научи за неговото завръщане, сам да дойде на брега и да го задържи. Телемаховите спътници набързо монтирали мачтата и вече искали да се отделят от брега, когато се приближил до кораба прорицателят Теоклимен. Той бягал от Аргос, страхувайки се, че ще му отмъстят за извършено от него убийство. Теоклимен помолил Телемах да го вземе със себе си на кораба и да го откара в Итака, там роднините на убития нямало да го преследват. Телемах се съгласил и взел Теоклимен на кораба си. Корабът се отделил от брега и тласкан от попътен вятър, бързо се понесъл по открито море.

В това време Одисей бил още в дома на Евмей. На сутринта Одисей искал да отиде в града, за да събира милостиня; той дори мислел да помоли кандидатите да го вземат за прислужник. Но Евмей го увещавал да не прави това, като разказал на Одисей колко необуздани и жестоки били кандидатите. Тогава Одисей започнал да разпитва за баща си Лаерт и за жена си Пенелопа. Евмей му разказал всичко, без да подозира, че разказва това не на странник, а на самия Одисей. Накрая Одисей помолил Евмей да му разкаже как самият той, Евмей, е попаднал на остров Итака. Евмей на драго сърце се съгласил и разказал на Одисей, че сам той е син на цар Ктезий и е родом от остров Сира. Веднъж на острова пристигнали финикийски търговци. Те наговорили една робиня на баща му, също финикийка по произход, да го открадне от баща му, като й обещали за награда да я върнат в родината й. Робинята се съгласила, извела го тайно от двореца и го завела на кораба на финикийците. Финикийците отплавали по морето по посока към брегове на Финикия. Шест дни плавали те. На седмия ден богиня Артемида поразила със своя стрела предателката робиня. А финикийците, като спрели на остров Итака, продали малкия Евмей на Лаерт.

Одисей слушал внимателно Евмеевия разказ. Било вече късна нощ, когато Евмей свършил разказването си. Одисей и Евмей легнали да спят, но сънят им не бил продължителен — скоро пламнала на небето зората и те трябвало да напуснат леглото си.

Същата сутрин пристигнал на остров Итака и Телемах. Той спрял на едно скрито място до брега, както му заповядала Атина, слязъл от кораба, помолил приятеля си Перай да даде за известно време подслон на Теоклимен и се приготвил вече да отиде при Евмей. Изведнъж над тях се показал сокол с гълъбица в ноктите. Теоклимен хванал Телемах за ръка и тихо му казал:

— Това е щастливо знамение, Телемах. Няма по-могъщ род в Итака от твоя. Вие ще владеете вечно над цяла Итака.

Зарадвал се Телемах на това предсказание. Той отпратил спътниците си с кораба за пристанището на града, а сам, радостен, тръгнал към дома на свинаря Евмей.

ТЕЛЕМАХ ИДВА ПРИ ЕВМЕЙ. ОДИСЕЙ И ТЕЛЕМАХ

Одисей и Евмей се събудили рано. Приготвили си закуска и седнали да подкрепят силите си. Изведнъж кучетата на Евмей се втурнали с весел лай срещу приближаващия се Телемах и започнали да се умилкват около него. Одисей чул стъпките и тозчас на прага на Евмеевото жилище се показал и самият Телемах. Рипнал да го посрещне свинарят Евмей. Той прегърнал влезлия Телемах и просълзен от радост, започнал да го целува. Евмей така се радвал на завръщането на Телемах, както се радва баща при завръщането на единствения си син след дълга разлъка. Одисей станал; то, искал да отстъпи своето място на сина си. Но Телемах се обърнал любезно към него и му казал:

— Седи си, страннико! Не се безпокой. Евмей ще ми приготви място, гдето да седна.

Евмей набързо приготвил на Телемах място за сядане и му поднесъл храна и вино. През време на гощавката Телемах попитал Евмей откъде е тоя странник и кой го е довел в Итака. Евмей му разказал съчинената история, която сам той чул от Одисей, и го помолил да приеме странника в своя дом. Но Телемах не можел да обещае да направи това. Та можел ли той, още толкова млад, да се справи с необузданата тълпа кандидати? Той можел да обещае да изпрати на странника нови дрехи и меч като подарък и да му помогне да се върне в родината си. На Одисей му станало мъчно за Телемах и като че нищо не знае, започнал да го разпитва за буйствуването на кандидатите и да пита дали народът на Итака и Телемаховите роднини не се отнасят враждебно към него.

— Та по-добре е да бъде човек убит в своя дом, след като се е опитал със сила да изгони необузданите кандидати, отколкото да понася оскърбления и да вижда как разграбват имуществото му — с тези думи завършил разпитването Одисей.

Но какво можел да отговори на това Телемах? Той могъл само да каже колко трудно е за него, единствен син, да се бори с тълпата необуздани кандидати, замислящи на това отгоре да го убият. Телемах се опасявал дори да съобщи на Пенелопа за своето завръщане. Той

изпратил Евмей в града и му заръчал тайно да уведоми майка му, че се е върнал, за да не узнаят това кандидатите. А Пенелопа трябвало да изпрати една от верните си робини при стареца Лаерт, за да му съобщи, тъй като и той страшно се тревожел за съдбата на внука си.

Евмей бързо тръгнал да изпълни поръката на Телемах. Той току-що бил излязъл, когато пред Одисей се явила, невидима за Телемах, богиня Атина Палада; тя повикала Одисей да излезе от колибата и там, край оградата на двора, му възвърнала предишния образ, като го докоснала с жезъла си, и му заповядала да се открие на Телемах.

Когато Одисей се върнал в колибата, Телемах го погледнал учуден: той помислил, че му се е явил някой от безсмъртните богове — толкова красив и величествен бил Одисей.

— О, страннико! — възкликнал Телемах. — Сега ти ми се явяваш в друг образ! Ти си някой от безсмъртните богове! Смили се над нас. Ние ще ти принесем големи жертви.

— Не, не съм бог! — отвърнал Одисей. — Аз съм твоят баща Одисей, заради когото ти си понасял обиди от необузданите кандидати.

Одисей прегърнал с обич своя син и през сълзи го целунал. Но Телемах не можел отведнъж да повярва, че наистина се е завърнал най-сетне в родината баща му. Та нали току-що го бил видял той в образа на стар, нещастен странник. Как е могъл да се промени така, нима може, смъртен да прави такива чудеса? Съмнение обзело Телемах. А Одисей разпръснал това съмнение, като казал, че богиня Атина го била превърнала в странник и пак тя му върнала истинския образ. Тогава Телемах повярвал, че пред него стои баща му. Той го прегърнал. От радост и двамата заплакали. Най-сетне, когато минала първата радост от срещата, Телемах попитал баща си как се е завърнал в родината и кой го докарал в Итака с бързоходен кораб. Одисей разказал на сина си как го докарали феакийците, как той укрил техните дарове в дълбоката пещера и как богиня Атина го пресрещнала и го изпратила при Евмей. Одисей започнал да разпитва Телемах за кандидатите. Той кипял от възмущение и искал да им отмъсти за всички обиди. Възможно ли е това? Та кандидатите са много. Те са се стекли от всички краища на страната. Сто и шестнадесет души са те. Нима са в състояние двамина — Одисей и Телемах — да влязат в открит бой с такова множество? Но Одисей има

могъщи помощници, с които не могат да се борят смъртни, колкото и много да са те: тези помощници са гръмовержецът Зевс и неговата дъщеря Атина Палада.

Надявайки се на тяхната помощ. Одисей решил да действува така: Телемах трябвало да отиде в града при кандидатите, а след него ще пристигне и самият той, Одисей, предрешен като странствуващ просяк, придружен от Евмей, уж да събира милостиня. Както и да се опитват да го оскърбяват кандидатите. Одисей ще понася всичко. После по даден знак Телемах ще изнесе оръжието, като остави оръжие само за себе си и за баща си. А най-важно, завръщането на Одисей трябвало да се пази в дълбока тайна, та никой, дори Пенелопа, да не знае за това, понеже не всички роби и робини били останали верни на Одисей. Одисей и Телемах дълго съвещавали.

В това време пристигнал в града и корабът на Телемах. Телемаховите спътници веднага изпратили вестоносец до Пенелопа, за да я уведомят за завръщането на сина й.

С тоя вестител Евмей се срещнал до самия Одисеев дворец. Двамата заедно влезли при Пенелопа. На висок глас вестителят съобщил на Пенелопа, че синът й се е завърнал. Евмей, като се навел към нея, тихо й предал всичко, що му бил поръчал Телемах. Пенелопа се зарадвала, че син й е отново при нея.

Вестта за завръщането на Телемах бързо стигнала ни до кандидатите. Те се изплашили. Събрали се всички на площада и започнали да се съвещават какво трябва да правят. Антиной предлагал да убият Телемах, тъй като той е единствената пречка за тях. Но Амфином не се съгласил с това. Той се страхувал да не си навлекат гнева на Зевс и съветвал най-напред да се допитат до боговете. Ако боговете дадат благоприятно знамение, той бил готов лично да убие Телемах, а ако ли не — и другите не съветвал да вдигнат ръка срещу него. Кандидатите се съгласили с Амфином и влезли в Одисеевия дворец.

Глашатаят Медонт съобщил на Пенелопа какво кроят кандидатите. Тя излязла при тях и с огорчение ги упреквала за коварството им. А особено остро упреквала Пенелопа Антиной, чийто баща Одисей спасил някога от народния гняв. Евримах започнал да успокоява Пенелопа. Казвал, че кандидатите никога не ще вдигнат

ръка срещу Телемах. Но при все че Евримах казвал това, лично той само за това и мислел — как да погуби Телемах.

В това време Евмей се завърнал вкъщицата си. Богиня Атина пак била превърнала Одисей в странник, за да не го познае Евмей. Свинарят разказал какво е видял в града и се заловил да приготви вечеря за всички. Като се нахранили, те легнали да спят.

ОДИСЕЙ ИДВА В ДВОРЕЦА СИ ПОД ОБРАЗА НА СТРАННИК

На другия ден, щом яркият пурпур на зората заруменил хоризонта, Телемах се отправил за града. На тръгване той наредил на Евмей да заведе странника в града, за да може там да събира милостиня. Още с влизането си вкъщи Телемах срещнал най-напред старата си бавачка Евриклея. Тя неизказано се зарадвала, че вижда влизащия Телемах, и просълзена го прегърнала. Всички робини излезли да посрещнат Одисеевия син. Като разбрала, че си е дошъл синът й, и Пенелопа излязла да го посрещне. Тя го прегърнала и започнала да го разпитва какво е узнал през време на пътуването си. Но Телемах не й разказал нищо, тъй като бързал да отиде на градския площад, за да доведе Теоклимен в дома си.

Когато Телемах стигнал на градския площад, кандидатите се струпали около него и всеки от тях бързал да му пожелае нещо хубаво; обаче дълбоко в сърцето си те замисляли неговата гибел. Скоро пристигнал на площада и Теоклимен с Перай, който го бил приютил временно, докато Телемах отсъствувал от града.

Телемах веднага поканил Теоклимен и отишъл с него вкъщи. Там Телемах и Теоклимен се изкъпали във великолепни мраморни вани и седнали на трапезата. Пенелопа дошла при тях и седнала до масата със своето ръкоделие. Телемах разказал на майка си за своето пътуване до Пилос и Спарта. Пенелопа се натъжила от обстоятелството, че Телемах нищо не могъл да узнае за баща си. Но Теоклимен я успокоил; той уверявал, че Одисей вече е в Итака, че той навярно се укрива някъде, за да подготви по-сигурно гибелта на кандидатите. Теоклимен казвал, че ако Одисей не се е завърнал в Итака, боговете не биха изпращали знамение при завръщането на Телемах.

Докато Пенелопа разговаряла с Телемах и Теоклимен, кандидатите се забавлявали на двора в хвърляне на диск и копие. Скоро пастири докарали овце и кози за пируването им. Кандидатите влезли на тълпа в Одисеевия дом и се готвели да започнат пиршеството. Глашатаят Медонт ги свикал в залата за угощения.

В това време Одисей и Евмей бавно вървели по посока към града. Одисей вървял като немощен просяк, подпирайки се с тояга. Те били вече близо до града, когато край извора, от който жителите на града вземали вода, ги срещнал пастирът Мелантий. Като видял Евмей със странника, нахалният Мелантий започнал да се подиграва с тях и извикал:

— Я виж, един негодник води друг негодник! Накъде ти, глупави Евмее, си повел този просяк? Внимавай, кандидатите ще му натрошат ребрата, само да посмее да се мерне в Одисеевия дом!

Като издумал това, Мелантий силно ритнал Одисей, но Одисей дори не се помръднал от удара. С голямо усилие той се сдържал да не убие нахалника, като му блъсне главата о земята. Евмей започнал да заплашва Мелантий, че лошо ще си изпати, когато се завърне Одисей. Но Мелантий грубо отговорил, че Евмей напразно очаква да се върне Одисей, че скоро и Телемах ще бъде убит от кандидатите, а самият Евмей — продаден на някакви чужденци. С тия закани Мелантий се отдалечил.

Евмей и Одисей бавно продължавали пътя си. Ето че се приближили до Одисеевия дворец. Оттам се чували звуци на китара и пеене. Пиршеството на кандидатите било в разгара си. Разговаряйки на глас, Евмей и Одисей влезли в двора. Там на купището тор, до самата врата, лежало старото Одисеево куче Аргус. Щом чуло гласа на своя стопанин, то наострило уши. Верният Аргус усетил своя господар, замахал с опашка и искал да се привдигне, за да затича към него, но нямал вече сили да се помръдне. Захвърлен от всички, остарял, той вече издъхвал. И Одисей познал своя верен Аргус. Една сълза се отронила от окото му; той бързо я изтрил с ръка, за да не я забележи Евмей. Аргус пошавнал и издъхнал. Двадесет години чакал той своя господар и веднага го познал дори под образа на просяк.

Евмей влязъл в залата на пиршеството пръв и седнал до Телемах. Веднага след Евмей влязъл и Одисей. Но той не отишъл при гостите, а седнал до самия вход, като се облегнал на вратата. Телемах веднага взел хляб и месо, наредил да ги занесат на Одисей и да му кажат смело да отиде при гостите, за да моли за милостиня. Одисей се изправил и започнал да обикаля всички гости. Всички му давали по нещо, отказал само един — Антиной. Но Одисей започнал настойчиво да иска и от него милостиня. Жестокият, груб Антиной се ядосал и

прогонил Одисей от себе си. Одисей се отдалечил от него, като промълвил:

— Да, виждам, че умът ти не е тъй добър, както е хубаво лицето ти, щом ти се свиди да ми дадеш дори коричка хляб, при това чужд хляб!

Пламнал от гняв Антиной, грабнал една пейка и с все сила я запратил по Одисей, като го улучил в гърба. Но Одисей дори не се помръднал от силния удар, той стоял като непоклатима скала; само страшно тръснал глава, седнал отново до самата врата и рекъл:

— Не е беда, ако някой при защищаване на своето имущество понесе и побоища. Щом богините на отмъщението, Ерииите, закрилят и просяците, тук Антиной го очаква вместо брак смърт.

Като чул думите на Одисей, Антиной още повече са ядосал, но кандидатите започнали да го упрекват, задето е оскърбил странник, дошъл вкъщи, тъй като неведнъж се е случвало под образа на странници да идват при хората безсмъртни богове. И на Телемах било мъчно да гледа как Антиной оскърбил баща му, но помнейки условието, сдържал гнева си.

И Пенелопа научила как Антиной обидил нещастния странник. Тя още повече намразила дръзкия Антиной. Пенелопа повикала Евмей в стаята си, разпитала го за странника и когато разбрала, че Одисей бил някога гост на бащата на странника, извикала:

— О, аз вярвам, че Одисей и Телемах жестоко ще отмъстят на кандидатите, когато Одисей се завърне!

Едва била изрекла това Пенелопа, и Телемах гръмко кихнал. Пенелопа се зарадвала на това знамение; сега била сигурна, че рано или късно кандидатите ще загинат от ръката на нейния мъж.

Тя заповядала на Евмей да доведе при нея странника, за да го разпита за Одисей. Но Одисей отказал да отиде незабавно при Пенелопа; той я помолил да почака до вечерта, тъй като не желаел да дразни още повече кандидатите, Пенелопа се съгласила да почака.

Пируването на кандидатите ставало все по-шумно и по-шумно.

Настанала нощ. Евмей отдавна вече си бил отишъл вкъщи. Кандидатите все още не се разотивали. Не щеш ли, на вратите се показал един просяк, известен в цяла Итака ненаситен лакомец и пияница. Казвали го Ир. Като видял странника край вратата. Ир започнал да го пъди, но Одисей не се махвал. Тогава Ир му се заканил,

че ще го набие, ако веднага не се махне. Започнали да се карат. Чул караницата Антиной и желаейки да създаде развлечение и на себе си, и на кандидатите, решил да накара Ир да се бие със странника. На победителя той обещал да даде като награда сварено козе шкембе, а освен това да му позволи всеки ден да идва за милостиня. Кандидатите заобиколили Ир и Одисей и започнали да ги подстрекават да си премерят силите. Одисей се съгласил да се бие с Ир, но най-напред поискал кандидатите да се закълнат, че няма да помагат на Ир. Кандидатите дали клетва. Тогава Одисей съблякъл дрипите си и се опасал с тях. Кандидатите гледали с учудване силното тяло на Одисей, мускулестите му ръце, широките гърди и плещи. Ир страшно се изплашил, но вече не можело да не се бие, тъй като робите го хванали, опасали го и го извели срещу Одисей. От страх Ир едва се държал на краката си. Като го погледнал, Одисей помислил: да го убие ли с един юмручен удар, или само да го повали? Одисей съобразил, че ако нанесе силен удар, може да събуди подозрение у кандидатите, затова, когато Ир го ударил в рамото, той на свой ред го ударил по главата над самото ухо. Ир паднал на пода и извикал от белка. А Одисей го хванал за крака и го измъкнал от залата на пиршеството на двора; там го сложил до стената край вратата, хвърлил на плещите му окъсаната му торба и му подал в ръка тоягата. Така Одисей дал урок на Ир, задето дръзко замислил да го изгони, него, странника, от собствения му дом. Кандидатите много се зарадвали, че Одисей ги отървал от натрапливия Ир. Те весело го поздравили за победата, а един от тях — Амфином, поднесъл на Одисей бокал с вино и му пожелал боговете пак да му изпратят богатство и щастие. Амфином бил най-добрият измежду кандидатите, той често въздържал останалите кандидати от буйство и всякога защищавал Телемах. Одисей знаел това и желаейки да спаси Амфином, посъветвал го да напусне тълпата кандидати и да се прибере при баща си, тъй като Одисей скоро ще се върне и тогава гибел застрашава всички кандидати. Но Амфином не се вслушал в Одисеевия съвет; той сам отивал към гибелта си.

В това време богиня Атина Палада подтикнала Пенелопа да излезе при кандидатите, за да разпали у тях още по-силно желанието да встъпят в брак с нея и за да имат възможност Одисей и Телемах още по-добре да оценят нейната вярност и обич към съпруг и син.

Пенелопа веднага повикала Евринома и й наредила да повика две робини, които да я съпроводят до залата за пиршества при кандидатите. Когато Евронома излязла, богиня Атина потопила Пенелопа в кратък сън и насън я дарила с такава красота, че тя засияла подобно на богинята на любовта Афродита. Влезлите робини разбудили Пенелопа. Тя станала и отишла при кандидатите. С възторг гледали те влязлата Одисеева жена. А Пенелопа повикала Телемах и го упрекнала, задето позволил да оскърбят в неговия дом един нещастен странник. Телемах смирено изслушал урока на майка си. Един от кандидатите, Евримах, се обърнал към Пенелопа и започнал да хвали красотата й. Пенелопа го изслушала и отговорила, че тя вече няма някогашната си красота и че я е загубила, откак заминал Одисей: красотата й щяла да се възвърне само ако се завърне Одисей. Тя обвинявала кандидатите, че я принуждават да встъпи с някого измежду тях в омразен ней брак и че разоряват Одисеевия дом със своите гуляи. Не така е било в миналото; тогава кандидатите са се старали да спечелят благоволението на избраниците си с подаръци, не са пилеели чуждото имущество. Но кандидатите не разбрали смисъла на укорите на Пенелопа; те спокойно я изслушали и изпратили слугите си да донесат богати подаръци за Пенелопа, като мислели да я склонят към брак чрез подаръците си. Пенелопа приела мълчаливо даровете и се оттеглила, придружена от робините, в своите покои.

Едва Пенелопа си отишла, и кандидатите заповядали на робините да донесат три големи светилника и да ги запалят, за да се освети по-ярко залата на пиршеството. Робините изпълнили заповедта. А Одисей казал на робините да отидат да си гледат работата и да оставят на него той да се грижи за светилниците. Но една от робините, Меланто, започнала да му се присмива и да го хока. Одисей заплашил дръзката Меланто, че ще се оплаче от нея на Пенелопа. Робините се изплашили от тая закана и побързали да излязат. Одисей останал да следи за горенето на светилниците. За да развесели кандидатите, Евримах, присмивайки се на Одисей, казал:

— Виждам, че някакъв бог е изпратил при нас тоя странник, за да ни бъде по-светло, докато пируваме; Светлината идва не от светилниците, а от неговата плешива глава, на която няма нито косъмче.

Кандидатите се разсмели, а Евримах още повече се подигравал на Одисей. Одисей му отговорил спокойно:

— Евримах! Голяма е твоята надменност, но ти си въобразяваш, че си силен само защото те заобикалят слаби хора. Но ако би се върнал сега за твое нещастие Одисей, тогава тази широка врата изведнъж би ти се сторила тясна — тъй набързо би хукнал да бягаш.

Евримах страшно се разсърдил, грабнал една пейка и със замах я хвърлил по Одисей. Но Одисей ловко избягнал удара. Пейката ударила в ръката роба, който разнасял виното, и той със стенание паднал на пода, като изтървал бокала. Кандидатите вдигнали врява. Те негодували, че при пируването им се започнали постоянни свади от оня миг, когато се появил странникът. Но Телемах казал, че не е там причината за караниците; причината се крие в това, че всички са пияни и че е време да привършат гуляя. Колкото и неприятно да било за кандидатите да чуват тези думи на Телемах, все пак те били принудени да привършат пиршеството. Напълнили още веднъж чашите с вино, изпили ги и се разотишли по домовете си.

Когато се разотишли всички кандидати, Одисей казал на Телемах, че сега трябва да се изнесе всичкото оръжие от залата за пиршества. Телемах повикал Евриклея и й заповядал да заключи всички прислужнички в помещението им, за да не виждат как ще се изнася оръжието, което трябва да се прибере, за да не се разваля от дима. Евриклея изпълнила Телемаховата заповед. Телемах и Одисей започнали да изнасят оръжието, а богиня Атина, невидима, им светела, като запалила своя светилник. Телемах се учудил, виждайки как навсякъде се разлива светлина от невидим светилник, и попитал Одисей отде идва тая светлина. Но Одисей забранил на сина си да разпитва: той се боял да не би Телемах чрез своите разпитвания да разгневи богинята. След като изнесли всичкото оръжие, Одисей отишъл в покоите на Пенелопа. Тя с нетърпение чакала странника, за да го разпита за Одисей. А Телемах се прибрал в своите стаи и спокойно заспал.

ОДИСЕЙ И ПЕНЕЛОПА

Когато Телемах си отишъл да спи, в залата за пиршества дошла със своите робини Пенелопа. Робините поставили за господарката си до огнището стол от слонова кост, обкован със сребро, и се заели да разтребват масата, на която били гуляли кандидатите. Робинята Меланто пак почнала да ругае Одисей, да го пъди от къщи и да го заплашва, че ще хвърли по него горяща главня, ако не се махне. Одисей я погледнал мрачно и рекъл:

— Защо си се наежила срещу мене? Вярно е, че аз съм просяк! Такъв жребий ми се е паднал; някога и аз бях богат; ала сега съм лишен от всичко по волята на Зевс. Може би и ти скоро ще се лишиш от красота и твоята, господарка ще започне да те ненавижда. Внимавай, ще се върне Одисей и ти ще трябва да отговаряш за дързостта си. А дори и да не се върне той, Телемах си е у дома и знае как се държат робините. Нищо няма да остане скрито от него!

Чула Одисеевите думи и Пенелопа и с гняв казала на Меланто:

— Ти си злобна към всички като вързано куче! Внимавай, аз зная как се държиш! Може да заплатиш с главата си за своето поведение. Нима не знаеш, че самата аз повиках тук тоя странник?

Пенелопа заповядала да поставят край огнището стол за странника и когато той седнал до нея, тя започнала да го разпитва за Одисей. Странникът й разказал, че уж някога си лично бил приел като гост Одисей на остров Крит, когато той на път за Троя бил изненадан от буря и спрял край брегове те на Крит. Пенелопа заплакала, като чула, че странникът е виждал преди двадесет години Одисей. Желаейки да провери истината ли говори той, Пенелопа го попитала как бил облечен Одисей. Нямало нищо по-лесно за странника от това да опише собствените си дрехи. Той ги описал с най-големи подробности и тогава Пенелопа му повярвала. А странникът започнал да я уверява, че Одисей е жив, че неотдавна бил в страната на теспротите, откъдето заминал за Додона, за да се допита там до Зевсовия оракул.

— Одисей скоро ще се завърне — продължил странникът. — Преди да изтече една година, преди дори да настъпи новолуние, ще се

върне той.

Пенелопа щяла да бъде щастлива, ако можела да му повярва, но не можела — та толкова години тя чакала Одисей, а той все не се завръщал. Пенелопа наредила на робините да приготвят за странника меко легло. Одисей й благодарил и помолил старата Евриклея най-напред да му умие краката.

Евриклея на драго сърце се съгласила да умие краката на странника: той и по ръст, и с целия си вид и дори по глас й напомнял Одисей, на когото тя самата е била някога бавачка. Евриклея донесла вода в бакърен леген и се навела, за да умие нозете на странника. Изведнъж й се хвърлил в очи белег от заздравяла рана на крака му. Тя добре познавала тоя белег. Някога при лов със синовете на Автолик по склоновете на Парнас на Одисей била нанесена от глиган дълбока рана. По белега от тази рана именно Евриклея познала Одисей. От изумление тя разляла легена с водата. Сълзи замрежили очите й и с треперещ от радост глас тя казала:

— Одисее, ти ли си, скъпо мое дете? Как не те познах по-рано!

Евриклея искала да каже и на Пенелопа, че се е върнал най-сетне мъжът й, но Одисей бързо й запушил устата с ръката и тихо промълвил:

— Да, аз съм Одисей, когото ти отгледа! Но мълчи, не издавай моята тайна, иначе ще ме погубиш. Пази се да не съобщиш на когото и да било за моето завръщане! Макар и да си моя дойка, когато ще наказвам робините за постъпките им, ще те накажа строго и няма да пощадя и тебе, ако кажеш някому, че съм се върнал.

Евриклея се заклела, че ще пази тайна. Радвайки се на завръщането на Одисей, тя донесла пак вода и му измила краката. Пенелопа не забелязала какво се случило: богиня Атина отклонила вниманието й.

Когато Одисей отново седнал край огъня, Пенелопа взела да се вайка за горчивата си съдба и му разказала съня, който сънувала неотдавна. Сънувала, че един орел разкъсал всичките й снежнобели домашни гъски и че всички жени в Итака ги оплаквали заедно с нея. Но изведнъж орелът долетял обратно, кацнал на покрива на двореца и с човешки глас казал: „Пенелопо, туй не е сън, а знамение за онова, което ще стане. Гъсоците са кандидатите, а аз съм Одисей, който скоро ще се върне.“

А Одисей казал на Пенелопа, че сънят й, както и тя самата вижда, е така ясен, че не си струва и да се тълкува. Но Пенелопа не можела да повярва дори на тоя сън; не вярвала, че ще се върне най-сетне Одисей. Тя казала на странника, че е решила на следния ден да излита кандидатите: да изнесе Одисеевия лък и да им предложи да го опънат и да улучат поставената цел, опя от тях, който изпълни това, тя е решила да си избере за мъж. Странникът посъветвал Пенелопа да не отлага този изпит и добавил:

— Преди още някой от кандидатите да опъне лъка и да улучи целта. Одисей ще се завърне.

Така разговаряла със странника Пенелопа, без да подозира, че говори с Одисей. Но времето било вече напреднало. При все че Пенелопа била готова цялата нощ да разговаря със странника, все пак за нея било време да се прибере за почивка. Тя станала и придружена от всичките си робини, се отправила за стаята си, където богиня Атина я потопила в сладък сън.

А Одисей, като постлал леглото си от волска кожа и овчи кожи, легнал на него, но не могъл да заспи. Той мислел все за това, как да отмъсти на кандидатите. До леглото му се приближила богиня Атина; тя го успокоила, обещала му своята помощ и казала, че скоро ще се свършат вече всичките му страдания.

Най-после богиня Атина приспала Одисей. Но той не спал дълго. Събудил го силният плач на Пенелопа, която се вайкала, че боговете не позволяват на Одисей да се завърне. Одисей станал, застлал леглото си и като излязъл навън, започнал да се моли на Зевс да му изпрати добро знамение чрез първите думи, които ще чуе тая сутрин. Зевс се вслушал в Одисеевата молба — по небето затрещяла гръмотевица. А първите думи, чути от Одисей, били думите на робинята, която мелела брашно на ръчна мелница. Тя изказвала пожелание тоя ден да бъде последният, когато кандидатите ще гуляят в Одисеевия дом. Одисей се зарадвал. Сега той знаел, че Зевс Гръмовержец ще му помогне да отмъсти на кандидатите.

ОДИСЕЙ ИЗБИВА КАНДИДАТИТЕ

На сутринта голяма група робини влезли в залата за пиршества и започнали да я разтребват за пируването на кандидатите. Евриклея изпратила робините за вода, наредила да измият пода, да застелят пейките с нови червени покривки и да измият съдовете. Скоро излязъл от своите покои Телемах и след като разпитал Евриклея как е прекарал нощта странникът, отишъл на градския площад. Евмей, Филотий и Мелантий докарали кози, овце, свине и една крава за гуляя на кандидатите. Евмей и Филотий любезно се поздравили със странника, изказвайки му съчувствие, че той трябва да се скита бездомен по света, Филотий си спомнил за Одисей, мъчно му било за господаря му. Като гледал странника, той си мислел: нима и неговият господар е принуден да се скита бездомен по чужбина? Евмей и Филотий се помолили на боговете да върнат Одисей в дома му. Одисей пожелал да утеши верните си слуги и казал, обръщайки се към Филотий:

— Кълна ти се във великия Зевс и в свещеното огнище на Одисеевия дворец, че ти няма да успееш да си отидеш оттук, когато Одисей ще се завърне, и тогава ще видиш как той ще отмъсти на разюзданите кандидати.

Но докато Евмей и Филотий били любезни към странника, грубият Мелантий пак започнал да го обижда и го заплашвал, че ще го набие, ако не се пръждоса от Одисеевия дом. Одисей нищо не казал на Мелантий, само страшно свъсил вежди.

Започнали най-сетне да се събират и кандидатите. Те били намислили да убият Телемах, но изпратеното им от боговете знамение ги възпряло. Кандидатите седнали на трапезата и пиршеството започнало. Телемах поставил до вратата пейка и маса за Одисей и заповядал да му поднесат храна и вино; при това младият Одисеев син изрекъл тия страшни думи:

— Страннико! Седи тук и спокойно пирувай с моите гости. Знай, че никому няма да позволя да те обиди! Моят дом не е някакъв хан, където се събира всякаква паплач, а е дворец на цар Одисей.

Като чул тия думи на Телемах, Антиной дръзко извикал:

— Приятели! Нека ни заплашва Телемах, колкото си ще! Да не беше ни изпратил Зевс страшното знамение, ние навеки щяхме да го усмирим и той нямаше да бъде вече такъв омразен дърдорко!

Телемах не отговорил нищо на тая закана. Той седял мълчаливо и чакал кога Одисей ще му даде условния знак. Богиня Атина още повече подбуждала кандидатите да буйствуват, за да запламти още по-силно жаждата за отмъщение в гърдите на Одисей. Подтикван от нея, един от кандидатите, Ктезип, извикал:

— Чуйте какво ще ви кажа! Странникът получи от Телемах доста храна и вино. Трябва и ние да му дадем нещо. Аз вече приготвих подаянийце за него.

При тези думи Ктезип грабнал един кравешки крак и със сила го запратил по Одисей. Одисей едва успял да избегне удара. Телемах страшно креснал на Ктезип:

— Имал си щастие, че не улучи! Аз по-точно щях да те улуча с копието си и баща ти щеше да стяга за тебе не сватба, а погребение. Още веднъж казвам на всички ви, че няма да ви позволя да обиждате тук, в моя дом, гостите.

Кандидатите не отговорили нищо: Ахелай дори ги посъветвал да престанат да обиждат странника.

Изведнъж богиня Атина внушила безумен смях у кандидатите и помътила разума им. Те започнали грозно да се смеят. Лицата им пребледнели, очите им се замрежили със сълзи; мъка легнала на сърцето им като тежко бреме. Досущ като зверове те взели лакомо да ядат сурово месо. Кандидатите започнали в своето безумие да се подиграват с Телемах. Но Телемах седял и мълчал, без да обръща внимание на подигравките им. Пенелопа чувала от своите покои бесните крясъци на кандидатите при обилния гуляй. Но никога никой не е приготвял на хората такъв пир, какъвто приготвили на кандидатите богиня Атина и мъжът на Пенелопа.

Най-сетне Пенелопа станала и отишла в помещението, в което се пазели съкровищата на Одисей. Там тя извадила коравия Одисеев лък. Този лък принадлежал някога на Еврит, а на Одисей го подарил Евритовият син Ифит. Като взела лъка и стрелника, пълен със стрели, Пенелопа отишла в залата на пиршеството. Там тя застанала до една колона и казала на кандидатите:

— Изслушайте ме! Донесла съм ви Одисеевия лък. Който от вас може да опъне тоя лък и да пусне стреля така, че да премине през дванадесет халки, за него ще се омъжа.

Пенелопа предала Одисеевия лък на Евмей. Той горчиво заплакал, като видял лъка на своя господар, и го понесъл към кандидатите. Заплакал и верният Филотий. Кандидатите се разядосали на тях за това, че проливат сълзи по Одисей. А Телемах забил в земята прътове с халки и ги изправил. Той пръв искал да се опита да обтегне лъка; три пъти го огъвал той, но не успял да опъне тетивата. Пожелал да го огъне за четвърти път, но Одисей му кимнал с глава и Телемах прекратил опитите си. Кандидатите решили поред да се опитат да опънат коравия лък. Пръв се опитал Лейод, но не можел дори мъничко да огъне лъка; толкова корав бил той. Тогава Антиной повикал Мелантий и му заповядал да донесе мас, за да намаже лъка. Антиной си мислел, че лъкът по-лесно ще се огъне, като се намаже с мас. Но опитите на кандидатите били напразни — никой от тях не могъл да опъне тетивата.

В това време Евмей и Филотий излезли от залата, подир тях тръгнал и Одисей. Вън той спрял верните слуги и им открил кой е, като им показал белега на крака си от задравялата рана, нанесена му някога от глиган. Евмей и Филотий се зарадвали и започнали да обсипват с целувки ръцете и краката му. Одисей ги успокоил. Заповядал на Евмей в момента, когато той, Одисей, вземе лъка, да отиде при Евриклея и да й каже да заключи прислужничките и да не ги пуща никъде. А на Филотий Одисей наредил по-яко да залости вратата. Като дал тези нареждания. Одисей се върнал в залата на пиршеството и спокойно седнал на мястото си до вратата.

Когато Одисей се върнал, Евримах бил намазал лъка с мас и го нагрявал на огъня. Като нагрял лъка, Евримах направил опит да го свие, но не могъл. Кандидатите видели, че всичките им опити са напразни, и решили да оставят лъка и да се опитат да го свият на другия ден, а сега по-добре да продължат гуляя. Тогава Одисей неочаквано се обърнал към кандидатите с молба да позволят и нему да се опита да опъне тетивата на лъка. Като чули тази молба, кандидатите взели да му се подиграват. Но вътрешно те се страхували, че странникът ще ги посрами. А Пенелопа настоявала все пак да дадат на странника лъка. Телемах я прекъснал: той помоли майка си да се

прибере в покоите си, а на Евмей заповядал да подаде на Одисей лъка. Когато Евмей понесъл лъка, кандидатите надали яростен вик. Евмей се изплашил, но Телемах страшно му креснал и повторил заповедта си да занесе лъка на странника. Евмей подал на Одисей лъка, а след това бързо отишъл при Евриклея и й предал Одисеевата поръка. Филотий пък здравата подпрял вратата.

Одисей взел своя лък и започнал внимателно да го оглежда: така оглежда китарата си певецът, когато се готви да започне да пее. Без каквото и да било усилие Одисей свил лъка и опънал върху него тетивата, после я опитал с пръст достатъчно ли е опъната. Тетивата страшно избръмчала. Кандидатите пребледнели. От небето се разнесъл трясък на гръмотевица — с това Зевс дал знак на Одисей. Радост изпълнила сърцето на Одисей. Той взел една стрела и без да става от мястото си, я пуснал по целта. Стрелата минала и през дванадесетте халки. Като се обърнал към Телемах, Одисей извикал:

— Телемах! Твоят гост не те посрами! Ти видя, че не се мъчих много, докато опъвах тетивата върху лъка. Не, запазил съм напълно силата си! Сега ще приготвим ново угощение за кандидатите. Сега ще зазвучи на нашия пир друга китара!

Одисей свъсил вежди и с това дал знак на Телемах. Телемах препасал меча, взел в ръка копието и въоръжен с блестящата мед, застанал до Одисей.

Одисей свалил дрипите си, застанал на прага до самата врата, изсипал от стрелника стрелите на пода в краката си и креснал към кандидатите:

— Първата цел улучих! Сега съм си избрал нова цел, по която още никой не е изпращал стрели. Стрелометецът Аполон ще ми помогне да улуча и нея!

Като викнал така, Одисей пуснал една стрела по Антиной. Стрелата попаднала в гърлото му и го пронизала от единия край до другия тъкмо в момента, когато Антиной се канел да изпие чаша вино. Обливайки се в кръв, Антиной се залюлял, бутнал масата, катурнал я и паднал мъртъв. Кандидатите скочили и се развикали. Те се втурнали към стените, където преди висяло оръжието, но оръжието го нямало. А Одисей още веднъж страшно им креснал:

— Ах, презрени псета! Вие си мислехте, че аз няма да се върна? Че безнаказано ще грабите? Не, сега всички вас ви чака гибел!

Напразно Евримах молел Одисей да ги пощади, да приеме от кандидатите богато обезщетение за всичко, което са разграбили, но Одисей не искал да слуша нищо. Той цял горял от жажда за отмъщение. Кандидатите разбрали, че, щат не щат, трябва да се отбраняват. Извадили те мечове и се стараели да се защитят от Одисеевите стрели с масите. Евримах се втурнал с меч в ръка срещу Одисей, но една стрела пронизала гърдите му и той паднал мъртъв на пода. Нахвърлил се срещу Одисей Амфином, но го поразил с копие Телемах. Като убил Амфином, Телемах изтичал да донесе оръжие. Той изнесъл от Одисеевия склад четири шлема, четири щита и осем копия — за Одисей, за себе си, за Евмей и Филотий. А Одисей, докато Телемах бил отишъл за оръжие, изпращал стрела след стрела по кандидатите. Всяка пусната от него стрела носела смърт на някого от тях; те падали един след друг мъртви на пода. Но ето че Телемах се върнал с оръжието. Одисей се въоръжил, а редом с него застанали, размахвайки копия, Телемах, Евмей и Филотий.

Предателят Мелантий забелязал, че Телемах ходил да вземе оръжие; той тайно се вмъкнал в склада и взел оттам дванадесет щита и толкова копия, тъй като Телемах, като бързал да се върне при баща си, забравил да заключи вратата на помещението. Въоръжили се и някои кандидати. Одисей се изплашил, като ги видял изведнъж въоръжени. Той разбрал, че някой им е донесъл оръжие. За щастие Евмей забелязал промъкващия се за оръжие Мелантий и казал на Одисей за това. Одисей заповядал на Евмей и Филотий да хванат Мелантий, когато е в склада, да го завържат здраво с въже и да го затворят там. Евмей и Филотий тихо се промъкнали до склада и когато Мелантий изнасял оттам оръжие, те го сграбчили, повалили го на пода, извили му ръцете на гърба и му свили краката; свързали го, закачили го да виси на една от гредите на тавана на склада и му казали с насмешка:

— Пази сега оръжието, Мелантие! Нагласихме ти меко легло, но няма да се успиш сутринта.

Като казали това, те грабнали оръжие и се завтекли да помогнат на Одисей, който в това време заедно с Телемах задържал напора на кандидатите.

В този миг Атина Палада се явила на Одисей под образа на Ментор. Одисей започнал да вика Ментор на помощ, а кандидатите

заплашвали Ментор със смърт, ако помогне на Одисей.

Богинята още повече се ядосала на кандидатите. Като упрекнала Одисей, че той не се бие с кандидатите така храбро, както се е бил при Троя, Атина изведнъж се превърнала в ластовичка, литнала нагоре и кацнала на една греда над кандидатите. Три пъти кандидатите нападали Одисей, хвърляйки копия по него, по Телемах и по двамата верни слуги, но Атина отклонявала копията им. А Одисей и неговите другари всеки път убивали по четирима кандидати. С удар на копие Филотий убил и дръзкия Ктезип и тържествуващ извикал:

— Сега ще замлъкнеш, дръзки ругателю! Хубаво те наградих за кравешкия крак, с който ти така любезно нагости Одисей.

Един подир друг падали избиваните кандидати. Изведнъж Атина размахала над главата им страшната си егида. Като обезумели кандидатите се разбягали в ужас на всички страни; така се разбягват по пасбището говедата, когато през лятото ги жилят цели рояци стършели. Одисей, Телемах, Евмей и Филотий изтребвали кандидатите подобно на соколи, които изтребват гълъби. Загиващите кандидати надали страшен вик. Те не можели да се укрият никъде. Изтичал до Одисея Лейод и взел да го моли за милост, но Одисей не го пощадил и с един удар на меча си му отрязал главата. По молба на Телемах Одисей пощадил само певеца Фемий, който пял на кандидатите против волята си; пощадил и глашатая Медонт, който се бил скрил под една кравешка кожа. Одисей заповядал на Фемий и на Медонт да излязат вън и там да го чакат. Одисей огледал дали не е останал от някой от кандидатите, но всички били вече избити; не се спасил нито един от тях.

Тогава Одисей заповядал да повикат Евриклея. Като чула, че я вика господарят й, тя веднага дошла при него и го видяла цял изцапан с кръв да стои всред труповете на кандидатите подобно на лъв, който е разкъсал волове Одисей наредил на Евриклея да повика онези робини, които се били провинили в съчувствие към кандидатите. Евриклея повикала дванадесет робини. Те дошли и плачейки на глас, започнали да изнасят по заповед на Одисей труповете на кандидатите и да ги слагат един до друг в портика на двореца. Робините изнесли труповете и измили цялата зала за пиршества; а когато изпълнили всичко това, Одисей заповядал да бъдат наказани със смърт. Всички провинени робини били обесени и със смъртта си изкупили

престъплението си срещу Одисей и Пенелопа. И предателят Мелантий бил подложен от Одисей на мъчително смъртно наказание.

Когато робините и Мелантий получили заслуженото си наказание. Одисей наредил на Евриклея да донесе очистителен тамян и прикадил с него цялата зала за пиршества. Събрали се всички Одисееви робини; те заобиколили своя господар и радвайки се за неговото завръщане, му целували ръцете и краката. Плачел от радост и самият Одисей, виждайки отново домашните си.

ОДИСЕЙ СЕ ОТКРИВА НА ПЕНЕЛОПА

Докато всички домашни на Одисей го поздравявали, Евриклея изтичала до покоите на Пенелопа, събудила я и съобщила радостната вест, че мъжът й най-сетне се е завърнал и е отмъстил на кандидатите, като ги избил до един. Пенелопа не искала да вярва. Мислела си, че Евриклея се шегува с нея. Евриклея дълго уверявала господарката си, че наистина Одисей се е завърнал; че именно странникът, с когото тъй дълго Пенелопа разговаряла, е Одисей; че тя, Евриклея, го познала по белега от заздравялата рана на крака му, но че той й бил заповядал да пази в тайна дори от Пенелопа вестта за неговото завръщане. Въпреки убеждаванията от страна на Евриклея на Пенелопа се струвало невероятно, че Одисей сам е могъл да избие всички кандидати. Накрая Пенелопа се съгласила да отиде в залата за пиршества. Като отивала натам, тя не можела отведнъж да реши да се хвърли ли в прегръдките на Одисей, или най-напред да го разпита, за да се убеди окончателно, че странникът е наистина нейният мъж. Пенелопа седнала до странника. Взела да се вглежда втренчено в него и ту й се струвало, че той е Одисей, ту отново започвала да се съмнява. Виждайки колебанията й, Телемах я упрекнал.

— О, любима майко — казал Телемах. — Нима в гърдите си носиш сърце, подобно на камък! Твоят мъж най-после се е завърнал, а ти седиш и не продумваш нито дума. Едва ли ще се намери в целия свят друга жена, която би посрещнала така нелюбезно мъжа си, който се е завърнал при нея след дълга разлъка.

— Синко, ти виждаш, че от вълнение не мога да промълвя нито дума — отвърнала на Телемах Пенелопа, — ако странникът е наистина Одисей, аз имам с Одисей такава тайна, която, като си разкрием, винаги ще се познаем един друг.

Одисей се усмихнал и казал на Телемах:

— Сине! Не тревожи майка си. След като ме разпита, тя ще се убеди, че съм Одисей. За нея е трудно да ме познае в тези дрипи. Сега ние трябва да решим как да запазим за известно време гибелта на кандидатите в тайна от жителите на града, за да не възникне бунт.

Защото ние избихме най-знатните младежи и техните близки ще искат да ни отмъстят.

Одисей заповядал на всички роби и робини да започнат да пеят и весело да танцуват под звуците на китарата на Фемий, за да помислят всички, че в двора има празненство. Веднага изпълнили заповедта му. И всички, които минавали покрай двореца, наистина мислели, че там става пиршество по случай сватбата на Пенелопа с някого от кандидатите.

А Одисей, след като се изкъпал и облякъл богати дрехи, влязъл пак в чертога и седнал срещу Пенелопа. Атина му била дарила божествена красота. За да убеди Пенелопа, Одисей решил да й спомене тайната, която била известна само на тях двамата. Той повикал Евриклея и й поръчал да му приготви легло, но Пенелопа казала на Евриклея:

— Добре, приготви му легло, Евриклейо, но само не в спалнята, която е построил сам Одисей. Изкарай от спалнята разкошното легло и него застели.

— О, царице! — провикнал се Одисей; — Та кой може да помръдне от мястото му леглото, което изработих аз сам? Нали знаеш, че то е изработено от грамадния дънер на маслината, която растеше край двореца. Сам аз я отсякох и като изградих около дънера стена, направих от него легло, а после го украсих със злато и сребро и със слонова кост. Но може би в мое отсъствие някой е отрязал с трион дънера и е преместил леглото?

Сега Пенелопа вече знаела, че пред нея е Одисей. Само те двамата знаели тайната как е направено леглото. Пенелопа заридала, хвърлила се в прегръдките на Одисей и започнала нежно да го целува. Разплакан, Одисей прегърнал вярната си жена, притиснал я до сърцето си и я обсипал с целувки — така спасилият се от буря о морето плувец, изхвърлен на брега, целува земята. Дълго плакали прегърнати Одисей и Пенелопа. Така щяла да ги завари и зората, ако богиня Атина не била удължила нощта и не била забранила на богинята на зората, розовопръстата Еос, да излети до небето.

Одисей и Пенелопа напуснали залата за пиршества и се прибрали в спалнята си. А Телемах заповядал на робите и робините да прекратят пеенето и танца и целият дворец потънал в сън. Не спели само Одисей и Пенелопа. Одисей й разказвал за своите приключения

и вярната Пенелопа жадно го слушала. И тя разказала на мъжа си за всичко, което трябвало да изтърпи от кандидатите в негово отсъствие.

ДУШИТЕ НА ИЗБИТИТЕ КАНДИДАТИ В ЦАРСТВОТО НА ХАДЕС

Бог Хермес извлякъл душите на избитите кандидати от труповете им с помощта на своя златен жезъл, с който той и затваря очите на хората за сън, и пропъжда съня им. Душите полетели подир бога с жалостен писък. Техният писък приличал на пискането на прилепи, които се носят из тъмна пещера в уплаха, когато един от тях тупне на земята, след като се е откъснал от каменния свод, на който е висял.

Душите на кандидатите за ръката на Пенелопа се носели на върволица подир Хермес по мрачния път. Той ги водел все по-далеч, покрай водите на беловласия Океан, покрай вратите на двореца на Хелиос, бога на слънцето, покрай страната, където живеят боговете на съня, и покрай скалата Левкада. Накрая те стигнали до ливадата, обрасла с асфодел; там обитавали душите на умрелите. Първа посрещнала душите на кандидатите душата на великия Ахил; до нея вървели сенките на Патрокъл, Антилох и Аякс Теламонид. Душите на кандидатите ги заобиколили. Прилетяла тук и сянката на цар Агамемнон. Тя разпознала всред душите на кандидатите душата на Амфимедонт, който приел някога Агамемнона като гост при идването му в Итака, за да повика Одисей за похода срещу Троя. Сянката на Агамемнон попитала душата на Амфимедонт:

— Кажи ми защо дойдохте на такава тълпа в царството на мрака? През време на буря ли загинахте, или ви избиха врагове, когато грабехте домовете им и задигахте имуществото им?

Сянката на Амфимедонт разказала как те са искали ръката на Пенелопа, като са смятали, че Одисей няма да се върне; как Пенелопа била вярна на Одисей и не искала и да чуе за брак. Върнал се най-сетне Одисей и жестоко им отмъстил, задето буйствували в неговия дом и разпилявали имуществото му. Душата на Агамемнон се зарадвала, като узнала, че Одисей благополучно е превъзмогнал всички опасности, и се провикнала:

— О, колко си щастлив ти, любими Одисее! Голяма ще бъде славата на твоята вярна жена Пенелопа; ще я възпеят в песни и вечно

жив ще бъде споменът за нея! Съвсем друга беше моята съдба. Мене жена ми ме предаде. Ужасният спомен за нея ще се запази навеки у хората.

ОДИСЕЙ ПРИ ЛАЕРТ

Рано на другата сутрин, въоръжени с блестящи доспехи, щитове и копия. Одисей, Телемах, Евмей и Филотий тръгнали да отидат при Лаерт. На Пенелопа Одисей заръчал да не излиза от двореца никъде, тъй като той знаел, че вестта за смъртта на кандидатите бързо ще се разнесе из града.

Обгърнати от гъст облак, Одисей и неговите спътници бързо преминали през града и излезли на полето. Скоро стигнали до къщата на Лаерт, в която той живеел със своите роби и една стара прислужничка. Одисей изпратил спътниците си в къщата и им казал да приготвят обед, а сам той отишъл в градината да търси Лаерт. Одисей заварил престарелия си баща да работи. Той окопавал една фиданка; Цялото облекло на Лаерт било в кръпки, краката му били обути в прости сандали, на главата си носел калпак от изтъркана ярешка кожа, а на ръцете си бил сложил ръкавици. Като видял баща си, Одисей заплакал. Дожаляло му за стареца, когато го видял облечен като просяк. Одисей се колебаел как трябва да постъпи — веднага ли да открие на баща си кой е, или най-напред да скрие и да изчака да види ще го познае ли баща му.

Най-сетне Одисей решил да постъпи така: приближил се към баща си и като се престорил, че не го познава, заговорил с него като с обикновен работник и го заразпитвал на кого е овощната градина и как се казва стопанинът. Одисей разказал за себе си една съчинена история, като се представял за чужденец, и добавил:

— Някога аз съм посрещал като гост в дома си Одисей, дарих го с богати дарове. Сега съм дошъл да се възползувам от неговото гостоприемство. Кажи ми наистина ли съм пристигнал на остров Итака?

Едра сълза се търкулнала от очите на стареца Лаерт и той отговорил:

— Чужденецо! Ти наистина си в Итака, но няма да срещнеш тук Одисей. В неговия дом се разпореждат лоши хора. Одисей навярно е загинал. Аз съм неговият баща. Но кажи ми кой си ти?! Откъде си пристигнал?

Одисей пак се представил под измислено име и пак заговорил за Одисей, като казал, че вече са се изминали пет години от деня, когато е посрещал в дома си Одисей. Като чул това, Лаерт се натъжил. Той взел с две ръце пръст, посипал главата си и на висок глас застенал от непоносима мъка. Одисей не можел повече да гледа скръбта на баща си. Той се хвърлил към него, стиснал го в прегръдките си и се провикнал:

— Татко! Аз съм твоят Одисей! По волята на боговете аз се завърнах в Итака! Не плачи вече! Аз отмъстих на нахалниците, които разоряваха моя дом!

Лаерт не повярвал отведнъж; той поискал доказателство, че наистина пред него стои син му. Тогава Одисей му показал белега от рана на крака си и изброил всички овощни дървета, които Лаерт му бил подарил още през детинство. Старецът заплакал от радост, прегърнал Одисей и възкликнал:

— О, велики татко Зевсе! Има още богове на светлия Олимп, щом злодеите изкупиха със смърт вината си! Но страхувам се, че тук ще дойдат всички жители на Итака, за да отмъстят за смъртта на близките си.

Одисей обаче успокоил баща си и го повел към къщата му, където Одисеевите другари били вече приготвили обеда. В къщи Лаерт се изкъпал и се облякъл в чисти, нови дрехи, а богиня Атина го направила по-бодър и по-млад. Всички весело седнали на трапезата. В това време се завърнал старият Лаертов роб Долий със синовете си. Още с влизането си вкъщи той се спрял изумен, като видял на трапезата госта и веднага познал в негово лице Одисей. Той се спуснал към Одисей и започнал да му целува ръцете и краката, като призовавал с радост благословията на боговете върху него. Весела била трапезата в дома на стареца Лаерт.

ВЪСТАНИЕТО НА ГРАЖДАНИТЕ И ПОМИРЯВАНЕТО ИМ С ОДИСЕЙ

В това време из града се разнесла мълвата, че всички кандидати за ръката на Пенелопа са били избити от завърналия се Одисей. Близките на убитите, придружени от цялото население, с викове на негодувание притичали до двореца на Одисей и изнесли убитите. После се събрали на градския площад и започнали да обсъждат как трябва да постъпят. Бащата на Антиной, старият Евпейт, взел да подстърва целия народ да въстане срещу Одисей и да му отмъсти за гибелта на кандидатите. Само певецът Фемий и глашатаят Медонт убеждавали гражданите да не вдигат ръка срещу Одисей, тъй като те сами видели, че боговете били на страната на Одисей, а кандидатите загинали по волята на Зевс. Обявил се в защита на Одисей и прорицателят Халитерс. Той припомнил на гражданите как самият той и Ментор са ги съветвали да не позволяват на кандидатите да безобразничат в Одисеевия дом. Гражданите сами са си виновни. И по-добре е да се подчинят на Одисей, за да не си навлекат още по-голяма беда. Една част от гражданите послушали Халитерс, но друга част начело с Евпейт грабнали оръжието.

Видяла всичко това от високия Олимп богиня Атина и запитала гръмовержеца Зевс:

— Татко Зевсе, кажи ми какво си решил? Ще възбудиш ли ти сега голяма битка, или пък ще въдвориш мир между враждуващите?

— Мила дъще! — отговорил Зевс на Атина. — Та нали ти реши, че Одисей трябва да отмъсти на нахалниците. Той им отмъсти и имаше право. Одисей ще бъде цар на Итака. Ние ще предадем на забрава смъртта на кандидатите. Както и преди, в Итака ще цари любов, там ще има богатство и мир.

Тъй казал Зевс. Атина тозчас литнала към Итака. Гражданите на голяма тълпа се приближавали вече към Лаертовия дом. Видял ги един от синовете на Долий. Всички, които се намирали в къщи, се въоръжили. Въоръжили се дори старците Лаерт и Долий. Всички излезли навън от къщи. На Одисей се явила под образа на Ментор

богиня Атина. Той познал богинята и се зарадвал; после, като се обърнал към Телемах, казал:

— Синко, сега докажи, че не си забравил, че произхождаш от славен род — славен по цялата земя със своята доблест.

— Любими татко! — отвърнал Телемах. — Ще видиш, че няма да посрамя славния ти род!

Чул тези думи и Лаерт. Радост изпълнила сърцето му и той се провикнал:

— О, какъв ден ми изпращате вие, богове! Колко съм щастлив! Моят син и моят внук се препират кой от тях е по-храбър!

Пристъпила към Лаерт Атина и му заповядала да хвърля, без да се прицелва, копието си по враговете, като призове на помощ богиня Атина и татко Зевс. Замахнал Лаерт с копието и го хвърлил. То пробило медния шлем на Евпейт, разбило черепа му и той паднал мъртъв на земята. Одисей и Телемах се нахвърлили срещу враговете. Всички граждани на Итака щели да загинат, ако не се била провикнала страшно богиня Атина:

— Прекратете битката, граждани на Итака! По-скоро се разотивайте, без да проливате кръв!

Невиждан ужас обзел всички граждани на Итака. Като чули възгласа на богинята, те изпуснали оръжието си и паднали наземи. Дошли на себе си, гражданите хукнали да бягат, за да спасят живота си. Одисей извикал гръмогласно и се впуснал да преследва бягащите. Но Зевс хвърлил една светкавица и тя с блясък паднала на земята пред богиня Атина. Богинята възпряла Одисей и му казала:

— Богоравни сине Лаертов, укроти сърцето си! Въздръж се от кървава битка, за да не ти се разсърди гръмовержецът Зевс.

Одисей се зарадвал и се спрял; престанал да преследва бягащите граждани на Итака. Скоро Атина Палада, като взела образа на Ментор, установила между народа и цар Одисей траен мир, който бил потвърден с клетва от двете страни.

АГАМЕМНОН И НЕГОВИЯТ СИН ОРЕСТ

СМЪРТТА НА АГАМЕМНОН

Изложено според трагедията на Есхил „Агамемнон“.

Когато тръгвал на поход за Троя, Агамемнон обещал на жена си Клитемнестра незабавно да я уведоми, щом падне Троя и завърши кръвопролитната война. Изпратени от него слуги трябвало да накладат големи огньове по планинските върхове. Тоя сигнал, предаван от един планински връх на друг, скоро щял да стигне до двореца му и Клитемнестра преди другите щяла да узнае за падането на великата Троя.

Девет години траяла обсадата на Троя. Настанала последната, десета година, през която, както било предсказано, Троя трябвало да падне. Клитемнестра можела сега всеки ден да получи известие за падането на Троя и за това, че мъжът й, Агамемнон, се завръща. За да не я изненада завръщането на съпруга й, Клитемнестра всяка нощ изпращала един роб да бди върху покрива на високия дворец. Там, без да склопи очи цяла нощ, робът стоял, вперил поглед в нощната тъма. И през топлите летни нощи, и във време на бури и хали, и зиме, когато ръце и крака се вкочаняват от студ и когато вали сняг, робът нощем стоял на пост върху покрива. Минавали дни след дни, а покорният на царицината воля роб всяка нощ чакал условния сигнал. Чакала го и Клитемнестра. Но го чакала не за да посрещне мъжа си с ликуване — не! Тя била забравила мъжа си заради друг мъж, заради Егист, и замисляла гибел за цар Агамемнон в деня, когато той се завърне в родината си със славата на победител.

Била тъмна нощ. Ето вече започнал едва-едва да побледнява изток. Наближавало утрото. Изведнъж робът видял ярък огън на далечен планински връх. Това бил отдавна желаният сигнал.

Великата Троя паднала; Агамемнон скоро ще се завърне у дома си. Зарадвал се робът — свършва се вече дотегливото нощно бдение.

Той побързал да отиде при Клитемнестра и да й съобщи радостната вест. Но била ли тази вест радостна за Клитемнестра?

За да не падне върху нея сянка от подозрение, Клитемнестра си дала вид, че и тя се радва на това известие, и като повикала робините, отишла да принесе боговете благодарствена жертва. А дълбоко в сърцето си си коварната Клитемнестра мислела как да погуби Агамемнон.

Стекли се и жителите на града в Агамемноновия дворец. Бързо стигнала и до тях новината, че е паднала най-сетне великата Троя.

Старейшините искали да посрещнат Агамемнон в двореца, макар че понякога ги обземало съмнение дали скоро наистина ще се завърне техният цар. Пристигналият вестоносец разпръснал тези съмнения; той съобщил, че Агамемнон вече не е далеч. Клитемнестра пак се преторила на зарадвана. Тя побързала да се прибере в двореца, уж за да приготви всичко за посрещането; но не да посрещне мъжа си се готвела тя, а да го убие.

Ето че се показал в далечината на колесницата си самият Агамемнон начело на своята победоносна войска. Воините вървели окичени с цветя и зеленина, а подир тях карали с коли несметна плячка и множество пленнички. До царя на колесницата му седяла печалната Приамова дъщеря, прорицателката Касандра. С високи викове народът посрещал царя. Излязла да го посрещне и Клитемнестра. Тя заповядала да постелят целия му път до двореца с червени килими. Тя посрещала Агамемнон, като че бил бог. Той дори се страхувал да не разгневи боговете, ако приеме такива почести. Като събул, сандалите си, Агамемнон тръгнал за двореца, а подир него вървяла коварната Клитемнестра, разказвайки му как го очаквала тя; колко е страдала поради разлъката си него; но при входа за двореца Агамемноновата жена се спряла и извикала:

— Зевсе! Зевсе! Изпълни молбата ми! Помогни ми да извърша това, което съм замислила!

След тези думи Клитемнестра влязла в двореца.

Гражданите се тълпели мълчаливо около двореца на Агамемнон. Тежко предчувствие за голямо нещастие ги потискало и те не се разотивали.

Изведнъж от двореца се чул ужасният предсмъртен вик на Агамемнон. Клитемнестра убила Агамемнон, когато той излизал от

банята. Тя го заметнала с широко и дълго наметало, в което той се заплел като в мрежа и не можел да се защищава. С три удара на секира Клитемнестра убила мъжа си.

Клитемнестра излязла пред народа с окървавената секира в ръце, с дреха, опръскана с кръв. Всички граждани изпаднали в ужас от нейното престъпление, а тя се гордеела с него, като че била извършила голям подвиг. Но малко по малко и нея започват да я обземат угризения на съвестта; плаши я мисълта, че ще трябва да пострада за това убийство и че ще се яви неумолим отмъстител на Агамемнон.

Излязъл от двореца Егист. Той вече се бил облякъл в царските дрехи и бил взел царския жезъл в ръка. Страшно негодувание обхванало народа. Той щял да разкъса Егист, ако не го била защитила Клитемнестра. Сломените от гибелта на Агамемнон граждани постепенно започнали да се разотиват. А Егист и Клитемнестра си влезли в двореца, тържествувайки, че са заграбили властта, след като са извършили голямо злодеяние. Но не им било съдено да избягнат отмъщението; за тяхното злодеяние ги застрашавало жестоко наказание; то им било отредено от неумолимата съдба.

ОРЕСТ ОТМЪЩАВА ЗА УБИЙСТВОТО НА БАЩА СИ

Изложено според трагедията на Есхил „Хоефорите“.

Изминали много години от деня, когато загинал Агамемнон. Веднъж към неговия гроб, който се намирал при самия дворец, се приближили двама младежи, облечени като пътници. Единият от тях, на вид около осемнадесетгодишен, бил препасан с меч, а другият, малко по-възрастен, държал в ръка две копия. По-младият от двамата пристъпил към гроба, отрязал кичур коса от главата си и го сложил върху гроба. Той бил синът на Агамемнон, Орест, спасен в деня на убийството на Агамемнон от своята бавачка и отгледан далеч от родината си от фокидския цар Строфий. С него бил приятелят му, Строфиевият син Пилад. Едва Орест успял да принесе своята жертва в памет на баща си, когато при вратите на двореца се показали робини в черни дрехи. Те отивали към гроба на Агамемнон. Измежду тях била и Електра, дъщерята на убития цар. Тя била облечена, както и всички робини, в черни дрехи, косите й били подрязани и тя, царската дъщеря, по нищо не се различавала от останалите робини. Орест и Пилад набързо се скрили до гроба и започнали да наблюдават какво ще правят родините. А те, като дошли при гроба, на висок глас заплакали и три пъти обиколили гроба. Робините била изпратила Клитемнестра, тъй като през нощта сънувала злокобен сън и се опасявала, че душата на Агамемнон е разгневена на нея. Робините трябвало да я умилостивят. Но те ненавиждали Клитемнестра заради убийството на Агамемнон и задето тя ги притеснявала. А Клитемнестра ги потискала, понеже всички те били пленнички троянки и като ги гледала, тя си спомняла за убития си мъж.

Вместо да моли сянката на Агамемнон да се смили, Електра по съвета на робините призовала боговете да отмъстят на Клитемнестра. А тя не могла и да постъпи другояче. От цялата си душа Електра ненавиждала своята майка убиец.

Когато била принесена жертвата и робините се наканили вече да си отидат, Електра изведнъж видяла върху гроба кичур коса. По приликата й с нейната коса тя веднага се досетила, че това е коса на Орест. Тя вдигнала кичура коса и се замислила: защо не е дошъл

самият Орест, защо той е изпратил кичур от косата си? В този момент Орест тихо се приближил към сестра си и я извикал по име. Електра не познала веднага Орест, тъй като го била виждала само като малко дете. Но Орест показал на сестра си дрехата, която някога тя изтъкала за него. Зарадвала се Електра. Орест й казал, че е дошъл тук по волята на бог Аполон, който в Делфи му заповядал да отмъсти на майка си и на Егист за смъртта на баща си. Аполон заплашвал Орест, че ще му изпрати безумие, ако той не изпълни повелята му. Орест помолил сестра си да бъде по предпазлива и никому да не казва, че е пристигнал в родния си град.

Когато Електра си отишла в двореца, след известно време Орест и Пилад почукали на вратата, те казали на излезлия слуга, че трябва да видят Клитемнестра, за да й съобщят важна вест. Слугата я повикал от двореца и Орест й казал, че царят на Фокида го помолил да я уведоми, че Орест е умрял и че царят не знае какво да прави с тялото му. Зарадвала се на това съобщение Клитемнестра: умрял бил вече оня, който можел да й отмъсти заради убийството на мъжа й. Клитемнестра уведомила и Егист, който по това време бил из града, за смъртта на Орест и той побързал по-скоро да се върне в двореца, като не взел със себе си дори своите воини, които навсякъде го охранявали. Егист бързал към сигурна смърт. Едва стъпил в двореца, и паднал, промушен от Орестовия меч. Един от робите в ужас се затичал към Клитемнестра и я повикал на помощ. Тя разбрала, че я очаква разплата за злодейството й.

Изведнъж влязъл при нея с окървавен меч Орест. Клитемнестра паднала в краката на Орест и започнала да го моли да я пощади — та нали тя е негова майка, която го е откърмила със собствената си гръд. Орест не можел да пощади майка си; трябвало да изпълни волята на Аполон. Той хванал майка ся за ръка и я повлякъл към мястото, където лежал Егистовият труп, и там я убил. Така отмъстил Орест за баща си.

Народът ужасен започнал да се събира пред вратите на двореца, след като узнал за гибелта на Клитемнестра и Егист. Нито един от гражданите не изпитвал дори капка милост към омразния на всички тиранин Егист и към коварната Клитемнестра. Вратите на двореца се отворили и всички видели окървавените трупове на Егист и Клитемнестра, а над тях стоял с меч в ръка Орест. Орест се чувствувал прав, като извършил това убийство: та той изпълнил волята на

Аполон, отмъщавайки за смъртта на баща си. Но изведнъж пред Орест се появили неумолимите богини на отмъщението, Ериниите. Около главите им се виели отровни змии, очите им святкали от страшен гняв. При вида им Орест затреперил. Той чувствувал как постепенно разумът му се помрачава. Напуснал той двореца и преследван от Ериниите, се запътил към Аполоновото светилище в Делфи с надеждата, че ще го защити богът, чиято воля изпълнил.

АПОЛОН И АТИНА ПАЛАДА СПАСЯВАТ ОРЕСТ ОТ ПРЕСЛЕДВАНЕТО НА ЕРИНИИТЕ.

Изложено според трагедията на Есхил „Евменидите“.

Преследван от отмъстителните Еринии, измъчен от скитания и скръб, Орест пристигнал най-сетне в свещения град Делфи и седнал там в храма на Аполон до омфала. Дори в Аполоновия храм дошли след него ужасните богини, но там богът стрелометец ги приспал и сънят затворил ужасните им очи.

А Аполон тайно от Ериниите се явил на Орест и му заповядал да отиде в Атина и там да се помоли за закрила пред древното изображение на богиня Атина Палада. Богът обещал да помогне на нещастния Орест, а за придружител му дал брата си, бог Хермес. Орест станал, тихичко се измъкнал от храма и се отправил с Хермес за Атина.

Току-що той бил тръгнал, когато из земята се подала в Аполоновия храм сянката на Клитемнестра. Като видяла спящите Еринии, тя взела да ги буди и да ги укорява, че са престанали да преследват убиеца, който пролял кръвта на майка си. Тя ги подканвала по-скоро да догонят укрилия се Орест и да не му дават мира нито за миг. Но Ериниите спели дълбок, тежък сън и насън стенели, като от време на време подвиквали, сякаш преследвали бягащия от тях убиец. Най-сетне с големи усилия се събудила една от Ериниите и разбудила другите. Ериниите изпаднали в ярост, като разбрали, че Орест е изчезнал. Те започнали да упрекват Аполон, че е изтръгнал от ръцете им убиеца, но Аполон, заплашвайки ги с лъка си, ги изгонил от своя храм. Изпълнени с яростен гняв, в безредна тълпа богините се понесли по следите на Орест.

А Орест в това време пристигнал и Атина и там коленичил пред статуята на богиня. Атина и я обгърнал с ръце. Скоро долетели Ериниите. Те навсякъде търсели Орест. В страшния си гняв богините на отмъщението били готови да разкъсат нещастника, но не смеели да оскърбят свещеното изображение на Атина.

Чула страшните крясъци на Ериниите богиня Атина и се явила пред тях, като статуята й заблестяла. Ериниите заплашително искали

богинята да предаде Орест в тяхна власт: те искали да го подложат на страшни мъчения заради убийството на майка му. Орест пък молел богинята да го защити. Той припомнил на Атина Палада за баща си Агамемнон, за това, как той загинал от ръката на коварната Клитемнестра. Нима по своя воля отмъстил Орест на майка си? Та той изпълнил само повелята на Аполон. Орест молел Атина самата тя да го съди.

Вслушала се Атина в Орестовите молби. За да реши неговото дело, тя съставила съд измежду атинските старейшини. Тоя съд — ареопагът — оттогава завинаги трябвало да съществува в Атина и да се събира на хълма, където някога били разположили своя лагер амазонките, когато нападнали Тезей. Този хълм оттогава насетне се наричал Аресов хълм, тъй като амазонките принасяли жертва на бог Арес.

Събрали се подбраните от Атина съдии, донесени били две урни, в които съдиите трябвало да пуснат при гласуването камъчета, и започнало съденето. В него като съдия участвувала и богиня Атина. Наоколо се тълпял народът, желаейки да чуе как съдиите ще решат делото. Ериниите обвинявали Орест и със заплашване искали да бъде той осъден. Лично бог Аполон се явил да защищава Орест. Спокойно започнал да говори Аполон в защита на Орест. Той оправдавал неговата постъпка, тъй като Орест отмъстил на Клитемнестра за ужасното престъпление — тя убила мъжа си, великия герой цар Агамемнон. Пък и най-сетне Орест само е изпълнил неговата воля. Съдиите изслушали обвинителките и защитника и пристъпили към гласуване.

Било решено — ако се получат еднакъв брой гласове за осъждане и за оправдаване на Орест, той да бъде оправдан. Когато гласовете на съдиите били преброени, оказал се еднакъв брой оправдателни и осъдителни гласове. А равен брой гласове за осъждане и за оправдаване се получил затова, защото в полза на Орест гласувала Атина, като заявила, че тя гласува за него, тъй като самата тя няма майка, а има само баща, бог Зевс.

По такъв начин Орест бил оправдан и Ериниите трябвало да престанат да го преследват.

Ериниите изпаднали в ужасен гняв — съдът ги лишавал от изначалните им права да наказват престъпника със страшни мъчения.

Ериниите заплашвали, че ще опустошат цяла Атика и ще я потопят в море от бедствия. Но Атина смекчила гнева на богините: тя ги убедила да останат завинаги в Атика — в една свещена пещера, където всички атиняни ще им отдават големи почести.

С голяма тържественост гражданите начело с Атина и нейните жрици отвели Ериниите в тяхното светилище — пещерата в подножието на Аресовия хълм. Оттогава Ериниите станали защитнички на цяла Атика и народът започнал да ги нарича Евмениди.

ОРЕСТ ПЪТУВА ЗА ТАВРИДА, ЗА ДА ПРИДОБИЕ СВЕЩЕНОТО ИЗОБРАЖЕНИЕ НА АРТЕМИДА

Изложено според трагедията на Еврипид „Ифигения в Таврида“.

Орест не се спасил от преследванията на Ериниите. Не всички от тях се подчинили на решението на ареопага. Някои от тях, както преди, преследвали Орест, като не му давали покой нито денем, нито нощем. В края на краищата, измъчен от страдания, Орест отново избягал в Делфи, в светилището на Аполон. Там Аполон му заповядал да отпътува за далечна Таврида и да докара оттам свещеното изображение (статуя) на богиня Артемида. Опасен бил този подвиг. Племето таври, което живеело в Таврида, принасяло в жертва пред тази статуя всички пристигнали при него чужденци. Такава участ можела да постигне и Орест.

И все пак Орест предприел далечното пътуване. Той на всяка цена искал да се избави от преследването на Ериниите. След благополучно плаване Орест и приятелят му Пилад пристигнали в Таврида и като укрили кораба си между крайбрежните скали, отишли в храма на Артемида. Орест не подозирал дори, че жрица в този храм била сестра му Ифигения, която някога гърците искали да принесат в жертва на богиня Артемида. Орест и Пилад не се решавали да задигнат статуята на Артемида през деня и зачакали да настъпи нощта. Но ги видели пастири, нападнали ги и след дълга борба ги вързали и завели при царя. Царят решил, че и двамата трябва да бъдат принесени в жертва на Артемида.

На сутринта ги повели вързани, към храма. Ифигения, без да подозира каквото и да било, трябвало със собствените си ръце да убие брата си. През нощта тя сънувала страшен сън: бащиният й дворец бил разрушен от земетресение и останала само една-единствена колона, от която се спущали руси коси, а тя измила колоната, сякаш се готвела да я принесе в жертва. Ифигения сметнала, че е загинал брат й Орест, и решила да принесе жертва в чест на умрелия си брат. През време на жертвоприношението царските слуги довели при нея вързаните Орест и Пилад. Тя ги заразпитвала кои са и откъде са. Като узнала, че са

гърци, запитала ги за съдбата на Агамемнон и на брата си Орест. Малко радостни неща можели да й разкажат Орест и Пилад.

Ифигения решила да принесе в жертва само единия от младежите, а другия да изпрати с писмо до Орест в Гърция, за да знае Орест, че сестра му Ифигения е жива. Едва сега се разкрило, че са се срещнали братът и сестрата. Зарадвали се Орест и Ифигения от тая среща. Но как да се спасят? Как да избягат от Таврида?

Ифигения решила да си послужи с измама. Тя заявила на царя на таврите, че статуята на Артемида е осквернена и че трябва да се измият в морето и статуята, и жертвите за богинята, двамата чужденци. Царят на гаврите се съгласил с това.

В тържествена процесия Ифигения тръгнала заедно с прислужничките от храма към морския бряг — към онова място, където бил укрит Орестовият кораб. Прислужничките носели статуята на Артемида, а царските слуги водели вързаните Орест и Пилад. Като стигнали на брега на морето, Ифигения заповядала на царските слуги да отидат настрана, тъй като те не трябвало да видят тайните обреди на измиването. Когато слугите се отдалечили, Ифигения развързала брата си и верния му приятел и побързала да се качи заедно с тях на кораба. На царските слуги се видяло подозрително, че обредът трае толкова дълго. Те отишли на брега и за свое учудване видели там кораб, с който Орест искал да откара Ифигения. Царските слуги се впуснали към Орест, за да отнемат от него своята жрица. Започнала битка, но Орест и Пилад принудили царските слуги да избягат. Качил се Орест с Ифигения и със спътниците си на кораба. Гребците седнали при веслата и корабът излязъл в открито море. Но на пътниците не било съдено да напуснат така лесно Таврида.

Вдигнала се страшна буря, която върнала кораба пак до брега. Всички гърци, които се намирали на кораба, щели да загинат, като попаднат във властта на царя на таврите, ако не им се била притекла на помощ богиня Атина Палада. Тя се явила на царя на таврите и му заповядала не само да пусне да си отидат в Гърция Ифигения, брат й и всичките им спътници, но дори да позволи да заминат с тях и всички прислужнички от храма на Артемида. Царят се подчинил на волята на богинята. Сега Ифигения можела да се върне в родината си, откъдето някога богиня Артемида я била пренесла при таврите.

Корабът на Орест преминал благополучно обратния път. Като се върнал в родината си, Орест убил Егистовия син Алет, който в негово отсъствие бил заграбил престола. На верния си приятел Пилад, който бил готов да умре за него в Таврида под жертвения нож на Ифигения, Орест дал за жена сестра си Електра. А Ифигения станала жрица на богиня Артемида в храма недалеч от Атина.

ТИВАНСКИ ЦИКЪЛ

ЕДИП. НЕГОВОТО ДЕТСТВО, МЛАДОСТ И ЗАВРЪЩАНЕ В ТИВА

Изложено според трагедията на Софокъл „Едип цар“.

Царят на Тива, Кадмовият син Полидор, и жена му Нуктида имали син на име Лабдак, който именно наследил властта над Тива. Син и наследник на Лабдак бил Лай (Лайос). Веднъж Лай посетил царя Пелопс и дълго му гостувал в Пиза. Лай се отплатил с черна неблагодарност на Пелопс за неговото гостоприемство. Той отвлякъл младия син на Пелопс, Хризип, и го откарал със себе си в Тива. Разгневеният и опечален баща проклел Лай; прокълнал го боговете да накажат похитителя на сина му, като той, Лай, бъде убит от родния си син. Така Хризиповият баща проклел Лай и това бащино проклятие трябвало да се изпълни.

След като се завърнал в седмовратата Тива. Лай се оженил за дъщерята на Менойкей, Йоказта. Лай дълго живял спокойно в Тива и само едно нещо го тревожело: нямал деца. Най-после Лай решил да замине за Делфи и там да се допита до бог Аполон коя е причината за тая бездетност. Страшен отговор дала на Лай Аполоновата жрица Пития. Тя изрекла:

— Сине Лабдаков, боговете ще изпълнят твоето желание — ще имаш син, но знай: ти ще загинеш от ръката на своя син. Ще се изпълни проклятието на Пелопс!

Лай се ужасил. Дълго мислил той как да избегне повелите на неумолимата съдба; в края на краищата решил да убие сина си, щом той се роди.

Наистина скоро на Лай се родил син. Жестокият баща свързал с ремъци краката на новороденият свой син, като пробил ходилата му с остро желязо, повикал един роб и му заповядал да хвърли младенеца в гората по склоновете на Китерон, за да го разкъсат там зверове. Но робът не изпълнил заповедта на Лай. Дожаляло му за детето и предал

тайно момченцето на един роб на коринтския цар Полиб. Този роб тъкмо по това време пасял стадото на своя господар по склоновете на Китерон. Робът занесъл момченцето при цар Полиб, а тоя, понеже бил бездетен, решил да го отгледа като свой наследник. Цар Полиб дал на момченцето името Едип поради стеклите му от раните крака.

Така и израсъл Едип при Полиб и жена му Меропа, които го наричали свой син, и сам Едип ги смята за свои родители. Но веднъж, когато Едип бил вече порасъл и възмъжал, при един гуляй, някой от приятелите му, след като пийнал, го нарекъл храненик — нещо, което поразило Едип. В душата му се промъкнали съмнения. Той отишъл при Полиб и Меропа и дълго ги убеждавал да му открият тайната на негово раждане. Но нито Полиб, нито Меропа му казали нещо. Тогава Едип решил да отиде в Делфи и там да научи тайната около раждането си.

Като обикновен пътник Едип се отправил за Делфи. Пристигнал той там и се допитал до оракула. Лъчезарният Аполон му отговорил чрез устата на прорицателката Пития:

— Едипе, твоята съдба е ужасна! Ти ще убиеш баща си, ще се ожениш за собствената си майка и от този брак ще се родят деца, проклети от боговете и ненавиждани от всички хора.

Ужас обзел Едип. Какво да направи, за да избегне злата си съдба; как да отбегне отцеубийството и брака с майка си? Та оракулът не назовал по име родителите му. Ами ако Полиб и Меропа са неговите родители? Нима той ще стане убиец на Полиб и мъж на Меропа? Едип решил да не се завръща вече в Коринт, да си остане вечен скитник без род, без племе, без родина.

Но нима е възможно да се избягнат повелите на съдбата? Едип не знаел, че колкото повече се стараела избегне своята орис, толкова по-сигурно ще тръгне по пътя, който му е предопределила съдбата.

Като бездомен скиталец Едип заминал от Делфи. Той не знаел къде да отиде и тръгнал по първия попаднал му път. Този път водел за Тива. По тоя път в подножието на Парнас, където се събирали три пътя, в една тясна клисура Едип срещнал колесница, с която пътувал беловлас старец с величествен вид; глашатай управлявал колесницата, а подир нея следвали слугите. Глашатаят грубо креснал на Едип, заповядал му да се отбие от пътя и замахнал с камшика по него. Разядосаният Едип ударил глашатая и искал вече да отмине

колесницата, когато ненадейно старецът замахнал с жезъла си и ударил Едип по главата.

Едип се разярил и в гнева си ударил стареца със своята тояга така силно, че той паднал мъртъв възнак на земята. Едип се нахвърлил върху придружителите и ги избил всичките; само един роб успял незабелязано да се укрие. Така се изпълнила повелята на съдбата: Едип убил, без да знае това, баща си Лай. Защото този старец бил Лай; той пътувал за Делфи, за да се допита до Аполон какво трябва да направи, за да спаси Тива от кръвожадния Сфинкс.

Едип спокойно продължил пътя си. Той смятал, че не е виновен за това убийство: та не той нападнал пръв, а само се защищавал. Все повече и повече напредвал Едип по избрания от него път и пристигнал най-после в Тива.

В Тива царяло голямо униние. Две беди сполетели града на Кадъм. Страшният Сфинкс, чедо на Тифон и на Ехидна, се бил заселил недалеч от Тива, на планината Сфингион, и искал все нови и нови жертви, а на това отгоре и робът донесъл вестта, че цар Лай убит от някакъв непознат човек. Виждайки покрусата на гражданите, Едип решил да ги спаси от бедата: той решил лично да отиде при Сфинкс.

Сфинкс бил страшно чудовище с глава на жена, с тяло на грамаден лъв, с лапи, въоръжени с остри лъвски нокти, и с грамадни криле. Боговете били решили Сфинкс да остане край Тива дотогава, докато някой разреши загадката му. Тая загадка била казана на Сфинкс от музите. Сфинкс карал всички пътници, кой то минавали покрай него, да решават тая загадка, и никой не могъл да я разгатне и всички загивали от мъчителна смърт в железните прегръдки на ноктестите лапи на Сфинкс. Мнозина доблестни тиванци се опитвали да спасят Тива от Сфинкс, но всички те загинали.

Дошъл Едип при Сфинкс и той му задал своята гатанка:

— Кажи ми кое е това същество, което сутрин ходи на четири крака, през деня — на два, а вечер — на три. Никое от всичките същества, които живеят на земята, не се променя така, както то. Когато ходи на четири крака, то има най-малко сили и се движи по-бавно, отколкото през останалото време.

Едип не се замислил нито за един миг и тозчас отговорил:

— Това същество е човекът! Когато е малък, когато е още едва в утрото на своя живот, той е слаб и бавно пълзи на четири крака. През

деня, тоест в зрялата си възраст, той ходи на два крака, а вечер, тоест на старини, грохва и понеже има нужда да се подпира, взема патерица; тогава ходи на три крака.

Така разрешил Едип загадката на Сфинкс. А Сфинкс размахал криле и се хвърлил от скалата в морето. Боговете били решили Сфинкс да загине, щом някой разреши загадката му. По тоя начин Едип освободил Тива от тази напаст.

Когато Едип се завърнал в Тива, тиванците го провъзгласили за цар, тъй като предварително било решено от Креонт, който управлявал вместо убития Лай, че цар на Тива ще стане оня, който я спаси от Сфинкс. След като се възцарил в Тива, Едип се оженил за вдовицата на Лай Йокаста и имал от нея две дъщери, Антигона и Исмена, и двама синове, Етеокъл и Полинейк. Така се изпълнила и втората повеля на съдбата: Едип станал мъж на родната си майка и от нея му се родили деца.

ЕДИП В ТИВА

Изложено според трагедията на Софокъл „Едип цар“.

Провъзгласен от народа за цар, Едип мъдро царувал в Тива. Спокойствието на Тива и на царското семейство дълго време не било смущавано от нищо. Но нали съдбата била отредила на Едип нещастие. И ето че голямо бедствие сполетяло Тива. Богът стрелометец Аполон изпратил на Тива ужасна болест. Тя моряла и стари, и млади. Тива заприличала на грамадни гробища. Труповете лежали непогребани по улиците и площадите. Навсякъде се носели вопли и стенания. Навред се чувал плач на съпруги и майки. В Тива върлувала не само ужасната болест — там царял и глад, тъй като нивите не давали родитба, а всред стадата бушувал страшен мор. Изглеждало, че са настанали последните дни за града на великия Кадъм. Напразно гражданите принасяли жертви на боговете и ги молели за спасение. Боговете не чували молбите им — бедствието все повече се засилвало.

Гражданите на тълпа дошли при своя цар Едип да го молят да им помогне, да ги научи как да се избавят от бедствията, които ги застрашавали с гибел. Та нали Едип вече им бил помогнал един път да се избавят от Сфинкс. Самият Едип страдал поради бедствията на Тива и на своя род; той вече бил изпратил брата на Йокаста Креонт в Делфи да се допита до Аполон как ля се избавят от тези бедствия. Креонт трябвало да се завърне скоро Едип с нетърпение го чакал.

Ето че се върнал Креонт. Той донесъл отговора на оракула. Аполон заповядал да бъде изгонен оня, който с някакво престъпление навлякъл на Тива това бедствие. Гражданите трябвало да заплатят за пролятата кръв на цар Лай с изгонване или дори със смъртно наказание на убиеца. Но как да се намери убиецът? Нали Лай бил убит през време на пътуване и всичките му спътници били избити с изключение само на един роб. Едип решил на всяка цена да намери убиеца, който и да бъдел той, където и да се укривал, ако ще би дори в собствения му дворец, ако дори убиецът бъдел близък нему човек. Едип свиква целия народ на събрание, за да се посъветва как да намерят убиеца. Народът смятал, че трябва да се обърнат към

прорицателя Тирезий, който единствен можел да помогне. Довеждат слепия прорицател Тирезий. Едип го замолва да каже името на убиеца на Лай. Какво може да му отговори прорицателят? Да, той знае кой е убиецът, но не може да го назове.

— О, пусни ме да си отида вкъщи, и на двама ни ще бъде по-леко да носим бремето, с което съдбата ни е натоварила — казва Тирезий. Но Едип настоява за отговор.

— Презрени човече, ти не искаш да отговаряш извикал Едип. — С упорството си ти можеш да ядосаш дори камък.

Дълго упорствувал Тирезий, дълго не искал да каже името на убиеца, но най-сетне, отстъпвайки пред гневните думи на Едип, заявява:

— Самият ти, Едипе, си осквернил тая страна с това, че властвуваш в нея. Ти си оня убиец, когото търсиш! Без да знаеш, ти се ожени за оная, която за всекиго от нас е по-скъпа от всички, ожени се за майка си.

Страшно се разгневил Едип на Тирезий, когато тия думи. Той нарича прорицателя лъжец, заканва, че ще го накаже със смърт, казва, че Креонт, за да владее неговото царство, е внушил на Тирезий да говори това. Тирезий слуша гневните думи на царя спокойно, с пълното съзнание, че е казал истината. Той знае, че Едип, макар да не е сляп, не вижда всичкото зло, което той върши, без сам да желае това. Едип не вижда къде живее, не вижда, че сам е враг на себе си враг на своето семейство. Никакви заплахи не стряскат Тирезий; той смело казва на Едип, че убиецът е тук, пред него. Макар че убиецът е дошъл в Тива като чужденец, в същност той е роден тиванец. Зла участ ще постигне убиеца: от виждащ той ще стане сляп, от богаташ — бедняк и ще бъде прогонен от Тива, загубил всичко.

Гражданите ужасени слушали Тирезий; те знаели, че никога лъжа не е осквернявала устата му.

А Едип, цял обзет от гняв, обвинява Креонт, че той е научил Тирезий да говори така. Едип обвинява Креонт в стремеж да завладее властта над Тива. Идва и Йокаста; Едип й разказва всичко, което е изрекъл Тирезий, и обвинява в лоши намерения брата й. Той разпитва Йокаста как е бил убит Лай и как е бил захвърлен в гората по склоновете на Китерон единственият син на Лай. Йокаста му разказва

всичко. В душата на Едип се прокрадват първите съмнения. Тежко предчувствие за нещо ужасно свива сърцето му:

— О, Зевсе! — провиква се Едип. — На какво си решил да ме обречеш! Нима виждащият съм бил не аз, а слепият Тирезий!

Едип запитва и за спасилия се роб — где е той, жив ли е, и узнава, че този роб пасе стада по склона на Китерон. Едип веднага изпраща да го доведат. Той иска да узнае цялата истина, колкото и ужасна да е тя.

Едва били изпратили за роба, когато от Коринт пристига вестоносец; той носи вест за смъртта на цар Полиб, който умрял поради болест. Значи Полиб не е убит от ръката на сина си. Ако Едип е Полибов син, значи не се е изпълнила повелята на съдбата — нали на Едип било съдено да убие баща си. А може би Едип не е син на Полиб? Едип се надява, че е избягнал онова, което му е отредила съдбата. Но вестоносецът разбива тази надежда. Той казва на Едип, че Полиб не е негов баща, че лично той, вестоносецът, го е занесъл на коринтския цар като малко дете, а на него го бил дал пастирът на цар Лай.

С ужас слуша Едип вестоносеца; все по-ясна и по-ясна става за него страшната истина.

Но ето и пастира. Отначало той не иска нищо да каже, иска да скрие всичко. Но Едип го заплашва със страшно наказание, ако скрие истината.

Уплашен, пастирът признава, че момченцето, което той дал някога на вестителя, било Лаев син, когото бащата бил обрекъл на смърт, но пастирът се бил смилил над нещастното дете.

Как би желал Едип да е умрял тогава като невинно дете; как натяквал на пастира, задето не го оставил да загине като младенец! Защото сега всичко става ясно на Едип. Той вече знае от това, което му разказала Йокаста, как е умрял Лай, знае, че самият той е убил баща си, а от думите на пастира му станало ясно, че той е роден син на Лай и на Йокаста. Изпълнила се повелята на съдбата, колкото и да се старал да избегне това Едип. В отчаяние Едип се оттегля в двореца. Той е убиец на баща си, мъж на майка си, децата му са у него едновременно и деца, и братя и сестри по майка.

В двореца нов удар чака Едип. Йокаста не могла да понесе всичкия ужас, който се разкрил пред нея, и турила край на живота си,

като се обесила в спалнята. Обезумял от скръб, Едип откъснал от дрехата на Йокаста катарамите и с остриетата им си избол очите. Той не желаел вече да вижда слънчевата светлина, не желаел да вижда децата си, да вижда родната Тива. Сега за него всичко е свършено — не може вече да има радост в живота му. Едип моли Креонт да го прогони от Тива и настоява само за едно — да се погрижи за децата му.

СМЪРТТА НА ЕДИП

Изложено според трагедията на Софокъл „Едип в Колона“.

Креонт не изгонил веднага Едип от Тива. Известно време Едип живял в двореца, отстранил се от всички, цял отдаден на своята скръб. Но тиванците се страхували, че пребиваването на Едип в Тива ще навлече гнева на боговете върху цялата страна. Те поискали слепият Едип да бъде незабавно изгонен. Не се противопоставили на това решение и Едиповите синове, Етеокъл и Полинейк. Самите те искали да управляват в Тива. Тиванците изгонили Едип, а синовете му поделили властта с Креонт.

Слепият, грохнал Едип отишъл в изгнание в чужбина. Него, безпомощния, щяла да го постигне неизбежна гибел, ако дъщеря му, благородната, силна по дух Антигона, не била решила да се посвети цяла на баща си. Тя последвала Едип в изгнанието му. Нещастният старец минавал от една страна в друга, воден от Антигона. Внимателно го водела Антигона през планини и тъмни гори, делейки с него всички несгоди, всички опасности на трудния път.

След дълги скитания Едип стигнал най-после в Атика, в град Атина. Антигона не знаела къде е довела баща си. Недалеч се виждали стени и кули на град, осветени от лъчите на току-що изгрялото слънце. До града се зеленеела малка лаврова гора, цялата увита от бръшлян и лози. В горичката тук-таме блестели със сребристата си зеленина маслини. Оттам се чувало сладостното пеене на славеи. По зелената долина течали със силен ромон потоци, навсякъде се белеели звездичките на нарциси и се жълтеел ароматен шафран. В зелената горичка многострадалният Едип седнал на един камък под сянката на лаврово дърво, а Антигона искала да обиколи и да разбере къде се намират. Покрай Едип минал един селянин: той му казал, че се намират в Колона, градче близо до Атина; че горичката, в която седи Едип, е посветена на Евменидите, че цялата околност е посветена на Посейдон и на титана Прометей, а градът, който се вижда от горичката, е Атина, където властвува великият герой Тезей, синът на Егей. Като чул това, Едип замолил селянина да изпрати някого при цар Тезей, тъй като искал да окаже на Тезей голяма помощ, ако

атинският цар се съгласи да му даде временно убежище. На селянина било трудно да повярва, че един слаб и при това сляп старец може да помогне с нещо на могъщия цар на Атина.

Изпълнен със съмнения, тръгнал селянинът към Колона, за да разкаже там за слепия старец, който се бил спрял в свещената горичка на Евменидите и обещавал голяма помощ на самия Тезей.

А Едип, като узнал, че се намира в свещената горичка на Евменидите, разбрал, че не е далеч вече последният му час, краят на всичките негови страдания. Отдавна вече му бил предсказал Аполон, че след дълги скитания, пълни с несгоди, той ще умре в една свещена горичка, посветена на велики богини, и че оня, който му даде подслон, ще получи голяма награда, а тия, които го изгонят, ще бъдат жестоко наказани от боговете. Разбрал сега Едип, че великите богини — това са Евменидите, които са го преследвали така неумолимо цял живот. Той повярвал, че сега и за него ще настъпи спокойствие.

В това време гражданите на Колона бързат към горичката на Евменидите, за да научат кой се е решил да влезе в нея, когато самите граждани дори не се осмеляват да произнесат името на страшните богини, не смеят да погледнат тяхното светилище. Щом чул гласовете на колонците, Едип помолил Антигона да го заведе навътре в горичката, но когато колонците започнали да го наричат осквернител на горичката, той излязъл и запитан от колонците кой е, казал името си. Те се ужасили. Пред тях бил Едип! Кой в Гърция не знаел неговата ужасна съдба; кой не знаел престъпленията, в които, без да иска, се е провинил нещастният син на Лай! Не, колонците не могат да допуснат Едип да остане тук; те се страхуват от гнева на боговете. Не слушат те нито молбите на Едип, нито молбите на Антигона и искат слепият старец незабавно да напусне околностите на Колона. Нима Едип не ще намери подслон и в Атина, в онази Атина, която се слави навсякъде из Гърция като свещен град, който дава закрила на всички, които молят за закрила; та нали Едип е дошъл тук не по своя воля; нали неговото идване трябва да донесе добро на гражданите. Най-сетне Едип замолва гражданите да почакат поне докато дойде Тезей. Нека атинският цар реши може ли да остане тук Едип, или трябва да бъде изгонен и оттук.

Гражданите се съгласили да почакат до идването на Тезей. В това време в далечината се показала колесница, в която пътувала

някаква жена с широкопола тесалийска шапка, закриваща лицето й. Антигона се вглежда и й се струва, че тая жена е сестра й Исмена. Колесницата се приближава все повече и повече; Антигона се вглежда още по-внимателно и наистина познава Исмена.

— Татко! — извиква Антигона. — Виждам, че идва насам дъщеря ти Исмена, сега ще чуеш гласа й.

Щом стигнала до Едип, Исмена слязла от колесницата и се хвърлила в прегръдките на баща си.

— Татко, злочести татко! — възкликнала Исмена. — Най-сетне пак мога да прегърна тебе и Антигона.

Едип се радва на идването на Исмена; сега са при него дъщерите му: вярната му спътница и помощница Антигона и Исмена, която никога не е забравяла баща си и постоянно му е изпращала вести от Тива.

А Исмена търсела Едип, за да му предаде най-печални новини: Едиповите синове отначало управлявали заедно в Тива; но по-младият син Етеокъл заграбил сам властта и изгонил от Тива по-големия си брат Полинейк. Тогава Полинейк отишъл в Аргос и там успял да си издействува помощ. Сега той настъпва с войска срещу Тива, за да си възвърне властта или пък да падне в боя. Исмена разправя също, че оракулът в Делфи предсказал, че ще победи оня, на чиято страна застане Едип. Исмена е убедена, че скоро тук ще пристигне Креонт, който управлява заедно с Етеокъл, за да отведе Едип със сила. Но Едип не иска да бъде на страната нито на единия, нито на другия си син; той се възмущава от синовете си, задето са поставили стремежа си към власт по-горе от дълга на деца към баща. Той не иска да помага на синовете си, които нито дума не са промълвили против изгонването му от Тива. Не, те не ще получат с помощта на баща си властта над Тива. Едип ще остане тук; той ще бъде закрилник на Атина!

Гражданите на Колона съветват Едип да принесе умилостивителни жертви на Евменидите, щом е решил да остане завинаги в Атина. Едип моли някой друг да принесе тия жертви, тъй като сам той, грохнал и сляп, не е в състояние да направи това. Исмена изказва готовност да принесе жертвите и влиза в горичката на Евменидите.

Едва Исмена навлязла в горичката, когато пристига със свитата си Тезей. Той любезно поздравява Едип и му обещава защита. Тезей знае колко тежка е участта на чужденеца, колко много несгоди среща той. Тезей лично е изпитал всичката тежест на живота в чужбина и затова не може да откаже защита на нещастния скиталец Едип.

Едип благодари на Тезей и му обещава от своя страна закрила. Той казва, че като умре, гробът му ще бъде винаги сигурна закрила за атиняните.

Но не било съдено на Едип да намери веднага спокойствие. Когато Тезей си отишъл, от Тива пристига с малък отряд Креонт. Той иска да отведе Едип, за да осигури за себе си и за Етеокъл победа над Полинейк и неговите съюзници. Креонт се опитва да склони Едип да замине с него; убеждава го да отиде в Тива, като му обещал, че там той ще си живее спокойно всред своите близки, заобиколен от техните грижи. Но решението на Едип е непоколебимо. Пък той и не вярва на Креонт. Едип знае кое кара Креонт да го увещава да се върне в Тива. Не, Едип няма да отиде с тях; няма да даде победата в ръцете на онези, които са го обрекли на толкова беди.

Виждайки, че Едип упорствува, Креонт го заплашва, че насила ще го накара да отиде с него в Тива. Едип не се бои от насилието — нали той е под покровителството на Тезей и на всички атиняни. Но Креонт злорадо съобщава на слепия, безпомощен старец, че едната от дъщерите му, Исмена, вече е пленена; Креонт заплашва, че ще плени и единствената опора на Едип — себепожертвователната му дъщеря Антигона. Креонт тозчас привежда в изпълнение заплахата си: той заповядва да хванат Антигона. Напразно тя вика на помощ атиняните, напразно протяга ръце към баща си — нея я отвеждат. Сега Едип е безпомощен; отнели са му очите, които гледали вместо него; той призовава като свидетелки Евменидите, проклина Креонт и му пожелава да изпита също такава съдба, каквато е изпитал самият той; пожелава му и той да загуби децата си. А Креонт, прибягнал веднъж до насилие, решава и по-нататък да действува чрез насилие. Той грабва Едип и иска да го отвлече. За Едип се застъпват жителите на Колона, но те са малко и не е по силите им да се борят с отряда на Креонт. Колонците високо зоват за помощ. При вика им се притичва Тезей със своята свита.

Тезей е възмутен от насилието на Креонт. Как е посмял той да плени Едип и дъщерите му тук, край горичката на Евменидите; нима той мисли, че в Атина няма достатъчно хора, нима той смята Тезей за нищо, щом дръзва насила да отвежда онези, които се намират под закрилата на Атина? Нима в Тива са го научили да действува така противозаконно? Не! Тезей знае, че в Тива беззаконието не се търпи. Креонт сам позори своя град и своята родина; макар че по години е вече старец, той постъпва като неразумен младеж. Тезей иска незабавно да бъдат върнати Едиповите дъщери. Креонт се мъчи да оправдае пред Тезей постъпката си с това, че бил убеден, както той се изразил, че Атина няма да даде убежище на човек, който е убил баща си и се е оженил за родната си майка. Обаче Тезей твърдо стои на своето решение. Той настоява Креонт да върне на Едип дъщерите му и заявява, че няма да си отиде дотогава, докато дъщерите на Едип не бъдат отново при него. Креонт се подчинил на искането на Тезей и скоро старецът Едип вече прегръщал дъщерите си и благодарял на великодушния цар на Атина, като призовавал благословението на боговете върху него.

А Тезей казва на Едип:

— Изслушай ме, Едипе! Тук, при олтара на Посейдон, където аз принасях жертва, преди да пристигне Креонт, седи един млад човек, който иска да говори с тебе.

— Но кой е този младеж? — запитва Едип.

— Не зная. Дошъл е от Аргос. Помисли нямаш ли в Аргос някой твой близък — отвръща Тезей. Като чул това, Едип извикал:

— О! Не настоявай, Тезее, да говоря с този младеж! От думите ти разбрах, че той е омразният ми сия Полинейк. Неговите думи ще ми причинят само страдания.

— Но той е дошъл да те моли за нещо — казва Тезей. — Ти не можеш да му откажеш да го изслушаш, иначе ще разгневиш боговете.

Като чула, че Полинейк е тук, Антигона също замолва Едип да го изслуша, макар и да се е провинил той тежко пред баща си. Едип се съгласява да изслуша сина си и Тезей отива да го доведе.

Идва Полинейк. На очите му — сълзи. Той плаче, като вижда баща си сляп, облечен като просяк, с побеляла коса, развявана от вятъра, със следи от постоянен глад и лишения върху лицето. Едва

сега разбрал Полинейк колко жестоко е постъпил с родния си баща. Протягайки ръце към баща си, той казва:

— Татко, кажи ми само една дума, не се отвръщай от мене! Не ме оставяй без отговор! Сестри, убедете поне вие баща ни да не ме отпраща, без да ми е казал поне една дума.

Антигона моли брата си да каже на баща им защо е дошъл; тя е убедена, че Едип няма да остави сина си без отговор.

Полинейк разправя как е бил изгонен от по-малкия си брат от Тива, как е отишъл в Аргос, оженил се там за дъщерята на Адраст и успял да получи подкрепа, за да отнеме от брат си властта, която по право се пада нему като по-стар.

— О, татко! — така продължава Полинейк. — Всички ние, които потегляме срещу Тива, те заклеваме в твоя живот и в децата ти да тръгнеш с нас; молим те, забрави своя гняв и ни помогни да отмъстим на Етеокъл, който ме изгони и ме лиши от родина. Защото, ако оракулите казват истината, победата ще съпътствува ония, с които ще бъдеш ти. О, изслушай ме благосклонно! Заклинам те в боговете — ела с мене. Аз ще те възвърна в родния дом, а тук, в чужбина, ти си просяк; също такъв просяк, какъвто съм и аз.

Едип не слуша сина си. Молбите му не го трогват. Синът му Полинейк сега има нужда от него, за да завладее Тива. А по-рано нима не той го изгони от Тива? Нима не той го направи скиталец? Нима не по негова вина Едип носи тия дрипи? И двамата синове забравиха своя дълг към баща си, само дъщерите му останаха верни и всякога са се грижили за него и са го почитали.

— Не, аз няма да ти помогна да превърнеш в развалини Тива. Преди да превземеш Тива, ти сам ще паднеш, облян в кръв, а заедно с тебе ще падне и брат ти Етеокъл! — извиква Едип. — Аз пък призовавам проклятие върху вашите глави, за да помните как трябва да се почита роднят баща. Махай се оттук, отхвърлен, нямаш вече баща! Нека моите проклятия не те оставят! Умри прочее в двубой с брата си. Убий оногова, който те е изгонил! Аз призовавам Евменидите и бог Арес, които ви подтикнаха към братоубийствена разпра, те да ви накажат! Иди сега и кажи на всичките си спътници какви дарове раздаде поравно на синовете си Едип.

— О, горко ми! О, нещастен аз! — провиква се Полинейк. — Нима мога да предам на моите спътници бащиния си отговор! Не, аз

трябва мълком да посрещна участта си!

Полинейк си отишъл, без да измоли прошка и закрила от баща си; заминал си, без да чуе молбите на Антигона да се завърне в Аргос и да не започва война, която застрашавала с гибел и него, и брат му, и Тива.

Близък бил вече последният час на Едип. От ясно небе блеснала светкавица и се разнесла гръмотевица. Всички, които се намирали край горичката на Евменидите, стояли поразени от това страшно знамение на Зевс. Пак възпламнала ярка светкавица. Ето и втора гръмотевица. Всички потреперила от страх.

А Едип повикал дъщерите си и им казал:

— О, деца! Повикайте по-скоро Тезей! Тия гръмотевици на Зевс ми предвещават, че аз скоро ще сляза в царството на мрачния Хадес. Не се бавете! Изпратете по-скоро да повикат Тезей. Близък е моят край!

Едва промълвил това Едип, и сякаш потвърждавайки думите му, отново се чули гръмотевици. Тезей бързо дошъл до горичката на Евменидите. Като чул гласа му, Едип казал:

— Властителю на Атина! Настъпи моят край; гръмотевиците и светкавиците на Зевс предвещават моята кончина и аз желая да умра, след като изпълня онова, което ти обещах. Аз сам ще те заведа до мястото, където ще умра, но ти не откривай никому къде се намира моят гроб: той ще закриля твоя град по-добре, отколкото множество щитове и копия. Ти сам ще чуеш онова, което аз не мога да кажа тук. Пази тази тайна и я открий при твоята кончина на най-големия си син, а той нека я предаде на своя наследник. Да вървим, Тезее, да вървим деца. Сега аз, слепият, ще бъда ваш водач по пътя, а мене ще ме поведат Хермес и Персефона.

Тезей, Антигона и Исмена тръгнали след Едип и той ги повел също като виждащ. Когато дошъл до онова място, откъдето се слизало в изпълненото с мрак царство на сенките на умрелите, той седнал там на един камък. Готов да посрещне смъртта, Едип прегърнал дъщерите си и казал:

— Деца, от днес нататък вие няма да имате вече баща. Вече ме завладя богът на смъртта Танатос. Няма да лежи вече на плещите ви тежкият дълг да се грижите за мене.

Със силен плач Антигона и Исмена прегърнали баща си. Изведнъж от дълбочината се донесъл тайнствен глас: „По-скоро, по-скоро, Едипе! Защо се бавиш, та не идваш? Прекалено дълго се бавиш!“ Като чул тайнствения глас, Едип повикал Тезей да се приближи, сложил в ръката му ръцете на дъщерите си и го помолил го да бъде техен закрилник. Тезей се заклел, че ще изпълни Едиповата молба. Едип заповядал на дъщерите си да се отстранят; те не трябвало да видят какво ще стане и не трябвало да чуят тайната, която Едип искал да повери на Тезей. Антигона и Исмена си тръгнали. След малко се обърнали, за да погледнат за последен път баща си, но него вече го нямало; там стоял само Тезей, закрил очи с ръце, сякаш му се е явило ужасно видение. После Антигона и Исмена видели как Тезей коленичил и започнал да се моли. Така завършил своя многострадален живот Едип и никой от смъртните не знаел как той умрял, нито къде се намира гробът му. Без стон, без болка отминал той в царството на Хадес, отминал затам така, както не отминава никой от хората.

СЕДЕМТЕ СРЕЩУ ТИВА

Изложено според трагедията на Есхил „Седемте срещу Тива“ и трагедията на Еврипид „Финикийки“.

Когато слепият Едип бил изгонен от Тива, синовете му и Креонт поделили помежду си властта. Всеки от тях трябвало да управлява поред в течение на една година. Етеокъл не желаел да дели властта с по-големия си брат Полинейк, изгонил го от седмовратата Тива и сам започнал да властвува над нея. А Полинейк се оттеглил в Аргос, където властвувал цар Адраст.

Цар Адраст произхождал от рода на Амитаонидите. Някога двама герои, великият прорицател Мелампод и Биант, синове на героя Амитаон, се оженили за дъщерите на цар Пройт. Това станало така: Пройтовите дъщери разгневили боговете и били наказани с това, че боговете им изпратили безумие. В пристъп на безумие дъщерите на Пройт си въобразили, че са крави, и с мучене започнали да тичат по околните поля и гори. Мелампод, който знаел тайната как да изцери дъщерите на Пройт, предложил да ги излекува, но срещу това поискал Пройт да му даде една трета от своите владения. Пройт не се съгласил на това условие. Бедствието още повече се засилило — и други жени се заразявали от безумие. Пройт пак се обърнал към Мелампод. Мелампод поискал вече не една трета, а две трети — едната за себе си и другата за брата си Биант. Пройт трябвало да се съгласи. Мелампод с отряд младежи отишъл в планините, изловил след дълго преследване всички обезумели жени и Пройтовите дъщери и ги излекувал. Пройт дал дъщерите си за жени на Мелампод и на Биант.

На Мелампод се родил син Антифат, на Антифат — Оикъл, а на Оикъл — Амфиарай. Биант пък имал син Тал, а негови деца били Адраст и Ерифила. Когато потомците на Мелампод и Биант — Адраст и Амфиарай — възмъжали, между тях пламнала разпра. Адраст трябвало да избяга в Сикион при цар Полиб. Там той се оженил за царската дъщеря и получил властта над Сикион. Но не след дълго Адраст се завърнал в родния Аргос, помирил се с Амфиарай и омъжил сестра си Ерифила за него. Адраст и Амфиарай си дали взаимно клетва, че Ерифила винаги ще бъде съдник в техните спорове и че те

ще се подчиняват безпрекословно на нейните решения. Емфиарай и не помислил, че това тяхно споразумение ще стане причина да загине и той, и неговият род.

Веднъж късно през нощта в двореца на цар Адраст именно дошъл Полинейк, надявайки се да намери при него закрила и помощ. Край двореца Полинейк срещнал Ойнеевия син — героя Тидей, който, след като убил в родината си своя чичо и братовчедите си, също бил избягал в Аргос. Между двамата герои пламнала крайно ожесточена препирня. Неукротимият Тидей, който не търпял ничие възражение, грабнал оръжието. Полинейк също тъй извадил меча и се прикрил с щита си. Героите се нахвърлили един срещу друг. Силно затракали мечовете им по обкованите с мед щитове. Героите се биели в мрака като два разярени лъва. Адраст чул шума от двубоя и излязъл от двореца. Колко учуден бил той, когато видял двамата младежи, които се биели с ожесточение. Единият от тях, Полинейк, бил наметнал върху въоръжението си лъвска кожа, а другият, Тидей — кожа от грамаден глиган. Адраст си припомнил предсказанието, дадено му от оракула, че ще омъжи дъщерите си за лъв и за глиган. Той побързал да разтърве героите и ги въвел като гости в двореца си. Скоро цар Адраст омъжил дъщерите си — едната, Деипила, за Полинейк, а другата, Аргея, за Тидей.

След като станали зетьове на Адраст, Полинейк и Тидей започнали да го молят да им възвърне властта в техните отечества. Адраст се съгласил да им помогне; той им поставил само едно условие — в похода да вземе участие и Амфиарай, славен воин и голям прорицател.

Решено било най-напред да потеглят срещу седмо-вратата Тива. Амфиарай отказал да вземе участие в този поход, тъй като знаел, че героите предприемат похода против волята на боговете. Той, любимец на Зевс и на Аполон, не искал да разгневява боговете, като наруши волята им. Колкото Тидей и да увещавал Амфиарай, този твърдо държал на своето решение. Тидей пламнал в неукротим гняв и героите щели да станат врагове навеки, ако не ги бил помирил Адраст. За да накара все пак Амфиарай да вземе участие в похода, Полинейк решил да си послужи с хитрост. Решил да привлече на своя страна Ерифила, та тя със своето решение да принуди Амфиарай да тръгне срещу Тива. Знаейки колко е користолюбива Ерифила, Полинейк обещал да й

подари скъпоценната огърлица на Хармония, жената на първия тивански цар Кадъм. Ерифила била съблазнена от скъпоценния подарък и решила, че мъжът й трябва да участвува в похода. Амфиарай не можел да се откаже: нали той сам някога бил дал клетва, че ще се подчинява на всички решения на Ерифила. А Ерифила, съблазнена от скъпоценната огърлица, изпратила мъжа си на сигурна смърт; тя не знаела, че огърлицата носи големи нещастия на оня, който я притежава.

Много герои се съгласили да участвуват в този поход. В него взели участие могъщите потомци на Пройт, силният като бог Капаней и Етеокъл, синът на знаменитата аркадска ловджийка Аталанта — младият и прекрасен Партенопай, славният Хипомедонт и мнозина други герои. Полинейк се обърнал за помощ и към Микена; владетелят на Микена вече се бил съгласил да вземе участие в похода, но великият гръмовержец Зевс чрез свои страшни знамения го удържал от това. Все пак се събрала голяма войска. Седемте вождове водели войската срещу Тива и начело на всички стоял Адраст. Героите отивали на смърт. Те не послушали увещанията на прорицателя Амфиарай, който ги молел да не започват този поход. Всички те горели само от едно желание — да се бият край стените на Тива.

Войската тръгнала на поход. Простил се и Амфиарай със своето семейство; прегърнал дъщерите си, прегърнал синовете си — съвсем младия Алкмеон и мъничкия Амфилох, който бил още кърмаче. Преди да замине, Амфиарай заклел сина си Алкмеон да отмъсти на майка си, която изпратила него, баща му, на гибел. Изпълнен със скръб, Амфиарай се качил на колесницата: той знаел, че за последен път вижда своите деца. Изправен на колесницата, Амфиарай се обърнал към жена си Ерифила, заплашил я с гол меч в ръка и я прокълнал, задето го обрекла на смърт.

Войската благополучно стигнала до Немея. Там воините, измъчвани от жажда, започнали да търсят вода. Те не могли никъде да намерят нито един извор, тъй като нимфите били засипали с пръст изворите по повеля на Зевс, който се сърдел на героите, предприели похода въпреки неговата воля. По едно време те срещнали бившата царица на Лемнос Хипсипила с малкия син на немейския цар Ликург — Офелт, на ръце. Хипсипила била продадена като робиня от жените в Лемнос, задето спасила баща си Тоант по времето, когато те

избивали всички мъже на острова. Сега лемноската царица била робиня у Ликург и бавачка на сина му. Хипсипила сложила малкия Офелт на тревата и отишла да покаже на воините един извор, скрит в гората. Щом Хипсипила и воините се отдалечили от Офелт, от храстите изпълзяла една грамадна змия и се увила на спирала около детето. При вика на детето воините и Хипсипила се притичали, бързо дошъл на помощ и Ликург с жена си Евридика, но змията била вече удушила Офелт. Ликург се нахвърлил с гол меч върху Хипсипила. Той щял да я убие, ако не я бил защитил Тидей. Тидей бил готов да се сбие с Ликург, но Адраст и Амфиарай го задържали. Те не позволили да се пролее кръв. Героите погребали Офелт и при погребението му уредили военни игри, с които било сложено началото на Немейските игри. Амфиарай разбрал, че смъртта на Офелт е страшно знамение за цялата войска, че тая смърт предвещава гибел на всички герои. Амфиарай нарекъл Офелта Архемор (водещ към смърт) и се опитал да посъветва всички герои да прекратят похода срещу Тива, но те, както и преди, не го послушали — упорито отивали към смъртта си.

Като минала клисурите на гористия Китерон, войската излязла на бреговете на Азоп, при стените на седмовратата Тива. Вождовете не пристъпили веднага към действия. Те решили да изпратят Тидей в Тива да води преговори с обсадените. Като влязъл в Тива, Тидей заварил най-знатните тиванци на угощение при Етеокъл. Тиванците не искали да слушат Тидей; смеейки се, те го канели да вземе участие в пиршеството. Тидей се разядосал и въпреки че бил сам всред толкова врагове, извикал ги на двубой и ги победил всичките един след друг, тъй като Атина Палада помагала на своя любимец. Тиванците били обхванати от гняв и решили да погубят големия герой. Те изпратили под предводителството на Меонт и Ликофон петдесет младежи, за да нападнат от засада Тидей, когато той се завръща в лагера на обсаждащите. И този път Тидей не загинал; той избил всички младежи; само Меонт по заповед на боговете пуснал да си иде, за, да може да съобщи на тиванците за Тидеевия подвиг.

След тая случка враждата между героите, дошли от Аргос, и тиванците се разпалила още по-ожесточено. И седемте вождове принесли жертви на бог Арес, на всички богове на битките и на бог Танатос. Като потопили ръце в жертвената кръв, те се заклели или да разрушат стените на Тива, или пък да паднат в битката и да напоят с

кръвта си тиванската земя. Аргоската войска се приготвила за атака. Адраст разпределил войската: всеки от седемте вождове трябвало да предприема нападение срещу една от седемте врати.

Срещу Пройтидската врата застанал с отряда си могъщият Тидей, жаден за кръв като свиреп дракон. На неговия шлем се развявали три гребена; върху щита му било изобразено нощно небе, отрупано със звезди, а в средата — окото на нощта, пълна месечина. Срещу вратата на Електра разположил отряда си грамадният като великан Капаней. Той се заканвал на тиванците, че ще превземе града, ако ще би и боговете да се противопоставят на това; казвал, че дори всесъкрушаващият гняв на гръмовержеца Зевс няма да го възпре. Върху щита на Капаней бил изобразен гол герой с факел в ръце. Етеокъл пък, потомък на Пройт, застанал с отряда си срещу Нейската врата; и върху неговия щит имало емблема: човек, който се изкачва по стълба на кулата на обсаден град, а долу било написано: „И сам бог Арес няма да ме свали“. Срещу вратата на Атина стоял Хипомедонт; върху неговия блестящ като слънце щит бил изобразен Тифон, изригващ пламък. Яростно звучал бойният вик на Хипомедонт, неговият поглед заплашвал всякого със смърт. Младият и прекрасен Партенопай повел отряда си срещу Бореадската врата. Върху неговия щит бил изобразен сфинкс с умиращ тиванец в ноктите му. А прорицателят Амфиарай обсаждал Хомолоидската врата. Той се ядосвал на Тидей, инициатора на войната; ругаел го, като го наричал убиец, разрушител на градове, вестител на ярост, подстрекател към убийство и съветник за всякакви злини. Той ненавиждал този поход и укорявал Полинейк, задето довел войска от чужденци да разруши родната си Тива. Амфиарай знаел, че потомците ще прокълнат участвуващите в този поход. Знаел също тъй Амфиарай, че самият той ще падне в боя и земята на Тива ще погълне неговия труп. Върху щита на Амфиарай нямало никаква емблема — самият негов вид бил по-внушителен от всякаква емблема. А последната, седмата врата обсаждал Полинейк. Върху неговия щит била изобразена една богиня, водеща въоръжен герой, а надписът на щита гласял: „Аз ще възвърна този мъж като победител в неговия град и в дома на дедите му.“

Всичко било готово за щурмуване на несъкрушимите стени на Тива.

Тиванците също тъй се приготвили за бой. При всяка врата Етеокъл поставил отряд воини начело със знаменит герой. Лично той поел защитата на онази врата, срещу която бил брат му Полинейк. Срещу Тидей застанал могъщият син на Астах — Меланип, потомък на едного от воините, които израсли от зъбите на змея, убит от Кадъм. Срещу Капаней Етеокъл изпратил Полифонт, когото закриляла самата Артемида. Креонтовият син Мегарей стоял с отряда си при вратата, която трябвало да нападне Етеокъл Пройтид; синът на Ойнор — Хипербий, бил изпратен срещу Хипомедонт; срещу Партенопай бил изпратен героят Актор, а срещу Амфиарай — Лейстен, младеж по сили и старец по ум. Между тиванските герои бил и могъщият Посейдонов син, непобедимият Периклимен.

Преди да се започне битката, Етеокъл се допитал до прорицателя Тирезий какъв ще бъде изходът от нея. Тирезий обещавал победа само ако бъдел принесен в жертва на Арес (който още се сърдел, задето Кадъм убил посветения нему змей) Креонтовият син Менойкей. Като узнал за това предсказание, младият Менойкей се изкачил на стената на Тива и застанал срещу пещерата, където живеел някога змеят, посветен на Арес, сам пробол гърдите си с меч. Така умрял синът на Креонт: той доброволно се принесъл в жертва, за да спаси родната Тива.

Всичко предвещавало победа на тиванците. Гневният Арес бил умилостивен; боговете били на страната на тиванците, спазващи волята и знаменията им. Но тиванците не постигнали изведнъж победа. Когато излезли вън от стените и встъпили в бой с аргоската войска при светилището на Аполон, те трябвало да отстъпят под натиска на враговете и отново да се укрият зад стените. Аргосците се втурнали да преследват отстъпващите тиванци и щурмували стените. Надменният Капаней, горд със своята свръхчовешка сила, облегнал стълба върху стената и вече щял да се вмъкне в града, но Зевс не допуснал да проникне който и да било против волята му в Тива. Когато Капаней вече застанал на стената, Зевс хвърлил по него една ослепителна светкавица. Капаней бил смъртно наранен; той бил цял обхванат от огъня и горящият му труп паднал от стената в краката на стоящите долу аргосци.

Паднал при обсадата на Тива и младият Партенопай; могъщият Периклимен стоварил от стената върху главата му грамаден камък,

голям като скала. Тоя камък смазал главата на Партенопай, който се строполил мъртъв на земята.

Аргосци се оттеглили от стените — те се убедили, че не ще могат да вземат с пристъп Тива. Сега тиванците можели да ликуват: стените на Тива стояли непоклатими.

Тогава двете страни решили, че братята Полинейк и Етеокъл трябва да решат чрез двубой на кого от тях ще принадлежи властта над Тива Едиповите синове се приготвили за двубой. Етеокъл, бляскаво въоръжен, излязъл от вратата на Тива; насреща му от стана на аргосците излязъл Полинейк. Ей сега трябвало да се започне братоубийственият бой. Братята горели от омраза елин към друг. Един от тях неминуемо трябвало да падне. Но друго били отредили великите, неумолими богини на съдбата — Мойрите. Отмъстителните Евмениди не забравили проклятията на Едип, не забравили те и престъплението на Лай, и проклятието на Пелопс.

Като два яростни лъва, които се бият заради плячка, се сблъскали в жестокия двубой братята. Прикрити зад щитовете си, те се бият, зорко следейки с очи, изпълнени с омраза, движенията един на друг. Ето че Етеокъл се препънал; в този миг Полинейк хвърлил копието по брат си и го наранил в бедрото. От раната потекла кръв, но при замахването Полинейк открил рамото си и Етеокъл веднага му нанесъл удар с копие в рамото. Като се ударило в доспехите на Полинейк, копието се подвило и дръжката му се счупила. Етеокъл останал само с меч. Той бързо се навел, грабнал грамаден камък и го хвърлил по брата си; камъкът улучил копието на Полинейк и го счупил. Сега и двамата, братя останали само с мечове. Братята се бият, допрели един до друг щитовете си; и двамата са ранени; кръв е обагрила доспехите им. Етеокъл бързо направил крачка назад; Полинейк не очаквал това, вдигнал щита си, а брат му в този момент забил меча си в корема му. Полинейк паднал на земята; кръв като поток плиснала от страшната рана; очите му се замъглили от мрака на смъртта. Етеокъл тържествувал поради победата си; той притичал до убития от него брат и искал да му свали доспехите. Полинейк събрал последните си сили, привдигнал се и ударил с меча брата си в гърдите: при този удар душата му отлетяла в мрачното царство на Хадес. Като отсечен дъб рухнал Етеокъл мъртъв върху трупа на брата

си; кръвта им се смесила и обагрила земята наоколо. С ужас гледали тиванците и аргосците страшния изход от двубоя на братята.

Примирието между обсадени и обсаждащи не траяло дълго. Между тях отново се разгорял кървав бой. В този бой боговете покровителствували тиванците. Загинали Хипомедонт и Етеокъл Пройтид: непобедимият Тидей бил смъртно ранен от могъщия Меланип. Макар че Тидей бил смъртно ранен, все пак той намерил у себе си сили да отмъсти на Меланип и да го сразi с копието си. Като видяла умиращия, облян в кръв Тидей, Атина Палада успяла да склони Зевс да й позволи да спаси своя любимец и дори да му дарува безсмъртие. Атина побързала да отиде при Тидей. Но в това време Амфиарай отсякъл главата на Меланип и я хвърлил на умиращия Тидей. В безумна ярост Тидей я сграбил, разбил черепа и като кръвожаден звяр започнал да пие мозъка на своя враг. Атина изтръпнала, като видяла яростта и кръвожадността на Тидей, и го изоставила, а умиращият Тидей успял само да прошепне на отиващата си Атина последната своя молба — да дарува на сина му Диомед безсмъртието, което самият той не получил.

Тиванците победили аргосците; цялата аргоска войска загинала при Тива. Загинал и Амфиарай. Той бързал да се спаси чрез бягство със своята колесница, управлявана от Батон. Преследвал го могъщият Периклимен. Периклимен вече настигал великия прорицател, вече замахнал с копието си, за да го сразi, когато неочаквано блеснала една светкавица на Зевс и треснал гръм; земята се разтворила и погълнала Амфиарай заедно с бойната му колесница. От всички герои се спасил единствен Адраст. Той полетял, на бързия си като вятър кон Арейон и се укрил в Атина, откъдето се завърнал в Аргос.

Тиванците ликували. Тива била спасена. Те тържествено погребали своите загинали герои, но оставали непогребани героите и всичките воини, дошли от Аргос с Полинейк. Непогребан лежал на бойното поле и Полинейк, който вдигнал ръка срещу родината си.

Жените и майките на аргоските герои узнали; че героите останали непогребани. Изпълнени със скръб, те дошли с Адраст в Атика, за да молят цар Тезей да им помогне в нещастието и да застави тиванците да им предадат телата на убитите. В Елевзин при храма на Деметра те срещнали Тезеевата майка и успели да я склонят да помоли сина си той да изиска да им бъдат предадени телата на

аргоските воини. Тезей дълго се колебал, но накрая решил да помогне на аргоските жени и на Адраст. Тъкмо по това време дошъл пратеник от страна на тиванския цар Креонт. Той искал от Тезей да не оказва помощ на аргоските жени и да изгони Адраст от Атика.

Тезей се разгневил. Как смее Креонт да иска от него подчинение? Нима той не е властен сам да взема решения! Тезей потеглил с войска срещу Тива, победил тиванците и ги накарал да предадат труповете на всички паднали воини. Край Елевтер били натрупани седем клади и на тях били изгорени труповете на воините. Труповете на вождовете пък били пренесени в Елевзин и изгорени там, а пепелта била отнесена от майките и жените им в родината, в Аргос.

Само прахът на Капаней, убит от Зевсова светкавица, останал в Елевзин. Капанеевият труп бил свещен, тъй като Капаней бил убит от самия Гръмовержец. Атиняните натрупали грамадна клада и сложили върху нея Капанеевия труп. Когато огънят започнал вече да се разгаря и огнените езици лижели вече трупа на героя, в Елевзин пристигнала Капанеевата жена, прекрасната дъщеря на Ифит — Евадна. Тя не можела да живее вече след смъртта на любимия си мъж. Като облякла разкошни погребални дрехи, тя се изкачила на една скала, която била надвиснала над самата клада, и се хвърлила оттам в пламъка.

Така загинала Евадна и нейната сянка слязла заедно със сянката на съпруга й в мрачното царство на Хадес.

АНТИГОНА

Изложено според трагедията на Софокъл „Антигона“.

След победата над аргосците тиванците уредили тържествено погребение на Етеокъл и на всички паднали воини; Креонт и тиванците обаче решили да оставят непогребан Полинейк, тъй като той довел чужда войска срещу Тива. Неговият труп лежал край градските стени на полето, оставен да го разкъсват хищни животни и птици. Душата на Полинейк била обречена на вечно скиталчество; тя не можела да намери успокоение в царството на душите на умрелите.

Благородната, готова на всякакво самопожертвуване Едипова дъщеря Антигона страдала, като виждала поруганието, на което бил обречен брат й. Тя решила въпреки всичко сама да погребе тялото на Полинейк. Не се страхувала от смъртното наказание, с каквото Креонт заплашвал всеки, който се осмели да погребе Полинейк, след като извърши всички погребални обреди. Антигона викала да отиде с нея и сестра й Исмена; но плахата сестра, боейки се от гнева на Креонт, не посмяла да помогне на Антигона. Тя дори се стараела да я убеди да не прекършва волята на тиванския цар, като й напомняла участта, която сполетяла майка им и братята им. Нима Антигона иска да погуби себе си и Исмена?

Антигона не послушала Исмена: тя била готова сама да изпълни дълга пред брата си, готова била безропотно да понесе всичко, само и само да не остане непогребан Полинейк. И Антигона изпълнила своето решение.

Скоро Креонт узнал, че неговата заповед е нарушена. Един от стражите му разказал, че някой отишъл тайно при трупа на Полинейк и като го засипал с пръст, извършил погребалния обред. Креонт изпаднал в страшен гняв; той заплашвал със страшни мъчения стража, ако той и другарите му не намерят оногова, който е извършил погребалния обред над трупа на Полинейк, заклел се в самия Зевс, че ще изпълни заплахата си.

Стражът отишъл на мястото, където лежал трупът на Полинейк. Стражите смъкнали пръстта от трупа, и седнали недалеч на един хълм, за да не достига до тях смрадта от разлагащия се труп. Внезапно

по пладне се вдигнала буря, облаци прах се извили от вихрушката по цялото поле, а когато бурята отминала, стражите видели наведена над трупа девойка, която оплаквала Полинейк; скръбният й глас звучал като печален писък на птица, която е видяла, че нечия зла ръка е задигнала пиленцата й. Девойката извършвала вече възлияния в чест на подземните богове, когато стражите я заловили и я повели към Креонт. Тази девойка била Антигона.

Креонт посрещнал Антигона с гневни думи и поискал от нея да признае, че е извършила престъпление; Антигона и не мислела да отрича своята вина. Тя нарушила заповедта на Креонт, но затова пък изпълнила закона и волята на боговете. Антигона изпълнила дълга си към своя брат, като погребала неговия труп. Смъртта не я плаши, тя жадува за смърт, тъй като животът й е изпълнен само със скръб. В страшния си гняв Креонт се заканва да накаже със смърт не само Антигона, но и Исмена, която, както той е убеден, е била помощница на Антигона.

Като чула, че Креонт иска да накаже със смърт и Исмена, Антигона изтръпнала от ужас. Нима тя ще стане виновница да загине сестра й? Слугите отишли да доведат Исмена. Ето тя се показала на прага на двореца. От очите на Исмена се ронят скръбни сълзи по сестра й.

Винаги плахата Исмена, като узнала от думите на Креонт, че смърт застрашава сестра й, намерила в себе си мъжество да сподели участта на Антигона. Тя твърдо отговаря на Креонт, че също е взела участие в извършването на погребалните обреди над трупа на Полинейк.

Антигона не иска непровинената с нищо Исмена да пострада заедно с нея. Напразно я моли Исмена:

— О, сестро, не ме отхвърляй; не казвай, че аз съм недостойна да умра с тебе! Нима животът ми има смисъл без теб! Не ме оскърбявай!

Но Антигона отговаря на сестра си:

— Не, ти не трябва да умреш с мене! Не трябва да наричаш своя постъпката, която ти не си извършила! Достатъчна ще бъде и само моята смърт! Ти избра живота, а аз избрах смъртта!

Исмена моли Креонт да пощади Антигона, моли го да помисли за това, че той собствено обрича на смърт годеницата на сина си. Но

молбите на Исмена не трогват Креонт. Той отговаря, че няма да позволи на сина си Хемон да се ожени за престъпница. Не, Антигона трябва да умре; смъртта ще я раздели с Хемон. Креонт заповядва на слугите си да отведат Антигона и Исмена в двореца и там да ги пазят, за да не се опитат да избягат. Слугите отвели Едиповите дъщери. В мълчание стояли гражданите. Те съчувствували на Антигона; те съзнавали, че тя е извършила подвиг. Антигона била права, когато казала на Креонт, че народът не би я обвинил, задето погребала Полинейк, ако страхът прел властолюбивия Креонт не бил сковал устата на хората.

Младият Хемон, Креонтовият син, след като узнал каква участ застрашава годеницата му, идва при баща си и го моли да помилва Антигона. Хемон знае, че целият народ съжалява невинната Антигона; че той роптае, задето за благочестивия й подвиг я заплашва смърт. Хемон моли баща си да не упорствува и да признае заблуждението си.

— Всички в Тива считат Антигона за невинна! — смело казва Хемон на Креонт. — Татко, виждам, че ти си наклонен да извършиш неправда! Ти сам наруши закона на боговете.

Креонт все по-силно пламти от гняв; той мисли, че само любовта към Антигона кара Хемон да я защищава така. В гнева си той крясва на своя син:

— О, ти мислиш като презрян роб на жените!

— Не! — отвръща Хемон. — Но ти никога не ще ме видиш да съчувствувам на зло дело. Аз се застъпвах за тебе!

Но Креонт вече не слуша Хемоновите думи; той заявява, че твърдо е решил да накаже Антигона със смърт.

Като чува това решение на баща си, Хемон казва:

— Ако тя умре, ще повлече подир себе си и смъртта на другиго.

Но Креонтовият гняв вече няма предел. Креонт заповядва на воините да доведат Антигона и да я убият тук, пред очите на Хемон.

— Не, тя няма да умре пред моите очи! — извиква Хемон. — Ти никога няма да ме видиш вече, татко! Можеш да безумствуваш сам всред своите приятели ласкатели!

При тези думи Хемон се отдалечил. Напразно граждани предупреждавали Креонт, че гневът, с който се оттеглил от него Хемон, предвещава само беда. Креонт бил непреклонен.

Ето вече водят Антигона за ужасното смъртно наказание. Креонт е решил да я погребе жива в гробницата на Лабдакидите. Антигона изминава сетния си път; тя отива към брегoвете на Ахерон. Тя ще бъде вградена жива в гробницата; не между хора ще бъде тя, а между мъртви; тя няма да принадлежи нито на живота, нито на смъртта. Не я съпровождат приятели; отвеждат я на смърт, без да е оплакана. Тя не ще види вече ясната светлина.

Току-що са отвели Антигона, когато при Креонт идва слепият прорицател Тирезий, воден от едно момче. По време на жертвоприношения му били дадени от боговете зловещи знамения. Боговете са разгневени от това, че трупът на убития не е погребан, че птици и псета разнасят на всички страни късове от разлагащия се труп. Креонт в своето безумно упорство не слуша даже Тирезий, който го съветва да предаде на земята Полинейковия труп. Той казва, че дори ако орелът на самия Зевс занесе къс от тялото до самия трон на Гръмовержеца, и тогава трупът на Полинейк ще си остане непогребан. Креонт обвинява Тирезий, че е подкупен, че поради корист му дава тия съвети. Разядосаният Тирезий застрашително казва на Креонт, че сам си е виновен за всичко: той е оскърбил боговете, като е затворил Антигона жива в гробницата, поругал трупа на Полинейк и нарушил законите на боговете. Затова боговете ще го накажат. Целият Креонтов дом ще се потопи в скръб; за наказание на Креонт нещастие ще сполети оня, който му е най-скъп. Непознаващите пощада Ерини ще отмъстят на Креонт.

Изплашили Креонт думите на прорицателя Тирезий. Той отменил заповедта си да не бъде погребан трупът на Полинейк. Креонт сам бърза да отиде на полето и да извърши погребалните обреди; той моли Хадес и Хеката да не се гневят на него и на Тива. След като извършва погребението, Креонт отива със свитата си до гробницата на Лабдакидите, за да изведе оттам Антигона. Късно е! Като усукала примка от дрехата си, Антигона се обесила. Креонт заварва в гробницата Хемон, плачещ над трупа на годеницата си. Напразни моли Креонт своя син да излезе от гробницата. Хемон пред очите на баща си се пробожда в гърдите с меч; той пада мъртъв върху трупа на годеницата си. Креонт изпада в отчаяние — той е загубил последния свой син. Горчиво плаче той над трупа му. В това време вестител занася на Креонтовата жена Евридика вестта, че Хемон е

мъртъв. Евридика го изслушала, без да продума, и се оттеглила във вътрешните покои на двореца. Там тя се самоубила, като пронизала, както и Хемон, гърдите си с меч. Едва Евридика се самоубила, и в двореца пристига Креонт. Той носи на ръце трупа на сина си. Тук, в двореца, го чака ново ужасно нещастие — той научава за смъртта на жена си. Гордият, властолюбив дух на Креонт е сломен. В отчаянието си Креонт призовава смъртта, за да прекрати поне тя неговите страдания. Той е загубил всички, които е обичал.

ПОХОДЪТ НА ЕПИГОНИТЕ

Изложено според различни произведения.

Изминали десет години след похода на седмината срещу Тива. През това време синовете на падналите при Тива герои възмъжали. Те решили да отмъстят на тиванците за поражението на бащите ей и предприели нов поход. В този поход взели участие: синът на Адраст — Айгиалей, синът на Амфиарай — Алкмеон, синът на Тидей — Диомед, синът на Полинейк — Терсандър, синът на Партенопай — Промах, синът на Капаией — Стенел, синът на Хипомедонт — Полидор, и синът на Менестей — Евриал. Този поход ставал при други условия. Боговете покровителствували епигоните (така били наречени вождовете, които предприели новия поход срещу Тива).

Делфийският оракул предрекъл на епигоните победа, ако в тоя поход, вземе участие Амфиараевият син Алкмеон.

Терсандър, синът на Полинейк, предложил той да склони Алкмеон да не се отказва от участие в похода. Алкмеон дълго се колебал. Той не се решавал да тръгне срещу Тива, преди да изпълни последната воля на баща си — да отмъсти на майка си, задето е изпратила своя съпруг на сигурна смърт. Подобно на баща си Полинейк Терсандър решил да спечели съдействието на Алкмеоновата майка Ерифила. Той я подкупил, като й подарил скъпоценната дреха на Кадмовата жена Хармония — дрехата, която изтъкала за нея лично Атина Палада. Ерифила се съблазнила от дрехата, както някога била съблазнена от огърлицата на Хармония, и настояла Алкмеон и брат му Амфилох да вземат участие в похода.

Войската на епигоните потеглила от Аргос. Тази войска не била голяма, но победата трябвало да бъде на нейна страна. За вожд на войската бил избран Диомед. Тидеевият син, равен на баща си по сила и храброст. Героите отивали на поход радостни, горейки от желание да отмъстят за своите бащи.

В Потния край Тива те се допитали до оракула на Амфиарай какъв ще бъде изходът от похода им. Оракулът им отговорил, че той вижда Алкмеон, наследника на славата на Амфиарай, да влиза победоносно през вратите на Тива. Епигоните ще победят. Ще загине

само Айгиалей, синът на спасилия се през време на първия поход Адраст.

Най-сетне войската на епигоните стигнала до седмовратата Тива. След като опустошили цялата околност, епигоните пристъпили към обсада. Тиванците под предводителството на своя цар Лаодамант, яростния син на Етеокъл, излезли на полето, за да отблъснат обсадителите от стените. Завързал се кръвопролитен бой. В този бой загинал Айгиалей, сразен от копието на Лаодамант, но и Лаодамант бил убит от Алкмеон. Тиванците били победени и се укрили зад неразрушимите стени на Тива.

Победените тиванци започнали преговори с обсаждащите, а през нощта по съвета на Тирезий тайно от обсадителите напуснали Тива с всички жени и деца. Те потеглили към Северна Тесалия. По пътя затам умрял при извора на нимфата Телпуза прорицателят Тирезий, който тъй дълго помагал на тиванците и неведнъж ги спасявал от гибел.

След дълго пътуване тиванците стигнали до Хестиотида в Тесалия и се заселили там.

А Тива, завзета от епигоните, била разрушена. Епигоните си поделили богатата плячка, която им паднала. Най-хубавата част от плячката, включително и Тирезиевата дъщеря, прорицателката Манто, те принесли като дар на делфийския оракул.

Епигоните се завърнали щастливо в родината си. Полинейковият син Терсандър, след като възстановил Тива, станал неин владетел.

АЛКМЕОН

Изложено според поемата на Омир „Одисея“.

Като се завърнал от похода срещу Тива, Алкмеон изпълнил волята на баща си Амфиарай и отмъстил на майка си за неговата смърт. Със собствената си ръка убил майка си Алкмеон. Умирайки, майката проклела сина убиец и страната, която му даде убежище.

Богините отмъстителки Еринии се разгневили на Алкмеон и го преследвали навсякъде, където и да се укривал. Дълго се скитал злочестият Алкмеон, като навсякъде се стараел да намери убежище и очистване от оскверняването си с пролятата кръв. Най-после пристигнал в град Псофида, в Аркадия. Там цар Феген го очистил от оскверняването му с убийство. Алкмеон се оженил за Фегеевата дъщеря Арсиноя и мислел да живее спокойно в Псофида. Но съдбата не му била скрепила това. Майчиното проклятие го преследвало. Страшен глад и чума сполетели Псофида. Навсякъде се ширела смърт. Алкмеон се обърнал към делфийския оракул и прорицателката Пития му отговорила, че той трябва да напусне Псофида и да отиде при речния бог Ахелой; само там ще бъде очистен от убийството на майка си и ще намери покой в страна, която още не съществувала тогава, когато майка му го проклела. Алкмеон напуснал дома на Феген, жена си Арсиноя и сина си Клитий и се отправил към Ахелой. По пътя той посетил в Калидон Ойней, който гостоприемно го посрещнал. Алкмеон бил и у теспротите, но те, страхувайки се от гнева на боговете, го изгонили от своята страна. В края на краищата Алкмеон стигнал до водите на Ахелой. Там речният бог Ахелой го очистил от замърсяването му с пролятата майчина кръв и му дал за жена дъщеря си Калироя. Алкмеон се заселил при устието на река Ахелой на един остров, образуван от нанесен пясък и тиня. Тази именно била страната (земята), която още не съществувала тогава, когато Алкмеон бил проклет от майка си.

И тук съдбата преследвала Алкмеон. Калироя узнава за скъпоценната огърлица и изтъканата лично от Атина Палада дреха, които Полинейк и син му Терсандър подарили на Ерифила, и поискала мъжът й да донесе тези съкровища от нея. Калироя не

знаела, че тия съкровища носели гибел на оня, който ги владеел. Алкмеон заминал за Псофида и поискал от Фегей да му предаде огърлицата и дрехата. Алкмеон казал на Фегей, че иска да посвети тия съкровища на делфийския оракул, за да получи от бога стрелометец опрощение. Фегей повярвал на думите на Алкмеон и му предал съкровищата. Но един Алкмеонов роб казал на Фегей за кого са предназначени и огърлицата, и дрехата. Ядосал се Фегей, повикал синовете си Проной и Агенор и им заповядал да нападнат из засада Алкмеон, когато той се завръща към устието на Ахелой. Те изпълнили заповедта на баща си и убили Алкмеон.

Арсиноя, първата жена на Алкмеон, научила за гибелта на мъжа си; тя още го обичала. В скръбта си тя проклела своите братя. А братята й я откарали при цар Агапенор в Аркадия и като я наклеветили, че тя убила Алкмеон, предали я да бъде наказана със смърт.

И Калироя узнала за смъртта на Алкмеон. Тя решила да отмъсти на синовете на Фегей и на самия него за убийството на съпруга си. Но кой можел да бъде отмъстителят? Синовете на Калироя — Акарнан и Амфотер, били още малки деца и спели в люлка. Калироя се помолила на Зевс да направи синовете й веднага силни младежи. Зевс се вслушал в молбите на Калироя. За една нощ синовете й пораснали и възмъжали. Те заминали за Тегея при нар Агапенор и там убили синовете на Фегей. После в Псофида убили и самия Фегей. Така даровете, които някога Ерифила получила от Полинейк и Терсандър, донесли гибел на Фегей и на цялото му семейство.

Акарнан и Амфотер взели скъпоценната огърлица и дрехата, изтъкана от Атина, и със съгласието на майка си ги посветили на делфийския Аполон. Акарнан и Амфотер не останали да живеят в родината си. Те се заселили в страната, която по името на Акарнан била наречена Акарнания, и основали там ново царство.

ПРИЛОЖЕНИЕ

НАЙ-ВАЖНИТЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ НА СТАРОГРЪЦКИ И ЛАТИНСКИ АВТОРИ, СЪДЪРЖАЩИ ИЗЛОЖЕНИЕ НА ГРЪЦКИ МИТОВЕ, В ПРЕВОД НА РУСКИ

А. Старогръцки автори

Гомер, Илиада, пер. Н. И. Гнедича, М-Л., 1935, XXXVII, 603 стр.

Гомер. Илиада, пер. Н. М. Минского, М, 1935. 352 стр.

Гомер, Одисея, пер. В. А. Жуковского, М.-Л., 1935, 535 стр.

Гомер. Гомеровы гимни, пер. В. Вересаева, М., 1926.

Гесиод, Работа и дни и Теогония (Происхождение богов). Подстрочный перевод поэм Георгия Властова, СПб, 1885. IX, 280 стр.

Гесиод, Работы и дни. Земледельческая поэма, пер. В. Вересаева, М., 1927, 87 стр.

Эсхил, Драми, т. I, пер. с греч., СПб, 1864, 326 стр.

Эсхил, Прометей прикованный, пер. с греч. С. Соловьева и В. Нилендера, вступ. ст. А. В. Луначарского и С. Соловьева: „Прометей освобожденный, по отривкам Зсхила восстановленний С. Соловьевым“, М-Л., 1927. стр. 146.

Эсхил. Трагедии — „Молящие“, „Семеро против Фив“, „Прикованный Прометей“, „Орестея“, „Оспобожденный Прометей“ (фрагменти), пер. А. И. Пиотровского, М.-Л., 1937, 411 стр.

Софокл, Трагедии, т. I: „Эдип царь“, „Эдип в Колоне“, „Антигона“, пер. В. О. Нилендера и С. В. Шервинского. М.-Л., 1936. 231 стр.

Софокл, Драмы, М., 1914–1915 (Памятники мировой литературы. Античные писатели): т. I: „Аянт биченосец“, „Филоктет“, „Элетра“, 1914, 422 стр.; т. II: „Царь Эдип“, „Эдип в Колоне“, „Антигона“, 1915, 438 стр.

Еврипид, Театр Еврипида, СПб, 1906, стр. 628 („Алкеста“, „Медея“, „Ипполит“, „Геракл“, „Йон“, „Киклоп“).

Еврипид, т. I: „Алкеста“, „Андромаха“, „Вакханки“, „Гекуба“. М., 1916; т. П: „Гералиды“, „Геракл“, „Елена“, „Ипполит“, М., 1916, 516 стр.: т. III: „Ифигения в Авлиде“. „Ифигения в Тавриде“, „Иов“, „Киклоп“ М., 1921, 548 стр.

Павсаний, Описание Эллады, т. I-II, пер. С П. Кондратова. М., 1938, 1940, 362, 590 стр.

Павсаний, Описание Эллады, пер. Г. Я. Янчевецкого, СПб. 1887–1889, 839 стр.

Пиндар, пер. А. В. Майкова, Журн. министерства народното просвещения 1892, № 8-10; 1893, № 1, 4, 12; 1896, № 6; 1898, № 5.

Плутарх, Сравнительные жизнеописания, пер. с. греч. В. Алексеева, СПб, 189 т. I, „Тесей“.

Б. Латински автори

Вергилий, Энеида, пер. В. Брюсова и С. Соловьева, М.-Л., 1933, 379 стр.

Овидий, Баллады-послания, пер. Ф. Ф. Зелинского, М., 1918, XIII, 344 стр.

Овидий, XV книг превращений. пер. А. Фета, М., 1887, XXIV, 793 стр.

Овидий, Метаморфозы, пер. С. В. Шервинского, М.-Л., 1937, XIV, 359 стр.

Овидий. Героини, пер. Ф. Ф. Зелинского, СПб, 1913, 222 стр.

КНИГИ, СЪДЪРЖАЩИ ПОДРОБЕН РАЗБОР НА СТАРОГРЪЦКАТА МИТОЛОГИЯ, ЕПОС И ДРАМАТУРГИЯ

История греческой литературы, т. I. Эпос, лирика, драма классического периода, изд. АН СССР, Институт мировой литературы имени А. М. Горького, М.-Л., 1947, 487 стр.

С. И. Радциг, История древнегреческой литературы, М.-Л., 1940, 403 стр.

И. М. Тронский, История античной литературы, Л., 1946, 496 стр.

И. М. Тронски. История на античната литература, превод от руски от проф. Г. Михайлов, С., 1965, 508 стр.

БЕЛЕЖКИ

Авлида — град на брега на протока, който отделя остров Евбея от Средна Гърция.

Аврора — римска богиня, съответна на гръцката Еос.

Адонис — мита за Адонис и Афродита гърците са заели от финикийците. Името Адонис не е гръцко, а финикийско и значи господар. Финикийците пък са заели този мит от вавилонците, у които съществувал митът за богинята на любовта Ищар и прекрасния Тамуз, бог, който умира и всяка пролет възкръсва.

Азон — име на река в Беотия.

Акрокоринт — хълмът, върху който се намирала крепостта (акрополът) на Коринт.

Амброзия — храна на боговете, даваща безсмъртие.

Амон — този оракул се намирал в един оазис в Либийската пустиня, на запад от Египет.

Анафа — сега остров Анафи.

Аполон е един от най-старите богове на Гърция. В култа към него ясно са се запазили следи от тотемизъм. Така например в Аркадия се кланяли на Аполон, изобразен като овен. Отначало Аполон бил бог, който покровителствувал стадата. Постепенно той все повече ставал бог на светлината. По-късно взели да го смятат за покровител на преселниците, покровител на основаваните гръцки колонии, а по-после — за покровител на изобразителното изкуство, поезията и музиката. (Ето защо и в Москва на сградата на Болшой академически театър стои статуя на Аполон с лира в ръце, изправен на колесница, запрегната с четири коня). Освен това Аполон станал бог, който предсказва бъдещето. По целия древен свят се носела славата на неговото светилище в Делфи, където жрицата Пития правела предсказания. Тези предсказания, разбира се, ги стъкмявали жреците, които добре знаели всичко, що ставало в Гърция, и ги нагласявали така, че можело да се тълкуват и в един, и в друг смисъл. Известно било в древността предсказанието, дадено в Делфи на лидийския цар Крез, когато той воювал срещу Персия. Било му казано: „Ако

преминеш река Халис, ще погубиш едно велико царство“; но кое царство, своето или персийското, това не му било посочено.

Арголида — Област в Североизточен Пелопонес.

Ареопаг — съдилище в Атина, съставено от представители на най-знатните родове.

Арес (у римляните Марс), богът на войната, който носи гибел и разрушение, е старогръцки идеал за храбър воин. В сравнение с другите богове на Гърция той се ползувал с по-малко уважение. Това личи между другото и от обстоятелството, че сам бог Зевс според гърците не обичал твърде сина си Арес, който постоянно замислял раздори, погубвал хора и се радвал, когато през време на битка като река се лее човешка кръв.

Аримаспи — митически народ, който живял в съседство с грифоните и водел непрекъсната борба с тях.

Аркадия — област в централната част на Пелопонес.

Артемида (у римляните Диана) е една от най-старите богини на Гърция. Както може да се предполага, Артемида — богинята ловец — най-напред била покровителка на животните — и домашни, и диви. Самата Артемида в по-старо време била изобразявана понякога като животно, например мечка. Тъй са изобразявали Артемида Брауронска в Атика, недалеч от Атина. По-късно Артемида става богиня — пазителка на майката, когато ражда дете; тя й дава благополучно раждане. Като сестра на Аполон, бога на светлината, тя била смятана и за богиня на луната и отъждествявана с богиня Селена. Култът на Артемида е един от най-разпространените в Гърция. Прочут бил нейният храм в град Ефес (Артемида Ефеска).

Асфодел — диво лале.

Ате — богиня на нещастието.

Атина (у римляните Минерва) е една от най-почитаните богини на Гърция; тя играла голяма роля в гръцкия народен епос. Атина е пазителка на градовете. В Омировата Троя имало статуя на Атина, уж паднала от небето, тъй наричания паладиум: смятали, че тя пази Троя. Паралелно с развитието на гръцката култура Атина станала и покровителка на науката.

Афродита отначало била богиня на небето, която изпраща дъжд, а също, както изглежда, и богиня на морето. В мита за Афродита и в нейния култ се чувствува силно източно влияние, главно влияние от

култа към финикийската богиня Астарта. С времето Афродита става богиня на любовта. Богът на любовта Ерос (Амур) е неин син. У римляните на Афродита съответствува Венера, на Ерос — Амур или Купидон; Хименей е бог на брака.

Ахелой — река, която разделя Акарнания от Етолия, области в западната част на Средна Гърция.

Ахерон, Коцит (Кокит) и *Пирифлегетон* — реки, които текат в подземното царство на Хадес.

Белерофонт — много неща в този мит показват, че Белерофонт бил местен бог на слънцето; той се носи по небето върху крилат кон; той убива със стрелите си чудовищната Химера, олицетворяваща бурята, земетресението и вулканичните сили на земята. Митове за герои, подобни на Белерофонт, се срещат у много народи по земното кълбо.

Беотия — област в Средна Гърция с главен град Тива.

Борей — северен вятър.

Вакханки — жени, служещи на култа на бог Вакх, или Бакх/ус/ (Дионис).

Венера — римска богиня, съответна на гръцката Афродита.

Вира — паричното обезщетение, което убиецът трябва да заплати на близките на убития.

Витиния — област в северозападната част на Мала Азия.

Вулкан (лат.) — гръцкият Хефест — е бог, покровител на ковачеството. (Рус. ред.)

Възлияние — обредно поливане с вино и елей („светено“ масло) при жертвоприношение.

Гаргафия — долина в Беотия с извор, носещ същото име, от който през цялата долина протичал ручей.

Грифони — чудовища с орлови криле и глава и с тяло на лъвица, които пазели златните находища в най-северната част на Азия.

Девкалион и *Пира* — в тоя мит се разказва за всемирния потоп и за това, как Девкалион и Пира се спасили в огромен ковчег. Митът за потопа съществувал и в древния Вавилон; това е митът за

Пирнапищим, или Утнапищим, който мит са заимствували и древните евреи. У тях това е библейският мит за всемирния потоп и за Ной (Ноевия ковчег).

Дедал — митът за Дедал и Икар показва, че още в дълбока древност хората са започнали да мислят как да изнамерят начин да се движат не само по земята и по вода, но и във въздуха. Характерно е, че за най-голямо постижение на митическия художник Дедал се смятали не статуите му и издигнатите от него здания, а именно изработените от него криле. Митът за Дедал е бил създаден в Атина — най-важния център на търговията, промишлеността, изкуството и науката в стара Гърция.

Деметра (у римляните Церера) е една от най-почитаните богини на Гърция. Тя е богиня на плодородието и земеделието, която особено тачели земеделците. В нейна чест навсякъде из Гърция били уреждани многобройни тържества. Характерно е, че в Омировите поеми богинята Деметра като че ли е оставена на заден план. Това показва, че гърците започнали да я почитат като една от най-великите богини тогава, когато земеделието станало главното им занятие, а скотовъдството загубило предишното си значение.

Диана — латинското име на Артемида.

Дике — богиня на справедливостта.

Дионис (у римляните Бакх) е бог на винарството, бог на виното, в Гърция — бог „пришелец“, пренесен от Тракия. Тържествата в чест на Дионис са важни за това, че те са послужили за начало на театралните представления в Атина. През време на празненствата в Атина (големите Дионисии) вземали участие хорове на певци, облечени в кози кожи, които изпълнявали особени химни — дитирамби; тези песни бивали подхващани от солист, а хорът му отговарял; пеенето било съпровождано от танец. От тези дитирамби произлязла трагедията (самата дума може да се обясни като „песен на козлите“). На селските пък празненства в чест на Дионис (селските Дионисии) били изпълнявани шеговити песни, които също били подхващани от солист; и те били съпровождани от танци; от тях произлязла комедията.

Диоскури, т.е. синове на Зевс.

Додона — град в Епир, в западната част на Северна Гърция, с прочутото в древността светилище и оракул на Зевс.

Еак — митът за Еак е особено интересен по това, че в него ясно е изразен остатък от тотемизъм. В тоя мит се разказва как от мравки е произлязло племето мирмидонци. Вярата, че хора могат да произлязат от животни, е присъща на първобитната религия.

Евксински Понт — т.е. гостоприемно море; така гърците започнали да наричат Черно море, след като се запознали с неговите плодородни, гостоприемни брегове. А преди това те наричали Черно море Авксинско, т.е. негостоприемно, тъй като бурите в това море ги плашели.

Евмениди — милостиви, благосклонни богини.

Еврит — цар на Ойхалия (вж. I част, „Херакъл и Еврит“)

Евър — източен вятър.

Едони — тракийско племе, което живеело по бреговете на река Стримон (сега Струма, или Карасу).

Еея — митичен остров; според представата на гърците той се намирал на края на морето, далеч на запад.

Елида — област в северозападната част на Пелопонес.

Ендимион е бил смятан понякога за син на царя на Кария Етлий, а понякога за син на Зевс. Възможно е той да е древният карийски бог на съня. Кария е страна в Мала Азия, на брега на Средиземно море.

Еорес — град на западния бряг на Мала Азия.

Епигони — на гръцки: потомци.

Епидавър — град на източния бряг на Арголида.

Ерехтей — отначало е бил синоним на Ерихтоний. Едва от края на V в. пр.н. е. в произведенията на Еврипид Ерехтей се споменава като самостоятелен митичен герой.

Еридан — река в Етолия, област в Западна Средна Гърция.

Еридан — у гърците с това име се наричали: 1) една река в Атика; 2) реката на север, може би Западна Двина; 3) реката По.

Еримант — планина и град със същото име (Еримант) в Аркадия, на полуостров Пелопонес; там се намира и град Псофис(Псофида).

Еринии — преведено значи „гневни“.

Ерихтоний, роден от Земята, също имал образа на змия. Атиняните се наричали кекропиди, т.е. потомци на Кекроп. Оттук става ясно, че е имало време, когато атиняните са вярвали, че те

произхождат от змия или от прадед на змията. Това показва колко стар е този мит.

Есеп — река в Мала Азия (сега Чаталдере).

Етиопия — страна, която се намирала според представите на гърците в най-южната част на земята. Гърците, а по-късно и римляните наричали Етиопия цялата страна, която се намирала в Африка южно от Египет.

Етиопци — митичен народ, който живеел, както мислели гърците, на най-южния край на земята.

Етолия — област в западната част на Средна Гърция.

Зевс — римският Юпитер. Картината за живота на боговете на Олимп даваме по произведенията на Омир „Илиада“ и „Одисея“, които възвеличават родовата и племенната аристокрация и стоящите начело на нея василевси като най-добри измежду хората, като много по-ценни от останалата маса на населението. Боговете на Олимп се различават от аристократите и василевсите само по това, че са безсмъртни, много силни и че могат да правят чудеса. И бог Зевс е василевс, който управлява, опирайки се на аристокрацията всред боговете, цялата земя и небето. Посейдон е също такъв идеализиран василевс, както и Зевс. Той управлява морето, заобиколен от аристокрацията на морските богове. Следователно всред боговете, както и всред хората виждаме василевси, които управлявали всеки своята област. Зевс управлява небето и земята, Посейдон — морето, а Хадес — подземното царство. Класовият характер е типично изразен в религията на Гърция.

Зефир — западен вятър.

Златният век — поетът Хезиод разказва как съвременните нему гърци гледали на произхода на човека и на смяната на вековете (епохите). В древността всичко било по-хубаво, но животът на земята постоянно се влошавал и най-лошо се живеело през времето на Хезиод. Тоя възглед е характерен за Хезиод, представител на селячеството, на дребните земеделски собственици. В епохата на Хезиод все повече се задълбочавало разслояването на класите и се засилвала експлоатацията на бедняците от страна на богатите; затова бедното селячество действително живеело лошо под потисничеството на богатите, едри земевладелци. Разбира се, че и след Хезиод животът

на бедняците в Гърция не станал по-добър, богатите ги експлоатирали, както и по-рано.

Ида — планина в Мала Азия на изток от Троя, в Югозападна Фригия.

Икарийско море — частта на Егейско море, намираща се между островите Самос, Парос и малоазийския бряг.

Илирия — страна, разположена на източния бряг на Адриатическо море.

Истмийски игри — общогръцко тържество, което се уреждало всеки две години на Коринтския провлак, Истъм. През време на игрите, които траели няколко дни, ставали състезания по борба, бягане, бой с юмруци, хвърляне на диск и копие, както и надбягвания с колесници.

Истъм — Истмийският провлак, който съединява полуостров Пелопонес със Средна Гърция.

Истър — сега река Дунав; гърците, слабо познавайки географията, мислели, че Дунав извира от Крайния Север на земята.

Кадуцей — пръчка с обвити около нея змии и с криле на върха.

Кадъм — в мита за Кадъм пак се натъкваме на остатъци от тотемизма — воините, произлезли от дракон, по-точно израсли от неговите зъби. Пък и самият Кадъм и жена му се превръщат в змейове.

Калидон — град на брега на река Евен, в областта Етолйя (в западната част на Средна Гърция).

Кекроп — основателят на Атинския акропол, бил получовек-полузмия.

Кеос — един от Цикладските острови в Егейско море. Кефис — река в Беотия, влива се в Копаидското езеро.

Кикони — митичен народ. Киликия — в Южна Мала Азия.

Кимерийци — митичен народ, който уж живеел на северозападния край на земята.

Кинт — планина на остров Делос.

Кипър — по името на остров Кипър Афродита често била наричана Киприда.

Китерон — планина в Средна Гърция, между Атика и Беотия.

Кос — един от Спорадските острови край бреговете на Мала Азия.

Криза — град на брега на Коринтския залив; служел за пристанище на Делфи.

Кромион — град на Истъм, недалеч от Коринт.

Кронос — времето, което поглъща всичко, (хронос значи време).

Курети — полубогове, пазители и защитници на Зевс. По-късно курети наричали на остров Крит жреците на Зевс и на Рея.

Лапити — митичен народ.

Левкада — бяла скала, която се намирала, както мислели старите гърци, при входа за подземното царство на бог Хадес.

Лерна — град на брега на Арголийския залив в Арголида.

Лесбос — остров в Егейско море, край бреговете на Мала Азия. Родом от Лесбос били знаменитият старогръцки поет Алкей и поетесата Сапфо (Сафо).

Либия — старите гърци наричали Либия брега на Африка, западно от Египет.

Лидия — държава в Мала Азия, разрушена от персите през VI в. пр.н.е.

Лике/й/он — планини в Пелопонес. Ликия — страна в Югозападна Мала Азия, Локрида — област в Средна Гърция, между Беотия и Етолия.

Лотофаги — хора, които се хранят с лотос.

Марпеса — Идас отвлякъл Марпеса с крилатата колесница, която му дал Посейдон. Аполон искал да отнеме от Идас Марпеса и влязъл в бой с него. Зевс прекратил този бой и заповядал на Марпеса сама да си избере мъжа. Марпеса избрала Идас: тя знаела, че бог Аполон няма да я обича до смъртта й, че безсмъртният бог ще я забрави, когато тя застарее.

Марс — римски бог на войната, съответен на гръцкия Арес.

Мегара — област в северната част на Истъм, граничеща на изток с Атика:

Мелеагър — в мита за Мелеагър е интересна следната особеност: майката на Мелеагър, Алтея, като се научила, че той убил във време на бой брата й, замолва боговете да накажат нейния син и

Аполон убива Мелеагър. Защо престъплението на Мелеагър да е тъй голямо, че родната му майка проклина и осъжда на смърт единствения си син? Това може да се обясни само с обстоятелството, че този мит е остатък от времето на майчиното право (матриархата), когато братът на майката е бил нейният най-близък роднина, а за убийството на най-близък роднина трябвало да се отмъщава.

Мелихий — значи милостив.

Менади — придружителки на Дионис, „беснеещи“ вакханки.

Мизия — област в западната част на Мала Азия с главен град Пергам.

Микена — един от най-старите градове в Гърция; намирал се в Арголида, на полуострова Пелопонес.

Мирмидонци — от думата мирмекс — мравка.

Митовете за боговете и за борбата им с гигантите и титаните са изложени тук главно според поемата на Хезиод „Теогония“ („Произход на боговете“). Някои предания са взети и от поемите на Омир „Илиада“ и „Одисея“, както и от поемата „Метаморфози“ на римския поет Овидий.

Мнемозина или Мнемосюне — богиня на паметта, на спомена.

Мойри — у римляните парките.

На гръцките богини Хера, Артемида, Афродита и Атина съответстват римските Юнона, Диана, Венера и Минерва.

Немейските игри са били общогръцки празненства, които ставали на всеки две години в Немейската долина в Арголида: те били уреждани в чест на Зевс през средата на лятото. По време на игрите, които траели няколко дни, ставали състезания в бягане, борба, юмручен бой, хвърляне на диск и на копие, както и надбягване с колесници. Докато траели игрите, бил обявяван всеобщ мир в цяла Гърция.

Немея — град в Арголида, в Североизточен Пелопонес. Нептун — латинското име на Посейдон.

Нисейска долина — долина в областта на Мегара, на брега на Саронический залив.

Нот — южен вятър.

Оета — планина в Тесалия, близо до град Трахина.

Олимп, Пелион, Оса — най-големите планини в Гърция по крайбрежието на Егейско море, в Тесалия.

Олимпийските игри са най-важното от общогръцките празненства, през време на които в цяла Гърция бил провъзгласяван всеобщ мир. Няколко месеца преди да започнат игрите, из цяла Гърция и в гръцките колонии били разпращани пратеници, които канели за игрите в Олимпия. Игрите се уреждали един път на четири години. При тях ставали състезания в бягане, борба, бой с юмруци, хвърляне на диск и копие, както и надбягване с колесници. Победителите в игрите получавали като награда венец от маслинови клонки и се радвали на голяма почит. Гърците водели летоброенето си по олимпийските игри, като смятали за първи игрите, станали през 776 г. пр.н.е. Олимпийските игри съществували до 393 г. от н.е., когато били забранени от император Теодосий като несъвместими с християнството. 30 години по-късно император Теодосий II опожарил храма на Зевс в Олимпия и всичките великолепни здания, които красели мястото, където ставали олимпийските игри. Те били превърнати в развалини и постепенно били затрупани с пясък от река Алфей. Едва разкопките, направени на мястото на Олимпия през XIX в. от н.е., главно от 1875 и след 1881 г., ни дадоха възможност да добием точна представа за някогашната Олимпия и за олимпийските игри.

Омфал (Omphalos) — кръгъл камък, поставен в делфийския храм. Гърците смятали, че този камък се намира в самия център на земята, която те си представяли като плоскост.

Орхомен — град в Беотия, на брега на Капаидското езеро.

Остров Ил — оттук и другото име на град Троя — Илион.

Пактол — река в Лидия, вливаща се в река Херм (сега Хедис).

Палестри — в стара Гърция имало, главно при училищата, специални площадки, заобиколени често с колони, където обучавали младежите във физически упражнения, борба, бой с пестници и др. Тези площадки се наричали палестри.

Пан, макар и да е бил един от най-старите богове на Гърция, по времето на Омир и по-късно, дори до II в. пр.н.е. имал малко значение. Вече това обстоятелство, че бог Пан бил изобразяван като получовек-полукозел (остатък от тотемизъм), показва, че този бог е

много древен. Отначало Пан е бил бог на горите, бог на пастирите, пазител на стадата. Даже в Аркадия и в Аргос, където Пан е бил повече почитан, не са го включвали между боговете олимпийци. Но постепенно бог Пан променя първоначалния си характер и става бог, покровител на цялата природа.

Панатинеите били главният празник на Атина; той траел няколко дни през месец Хекатомбайон, първия месец от годината, според тогавашното пресмятане — в края на юли и началото на август. Всеки четири години били празнувани големите Панатенеи, които се отличавали с особена тържественост. Те започвали нощем с тържествено бягане с факли. На сутринта било уреждано великолепно шествие до Акропола; участвуващите в шествието носели богато изтъкан нов пеплос (горна дреха) на богинята. Този пеплос те обличали на статуята на Атина, която била поставена в храма Партенон. Освен това през време на Панатинеите ставали състезания в бягане, борба, хвърляне на диск и т.н., надбягвания с колесници, както и състезания на поети, певци и музиканти. В гимнастическите състезания и в специалния тържествен танц участвували момчета, младежи и възрастни граждани в пълно, въоръжение. Разбира се, пълно участие в празненството можели да вземат само заможните граждани, тъй като това изисквало значителни разходи.

Пандора — значи надарена с всички дарове.

Парос — един от Цикладските (Кикладските) острови в Егейско море, който в древността бил прочут със своя мрамор.

Пегас — на името на Пегас е наречено едно съзвездие. По-късно Пегас станал и кон на поетите; яздещи на него, поетите се издигат на Парнас при бог Аполон и музите.

Пелопс — в митовете за Пелопс има много черти от най-дълбока древност. В тях се натъкваме на една отживелица — отвличането на момата, тъй нареченото „крадене на булката“. Състезанието на Пелопс с Еномай не представлява нищо друго освен отвличане на момата. Върху гръцки вази Пелопс е бивал изобразяван често на колесница с Хиподамия, Еномаевата дъщеря, като да я откарва със себе си. Разказва се, че Еномай окачвал на вратите на двореца си главите на убитите от него кандидати за дъщеря му.

Персей — един от най-популярните герои на Гърция. За него са се запазили много митове, които били разказвани не навсякъде

еднакво. Интересно е, че старите гърци са пренесли на небето много от действуващите лица в тия митове. И сега ние знаем имената на съзвездия като Персей, Андромеда, Касиопея (майката на Андромеда) и Кефей (баща й).

Пиза — град в долината на река Алфей, в Западен Пелопонес.

Пилос — град в Южен Пелопонес, в Месения.

Планетите: Юпитер — Зевс, Марс — Арес, Венера — Афродита, Меркурий — Хермес, Уран, Нептун — Посейдон и т.н. звездите: Кастор и Полукс/Полидевк; и т.н. „съзвездия“ Андромеда, Касиопея, Персей, Пегас, Орион и т.н.

Плеяди — богини; на тяхно име е наречено съзвездието Плеяди (Квачка).

Пропонтида — днешното Мраморно море.

Саламин — остров край бреговете на Атика в Саронический залив; той е прочут по морското сражение между гърците и персите, станало в 480 г. пр.н.е.

Сериф — един от Цикладските (Кикладските) острови в Егейско море.

Сикион — град в Северен Пелопонес, на брега на Коринтския залив.

Симплегадите, или Симплегадските скали (което значи „сблъскващи се скали“), се намирали, както си представяли гърците, при входа за Черно море.

Сиринга — музикален духов инструмент, който се състоял от седем тръстикови цевички с различна дължина, свързани помежду си.

Скамандър — река, течаща покрай самата Троя.

Скирос — остров в Егейско море, на североизток от остров Евбея.

Солими — племе, което живеело край северната граница на Ликия.

Спарта — главен град в областта Лакония, на полуостров Пелопонес.

Сперхей — река в Южна Тесалия.

Стигийски кучета — чудовищни кучета в подземното царство на Хадес, от бреговете на подземната река Стикс (оттук прилагателното стигийски).

Стоокият Аргус е олицетворение на звездното небе.

Строфади — три малки острова, разположени на юг от Гърция, срещу западния бряг на Месения.

Таврида — днешният Крим.

Талант — мярка за тежест. Златото по онова време се оценявало на тегло, тъй като монети не съществували.

Тантал — този мит предизвиква у нас потрес дивата жестокост на Тантал. Той убива сина си само за да изпита всезнаещи ли са олимпийските богове. В тази постъпка на Тантал ясно проличава отживелица от онова време, когато у гърците са съществували още жертвоприношения на хора.

Тезей е най-големият герой на Атина, имащ много общи черти с Херакъл. Тезей е герой на военнородовата аристокрация, а по-сетне и герой на управляващата атинска робовладелска аристокрация на земевладелците, която приписвала на Тезей създаването на целия древен държавен строй. На него се приписвало преди всичко разделянето на населението на три класи: евпатриди, или благородни; геомори, или земеделци, и демиурзи, или занаятчии, както и предоставянето на благородните изключителното право само те да заемат обществени длъжности. Характерен е следният факт: разказвало се, че по време на Маратонската битка (490 г. пр.н.е.), в която гърците победили персите, мнозина атиняни били видели Тезей с шлем, копие и щит да върви пред бойния строй на атиняните. От тези баснословни разкази се възползували аристократите. Техният представител Кимон пренесъл в Атина от остров Скирос Тезеевите тленни останки, каквито, разбира се, в действителност не съществували, тъй като и Тезей никога не е съществувал. Изложението тук е по биографията „Тезей“ на Плутарх.

Телебои — племе, което живяло в западната част на Средна Гърция, в Акарнания.

Тенар (сега нос Матапан) се намира в южната част на Пелопонес.

Тенедос — остров в Егейско море, край брега на Троада.

Тера — сега остров Санторин.

Тесалия — област в източната част на Северна Гърция.

Теспроти — народ, който живеел в Епир, Северозападна Гърция. Одисей споменава теспротите и за Дулихий, за да придаде по-голяма достоверност на разказа си, тъй като Итака се намирала на пътя от Теслротия за Дулихий, град в Акарнания.

Тива — митичен град със същото име (Тива) като главния град на Беотия в Гърция.

Тиренски или *тирсенски*, т.е. етруски морски разбойници; етруските са народ, живял в най-стари времена в Западна Италия, в сегашна Тоскана.

Тиринт — един от най-старите градове на Гърция; намирал се в Арголида.

Тирс — тояга, обвита с бръшлян или лозови пръчки, с кедрова шишарка накрая.

Тризна — възпоменателна трапеза и военни състезания в чест на мъртвец.

Тринакрия — гърците понякога наричали Тринакрия сегашния остров Сицилия.

Троизена — град в Арголида на полуостров Пелопонес. Тюхе — у римляните Фортуна.

Фазис — сега р. Рион в Кавказ. Колхида гърците наричали черноморското крайбрежие на Задкавказието.

Феакийци (феаки) — митичен народ, чийто остров според представата на гърците се намирал нейде в най-западната част на морето.

Фера — град на брега на Месенския залив в Месения.

Финикия се намирала на източния бряг на Средиземно море. Най-големи нейни градове били Тир и Сидон.

Фиталиди — потомци на героя Фитал, който сложил в Елевзин началото на мистериите — специален религиозен култ в чест на богиня Деметра.

Фригия — страна в Северозападна Мала Азия.

Фтия — град в Тесалия, на брега на Пегасейския залив Егейско море.

Хадес — старите гърци си представяли царството на Хадес, царството на душите на умрелите, мрачно и страшно, а „задгробния

живот“ — като нещастие. Не току-тъй сянката на Ахил, извикана от Одисей из подземното царство, казва, че е по-добре да бъдеш последен ратай на земята, отколкото цар в царството на Хадес.

Харити — у римляните грации.

Хебър — река в Тракия (сега р. Марица).

Хекатомба — жертвоприношение на сто вола.

Хера (у римляните Юнона) е богиня на небето, покровителка на брака, пазителка на майките при раждане; особено почитана била в Спарта, на Коринт, в Олимпия и в Аргос, дето се намирал прочут неин храм. В митовете за Хера е отразено и положението на жената в Гърция. Както гъркинята не била равноправна с мъжа и в брака била до голяма степен подчинена на съпруга си, така и Хера е подчинена на мъжа си, Зевс, В култа на Хера се запазили следи от тотемизъм; знаем, че понякога тя е бивала изобразявана например с конска глава. Вече самото това показва, че Хера е една от най-старите богини на Гърция.

Хераклиди — потомците на Херакъл (Херкулес).

Херакъл (лат. Херкулес) е най-големият герой на Гърция. Отначало бил считан за бог на слънцето, който със своите безпогрешно улучващи стрели сразява всичко тъмно и зло; за бог, който лекува и който изпраща болести. Той имал нещо много общо с бог Аполон. Но Херакъл е бог и герой, който се среща не само у гърците; подобни герои богове знаем много. Измежду тях особено интересни са вавилонският Гилгамеш и финикийският Мелкарт, митовете за които са повлияли върху митовете за Херакъл; и тези герои са ходили накрай света, извършвали са големи подвизи и са страдали като Херакъл. Поетите от всички времена постоянно са използували митовете за Херакъл; подвизите и страданията, които са били жребий на Херакловия живот, привличали вниманието им. В звездна нощ ние можем да видим Херкулес на небето, тъй като на негово име е наречено едно от съзвездията, а до съзвездието Херакъл виждаме съзвездието Хидра — по името на чудовищната многоглава хидра, която Херакъл убил. Митовете за Херакъл са изложени според трагедията на Софокъл „Трахинянки“ и трагедията на Еврипид „Херакъл“, както и според някои сказания, споменати в „Описание на Елада“ от Павзаний.

Херкулесови стълбове — скалите по двата бряга на Гибралтарския проток; гърците смятали, че ги е поставил Херакъл.

Хермес (у римляните Меркурий) е един от най-старите богове на Гърция; бил най-напред бог — покровител на стадата, понякога го изобразявали с овен на ръце. В Омировия епос Хермес е преди всичко пратеник на боговете и водач на душите на умрелите до подземното царство на Хадес. Хермес е покровител на пътешествениците; с развитието на търговията Хермес става бог — покровител на търговията, а следователно на извъртането, измамата и дори на кражбата. Освен това Хермес е покровител на младежите, на атлетите и бог на гимнастиката. Неговите статуи били поставяни в палестрите и гимназиите — заведения за обучаване в борба, бой с постници, хвърляне на диск, бягане, скачане и т.н. След завоюването на цялата персийска държава от Александър Македонски (края на IV в. пр.н.е.), когато в Азия и Египет възникват гръцки държави, Хермес се отъждествява с египетския бог на науката и магията Тот и става бог на магията и астрологията (т.е. на гадаенето по звездите), започват да го наричат бог Хермес Триждивелик.

Херми — каменни стълбове с изваяна глава на Хермес на горния им край.

Хестия — богиня на жертвения огън и на огъня на домашното огнище, покровителка на градовете и на държавата. В Рим по-късно с Хестия била отъждествена Веста, богинята на домашното огнище.

Хефест (у римляните Вулкан) бил отначало бог на огъня; с развитието на занаятите и особено на ковачеството той става бог — покровител на металургията по онова време. Особено бил почитан Хефест в Атина, където занаятите са стигнали до най-голямо развитие в Гърция.

Хефест — у римляните Вулкан.

Хиади се нарича едно струпване на звезди (звездна група) в съзвездието Орион — едно от най-ярките съзвездия на небето.

Хиацинтии — гърците смятали, че на венечните листенца на дивия хиацинт (зюмбюл) можели да се прочетат думите „ай-ай“, което значи „скръб, скръб“. Тържествата в честна Хиацинт, който по-рано бил божество на пастирите — тъй наречените хиацинтии, ставали през юли на полуостров Пелопонес, в Мала Азия, в Южна Италия и в Сицилия (в Сиракуза).

Химерос е бог на страстната любов.

Цербер — или Кербер.

Юмручни ремъци — през време на боя с юмруци гърците увивали ръцете си до лакътя с ремъци, по които често бивали прикрепвани медни изпъкнали плочки. Поради това ударът можел да бъде смъртоносен.

Юпитер — гръцкият Зевс. (Рус. Ред.).

Издание:
Автор: Николай Кун
Заглавие: Старогръцки легенди и митове
Издател: Издателска къща „Плеяда“
Година на издаване: 2011
Адрес в Библиоман: https://biblioman.chitanka.info/books/2547

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

http://chitanka.info

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.